JURISTGUIDEN
www.juristguiden.com
christer@juristguiden.com

NYA REGLER OM ARV OCH TESTAMENTE – UTREDNING VILL MODERNISERA LAGEN

En statlig utredning - SOU 2025:91 - föreslår nu flera förändringar i reglerna om arv och testamente.

Målet är att anpassa lagstiftningen till dagens samhälle, där digital teknik och nya familjeformer har blivit en självklar del av vardagen.

Denna artikel innehåller en liten sammanfattning om förslaget och hela dokumentet SOU 2025:91 bifogas som bilaga 1.

COPYRIGHT (©) CHRISTER NILSSON OCH .JURISTGUIDEN
www.juristguiden.com
christer@juristguiden.com

Nya regler om arv och testamente – utredning vill modernisera lagen

En statlig utredning - ***SOU 2025:91***- föreslår nu flera förändringar i reglerna om arv och testamente. Målet är att anpassa lagstiftningen till dagens samhälle, där digital teknik och nya familjeformer har blivit en självklar del av vardagen.

Varför görs förändringar?

De nuvarande reglerna i ärvdabalken har i stort sett likadana ut i många decennier. Samtidigt lever människor idag på nya sätt – fler väljer samboförhållanden framför äktenskap, familjer kan vara mer sammansatta, och mycket av vårt vardagsliv sker digitalt. Utredningen vill därför göra arvs- och testamentsreglerna mer moderna, tydliga och trygga.

Några av förslagen

- **Testamentsregister i offentlig regi**
  Ett nationellt register för testamenten föreslås, så att viktiga dokument inte riskerar att försvinna eller ifrågasättas.
- **Stärkt skydd för sambor**
  Sambor som förlorar sin partner ska få ett bättre skydd än i dag, då reglerna annars kan slå hårt om inget testamente finns.
- **Digitalt testamente**
  Möjligheten att skriva och lagra testamenten digitalt har utretts, vilket skulle göra det enklare för många.
- **Krav på vittnen**
  För att minska risken för tvister föreslås tydligare regler om vilka uppgifter som ska finnas om testamentsvittnen.
- **Nödtestamenten**
  Reglerna för när man i en nödsituation kan upprätta testamente utan vanliga krav ses över för att passa dagens samhälle.
- **Andra frågor**
  Utredningen har även tittat på om kusiner ska få arvsrätt, samt på när en person kan förlora rätten att ärva eller ta emot ett testamente.

COPYRIGHT (©) CHRISTER NILSSON OCH .JURISTGUIDEN

När kan reglerna börja gälla?

Förslagen ska först skickas ut på remiss, så att myndigheter och organisationer får tycka till. Därefter kan regeringen lämna en proposition till riksdagen. Om förslagen går igenom kan de nya reglerna börja gälla under de kommande åren.

BILAGA

BILAGA 1 - SOU 2025:91 i sin helhet.

BILAGA1

Nya regler om arv och testamente

– bland annat ett testamentsregister i offentlig regi och ett stärkt skydd för efterlevande sambor

Betänkande av Utredningen om en arvs- och testamentsrätt i tiden

Stockholm 2025

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR

SOU 2025:91

SOU och Ds finns på regeringen.se under Rättsliga dokument.

Svara på remiss – hur och varför
Statsrådsberedningen, SB PM 2021:1.
Information för dem som ska svara på remiss finns tillgänglig på regeringen.se/remisser.

Layout: Kommittéservice, Regeringskansliet
Omslag: Elanders Sverige AB
Tryck och remisshantering: Elanders Sverige AB, Stockholm 2025

ISBN 978-91-525-1345-3 (tryck)
ISBN 978-91-525-1346-0 (pdf)
ISSN 0375-250X

Till statsrådet och chefen för Justitiedepartementet

Regeringen beslutade den 29 februari 2024 att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att göra en översyn av reglerna om arv och testamente i ärvdabalken. Syftet var att åstadkomma en anpassning till den digitala och ekonomiska samhällsutvecklingen och till hur människor bildar familj i dag, samt att åstadkomma en modern, tydlig och trygg arvs- och testamentsrätt.

Till särskild utredare förordnades samma dag hovrättslagmannen i Svea hovrätt, Amina Lundqvist.

Som sakkunnig i utredningen förordnades från och med den 18 mars 2024 numera kanslirådet Sofie Björklund (Justitiedepartementet, enheten för familjerätt och allmän förmögenhetsrätt).

Som experter i utredningen förordnades från och med den 18 mars 2024 Margareta Brattström (justitieråd i Högsta domstolen), Roland Lauritzen (advokatfiskal vid Kammarkollegiet), Catarina Potila (rättslig expert vid Skatteverket), Gustaf Schüldt (advokat vid Advokatfirman Schüldt AB), Magnus Wulkan (rådman vid Nacka tingsrätt) och Anne-Sofie Österberg (senior jurist vid Familjens Jurist).

Som sekreterare anställdes från och med den 1 mars 2024 hovrättsassessorn och föredraganden Emma Hellman. Som sekreterare anställdes vidare från och med den 28 mars 2024 numera utnämnda rådmannen Fredrik Blommé.

Utredningen har antagit namnet Utredningen om en arvs- och testamentsrätt i tiden (Ju 2024:05). Utredningen överlämnar härmed betänkandet *Nya regler om arv och testamente – bland annat ett testamentsregister i offentlig regi och ett stärkt skydd för efterlevande sambor*, SOU 2025:91. Uppdraget är härigenom slutfört.

Till betänkandet bifogas ett särskilt yttrande av experterna Gustaf Schüldt och Anne-Sofie Österberg.

Stockholm i augusti 2025

Amina Lundqvist

Fredrik Blommé
Emma Hellman

Innehåll

Sammanfattning **13**

Summary **23**

1 Författningsförslag **35**

1.1 Förslag till lag om ändring i föräldrabalken 35

1.2 Förslag till lag om ändring i ärvdabalken 36

1.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande 114

1.4 Förslag till lag om ändring i försäkringsavtalslagen (2005:104) 115

1.5 Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) 116

1.6 Förslag till lag om ändring i lagen (2022:1746) med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om en paneuropeisk privat pensionsprodukt (PEPP-produkt) 118

1.7 Förslag till lag om ändring i lagen (2025:170) om skyldighet att lämna uppgifter till de brottsbekämpande myndigheterna 119

1.8 Förslag till förordning om testamentsregister 120

1.9 Förslag till ändring i förordningen (2017:154) med instruktion för Skatteverket 123

2 Utredningens uppdrag och arbete 125

2.1 Uppdraget 125

2.2 Utredningsarbetet 125

3 Utvecklingen av arvs- och testamentsrätten 127

3.1 Inledning 127

3.2 Utvecklingen av arvsrätten 129

3.3 Utvecklingen av testamentsrätten 135

4 En arvsrätt för kusiner och andra avlägsnare släktingar 137

4.1 Uppdraget 137

4.2 Bakgrund 138

4.3 Allmänna arvsfonden 142

4.4 Överväganden och förslag 146

4.4.1 Det bör inte införas arvsrätt för kusiner och andra avlägsnare släktingar 146

4.4.2 Den legala arvsrätten utvidgas till enbart kusiner 159

4.4.3 Konsekvenserna för det civila samhällets organisationer 160

5 Skyddet för efterlevande sambo 165

5.1 Uppdraget 165

5.2 Gällande rätt 166

5.3 Överväganden och förslag 171

5.3.1 Skyddet för en efterlevande sambo bör stärkas 171

5.3.2 Ändrade regler om arvsavstående och möjlighet att testamentera till förmån för en efterlevande sambo 174

5.3.3 Ändringar i boupptecknings reglerna för att efterarvsrätten ska kunna tillgodoses 182

6 Frågor om efterarvsrätt och talerätt 187

6.1 Basbeloppsregeln 187

6.2 Efterarvsrätt till försäkringsersättning 192

6.3 Vederlagsregeln 198

6.4 En ny talerättsregel 204

7 Begränsning av laglotten i vissa fall 211

7.1 Uppdraget 211

7.2 Bakgrund 212
7.2.1 Laglotten 212
7.2.2 Förverkande av rätten att ärva eller ta testamente 214

7.3 Överväganden och förslag 217
7.3.1 Rätten att ärva eller ta testamente bör kunna begränsas i fler situationer 217
7.3.2 Arvlåtaren ges möjlighet att i vissa situationer begränsa en bröstarvinges rätt till laglott genom testamente 218
7.3.3 Vissa brott ska ge arvlåtaren rätt att begränsa en bröstarvinges rätt till laglott 220
7.3.4 Även brott mot andra än arvlåtaren ska kunna medföra en begränsning av laglotten 228
7.3.5 Tillämpningsområdet för förverkande bör utvidgas när arvlåtaren eller testatorn är oförmögen att ge uttryck för sin vilja 231
7.3.6 Laglotten bör inte ändras i något annat avseende 232
7.3.7 Ändringar i annan lagstiftning 235

8 Arvsavstående 237

8.1 Uppdraget 237

8.2 Bakgrund 237
8.2.1 Avsägelse av arv under arvlåtarens livstid 237
8.2.2 Avstående från arv efter arvlåtarens bortgång 241

8.3 Överväganden och förslag 245

9 Ett testamentsregister i offentlig regi 249

9.1 Uppdraget 249

9.2 Bakgrund, utgångspunkter och gällande rätt 250

9.3 Testamentsregister i andra länder 256

9.4 Offentlig registrering av vissa andra uppgifter och handlingar 262

9.5 Syften med ett testamentsregister i offentlig regi 268

9.6 Formerna för ett testamentsregister i offentlig regi 271
9.6.1 Testamentsregistrets övergripande utformning och innehåll 271
9.6.2 En kopia av ett registrerat testamente bör kunna delges de legala arvingarna och bifogas bouppteckningen 277
9.6.3 Skatteverket bör ansvara för registret 284

9.7 Förfarandet vid registrering i testamentsregistret 285
9.7.1 Formella krav för ansökan om registrering 285
9.7.2 Vad som ska framgå av ansökan om registrering och vilka uppgifter som ska registreras 291
9.7.3 Bekräftelse och information i samband med beslut om registrering 292
9.7.4 Särskilt om inbördes testamenten 294
9.7.5 Skatteverkets uppgifter i samband med registrering 297
9.7.6 Överklagande av Skatteverkets beslut 299

9.8 Andra processuella och administrativa frågeställningar 301
9.8.1 Återkallelse eller ändring av ett registrerat testamente 301
9.8.2 Vad som bör gälla efter testators död i fråga om tillkännagivande av testamentet 304
9.8.3 Testamentsregistrets förhållande till bouppteckningsverksamheten och andra register 309

9.9 Förvaring av testamenten i registret samt frågor om arkivering och gallring ... 313
9.9.1 En digital lösning för registrering och förvaring av testamenten ... 313
9.9.2 Arkivering och gallring ... 315

9.10 Sekretess samt integritets- och dataskydd ... 319
9.10.1 Absolut sekretess även efter testatorns livstid ... 319
9.10.2 Tystnadsplikten ska ha företräde framför meddelarfriheten ... 333
9.10.3 Dataskydd och behandling av personuppgifter ... 335

9.11 Författningstekniska frågor ... 350

10 Möjligheten att upprätta e-testamente ... 353

10.1 Utredningens uppdrag ... 353

10.2 Digitala testamenten i Norge och Danmark ... 354
10.2.1 Norge ... 354
10.2.2 Danmark ... 356

10.3 Upprättande av digitala framtidsfullmakter ... 356

10.4 Upprättande av digitala fastighetsöverlåtelser ... 358

10.5 Förslag till en säker statlig e-legitimation ... 360

10.6 Validering och långtidsförvaring ... 362

10.7 Överväganden och förslag ... 364
10.7.1 Formkraven för testamenten hindrar inte digital hantering ... 364
10.7.2 Tjänsten för upprättandet av e-testamenten ... 371

11 Krav på uppgifter om testamentsvittnen ... 379

11.1 Uppdraget ... 379

11.2 Bakgrund och dagens krav på uppgifter om testamentsvittnen ... 379

11.3 Överväganden och förslag ... 381

12 Ökade möjligheter till nödtestamenten 387

12.1 Uppdraget 387

12.2 Bakgrund och regleringen om nödtestamenten 387

12.3 Regleringen i andra nordiska länder 389

12.4 Överväganden och förslag 391

13 Språkliga och redaktionella ändringar i ärvdabalken 405

14 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser 407

15 Konsekvenser 411

15.1 Inledning 411

15.2 Ekonomiska konsekvenser av utredningens förslag till en modernisering av vissa arvsfrågor 412

15.2.1 Förslagen om stärkt skydd för efterlevande sambo 412

15.2.2 Övriga förslag till en modernisering av vissa arvsfrågor 413

15.3 Ekonomiska konsekvenser av utredningens förslag om modernare och tryggare regler för testamenten 414

15.3.1 Förslagen till ett testamentsregister i offentlig regi 414

15.3.2 Förslagen till en möjlighet att upprätta e-testamente 416

15.3.3 Förslagen om krav på uppgifter om testamentsvittnen och ökade möjligheter till nödtestamenten 417

15.4 Förslagens betydelse för den kommunala självstyrelsen och andra konsekvenser för kommuner och regioner..... 418

15.5 Andra konsekvenser 418

15.5.1 Konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet 418

15.5.2 Konsekvenser för sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet..... 419

15.5.3 Konsekvenser för näringslivet och företag 419
15.5.4 Bedömning av om förslagen överensstämmer med eller går utöver de skyldigheter som följer av Sveriges anslutning till Europeiska unionen 419
15.5.5 Konsekvenser i övrigt som ska belysas i detta sammanhang 420

15.6 Finansiering av utredningens förslag 420

16 Författningskommentar 423

16.1 Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken 423

16.2 Förslaget till lag om ändring i ärvdabalken 423

16.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande 498

16.4 Förslaget till lag om ändring i försäkringsavtalslagen (2005:104) 499

16.5 Förslaget till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) 499

16.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (2022:1746) med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om en paneuropeisk privat pensionsprodukt (PEPP-produkt) 502

16.7 Förslaget till lag om ändring i lagen (2025:170) om skyldighet att lämna uppgifter till de brottsbekämpande myndigheterna 503

Särskilt yttrande 505

Bilagor

Bilaga 1 Kommittédirektiv 2024:28 509

Bilaga 2 Om arvsrätt för kusiner 523

Sammanfattning

Uppdraget

Utredningens uppdrag har varit att se över reglerna om arv och testamente i ärvdabalken för att anpassa dessa till den digitala och ekonomiska samhällsutvecklingen och till hur människor bildar familj i dag samt att åstadkomma en modern, tydlig och trygg arvs- och testamentsrätt. Uppdraget har huvudsakligen varit uppdelat på två områden, dels en modernisering av vissa arvsfrågor, dels modernare och tryggare regler för testamenten. I uppdraget har ingått att

- ta ställning till frågan om arvsrätt för kusiner,
- ta ställning till om förlust av rätt att ärva eller ta testamente bör gälla i fler fall,
- ta ställning till om skyddet för efterlevande sambo bör stärkas,
- ta ställning till hur frågor om arvsavståenden bör regleras i lag,
- föreslå hur ett testamentsregister i offentlig regi kan inrättas,
- bedöma om ett testamente bör kunna upprättas digitalt,
- ta ställning till om det ska införas skärpta krav på uppgifter i testamentet om testamentsvittnen,
- ta ställning till hur reglerna för nödtestamenten kan moderniseras, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

En arvsrätt för kusiner

Fram till år 1928 hade kusiner och mer avlägsna släktingar en arvsrätt. Samtidigt som den avskaffades bildades Allmänna arvsfonden, i syfte att ta emot arv när arvingar eller testamentstagare saknades. Fonden ger ekonomiskt stöd till projekt hos ideella organisationer som driver verksamhet för barn, ungdomar, äldre och personer med funktionsnedsättning. Bland annat i samband med kritik mot Allmänna arvsfonden[1] har frågan väckts om den legala arvsrätten bör utvidgas till att omfatta kusiner och mer avlägsna släktingar.

Utredningen bedömer att den legala arvsrätten inte bör utvidgas. Det underlag som utredningen har hämtat in ger inte stöd för att det typiskt sett är arvlåtarens vilja att kusiner och mer avlägsna släktingar ska ärva, framför att arvet går till allmänna ändamål. Vidare bedömer utredningen att en sådan arvsrätt skulle försvåra det praktiska arbetet med boutredningen samt leda till tidsutdräkt och ökade kostnader för enskilda och det allmänna.

En sådan arvsrätt kan dessutom väntas medföra negativa konsekvenser för det civila samhällets organisationer.

De invändningar som finns mot det sätt på vilket Allmänna arvsfonden bedriver sin verksamhet, bör hanteras på annat sätt än genom att återinföra kusinarvsrätt.

Om den legala arvsrätten ska utvidgas till att omfatta fler släktingar, anser utredningen att utvidgningen enbart ska avse kusiner.

Stärkt skydd för efterlevande sambo

I förhållande till när ärvdabalken infördes lever många nu oftare och längre i samborelationer. En efterlevande sambo har enligt sambolagen rätt att begära och få till stånd en bodelning av samboegendomen. Sambor har däremot ingen rätt till arv efter varandra. I de fall samborna har barn är det inte möjligt för samborna att genom inbördes testamente skydda varandra fullt ut, eftersom barn har en ovillkorlig rätt att få ut sin laglott. Det finns i dag ingen möjlighet för barn att avstå sitt arv till förmån för en efterlevande sambo och i stället bli efterarvinge. En konsekvens av den nuvarande ordningen är att en efterlevande sambo kan behöva sälja den gemensamma bo-

[1] Se bland annat Riksrevisionens rapport Allmänna arvsfonden – pengar som söker mening (RiR 2024:2).

staden för att lösa ut barnen. Om barnen är minderåriga, kan det vara ofördelaktigt även för dem.

Mot denna bakgrund föreslår utredningen att arvingar till en sambo ges möjlighet att avstå från sin omedelbara arvsrätt till förmån för den efterlevande sambon. Det föreslås också att sambor ges ökad möjlighet att förordna om sin kvarlåtenskap till förmån för den andra sambon genom testamentsförordnande. En sambo ska alltså kunna välja att antingen genom testamente själv bestämma att den efterlevande sambon ska få ärva kvarlåtenskapen framför bröstarvingarna eller överlämna åt bröstarvingarna att välja om de vill avstå från sin omedelbara arvsrätt eller inte. I båda situationerna får sambon egendomen med fri förfoganderätt och bröstarvingarna ges som huvudregel en efterarvsrätt. Särkullbarn behåller dock rätten att omedelbart få ut sin laglott, på samma sätt som gäller för särkullbarn till en gift person.

Överförmyndaren ska få lämna sitt samtycke till ett arvsavstående till förmån för efterlevande sambo.

Om den föreslagna möjligheten att avstå från omedelbart arv respektive att testamentera till förmån för en sambo ska komma till användning, har utredningen bedömt att efterarvsrätten samtidigt behöver säkerställas. För att efterarvsrätten ska kunna utövas i praktiken lämnar utredningen en rad förslag som rör bouppteckningen.

Det ska bland annat anges i bouppteckningen efter en sambo om bröstarvingar till denna är bröstarvingar även till den efterlevande sambon (dvs. gemensamma barn) eller inte. Det ska också anges om en person varit sambo med någon som tidigare avlidit och om det finns efterarvingar till den först avlidna sambon. I ett sådant fall ska bouppteckningen efter den först avlidna fogas till bouppteckningen efter den sist avlidna. Ett testamente efter den först avlidna kommer på så sätt att beaktas vid bouppteckningen efter den sist avlidna sambon.

Om den efterlevande sambon genom arvsavstående ska få tillgångar med fri förfoganderätt, eller om det genom testamente är förordnat att egendom som tillkommer den efterlevande sambon som universell testamentstagare ska tillfalla någon annan efter det att sambons rätt upphört, ska båda sambornas tillgångar och skulder var för sig antecknas och värderas i bouppteckningen. Detta ska dock inte gälla, om det på grund av förhållandena är obehövligt.

I samband med registreringen av bouppteckningen efter en avliden person vars sambo ärver kvarlåtenskap med fri förfoganderätt, ska Skatteverket göra en notering om detta.

Frågor om efterarv och talerätt

Utredningens förslag om ett stärkt skydd för en efterlevande sambo kommer att aktualisera en efterarvsrätt i fler fall än i dag, och som nämnts har utredningen bedömt att efterarvsrätten behöver stärkas. Utredningen lämnar därför även materiella förslag i några avseenden som har anknytning till efterarvet.

Den så kallade basbeloppsregeln föreslås ändras och förtydligas i två avseenden. Försäkringsbelopp och annan ersättning som tillfaller den efterlevande maken enligt förmånstagarförordnande av den avlidna ska beaktas vid bedömningen av om basbeloppsregeln är tillämplig eller inte. Det lagfästs att det som en efterlevande har fått på grund av ett testamentsförordnande också ska beaktas. En testamentstagare som får stå tillbaka på grund av att basbeloppsregeln är tillämplig ska ges en uttrycklig rätt till efterarv, om inte annat följer av testamentet.

Det föreslås också att arvingar i första och andra arvsklasserna ska ha efterarvsrätt till försäkringsersättning och individuellt pensionssparande som den efterlevande maken fått som förmånstagare efter den först avlidna, om inte särskilda omständigheter talar för annat. Efterarvets storlek avgörs bland annat av om försäkringen eller sparandet utgjort ägarens giftorättsgods eller enskilda egendom.

Vidare föreslås att den så kallade vederlagsregeln ändras i flera avseenden. Det ska inte krävas att egendomen minskat lika mycket i värde som i dag, för att vederlag ska kunna utgå. Det ska räcka att den efterlevande inte tagit skälig hänsyn till den först avlidnas arvingar. Det förtydligas också att det är egendomens värde vid den tidpunkt då gåvan lämnades som är avgörande för bedömningen. Det ska heller inte krävas ond tro hos mottagaren, för att en gåva som den efterlevande maken har gett bort (eller dess värde) ska återbäras. Dessutom ska utgångspunkten för beräknande av fristen för att väcka talan om återbäring av gåvan ändras till den tidpunkt då bouppteckningen avslutades och själva fristen till ett år. En motsvarande vederlagsregel för sambor ska införas.

Slutligen lämnar utredningen förslag till en ändrad talerättsregel för dödsbon avseende anspråk grundade på vederlagsregeln. För att en enskild dödsbodelägare ska kunna ta till vara sin rätt till efterarv, föreslås att en dödsbodelägare får möjlighet att föra talan i eget namn för dödsboets räkning, även om yrkandet inte riktas mot alla övriga dödsbodelägare (som svarande i målet) eller alla övriga inte deltar som kärande i målet. En dödsbodelägare ska alltså kunna väcka talan för boets räkning trots att andra dödsbodelägare inte vill delta i en sådan process eller förhåller sig neutrala.

En begränsning av rätten att ärva eller ta testamente i fler fall

Den som genom brott uppsåtligen har dödat någon eller medverkat till ett sådant brott, förlorar i regel sin rätt att ärva eller ta testamente. Reglerna gäller dock inte när den brottsutsatta personen har överlevt. De gäller heller inte vid förberedelse eller stämpling till allvarliga brott. Om ett sådant brott har begåtts av en bröstarvinge, har han eller hon alltså alltid rätt att få ut sin laglott. Det kan ofta uppfattas som stötande.

Utredningen föreslår att rätten att ärva eller ta testamente ska kunna begränsas i fler fall än i dag.

Arvlåtaren ska ha rätt att i testamente begränsa en bröstarvinges rätt till laglott, om denna genom en dom som fått laga kraft är dömd till påföljd för ett uppsåtligt brott som inneburit en allvarlig kränkning mot arvlåtarens person och för vilket lindrigare straff än fängelse i ett år inte är föreskrivet vid tidpunkten för gärningen. Även brott mot närstående till arvlåtaren ska ge arvlåtaren rätt att begränsa laglotten.

Vidare ska tillämpningsområdet för förverkande av rätten att ärva eller ta testamente utvidgas. En arvinge som genom en uppsåtlig gärning som innefattat våld på arvlåtarens person, varigenom arvlåtaren försatts i ett sådant tillstånd att han eller hon inte har förmåga att ge uttryck för sin vilja, ska som utgångspunkt inte ha rätt att ärva denna. Detsamma ska gälla den testamentstagare som agerat på motsvarande sätt mot testator.

Utredningen föreslår motsvarande ändringar i de lagar som reglerar försäkrings- och pensionssparavtal.

Utredningen bedömer att det inte finns skäl att ändra laglotten i något annat hänseende.

Arvsavstående regleras i lag

Utredningen har kartlagt vad som enligt praxis gäller för arvsavstående. Till skillnad från arvsavsägelser sker arvsavstående efter arvlåtarens död. Utredningen bedömer att det varken finns skäl att göra någon saklig ändring av gällande rätt eller att införa en förtydligande bestämmelse om hur ett arvsavstående sker.

Utredningen föreslår däremot att det ska införas en bestämmelse av närmast ordningskaraktär, om att arvsavstående ska antecknas i bouppteckningen. Det ska anges vem eller vilka av arvingarna som gjort ett arvsavstående och till förmån för vem arvingen avstått.

Ett testamentsregister i offentlig regi

Den som vill styra över fördelningen av sin kvarlåtenskap har möjlighet att upprätta ett testamente. Det är angeläget att den avlidnas sista vilja blir känd och respekteras. Det förekommer emellertid att testamenten av olika anledningar inte kommer fram vid dödsfall. Om testamenten kan registreras i ett allmänt register, skulle det kunna minska denna risk, stärka rättssäkerheten och öka benägenheten att ta vara på den flexibilitet som ett testamente erbjuder. Den digitala omställningen i samhället ökar också förväntningarna på myndigheter att kunna tillhandahålla digitala lösningar, och det finns i dag goda möjligheter att upprätta digitala tjänster med stark säkerhet.

Mot denna bakgrund lämnar utredningen förslag om att ett testamentsregister ska inrättas, där enskilda frivilligt ska kunna registrera sina testamenten. Registret ska föras av Skatteverket. Registret ska innehålla en bestyrkt kopia av det fysiska originaltestamentet och denna ska förvaras digitalt. Det ska också vara möjligt att i samband med ansökan om registrering lämna uppgift om var testamentet i original förvaras samt vem eller vilka som efter dödsfallet ska underrättas om att testatorn har efterlämnat ett testamente.

Formkraven för testamenten, bl.a. att de ska vara skriftliga, undertecknade och bevittnade, behålls. En registrering i testamentsregistret kommer dock att erbjuda en bevissäkring.

För att syftet med registreringen ska kunna uppnås, föreslås att en kopia av den registrerade testamentshandlingen ska kunna användas för delgivning med arvingarna efter dödsfallet och bifogas bouppteckningen, oavsett om det finns något fysiskt original tillgängligt. De föreslagna ändringarna innebär att presumtionen för att ett testamente har återkallats, om det inte kan återfinnas i original efter dödsfallet, ändras när det gäller registrerade testamenten. Då presumeras i stället det registrerade testamentet ge uttryck för testators vilja.

En ansökan om registrering av ett testamente ska undertecknas av testatorn eller ett ombud. Testatorn ska identifiera sig i samband med ansökan och för ett ombud ska det finnas en skriftlig fullmakt. En ansökan om registrering ska kunna göras digitalt hos Skatteverket och skrivas under med en avancerad elektronisk underskrift. Ansökan ska också kunna göras fysiskt.

Ett inbördes testamente ska kunna registreras efter ansökan av testatorerna gemensamt eller av var och en av dem individuellt. Även om ansökan görs gemensamt, ska testamentet behandlas i registret som ett individuellt testamente för var och en av testatorerna.

Innan registrering sker ska Skatteverket kontrollera att handlingen avser ett testamente och att testatorn varit behörig att upprätta ett sådant. När testamentet har registrerats, ska Skatteverket skicka en bekräftelse till testatorn med information om hur testatorn kan meddela registret en eventuell återkallelse eller ändring av testamentet. Beslut i ärenden om registrering ska kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Testatorn ska kunna meddela registret nya eller ändrade uppgifter avseende testamentet. Om testatorn ansöker om att registrera ett nytt testamente, ska han eller hon få tillfälle att ange om detta kompletterar eller ersätter ett testamente som tidigare har registrerats.

Om testatorn inte har meddelat att testamentet återkallats, ska Skatteverket skicka en kopia av den registrerade testamentshandlingen (och i förekommande fall en uppgift om var originalet förvaras) till den eller de personer som testatorn har uppgett. I dessa fall ska bouppteckningsverksamheten vid Skatteverket också informeras om att det finns uppgifter i testamentsregistret. Även dödsboet ska informeras om att det finns uppgifter i registret.

Enligt utredningens förslag ska absolut sekretess gälla för uppgifterna i testamentsregistret under som längst 50 år efter testatorns

död. Efter dödsfallet ska endast efterlevande make, dödsbodelägare och efterarvingar enligt lag eller testamente, samt legatarie och testamentsexekutor kunna få ut en kopia av det registrerade testamentet. Detta ska dock inte gälla, om det finns en uppgift om att testamentet har återkallats. En boutredningsman ska däremot alltid ha rätt att få ut en kopia av det registrerade testamentet och övriga uppgifter i testamentsregistret. Det ska alltså gälla även om det finns en uppgift om att testamentet har återkallats eller på annat sätt ändrats.

Bestämmelserna i EU:s dataskyddsförordning kommer (med visst undantag) gälla för behandlingen av personuppgifter i testamentsregistret. Kopior av fysiska testamenten som registrerats och e-testamenten (se om detta nedan) ska undantas från gallring och bevaras för framtiden.

En möjlighet att upprätta e-testamenten

Sedan ärvdabalken senast sågs över har den tekniska utvecklingen i samhället varit omfattande. Det är sedan flera år tillbaka möjligt att signera handlingar med olika elektroniska underskrifter och det finns möjlighet till flerpartssignering vid samma tillfälle.

Som nämnts ovan behöver ett testamente uppfylla vissa formkrav för att vara giltigt. Förutom att det ska vara i skriftlig form och undertecknat ska det vara bevittnat av två personer som ska ha varit samtidigt närvarande och införstådda med att handlingen är ett testamente.

Utredningen har analyserat formkraven och skyddsintressena bakom dessa. Utredningen bedömer att formkraven kan upprätthållas och skyddsintressena tillgodoses även om det införs en möjlighet att upprätta testamente helt digitalt. Det behöver dock ställas särskilda krav på den tjänst där en sådan digital handling ska kunna upprättas och bevaras.

Utredningen föreslår att det införs en möjlighet att upprätta testamente digitalt i den särskilda tjänst som Skatteverket ska tillhandahålla för registrering av testamenten i testamentsregistret (ett e-testamente). På så sätt kommer det erbjudas en tillförlitlig metod för att kontrollera dokumentets äkthet och arkivbeständighet.

Ett e-testamente ska kunna undertecknas både av testatorn och av vittnena med en avancerad elektronisk underskrift. En förutsätt-

ning för att upprätta ett rättsligt giltigt e-testamente ska vara att detta registreras i testamentsregistret. Ett e-testamente som har upprättats korrekt ska i övrigt behandlas på samma sätt som andra testamenten.

Krav på uppgifter om testamentsvittnen

Det förekommer att testamenten förfalskas eller annars tillkommer på ett otillbörligt sätt. Vid misstanke om att något inte stämmer, är det testamentsvittnena som förväntas kunna bidra med information om omständigheterna kring upprättandet. Det händer dock att en bevittning av ett testamente endast består i en underskrift som är ett vanligt förekommande namn eller som rent av är oläslig. Då kan det vara svårt att komma i kontakt med vittnena för att utreda testamentets giltighet.

Utredningen föreslår att det ska förtydligas att vittnen bör skriva ett namnförtydligande samt lämna uppgifter om personnummer, yrke, och annat av betydelse för att de senare ska kunna identifieras. Vidare bör vittnena ange ort och datum då de bevittnade testamentet. Utredningen anser att testamentet inte ska bli ogiltigt enbart på grund av att det saknas vissa uppgifter om vittnena. Däremot ska den bevislättnad som gäller för testamentstagarna, när det finns ett vittnesintyg om att testamentet har upprättats enligt formkraven, förutsätta att vittnena går att identifiera.

Ökade möjligheter till nödtestamenten

Nödtestamenten fyller en viktig funktion genom att i särskilda situationer ge arvlåtaren möjlighet att ge uttryck för sin yttersta vilja med bindande verkan, trots att de formkrav som normalt gäller för ett testamente inte har uppfyllts. Ett nödtestamente kan vara antingen ett muntligt testamente inför två vittnen eller ett egenhändigt skrivet och undertecknat testamente som inte bevittnats (s.k. holografiskt testamente).

I dag kan dock många handlingar hanteras digitalt, exempelvis via en mobiltelefon, och avtal kan signeras med elektroniska underskrifter. Mot den bakgrunden föreslår utredningen att nödtestamenten ska kunna upprättas på fler sätt än för närvarande.

Ett förordnande om kvarlåtenskap i nödfallssituationer ska godtas som ett testamente oavsett form, när det tydligt framgår att förordnandet ger uttryck för testatorns yttersta vilja. Det innebär att det, förutom på de sätt som för närvarande tillåts, i och för sig kommer bli möjligt att upprätta ett sådant testamente exempelvis genom e-postmeddelande, sms, och video- eller ljudupptagning.

I de fall då det råder oenighet om huruvida en handling, en upptagning eller ett annat uttryck (som inte uppfyller formkraven för muntliga respektive holografiska testamenten) överhuvudtaget utgör ett nödtestamente, ska den testamentstagare som vill åberopa uttrycket som ett testamente inom viss tid föra talan om den frågan.

Om en domstol har fastställt att uttrycket utgör ett nödtestamente, ska en arvinge fortfarande ha rätt att klandra testamentet. En sådan talan får väckas inom tre månader från den dag då domen har fått laga kraft.

Utredningen lämnar även förslag på anpassningar av reglerna om delgivning av testamente i de situationerna och vad som ska framgå av bouppteckningen efter den avlidna.

Modernisering av språket i ärvdabalken

Ärvdabalken är från år 1959 men flera av dess bestämmelser är äldre än så. Den senaste mer betydande reformen av reglerna i balken genomfördes för mer än 30 år sedan. Det innebär att språket i delar är föråldrat. Utredningen föreslår därför språkliga moderniseringar. Utredningen har samtidigt beaktat att många begrepp och uttryck under åren har utmejslats i praxis och kommit att få en särskild innebörd. Moderniseringen av språket har därmed behövt ske med försiktighet; önskemålet om ett modernt och ledigt språk har fått vägas mot den förutsebarhet som det innebär att behålla terminologin. I vissa fall har utredningen bedömt att fördelarna med att behålla ett begrepp, trots att det är ålderdomligt, överväger nackdelarna.

Summary

Remit

The Inquiry's remit has been to review the rules on inheritance and wills in the Inheritance Code in order to adapt them to the digital and economic development of society and the way people form families today, and to achieve a modern, clear and secure legislation on inheritance and wills. The assignment has primarily been divided into two areas: [on the one hand,] modernising certain inheritance issues and [on the other,] creating more modern and secure rules concerning wills. The remit has included:

- considering the question of an inheritance right for cousins;
- considering whether the loss of the right to inherit or benefit from a will should apply in more cases;
- considering whether protection for surviving cohabitees should be enhanced;
- considering how matters on the waiving of inheritance should be regulated in law;
- proposing how to establish a public will register;
- assessing whether it should be possible to draw up wills digitally;
- considering whether to introduce stricter requirements for witnesses details in wills;
- considering how to modernise rules on emergency wills; and
- submitting necessary legislative proposals.

A right of inheritance for cousins

Inheritance rights for cousins and more distant relatives were abolished in 1928. At the same time, the Swedish Inheritance Fund was created, with the purpose of receiving inheritances in the absence of heirs or legatees. The Fund provides financial support to projects run by non-profit organisations that provide activities for children, young people, the elderly and people with disabilities. Criticism of the Swedish Inheritance Fund[1], among other things, has raised the question of whether legal inheritance rights should be extended to cousins and other distant relatives.

The Inquiry considers that the legal right of inheritance should not be extended. The evidence gathered by the Inquiry does not support the idea that it is typically the will of the testator that cousins and other more distant relatives should inherit, as opposed to the inheritance going to general causes. The Inquiry further finds that such a right of inheritance would complicate the practical work with estate administration and lead to delays and increased costs for individuals and the general public.

Furthermore, such a right of inheritance could be expected to have negative consequences for civil society organisations.

The fact that there are objections to the Swedish Inheritance Fund's way of conducting its activities should be handled in a different way than by reintroducing inheritance rights for cousins.

If the legal right of inheritance was to be extended to include more relatives, the Inquiry considers that the extension should only apply to cousins.

Enhanced protection for surviving cohabitees

Nowadays, more people are cohabiting, and for longer, compared to when the Inheritance Code was introduced. According to the Cohabitees Act, surviving cohabitees have the right to request and obtain a division of the joint property. However, cohabitees have no right of inheritance. In cases where the cohabitees have children, it is not possible for the cohabitees to fully protect each other through a mutual will, because children have an unconditional right

[1] See the Swedish National Audit Office's report *The Swedish Inheritance Fund – money in search of meaning* (RiR 2004:2).

to receive their statutory portion. It is currently not possible for children to renounce their inheritance in favour of a surviving cohabitee, and instead become secondary heirs. One consequence of the current order is that a surviving cohabitee may have to sell the joint residence to redeem the children. If the children are minors, this may also be disadvantageous for them.

In light of this, the Inquiry proposes that the protection of surviving cohabitees be enhanced such that heirs of a cohabitee are given the opportunity to renounce their immediate inheritance rights in favour of the surviving cohabitee. It is also proposed that cohabitees be given greater opportunity to dispose of their estate in favour of the other cohabitee through a provision in their will. A cohabitee should thus be able to choose either to decide in a will that the surviving cohabitee will inherit the estate ahead of the direct heirs, or to leave it to the direct heirs to choose whether or not to waive their immediate right of inheritance. In both situations, the cohabitee has a free right of disposal of the property and, as a general rule, the direct heirs have a secondary inheritance right. Children of the deceased from a previous relationship, however, retain the right to immediately access their statutory portion, in the same way as for non-common children of a deceased married person.

The chief guardian should be required to consent to a waiver of inheritance in favour of the surviving cohabitee.

If the proposed possibility to waive the immediate right to inherit and to bequeath in favour of a cohabitee is to be useable, the Inquiry considers that the right of secondary inheritance also needs to be ensured. To enable the right of secondary inheritance to be exercised in practice, the Inquiry submits a series of proposals relating to the estate inventory.

It should, inter alia, be stated in the estate inventory of a cohabitee whether the direct heirs of the deceased cohabitee are also direct heirs of the surviving cohabitee (i.e. common children) or not. It should also be indicated whether the person had previously cohabited with someone who has previously died and whether there are secondary heirs to the first deceased cohabitee. In such cases, the estate inventory of the first deceased cohabitee should be attached to the estate inventory of the last deceased. A will made by the first deceased will thus be taken into account in the inventory of the estate of the last deceased cohabitee.

If the surviving cohabitee is to receive assets with a right of free disposal by way of an inheritance waiver, or if it is provided in a will that property belonging to the surviving cohabitee as a universal legatee should accrue to another person after the cohabitee's right has ceased, the assets and liabilities of both cohabitees should be recorded and valued separately in the estate inventory. This should not apply however, if, due to the circumstances, it is not necessary.

In conjunction with the registration of the estate inventory of a deceased person whose cohabitee inherits the estate with the right of free disposal, the Swedish Tax Agency must take note of this.

Questions of secondary inheritance and the right to bring legal action

The Inquiry's proposals on enhanced protection for a surviving cohabitee will raise the right of secondary inheritance in more cases than it does today, and as stated, the Inquiry has found that the right of secondary inheritance needs to be strengthened. Therefore, the Inquiry also makes substantive proposals in a number of respects related to secondary inheritance.

It proposes amending the "base amount rule" in two respects. The amount of insurance and other benefits accruing to the surviving spouse under the benefit scheme of the deceased must be taken into account when assessing whether the base amount rule is applicable or not. The same applies to what the surviving spouse has received due to a testamentary disposition. A legatee who has to waive their right because the base amount rule applies will have an explicit right to secondary inheritance, unless otherwise provided in the will.

It should be clarified that heirs in the first and second classes of inheritance have a secondary right of inheritance for insurance benefits and individual pension savings received by the surviving spouse as beneficiary after the first deceased unless there are special circumstances to the contrary. The size of the secondary inheritance depends on whether, for example, the insurance or savings constituted the owner's marital property or separate property.

Furthermore, the Inquiry proposes that the "compensation rule" (vederlagsregeln) be amended in several respects. For compensation to be paid, it should not be required that the value of the property has reduced as much as is currently required. It should be sufficient

for the surviving spouse not to have taken due account of the heirs of the first deceased. It should also be clarified that it is the value of the property at the time the gift was made that is decisive for the assessment. Nor should bad faith on the recipient's part be required in order for a gift given by the surviving spouse (or its value) to be refunded. In addition, the basis for calculating the time limit for bringing an action for the refund of the gift must be changed to the date on which the estate inventory was completed, and the time limit itself to one year. A corresponding compensation rule for cohabiting partners should be introduced.

Finally, the Inquiry proposes an amended rule on right of action for estates of deceased persons in respect of claims based on the compensation rule. For an individual party to an estate to be able to exercise their right of secondary inheritance, it is proposed that parties to an estate be given the opportunity to bring an action in their own name on behalf of the estate, even if the claim is not directed against all the other parties to the estate (as respondents in the case) or all the others do not participate as plaintiffs in the case. One party to an estate would thus be able to bring a claim on behalf of the estate even if other parties to the estate do not wish to participate in such proceedings or are neutral.

Limitation of the right to inherit or benefit from a will in more cases

A person who has intentionally killed someone or was an accomplice to such an offence usually loses their right to inherit or benefit from a will. However, the rules do not apply when the victim survives. They also do not apply to the preparation of or conspiracy to commit serious offences. If such an offence has been committed by a direct heir, they are thus always entitled to receive their statutory portion of inheritance. This can often be perceived as offensive.

The Inquiry proposes that the right to inherit or benefit from a will should be restricted in more cases than at present.

In their will, the testator should have the right to restrict a direct heir's right to a statutory portion if they have been sentenced by a judgment that has become final for an intentional offence that has caused serious violation to the testator and for which a sentence of

at least one year's imprisonment is prescribed at the time of the act. Offences against close relatives of the testator may also lead to a restriction of the statutory portion.

Furthermore, the scope for forfeiture of the right to inherit or benefit from wills should be extended. An heir who, by an intentional act involving violence against the testator and resulting in the testator being placed in such a state that they are unable to express their will, should not generally be entitled to inherit from the testator. The same should apply to a legatee who has acted correspondingly against the testator.

Because the Inheritance Code's rules on the loss of the right to inherit or benefit from wills are linked to the right to insurance and insurance payments and to rights according to pension schemes, the Inquiry proposes corresponding amendments to the rules that govern such agreements.

The Inquiry finds that there is no reason to change the statutory portion of inheritance in any other respect.

Waiving inheritance rights to be regulated in law

The Inquiry has surveyed the case-law on what applies for those waiving (rather than renouncing) an inheritance after the death of the testator. The Inquiry finds that there is no reason to make any material change to the current law, or to adopt a clarifying provision on how a waiver of inheritance should take place.

On the other hand, the Inquiry proposes that a provision of a purely procedural nature be introduced, requiring waivers of inheritance to be recorded in the estate inventory. It must be stated which heir or heirs have waived their inheritance and in favour of whom they have waived their right.

A public will register

Anyone who wishes to control the distribution of their estate can draw up a will. It is essential that the deceased's final wishes are known and respected. However, there are various reasons for a will not being processed at the time of death. If wills could be registerred in a public register, it could reduce this risk, enhance due process,

and increase the propensity to utilise the flexibility offered by a will. The digital transition in society also increases expectations on government authorities to be able to provide digital solutions, and there are good opportunities these days to establish digital services with strong security.

In light of this, the Inquiry proposes that a will register be established, in which individuals should be able to voluntarily register their wills. The register should be kept by the Swedish Tax Agency and should contain a certified copy of the original physical will to be stored digitally. As part of the registration process, it should also be possible to submit information on where the original copy of the will is stored and who should be notified that the testator has left a will following their death.

The formal requirements for wills, including that they should be in writing, signed and witnessed, would remain. However, a registration in the will register would offer proof of evidence.

To fulfil the purpose of registration, the Inquiry proposes that a copy of the registered will documents be used for the notification of the heirs after the death, and be attached to the estate inventory, regardless of whether there is some form of physical original available. The proposed amendments would, in the case of registered wills, change the presumption that a will has been revoked if it cannot be found in the original form after death. Instead, it would be presumed that the registered will indicates the testator's wishes.

An application for the registration of a will must be signed by the testator or a legal representative. The testator must identify themselves in conjunction with the application, and for a legal representative there must be a power of attorney in writing authorising the representative to apply for registration. It should be possible for an application for registration with the Swedish Tax Agency to be made digitally and signed with an advanced electronic signature. It should also be possible for the application to be made in person.

It should be possible for a mutual will to be registered upon application by the testators jointly or by each of them individually. Even if the application is made jointly, the will should be considered in the register as an individual will for each of the testators.

Before registration takes place, the Swedish Tax Agency would check that the document constitutes a will, and that the testator was authorised to draw up such a document. Once the will has been reg-

istered, the Swedish Tax Agency would send a confirmation to the testator with information on how the testator can proceed to notify the register of any revocation or amendment of the will. Decisions in registration matters may be appealed to an administrative court.

The testator should be able to inform the registry of new or amended information regarding the will. If the testator applies to register a new will, they should be given the opportunity to indicate whether this will supplement or replace a will that has previously been registered.

If the testator has not submitted notification that the will has been revoked, the Swedish Tax Agency will send a copy of the registered will document and, where necessary, information on where the original is stored to the person or persons indicated by the testator. In such cases, the estate inventory department at the Swedish Tax Agency must also be informed that there is data in the will register. The estate of the deceased must also be informed that there is data in the register.

According to the Inquiry's proposal, absolute secrecy should apply to all data in the will register for a maximum of 50 years after the testator's death. After death, only surviving spouses, parties to the estate and secondary heirs by law or under the terms of the will, and legatees and executors should be able to obtain a copy of the registered will upon request. However, this should not apply if there is a notification that the will has been revoked. However, an estate investigator should always have the right to obtain a copy of the registered will and other data in the will register. This would thus apply even if there is a notification that the will has been revoked or otherwise amended.

The provisions of the EU's General Data Protection Regulation would apply (with certain exceptions) to the processing of personal data in the will register. Copies of physical and electronic wills (see below) that are registered should be excluded from deletion and preserved for posterity.

The possibility to make e-wills

Considerable technological developments have taken place since the Inheritance Code was last reviewed. For several years it has been possible to sign documents electronically and there is the possibility of multi-party signatures at the same time.

As stated above, a will has to fulfil certain formal requirements for it to be valid. In addition to being in writing and signed, it also has to be witnessed by two people who are together in the same place and aware that the document is a will.

The Inquiry has analysed the formal requirements, and the protection interests behind them. It finds that the formal requirements can be maintained, and protection interests met, even if a possibility is introduced to draw up wills using entirely digital means. However, special requirements must be placed on the service to maintain and preserve the digital records.

The Inquiry proposes establishing the possibility to draw up a will digitally (an e-will) in the special service that the Swedish Tax Agency would provide for the registration of wills in the will register. This way, a reliable method for verifying the authenticity and archival integrity of the documents will be provided.

It should be possible for the testator and witnesses to sign an e-will with an advanced electronic signature. A prerequisite for drawing up a legally valid e-will should be that it is registered in the will register. An e-will that has been correctly drawn up should otherwise be treated in the same way as any other will.

Requirements for witnesses details in wills

There are instances where wills are falsified or otherwise improperly drawn up. If there is a suspicion that something is not correct, the witnesses to the will are expected to be able to provide information on the circumstances surrounding how it was drawn up. However, it does happen that a witnessing of a will consists only of a signature that is a common name or that is even illegible. It can then be difficult to contact witnesses to investigate the validity of the will.

The Inquiry proposes that it should be clarified that the witness must write their name in block capitals and also submit details of

their personal identity number, profession and any other useful information that would enable them to be identified later. Furthermore, witnesses should also indicate the location and date on which they witnessed the will. The Inquiry considers that the will should not be invalidated simply because certain information about the witnesses is missing. However, where there is a witness attestation that the will has been drawn up in accordance with the formal requirements, the relaxation of the burden of proof applicable to the legatees should be subject to the condition that the witnesses can be identified.

Wider possibilities for emergency wills

Emergency wills fulfil an important role in allowing the testator in specific situations to express their ultimate will with binding effect, even though the formal requirements normally applicable to a will have not been met. An emergency will can either be an oral will created in the presence of two witnesses, or a self-written and signed will that is not witnessed (a 'holographic will'). Today though, many documents can be handled digitally, for example via mobile phones, and agreements can be signed with electronic signatures. In the light of this, the Inquiry proposes that it be possible to draw up emergency wills in more situations than at present.

An emergency disposition of property upon death should be accepted as a will regardless of its form, when it is clear that the disposition expresses the testator's ultimate wishes. This means that in addition to the ways currently permitted, it would, in itself, be possible to draw up such a will via email, text message and video or audio recording.

In cases where there is a disagreement over whether a document, recording or any other expression (that does not meet the formal requirements for oral or holographic wills) constitutes an emergency will at all, the legatee who wishes to claim the expression as a will must bring an action on the matter within a certain period of time.

If a court has determined that the expression constitutes an emergency will, an heir should still have the right to contest the will. Such

a claim may be brought within three months of the date on which the judgment becomes final.

The Inquiry also proposes adjustments to the rules on the serving of wills in such situations and what should be stated in the estate inventory of the deceased.

Modernising the language of the Inheritance Code

The Inheritance Code is from 1959, although many of its provisions are older than that. The most recent major reform of the rules of the Code were implemented more than 30 years ago. This means that the language in many parts of it is outdated. The Inquiry therefore proposes modernising its language. At the same time, the Inquiry has taken into account that over the years, many terms and expressions have been honed in case-law, and have come to have a specific meaning. It has thus been necessary to modernise the language with caution, weighing the desire for modern and informal language against preserving predictability by maintaining terminology. In certain cases, the Inquiry has found that the advantages of maintaining a term, despite it being dated, outweigh the disadvantages.

1 Författningsförslag

1.1 Förslag till lag om ändring i föräldrabalken

Härigenom föreskrivs i fråga om föräldrabalken att 15 kap. 6 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
15 kap.	
6 §[1]	
En förmyndare, god man eller förvaltare får inte för den enskildes räkning avstå från arv eller testamente.	
Om överförmyndaren samtycker till åtgärden, får dock arv avstås enligt 3 kap. 9 § ärvdabalken.	Om överförmyndaren samtycker till åtgärden, får dock arv avstås enligt 3 kap. 9 § *och 4 kap. 1 §* ärvdabalken.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

[1] Senaste lydelse 1994:1433.

1.2 Förslag till lag om ändring i ärvdabalken

Härigenom föreskrivs i fråga om ärvdabalken

dels att 1 kap. 1–3 §§, 2 kap. 1–4 §§, 3 kap. 1–8 och 10 §§, 5 kap. 1 §, 6 kap. 1–7 §§, 7 kap. 1–5 och 7 §§, 9 kap. 2 och 3 §§, 10 kap. 1–3 och 5–7 §§, 11 kap. 1–10 §§, 12 kap. 1–13 §§, 13 kap. 1 och 3 §§, 14 kap. 4–6 §§, 15 kap. 1–4 §§, 16 kap. 1–9 §§, 17 kap. 1–3 §§, 18 kap. 1 och 1 b–7 §§, 19 kap. 1, 2, 4–10, och 12–21 a §§, 20 kap. 1–3, 4–8, 9 och 10 §§, 21 kap. 2 och 4–6 §§, 22 kap. 1–7 §§, 23 kap. 1–4 och 6 §§, 24 kap. 1–6 §§ och rubrikerna till 1–3, 6, 9, 11,15 och 16 kap. ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas ett nytt kapitel, 4 kap., och sju nya paragrafer, 3 kap. 1 a §, 7 kap. 3 a §, 9 kap. 4 §, 10 kap. 1 a §, 11 kap. 7 a §, 14 kap. 7 § och 20 kap. 3 b § av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 kap. Om rätt att *taga arv*	**1 kap. Om rätt att *ärva***
	1 §
Arv kan tagas endast av den som lever vid arvlåtarens död; dock *må* barn, som är avlat dessförinnan, *taga arv*, om det sedermera *födes med liv*. *Är* fråga om rätt till del i boet efter arvlåtarens efterlevande make, *skall* hänsyn *tagas* till tiden för makens död.	*Endast den som lever vid arvlåtarens död kan ärva*; dock *kan* barn, som är avlat dessförinnan, *ärva*, om det sedermera *föds levande*. *Om det är* fråga om rätt till del i boet efter arvlåtarens efterlevande make, *ska* hänsyn *tas* till tiden för makens död.
	2 §
Är arvinge till den, efter vilken arv fallit, jämväl avliden, och kan bevis ej förebringas att han överlevat arvlåtaren, skall med arvet så förfaras som om han icke överlevat denne.	*Om även en arvinge till arvlåtaren är avliden, och om det inte kan bevisas att arvingen överlevt arvlåtaren, ska arvet hanteras som om han eller hon inte överlevt denne.*

3 §[1]

Utländsk medborgare må lika med svensk taga arv här i riket. Är i annan stat svensk medborgare icke likställd med inlänning i fråga om rätten att taga arv, eller måste han där vidkännas större avdrag än denne, äger Regeringen förordna att motsvarande inskränkning *skall* gälla för den statens medborgare här i *riket*.	*En utländsk medborgare har samma rätt till arv här i landet som en svensk medborgare. Om en svensk medborgare i en annan stat inte är likställd med en person i den staten i fråga om rätten att ärva, eller om det görs ett större avdrag för den svenska medborgaren i den staten än i förhållande till den som är medborgare där, får regeringen* förordna att motsvarande inskränkning *ska* gälla för den statens medborgare här i *landet.*

2 kap. Om *skyldemans* arvsrätt

2 kap. Om *släktings* arvsrätt

1 §

Närmaste arvingar på grund av *skyldskap äro* arvlåtarens avkomlingar (bröstarvingar).	Närmaste arvingar på grund av *släktskap är* arvlåtarens avkomlingar (bröstarvingar).
Arvlåtarens barn *taga* lika *lott*. *Är* barn dött, *skola* dess avkomlingar träda i dess ställe, och *skall* var gren *taga lika lott*.	Arvlåtarens barn *ärver* lika *andelar*. *Om ett* barn *har* dött, *ska* dess avkomlingar träda i dess ställe, och var gren *ärver samma andel*.

2 §[2]

Finns det inga bröstarvingar, *tar* arvlåtarens föräldrar hälften var av *arvet*.	*Om det inte finns några* bröstarvingar, *ärver* arvlåtarens föräldrar hälften var av *kvarlåtenskapen*.
Är någon av föräldrarna död, delar arvlåtarens syskon den förälderns *lott*. I ett avlidet syskons ställe träder dess avkomlingar, och varje gren *tar* lika *lott*. Finns det inga syskon eller avkomlingar till dem, men lever någon	*Om* någon av föräldrarna är död, delar arvlåtarens syskon den förälderns *andel*. I ett avlidet syskons ställe träder dess avkomlingar, och varje gren *ärver* lika *andel*. Finns det inga syskon eller avkomlingar till dem, men lever

[1] Senaste lydelse 1987:231.
[2] Senaste lydelse 2005:435.

av arvlåtarens föräldrar, *tar* den föräldern hela *arvet*.

Finns det halvsyskon efter arvlåtaren, *tar* de tillsammans med helsyskon eller deras avkomlingar del i *lott*, som skulle ha tillfallit deras förälder. Finns det inga helsyskon, och är båda föräldrarna döda, *tar* arvlåtarens halvsyskon hela *arvet*. I ett avlidet halvsyskons ställe träder dess avkomlingar.

någon av arvlåtarens föräldrar, *ärver* den föräldern hela *kvarlåtenskapen*.

Om det *finns* halvsyskon efter arvlåtaren, *ärver* de tillsammans med helsyskon eller deras avkomlingar del i *den andel*, som skulle ha tillfallit deras förälder. Finns det inga helsyskon, och är båda föräldrarna döda, *ärver* arvlåtarens halvsyskon hela *kvarlåtenskapen*. I ett avlidet halvsyskons ställe träder dess avkomlingar.

3 §[3]

Lever inte arvlåtarens föräldrar, syskon eller syskons avkomlingar, *tar* farföräldrar och morföräldrar *arvet*. Var och en ärver *lika lott*.

Är en farförälder eller morförälder död, delar den dödes barn dennes *lott*. Finns det inga barn efter den döde, *tar* den andre av farföräldrarna eller morföräldrarna den dödes lott. Om även han eller hon är död men har efterlämnat barn, tar barnen den dödes *lott*. Finns det ingen arvinge på den sidan, går hela arvet till arvingarna på den andra sidan.

Om arvlåtarens föräldrar, syskon eller syskons avkomlingar *inte lever*, *ärver* farföräldrar och morföräldrar. Var och en ärver *samma andel*.

Om en farförälder eller morförälder *är* död, delar den dödes barn dennes *andel*. *I ett avlidet barns ställe träder dess barn (arvlåtarens kusiner)*. Finns det inga barn *eller barnbarn* efter den döde, *ärver* den andre av farföräldrarna eller morföräldrarna den dödes *andel*. Om även han eller hon är död men har efterlämnat barn, tar barnen den dödes *andel*. *I ett avlidet barns ställe träder dess barn (arvlåtarens kusiner)*. Finns det ingen arvinge på den sidan, går hela arvet till arvingarna på den andra sidan.

[3] Senaste lydelse 2005:435.

Det som sägs i första och andra styckena om farföräldrar och mor föräldrar gäller även föräldrar till en förälder enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken.

4 §

Andra *skyldemän* än ovan *sägs äga ej* ärva.

Andra *släktingar* än *de som anges* ovan *har inte arvsrätt*.

3 kap. Om makes arvsrätt*; så ock om* rätt för den först *avlidne* makens arvingar *i boet efter den sist avlidne maken*

3 kap. Om makes arvsrätt *och* rätt *till efterarv* för den först *avlidna* makens arvingar

1 §[4]

Var arvlåtaren gift, ska kvarlåtenskapen tillfalla den efterlevande maken. Efterlämnar arvlåtaren någon bröstarvinge som inte är den efterlevande makens bröstarvinge, gäller dock att makens rätt till kvarlåtenskapen omfattar en sådan arvinges arvslott endast om arvingen har avstått från sin rätt i enlighet med vad som anges i 9 §.

Den efterlevande maken har alltid rätt att ur kvarlåtenskapen efter den avlidna maken, så långt kvarlåtenskapen räcker, få egendom till så stort värde att den tillsammans med egendom som den efterlevande maken erhöll vid bodelningen eller som utgör den makens enskilda egendom motsvarar fyra gånger det prisbasbelopp enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken som gäller vid tiden för dödsfallet. Ett testamente av den

Om arvlåtaren *var* gift, ska kvarlåtenskapen tillfalla den efterlevande maken. Efterlämnar arvlåtaren någon bröstarvinge som inte är den efterlevande makens bröstarvinge, gäller dock att makens rätt till kvarlåtenskapen omfattar en sådan arvinges arvslott endast om arvingen har avstått från sin rätt i enlighet med vad som anges i 9 §.

[4] Senaste lydelse 2010:1205.

avlidna maken är utan verkan i den mån förordnandet inkräktar på den rätt för den efterlevande maken som avses i detta stycke.

1 a §

Om värdet av den efterlevande makens egendom understiger ett belopp som motsvarar fyra gånger det basbelopp som enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken gäller vid tidpunkten för dödsfallet, har den efterlevande maken rätt att ur kvarlåtenskapen efter den först avlidna maken, så långt kvarlåtenskapen räcker, få egendom till ett värde som motsvarar skillnaden (basbeloppsregeln).

Värdet av den efterlevande makens egendom ska vid tillämpning av första stycket utgöras av det sammanlagda värdet av

1. det som förvärvats vid bodelningen,

2. enskild egendom,

3. det som förvärvats genom testamente av den först avlidna maken samt

4. försäkringsbelopp och annan ersättning som tillfallit den efterlevande maken i anledning av den först avlidna makens död enligt förmånstagarförordnande gjort av denna.

Ett testamente av den avlidna maken till förmån för annan än den efterlevande maken kan inte verkställas vid den först avlidna makens död i den mån förordnandet in-

	kräktar på den efterlevande makens rätt enligt basbeloppsregeln. Om tolkning av testamentet vid den efterlevande makens död finns en särskild bestämmelse i 11 kap. 7 a §.
2 §[5]	
Lever vid den efterlevande makens död någon bröstarvinge till den först avlidna maken eller dennes föräldrar, syskon eller syskons avkomling, *skall*, om inte annat sägs i tredje stycket eller i 3–5 §§, 6 § tredje stycket eller 7 § tredje stycket, hälften av den efterlevande makens bo tillfalla dem som då har den bästa arvsrätten efter den först avlidna maken. Den efterlevande maken får inte genom testamente bestämma över *egendom* som *skall* tillfalla den först *avlidnes* arvingar.	Lever vid den efterlevande makens död någon bröstarvinge till den först avlidna maken eller dennes föräldrar, syskon eller syskons avkomling, *ska*, om inte annat sägs i tredje stycket eller i 3–5 §§, 6 § tredje stycket eller 7 § tredje stycket, hälften av den efterlevande makens bo tillfalla dem som då har den bästa arvsrätten efter den först avlidna maken. *Detsamma kan gälla försäkringsersättning som tillfallit efterlevande make som förmånstagare.* Den efterlevande maken får inte genom testamente bestämma över *andel* som *ska* tillfalla den först *avlidnas* arvingar.
Har en bröstarvinge redan vid den först avlidna makens död helt eller delvis fått ut sitt arv efter *denne*, *skall* bröstarvingens andel i den efterlevande makens bo minskas i motsvarande mån.	*Om* en bröstarvinge redan vid den först avlidna makens död helt eller delvis *har* fått ut sitt arv efter *denna*, *ska* bröstarvingens andel i den efterlevande makens bo minskas i motsvarande mån.
Om det som den efterlevande maken *erhöll* i arv av kvarlåtenskapen efter den först *avlidne* utgjorde annan andel än hälften av summan av detta arv och den efterlevandes egendom efter bodelningen, *skall* arvingarna efter	Om det som den efterlevande maken *fick* i arv av kvarlåtenskapen efter den först *avlidna* utgjorde annan andel än hälften av summan av detta arv och den efterlevandes egendom efter bodelningen, *ska* arvingarna efter

[5] Senaste lydelse 2005:435.

den först *avlidna* ta samma andel i boet efter den sist *avlidne*.	den först *avlidna* ta samma andel i boet efter den sist *avlidna*.
	3 §
Har efterlevande maken genom gåva eller annan därmed jämförlig handling, utan *tillbörlig* hänsyn till den först *avlidnes* arvingar, *orsakat väsentlig minskning av sin egendom, skall* av den *lott*, som vid efterlevande makens död tillkommer hans arvingar, vederlag utgå till arvingarna efter den först *avlidne* för vad av minskningen belöper *å* deras andel i boet.	*Om den* efterlevande maken genom gåva eller annan därmed jämförlig handling, utan *skälig* hänsyn till den först *avlidnas* arvingar, *i inte obetydlig omfattning har minskat* sin egendom, *ska* av den *andel*, som vid *den* efterlevande makens död tillkommer hans *eller hennes* arvingar, vederlag *(ersättning)* utgå till arvingarna efter den först *avlidna* för vad *som* av minskningen belöper *på* deras andel i boet. *Det är värdet på egendomen vid tidpunkten för gåvan eller den därmed jämförliga handlingen som är avgörande för bedömningen enligt detta stycke.*
Kan vederlag *ej* utgå, *skall* gåvan eller dess värde återbäras, *såframt den som mottog gåvan insåg eller bort inse, att den lände arvingarna efter den först avlidne till förfång*. Talan *härom* må dock *ej* väckas, sedan *fem* år förflutit från det *gåvan mottogs*.	*Om* vederlag *inte kan* utgå, *ska* gåvan eller dess värde återbäras, *om inte särskilda skäl talar emot det*. Talan *om återbäring enligt andra stycket ska* väckas *inom ett* år från det *att bouppteckningen efter den efterlevande maken avslutades*.
Var vid dödsfallet gåva, *som tillkommit under omständigheter varom ovan sägs, ej* fullbordad, *må* den *ej* göras gällande, i den *mån* det skulle *lända* arvingarna efter den först *avlidne till förfång*.	*Om en* gåva *som avses i första stycket inte var fullbordad vid dödsfallet, får* den *inte* göras gällande, i den *utsträckning* det skulle *vara till nackdel för* arvingarna efter den först *avlidna*.

4 §

Överstiger boets värde vid efterlevande makens död dess värde vid den först *avlidnes* frånfälle, *skall* denna *förkovran tilläggas* den efterlevandes arvingar, såvitt visas att egendom till motsvarande värde tillfallit den efterlevande i arv, gåva eller testamente eller *ock må antagas* att boets *förkovran* härrör från förvärvsarbete, som efter den först *avlidne* makens död drivits av den efterlevande.	*Om boets* värde vid efterlevande makens död *överstiger* dess värde vid den först *avlidnas* frånfälle, *ska* denna *värdeökning gå till* den efterlevandes arvingar, såvitt visas att egendom till motsvarande värde tillfallit den efterlevande i arv, gåva eller testamente eller *det kan antas* att boets *värdeökning* härrör från förvärvsarbete, som efter den först *avlidna* makens död drivits av den efterlevande.
Har efterlevande maken gjort sig skyldig till förfarande som avses i 3 §, *skall*, vid beräkning huruvida förkovran *föreligger*, kvarlåtenskapen ökas med ett belopp, motsvarande den minskning av boet som orsakats av efterlevande maken.	*Om* efterlevande maken *har* gjort sig skyldig till *ett* förfarande som avses i 3 §, *ska*, vid beräkning huruvida *det är fråga om en värdeökning*, kvarlåtenskapen ökas med ett belopp, motsvarande den minskning av boet som orsakats av efterlevande maken.

5 §

Vid delningen av boet efter den sist *avlidne* maken *äga* vardera makens arvingar på sin lott *erhålla* egendom, som under äktenskapet tillhört den maken, *och den sist avlidnes arvingar jämväl egendom, som sedermera förvärvats av denne*. Fastighet *må, även om den i värde* överstiger *vad å* lotten belöper, *uttagas*, om *penningar lämnas till fyllnad av* andra sidans lott.	Vid delningen av boet efter den sist *avlidna* maken *har* vardera makens arvingar *rätt att* på sin lott *få* egendom, som under äktenskapet tillhört den maken. *Arvingarna till den sist avlidna maken har även rätt att på sin lott få egendom som förvärvats av denna efter äktenskapet. Trots att en* fastighet *värdemässigt* överstiger *det som belöper på* lotten, *får den tas ut,* om *ersättning lämnas som täcker* den andra sidans lott.

I övrigt *skall* beträffande förrättningen *i tillämpliga delar gälla vad om bodelning är stadgat.*	I övrigt *ska* beträffande förrättningen *det som är föreskrivet om bodelning gälla i tillämpliga delar*.
6 §	
Har efterlevande maken *gått i nytt gifte, skall* vid hans död delning enligt detta kapitel av hans behållna giftorättsgods och enskilda egendom äga rum, innan bodelning må förrättas.	*Om* efterlevande maken *har gift om sig, ska* vid hans *eller hennes* död hans *eller hennes* behållna giftorättsgods och enskilda egendom *delas enligt detta kapitel*, innan bodelning *får* förrättas.
Skall i efterlevande makens livstid *bodelning äga rum* mellan *honom* och hans make i nytt äktenskap eller *dennes* arvingar, *skall av efterlevande makens* behållna giftorättsgods och enskilda egendom före delningen *uttagas* egendom till värde, motsvarande *vad* enligt 1–4 §§ *belöper å* den först *avlidnes* arvingar.	*Om bodelning* i efterlevande makens livstid *ska ske* mellan *den efterlevande* och hans *eller hennes* make i nytt äktenskap eller *dennas* arvingar, *ska från den efterlevandes* behållna giftorättsgods och enskilda egendom före delningen *undantas* egendom till *ett* värde, motsvarande *det som* enligt 1–4 §§ den först *avlidnas* arvingar *har rätt till*.
Vad i 4 § *stadgas* för det fall, att egendom tillfallit efterlevande maken i arv, gåva eller testamente, *skall äga motsvarande tillämpning, därest* han, till följd av nytt gifte, vid bodelning eller *eljest* på grund av giftorätt *erhållit* egendom utöver *vad* förut *tillkom honom*.	Vad *som föreskrivs* i 4 § för det fall att egendom tillfallit efterlevande maken i arv, gåva eller testamente *ska också gälla om den efterlevande maken*, till följd av nytt gifte, vid bodelning eller *annars* på grund av giftorätt *har fått* egendom utöver *det som maken hade tidigare.*
7 §[6]	
Om den efterlevande maken vid sin död efterlämnar en sambo och bodelning *skall* förrättas	Om den efterlevande maken vid sin död efterlämnar en sambo och bodelning *ska* förrättas mel-

[6] Senaste lydelse 2005:435.

mellan samborna, *skall* dessförinnan den efterlevande makens behållna egendom delas enligt detta kapitel.	lan samborna, *ska* dessförinnan den efterlevande makens behållna egendom delas enligt detta kapitel.
Skall i den efterlevande makens livstid bodelning ske mellan den efterlevande maken och *dennes* sambo eller sambons arvingar, *skall av* den efterlevandes egendom före bodelningen *tas ut* egendom till ett värde som motsvarar *vad* som *enligt 1–4 §§ skall tillkomma* den först avlidna makens arvingar.	*Om* i den efterlevande makens livstid bodelning *ska* ske mellan den efterlevande maken och *dennas* sambo eller sambons arvingar, *ska från* den efterlevandes egendom före bodelningen *undantas* egendom till ett värde som motsvarar *det som den först avlidna makens arvingar ska få enligt 1–4 §§*.
Vad som föreskrivs i 4 § för det fall att egendom har tillfallit den efterlevande maken i arv, gåva eller testamente *skall* gälla, om den efterlevande maken genom bodelning med en sambo har *erhållit* egendom utöver vad maken förut hade.	*Det* som föreskrivs i 4 § för det fall att egendom har tillfallit den efterlevande maken i arv, gåva eller testamente *ska* gälla, om den efterlevande maken genom bodelning med en sambo har *fått* egendom utöver *det som* maken förut hade.
Vad som föreskrivs i denna balk om sambor gäller endast sådana samboförhållanden där ingen av samborna är gift.	*Det* som föreskrivs i denna balk om sambor gäller endast sådana samboförhållanden där ingen av samborna är gift.
8 §[7]	
Finns det vid den efterlevande makens död arvsberättigade efter endast en av makarna, *skall* dessa arvingar ärva allt.	*Om* det vid den efterlevande makens död *finns* arvsberättigade efter endast en av makarna, *ska* dessa arvingar ärva allt.
10 §[8]	
Detta kapitel gäller *ej*, om mål om äktenskapsskillnad pågick vid arvlåtarens död.	Detta kapitel gäller *inte*, om mål om äktenskapsskillnad pågick vid arvlåtarens död.

[7] Senaste lydelse 1987:231.
[8] Senaste lydelse 1987:231.

4 kap. Om arvsavstående till förmån för efterlevande sambo

1 §

Om arvlåtaren var sambo kan en arvinge välja att avstå från sitt arv efter denna till förmån för den efterlevande sambon. Arvingen har då i stället rätt att ta del i den efterlevande sambons bo enligt bestämmelserna i 2 §.

2 §

Vid den efterlevande sambons död ska en andel av boet som motsvarar vad en arvinge enligt 1 § avstått från, om inte annat föreskrivs i 3–5 §§, 6 § tredje stycket eller 7 § tredje stycket, tillfalla den som enligt 2 kap. då har den bästa arvsrätten efter den först avlidna sambon. Den efterlevande sambon får inte genom testamente bestämma över andel som ska tillfalla den först avlidnas arvingar.

Om en arvinge redan vid den först avlidna sambons död helt eller delvis har fått ut sitt arv efter denna, ska arvingens andel i den efterlevande sambons bo minskas i motsvarande mån.

3 §

Om den efterlevande sambon genom gåva eller annan därmed jämförlig handling, utan skälig hänsyn till den först avlidnas arvingar, har minskat sin egendom i inte obetydlig omfattning, ska av

den andel, som vid den efterlevande sambons död tillkommer hans eller hennes arvingar, vederlag (ersättning) utgå till arvingarna efter den först avlidna för det som av minskningen belöper på deras andel i boet. Det är värdet på egendomen vid tidpunkten för gåvan eller den därmed jämförliga handlingen som är avgörande för bedömningen enligt detta stycke.

Om vederlag inte kan utgå, ska gåvan eller dess värde återbäras, om inte särskilda skäl talar emot det. Talan om återbäring enligt andra stycket ska väckas inom ett år från det att bouppteckningen efter den efterlevande sambon avslutades.

Om en gåva som avses i första stycket inte var fullbordad vid dödsfallet, får den inte göras gällande, i den utsträckning det skulle vara till nackdel för arvingarna efter den först avlidna.

4 §

Om värdet av boet vid den efterlevande sambons död överstiger dess värde vid den först avlidna sambons död, ska denna värdeökning tillräknas den efterlevandes arvingar, om det visas att egendom av motsvarande värde tillfallit den efterlevande i arv, gåva eller testamente. Detsamma gäller om det kan antas att boets värdeökning kommer från förvärvsarbete som den efterlevande

sambon utfört efter den först avlidna sambons död.

Om den efterlevande sambon har gjort sig skyldig till sådant förfarande som avses i 3 § ska, vid beräkning av om värdeökning föreligger, kvarlåtenskapen ökas med ett belopp som motsvarar den minskning av boet som orsakats av efterlevande sambon.

5 §

Vid delningen av boet efter den sist avlidna sambon har vardera sambons arvingar rätt att på sin lott få egendom, som under samboförhållandet tillhört den sambon. Arvingarna till den sist avlidna sambon har även rätt att på sin lott få egendom som förvärvats av denna efter samboförhållandet. Trots att en fastighet värdemässigt överstiger det som belöper på lotten, får den tas ut, om ersättning lämnas som täcker den andra sidans lott.

I övrigt ska beträffande förrättningen det som föreskrivs om bodelning gälla i tillämpliga delar.

6 §

Om den efterlevande sambon ingått ett äktenskap och vid sin död efterlämnar en make ska den efterlevande sambons behållna egendom delas enligt detta kapitel innan bodelning mellan makarna förrättas.

Om det under den efterlevande sambons livstid ska ske bodelning mellan denna och dennas make eller makens arvingar, ska av den efterlevandes egendom före bodelningen undantas egendom till ett värde som motsvarar vad som enligt 2–4 §§ ska tillkomma den först avlidna sambons arvingar.

Det som anges i 4 § för det fall att egendom har tillfallit den efterlevande sambon i arv, gåva eller testamente ska gälla, om den efterlevande sambon genom bodelning med en make, eller annars på grund av giftorätt, har fått egendom utöver vad sambon förut hade.

7 §

Om den efterlevande sambon vid sin död efterlämnar en sambo och bodelning ska förrättas mellan samborna, ska dessförinnan den efterlevande sambons behållna egendom delas enligt detta kapitel.

Om det under den efterlevande sambons livstid ska ske bodelning mellan denna och dennas sambo eller sambons arvingar, ska av den efterlevandes egendom före bodelningen tas ut egendom till ett värde som motsvarar vad som enligt 2–4 §§ ska tillkomma den först avlidna sambons arvingar.

Det som anges i 4 § för det fall att egendom har tillfallit den efterlevande sambon i arv, gåva eller testamente ska gälla, om den efterlevande sambon genom bodelning

med en sambo har fått egendom utöver vad sambon förut hade.

8 §

Detta kapitel gäller inte om samboförhållandet vid arvlåtarens död hade upphört enligt 2 § sambolagen av annan anledning än att någon av samborna avlidit.

5 kap.

1 §

Finnes ej arvinge jämlikt ovan givna bestämmelser, skall arvet tillfalla en fond, benämnd allmänna arvsfonden.

Om det inte finns någon arvinge enligt 1–4 kap., ärver allmänna arvsfonden.

6 kap. Om förskott *å* arv

6 kap. Om förskott *på* arv

1 §[9]

Vad arvlåtaren i livstiden har gett en bröstarvinge *skall* avräknas som förskott på *dennes* arv efter arvlåtaren, om inte annat har föreskrivits eller med hänsyn till omständigheterna måste antas ha varit avsett. Är mottagaren en annan arvinge, *skall* avräkning ske endast om detta har föreskrivits eller på grund av omständigheterna måste antas ha varit avsett då egendomen gavs.

Har en make av sitt giftorättsgods gett förskott på arv till en bröstarvinge som är makarnas gemensamma, *skall* avräkning för detta göras på arvet efter den först avlidna maken. Om detta arv inte

Det som arvlåtaren i livstiden har gett en bröstarvinge *ska* avräknas som förskott på *dennas* arv efter arvlåtaren, om inte annat har föreskrivits eller med hänsyn till omständigheterna måste antas ha varit avsett. Är mottagaren en annan arvinge, *ska* avräkning ske endast om detta har föreskrivits eller på grund av omständigheterna måste antas ha varit avsett då egendomen gavs.

Om en make av sitt giftorättsgods *har* gett förskott på arv till en bröstarvinge som är makarnas gemensamma, *ska* avräkning för detta göras på arvet efter den först avlidna maken. Om detta

[9] Senaste lydelse 1987:231.

räcker till, *skall* återstoden *avräknas* på arvet efter den andra maken. *Vad* som sagts nu gäller också då en efterlevande make av sådan egendom som omfattas av bröstarvingars arvsrätt enligt 3 kap. 2 § har gett förskott på arv till en bröstarvinge till den först avlidna maken.

arv inte räcker till, *ska* återstoden *räknas av* på arvet efter den andra maken. *Det* som sagts nu gäller också då en efterlevande make av sådan egendom som omfattas av bröstarvingars arvsrätt enligt 3 kap. 2 § har gett förskott på arv till en bröstarvinge till den först avlidna maken.

2 §[10]

Kostnader, som en förälder har lagt ned på ett barns uppehälle och utbildning, *skall* inte *avräknas* från barnets arv, om föräldern därmed endast fullgjort sin underhållsskyldighet.

Inte heller *skall* från bröstarvinges arv *avräknas* sedvanliga *gåvor, vilkas* värde inte står i missförhållande till givarens villkor.

Kostnader, som en förälder har lagt ned på ett barns uppehälle och utbildning, *ska* inte *räknas av* från barnets arv, om föräldern därmed endast fullgjort sin underhållsskyldighet.

Inte heller *ska* från bröstarvinges arv *räknas av* sedvanliga *presenter vars* värde inte står i missförhållande till givarens *ekonomiska* villkor.

3 §

Avräkning av förskott *skall* ske efter egendomens värde vid mottagandet, *såframt icke på grund av omständigheterna annat bör gälla*.

Avräkning av förskott *ska* ske efter egendomens värde vid mottagandet, *om inte annat bör gälla på grund av omständigheterna*.

4 §

Kan vad arvinge mottagit i förskott *ej till fullo avräknas å hans* arvslott, är han *ej* skyldig återbära överskottet, *med mindre bestämmelse därom träffats då förskottet gavs*.

Om det som en arvinge *har tagit emot* i förskott *inte fullt ut kan räknas av på arvingens* arvslott, är han *eller hon inte* skyldig att återbära överskottet. *Detta gäller dock inte om en sådan återbäring varit ett villkor från arv-*

[10] Senaste lydelse 2005:435.

	låtarens sida när förskottet lämnades.
5 §	
Har förskott *givits*, *skall*, för bestämmande av arvslotternas storlek, kvarlåtenskapen före delningen ökas med förskottets värde eller, om avräkning *ej* kan *till fullo* ske *å* förskottstagarens arv, med *vad därå kan avräknas*.	*Om* förskott *har getts*, *ska*, för bestämmande av arvslotternas storlek, kvarlåtenskapen före delningen ökas med förskottets värde eller, om avräkning *inte fullt ut* kan ske *från* förskottstagarens arv, med *det som kan räknas av*.
6 §	
Har arvinge som *mottagit* förskott avlidit före arvlåtaren, *äro* förskottstagarens avkomlingar *pliktiga* att *avräkna* förskottet *å* sina arvslotter. *Skall* arv delas mellan flera grenar och *har* arvinge i en gren *mottagit* förskott, *äro*, om *han* avlidit före arvlåtaren utan att efterlämna avkomlingar som äga träda i hans ställe, övriga arvingar inom samma gren *pliktiga* att *avräkna* förskottet *å* sina arvslotter*; dock taga de ej* mindre del i kvarlåtenskapen än de *ägt bekomma*, om förskottstagaren *levat*.	*Om en* arvinge som *tagit emot* förskott *har* avlidit före arvlåtaren, *är* förskottstagarens avkomlingar *skyldiga* att *räkna av* förskottet *på* sina arvslotter. *Om ett* arv *ska* delas mellan flera grenar och *en* arvinge i en gren *har tagit emot* förskott, *är*, om *arvingen* avlidit före arvlåtaren utan att efterlämna avkomlingar som *får* träda i hans *eller hennes* ställe, övriga arvingar inom samma gren *skyldiga* att *räkna av* förskottet *på* sina arvslotter. *De ska dock inte ärva* mindre del i kvarlåtenskapen än de *skulle ha gjort*, om förskottstagaren *levt*.
7 §[11]	
Vad en make av sitt giftorättsgods har gett ett styvbarn eller en avkomling till styvbarn *skall avräknas* på mottagarens arv efter den andra maken, om inte annat har föreskrivits eller med	*Det som* en make av sitt giftorättsgods har gett ett styvbarn eller en avkomling till styvbarn *ska räknas av* på mottagarens arv efter den andra maken, om inte annat har föreskrivits eller med

[11] Senaste lydelse 1987:231.

hänsyn till omständigheterna måste antas ha varit avsett. Med samma förbehåll *skall*, om inte annat följer av 1 §, *vad* den efterlevande maken har gett en sådan arvinge eller testamentstagare som enligt 3 kap. 2 § eller 12 kap. 1 § har rätt att ta del i den efterlevande makens bo *avräknas* på mottagarens *lott* i detta. Bestämmelserna i 2–6 §§ *skall* tillämpas även i dessa fall.	hänsyn till omständigheterna måste antas ha varit avsett. Med samma förbehåll *ska*, om inte annat följer av 1 §, *det som* den efterlevande maken har gett en sådan arvinge eller testamentstagare som enligt 3 kap. 2 § eller 12 kap. 1 § har rätt att ta del i den efterlevande makens bo *räknas av* på mottagarens *andel* i detta. Bestämmelserna i 2–6 §§ *ska* tillämpas även i dessa fall.

7 kap.

1 §

Hälften av den arvslott, som enligt lag tillkommer bröstarvinge, utgör hans laglott.	Hälften av den arvslott, som enligt lag tillkommer bröstarvinge, utgör hans *eller hennes* laglott.

2 §

Bröstarvinge är *pliktig* att *å* sin laglott *avräkna vad* han av arvlåtaren *mottagit* i förskott *å* sitt arv, *så ock vad* han *mottagit* på grund av testamente, *såframt icke* annat *föranledes* av detta.	Bröstarvinge är *skyldig* att *från* sin laglott *räkna av det som* han *eller hon* av arvlåtaren *har tagit emot i förskott på sitt arv. Detsamma gäller det som* han *eller hon har tagit emot* på grund av testamente, *om inget* annat *föranleds* av detta.

3 §[12]

För *utfående av* laglott *äger* bröstarvinge påkalla jämkning i testamente. *Äro* flera förordnanden, *skall*, om *ej* annat följer av testamentet, legat utgå före förordnande till universell testamentstagare och legat, som avser	För *att få ut sin* laglott *har* bröstarvinge *rätt att* påkalla jämkning i testamente. *Om det finns* flera förordnanden *ska*, om *inte* annat följer av testamentet, legat utgå före förordnande till universell testamentstagare och legat,

[12] Senaste lydelse 1987:231.

viss egendom, utgå före annat samt i övrigt nedsättning ske i förhållande till storleken av varje förordnande eller, vad angår förordnande till bröstarvinge, till den del därav som han *ej* är *pliktig avräkna å* sin laglott.	som avser viss egendom, utgå före annat. *I* övrigt *ska* nedsättning ske i förhållande till storleken av varje förordnande eller, vad angår förordnande till bröstarvinge, till den del därav som han *eller hon inte* är *skyldig att räkna av från* sin laglott.
Vad en bröstarvinge *erhåller* genom att påkalla jämkning i testamente *skall* inte omfattas av den efterlevande makens rätt till kvarlåtenskapen enligt 3 kap. i andra fall än då jämkningen avser testamentsvillkor som gäller till förmån för den efterlevande maken.	*Det som* en bröstarvinge *får* genom att påkalla jämkning i testamente *ska* inte omfattas av den efterlevande makens rätt till kvarlåtenskapen enligt 3 kap. i andra fall än då jämkningen avser testamentsvillkor som gäller till förmån för den efterlevande maken.
	Om ett testamentsförordnande gäller till förmån för en efterlevande sambo och en gemensam bröstarvinge påkallar jämkning, utgår laglotten vid den efterlevande sambons död. Då ska det som föreskrivs i 4 kap. 2–7 §§ tillämpas.
Bröstarvinge, som *ej* inom sex månader efter det han *erhöll* del av testamentet på sätt i 14 kap. *sägs* påkallat jämkning genom att *giva* testamentstagaren *sitt anspråk tillkänna* eller genom att väcka talan mot *honom*, har förlorat sin rätt.	*En bröstarvinge*, som *inte* inom sex månader efter det *att* han *eller hon fick* del av testamentet på *det* sätt *som anges* i 14 kap. påkallat jämkning genom att *tillkännage sitt anspråk för* testamentstagaren eller genom att väcka talan mot *denna*, har förlorat sin rätt.
	3 a §
	Rätten att få ut sin laglott enligt 3 § gäller inte den bröstarvinge som, genom en dom som får laga kraft, dömts till påföljd för ett uppsåtligt brott som inneburit en allvarlig

kränkning mot arvlåtarens person och för vilket lindrigare straff än fängelse i ett år inte var föreskrivet vid tidpunkten för gärningen. Bröstarvingen har inte heller rätt att få ut laglotten om han eller hon har dömts till påföljd för försök, förberedelse eller stämpling till ett sådant brott.

Det som anges i första stycket gäller även om brottet har riktats mot en närstående till arvlåtaren, om detta har inneburit en allvarlig kränkning av den närståendes person. Med närstående avses arvlåtarens make, sambo eller syskon, den som står i rätt upp- eller nedstigande släktskap eller svågerlag till arvlåtaren och bröstarvingar till arvlåtarens make eller sambo.

4 §

Har arvlåtaren i livstiden *bortgivit* egendom under sådana omständigheter eller på sådana villkor att gåvan till syftet är att likställa med testamente, *skall i* avseende *å* gåvan *vad* i 2 och 3 §§ *är stadgat* om testamente *äga* motsvarande *tillämpning*, om *ej* särskilda skäl *äro däremot; och skall vid* nedsättning av gåvan motsvarande del av den *bortgivna egendomen* återbäras eller, om det *ej* kan ske, ersättning *utgivas* för dess värde. Vid laglottens beräkning *skall* värdet av den *bortgivna*

Om arvlåtaren i livstiden *har gett bort* egendom under sådana omständigheter eller på sådana villkor att gåvan till syftet är att likställa med testamente, *ska med* avseende *på* gåvan *det som sägs* i 2 och 3 §§ om testamente *tillämpas på* motsvarande *sätt*, om *inte* särskilda skäl *talar emot det. Vid* nedsättning av gåvan *ska* motsvarande del av den *egendom som getts bort* återbäras eller, om det *inte* kan ske, ersättning för dess värde *ges ut*. Vid laglottens beräkning *ska* värdet av den *egen-*

egendomen läggas till kvarlåtenskapen.	*dom som getts bort* läggas till kvarlåtenskapen.
Vill bröstarvinge *mot gåvotagare göra gällande rätt* som avses i första stycket, *skall* han väcka talan inom ett år från det bouppteckning efter arvlåtaren avslutades. *Försittes denna tid, är rätt till talan förlorad.*	*Om en* bröstarvinge *vill göra gällande rättighet* som avses i första stycket *mot en gåvotagare*, *ska* han *eller hon* väcka talan inom ett år från det *att* bouppteckning efter arvlåtaren avslutades.
Var vid dödsfallet gåvan ej fullbordad, må den ej, med mindre särskilda skäl äro därtill, göras gällande, i den mån det skulle lända till intrång i bröstarvinges laglott.	*Om gåvan inte var fullbordad vid dödsfallet, får den inte göras gällande i den mån det skulle inkräkta på bröstarvinges laglott, om det inte finns särskilda skäl för det.*
5 §	
Har arvlåtaren genom testamente *tillerkänt* någon nyttjanderätt, avkomst eller annan förmån att utgå av kvarlåtenskapen eller genom föreskrifter rörande dennas förvaltning eller på annat sätt inskränkt rätten att förfoga över den, *äger* bröstarvinge utan hinder av sådant förordnande *utfå* sin laglott i egendom, *varöver* han *äger* fritt förfoga.	*Om* arvlåtaren genom testamente *har gett* någon nyttjanderätt, avkomst eller annan förmån att utgå av kvarlåtenskapen eller genom föreskrifter rörande dennas förvaltning eller på annat sätt inskränkt rätten att förfoga över den, *har* bröstarvinge *rätt att* utan hinder av sådant förordnande *få ut* sin laglott i egendom, *som han eller hon får* fritt förfoga *över*.
7 §[13]	
Bröstarvinges rätt enligt detta kapitel att påkalla jämkning av testamente eller gåva *övergår ej* till hans borgenärer.	*En bröstarvinges* rätt enligt detta kapitel att påkalla jämkning av testamente eller gåva *går inte över* till hans *eller hennes* borgenärer.

[13] Senaste lydelse 1975:245.

9 kap. Om rätt att göra eller *taga* testamente	**9 kap. Om rätt att göra eller *ta* testamente**
2 §	
Förordnande till annan än den som är född vid testators död eller då är avlad och sedermera *födes med liv* är utan verkan.	Förordnande till annan än den som är född vid testators död eller då är avlad och sedermera *föds levande* är utan verkan.
Utan hinder av *vad nu är sagt* gäller förordnande, enligt vilket blivande arvsberättigade avkomlingar till någon, som enligt första stycket *äger taga* testamente, *skola erhålla* egendom *till full ägo sist* vid *dennes* död eller då annan, som *skall åtnjuta* rätt till egendomen, avlider eller hans rätt *eljest* upphör. *Ej må i sådant förordnande olikhet göras mellan syskon, vilka ej äro födda eller avlade vid testators död.*	Utan hinder av *första stycket* gäller förordnande, enligt vilket blivande arvsberättigade avkomlingar till någon, som enligt första stycket *kan ta* testamente, *ska få* egendom *med full äganderätt senast* vid *dennas* död eller då annan, som *ska få* rätt till egendomen, avlider eller hans *eller hennes* rätt *annars* upphör. *I ett sådant förordnande ska syskon, som inte är födda eller avlade vid testators död, behandlas lika.*
3 §	
Om rätt för utländsk medborgare att här i *riket taga* testamente gäller *vad* om *utlännings rätt att taga arv är stadgat.*	Om rätt för utländsk medborgare att här i *landet ta* testamente gäller *det som föreskrivs* om *utländsk medborgares rätt att ärva.*
	4 §
	Skatteverket ska föra ett register för testamenten som är gemensamt för hela landet (testamentsregistret).
	Regeringen får meddela föreskrifter om registreringen i testamentsregistret och hur registret ska föras.

10 kap.

1 §

Testamente *skall* upprättas skriftligen med två vittnen. I deras samtidiga närvaro *skall* testator *underskriva* testamentshandlingen eller vidkännas sin underskrift *därå*. Vittnena *skola* bestyrka handlingen med sina namn. De *skola äga* kännedom om handlingens egenskap av testamente, men det står testator fritt att låta dem veta dess innehåll eller *ej*.	Testamente *ska* upprättas skriftligen med två vittnen. I deras samtidiga närvaro *ska* testator *skriva under* testamentshandlingen eller vidkännas sin underskrift *på den*. Vittnena *ska* bestyrka handlingen med sina namn. De *ska ha* kännedom om handlingens egenskap av testamente, men det står testator fritt att låta dem veta dess innehåll eller *inte*.
	1 a §
	Ett testamente enligt 1 § får upprättas digitalt i ett särskilt system som Skatteverket tillhandahåller för registrering av testamenten. Ett sådant testamente ska skrivas under av testator och vittnena med en sådan avancerad elektronisk underskrift som avses i artikel 3 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 910/2014 av den 23 juli 2014 om elektronisk identifiering och betrodda tjänster för elektroniska transaktioner på den inre marknaden och om upphävande av direktiv 1999/93/EG, i den ursprungliga lydelsen.
	Ett testamente som har upprättats enligt första stycket ska registreras i testamentsregistret.

2 §

Testamentsvittnena *böra* vid sina namn *anteckna yrke och hemvist. De böra ock å handlingen*	Testamentsvittnena *bör*, vid sina namn, *skriva namnförtydligande. De bör även lämna uppgift*

teckna intyg rörande tiden för bevittnandet samt övriga omständigheter som *kunna* vara av betydelse för testamentets giltighet.	*om personnummer och yrke samt annat av betydelse för att de ska kunna identifieras. Dessutom bör de i* handlingen *intyga ort och datum då de bevittnade testamentet och* övriga omständigheter som *kan* vara av betydelse för testamentets giltighet.
Hava vittnena *å handlingen* intygat att *vid testamentets upprättande så tillgått som* i 1 § *sägs*, *skall* intyget, *där klander väckes*, *äga tilltro*, *såframt* omständigheter *ej förekomma* som *förringa* intygets trovärdighet.	*Om* vittnena *kan identifieras och dessa har* intygat att *testamentet upprättats på det sätt som anges* i 1 §, *ska tilltro fästas till* intyget, *om klandertalan väcks*. *Detta gäller dock inte om det finns* omständigheter *som ger anledning att ifrågasätta* intygets trovärdighet.
	3 §
Är någon av sjukdom eller annat nödfall förhindrad att upprätta testamente *på sätt i* 1 § *sägs*, *må* han förordna om sin kvarlåtenskap *muntligen inför två vittnen eller ock utan vittnen genom egenhändigt skriven och undertecknad handling.*	*Om* någon *på grund* av sjukdom eller annat nödfall *är* förhindrad att upprätta testamente *enligt* 1 §, *får* han *eller hon* förordna om sin kvarlåtenskap *genom ett nödtestamente.*
	Ett testamente enligt första stycket kan upprättas antingen *1. muntligen inför två vittnen,* *2. genom en egenhändigt skriven och undertecknad handling, eller* *3. på annat sätt varigenom det tydligt framgår att förordnandet var testatorns yttersta vilja.*
Sådant testamente är *ogillt,* om testator *sedermera* under tre månader *varit i tillfälle att* förordna	*Ett nödtestamente* är *ogiltigt*, om testator *därefter* under tre månader *kunnat* förordna om sin

om sin kvarlåtenskap *såsom* i 1 § *är stadgat.*

kvarlåtenskap *på det sätt som anges* i 1 §.

5 §

Har testator *i den ordning* som gäller för *testamentes upprättande* återkallat sitt förordnande eller har *han* förstört testamentshandlingen eller *eljest* otvetydigt *givit* tillkänna att förordnandet *ej* längre var uttryck för hans yttersta vilja, är förordnandet utan verkan.

Utfästelse att *ej* återkalla testamente är *icke* bindande.

Om testator *på det sätt* som gäller för *upprättande av testamente har* återkallat sitt förordnande eller har förstört testamentshandlingen eller *annars* otvetydigt *gett* tillkänna att förordnandet *inte* längre var uttryck för hans *eller hennes* yttersta vilja, är förordnandet utan verkan.

En utfästelse att *inte* återkalla *ett* testamente är *inte* bindande.

6 §

Vill någon, i samband med återkallelse av visst förordnande eller *eljest*, göra tillägg till sitt testamente, gäller *vad* om upprättande av testamente *är stadgat*.

Om någon, i samband med återkallelse av visst förordnande eller *annars*, *vill* göra *ett* tillägg till sitt testamente, gäller *det som är föreskrivet* om upprättande av testamente.

7 §

Har någon genom ensidig återkallelse eller ändring av inbördes testamente väsentligt rubbat förutsättningarna för det ömsesidiga förordnandet, *är* han *förlustig* sin rätt på grund av testamentet.

Om någon genom ensidig återkallelse eller ändring av inbördes testamente väsentligt rubbat förutsättningarna för det ömsesidiga förordnandet, *har* han *eller hon förlorat* sin rätt på grund av testamentet.

11 kap. Om *testamentes tolkning*	**11 kap. Om *tolkningen av testamenten***
1 §	
Åt testamente skall givas den tolkning som må antagas överensstämma med testators vilja*; och skall förty vad nedan* i 2–9 §§ *stadgas lända till efterrättelse allenast såvitt icke* med hänsyn till förordnandets syfte och övriga omständigheter *annat* får anses följa av förordnandet.	*Testamenten ska tolkas på det sätt som kan antas* överensstämma med testators vilja. *Det som föreskrivs* i 2–9 §§ *ska bara tillämpas om inte annat* med hänsyn till förordnandets syfte och övriga omständigheter får anses följa av förordnandet.
Har testamente genom felskrivning eller *eljest* till följd av misstag fått annat innehåll än testator åsyftat, *skall* det *likväl* verkställas, *såvitt* rätta meningen kan *utrönas*.	*Om ett* testamente genom felskrivning eller annars till följd av misstag *har* fått *ett* annat innehåll än testator *avsett*, *ska* det *ändå* verkställas, *om den* rätta meningen kan *klarläggas*.
2 §	
Legat *skall utgå av oskifto* och *ej* räknas *å* viss lott.	Legat *ska utges före arvskifte* och *inte räknas på* viss lott.
3 §	
Kunna samtliga legat *ej utgå*, *skall* legat som avser viss egendom *äga* företräde framför annat, men *skall* i övrigt nedsättning ske efter legatens värde.	*Om inte* samtliga legat *kan utges*, *ska* legat som avser viss egendom *ha* företräde framför annat, men i övrigt *ska* nedsättning ske efter legatens värde.
4 §	
Avser förordnande viss egendom och *finnes* den *ej* i kvarlåtenskapen, är förordnandet utan verkan.	*Om ett* förordnande *avser* viss egendom och *den inte finns* i kvarlåtenskapen, är förordnandet utan verkan.

5 §[14]

Besväras viss egendom, *varom* förordnande *gjorts*, av panträtt eller annan rättighet, *äger* testamentstagaren *icke i anledning därav njuta ersättning*.

Om viss egendom, *som ett* förordnande *avser*, *belastas* av panträtt eller annan rättighet, *har* testamentstagaren *inte rätt till ersättning för detta*.

6 §

Dör testamentstagare innan hans rätt inträtt eller kan testamentet eljest ej verkställas i vad honom angår, skola hans avkomlingar träda i hans ställe, såframt de i fråga om arv efter testator varit berättigade därtill.

Om en testamentstagare *dör* innan hans *eller hennes* rätt *har* inträtt eller *om* testamentet *annars inte kan* verkställas *avseende honom eller henne*, *ska testamentstagarens* avkomlingar träda i hans *eller hennes* ställe, *om* de *haft rätt att ärva* testator.

7 §

Är förordnande gjort om hela kvarlåtenskapen eller om allt som *ej* utgör bröstarvinges laglott, och kan testamentet *ej* verkställas *såvitt angår* viss testamentstagare, *skola, där ej annat följer av 6 §,* universella testamentstagares lotter i motsvarande mån *ökas*.

Om testator har förordnat om hela kvarlåtenskapen eller om allt som *inte* utgör bröstarvinges laglott, och testamentet *inte kan* verkställas *i fråga om* viss testamentstagare, *ska* universella testamentstagares lotter *ökas* i motsvarande mån. *Detta gäller dock inte om annat följer av 6 §.*

7 a §

Om en make har förordnat genom testamente till förmån för någon annan än den andra maken, men testamentet helt eller delvis inte har kunnat verkställas vid den förstnämnda makens död på grund av basbeloppsregeln i 3 kap. 1 a §, ska testamentet i stället verk-

[14] Senaste lydelse 1970:1001.

	ställas vid den efterlevande makens död.
8 §[15]	
Har en make gjort testamente till den andra maken är förordnandet utan verkan, om äktenskapet är upplöst vid testators död eller mål om äktenskapsskillnad då pågår. Detsamma gäller, om någon har gjort testamente till sin sambo men samboförhållandet har upphört före testators död.	*Om* en make *har* gjort testamente till den andra maken är förordnandet utan verkan, om äktenskapet är upplöst vid testators död eller mål om äktenskapsskillnad då pågår. Detsamma gäller, om någon har gjort testamente till sin sambo men samboförhållandet har upphört före testators död.
9 §	
Är ändamålsbestämmelse meddelad beträffande egendom som tillkommer viss arvinge eller testamentstagare, *åligger det denne* att verkställa förordnandet. I andra fall *skall* ändamålsbestämmelse verkställas av *oskifto*.	*Om testator har förordnat att* egendom som tillkommer *en* arvinge eller testamentstagare, *ska användas på visst sätt (ändamålsbestämmelse) är denna skyldig* att verkställa förordnandet. I andra fall *ska en* ändamålsbestämmelse verkställas *före arvskiftet*.
10 §	
Med legat *förstås* särskild i testamente *given förmån*, såsom viss sak eller visst penningbelopp eller nyttjanderätt till egendom eller rätt att *därav njuta* ränta eller *avkomst*.	Med legat *avses en* särskild *förmån som getts* i *ett* testamente, såsom *en* viss sak eller *ett* visst penningbelopp eller *en* nyttjanderätt till egendom eller *en* rätt att *få* ränta eller *avkastning från denna*.
Universell testamentstagare är den som testator *insatt* i arvinges ställe genom att tillerkänna honom kvarlåtenskapen i dess hel-	*En universell* testamentstagare är den som testator *har satt in* i *en* arvinges ställe genom att tillerkänna honom *eller henne* kvarlåtenskapen i dess helhet, *en* viss

[15] Senaste lydelse 1987:231.

het, viss andel av kvarlåtenskapen eller överskott *därå*.

andel av kvarlåtenskapen eller *ett* överskott *från den*.

12 kap.

1 §

Är genom testamente *förordnat* att egendom, som tillkommer efterlevande make såsom arvinge eller universell testamentstagare, *skall*, sedan makens rätt upphört, tillfalla annan, *äger vad* i 3 kap. *är stadgat motsvarande tillämpning*, *såvitt ej* annat följer av testamentet.

Om det genom testamente *har förordnats* att egendom, som tillkommer *en* efterlevande make såsom arvinge eller universell testamentstagare, *ska tillfalla annan* sedan makens rätt upphört, *ska det som sägs* i 3 kap. *tillämpas på motsvarande sätt*, *om inte* annat följer av testamentet.

Om det genom testamente har förordnats att egendom, som tillkommer efterlevande sambo som universell testamentstagare, ska tillfalla annan sedan sambons rätt upphört, ska det som sägs i 4 kap. tillämpas på motsvarande sätt, om inte annat följer av testamentet.

2 §

Har någon genom testamente *erhållit* nyttjanderätten till egendom, *vartill* äganderätten vid testators död eller senare *skall tillfalla annan*, gäller *vad nedan* i 3–9 §§ *stadgas*, *såvitt ej* annat följer av testamentet.

Om någon genom testamente *har fått* nyttjanderätten till egendom, *som någon annan ska få* äganderätten *till* vid testators död eller senare, gäller *det som är föreskrivet* i 3–9 §§, *om inte något* annat följer av testamentet.

3 §

Nyttjanderättshavaren förvaltar egendomen och *njuter* avkastningen *därav*. Vid förvaltningen *skall* han *iakttaga jämväl* ägarens rätt och bästa. Egendomen *må ej* sammanblandas med annan, *så-*

Nyttjanderättshavaren förvaltar egendomen och *får* avkastningen *av den*. Vid förvaltningen *ska* han *eller hon också ta hänsyn till* ägarens rätt och bästa. Egendomen *får inte* sammanblandas

framt ej dess ändamålsenliga användning föranleder därtill.	med annan, *om det inte behövs för att den ska kunna användas på avsett sätt.*
Nyttjanderättshavaren *skall vidkännas* alla *nödiga* kostnader för egendomen som *böra gäldas* med avkastningen under hans besittningstid.	Nyttjanderättshavaren *ska stå för* alla *nödvändiga* kostnader för egendomen som *bör betalas* med avkastningen under hans *eller hennes* besittningstid.
4 §	
Lösören som ej hava särskilt värde för ägaren må nyttjanderättshavaren avyttra. Äro särskilda skäl till avyttring eller pantsättning av annan lös egendom och *kan ägarens medverkan därtill ej vinnas, äger* rätten på ansökan *bemyndiga* nyttjanderättshavaren att *vidtaga* åtgärden. *Fordringar är nyttjanderättshavaren behörig att uppsäga, och må han jämväl för dem uppbära betalning.*	Lösören som *inte har något* särskilt värde för ägaren *får avyttras av nyttjanderättshavaren. Finns det* särskilda skäl till avyttring eller pantsättning av annan lös egendom och *är det inte möjligt att få* ägarens medverkan *till en sådan åtgärd*, *får* rätten på ansökan *ge* nyttjanderättshavaren *rätt* att *vidta* åtgärden. *Nyttjanderättshavaren har rätt att säga upp och ta emot betalning för fordringar.*
Ej må nyttjanderätten överlåtas.	*Nyttjanderätten får inte* överlåtas.
5 §[16]	
Kapitalbelopp skall av nyttjanderättshavaren göras räntebärande *så som* föreskrivs om omyndigs medel i 13 kap. 5 och 7 §§ föräldrabalken*, om inte ägaren eller, när hans samtycke ej kan erhållas, rätten medgivit* annat. *Utan sådant tillstånd må dock vad som varit anbragt* i jordbruk eller annan näring *ånyo tagas* i anspråk för samma ändamål *samt* mindre	Kapitalbelopp *ska göras räntebärande av nyttjanderättshavaren på det sätt som* föreskrivs om omyndigs medel i 13 kap. 5 och 7 §§ föräldrabalken. *Det gäller dock inte* om ägaren eller, när *det inte är möjligt att få* hans *eller hennes* samtycke, rätten *har medgett något* annat. *Även* utan sådant tillstånd *får nyttjanderättshavaren på nytt ta det* som *använts* i jordbruk

[16] Senaste lydelse 1994:1434.

belopp, som *eljest* influtit för avyttrade lösören, *användas* till inköp av egendom av samma slag.	eller annan näring i anspråk för samma ändamål, *och använda* mindre belopp, som *annars har* influtit för avyttrade lösören, *till inköp av egendom av samma slag*.
6 §	
Ej må ägaren utan nyttjanderättshavarens samtycke överlåta eller *eljest* förfoga över egendomen. *Beträffande* fast egendom eller tomträtt *skall* samtycket lämnas skriftligen med två vittnen. *Kan* samtycke *ej erhållas*, *äger* rätten på ansökan tillåta åtgärden, när skäl *äro därtill*.	*Ägaren får inte* utan nyttjanderättshavarens samtycke överlåta eller *annars* förfoga över egendomen. *I fråga om* fast egendom eller tomträtt *ska* samtycket lämnas skriftligen med två vittnen. *Om ägaren inte kan få ett* samtycke enligt första stycket, *får* rätten på ansökan tillåta åtgärden, när *det finns* skäl *för det*.
Har ägaren utan *erforderligt* samtycke förfogat över egendom, är åtgärden *ogill*, om nyttjanderättshavaren påstår det.	*Om* ägaren utan *nödvändigt* samtycke *har* förfogat över egendom, är åtgärden *ogiltig*, om nyttjanderättshavaren påstår det.
7 §[17]	
Egendom som omfattas av nyttjanderätten *må ej tagas i mät* för ägarens *gäld*, *med mindre* den på grund av panträtt eller *eljest* särskilt *häftar därför* eller fråga är om *gäld*, *för vilken* ägaren *svarar* enligt 21 kap.	Egendom som omfattas av nyttjanderätten *får inte utmätas* för ägarens *skuld*, *om inte egendomen är förenad med särskild förmånsrätt* eller *det är* fråga om en *skuld som* ägaren *ansvarar* för enligt 21 kap.
8 §	
Vad som trätt i stället för egendom som omfattats av nyttjanderätten *skall* tillhöra ägaren.	*Det* som *har* trätt i stället för egendom som omfattats av nyttjanderätten *ska* tillhöra ägaren.

[17] Senaste lydelse 1970:1001.

9 §[18]

Om nyttjanderättshavaren genom vanvård av egendomen eller genom annat otillbörligt förfarande uppenbarligen *äventyrar* ägarens bästa, får rätten på ansökan ålägga honom att ställa säkerhet för egendomen eller också förordna, att denna *skall* ställas under vård och förvaltning av god man som avses i 11 kap. föräldrabalken.

För skada, som nyttjanderättshavaren uppsåtligen eller av vårdslöshet vållat ägaren, *skall* ersättning betalas, då nyttjanderätten upphör eller egendomen ställs under vård och förvaltning av god man.

Om nyttjanderättshavaren genom vanvård av egendomen eller genom annat otillbörligt förfarande uppenbarligen *riskerar* ägarens bästa, får rätten på ansökan ålägga honom *eller henne* att ställa säkerhet för egendomen eller också förordna, att denna *ska* ställas under vård och förvaltning av god man som avses i 11 kap. föräldrabalken.

För skada, som nyttjanderättshavaren uppsåtligen eller av vårdslöshet vållat ägaren, *ska* ersättning betalas, då nyttjanderätten upphör eller egendomen ställs under vård och förvaltning av god man.

10 §

Har genom testamente förordnats att legat *skall* tillfalla två eller flera efter varandra, *skall, såvitt ej annat följer av testamentet, vad* i 9 § *stadgas äga* motsvarande *tillämpning*, om någon *bland* dem, *såsom där sägs, äventyrar efterföljande testamentstagares bästa eller tillskyndar honom skada*.

Om det genom testamente *har* förordnats att legat *ska* tillfalla två eller flera efter varandra, *ska det som föreskrivs* i 9 § *tillämpas på* motsvarande*sätt*, om någon *av* dem, *på det sätt som sägs där, riskerar en efterföljande testamentstagares bästa eller orsakar denna skada. Det gäller dock inte om något annat följer av testamentet.*

11 §[19]

Skall enligt testamente *någon njuta avkomst* av egendom i kvarlåtenskapen och egendomen, till betryggande av hans rätt, sättas

Om någon enligt *ett* testamente *ska få avkastning* av egendom i kvarlåtenskapen och *om* egendomen, till betryggande av

[18] Senaste lydelse 1988:1255.
[19] Senaste lydelse 1988:1255.

under särskild vård, *skall* den, *där ej annat följer av testamentet,* ställas under förvaltning av god man som avses i 11 kap. föräldrabalken.	hans *eller hennes* rätt *ska* sättas under särskild vård, *ska* den ställas under förvaltning av god man som avses i 11 kap. föräldrabalken. *Det gäller dock inte om något annat följer av testamentet.*
12 §[20]	
Förvärv genom förordnande i testamente, som innebär att visst område av fastighet som legat kommer i särskild ägares hand, är giltigt endast om fastighetsbildning sker i överensstämmelse med förordnandet genom förrättning, som *är sökt* senast sex månader efter det testamentet *vunnit* laga kraft och legatet utgivits samt, om förrättningen *ej* är avslutad vid utgången av nämnda tid, *skall* verkställas på grundval av förordnandet.	*Ett förvärv* genom förordnande i testamente, som innebär att *ett* visst område av *en* fastighet som legat kommer i särskild ägares hand, är giltigt endast om fastighetsbildning sker i överensstämmelse med förordnandet genom *en* förrättning, som *har sökts* senast sex månader efter det *att* testamentet *har fått* laga kraft och legatet utgivits samt, om förrättningen *inte* är avslutad vid utgången av nämnda tid, *ska* verkställas på grundval av förordnandet.
Första stycket *äger motsvarande tillämpning* i fall då legatet avser andel i fastighet med villkor att andelen *skall* utbrytas genom fastighetsbildning eller fastighets andel i mark som är samfälld för flera fastigheter.	*Det som sägs i första* stycket *tillämpas på* motsvarande *sätt* i fall då legatet avser andel i fastighet med villkor att andelen *ska* utbrytas genom fastighetsbildning eller fastighets andel i mark som är samfälld för flera fastigheter.
13 §[21]	
Den som genom förordnande i testamente *såsom legat erhållit* andel i fastighet, *vilken* i sin helhet ingår i dödsboet efter testator, utan villkor att andelen *skall*	Den som genom förordnande i testamente *har fått en* andel i fastighet *som legat*, *och där fastigheten* i sin helhet ingår i dödsboet efter testator, utan villkor

[20] Senaste lydelse 1970:1001.
[21] Senaste lydelse 1970:1001.

utbrytas genom fastighetsbildning innehar fastigheten under samäganderätt med den eller de andra delägarna.	att andelen *ska* utbrytas genom fastighetsbildning innehar fastigheten under samäganderätt med den eller de andra delägarna.

13 kap.

1 §

Var testator ej behörig att förordna om sin kvarlåtenskap eller är testamentet ej upprättat i laga form, *är det ej gällande*. I fall, *varom sägs* i 10 kap. 4 § andra stycket, är dock testamentet *ogillt allenast* i den del som *där* avses.	*Ett testamente gäller inte om* testator *inte var* behörig att förordna om sin kvarlåtenskap eller *om* testamentet *inte är* upprättat i laga form. I fall *som anges* i 10 kap. 4 § andra stycket är dock testamentet *ogiltigt bara* i den del som avses *där*.

3 §

Har någon *tvungit* testator att upprätta testamentet eller förmått *honom därtill* genom missbruk av hans oförstånd, viljesvaghet eller beroende ställning, *är testamentet ej gällande*.	*Ett testamente gäller inte om* någon *har tvingat* testator att upprätta *det* eller *har* förmått *testator till det* genom missbruk av *hans eller hennes* oförstånd, viljesvaghet eller beroende ställning.
Samma lag vare, om testator blivit *svikligen* förledd att upprätta testamentet eller om *han eljest svävat i villfarelse* som varit *bestämmande* för hans vilja att göra testamentet.	*Det som sägs i första stycket gäller också*, om testator blivit förledd *på ett svikligt sätt* att upprätta testamentet eller om *testator annars varit i en felaktig föreställning* som varit *avgörande* för hans *eller hennes* vilja att göra testamentet.

14 kap.

4 §[22]

Testamente skall delges arvinge genom överlämnande av testamentshandlingen i bestyrkt *avskrift eller, i fråga om muntligt*	*Ett testamente ska* delges *en* arvinge genom överlämnande av testamentshandlingen i bestyrkt *kopia. Om det finns en registrerad*

[22] Senaste lydelse 1989:308.

testamente, protokoll över förhör med testamentsvittnena eller annan skriftlig uppgift om testamentets innehåll. Delgivning behövs dock inte med en arvinge som har godkänt testamentet.	*testamentshandling får en kopia av den handlingen användas för delgivning. Ett muntligt testamente enligt 10 kap. 3 § andra stycket 1 ska delges arvinge genom överlämnande av* protokoll över förhör med testamentsvittnena eller annan skriftlig uppgift om testamentets innehåll*. Om testamentet har upprättats i annan form, ska det delges arvingarna antingen genom överlämnande av en skriftlig uppgift om testamentets innehåll eller en upptagning som utvisar testamentets innehåll*. Delgivning behövs dock inte med en arvinge som har godkänt testamentet.
Efterlämnar testator, *jämte* make, arvingar som avses i 3 kap. 2 §, *må* testamentet, *såvitt dessa angår, delgivas* dem som vid tiden för delgivningen *äro* närmast till arv efter testator.	*Om* testator, *förutom* make, *efterlämnar* arvingar som avses i 3 kap. 2 § *ska* testamentet *delges* dem som vid tiden för delgivningen *står* närmast till arv efter testator.
Äro flera testamentstagare, *gäller delgivning, som verkställts av en bland dem, jämväl för de övriga.*	*Om det finns* flera testamentstagare *och en av dem har verkställt delgivning gäller detta även för övriga testamentstagare.*
5 §	
Vill arvinge göra gällande att testamente är *ogillt* enligt 13 kap., *skall han därom* väcka klandertalan inom sex månader efter det han *erhöll del av* testamentet såsom i 4 § *är stadgat*. *Försittes* denna tid, *är rätt till talan förlorad*.	*Om en* arvinge *vill* göra gällande att *ett* testamente är *ogiltigt* enligt 13 kap., *ska arvingen* väcka klandertalan *om detta* inom sex månader efter det *att* han *eller hon* delgavs testamentet enligt bestämmelserna i 4 §. *Om talan inte har väckts inom* denna tid, *har arvingen förlorat sin rätt att föra talan*. *I 7 § andra stycket*

	finns en särskild bestämmelse om klander av vissa nödtestamenten enligt 10 kap. 3 § andra stycket 3.
Om påkallande av jämkning i testamente för *utfående av* laglott *stadgas i 7 kap.*	*I 7 kap. finns bestämmelser om* påkallande av jämkning i testamente för *att få ut sin* laglott.
6 §[23]	
Arvinges rätt att väcka talan om klander av testamente övergår *ej* till hans borgenärer.	*En arvinges* rätt att väcka talan om klander av testamente övergår *inte* till hans *eller hennes* borgenärer.
	7 §
	Finns det oenighet i fråga om huruvida en handling, en upptagning eller ett annat uttryck är ett nödtestamente enligt 10 kap. 3 § andra stycket 3 ska den som vill åberopa detta som ett testamente föra talan om den frågan. Om den mot vilken talan väcks vill göra gällande att testator inte varit behörig att förordna om sin kvarlåtenskap enligt 13 kap. 1 § ska en sådan invändning göras inom ramen för denna process.
	Om en sådan talan inte har väckts inom sex månader från det att bouppteckningen efter arvlåtaren avslutades, ska uttrycket inte anses utgöra ett testamente.
	När talan väckts enligt första stycket och en domstol har fastställt att det är fråga om ett nödtestamente, får klandertalan enligt 5 § i fråga om ogiltighet enligt 13 kap. 2 och 3 §§ väckas av en

[23] Senaste lydelse 1975:245.

	arvinge inom tre månader från den dag då domen har fått laga kraft.
15 kap. Om förverkande av rätt att *taga arv* eller testamente	**15 kap. Om förverkande av rätt att *ärva* eller *ta* testamente**
1 §[24]	
Den som genom brott uppsåtligen har dödat någon får inte *ta arv* eller testamente efter denne. Är den dödade arvinge eller testamentstagare efter någon annan, får gärningsmannen inte bättre rätt till arv eller testamente efter denne än om den dödade hade *levat*.	Den som genom brott uppsåtligen har dödat någon får inte *ärva denne* eller *ta* testamente efter denne. Är den dödade arvinge eller testamentstagare efter någon annan, får gärningsmannen inte bättre rätt till arv eller testamente efter denne än om den dödade hade *levt*.
Vad som sägs i första stycket gäller även när någon annars har orsakat någon annans död genom en uppsåtlig gärning som innefattat våld på den dödades person och utgjort brott för vilket lindrigare straff än fängelse i ett år inte är föreskrivet. *Lika med våld anses* att försätta någon i vanmakt eller annat sådant tillstånd.	*Det* som sägs i första stycket gäller även när någon annars har orsakat någon annans död genom en uppsåtlig gärning som innefattat våld på den dödades person och utgjort brott för vilket lindrigare straff än fängelse i ett år inte är föreskrivet. *Att* försätta någon i vanmakt eller annat sådant tillstånd *ska jämställas med våld*. *Detsamma gäller när den som utsatts för brottet inte har avlidit men till följd av gärningen på ett bestående sätt blivit oförmögen att genom testamente ge uttryck för sin vilja.*
Vad som sägs i första och andra styckena gäller inte, om gärningsmannen var under femton år.	*Det* som sägs i första och andra styckena gäller inte, om gärningsmannen var under femton år.
Vad som sägs i första och andra styckena gäller inte heller, om det föreligger synnerliga skäl däremot	*Det* som sägs i första och andra styckena gäller inte heller, om det *finns* synnerliga skäl *mot det*

[24] Senaste lydelse 1991:1547.

med hänsyn till gärningens beskaffenhet. Vid bedömningen av om det med hänsyn till gärningens beskaffenhet *föreligger* synnerliga skäl *skall* också beaktas,	med hänsyn till gärningens beskaffenhet. Vid bedömningen av om det med hänsyn till gärningens beskaffenhet *finns* synnerliga skäl *ska* också beaktas,
1. om gärningsmannen begick gärningen under påverkan av en allvarlig psykisk störning, eller	
2. om gärningsmannen var under arton år och hans handlande stod i samband med uppenbart bristande utveckling, erfarenhet eller omdömesförmåga hos honom.	2. om gärningsmannen var under arton år och hans *eller hennes* handlande stod i samband med uppenbart bristande utveckling, erfarenhet eller omdömesförmåga hos honom *eller henne*.
2 §	
Har någon genom tvång, förledande eller missbruk av annans oförstånd, viljesvaghet eller beroende ställning förmått *denne* att upprätta eller återkalla testamente eller att avstå *därifrån*, har han förverkat rätten att *taga arv* eller testamente efter *honom*, *såvitt ej* särskilda skäl *äro däremot*. *Vad sålunda är stadgat äger motsvarande tillämpning, där* någon uppsåtligen förstört eller undanhållit testamente.	Har någon genom tvång, förledande eller missbruk av annans oförstånd, viljesvaghet eller beroende ställning förmått *denna* att upprätta eller återkalla *ett* testamente eller att avstå *från det*, har han *eller hon* förverkat rätten *ärva* eller *ta* testamente efter *denna*, *om det inte finns* särskilda skäl *emot det*. *Detta ska tillämpas på motsvarande sätt när* någon uppsåtligen *har* förstört eller undanhållit *ett* testamente.
3 §[25]	
Det som sägs i 1 och 2 §§ om den som har begått ett brott gäller också var och en som har medverkat till brottet *såsom* sägs i 23 kap. 4 och 5 §§ brottsbalken.	*Det* som sägs i 1 och 2 §§ om den som har begått ett brott gäller också var och en som har medverkat till brottet *på det sätt som* sägs i 23 kap. 4 och 5 §§ brottsbalken.

[25] Senaste lydelse 1991:1547.

4 §

Har någon förverkat sin rätt att *taga arv, skall ärvas såsom* hade *han* dött före arvlåtaren.	*Om* någon *har* förverkat sin rätt att *ärva*, *ska arvet fördelas så som om han eller hon* hade dött före arvlåtaren.
16 kap. Om preskription av rätt att *taga arv* eller testamente	**16 kap. Om preskription av rätt att *ärva* eller *ta* testamente**

1 §[26]

Vistas, då bouppteckning förrättas, till namnet känd arvinge efter den döde på okänd ort, ska det hos Skatteverket anmälas av den som har boet i sin vård. När sådan anmälan sker eller förhållandet annars blir känt, ska Skatteverket utan dröjsmål kungöra i Post- och Inrikes Tidningar, att arv efter den döde tillfallit den *bortovarande*, med uppmaning till honom eller henne att göra sin rätt till arvet gällande inom fem år från den dag då kungörelsen var införd i tidningen. I kungörelsen ska den *bortovarandes namn* anges.	*Om en* till namnet känd arvinge efter den döde *vistas* på okänd ort *när bouppteckningen förrättas*, ska det hos Skatteverket anmälas av den som har boet i sin vård. När sådan anmälan sker eller förhållandet annars blir känt, ska Skatteverket utan dröjsmål kungöra i Post- och Inrikes Tidningar, att arv efter den döde tillfallit den *som är borta*, med uppmaning till honom eller henne att göra sin rätt till arvet gällande inom fem år från den dag då kungörelsen var införd i tidningen. I kungörelsen ska *namnet på* den *som är borta* anges.
I fall som avses i 3 kap. 2 § ska, vid tillämpning av vad nu sagts, den rätt, som tillkommer den först *avlidne* makens arvingar i den efterlevandes bo, behandlas som arv efter den efterlevande maken.	I fall som avses i 3 kap. 2 § ska, vid tillämpning av vad *som* nu sagts, den rätt, som tillkommer den först *avlidna* makens arvingar i den efterlevandes bo, behandlas som arv efter den efterlevande maken.

[26] Senaste lydelse 2011:892.

2 §[27]

Kan det, när bouppteckning förrättas, inte *utrönas* huruvida arvinge *finns* som före Allmänna arvsfonden eller före eller jämte annan känd arvinge är berättigad till arv, ska Skatteverket, på anmälan av den som har boet i sin vård eller då förhållandet annars blir känt, utan dröjsmål kungöra arvfallet i Post- och Inrikes Tidningar, med uppmaning till okända arvingar att göra sin rätt till arvet gällande inom fem år från den dag då kungörelsen var införd i tidningen. Detta gäller också om det vid bouppteckningen finns kännedom om arvinge men det saknas kunskap såväl om arvingens namn som om hans eller hennes vistelseort.

Om det, när bouppteckning förrättas, inte *kan klarläggas* huruvida *det finns en* arvinge som före Allmänna arvsfonden eller före eller jämte annan känd arvinge är berättigad till arv, ska Skatteverket, på anmälan av den som har boet i sin vård eller då förhållandet annars blir känt, utan dröjsmål kungöra arvfallet i Post- och Inrikes Tidningar, med uppmaning till okända arvingar att göra sin rätt till arvet gällande inom fem år från den dag då kungörelsen var införd i tidningen. Detta gäller också om det vid bouppteckningen finns kännedom om *en* arvinge men det saknas kunskap såväl om arvingens namn som om hans eller hennes vistelseort.

3 §

Är testamentstagare okänd eller vistas han *å* okänd ort, *skall* vad i 1 § första stycket *är stadgat* om anmälan och kungörelse angående arv *äga* motsvarande *tillämpning* med avseende *å* testamentsförordnandet.

Skall testamentstagarens rätt inträda vid annan tid än testators död, *må* kungörelse *ej* ske förrän den tiden är inne.

Är *en* testamentstagare okänd eller vistas han *eller hon på* okänd ort, *ska det som sägs* i 1 § första stycket om anmälan och kungörelse angående arv *tillämpas på* motsvarande *sätt* med avseende *på* testamentsförordnandet.

Om testamentstagarens rätt *ska* inträda vid *någon* annan tid än testators död, *får* kungörelse *inte* ske förrän den tiden är inne.

[27] Senaste lydelse 2011:892.

3 a §[28]

Är vid någons död faderskapet till honom eller henne inte fastställt och är fadern inte heller på annat sätt känd för annan dödsbodelägare, boutredningsman eller den som sitter i boet, *skall* den som vill grunda arvsrätt på faderskapet göra sin rätt gällande inom tre månader från dödsfallet eller, om bouppteckningen förrättas senare, senast vid bouppteckningen.	*Om*, vid någons död, faderskapet till honom eller henne inte *är* fastställt och är fadern inte heller på annat sätt känd för annan dödsbodelägare, boutredningsman eller den som sitter i boet, *ska* den som vill grunda arvsrätt på faderskapet göra sin rätt gällande inom tre månader från dödsfallet eller, om bouppteckningen förrättas senare, senast vid bouppteckningen.
Första stycket tillämpas också i fråga om föräldraskap enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken.	*Det som sägs i första* stycket tillämpas också i fråga om föräldraskap enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken.

4 §[29]

Arvinge eller testamentstagare, som *ej har att* göra sin rätt gällande *efter vad* i 1–3 a § sägs, *skall* göra det inom tio år från dödsfallet eller, om hans rätt inträder först vid senare tidpunkt, från denna.	*En arvinge* eller *en* testamentstagare, som *inte ska* göra sin rätt gällande *enligt det som sägs* i 1–3 a §, *ska* göra det inom tio år från dödsfallet eller, om hans *eller hennes* rätt inträder först vid *en* senare tidpunkt, från denna.

5 §[30]

Undandrar sig en arvinge eller testamentstagare att ge tillkänna huruvida han eller hon vill göra anspråk på arv eller på rätt enligt testamentet, får Skatteverket förelägga honom eller henne att göra sin rätt gällande inom sex månader från det att föreläggandet del-	*Om* en arvinge eller testamentstagare *undandrar sig* att ge tillkänna huruvida han eller hon vill göra anspråk på arv eller på rätt enligt testamentet, får Skatteverket förelägga honom eller henne att göra sin rätt gällande inom sex månader från det att före-

[28] Senaste lydelse 2005:435.
[29] Senaste lydelse 1976:1117.
[30] Senaste lydelse 2011:892.

gavs honom eller henne. Delgivning får inte ske enligt 34–38 och 48 §§ delgivningslagen (2010:1932).	läggandet delgavs honom eller henne. Delgivning får inte ske enligt 34–38 och 48 §§ delgivningslagen (2010:1932).

Ett sådant föreläggande ska meddelas på ansökan av någon som är berättigad till arvingens eller testamentstagarens del i kvarlåtenskapen om denne försummar att bevara sin rätt.

6 §[31]

Vill arvinge eller testamentstagare, utan att tillträda kvarlåtenskapen eller sin lott *däri*, göra sin rätt gällande, ska han eller hon anmäla sitt anspråk hos god man, om sådan förordnats att bevaka hans eller hennes rätt, eller hos varje dödsbodelägare som tillträtt kvarlåtenskapen eller, om skifte inte skett, hos boutredningsman eller annan som sitter i boet. Anmälan får också göras hos Skatteverket.	*Om en* arvinge eller testamentstagare, utan att tillträda kvarlåtenskapen eller sin lott *i den*, *vill* göra sin rätt gällande, ska han eller hon anmäla sitt anspråk hos god man, om sådan förordnats att bevaka hans eller hennes rätt, eller hos varje dödsbodelägare som tillträtt kvarlåtenskapen eller, om skifte inte skett, hos boutredningsman eller annan som sitter i boet. Anmälan får också göras hos Skatteverket.
Har en god man tagit emot anmälan, ska han eller hon tillkännage den hos Skatteverket. Om anmälan gjorts eller tillkännagetts hos Skatteverket, ska verket se till att underrättelse översänds med posten till övriga dödsbodelägare, vilkas namn och vistelseort är upptagna i bouppteckningen efter den döde eller annars är kända för Skatteverket.	*Om* en god man *har* tagit emot anmälan, ska han eller hon tillkännage den hos Skatteverket. Om anmälan gjorts eller tillkännagetts hos Skatteverket, ska verket se till att underrättelse översänds med posten till övriga dödsbodelägare, vilkas namn och vistelseort är upptagna i bouppteckningen efter den döde eller annars är kända för Skatteverket.

7 §

Har arvinge eller testamentstagare *icke* inom tid, som i 1–5 §§ är för varje fall stadgad, tillträtt	*Om en* arvinge eller testamentstagare *inte* inom *den* tid, som *anges* i 1–5 §§ för varje fall,

[31] Senaste lydelse 2011:892.

kvarlåtenskapen eller sin lott *däri* eller anmält anspråk *därpå efter vad* i 6 § *sägs*, *är* han sin rätt *förlustig*.	*har* tillträtt kvarlåtenskapen eller sin lott *i den* eller *har* anmält anspråk *på det enligt det som sägs* i 6 §, *har* han *eller hon förlorat* sin rätt.
8 §[32]	
Arv, som arvinge enligt 7 § *gått förlustig, skall* tillfalla dem som skulle varit berättigade *därtill*, om arvingen avlidit före arvlåtaren eller, i fall som avses i 3 kap. 2 §, före den sist *avlidne* maken.	*Ett arv*, som *en* arvinge *har förlorat* enligt 7 §, *ska* tillfalla dem som skulle *ha* varit berättigade *till det*, om arvingen avlidit före arvlåtaren eller, i fall som avses i 3 kap. 2 §, före den sist *avlidna* maken.
9 §[33]	
Närmare bestämmelser om kungörelse *varom stadgas* i 1–3 §§ meddelas av regeringen.	Närmare bestämmelser om *sådan* kungörelse *som föreskrivs* i 1–3 §§ meddelas av regeringen.
17 kap.	
1 §	
Har någon i fråga om arv efter den som ännu lever träffat avtal med annan än *denne*, är det *ogillt*.	Har någon i fråga om arv efter den som ännu lever träffat avtal med annan än *denna*, är det *ogiltigt*.
Samma lag vare om avtal angående rätt på grund av testamente.	*Detsamma gäller* avtal angående rätt på grund av testamente.
2 §[34]	
Avsäger sig arvinge, genom *godkännande av* testamente eller *eljest*, skriftligen hos arvlåtaren sin rätt till arv, är det gällande. *Bröstarvinge äger* dock *utfå* sin laglott, med mindre han avstått	*Om en arvinge*, genom *att godkänna ett* testamente eller *på annat sätt*, skriftligen hos arvlåtaren *avsäger sig* sin rätt till arv, är det gällande. *En bröstarvinge har* dock *rätt att få ut* sin laglott. *Detta*

[32] Senaste lydelse 1987:231.
[33] Senaste lydelse 1987:231.
[34] Senaste lydelse 1988:1255.

från denna mot *skäligt vederlag* eller *ock* egendom, *svarande* mot laglotten, tillkommer arvingens make enligt testamente eller tillfaller hans avkomlingar enligt lag eller testamente med föreskrift om fördelning på sätt om bröstarv *är stadgat*.	*gäller dock inte om bröstarvingen har* avstått från *laglotten* mot *skälig ersättning* eller *om* egendom, *som svarar* mot laglotten, tillkommer arvingens make enligt testamente eller tillfaller hans avkomlingar enligt lag eller testamente med föreskrift om fördelning på *det* sätt *som är föreskrivet* om bröstarv.

En underårig får inte avsäga sig arv. Den som har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken får inte avsäga sig arv utan förvaltarens skriftliga samtycke.

Om något annat inte framgår av omständigheterna, gäller arvsavsägelse också mot arvinges avkomlingar.	Om något annat inte framgår av omständigheterna, gäller *en* arvsavsägelse också mot *en* arvinges avkomlingar.

3 §

Avtal, varigenom arvlåtare förfogat över sin kvarlåtenskap, *är ej gällande*. Utfästelse om gåva, som *icke må* göras gällande under givarens livstid, är giltig *allenast såvitt* följer av *vad* om testamente *är stadgat*.	*Ett avtal*, varigenom *en* arvlåtare *har* förfogat över sin kvarlåtenskap, *gäller inte*. *En* utfästelse om *en* gåva, som *inte får* göras gällande under givarens livstid, är giltig *bara om det* följer av *det som föreskrivs* om testamente.

18 kap.

1 §[35]

Har inte särskild dödsboförvaltning anordnats enligt 19 kap. *skall* efterlevande make eller sambo, arvingar och universella testamentstagare (dödsbodelägare) gemensamt förvalta den dödes egendom under boets utredning. De företräder därvid dödsboet	*Om* inte särskild dödsboförvaltning *har* anordnats enligt 19 kap. *ska* efterlevande make eller sambo, arvingar och universella testamentstagare (dödsbodelägare) gemensamt förvalta den dödes egendom under boets utredning. De företräder därvid

[35] Senaste lydelse 1987:231.

mot tredje man samt har rätt att tala och svara i mål som rör boet. Åtgärder som inte tål att *uppskjutas* får företas även om någon delägares samtycke inte kan inhämtas.	dödsboet mot tredje man samt har rätt att tala och svara i mål som rör boet. Åtgärder som inte tål att *skjutas upp* får företas även om någon delägares samtycke inte kan inhämtas.
Har bodelning skett efter arvlåtarens död eller *skall* bodelning inte ske, är en efterlevande make eller sambo inte dödsbodelägare, om maken eller sambon *ej* är arvinge eller universell testamentstagare.	*Om* bodelning *har* skett efter arvlåtarens död eller *om* bodelning inte *ska* ske, är en efterlevande make eller sambo inte dödsbodelägare, om maken eller sambon *inte* är arvinge eller universell testamentstagare.
Den som har rätt att *ta arv* eller testamente först sedan en annan arvinge eller universell testamentstagare har avlidit är delägare i dennes bo men inte i arvlåtarens.	Den som har rätt att *ärva* eller *ta* testamente först sedan en annan arvinge eller universell testamentstagare har avlidit, är delägare i dennes bo men inte i arvlåtarens. *Detsamma gäller den som har en rätt till arv på grund av försäkringsersättning enligt 3 kap. 2 §.*
Innan testamente blivit *ståndande*, anses såsom delägare *såväl* arvinge, *vilken* uteslutits från arv, *som ock* den, *vilken insatts till* universell testamentstagare.	Innan *ett* testamente *har* blivit *gällande*, anses såsom delägare *både en* arvinge *som* uteslutits från arv *och* den *som satts in som* universell testamentstagare.
	1 b §[36]
När särskild dödsboförvaltning inte har anordnats enligt 19 kap. får enskilda delägare i mål som rör boet väcka och föra talan som parter i eget namn men för boets räkning, om övriga delägare är motparter i målet.	När särskild dödsboförvaltning inte har anordnats enligt 19 kap. får enskilda delägare i mål som rör boet väcka och föra talan som parter i eget namn men för boets räkning, om övriga delägare är motparter i målet. *Om sådan talan grundas på 3 kap. 3 § eller 4 kap. 3 § får den dock väckas mot endast annan delägare även*

[36] Senaste lydelse 2010:1934.

om övriga delägare avstår från att föra boets talan. I ett sådant fall ska övriga delägare ges tillfälle att yttra sig i målet.

Delägare som har väckt talan har rätt till ersättning av dödsboet för kostnaderna i målet, i den mån kostnaderna täcks av det som har kommit boet till godo genom rättegången.

Väcker någon delägare talan mot dödsboet för egen räkning och har särskild dödsboförvaltning inte anordnats, förs boets talan i målet av övriga delägare.

2 §[37]

Till dess att egendomen har tagits om hand av samtliga dödsbodelägare eller av den som i annat fall *har att* förvalta boet, *skall* egendomen, om den *ej* står under vård av förmyndare, syssloman eller annan, vårdas av delägare som sammanbodde med den *avlidne* eller annars kan ta hand om egendomen. Den som har tagit hand om egendomen *skall* genast underrätta övriga delägare om dödsfallet och, om det behövs god man för någon delägare, göra anmälan hos överförmyndaren enligt 11 kap. föräldrabalken. *Vad* som har sagts om delägare gäller också efterlevande make som inte är delägare.

Finns det inte någon som *sålunda* tar hand om den dödes egendom, *skall* medlem av hushållet som den döde tillhörde, hyresvärd eller annan som är närmast till det ta hand om egendomen samt tillkalla delägare eller anmäla

Till dess att egendomen har tagits om hand av samtliga dödsbodelägare eller av den som i annat fall *ska* förvalta boet, *ska* egendomen, om den *inte* står under vård av förmyndare, syssloman eller annan, vårdas av delägare som sammanbodde med den *avlidna* eller annars kan ta hand om egendomen. Den som har tagit hand om egendomen *ska* genast underrätta övriga delägare om dödsfallet och, om det behövs god man för någon delägare, göra anmälan hos överförmyndaren enligt 11 kap. föräldrabalken. *Det* som har sagts om delägare gäller också efterlevande make som inte är delägare.

Om det inte *finns* någon som sålunda tar hand om den dödes egendom *på det sätt som sägs i första stycket*, *ska* medlem av hushållet som den döde tillhörde, hyresvärd eller annan som är närmast till det ta hand om egen-

[37] Senaste lydelse 1994:1435.

dödsfallet till socialnämnden. Då anmälan skett eller förhållandet på annat sätt blir känt, *skall* socialnämnden, om det behövs, göra vad som enligt första stycket åligger delägare. För kostnaderna med anledning av detta har kommunen rätt till ersättning av boet.

domen samt tillkalla delägare eller anmäla dödsfallet till socialnämnden. Då anmälan skett eller förhållandet på annat sätt blir känt, *ska* socialnämnden, om det behövs, göra vad som enligt första stycket åligger delägare. För kostnaderna med anledning av detta har kommunen rätt till ersättning av boet.

3 §

Göres för dödsbo *annan gäld än som erfordras* för begravningen eller för boets uppteckning, vård eller förvaltning eller *företages eljest* för dödsboet *rättshandling som ej är för sådant* ändamål *erforderlig*, är det *ej för boet bindande, med mindre* tredje man var i god tro.

Om ett dödsbo *skuldsätts av någon annan anledning än* för begravningen eller för boets uppteckning, vård eller förvaltning eller *om det annars vidtas någon sådan rättshandling* för dödsboet som *inte* är *nödvändig* för *något av de* ändamål *som har nämnts*, är det *inte bindande* för boet, *utom om* tredje man var i god tro.

4 §

Vad tredje man i god tro *slutit* med dem som enligt bouppteckningen *äro* dödsbodelägare *är gällande, ändå att* annan delägare *finnes*.

Har, innan bouppteckning skett, rättshandling företagits utan *medverkan av testamentstagare,* är den *ej* på sådan grund ogiltig, där tredje man var i god tro och *rättshandlingen skäligen ej kunde anstå* tills bouppteckningen förrättats.

Det som tredje man i god tro *kommit överens om* med dem som enligt bouppteckningen *är* dödsbodelägare *gäller även om det finns en* annan delägare.

Om en rättshandling har vidtagits utan medverkan av en testamentstagare innan bouppteckning skett, är den *inte ogiltig på den grunden*, *om* tredje man var i god tro och *det inte var skäligt att avvakta med rättshandlingen* tills bouppteckningen förrättats.

5 §[38]

Delägare som *var* för sin försörjning beroende av den döde *äger såsom* förskott *å* sin lott *utfå vad för sådant ändamål erfordras*, *såvitt* lotten uppenbarligen förslår och förskottet kan lämnas utan olägenhet för utredningen.

Efterlevande make och *oförsörjda* barn *skola städse njuta nödigt* underhåll ur boet under tre månader från dödsfallet.

En delägare som för sin försörjning *varit* beroende av den döde *har rätt att som* förskott *på* sin lott *få ut det som är nödvändigt för hans eller hennes försörjning*, *om* lotten uppenbarligen förslår och förskottet kan lämnas utan olägenhet för utredningen.

Efterlevande make och *underhållsberättigade* barn *ska alltid få nödvändigt* underhåll ur boet under tre månader från dödsfallet.

6 §

Dödsbodelägare är *pliktig* att ersätta skada, som han *med* avseende *å* boets vård eller förvaltning uppsåtligen eller av vårdslöshet *tillskyndat* någon, vars rätt är beroende av utredningen.

Äro flera *ersättningspliktiga*, *svara* de *en för alla och alla för en*. *Vad sålunda utgivits skall dem emellan* fördelas efter deras andelar i kvarlåtenskapen, så långt de *förslå*, och därutöver efter huvudtalet, *där ej jämkning prövas skälig* med hänsyn till den större eller mindre skuld som ligger *envar* delägare till last.

En dödsbodelägare är *skyldig* att ersätta skada, som han *eller hon* avseende boets vård eller förvaltning uppsåtligen eller av vårdslöshet *orsakat* någon, vars rätt är beroende av utredningen.

Om flera *är ersättningsskyldiga*, *svarar* de *solidariskt*. *Det som har betalats ska* fördelas *mellan dem* efter deras andelar i kvarlåtenskapen, så långt de *räcker*, och därutöver efter huvudtalet, *om det inte finns skäl för jämkning* med hänsyn till den större eller mindre skuld som ligger *varje* delägare till last.

7 §[39]

Om det i ett dödsbo ingår fast egendom som är taxerad som lantbruksenhet, *skall* boet ha avvecklat fastighetsinnehavet senast

Om det i ett dödsbo ingår fast egendom som är taxerad som lantbruksenhet, *ska* boet ha avvecklat fastighetsinnehavet senast

[38] Senaste lydelse 1971:872.
[39] Senaste lydelse 2001:94.

fyra år efter utgången av det kalenderår då dödsfallet inträffade. *Har* dödsboet förvärvat sådan egendom därefter, *skall* avvecklingen ske snarast möjligt.	fyra år efter utgången av det kalenderår då dödsfallet inträffade. *Om* dödsboet *har* förvärvat sådan egendom därefter, *ska* avvecklingen ske snarast möjligt.

Tillsyn över att avveckling sker utövas av den myndighet som regeringen bestämmer. Om avvecklingen inte har skett inom föreskriven tid, får tillsynsmyndigheten vid vite förelägga dödsboet att fullgöra sin skyldighet.

Tillsynsmyndigheten får på ansökan av dödsboet medge anstånd med avvecklingen, om det finns särskilda skäl. Anstånd meddelas för viss tid och får förenas med villkor.

Tillsynsmyndighetens beslut om föreläggande och anstånd får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

19 kap.

1 §[40]

Då dödsbodelägare begär det, *skall* rätten *förordna*, att egendomen *skall* avträdas till förvaltning av boutredningsman, *samt* utse någon att i *sådan egenskap* handha förvaltningen. *Har* någon genom testamente blivit utsedd att i fråga om förvaltningen träda i arvingars och universella testamentstagares ställe (testamentsexekutor), *äger jämväl* han *påkalla* beslut *som nu är sagt*. Sådant beslut *skall* också meddelas på begäran av den som *erhållit* legat eller *äger* föra talan om fullgörande av ändamålsbestämmelse, där det *prövas nödigt* för legatets eller ändamålsbestämmelsens verkställande, eller på begäran av borgenär eller den	Då dödsbodelägare begär det, *ska* rätten *besluta*, att egendomen *ska* avträdas till förvaltning av boutredningsman, *och* utse någon att i *den egenskapen* handha förvaltningen. *Om* någon genom testamente *har* blivit utsedd att i fråga om förvaltningen träda i arvingars och universella testamentstagares ställe (testamentsexekutor), *har även* han *eller hon rätt att begära ett sådant* beslut. *Ett* sådant beslut *ska* också meddelas på begäran av den som *fått* legat eller *har rätt att* föra talan om fullgörande av ändamålsbestämmelse, där det *anses nödvändigt* för legatets eller ändamålsbestämmelsens verkställande, eller på begäran av borgenär eller

[40] Senaste lydelse 1988:1255.

som *står i ansvar* för betalning av *gäld efter* den *döde*, där det måste antas att dödsboet är på obestånd eller att sökandens rätt *eljest äventyras*. *Är* dödsbodelägare eller den som *erhållit* legat omyndig *eller har enligt 11 kap. 3, 4 eller 7 § föräldrabalken god man eller förvaltare förordnats för honom*, *skall* dödsboet avträdas till förvaltning av boutredningsman, om överförmyndaren begär det och rätten *finner* skäl *därtill*.

Skall enligt testamente *egendomen* vara undantagen delägarnas förvaltning, men *är* testamentsexekutor *ej* utsedd eller *kan* den utsedde *ej* utföra uppdraget, *skall* rätten, då ansökan görs av någon vars rätt är beroende av utredningen eller förhållandet *eljest* blir känt, meddela beslut som avses i första stycket.

Beslut enligt denna paragraf får grundas även på testamente som *ej vunnit* laga kraft.

den som *ansvarar* för betalning av den *dödes skulder*, där det måste antas att dödsboet är på obestånd eller att sökandens rätt *annars riskeras*. *Om en* dödsbodelägare eller den som *fått* legat *är* omyndig, *ska* dödsboet avträdas till förvaltning av boutredningsman, om överförmyndaren begär det och rätten *anser att det finns skäl till det*. *Detsamma gäller om, enligt 11 kap. 3, 4 eller 7 § föräldrabalken, god man eller förvaltare har förordnats för delägaren eller den som fått legat.*

Om egendomen enligt *ett* testamente *ska* vara undantagen delägarnas förvaltning, men *en* testamentsexekutor *inte är* utsedd eller *om* den utsedde *inte kan* utföra uppdraget, *ska* rätten, då ansökan görs av någon vars rätt är beroende av utredningen eller förhållandet *annars* blir känt, meddela beslut som avses i första stycket.

Beslut enligt denna paragraf får grundas även på testamente som *inte har fått* laga kraft.

2 §[41]

Till en ansökan enligt 1 § *skall* fogas en kopia av bouppteckningen efter den döde och, om bouppteckningen har registrerats, ett bevis om detta. *Är inte* bouppteckning förrättad, lämnas trovärdig uppgift om delägarna i

Till en ansökan enligt 1 § *ska* det fogas en kopia av bouppteckningen efter den döde och, om bouppteckningen har registrerats, ett bevis om detta. *Om en* bouppteckning *inte är* förrättad, lämnas trovärdig uppgift om del-

[41] Senaste lydelse 2001:94.

boet och deras hemvist samt, där testamentsexekutor är förordnad, om dennes namn och hemvist.	ägarna i boet och deras hemvist samt, där testamentsexekutor är förordnad, om dennes namn och hemvist.
4 §	
Där det prövas erforderligt, må flera boutredningsmän förordnas. Rätten *äger* bestämma, att förvaltningen *skall* delas mellan dem, *och skall därvid tillika föreskriva*, efter vilka grunder delningen *skall* ske.	*Om det anses nödvändigt får* flera boutredningsmän förordnas. Rätten *får* bestämma, att förvaltningen *ska* delas mellan dem. *I så fall ska rätten ange* efter vilka grunder delningen *ska* ske.
5 §	
Vill boutredningsman frånträda sitt uppdrag och *visar han skälig orsak, skall han av rätten entledigas*.	*Om en* boutredningsman *vill* frånträda sitt uppdrag och *har skälig anledning till det ska rätten entlediga honom eller henne*.
Finnes boutredningsman *icke vara* lämplig eller *bör han* av annan särskild *orsak* skiljas från uppdraget, *skall* han entledigas, *då* det *begäres* av någon vars rätt är beroende av utredningen eller förhållandet *eljest varder kunnigt*.	*Om en* boutredningsman *inte anses* lämplig eller *om boutredningsmannen* av *någon* annan särskild *anledning bör* skiljas från uppdraget, *ska* han *eller hon* entledigas, *om* det *begärs* av någon vars rätt är beroende av utredningen eller förhållandet *annars blir känt*.
Är testamentsexekutor förordnad till boutredningsman och förklaras *testamentet sedermera* ogiltigt, *skall* rätten på begäran pröva, huruvida uppdraget *likväl bör vara honom anförtrott*.	*Om en* testamentsexekutor *är* förordnad till boutredningsman och *om testamentet därefter* förklaras ogiltigt, *ska* rätten på begäran pröva, huruvida *han eller hon ändå bör ha kvar* uppdraget.
6 §	
Göres av samtliga delägare *ansökan* att boet *ej* längre *skall* förvaltas av boutredningsman, *och*	*Om* samtliga delägare *ansöker om* att boet *inte* längre *ska* förvaltas av *en* boutredningsman *ska*

är ej fall för handen som i 1 § andra stycket sägs, skall rätten, *med boutredningsmannens entledigande, förordna därom, såframt* det kan ske utan fara för någon vars rätt är beroende av utredningen. *Är* testamentsexekutor förordnad till boutredningsman, *skall* hans samtycke inhämtas.	rätten *besluta om det och entlediga boutredningsmannen*, *om* det kan ske utan fara för någon vars rätt är beroende av utredningen. *Detta gäller dock inte om situationen är sådan som anges i 1 § andra stycket. Om en* testamentsexekutor *är* förordnad till boutredningsman, *ska* hans *eller hennes* samtycke inhämtas.
7 §	
Avträdes dödsbos egendom till konkurs, är förordnandet för boutredningsman förfallet.	*Om* dödsbos egendom *avträds* till konkurs, är förordnandet för boutredningsman förfallet.
8 §	
Dör boutredningsman, *skall* det av den som har hans egendom i sin vård utan dröjsmål *anmälas hos* rätten.	*Om en* boutredningsman *dör*, *ska* den som har hans *eller hennes* egendom i sin vård utan dröjsmål *anmäla detta till* rätten.
9 §	
Har den som gjort ansökan enligt 1 § *ej* fullgjort *vad* i 2 § *är stadgat, skall* rätten förelägga honom viss tid *därtill*, *vid äventyr att, där det felande ej är tillgängligt då ärendet upptages till vidare behandling, ansökningen skall vara förfallen*.	*Om* den som gjort *en* ansökan enligt 1 § *inte har* fullgjort *det som sägs* i 2 §, *ska* rätten förelägga honom *eller henne att göra det inom viss tid*. *Av föreläggandet ska framgå att ansökan kommer att avvisas om det inte följs*.
Innan rätten meddelar beslut som avses i 1 eller 5 §, *skola* dödsbodelägarna genom särskilda meddelanden av rätten *erhålla* tillfälle att yttra sig, *såvitt* det kan ske utan *märklig tidsutdräkt. Där det prövas erforderligt, skall delägare*	Innan rätten meddelar beslut som avses i 1 eller 5 §, *ska* dödsbodelägarna genom särskilda meddelanden av rätten *få* tillfälle att yttra sig, *om* det kan ske utan *onödigt uppehåll*. *Om det anses nödvändigt ska, utöver sökanden,* delägare på *det* sätt *som anges i*

jämte sökanden på sätt *nyss är sagt* kallas att inställa sig inför rätten.	*första meningen* kallas att inställa sig inför rätten.
Ej må någon förordnas till boutredningsman utan att han samtyckt *därtill* eller entledigas från sådant uppdrag utan att *han erhållit* tillfälle att yttra sig.	*Ingen får utses* till boutredningsman utan att han *eller hon* samtyckt *till det* eller entledigas från *ett* sådant uppdrag utan att *ha fått* tillfälle att yttra sig.
10 §	
Kan i ärende som avses i 1 eller 5 § slutligt beslut *ej omedelbart meddelas, äger* rätten *där det erfordras*, meddela beslut *att* gälla *intill* dess att slutligt beslut *föreligger; och skall vad* i 9 § tredje stycket sägs *vinna tillämpning*, i fråga om entledigande av boutredningsman dock endast *där så* kan ske utan *märklig tidsutdräkt*.	*Om ett slutligt beslut inte omedelbart kan meddelas* i *ett* ärende som avses i 1 eller 5 §, *får* rätten *när det behövs*, meddela beslut *som ska* gälla *till* dess att *det finns ett* slutligt beslut. *I ett sådant fall ska det som sägs* i 9 § tredje stycket *tillämpas* i fråga om entledigande av boutredningsman, dock endast *om det* kan ske utan *onödigt dröjsmål*.
Mot rättens beslut skall i händelse av missnöje talan föras särskilt. Mot hovrättens beslut *må talan ej föras*.	*Tingsrättens beslut får överklagas* särskilt. *Hovrättens* beslut *får inte överklagas*.
12 §	
Boutredningsmannen företräder dödsboet mot tredje man samt *äger att tala* och svara i mål som *röra* boet.	Boutredningsmannen företräder dödsboet mot tredje man samt *får väcka talan* och svara i mål som *rör* boet.
12 a §[42]	
När dödsboet förvaltas av boutredningsman får var och en av delägarna i mål som rör boet väcka och föra talan som part i eget namn men för boets räkning, om övriga delägare är mot-	När dödsboet förvaltas av *en* boutredningsman får var och en av delägarna i mål som rör boet väcka och föra talan som part i eget namn men för boets räkning, om övriga delägare är motparter

[42] Senaste lydelse 1981:359.

parter i målet och boutredningsmannen avstår från att föra boets talan.	i målet och boutredningsmannen avstår från att föra boets talan. *Om sådan talan grundas på 3 kap. 3 § eller 4 kap. 3 § får den dock väckas mot endast annan delägare även om övriga delägare avstår från att föra boets talan. I ett sådant fall ska övriga delägare ges tillfälle att yttra sig i målet.*

Delägare som har väckt talan har rätt till ersättning av dödsboet för kostnaderna i målet, i den mån kostnaderna täcks av det som har kommit boet till godo genom rättegången.

13 §[43]

Fast egendom eller tomträtt *må ej av boutredningsmannen överlåtas* utan att delägarna skriftligen lämna sitt samtycke eller, där det *ej* kan *erhållas*, rätten på ansökan tillåter åtgärden. *Vad nu är sagt länder* dock *ej till inskränkning* i den förfoganderätt som *kan tillkomma* boutredningsmannen enligt *lagakraftvunnet* testamente.	*Boutredningsmannen får inte överlåta fast* egendom eller tomträtt utan att delägarna skriftligen lämna sitt samtycke eller, där det *inte* kan *fås*, rätten på ansökan tillåter åtgärden. *Det som* nu *har sagts inskränker* dock *inte* den förfoganderätt som boutredningsmannen *kan ha* enligt *ett* testamente *som har fått laga kraft*.
Har boutredningsmannen utan *erforderligt samtycke* företagit åtgärd som i första stycket sägs, är den *ogill*, om delägare väcker talan om klander *därå* inom tre månader från det han fick kännedom om åtgärden och senast inom ett år sedan lagfart eller inskrivning beviljades.	*Om* boutredningsmannen *har* företagit *en* åtgärd som *sägs* i första stycket *utan nödvändigt samtycke*, är den *ogiltig*, om *en* delägare väcker talan om klander *i frågan* inom tre månader från det han *eller hon* fick kännedom om åtgärden och senast inom ett år sedan lagfart eller inskrivning beviljades.

[43] Senaste lydelse 1970:1001.

14 §[44]

Till dödsboet hörande penningmedel, som görs räntebärande genom insättning i bank eller kreditmarknadsföretag, ska sättas in i boets namn. Dödsboets egendom får inte heller i övrigt sammanblandas med *vad* boutredningsmannen eller annan *tillhör*. Värdehandlingar ska *nedsättas* i öppet förvar i bank eller kreditmarknadsföretag, om det sammanlagda värdet överstiger ett belopp motsvarande två gånger gällande prisbasbelopp enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken.

Utöver *vad* av 18 kap. 5 § *föranledes må* egendom *ej förskottsvis utgivas* till delägare, *med mindre* det kan ske utan men för annan, vars rätt är beroende av utredningen.

Dödsboets pengar, som görs räntebärande genom insättning i bank eller kreditmarknadsföretag, ska sättas in i boets namn. Dödsboets egendom får inte heller i övrigt sammanblandas med *det som tillhör* boutredningsmannen eller *någon* annan. Värdehandlingar ska *sättas ned* i öppet förvar i bank eller kreditmarknadsföretag, om det sammanlagda värdet överstiger ett belopp motsvarande två gånger gällande prisbasbelopp enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken.

Utöver *det som följer av* 18 kap. 5 § *får* egendom *ges ut i förskott* till delägare, *utom om* det kan ske utan men för annan, vars rätt är beroende av utredningen.

14 a §[45]

Före den 1 april varje år *skall* boutredningsmannen avge redovisning för medelsförvaltningen under föregående kalenderår. I redovisningen *skall* tas upp saldo vid årets början och slut samt in- och utbetalningar under året. *Har* medel *innestått* i bank eller annan inrättning *skall* vid redovisningen fogas bevis om insättningar och uttag under året samt behållning vid årets slut. När värdehandlingar *nedsatts* i bank eller kreditmark-

Före den 1 april varje år *ska* boutredningsmannen avge redovisning för medelsförvaltningen under föregående kalenderår. I redovisningen *ska* tas upp saldo vid årets början och slut samt in- och utbetalningar under året. *Om* medel *har stått inne* i bank eller annan inrättning *ska* vid redovisningen fogas bevis om insättningar och uttag under året samt behållning vid årets slut. När värdehandlingar *har satts ned* i bank

[44] Senaste lydelse 2010:1205.
[45] Senaste lydelse 2004:423.

nadsföretag *skall* vid redovisningen fogas bevis av motsvarande innehåll.

Årsredovisning *skall* tillställas minst en delägare i boet. Övriga delägare samt rätten *skall* samtidigt underrättas om vem som tillställts redovisningen. Dödsbodelägare som inte har tillställts redovisningen har rätt att på begäran hos boutredningsmannen *erhålla* ett exemplar av den. *Finns* det delägare i boet som är underårig eller som har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken *skall* ett exemplar tillställas överförmyndaren.

Fullgör boutredningsman *ej vad* som åligger honom enligt denna paragraf, kan rätten vid vite förelägga honom att fullgöra sin skyldighet.

eller kreditmarknadsföretag *ska* vid redovisningen fogas bevis av motsvarande innehåll.

Årsredovisning *ska* tillställas minst en delägare i boet. Övriga delägare samt rätten *ska* samtidigt underrättas om vem som tillställts redovisningen. Dödsbodelägare som inte har tillställts redovisningen har rätt att på begäran hos boutredningsmannen *få* ett exemplar av den. *Om* det *finns* delägare i boet som är underårig eller som har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken *ska* ett exemplar tillställas överförmyndaren.

Om en boutredningsman *inte fullgör det* som åligger honom *eller henne* enligt denna paragraf, kan rätten vid vite förelägga honom att fullgöra sin skyldighet.

15 §[46]

Så snart dödsboet beretts för bodelning eller arvskifte samt delning kan *äga rum* utan men för någon, vars rätt är beroende av utredningen, *skall* boutredningsmannen *göra anmälan härom* till delägarna och *avgiva* redovisning för sin förvaltning.

Sedan bodelning eller arvskifte har förrättats av delägarna, *skall* boutredningsmannen lämna ut egendomen. Detsamma gäller när en delning som har verkställts av

Så snart dödsboet beretts för bodelning eller arvskifte samt delning kan *ske* utan men för någon, vars rätt är beroende av utredningen, *ska* boutredningsmannen *anmäla detta* till delägarna och *avge* redovisning för sin förvaltning.

När bodelning eller arvskifte har förrättats av delägarna, *ska* boutredningsmannen lämna ut egendomen. Detsamma gäller när en delning som har verkställts av

[46] Senaste lydelse 1987:231.

bodelningsförrättare eller skiftesman har *vunnit* laga kraft.	*en* bodelningsförrättare eller *en* skiftesman har *fått* laga kraft.
Har boutredningsman frånträtt uppdraget utan att det blivit slutfört *efter vad nu är sagt,* är han *ock* redovisningsskyldig.	*Om en* boutredningsman *har* frånträtt uppdraget utan att det blivit slutfört i enlighet med det som nu har sagts, är han *eller hon också* redovisningsskyldig.
När boutredningsman slutfört sitt uppdrag, *må* han på begäran entledigas av rätten.	När *en* boutredningsman *har* slutfört sitt uppdrag, *får* han *eller hon* på begäran entledigas av rätten.
16 §	
Kunna flera boutredningsmän, som *hava* förvaltningen *odelad*, *ej* enas i *ärende*, *vari avgörandet tillkommer* dem, och *föreligger ej flertal* för viss mening, skall saken hänskjutas till rättens avgörande. *Mot rättens* beslut må *talan ej föras*.	*Om* flera boutredningsmän, som *delar på* förvaltningen, *inte kan* enas i *en fråga som de beslutar om*, och *om det inte finns en majoritet* för *en* viss mening, *ska* saken hänskjutas till *avgörande av* rätten. *Rättens* beslut *får inte överklagas*.
17 §	
När dödsbodelägare begär det eller rätten *eljest prövar* lämpligt, *skall* rätten förordna god man att *öva* tillsyn *å* boutredningsmannens förvaltning, *såframt* boutredningsmannen icke ställer säkerhet för ersättning som han kan *finnas* skyldig att *utgiva*. Gode mannen *äger genomgå* räkenskaper och andra handlingar *ävensom verkställa inventering* av egendomen. Han *skall*, på föreläggande av rätten eller framställning av delägare, meddela upplysningar om boet och dess förvaltning samt, *där* anledning *föreligger* till anmärkning, *göra anmälan hos* rätten.	När *en* dödsbodelägare begär det eller rätten *anser det* lämpligt, *ska* rätten förordna god man att *utöva* tillsyn *över* boutredningsmannens förvaltning, *om* boutredningsmannen *inte* ställer säkerhet för ersättning som han kan *bli* skyldig att *betala*. Gode mannen *får gå igenom* räkenskaper och andra handlingar. *Gode mannen får också inventera* av egendomen. Han *eller hon ska*, på föreläggande av rätten eller framställning av delägare, meddela upplysningar om boet och dess förvaltning samt, *när det finns* anledning till anmärkning, *anmäla detta till* rätten.

Är god man *ej utsedd, äger* rätten, på ansökan av delägare eller *eljest*, förelägga boutredningsmannen att *avgiva* redogörelse för sin förvaltning eller *ock* förordna någon att granska förvaltningen och *däröver avgiva* berättelse.	*Om det inte har utsetts en* god man *får* rätten, på ansökan av delägare eller *annars*, förelägga boutredningsmannen att *avge* redogörelse för sin förvaltning eller *också* förordna någon att granska förvaltningen och *avge* berättelse *över denna*.
Har beslut enligt denna paragraf meddelats på ansökan av *allenast* vissa delägare, *må* rätten på talan av delägare föreskriva, att kostnaden *ej skall* stanna *å* boet utan av sökandena *slutligen gäldas*, med fördelning dem *emellan efter* deras *lotter* i boet.	*Om ett* beslut enligt denna paragraf *har* meddelats på ansökan av *endast* vissa delägare, *får* rätten på talan av delägare *besluta*, att kostnaden *inte ska* stanna *på* boet utan *betalas slutligt* av sökandena, med *den* fördelning *mellan* dem *som motsvarar* deras *andelar* i boet.

18 §[47]

Boutredningsman är *pliktig* att ersätta skada, som han uppsåtligen eller av vårdslöshet vållat dödsboet eller någon, vars rätt är beroende av utredningen.	*En boutredningsman* är *skyldig* att ersätta skada, som han *eller hon* uppsåtligen eller av vårdslöshet vållat dödsboet eller någon, vars rätt är beroende av utredningen.
Är flera utredningsmän *ersättningspliktiga*, svarar de solidariskt. Ersättningsbeloppet *skall* utredningsmännen *emellan slutligen fördelas efter* den större eller mindre skuld som *prövas* ligga *envar* av dem till last.	*Om* flera utredningsmän *är ersättningsskyldiga*, svarar de solidariskt. Ersättningsbeloppet *ska slutligt fördelas mellan* utredningsmännen *utifrån* den större eller mindre skuld som *anses* ligga *var och en* av dem till last.
Om skyldighet att *hos* bank eller kreditmarknadsföretag *inbetala penningmedel*, som tillkommer omyndig eller den för vilken god man eller förvaltare förordnats, *stadgas* i föräldrabalken.	Om *en* skyldighet att *till en* bank eller *ett* kreditmarknadsföretag *betala in pengar*, som tillkommer *en* omyndig eller den för vilken god man eller förvaltare förordnats, *finns det bestämmelser* i föräldrabalken.

[47] Senaste lydelse 2004:423.

19 §

Om talan *å* boutredningsmans förvaltning gäller *vad* om syssloman är *stadgat*. Klandertalan *må* föras av *envar* delägare. *Den som anställt klandertalan är berättigad att* av dödsboet *erhålla ersättning* för rättegångskostnaden, i den mån den *täckes* av vad genom rättegången *kommit boet till godo*.

Boutredningsmannen *äger* av dödsboet *erhålla skäligt arvode ävensom ersättning för sina kostnader*. *Lämnar boet ej tillgång, skall sådan gottgörelse gäldas* av den *på vars ansökan* förordnandet *meddelats*. *Äro* flera betalningsskyldiga, *svara* de *en för alla och alla för en*.

Om talan *avseende en* boutredningsmans förvaltning gäller *det som är föreskrivet* om syssloman. *Varje delägare får föra en klandertalan*. Den som *har väckt en* klandertalan *har rätt att få ersättning* av dödsboet för rättegångskostnaden, i den mån den *täcks* av *det som boet fått* genom rättegången.

Boutredningsmannen *har rätt att få skäligt arvode och ersättning för sina kostnader* av dödsboet. *Om boets tillgångar inte räcker*, *ska* sådan ersättning *betalas* av den *som ansökt om* förordnandet. *Om* flera *är* betalningsskyldiga, *svarar* de *solidariskt*.

20 §[48]

Förordnande att vara testamentsexekutor *skall*, *såvitt ej* annat framgår av testamentet, anses innefatta bemyndigande att *företaga* alla för boets utredning *erforderliga åtgärder*.

Det som sägs i 14–16, 18 och 19 §§ om boutredningsman *skall* tillämpas på testamentsexekutor och på den som genom testamente förordnats att endast i viss del verkställa utredningen efter den döde. Även i fråga om entledigande *skall tillämpas* det som sägs om boutredningsman. Skyldigheten enligt 14 a § att underrätta

Ett förordnande att vara testamentsexekutor *ska*, *om inte något* annat framgår av testamentet, anses innefatta *ett* bemyndigande att *företa* alla *åtgärder som är nödvändiga* för boets utredning.

Det som sägs i 14–16, 18 och 19 §§ om boutredningsman *ska* tillämpas på testamentsexekutor och på den som genom testamente förordnats att endast i viss del verkställa utredningen efter den döde. Även i fråga om entledigande *ska* det som sägs om boutredningsman *tillämpas*. Skyldigheten enligt 14 a § att underrätta

[48] Senaste lydelse 1996:245.

rätten om vem som tillställts årsredovisning gäller dock endast den som är boutredningsman.	rätten om vem som tillställts årsredovisning gäller dock endast den som är boutredningsman.
20 a §[49]	
När dödsboet förvaltas av testamentsexekutor med behörighet att företräda boet i rättegång får var och en av delägarna i mål som rör boet väcka och föra talan som part i eget namn men för boets räkning, om övriga delägare är motparter i målet och testamentsexekutorn avstår från att föra boets talan.	När dödsboet förvaltas av *en* testamentsexekutor med behörighet att företräda boet i *en* rättegång får var och en av delägarna i mål som rör boet väcka och föra talan som part i eget namn men för boets räkning, om övriga delägare är motparter i målet och testamentsexekutorn avstår från att föra boets talan. *Om sådan talan grundas på 3 kap. 3 § eller 4 kap. 3 § får den dock väckas mot endast annan delägare även om övriga delägare avstår från att föra boets talan. I ett sådant fall ska övriga delägare ges tillfälle att yttra sig i målet.*
Delägare som har väckt talan har rätt till ersättning av dödsboet för kostnaderna i målet, i den mån kostnaderna täcks av det som har kommit boet till godo genom rättegången.	*En delägare* som har väckt talan har rätt till ersättning av dödsboet för kostnaderna i målet, i den mån kostnaderna täcks av det som har kommit boet till godo genom rättegången.
21 §	
Rättens beslut i ärenden enligt detta kapitel *skola* utan hinder av *förd klagan lända till efterrättelse*, dock *ej* beslut enligt 6 §.	Rättens beslut i ärenden enligt detta kapitel *ska gälla* utan hinder av *att det överklagas*, dock *inte* beslut enligt 6 §.

[49] Senaste lydelse 1981:359.

21 a §[50]

Regeringen får bestämma att även sådana anställda i en tingsrätt som inte är lagfarna domare *skall* få handlägga enkla ärenden enligt 1 och 5 §§.	Regeringen får bestämma att även sådana anställda i en tingsrätt som inte är lagfarna domare *ska* få handlägga enkla ärenden enligt 1 och 5 §§.

20 kap.

1 §[51]

Bouppteckning *skall* förrättas senast tre månader efter dödsfallet, om inte Skatteverket efter ansökan inom samma tid med hänsyn till boets beskaffenhet eller av annan särskild orsak förlänger tiden. Om dödsboanmälan och undantag på grund av sådan anmälan från skyldigheten att förrätta bouppteckning *föreskrives* i 8 a §.	Bouppteckning *ska* förrättas senast tre månader efter dödsfallet, om inte Skatteverket efter ansökan inom samma tid med hänsyn till boets beskaffenhet eller av annan särskild orsak förlänger tiden. Om dödsboanmälan och undantag på grund av sådan anmälan från skyldigheten att förrätta bouppteckning *finns det bestämmelser* i 8 a §.

2 §[52]

Dödsbodelägare som har egendomen i sin vård, boutredningsman eller testamentsexekutor *skall* bestämma tid och ort för bouppteckning samt utse två kunniga och trovärdiga gode män att förrätta den. Samtliga delägare *skall* kallas i god tid till förrättningen. Den *avlidnes* efterlevande make eller sambo skall alltid kallas. *Skall lott* i kvarlåtenskapen *åtnjutas* först sedan arvinge eller universell testamentstagare har av-	Dödsbodelägare som har egendomen i sin vård, *en* boutredningsman eller *en* testamentsexekutor *ska* bestämma tid och ort för bouppteckning samt utse två kunniga och trovärdiga gode män att förrätta den. Samtliga delägare *ska* kallas i god tid till förrättningen. Den *avlidnas* efterlevande make eller sambo *ska* alltid kallas. *Om någon ska få en andel* i kvarlåtenskapen först sedan *en* arvinge eller *en* universell testaments-

[50] Senaste lydelse 1996:245.
[51] Senaste lydelse 2003:675.
[52] Senaste lydelse 1987:231.

lidit, *skall även den kallas som* vid tiden för boupptecknin gen är närmast att *sålunda ta arv* eller testamente.	tagare har avlidit, *ska den person som* vid tiden för boupptecknin gen är närmast att *på det sättet ärva* eller *ta* testamente, *också kallas*.
Omhändertages ej egendomen av delägare, boutredningsman eller testamentsexekutor, ankommer på annan, som *efter vad* i 18 kap. 2 § *sägs* har egendomen i sin vård, att *föranstalta om* bouppteckning.	*Omhändertas* egendomen *inte* av delägare, boutredningsman eller testamentsexekutor, ankommer *det* på annan, som *enligt det som sägs* i 18 kap. 2 § har egendomen i sin vård, att *se till att* bouppteckning *förrättas och ges in*.

3 §[53]

I bouppteckningen anges dagen för förrättningen, den dödes fullständiga namn, personnummer eller samordningsnummer, hemvist och dödsdag. Även namn och hemvist för dem som ska ha kallats till förrättningen ska anges. För underårig ska det anges födelsedatum och för arvinge ska det anges hans eller hennes släktskap med den döde. Arvinge ska anges även om han eller hon är utesluten från del i kvarlåtenskapen. Om den döde efterlämnar en make, ska det för bröstarvingar anges om de är bröstarvingar även till maken. Kan uppgift i visst hänseende inte lämnas, ska det anmärkas.	I bouppteckningen anges dagen för förrättningen, den dödes fullständiga namn, personnummer eller samordningsnummer, hemvist och dödsdag. Även namn och hemvist för dem som ska ha kallats till förrättningen ska anges. För underårig ska det anges födelsedatum och för arvinge ska det anges hans eller hennes släktskap med den döde. Arvinge ska anges även om han eller hon är utesluten från del i kvarlåtenskapen. Om den döde efterlämnar en make *eller sambo*, ska det för bröstarvingar anges om de är bröstarvingar även till maken *eller sambon*. Kan uppgift i visst hänseende inte lämnas, ska det anmärkas.

Av bouppteckningen ska det framgå vilka som närvarat vid förrättningen. Om någon som ska ha kallats inte närvarat, ska det till bouppteckningen fogas bevis att han eller hon blivit kallad i tid.

[53] Senaste lydelse 2023:160.

I bouppteckningen ska anges om den döde tidigare varit gift eller sambo och om det finns efterarvingar till en tidigare avliden make eller sambo. I sådant fall ska bouppteckning efter den först avlidna fogas till bouppteckningen.

3 b §

Skatteverket ska meddela dödsboet att det finns uppgifter i testamentsregistret om det inte framgår att det registrerade testamentet har återkallats.

4 §[54]

Den dödes tillgångar och skulder antecknas sådana de var vid dödsfallet. Därvid anges tillgångarnas värde och skuldernas belopp.

Var den döde gift, *skall* båda makarnas tillgångar och skulder var för sig antecknas och värderas. *Hade* makarna eller en av dem enskild egendom eller sådan rättighet som enligt 10 kap. 3 § äktenskapsbalken inte *skall* ingå i bodelning, *skall* grunden för att egendomen *skall* vara undantagen från bodelningen och egendomens värde anges särskilt, *om det inte* på grund av förhållandena är obehövligt.

Efterlämnar den döde en sambo och *hade* någon av dem *förvärvat bostad eller bohag för gemensamt begagnande, skall* denna egendom antecknas och värderas särskilt, om den efterlevande sambon har

Om den döde *var* gift, *ska* båda makarnas tillgångar och skulder var för sig antecknas och värderas. *Om* makarna eller en av dem *hade* enskild egendom eller sådan rättighet som enligt 10 kap. 3 § äktenskapsbalken inte *ska* ingå i bodelning, *ska* grunden för att egendomen *ska* vara undantagen från bodelningen och egendomens värde anges särskilt. *Detta gäller dock inte*, *om det* på grund av förhållandena är obehövligt.

Om den döde *efterlämnar* en sambo och någon av dem *hade samboegendom, ska* denna egendom antecknas och värderas särskilt, om den efterlevande sambon har begärt bodelning. Därvid *ska*

[54] Senaste lydelse 1987:231.

begärt bodelning. Därvid *skall* anges vem egendomen tillhör. Även fordringar som är förenade med särskild förmånsrätt i egendomen eller av annan anledning är att hänföra till denna egendom *skall* antecknas. Om den efterlevande sambon eller den avlidna sambons övriga dödsbodelägare begär att få täckning för annan skuld ur egendomen, *skall* sambons samtliga tillgångar och skulder antecknas och värderas.	anges vem egendomen tillhör. Även fordringar som är förenade med särskild förmånsrätt i egendomen eller av annan anledning är att hänföra till denna egendom *ska* antecknas. Om den efterlevande sambon eller den avlidna sambons övriga dödsbodelägare begär att få täckning för annan skuld ur egendomen, *ska* sambons samtliga tillgångar och skulder antecknas och värderas.
	Om den döde efterlämnar en sambo som genom arvsavstående enligt 4 kap. 1 § ska få kvarlåtenskap, eller om det genom testamente är förordnat att egendom som tillkommer efterlevande sambo som universell testamentstagare ska tillfalla annan sedan sambons rätt upphört, ska båda sambornas tillgångar och skulder var för sig antecknas och värderas. Detta gäller dock inte, om det på grund av förhållandena är obehövligt.
5 §[55]	
Om det efter den döde finns ett testamente eller, om han eller hon var gift, ett äktenskapsförord angående förmögenhetsordningen, ska det tas in i bouppteckningen eller i bestyrkt kopia fogas till bouppteckningen som bilaga.	Om det efter den döde finns ett testamente eller, om han eller hon var gift, ett äktenskapsförord angående förmögenhetsordningen, ska det tas in i bouppteckningen eller i bestyrkt kopia fogas till bouppteckningen som bilaga. *Om det finns en registrerad testamentshandling, kan en kopia av den handlingen fogas till bouppteck-*

[55] Senaste lydelse 2022:1748.

	ningen. Ett nödtestamente enligt 10 kap. 3 § andra stycket 3 får fogas till bouppteckningen även på annat lämpligt sätt.
Bouppteckningen ska också innehålla uppgift om livförsäkringar, tillgångar på pensionssparkonto enligt lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande och sparande i en sådan PEPP-produkt som avses i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2019/1238 av den 20 juni 2019 om en paneuropeisk privat pensionsprodukt (PEPP-produkt) som till följd av att förmånstagare insatts, inte ingår i kvarlåtenskapen.	Bouppteckningen ska också innehålla uppgift om livförsäkringar, tillgångar på pensionssparkonto enligt lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande och sparande i en sådan PEPP-produkt som avses i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2019/1238 av den 20 juni 2019 om en paneuropeisk privat pensionsprodukt (PEPP-produkt) som till följd av att förmånstagare insatts, inte ingår i kvarlåtenskapen. *Förmånstagare ska anges. Om det är efterlevande make som är förmånstagare, ska även försäkringens värde anges*.
Om det bland delägarna finns en laglottsberättigad arvinge ska det, på begäran av en delägare, anges i bouppteckningen vad en arvinge eller hans eller hennes avkomling har *mottagit* från den *avlidne* som förskott eller annars som gåva. Detta gäller också en gåva som den efterlevande maken eller hans eller hennes avkomling eller en universell testamentstagare *mottagit* av den *avlidne* och *vad* en arvinge har fått i förskott från den efterlevande makens giftorättsgods. *Vad* som nu angetts gäller dock inte för sedvanliga gåvor vars värde inte står	Om det bland delägarna finns en laglottsberättigad arvinge ska det, på begäran av en delägare, anges i bouppteckningen vad en arvinge eller hans eller hennes avkomling har *tagit emot* från den *avlidna* som förskott eller annars som gåva. Detta gäller också en gåva som den efterlevande maken eller hans eller hennes avkomling eller en universell testamentstagare *tagit emot* av den *avlidna* och *det som* en arvinge har fått i förskott från den efterlevande makens giftorättsgods. *Det* som nu angetts gäller dock inte för sedvanliga gåvor vars värde inte

i missförhållande till givarens förhållanden.	står i missförhållande till givarens förhållanden.
	I bouppteckningen ska även anges om någon av delägarna har avstått från sin rätt till arv och till förmån för vem avståendet skett.

6 §[56]

Den som vårdar egendomen eller i övrigt bäst känner till boet *skall* såsom bouppgivare lämna uppgifter om boet. Varje delägare samt efterlevande make eller sambo *skall* på anmaning lämna uppgifter till bouppteckningen.	Den som vårdar egendomen eller i övrigt bäst känner till boet *ska* såsom bouppgivare lämna uppgifter om boet. Varje delägare samt efterlevande make eller sambo *ska* på anmaning lämna uppgifter till bouppteckningen.
Bouppgivaren *skall* på handlingen teckna försäkran på heder och samvete att uppgifterna till bouppteckningen är riktiga och att inga uppgifter avsiktligt har utelämnats. Bouppgivaren *skall* bekräfta sina uppgifter med ed, om talan om edgång förs av någon vars rätt *kan bero därav* eller av boutredningsman eller testamentsexekutor. Samma skyldighet har dessutom dödsbodelägare samt efterlevande make eller sambo som inte har varit bouppgivare. Även andra personer som har tagit befattning med boet kan åläggas att bekräfta uppgifterna i bouppteckningen under ed.	Bouppgivaren *ska* på handlingen teckna försäkran på heder och samvete att uppgifterna till bouppteckningen är riktiga och att inga uppgifter avsiktligt har utelämnats. Bouppgivaren *ska* bekräfta sina uppgifter med ed, om talan om edgång förs av någon vars rätt *är beroende av det* eller av boutredningsman eller testamentsexekutor. Samma skyldighet har dessutom dödsbodelägare samt efterlevande make eller sambo som inte har varit bouppgivare. Även andra personer som har tagit befattning med boet kan åläggas att bekräfta uppgifterna i bouppteckningen under ed.
Gode männen *skall* på handlingen intyga att allt har blivit riktigt antecknat och att till-	Gode männen *ska* på handlingen intyga att allt har blivit riktigt antecknat och att till-

[56] Senaste 1987:231.

gångarna har värderats efter bästa förstånd.	gångarna har värderats efter bästa förstånd.
7 §	
Finnes egendom *å* flera orter, *må* särskild boupptecknings förrättas *å* varje ort. I en av bouppteckningarna *skall intagas* sammanfattning av boets tillgångar och skulder, *och skall vad* i 5 § *stadgas äga tillämpning allenast å* den bouppteckningen.	*Om det finns* egendom *på* flera orter, *får en* särskild bouppteckning förrättas *på* varje ort. I en av bouppteckningarna *ska det tas in en* sammanfattning av boets tillgångar och skulder. *Då ska det som sägs* i 5 § *bara tillämpas på* den bouppteckningen.
8 §[57]	
Bouppteckningen *skall* inom en månad efter det att den upprättats *jämte* en bestyrkt kopia ges in för registrering till Skatteverket. *Finns* det flera bouppteckningar, *skall* de ges in samtidigt och inom en månad från det den sista bouppteckningen upprättades.	Bouppteckningen *ska* inom en månad efter det att den upprättats *tillsammans med* en bestyrkt kopia ges in för registrering till Skatteverket. *Om* det *finns* flera bouppteckningar, *ska* de ges in samtidigt och inom en månad från det den sista bouppteckningen upprättades.
En bestyrkt kopia av bouppteckningen *skall* förvaras hos Skatteverket.	En bestyrkt kopia av bouppteckningen *ska* förvaras hos Skatteverket.
Har omyndig del i boet eller *är* någon för vilken förvaltare enligt föräldrabalken har förordnats delägare eller finns delägare, för vilken god man skall förordnas, *skall* ytterligare en bestyrkt kopia ges in för varje överförmyndare som *skall* ha tillsyn över ifrågavarande förmynderskap, förvaltarskap eller godmanskap. *Är* bouppteckningen *av vidlyftig be-*	*Om en* omyndig *har* del i boet eller *om* någon för vilken förvaltare enligt föräldrabalken har förordnats *är* delägare eller *om det* finns delägare, för vilken god man *ska* förordnas, *ska* ytterligare en bestyrkt kopia ges in för varje överförmyndare som *ska* ha tillsyn över ifrågavarande förmynderskap, förvaltarskap eller godmanskap. *Om* bouppteckningen *är omfattande*, behöver

[57] Senaste lydelse 2003:675.

skaffenhet, behöver denna kopia *omfatta* endast *erforderliga* delar.	denna kopia endast *innehålla nödvändiga* delar.
Är inte *erforderliga* kopior ingivna, *skall* sådana tas på boets bekostnad.	Är inte *nödvändiga* kopior ingivna, *ska* sådana tas på boets bekostnad.

9 §[58]

Skatteverket *skall* se till att bouppteckning, när sådan krävs, förrättas och ges in inom föreskriven tid. Om det har försummats får Skatteverket vid vite förelägga viss tid eller, där bouppteckning inte skett, förordna en lämplig person att *föranstalta om* det. *Sådant* förordnande utgör inte hinder att vara god man vid förrättningen.	Skatteverket *ska* se till att *en* bouppteckning, när sådan krävs, förrättas och ges in inom föreskriven tid. Om det har försummats får Skatteverket vid vite förelägga viss tid eller, där bouppteckning inte skett, förordna en lämplig person att *förrätta och ge in en bouppteckning*. *Ett sådant* förordnande utgör inte hinder att vara god man vid förrättningen.
Skatteverket *skall* registrera bouppteckningen och förse den med bevis om detta.	Skatteverket *ska* registrera bouppteckningen och förse den med bevis om detta.
Registrering av bouppteckning får inte ske, om det inte framgår att vid bouppteckningen har gått till på det sätt som sägs i detta kapitel. Är bouppteckningen bristfällig, får Skatteverket med föreläggande av vite *utsätta* tid inom vilken bristen *skall* avhjälpas.	Registrering av bouppteckning får inte ske, om det inte framgår att vid bouppteckningen har gått till på det sätt som sägs i detta kapitel. Är bouppteckningen bristfällig, får Skatteverket med föreläggande av vite *bestämma en* tid inom vilken bristen *ska* avhjälpas.

Den som är skyldig att lämna uppgift till bouppteckning får föreläggas vid vite att fullgöra sin skyldighet.

10 §[59]

Blir en ny tillgång eller skuld känd efter det att bouppteckning har förrättats eller upptäcks annan felaktighet i bouppteckningen,	*Om* en ny tillgång eller skuld *blir* känd efter det att bouppteckning har förrättats eller upptäcks annan felaktighet i bouppteck-

[58] Senaste lydelse 2003:675.
[59] Senaste lydelse 1987:231.

skall tilläggsbouppteckning *innehållande* tillägg eller rättelse förrättas inom en månad.

Tilläggsbouppteckning *skall* också förrättas, om efterlevande sambo efter det att bouppteckning har förrättats framställer en sådan begäran om skuldtäckning som avses i 4 § tredje stycket fjärde meningen och sambons tillgångar och skulder inte tidigare har antecknats och värderats. I detta fall *skall* tilläggsbouppteckningen förrättas inom tre månader från det att begäran framställdes.

Beträffande en tilläggsbouppteckning gäller i övrigt *vad* som förut i detta kapitel är föreskrivet om bouppteckning.

ningen, *ska en* tilläggsbouppteckning *som innehåller* tillägg eller rättelse förrättas inom en månad.

En tilläggsbouppteckning ska också förrättas, om efterlevande sambo efter det att bouppteckning har förrättats framställer en sådan begäran om skuldtäckning som avses i 4 § tredje stycket fjärde meningen och sambons tillgångar och skulder inte tidigare har antecknats och värderats. I detta fall *ska* tilläggsbouppteckningen förrättas inom tre månader från det att begäran framställdes.

I fråga om en tilläggsbouppteckning gäller i övrigt *det* som förut i detta kapitel är föreskrivet om bouppteckning.

21 kap.

2 §[60]

Sedan en månad har förflutit efter det att bouppteckning förrättades får borgenärerna kräva säkerhet för sådana skulder efter den döde vilka inte har förfallit till betalning och för vilka det inte redan finns tillräcklig säkerhet. Ställs *ej* säkerhet inom tre månader, får dödsboet inte längre tillgodoräkna sig någon förfallotid.

Sedan en månad har förflutit efter det att bouppteckning förrättades får borgenärerna kräva säkerhet för sådana skulder efter den döde vilka inte har förfallit till betalning och för vilka det inte redan finns tillräcklig säkerhet. Ställs *inte* säkerhet inom tre månader, får dödsboet inte längre tillgodoräkna sig någon förfallotid.

[60] Senaste lydelse 1981:359.

4 §[61]

Sker bodelning eller arvskifte innan den dödes och boets andra skulder har betalts eller medel till deras betalning har ställts under särskild vård, *skall* bodelningen eller skiftet gå åter.

Är skulderna inte större än att de kan betalas av den dödes tillgångar och, om han var gift, vad som av den andra makens egendom skulle ha belöpt på hans *lott* för det fall att skulderna hade beaktats vid bodelningen, *skall* återgången begränsas till vad som behövs för att skulderna och kostnaderna för boets förvaltning *skall* kunna betalas. *Vad* som *sålunda* behövs *skall* utges av delägarna i förhållande till vad var och en av dem har fått för mycket vid bodelningen eller arvskiftet. I övrigt *skall* bodelningen eller skiftet bestå.

Finns egendom som *skall* lämnas *åter* inte i behåll, skall ersättning utges för det värde egendomen hade när återgång *påkallades*, om det inte finns särskilda skäl mot detta. *Uppkommer* brist hos någon delägare, *skall* de övriga delägarna täcka bristen med *vad* de har fått vid bodelningen eller skiftet. *Vad* som behövs för att bristen *skall* kunna täckas *skall* utges av delägarna i förhållande till vad var och en av dem *sålunda* har fått.

Om bodelning eller arvskifte *sker* innan den dödes och boets andra skulder har betalts eller medel till deras betalning har ställts under särskild vård, *ska* bodelningen eller skiftet gå åter.

Om skulderna inte *är* större än att de kan betalas av den dödes tillgångar och, om han *eller hon* var gift, *det* som av den andra makens egendom skulle ha belöpt på hans *eller hennes andel* för det fall att skulderna hade beaktats vid bodelningen, *ska* återgången begränsas till vad som behövs för att skulderna och kostnaderna för boets förvaltning *ska* kunna betalas. *Det* som *på det sättet* behövs *ska* utges av delägarna i förhållande till vad var och en av dem har fått för mycket vid bodelningen eller arvskiftet. I övrigt *ska* bodelningen eller skiftet bestå.

Om egendom som *ska* lämnas *tillbaka* inte *finns* i behåll, *ska* ersättning utges för det värde *som* egendomen hade när återgång *begärdes*, om det inte finns särskilda skäl mot detta. *Om det uppkommer en* brist hos någon delägare, *ska* de övriga delägarna täcka bristen med *det som* de har fått vid bodelningen eller skiftet. *Det* som behövs för att bristen *ska* kunna täckas *ska* utges av delägarna i förhållande till *det*

[61] Senaste lydelse 1981:359.

	som var och en av dem *på det sättet* har fått.
5 §[62]	
Egendom som har utgetts som legat eller i enlighet med en ändamålsbestämmelse *skall* lämnas tillbaka till boet, om det behövs för att den dödes skulder *skall* kunna betalas. Finns egendomen inte i behåll, *skall* ersättning utges för det värde egendomen hade när återlämnande *påkallades*, om det inte finns särskilda skäl mot detta.	Egendom som har utgetts som legat eller i enlighet med en ändamålsbestämmelse *ska* lämnas tillbaka till boet, om det behövs för att den dödes skulder *ska* kunna betalas. Finns egendomen inte i behåll, *ska* ersättning utges för det värde *som* egendomen hade när återlämnande *begärdes*, om det inte finns särskilda skäl mot detta.
6 §[63]	
Den som enligt 4 eller 5 § är skyldig att lämna tillbaka egendom till boet eller att ersätta egendomens värde *skall utge* även ränta eller *avkomst av* egendomen. Han har dock själv rätt till ersättning för nödvändiga kostnader för egendomen och, om han var i god tro, kostnader som har varit till nytta för egendomen.	Den som enligt 4 eller 5 § är skyldig att lämna tillbaka egendom till boet eller att ersätta egendomens värde *ska* även *betala* ränta *på* eller *avkastning från* egendomen. Han *eller hon* har dock själv rätt till ersättning för nödvändiga kostnader för egendomen och, om han *eller hon* var i god tro, kostnader som har varit till nytta för egendomen.
22 kap.	
1 §	
Legat *av oskifto skall utgivas* så snart det kan ske utan men för någon, vars rätt är beroende av boets utredning.	Legat *ur egendomen före arvskiftet ska ges ut* så snart det kan ske utan men för någon, vars rätt är beroende av boets utredning.
Företages arvskifte innan legatet utgivits eller egendom, som därför erfordras, blivit ställd under	*Förrättas* arvskifte innan legatet *getts ut* eller *om* egendom, som *fordras för att ge ut legatet har*

[62] Senaste lydelse 1981:359.
[63] Senaste lydelse 1981:359.

särskild vård, *äro* delägarna *en för alla och alla för en* ansvariga för förordnandets verkställande såsom om skifte *ej ägt rum*. *Vad sålunda utgivits skall* dem *emellan fördelas* enligt den i 18 kap. 6 § *stadgade grunden*.	blivit ställd under särskild vård, *är* delägarna *solidariskt* ansvariga för förordnandets verkställande såsom om skifte *inte hade skett*. *Det som på detta sätt har getts ut ska fördelas mellan* dem enligt den *grund som anges* i 18 kap. 6 §.
2 §	
Skall legat fullgöras av viss arvinge eller testamentstagare, är *denne pliktig* att verkställa förordnandet, när han *mottagit* den egendom som är avsedd för *legatets fullgörande*. *Där av hans försummelse beror att egendomen ej utgivits till honom, skall han gälda* skadan.	*Om ett* legat *ska* fullgöras av *en* viss arvinge eller testamentstagare, är *denna skyldig* att verkställa förordnandet, när han *eller hon har tagit emot* den egendom som är avsedd för *att fullgöra legatet*. *Om egendomen inte har getts ut till arvingen eller testamentstagaren och detta beror på dennas vårdslöshet, är han eller hon skyldig att ersätta* skadan.
3 §	
Varder i fråga om legat *testamentstagarens rätt* genom vanvård eller *eljest äventyrad*, *må* rätten på ansökan förordna, att säkerhet *skall* ställas för *legatets utgörande* eller att egendom, *varom fråga ä*r, skall sättas under särskild vård.	*Om testamentstagarens rätt* i fråga om legat *riskeras* genom vanvård *eller på något annat sätt*, *får* rätten på ansökan förordna, att säkerhet *ska* ställas för *att legatet ska kunna verkställas* eller att *den* egendom, *som det är* fråga *om*, *ska* sättas under särskild vård.
4 §	
Avser legat viss egendom, *skall*, *där ej* annat följer av testamentet, avkastningen tillfalla testamentstagaren *men nödig* kostnad, *vilken ej* föranletts av boutredningen, av honom *gäldas* innan egendomen *utgives*.	*Om ett* legat *avser* viss egendom, *ska*, *när inte* annat följer av testamentet, avkastningen tillfalla testamentstagaren. *En* kostnad, *som krävts men som inte har* föranletts av boutredningen, *ska*

	dock betalas av honom *eller henne* innan egendomen *ges ut*.
5 §[64]	
Å legat, som avser visst *penningbelopp*, *äger* testamentstagaren, *såvitt ej* annat framgår av testamentet, *tillgodonjuta* ränta, sedan fyra månader *förflutit* från testators död. Räntan beräknas enligt 5 § räntelagen (1975:635) för tiden fram till dess legatet enligt 1 § i detta kapitel *skall utgivas* och enligt 6 § räntelagen för tiden därefter.	*På ett* legat, som avser visst *belopp*, *får* testamentstagaren, *om inte* annat framgår av testamentet, *tillgodogöra sig* ränta, sedan *det gått* fyra månader från testators död. Räntan beräknas enligt 5 § räntelagen (1975:635) för tiden fram till dess legatet enligt 1 § i detta kapitel *ska ges ut* och enligt 6 § räntelagen för tiden därefter.
6 §	
Vad i detta kapitel är *stadgat* om legat *skall äga* motsvarande *tillämpning å* ändamålsbestämmelse.	*Det som är föreskrivet* i detta kapitel om legat *ska tillämpas på* motsvarande *sätt på en* ändamålsbestämmelse.
7 §	
Underlåter någon *vad* honom *åligger* med avseende *å verkställande av* ändamålsbestämmelse, *må* talan *därom föras* av testators arvinge, vare sig han äger del i boet eller *ej*, efterlevande make, arvinges avkomling eller universell testamentstagare, *så ock* av boutredningsman eller testamentsexekutor.	*Om* någon *underlåter att göra det som krävs av* honom *eller henne ifråga om att verkställa en* ändamålsbestämmelse, *får* talan föras *om det* av testators arvinge, vare sig han *eller hon* äger del i boet eller *inte*, efterlevande make, arvinges avkomling eller universell testamentstagare. *En sådan talan får också föras* av *en* boutredningsman eller testamentsexekutor.
Då fråga *är* om allmännyttigt ändamål, *må* talan *jämväl* föras på förordnande av länsstyrelsen i	*När det är* fråga om allmännyttigt ändamål, *får* talan *också* föras på förordnande av länssty-

[64] Senaste lydelse 1975:640.

det län där verkställigheten huvudsakligen *skall* ske.

relsen i det län där verkställigheten huvudsakligen *ska* ske.

23 kap.

1 §[65]

Arvskifte förrättas av arvingar och universella testamentstagare.

Var den döde gift, *skall* först bodelning förrättas enligt bestämmelserna i äktenskapsbalken. Efterlämnar den döde en sambo och begär denne bodelning enligt sambolagen (2003:376), *skall* bodelningen förrättas innan arvskifte *äger rum*.

Om den döde *var* gift, *ska* först bodelning förrättas enligt bestämmelserna i äktenskapsbalken. Efterlämnar den döde en sambo och begär denne bodelning enligt sambolagen (2003:376), *ska* bodelningen förrättas innan arvskifte *sker*.

2 §[66]

Mot någon delägares bestridande får skifte *ej* företas innan bouppteckning har förrättats och alla kända skulder har betalts eller medel till deras betalning har ställts under särskild vård eller uppgörelse har träffats som innebär att delägaren inte svarar för skulderna.

Skall legat eller ändamålsbestämmelse fullgöras *av oskifto*, får skifte *ej* mot delägares bestridande *äga rum* innan förordnandet har verkställts eller delägaren har *fritagits från att* svara för dess fullgörande eller *erforderlig* egendom har blivit ställd under särskild vård.

Står boet under förvaltning av boutredningsman eller testamentsexekutor, får skifte *ej* företas

Mot någon delägares bestridande får skifte *inte* företas innan bouppteckning har förrättats och alla kända skulder har betalts eller medel till deras betalning har ställts under särskild vård eller uppgörelse har träffats som innebär att delägaren inte svarar för skulderna.

Om ett legat eller *en* ändamålsbestämmelse *ska* fullgöras *före arvskiftet*, får skifte *inte* mot *en* delägares bestridande *ske* innan förordnandet har verkställts eller delägaren *inte längre behöver* svara för dess fullgörande eller *nödvändig* egendom har blivit ställd under särskild vård.

Om boet *står* under förvaltning av *en* boutredningsman eller testamentsexekutor, får skifte *inte*

[65] Senaste lydelse 2003:377.
[66] Senaste lydelse 1987:231.

innan denne har anmält att utredningen har slutförts.	företas innan denne har anmält att utredningen har slutförts.
3 §[67]	
Envar delägare *äger* vid skiftet njuta lott i varje slag av egendom; dock bör vad ej lämpligen kan delas eller skiljas såvitt möjligt läggas *å* en lott. Fordran *å* delägare *skall* tillskiftas denne så långt hans lott förslår.	*Varje* delägare *har* vid skiftet *rätt att få lott* i varje slag av egendom; dock bör *det som inte* lämpligen kan delas eller skiljas såvitt möjligt läggas *på* en lott. Fordran *på en* delägare *ska* tillskiftas denne så långt hans *eller hennes* lott förslår.
Har vid skifte *fastighet* delats så, att delägare fått skilda andelar utan att villkor om utbrytning *upp-ställts* i den handling som enligt 4 § upprättas över skiftet, *innehava* dessa delägare fastigheten *under* samäganderätt.	*Om en fastighet* vid skifte *har* delats så, att delägare fått skilda andelar utan att villkor om utbrytning *ställts upp* i den handling som enligt 4 § upprättas över skiftet, *innehar* dessa delägare fastigheten *med* samäganderätt.
Om i annat fall än i andra stycket *anges* skiftet innebär att del av fastighet kommer i särskild ägares hand, är skiftet ogiltigt i den delen.	Om i annat fall än *som anges* i andra stycket skiftet innebär att del av *en* fastighet kommer i särskild ägares hand, är skiftet ogiltigt i den delen.
4 §[68]	
Över arvskifte skall upprättas en handling som skrivs under av delägarna.	*Det ska* upprättas en handling *över arvskiftet* som skrivs under av delägarna.
6 §[69]	
Regeringen får bestämma att även sådana anställda i en tingsrätt som inte är lagfarna domare *skall* få handlägga enkla ärenden enligt 5 §.	Regeringen får bestämma att även sådana anställda i en tingsrätt som inte är lagfarna domare *ska* få handlägga enkla ärenden enligt 5 §.

[67] Senaste lydelse 1970:1001.
[68] Senaste lydelse 1987:231.
[69] Senaste lydelse 1996:245.

24 kap.

1 §[70]

Om ett dödsbo förvaltas av delägarna gemensamt och de har kommit överens om att leva samman i oskiftat bo, gäller i fråga om förvaltningen av boet och rätten att företräda boet *vad* som sägs i 18 kap. 1 §, om inte annat har avtalats. Också bestämmelserna i 3, 4, 6 och 7 §§ samma kapitel *skall* tillämpas.

I fråga om rätten för enskilda delägare att väcka och föra talan som parter i eget namn men för boets räkning gäller *vad* som sägs i 18 kap. 1 a §, om inte annat avtalats mellan delägarna.

Om ett dödsbo förvaltas av delägarna gemensamt och de har kommit överens om att leva samman i oskiftat bo, gäller i fråga om förvaltningen av boet och rätten att företräda boet *det* som sägs i 18 kap. 1 §, om inte annat har avtalats. Också bestämmelserna i 3, 4, 6 och 7 §§ samma kapitel *ska* tillämpas.

I fråga om rätten för enskilda delägare att väcka och föra talan som parter i eget namn men för boets räkning gäller *det* som sägs i 18 kap. 1 a §, om inte annat avtalats mellan delägarna.

2 §

Såvitt avkastningen *ej skall* användas till *bekostnad av gemensam hushållning* eller *eljest* för gemensam räkning, är *envar* delägare *berättigad* att efter varje kalenderårs utgång fordra delning av behållen avkastning.

Om avkastningen *inte ska* användas *för det gemensamma hushållet* eller annars för gemensam räkning, *har varje* delägare *rätt* att efter varje kalenderårs utgång fordra delning av behållen avkastning.

3 §

*Har ej tid fastställts för bestånde*t av avtal om sammanlevnad i oskiftat bo, är avtalet gällande tills tre månader förflutit sedan *det blivit* av någon delägare *uppsagt hos de övriga*. *Samma lag vare, där vid avtal gällande för bestämd tid sammanlevnaden fortsatt efter den tidens utgång*.

Om det inte har bestämts hur länge ett avtal om sammanlevnad i *ett* oskiftat bo, är avtalet gällande tills tre månader *efter att detta sagts upp* av någon delägare hos de övriga. *Detsamma tillämpas också när sammanlevnaden fortsatt efter att avtal som gällt för bestämd tid löpt ut*.

[70] Senaste lydelse 1989:30.

4 §[71]

Träder efterlevande make, som deltagit i avtalet, *i nytt gifte*, eller *dör delägare och efterlämnar han såsom dödsbodelägare någon, som ej deltagit i avtalet, skall* detta, om uppsägning sker inom fyra månader därefter, upphöra att gälla tre månader efter uppsägningen.

Om förmyndare, god man eller förvaltare deltagit i avtalet, *skall* vid *förmynderskapets, godmanskapets eller förvaltarskapets upphörande* rätt till uppsägning som avses i första stycket *tillkomma den på vars vägnar avtalet slutits*.

Om en efterlevande make, som *har* deltagit i avtalet, *gifter om sig*, *ska* detta, om uppsägning sker inom fyra månader därefter, upphöra att gälla tre månader efter uppsägningen. *Detsamma gäller om en* delägare *dör och lämnar efter sig såsom dödsbodelägare någon som inte har deltagit i avtalet.*

Om förmyndare, god man eller förvaltare *har* deltagit i avtalet *ska, när* förmynderskapet, godmanskapet eller förvaltarskapet *upphör, den på vars vägnar avtalet har ingåtts ha* rätt till *en sådan* uppsägning som avses i första stycket.

5 §[72]

Har, efter det avtal om sammanlevnad i *oskiftat* bo *slutits*, väsentlig ändring inträtt i de förhållanden som *därvid* var avgörande, *eller befinns avtalet av annan särskild orsak ej böra bestå*, får rätten på delägares talan förklara, att avtalet *skall* upphöra att gälla.

Om det, efter det *att ett* avtal *har ingåtts* om sammanlevnad i *ett* bo *som inte skiftats*, *har inträffat en* väsentlig ändring i de förhållanden som var avgörande *för avtalet*, får rätten på delägares talan förklara, att avtalet *ska* upphöra att gälla. *Detsamma gäller om det anses att avtalet av någon annan särskild anledning inte bör bestå.*

Om hävande av avtal, vars fortsatta bestånd medför *äventyr* för delägare som är omyndig eller för vilken god man eller förvaltare är förordnad, *är särskilt stadgat*.

Om hävande av avtal, vars fortsatta bestånd medför *en risk* för *en* delägare som är omyndig eller för vilken god man eller förvaltare är förordnad, *finns det särskilda bestämmelser*.

[71] Senaste lydelse 1988:1255.
[72] Senaste lydelse 1988:1255.

6 §

Förordnas om boets avträdande till förvaltning av boutredningsman, är avtal om sammanlevnad i oskiftat bo förfallet. *Ej må* sådant *förordnande* meddelas på ansökan av delägare.	*Om det beslutas att boet ska avträdas* till förvaltning av boutredningsman, är *ett* avtal om sammanlevnad i oskiftat bo förfallet. *Ett* sådant *beslut får inte* meddelas på ansökan av delägare.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

2. Om ett testamente har upprättats före ikraftträdandet, gäller 10 kap. 2 § andra stycket i sin äldre lydelse.

1.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen om individuellt pensionssparande att 4 kap. 15 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	4 kap.
	15 §
Om någon genom brott uppsåtligen har dödat pensionsspararen eller en förmånstagare, gäller bestämmelserna i 15 kap. ärvdabalken om förlust av rätt att ta arv eller testamente för gärningsmannens rätt enligt ett pensionssparavtal.	Om någon genom brott uppsåtligen har dödat pensionsspararen eller en förmånstagare, gäller bestämmelserna i 15 kap. ärvdabalken om förlust av rätt att ta arv eller testamente för gärningsmannens rätt enligt ett pensionssparavtal. *Detsamma gäller om pensionsspararen eller förmånstagaren till följd av brottet på ett bestående sätt blivit oförmögen att genom testamente ge uttryck för sin vilja*.

Detta gäller även när någon annars har orsakat pensionsspararens eller en förmånstagares död genom en uppsåtlig gärning som innefattat våld på den dödades person och utgjort brott för vilket lindrigare straff än fängelse i ett år inte är föreskrivet. Lika med våld anses att försätta någon i vanmakt eller annat sådant tillstånd.

Vad som sägs i första och andra styckena om den som har begått ett brott gäller också var och en som har medverkat till brottet såsom sägs i 23 kap. 4 och 5 §§ brottsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

1.4 Förslag till lag om ändring i försäkringsavtalslagen (2005:104)

Härigenom föreskrivs i fråga om försäkringsavtalslagen att 14 kap. 15 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
14 kap.	
15 §	
Om någon genom brott som avses i 15 kap. ärvdabalken har dödat försäkringstagaren, den försäkrade eller en förmånstagare, eller medverkat till sådant brott, gäller det som där sägs om förlust av rätt att ta arv eller testamente beträffande rätten till försäkringen eller försäkringsersättningen.	Om någon genom brott som avses i 15 kap. ärvdabalken har dödat försäkringstagaren, den försäkrade eller en förmånstagare, eller medverkat till sådant brott, gäller det som där sägs om förlust av rätt att ta arv eller testamente beträffande rätten till försäkringen eller försäkringsersättningen. D*etsamma gäller om försäkringstagaren, den försäkrade eller en förmånstagare till följd av brottet på ett bestående sätt blivit oförmögen att genom testamente ge uttryck för sin vilja*.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

1.5 Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs i fråga om offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

dels att 10 kap. 27 § och 22 kap. 6 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 22 kap. 5 a § och närmast före en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
10 kap.	
27 §[1]	
Utöver vad som följer av 2, 3, 5 och 15–26 §§ får en sekretessbelagd uppgift lämnas till en myndighet, om det är uppenbart att intresset av att uppgiften lämnas har företräde framför det intresse som sekretessen ska skydda.	
Första stycket gäller inte i fråga om sekretess enligt 24 kap. 2 a och 8 §§, 25 kap. 1–8 §§, 26 kap. 1–6 §§, 29 kap. 1 och 2 §§, 31 kap. 1 § första stycket, 2 och 12 §§, 33 kap. 2 och 4 a §§, 36 kap. 3 § samt 40 kap. 2 och 5 §§.	Första stycket gäller inte i fråga om sekretess enligt *22 kap. 5 a §*, 24 kap. 2 a och 8 §§, 25 kap. 1–8 §§, 26 kap. 1–6 §§, 29 kap. 1 och 2 §§, 31 kap. 1 § första stycket, 2 och 12 §§, 33 kap. 2 och 4 a §§, 36 kap. 3 § samt 40 kap. 2 och 5 §§.
Första stycket gäller inte heller om utlämnandet strider mot lag eller förordning.	
	22 kap.
	Testamentsregistret
	5 a §
	Sekretess gäller i verksamhet som avser registrering av testamenten samt förande av och uttag ur testamentsregistret för uppgifter om testatorns personliga eller ekonomiska förhållanden. Om utläm-

[1] Senaste lydelse 2021:644.

	nande av sådana uppgifter i vissa fall gäller vad som föreskrivs i ärvdabalken, eller i förordning som har meddelats med stöd av den balken.
	För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst femtio år från det att den som upprättat testamentet avlidit.

6 §[2]

Den tystnadsplikt som följer av 1 § första stycket, 1 a, 1 b *och* 2 §§ inskränker rätten enligt 1 kap. 1 och 7 §§ tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 1 och 10 §§ yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter.	Den tystnadsplikt som följer av 1 § första stycket, 1 a, 1 b, 2 *och 5 a* §§ inskränker rätten enligt 1 kap. 1 och 7 §§ tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 1 och 10 §§ yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

[2] Senaste lydelse 2024:243.

1.6 Förslag till lag om ändring i lagen (2022:1746) med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om en paneuropeisk privat pensionsprodukt (PEPP-produkt)

Härigenom föreskrivs i fråga om försäkringsavtalslagen att 6 kap. 14 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	6 kap.
	14 §
Om någon genom brott som avses i 15 kap. ärvdabalken har dödat PEPP-spararen eller en förmånstagare, eller medverkat till sådant brott, gäller det som föreskrivs där om förlust av rätt att ta arv eller testamente beträffande rätten till PEPP-sparandet och PEPP-förmånerna.	Om någon genom brott som avses i 15 kap. ärvdabalken har dödat PEPP-spararen eller en förmånstagare, eller medverkat till sådant brott, gäller det som föreskrivs där om förlust av rätt att ta arv eller testamente beträffande rätten till PEPP-sparandet och PEPP-förmånerna. *Detsamma gäller om PEPP-spararen eller en förmånstagare till följd av brottet på ett bestående sätt blivit oförmögen att genom testamente ge uttryck för sin vilja*.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

1.7 Förslag till lag om ändring i lagen (2025:170) om skyldighet att lämna uppgifter till de brottsbekämpande myndigheterna

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen om skyldighet att lämna uppgifter till de brottsbekämpande myndigheterna att 8 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
8 §	
Uppgiftsskyldigheterna enligt 5–7 §§ gäller inte uppgifter som omfattas av	
1. sekretess enligt någon av bestämmelserna i 24 kap. 8 §, 25 kap. 1–8 §§ eller 15 §, 26 kap. 1–6 §§ eller 40 kap. 2 eller 5 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), eller	1. sekretess enligt någon av bestämmelserna i *22 kap. 5 a §*, 24 kap. 8 §, 25 kap. 1–8 §§ eller 15 §, 26 kap. 1–6 §§ eller 40 kap. 2 eller 5 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), eller
2. tystnadsplikt enligt någon av bestämmelserna i 6 kap. 12–14 §§ eller 16 § patientsäkerhetslagen (2010:659).	

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

1.8 Förslag till förordning om testamentsregister

Härigenom föreskrivs följande.

1 § Denna förordning är meddelad med stöd av 9 kap. 4 § ärvdabalken. I förordningen finns bestämmelser om registrering av testamenten i testamentsregistret och hur registret ska föras.

2 § Den som har förordnat om sin kvarlåtenskap genom testamente kan ansöka om registrering av testamentet hos Skatteverket. En ansökan om registrering av ett inbördes testamente kan göras även gemensamt av testatorerna men behandlas individuellt för var och en av dessa.

Till ansökan ska bifogas en av testatorn eller dennes ombud bestyrkt kopia av testamentet, eller ett testamente som upprättats digitalt enligt 10 kap. 1 a § ärvdabalken.

3 § En ansökan enligt 2 § ska innehålla uppgift om testatorns fullständiga namn, postadress och person- eller samordningsnummer. Ansökan ska vara undertecknad av testatorn eller dennes ombud. Testatorn ska identifiera sig i samband med ansökan. För ett ombud ska det finnas en skriftlig fullmakt som avser behörighet för ombudet att för testatorns räkning ansöka om registrering. Ansökan kan innehålla uppgift om var testamentet i original förvaras och vem som ska få underrättelse om testamentet vid testatorns död.

Om ansökan görs digitalt ska den göras i ett särskilt system som Skatteverket tillhandahåller och skrivas under av testatorn med en sådan avancerad elektronisk underskrift som avses i artikel 3 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 910/2014 av den 23 juli 2014 om elektronisk identifiering och betrodda tjänster för elektroniska transaktioner på den inre marknaden och om upphävande av direktiv 1999/93/EG, i den ursprungliga lydelsen.

4 § Innan registrering får ske ska testamentsregistret kontrollera att testamentshandlingen avser förordnande om kvarlåtenskap och att testatorn haft rätt att enligt 9 kap. 1 § ärvdabalken förordna genom testamente.

5 § Om testamentet registreras, ska Skatteverket skicka en bekräftelse på registreringen till testatorn. Av bekräftelsen ska framgå när registreringen har skett och hur testatorn kan gå till väga för att meddela registret en eventuell återkallelse eller ändring av sitt testamente. Bekräftelsen ska skickas till testatorns postadress och även digitalt om det finns förutsättningar för det.

6 § När ett testamente har registrerats i testamentsregistret, ska en kopia av testamentet förvaras hos testamentsregistret. Är det fråga om ett testamente som har upprättats digitalt enligt 10 kap. 1 a § ärvdabalken ska den digitala handlingen på motsvarande sätt tas om hand för förvaring.

7 § Om testatorn meddelar registret att ett registrerat testamente har återkallats eller på annat sätt ändrats, ska en uppgift om detta registreras. Testatorn får även meddela registret nya uppgifter om var testamentet i original förvaras och vem som ska få underrättelse om testamentet vid testatorns död, vilket i så fall ska registreras.

Vid meddelande enligt första stycket gäller de krav som framgår av 3 §.

8 § Om testatorn ansöker om att registrera ett nytt testamente ska testatorn få tillfälle att ange om detta kompletterar eller ersätter ett testamente som tidigare har registrerats. Om sådan uppgift lämnas ska den registreras.

9 § När testamentsregistret får kännedom om att en person som registrerat ett testamente har avlidit, ska registret utan dröjsmål skicka en kopia av det registrerade testamentet till de personer som testatorn enligt 3 § har uppgett ska underrättas. Registret ska också, i förekommande fall, lämna den information om var originalet förvaras som testator lämnat. Detta gäller inte om testatorn meddelat registret att testamentet har återkallats eller annars ersatts av ett senare registrerat testamente.

När den som registrerat ett testamente har avlidit ska registret även informera Skatteverkets bouppteckningsverksamhet om att det finns uppgifter i testamentsregistret. Detta gäller inte om det framgår att det registrerade testamentet har återkallats.

10 § När den som har registrerat ett testamente avlidit, har efterlevande make, dödsbodelägare och efterarvingar enligt lag eller testamente, samt legatarie, och testamentsexekutor rätt att få ut en kopia av det registrerade testamentet, oberoende av om testator enligt 3 § angett att de ska underrättas. Detta gäller inte om testatorn har meddelat att det registrerade testamentet har återkallats eller annars ersatts av ett senare registrerat testamente.

En boutredningsman har alltid rätt att få ut en kopia av det registrerade testamentet och övriga uppgifter i testamentsregistret, även om testatorn meddelat att testamentet har återkallats eller på annat sätt ändrats. Detsamma gäller handlingarna som föregått en registrering.

11 § För Skatteverkets behandling av personuppgifter enligt denna förordning gäller bestämmelserna i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning), samt lagen (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning och föreskrifter som har meddelats i anslutning till den lagen.

Artikel 21.1 i EU:s dataskyddsförordning om rätten att göra invändningar gäller inte vid sådan behandling av personuppgifter som är tillåten enligt denna förordning.

12 § En avgift ska betalas för varje testator när en ansökan om registrering lämnas in till Skatteverket.

I fråga om avgiftens storlek gäller 10 § avgiftsförordningen (1992:191) och avgiftsklass 2.

13 § Kopior av testamenten samt testamenten som upprättats digitalt enligt 10 kap. 1 a § ärvdabalken och som registrerats ska undantas från gallring.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2027.

1.9 Förslag till ändring i förordningen (2017:154) med instruktion för Skatteverket

Härigenom föreskrivs att 4 § ska ha följande lydelse.

4 §

Skatteverket ansvarar för registrering av bouppteckningar och handläggning av ärenden enligt 16 kap. ärvdabalken.	*Skatteverket ansvarar för testamentsregistret och registrering av testamenten enligt 9 kap. 4 § ärvdabalken.* *Skatteverket ansvarar även för registrering av bouppteckningar och handläggning av ärenden enligt 16 kap. ärvdabalken.*

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2027.

2 Utredningens uppdrag och arbete

2.1 Uppdraget

Regeringen beslutade den 29 februari 2024 att ge en särskild utredare i uppdrag att göra en översyn av reglerna om arv och testamente i ärvdabalken. Syftet var att åstadkomma en anpassning till den digitala och ekonomiska samhällsutvecklingen och till hur människor bildar familj i dag, samt att åstadkomma en modern, tydlig och trygg arvs- och testamentsrätt.

Regeringens direktiv finns i *bilaga 1.*

2.2 Utredningsarbetet

I utredningens arbete har deltagit experter från Högsta domstolen, Skatteverket, Kammarkollegiet, Nacka tingsrätt samt advokat- och juristverksamheten.

Under utredningstiden har 11 utredningssammanträden hållits.

Utredningen har haft möten och kontakter bl.a. med Riksrevisionen, Myndigheten för digital förvaltning (Digg) och branschorganisationen Giva Sverige. Utredningen har även haft kontakt med 2023 års jordförvärvsutredning (LI 2023:07). Utredningen har dessutom, på enskildas initiativ, haft kontakt med vissa privata aktörer.

Som ett underlag för utredningsarbetet har utredningen gett Mikael Elinder (professor i nationalekonomi vid Uppsala universitet) samt Oscar Erixson (docent och forskare i nationalekonomi vid Uppsala universitet) uppdraget att göra en analys av hur vanligt det är att avlidna utan närmare släktingar har kusiner, och om kusiner kan förmodas föredras som arvtagare framför Allmänna arvsfonden. Deras rapport till utredningen finns i *bilaga 2*.

3 Utvecklingen av arvs- och testamentsrätten

3.1 Inledning

Detta kapitel syftar till att ge en kortfattad och översiktlig bild över den historiska utvecklingen av arvs- och testamentsrätten (successionsrätten) i Sverige.[1] Genom beskrivningen kan läsaren få en ökad förståelse för de överväganden som utredningen gör i kommande kapitel. Redogörelsen bygger i stor utsträckning på den beskrivning som lämnas i boken *Rätt arv*.[2]

Successionsrätten syftar till att reglera rättsförhållandena avseende en persons kvarlåtenskap. Huvudsyftet är att bidra till den ekonomiska och sociala kontinuiteten mellan arvlåtare, arvinge och eventuella testamentstagare. Från individens perspektiv är kontinuiteten viktig rent ekonomiskt. Ur ett samhälleligt perspektiv har successionsrätten betydelse för den allmänna ekonomiska välfärden.[3]

Svensk arvsrätt vilar på grundprincipen att en arvinge utan någon särskild rättshandling tillträder den avlidnas egendom i och med arvlåtarens död.[4] Principen kom till uttryck genom att arvingar inte ansvarade för den dödes skulder; dessa skulle betalas ur kvarlåtenskapen. Enligt denna systematik uppstår ett dödsbo i den avlidnas namn vid dödsfallet, utan något särskilt beslut.[5] Det råder en identitet mellan dödsboet och den avlidna, vilket kan beskrivas som att ett dödsbo träder i individens ställe vid dödsfallet (dödsboet har t.ex. samma personnummer som den avlidna). I dödsboet ingår den avlidnas kvarlåtenskap.

---

[1] Uttrycket successionsrätt ses som en sammanfattande term för både arvsrätt och testamentsrätt.
[2] Se Margareta Brattström och Anna Singer, *Rätt arv*, uppl. 6, Uppsala 2023, kapitel 1.
[3] Se SOU 1925:43, s. 102 f.
[4] Se SOU 1925:43, s. 45 f. och s. 56.
[5] Se SOU 1932:16, s. 92.

Fördelningen av en avliden persons kvarlåtenskap sker antingen genom arv eller genom testamente. Tillgångarna övergår från dödsboet till arvlåtarens släktingar enligt den legala arvsordningen som anges i ärvdabalken. Kvarlåtenskapen kan också fördelas enligt den avlidnas testamente och egen vilja. De två fördelningssätten kan ses som sidoordnade varandra. Om den avlidna inte själv har förordnat om testamente, befinner man sig i arvsordningen. Det är arvingarna och de universella testamentstagarna som är delägare i dödsboet (dödsbodelägare). Fram till dess att kvarlåtenskapen fördelats, förvaltas dödsboet som utgångspunkt av delägarna gemensamt och det krävs samtliga delägares samtycke för att rättshandla.[6] Om delägarna inte kommer överens om förvaltningen, kan någon av dem ansöka om att en boutredningsman utses. En boutredningsman företräder ensam dödsboet och ansvarar för förvaltningen.[7]

Den nuvarande ärvdabalken utfärdades år 1958 och ersatte, utan några större sakliga ändringar, fyra särskilda lagar om arv, testamente samt boutredning och arvskifte.[8] Reglerna om hur en avliden persons kvarlåtenskap ska hanteras beaktar i huvudsak tre skilda intressen: (1) barnens intresse av att få del av föräldrarnas egendom, (2) makens intresse av att få behålla hemmet när den andra maken avlider samt (3) arvlåtarens intresse av att få fördela sin egendom. Dessa intressen har genom tiderna värderats och tillgodosetts på olika sätt, vilket har påverkat utformningen av reglerna. Barnens intresse av att få del av föräldrarnas kvarlåtenskap har historiskt sett vägt tyngst. Senare har barnens intresse i viss omfattning fått ge vika för testatorns intresse av att själv få bestämma vem som ska få kvarlåtenskapen. Reformerna av successionsrätten under den senare delen av 1900-talet har syftat till att skydda den efterlevande makens intresse av att få ha kvar det gemensamma hemmet orört.[9]

---

[6] Se 18 kap. 1 § ÄB.
[7] Se 19 kap. 1 § ÄB. Den s.k. samförvaltningen ansågs redan vid 1920-talets reformarbete otillfredsställande vilket resulterade i institutet boutredningsman, se SOU 1932:16, s. 77 ff. Boutredningsmannen är legal ställföreträdare för dödsboet och ska vidta alla åtgärder som är nödvändiga för boutredningen, med undantag för försäljning av fast egendom som kräver skriftligt samtycke från samtliga delägare eller beslut från tingsrätten. När boet är berett för skifte ska boutredningsmannen i egenskap av skiftesman i första hand försöka få parterna att komma överens (avtalsskifte). Om parterna inte kan komma överens ska boutredningsmannen fatta ett beslut om arvskifte (tvångsskifte), som sedan delges delägarna.
[8] Lagen om arv från 1928 (arvslagen), lagen om testamente från 1930 (testamentslagen), lagen om arvsavtal från 1930 samt lagen om boutredning och arvskifte från 1933 (boutredningslagen).
[9] Se Margareta Brattström och Anna Singer, *Rätt arv*, uppl. 6, Uppsala 2023, s. 16 f. och SOU 1998:110, s. 71.

Reglerna om arv och testamente har förändrats förhållandevis långsamt, och många av de principer som fortfarande gäller har sina rötter i en annan samhällsordning än i dag. Utvecklingen av regleringen illustrerar dessutom förändringar som inte sällan tillkommit under politisk strid. Den har påverkats av bl.a. synen på individen, familjen, relationer, försörjning och rättvisa. Reglerna avspeglar olika principer som var och en är en produkt av sin tid och sina kulturella, sociala och ekonomiska värderingar.

3.2 Utvecklingen av arvsrätten

De första reglerna om arv utformades i ett samhälle där jordägande var avgörande för en persons ekonomiska och sociala ställning. Jordägandet var bundet till släkten och det var släkten som ärvde. Arvets betydelse för försörjningen medförde att arvet fördelades på ett sätt som uppfattades som ekonomiskt fördelaktigt för släkten. Män hade ofta företräde till arv framför kvinnor. Enligt några av de äldsta lagarna (landskapslagarna), främst götalagarna, fick den som stod först i arvsordningen hela arvet (s.k. gradualprincip). Syftet var att hålla ihop boet så långt som möjligt. Svealagarna innebar däremot att den avlidnas arvingar delades in i olika arvsklasser med olika förtursrätt till arv (parentelprincipen). Först när arvingar i en arvsklass saknades, kunde mer avlägsna arvingar i en efterföljande arvsklass ärva. Parentelprincipen utgör än i dag grundvalen för vår arvsordning.

I landslagarna förenades gradual- och parentelprinciperna så att kvinnor ärvde 1/3 och män 2/3. I Magnus Erikssons stadslag från år 1350 likställdes män och kvinnor i fråga om rätten till arv. Förklaringen var att det i staden inte förekom jordägande i samma omfattning som på landet. Behovet av att bevara egendomen intakt var därför inte lika stort.[10]

Genom 1734 års lag förändrades arvsrätten i två avseenden. Begränsningarna av arvsrätten i nedstigande led avskaffades och även avlägsna släktingar tilläts ärva om närmare släktingar saknades. Däremot begränsades arvsrätten för barn födda utom äktenskap. Folk i allmänhet delade dock inte kyrkans negativa inställning till barn födda utom äktenskap. Det ansågs därmed inte möjligt att låta kyrkans

[10] Se SOU 1925:43, s. 56 f. och Gerhard Hafström, *Den svenska familjerättens historia*, uppl. 9, Lund 1974, s. 109 f.

uppfattning få fullt genomslag i lagen. Barn födda utom äktenskap behöll därför i flera fall sin arvsrätt. De barn som trots allt inte skulle ha arvsrätt, fick i stället rätt till ett visst underhåll från föräldrarna.[11]

Barns arvsrätt

Frågan om utomäktenskapliga barns arvsrätt togs återigen upp på den politiska agendan under början av 1800-talet. Skälet till detta var de då framträdande liberala strömningarna. Det minskade kyrkliga inflytandet hade medfört en förändrad attityd till utomäktenskapliga barn. En ändring av arvsrättsreglerna motiverades också av en önskan att omfördela kostnaderna för barnens underhåll. Under 1800-talets första hälft ökade fattigdomen. Allt flera – i synnerhet barn födda utom äktenskap – blev beroende av fattigvården för sin försörjning. År 1866 tillerkändes utomäktenskapliga barn viss arvsrätt efter sin mor. Det förklaras delvis av socialpolitiska hänsyn, där arvsrätten kom att ses som ett sätt att avlasta fattigvården. Men även rättviseargument talade för en arvsrätt för de utomäktenskapliga barnen.

Under 1800-talet och 1900-talets början fördes en diskussion angående syftet med arvsrätten. Vid 1900-talets början torde det ha rått enighet om att biologiskt släktskap (blodsband) var en nödvändig förutsättning för arvsrätt. Synsättet blev tydligt när utomäktenskapliga barn år 1905 tillerkändes samma arvsrätt efter sin mor och hennes släkt som barn födda i äktenskap. Detta innebar ett uppbrott från principen att rätt till arv följde av familjetillhörigheten, I stället skulle biologiskt släktskap komma att ses som en grundläggande förutsättning för arvsrätt. Förklaringen kan delvis vara att individens behov av försörjning i högre grad kunde tillgodoses av samhället.

När det gällde de utomäktenskapliga barnens rätt till arv efter fadern förklarade Lagberedningen i sitt betänkande från år 1915 att även om arvsrätten formellt sett kunde anses grundad på biologiskt släktskap, krävdes dessutom en social samhörighet mellan arvtagare och arvlåtare för en presumtion för arvlåtarens önskan att egendomen efter dennas död skulle övergå till släktingen. En sådan social sam-

[11] Se SOU 1925:43, s. 60 f. och Margareta Brattström och Anna Singer, *Rätt arv*, uppl. 6, Uppsala 2023, s. 19 f.

hörighet ansågs vanligtvis finnas mellan mor och barn, men mindre eller inte alls mellan far och utomäktenskapligt barn. Förutsättningarna för utomäktenskapliga barns rätt att ärva sin mor respektive far var därför olika. Lagberedningen pekade också på att en arvsrätt för utomäktenskapliga barn skulle kunna föranleda fäder att i större omfattning än tidigare undandra sig att erkänna faderskapet med uteblivet underhåll till barnet som följd. Enligt Lagberedningen skulle hänsyn också tas till mannens legitima familj. Det skulle medföra lidande för dem om ett okänt barn skulle dyka upp efter mannens död. Det största hindret ansågs dock vara osäkerheten om faderskapet. Så länge faderskapet bara medförde underhållsskyldighet kunde man nöja sig med en ganska svag bevisning om faderskapet, men om barnet också skulle ha arvsrätt behövde man veta säkert.[12]

Biologisk släktskap som enda grund för arvsrätten lyftes åter fram av Ärvdabalkssakkunniga i 1954 års betänkande med förslag till ny ärvdabalk. De sakkunniga ansåg att själva släktskapen vägde så tungt att man måste bortse från att det utomäktenskapliga barnet ofta saknade social och ekonomisk samhörighet med sin far.[13] Trots detta fick utomäktenskapliga barn arvsrätt också efter sin far först år 1969, varigenom det biologiska släktskapet fick fullt genomslag som grund för arvsrätt. Arvets betydelse för arvingens försörjning hade då inte längre någon tyngd som argument för arvsrätt. Arvsrätten hade i stället blivit en fråga om rättvisa och likabehandling av barn födda av gift respektive ogift mor.[14] Vid denna tid kom även adoptivbarn att jämställas med barn födda i äktenskap.[15]

Makes arvsrätt

Enligt äldre rätt hade en make ingen arvsrätt. I stället skyddades en efterlevande make genom giftorätten och en rätt till ett visst minibelopp ur det gemensamma boet. En barnlös efterlevande hustru hade också rätt till en s.k. morgongåva. Den som hade barn hade i stället rätt till underhåll från dem. När giftermålsbalken infördes

[12] En arvsrätt efter fadern för utomäktenskapliga barn infördes redan år 1915 i Norge och år 1937 i Danmark, där man på så sätt inte uppfattade arvsrätten som så villkorslöst knuten till det klarlagda biologiska släktskapet som i Sverige.
[13] Se SOU 1954:6, s. 89.
[14] Se prop. 1969:124, s. 73 samt Margareta Brattström och Anna Singer, *Rätt arv*, uppl. 6, Uppsala 2023, s. 20 f. med de hänvisningar som lämnas där.
[15] Se prop. 1969:25 och prop. 1971:143.

år 1921 togs morgongåvan bort och en provisorisk arvsrätt infördes för efterlevande make i de fall då den avlidna inte efterlämnade några barn. Den efterlevande maken gavs rätt till halva det gemensamma boet som giftorättsandel. Dessutom hade den efterlevande maken rätt till hälften av den avlidnas kvarlåtenskap. Det som återstod tillföll den avlidnas arvingar.

Genom 1928 års arvslag infördes föregångarna till dagens regler om efterlevande makes arvsrätt. I de fall den avlidna maken saknade arvsberättigade barn ärvde efterlevande make den avlidnas hela kvarlåtenskap. Den först avlidnas arvingar i andra arvsklassen gavs dock rätt till efterarv vid efterlevande makes frånfälle. Bestämmelserna speglade vad som i många fall hade förordnats genom testamente mellan barnlösa makar. Om den avlidna efterlämnade barn ärvde de dock hela kvarlåtenskapen; den efterlevande makens ekonomiska intressen skyddades då endast av giftorätten och av barnens underhållsskyldighet gentemot föräldern.

Följden av barnens arvsrätt var att den efterlevande maken ofta tvingades sälja det gemensamma hemmet, avstå från bohag eller på annat sätt skaffa fram kontanter för att barnen skulle kunna få ut sitt arv. Ganska snart efter införandet av 1928 års arvslag ansågs ordningen otillfredsställande. Den användes också som argument mot att ge utomäktenskapliga barn arvsrätt. Regler som förbättrade en makes arvsrättsliga ställning genomfördes dock först i anslutning till införandet av äktenskapsbalken år 1988.[16]

Genom den reform som då gjordes av ärvdabalken gavs efterlevande make rätt att ärva den avlidna före gemensamma barn. Sedan dess gäller att makarnas gemensamma barn får vänta tills båda föräldrarna avlidit innan de kan få ut sitt arv efter någon av föräldrarna. Utgångspunkten för den lösningen var att behovet av att trygga barnens ekonomiska ställning, genom att bröstarvingarna omedelbart fick ut sitt arv, inte ansågs lika starkt som tidigare. Bröstarvingarna hade i de flesta fallen flyttat hemifrån och försörjde sig själva när arvet aktualiserades. Underåriga bröstarvingars behov av försörjning ansågs vidare tryggad av barnpensioner och försäkringar. Den efterlevande makens intresse av att kunna förfoga över kvarlåtenskapen framstod som mera beaktansvärt. Att barns underhållsskyldighet gentemot föräldrar hade avskaffats år 1979 kan också ha bidragit till att den efterlevande makens position framstod som mera utsatt än tidigare.

[16] Se SOU 1981:8 och prop. 1986/87:1.

Det var dock endast i förhållande till de gemensamma barnens rätt som en efterlevande makes intressen ansågs mera skyddsvärda. Det ansågs inte rimligt att den efterlevande makens arvsrätt skulle omfatta även den avlidnas övriga barns (särkullbarns) arvslotter. Det känslomässiga förhållandet mellan den avlidnas egna barn och den efterlevande maken antogs typiskt sett inte vara sådant att det motiverade att särkullbarn skulle behöva vänta på att få ut sitt arv till dess att den efterlevande maken avlidit.[17]

Släktens arvsrätt

Genom 1734 års lag gjordes arvsrätten i princip obegränsad och avlägsna släktingar tilläts ärva, om närmare släktingar saknades. I början av 1900-talet hade dock en sådan arvsrätt grundad enbart på släktskap börjat framstå som otidsenlig. Som nämnts ovan så betonades det, vid tillkomsten av 1928 års arvslag, att det förutom biologiskt släktskap som grund för arv, dessutom regelmässigt borde finnas en social samhörighet mellan arvtagare och arvlåtare för att man skulle kunna presumera att arvlåtaren ville att någon skulle ärva hans egendom. Det ansågs naturligt att begränsa arvsrätten till de släktingar som arvlåtaren normalt kunde antas ha en någorlunda nära relation till. Gränsen drogs vid kusiner och därför uteslöts kusiner och mera avlägsna släktingar från rätten till arv genom 1928 års arvslag.[18]

Att kretsen av arvsberättigade släktingar begränsades skulle medföra ett ökat antal fall där arvlåtaren inte efterlämnade någon arvinge. Enligt tidigare ordning tillföll den avlidnas kvarlåtenskap staten i dessa fall. För att markera att lagen och begränsningen av kretsen av arvsberättigade inte hade till syfte att öka statens intäkter, ansågs det nödvändigt att det som tillföll staten genom arv inte skulle tas i anspråk för täckande av statens löpande utgifter. Därför inrättades Allmänna arvsfonden, som träder in som arvinge i de fall den avlidna endast efterlämnar kusiner eller mera avlägsna släktingar. Fondens ändamål bestämdes vara att främja vård och fostran av barn och ungdom. Genom en lagändring år 1969 utvidgades fondens bidrags-

[17] Se prop. 1986/87:1, s. 81 f. samt Margareta Brattström och Anna Singer, *Rätt arv*, uppl. 6, Uppsala 2023, s. 23 f.
[18] Se SOU 1925:43, s. 60 f. och 106 f. samt prop. 1928 :17, s. 67.

ändamål till att avse också omsorg om funktionshindrade och från 1 juli 2021 även personer från 65 års ålder.[19]

Sambors arvsrätt

Vid sambolagens tillkomst ansågs det inte lämpligt att införa någon generell inbördes arvsrätt för sambor. Även om det skulle kunna finnas fall av långvarigt samboende, där den efterlevande med skäl kan sägas ha ett anspråk på samma arvsrättsliga ställning som en make, framfördes att dessa fall sannolikt var relativt få. Dessutom antogs att dessa sambor gjort ett noga övervägt val av samlevnadsform och övervägt att genom testamente skaffa sig ett efterlevandeskydd. Däremot skapades ett minimiskydd för sambor när det gäller egendom som ingår i det gemensamma hemmet och som har förvärvats för gemensamt begagnande.[20]

Allt eftersom fler valde att leva som sambor uppkom ett uttalat behov och intresse av att i viss utsträckning stärka sambors rättsställning. Det ansågs samtidigt angeläget att samboregleringen inte i alltför hög grad skulle närma sig den äktenskapsrättsliga regleringen, eller att det skulle skapas ett äktenskapsliknande system av lägre dignitet. Det framfördes i sammanhanget att särskilda rättsregler blir tillämpliga på samlevnaden utan någon uttrycklig önskan eller viljeförklaring från sambornas sida om detta. Äktenskapet (och partnerskapet) ansågs som överlägset andra samlevnadsformer i fråga om personlig trygghet och juridisk stabilitet.[21] Frågan om sambors arvsrätt och efterlevandeskydd har flera gånger även tagits upp och behandlats i riksdagen. I dessa sammanhang har hänvisats till regeringens tidigare uttalanden om samboförhållanden i relation till äktenskap. Vidare har som skäl mot att införa en arvsrätt för sambor hänvisats bl.a. till bodelningsreglerna för sambor, till möjligheten att testamentera samt Allmänna arvsfondens möjlighet att avstå medel till förmån för exempelvis en efterlevande sambo.[22]

[19] Se prop. 2020/21:139 samt Margareta Brattström och Anna Singer, *Rätt arv*, uppl. 6, Uppsala 2023, s. 25.
[20] Se prop. 1986/87:1, s. 109 f.
[21] Se prop. 2002/03:80, s. 25.
[22] Se bl.a. Civilutskottets betänkanden 2005/06:LU10, 2006/07:CU21, 2008/09:CU15, 2010/11:CU18 och 2011/12:CU16.

3.3 Utvecklingen av testamentsrätten

Testamente som rättsligt institut kommer ursprungligen från den romerska rätten där man utgick från släktens arvsrätt som huvudregel men utvecklade en långtgående testationsfrihet. Ett liknande synsätt finns inom de angloamerikanska rättssystemen. Det angloamerikanska synsättet innebär att fördelningen av kvarlåtenskap ska ske på grundval av arvlåtarens vilja, men om ingen vilja uttrycks låter man släktband avgöra.

Svensk rätt bygger på uppfattningen att släktbanden är utgångspunkten vid fördelning av kvarlåtenskap men att denna ordning kan åsidosättas genom arvlåtarens vilja. Den avlidna presumeras vilja fördela sin kvarlåtenskap på det sätt som följer av den legala arvsordningen.[23]

Möjligheten att testamentera bort egendom infördes redan under 1200-talet genom kyrkans medverkan. Detta fick dock svagt genomslag, eftersom den allmänna uppfattningen var att jorden tillhörde släkten. Olika system utvecklades för att skydda släktens rätt till jorden och därmed möjlighet till försörjning. På landsbygden tillämpades två olika metoder för att begränsa testationsfriheten. Den ena ordningen innebar att arvlåtaren skulle dela kvarlåtenskapen mellan sig och arvingarna utifrån antalet arvingar (huvudlottsystemet). Den del som föll på arvlåtaren kunde testamenteras bort utan arvingarnas samtycke. Den andra ordningen innebar att 1/10 av arvejorden kunde testamenteras bort (arvejordsystemet). I städerna tillämpades i stället ett slags laglottssystem som innebar att en person som hade barn inte utan deras samtycke kunde testamentera bort egendom. En barnlös person kunde däremot förfoga över 1/3 av sin kvarlåtenskap, 2/3 skulle tillfalla arvingarna som en sorts laglott.[24]

Under 1600-talet kom testamenten att användas allt mer, och år 1686 utfärdades den första generella lagen om testamente (1686 års testamentsstadga). Dessa bestämmelser lades senare till grund för regleringen om testamente i 1734 års lag. 1686 års testamentsstadga hade olika regler för land och stad så testationsfriheten skiljde sig alltså åt. Arvejord tillföll arvingarna. Däremot kunde man testamentera bort avlingejord (fast egendom som arvlåtaren förvärvat på annat sätt än genom arv) och lösöre. Laglottssystemet fanns kvar i städ-

[23] Se SOU 1929:22, s. 40, Margareta Brattström och Anna Singer, *Rätt arv*, uppl. 6, Uppsala 2023, s. 26 f. och Anders Agell, *Testamentsrätt*, uppl. 3, Uppsala 2003, s. 16 f.
[24] Se SOU 1929:22, s. 40 f.

erna men hade ändrats på så sätt att den som hade en avkomling kunde testamentera bort 1/6 av sin egendom. Om det bara fanns andra arvingar, kunde hälften av egendomen testamenteras bort.[25]

Bestämmelserna om testamente i 1734 års lag ändrades redan några år senare genom en förordning varigenom skillnaden mellan lands- och stadsrätt upphävdes i fråga om avlingejord och lösöre. År 1857 avskaffades arvejordsystemet på landet, varefter rätten att testamentera blev lika för stad och land. Samtidigt infördes också regler om bröstarvinges laglott. Även om det sedan 1928 års arvslag inte finns något uttryckligt hinder mot att testamentera bort även bröstarvinges laglott, har principerna blivit bestående genom bröstarvingars rätt att begära sin laglott.[26]

[25] Se SOU 1929:22, s. 45 f.
[26] Se SOU 1929:22, s. 49 f. och Margareta Brattström och Anna Singer, *Rätt arv*, uppl. 6, Uppsala 2023, s. 28.

4 En arvsrätt för kusiner och andra avlägsnare släktingar

4.1 Uppdraget

Enligt den legala arvsordningen tillfaller rätten till arv i första hand den avlidnas barn eller barnbarn (bröstarvingar), i andra hand den avlidnas föräldrar, syskon eller syskonbarn och i sista hand far- och morföräldrar eller deras barn. Arvsrätten för kusiner och mer avlägsna släktingar togs bort 1928. Samtidigt bildades Allmänna arvsfonden i syfte att ta emot arv när arvingar eller testamentstagare saknades. Som skäl för avskaffandet framhölls bl.a. att samhörigheten mellan kusiner inte kunde anses vara stark nog för att bära upp en legal arvsrätt och att det var ovanligt med kusinarv. Även vissa praktiska hänsyn lyftes fram (prop. 1928:17 s. 56). Samhället ser dock på många sätt annorlunda ut nu jämfört med vid avskaffandet och vissa av de argument som lyftes fram gör sig därför inte gällande i samma utsträckning. Kretsen av kusiner är i regel mindre nuförtiden och det har blivit enklare att klarlägga vilka släktingar som finns kvar efter en avliden person.

Det finns även mer principiella skäl att se över om arvsrätten bör utökas. Det är exempelvis inte givet att det är mer förenligt med arvlåtarens vilja att arvet går till ett allmänt ändamål än att en kusin eller annan avlägsnare släkting får ärva.

Mot denna bakgrund har utredningen fått i uppdrag att ta ställning till om den legala arvsrätten bör utvidgas till att i första hand omfatta även kusiner och, oavsett ställningstagande i sak, lämna förslag som innebär att kusiner ska omfattas av den legala arvsrätten. I uppdraget ingår även att analysera konsekvenserna för det civila samhällets organisationer och deras möjligheter till finansiellt stöd om reglerna ändras.

4.2 Bakgrund

Skälet till att kusiners arvsrätt avskaffades

I samband med att arvsrätten för kusiner avskaffades år 1928 anfördes följande resonemang. Även om kusiner ofta har en samhörighet under sin uppväxt, är den regelmässigt inte så stark när de blivit myndiga att det finns tillräckliga skäl för en legal arvsrätt. Det blir normalt bara aktuellt med arv för kusiner när de är i en sådan ålder att de gemensamma släktingarna gått bort. Om kusiner fortfarande har en samhörighet sinsemellan i äldre år, är testamentet den naturliga successionsformen. Mot kusinarvsrätten ansågs också tala att den leder till resultat, som ur ekonomisk synpunkt måste betraktas som mindre önskvärt. Eftersom kusinkretsen då ofta var stor och det i de fall då det inte fanns något testamente vanligen var fråga om begränsade tillgångar, kom nämligen arvet att splittras i smådelar.[1]

Även de resonemang som ledde fram till inrättandet av Allmänna arvsfonden genom 1928 års lagstiftning hade viss betydelse för att kusiners arvsrätt avskaffades. Lagberedningen diskuterade bl.a. om staten borde ha ett direkt arvsanspråk. Tanken avvisades dock med hänvisning till att staten fick en andel i kvarlåtenskapen genom arvsskatten. Det ansågs uppenbart att det från arvlåtarnas synpunkt var mycket mindre stötande om arvet gick till ett ändamål som skulle ha förefallit naturligt för dem att tillgodose genom testamente, än att arvet skulle tillfalla staten.[2] I stället inrättades Allmänna arvsfonden som mottagare av arv som tillföll staten när arvingar saknades. Arvlåtare med viss förmögenhet förutsattes i regel komma att upprätta testamente. Arvsrättens begränsning antogs främst komma att drabba sådana avlägsna släktingar till den döde som själva var mindre bemedlade.

Att kusiners arvsrätt avskaffades baserades alltså på olika argument, även om det främsta skälet var att det antogs att det typiskt sett inte finns en närmare social eller ekonomisk gemenskap mellan kusiner.[3]

[1] Se prop. 1928:17, s. 56.
[2] Se prop. 1928:17, s. 67.
[3] Se även Anders Agell, *Bör kusiner få ärva? Uppsats ur Familjerättsliga studier. Vänbok till Åke Saldeen* (De Lege 2003).

Synpunkter på en arvsrätt för kusiner i riksdagen de senaste åren

Motionsyrkanden om en arvsrätt för kusiner har behandlats av civilutskottet vid flera tillfällen de senaste åren. Utskottet har hänvisat till bl.a. dåvarande lagutskottets uttalande i betänkande 2005/06:LU10 om att det torde vara förhållandevis sällsynt att en person saknar andra närmare anhöriga än kusiner och att det därför med fog kan antas att en arvsrätt för kusiner i det helt övervägande antalet fall inte skulle ha någon betydelse. Utskottets uppfattning har genomgående varit att det saknats tillräckliga skäl för riksdagen att ta initiativ till att återinföra en arvsrätt för kusiner.[4] Riksdagen har följt utskottets förslag.

Praktiskt arbete med en boutredning

Huvudsyftet med successionsrätten är att den avlidnas tillgångar ska övergå till andra rättssubjekt. I vissa fall krävs omfattande praktisk hantering för att kunna överföra tillgångar från den avlidna till dennas arvingar, testamentstagare och borgenärer.

Ofta står flera olika intressen mot varandra när tillgångarna ska överföras. Arvingar har ett intresse av att tillgodogöra sig arv medan borgenärer har ett intresse av att få betalt för sina fordringar. Det måste därför utredas vilka som har rätt till tillgångarna efter den avlidna, vilka som har rätt till ersättning för sina fordringar och vilka som ansvarar för detta. Från det att en person avlider till dess att tillgångarna övergått till någon annan genom arvskifte pågår det som kallas boutredningen.[5]

Det första steget i boutredningen är att göra bouppteckning. Bouppteckningen utgör dödsboets legitimationshandling. Av bouppteckningen framgår vem som är avliden, vem som företräder dödsboet (som arvinge eller testamentstagare) och vilka tillgångar och skulder den avlidna hade på dödsdagen. En central fråga i boutredningen är därför att fastställa vilka som är delägare och därigenom vilka som företräder dödsboet (se avsnittet nedan om praktiskt arbete med en bouppteckning).

[4] Se bl.a. bet. 2018/19:CU7 och 2020/21:CU6.
[5] I svensk rätt har detta hanterats genom institutet dödsbo och reglerna om dödsbodelägares förvaltning.

När bouppteckningen är förrättad och registrerad ska dödsboets tillgångar utredas. Det arbetet innefattar vanligtvis värdering av tillgångar, betalning av skulder och fastställande av arvsberättigade. Med utgångspunkt i boutredningen ska arvet fördelas mellan dem som har bäst rätt till kvarlåtenskapen. Dödsboet avvecklas slutligen genom arvskifte. När arvskiftet verkställts och tillgångarna överförts till de arvsberättigade upphör dödsboet att existera.

Sammanfattningsvis kan tiden från att bouppteckning förrättats och registrerats till dess att arvet fördelats på arvingar och testamentstagare beskrivas som boutredningen. Den praktiska hanteringen av dödsbon är ofta förenad med många svårigheter. En stor del av dessa har sitt ursprung i samförvaltningen. I de flesta fall kan sådana problem lösas med hjälp av en boutredningsman.

Praktiskt arbete med en bouppteckning

En bouppteckning kan göras privat eller med hjälp av en jurist eller begravningsbyrå. Det aktuella avsnittet syftar till att ge en bild av hur det praktiska arbetet med en bouppteckning ofta går till när hjälp tas av en jurist. Kraven på vad bouppteckningen ska innehålla gäller förstås oavsett vem som gör bouppteckningen, dvs. samma svårigheter som redogörs för nedan kan väntas uppkomma även om bouppteckningen görs privat.

Juristen håller vanligtvis ett inledande möte med den eller de personer som anlitat hjälp innan det är möjligt att hålla en förrättning.[6] Juristen behöver utreda dödsbodelägarkretsen. Först kontrolleras Skatteverkets dödsfallsintyg. Av dödsfallsintyget framgår den avlidnas civilstånd, dvs. om denna var gift, änka eller änkling. Ofta framgår även första arvsklassen, dvs. bröstarvingar. Intyget ger en vägledning, men det framgår inte om den avlidna var sambo. Det kan även finnas fler barn än de som finns antecknade hos Skatteverket.

Om den avlidna inte har några bröstarvingar, träder andra arvsklassen in. Den består av arvlåtarens föräldrar, syskon, och syskonbarn osv. Om den avlidna är svensk medborgare och född i Sverige, går det ofta att med hjälp av dödsfallsintyget få fram föräldrar till den avlidna. Om föräldrarna avlidit i närtid, tar juristen fram för-

[6] Av 20 kap. 2 § ÄB framgår vilka som ska se till att en bouppteckning förrättas.

äldrarnas bouppteckningar för att säkerställa de legala arvingarna. Alternativt kontaktas Riksarkivet för en släktutredning.

Om det inte finns några släktingar i andra arvsklassen, aktualiseras tredje arvsklassen. Den består av den avlidnas mor- och farföräldrar eller deras barn (dvs. den avlidnas moster, morbror, faster eller farbror). Tredje arvsklassen har inte rätt till efterarv. Det innebär att om den avlidna var gift så tillfaller kvarlåtenskapen den efterlevande maken med full äganderätt. Om så är fallet, görs inte någon släktutredning.

Om det inte går att utesluta att den avlidna efterlämnar arvsberättigade personer, måste en god man förordnas för att bevaka deras rätt och förvalta deras lott i boet (11 kap. 3 § FB). Behovet av god man kan exempelvis uppkomma när den avlidna under flera år bott i ett annat land eller om arvsberättigade personer utvandrat från Sverige.

När dödsbodelägarkretsen är utredd, är nästa steg att kalla till en bouppteckningsförrättning. Både legala arvingar och universella testamentstagare måste kallas till förrättningen. Om den avlidna är änka eller änkling, eller har fått ett arv med fri förfoganderätt, måste även tidigare makens eller sambons arvingar kallas. (Det kan vara både legala arvingar och universella testamentstagare beroende på om testamentet godkänts eller inte klandrats.) Det är mycket vanligt att sambor väljer att upprätta inbördes testamenten, och det kan leda till praktiska problem. I dag finns risk att den först avlidnas efterarvingar helt missas vid den efterlevande sambons frånfälle, då det inte går att utläsa av exempelvis Skatteverkets dödsfallsintyg att personen tidigare varit sambo.

Vid förrättningen går juristen igenom hur boet ser ut och de handlingar som kan påverka fördelningen av arvet, exempelvis äktenskapsförord, förskott på arv, tidigare bodelningar, om huruvida den avlidna fått ett arv eller gåva som enskild egendom och tidigare makes eller sambos bouppteckning.

När boet är utrett undertecknas bouppteckningen av bouppgivaren och två förrättningsmän. Därefter skickas bouppteckningen till Skatteverket för registrering. Om det finns ett testamente, måste – för att det ska kunna läggas till grund för ett arvskifte – de legala arvingarna godkänna testamentet. Testamentet kan också ligga till grund för att arvskifte genom att det delges och ingen väcker klandertalan.

När bouppteckningen är registrerad och eventuellt testamente godkänts eller inte klandrats, kan oftast ett arvskifte upprättas.

4.3 Allmänna arvsfonden

Allmänt om fonden

Allmänna arvsfonden tillkom som redan nämnts år 1928 i samband med att arvsrätten för kusiner och avlägsnare släktingar avskaffades. Utgångspunkten för det allmännas arvsrätt blev att kvarlåtenskap som går till det allmänna på grund av att en arvsberättigad släkting saknas skulle tillfalla en fond, Allmänna arvsfonden, och användas för att understödja åtgärder som främjar samhällets barnavård. Medlen skulle inte, som tidigare varit fallet, tas in bland statens övriga inkomster. Skälet till detta var att en begränsning av arvsrätten inte borde göras i syfte att bereda staten inkomster för att täcka löpande utgifter. De successionsrättsliga synpunkterna skulle ensamma vara avgörande så att inte det allmännas arvsrätt kom att uppfattas som en konfiskation av arven. Vidare ansågs det som mindre stötande om arven går till ett ändamål som det kunde ha varit naturligt att tillgodose genom ett testamente. Eftersom det var fråga om en disposition av vissa kvarlåtenskaper som helhet, var uppfattningen att det mest ändamålsenliga var en fondering av arvet.[7]

Allmänna arvsfondens verksamhet regleras numera av lagen (2021:401) om Allmänna arvsfonden. Enligt lagen har fonden till ändamål att främja verksamhet av ideell karaktär till förmån för målgrupperna barn, ungdomar, äldre personer och personer med funktionsnedsättning. Allmänna arvsfondens egendom förvaltas av Kammarkollegiet, som också bevakar fondens rätt till egendom och för fondens talan i mål och ärenden som rör fonden.

Beslut om att fördela stöd ur fonden fattas av Arvsfondsdelegationen, vars ledamöter utses av regeringen. Stöd får lämnas till en verksamhet som är utvecklande för någon av Allmänna arvsfondens målgrupper och som har förutsättningar att främja målgruppen även efter det att stödet ur fonden har upphört. Stöd får inte lämnas till en organisations löpande verksamhet. Stöd får lämnas endast till en organisation som bedriver ideell verksamhet. I lagen anges vidare vissa

[7] Se prop. 1928:17 och bet. 1LU21.

situationer då stöd inte får lämnas, exempelvis om organisationen har skulder för svenska skatter eller avgifter hos Kronofogdemyndigheten eller om organisationen, eller någon av dess företrädare som agerar inom ramen för verksamheten, utövar våld, tvång eller hot mot en person eller på annat sätt kränker en persons grundläggande fri- och rättigheter eller motarbetar det demokratiska styrelseskicket. Ett beslut om stöd ska förenas med de villkor som behövs.

Arv som har tillfallit fonden får helt eller delvis avstås till någon annan, om det med hänsyn till uttalanden av arvlåtaren eller till andra särskilda omständigheter kan anses stämma överens med arvlåtarens yttersta vilja. Även i annat fall får arv avstås till arvlåtarens sambo eller någon annan som genom beroendeförhållande har stått arvlåtaren nära, om det kan anses skäligt. Vid skälighetsbedömningen ska särskilt beaktas graden av beroendeförhållande mellan arvlåtaren och sökanden och om sökanden har behov av egendomen.

Regeringen ska årligen redovisa till riksdagen hur fonden förvaltas och hur stöd fördelas från fonden.

Allmänna arvsfondens verksamhet är skattebefriad. Arvsfonden betalar därmed inte någon statlig eller kommunal inkomstskatt. Ingår en fastighet bland tillgångarna som fonden ärver, föreligger däremot skyldighet att betala kommunal fastighetsavgift.

Hur blir Allmänna arvsfonden legal arvinge?

När en person avlider och verkar sakna släktarvingar, ska socialnämnden vid kommunen där den avlidna bodde utreda om den avlidna har några släktarvingar. Detta sker genom en släktutredning. Om släktutredningen visar att den avlidna saknar släktarvingar, är Allmänna arvsfonden legal arvinge och företräds av Kammarkollegiet. Innan det är bekräftat att den avlidna saknar släktarvingar, har socialnämnden det provisoriska ansvaret för dödsboet (18 kap. 2 § ÄB).

Det vanligast förekommande sättet som dödsbon anmäls till Kammarkollegiet är genom en webbaserad tjänst som myndigheten erbjuder. I denna ska en komplett släktutredning bifogas, men det är inte ovanligt att dödsboet inte är fullständigt släktutrett vid denna tidpunkt. Det är vanligt att då bifoga ett dödsfallsintyg med släktutredning som man får från Skatteverket. Denna handling är dock

inte en släktutredning utan visar bara när personen avled och vilka efterlevande personen har.[8]

För att Allmänna arvsfonden ska ta emot ett dödsbo och ta ansvar för det kräver fonden en komplett släktutredning avseende alla arvsklasser och denna kan man erhålla genom att göra en beställning till Riksarkivet och stadsarkiven i landet. Dessa kostar pengar och tar en del tid, men utan en sådan är det inte visat att fonden är legal arvinge och då tar fonden inte emot dödsboet utan återförvisar det till kommunen, som får rätta denna brist innan det återigen kan bli aktuellt med en överlämning till fonden.

Det är inte ovanligt att den avlidna har antingen flyttat in till Sverige från ett annat land eller bott en längre tid i annat land. I de fallen kräver fonden att det även kan presenteras en komplett släktutredning från det andra landet. Detta medför ofta komplikationer för kommunerna. Att släktforska i Sverige är en sak, men i övriga länder är det långt mer komplicerat, tidsödande och ofta förknippat med ganska stora kostnader.

Om kommunen inte kan inkomma med en fullständig släktutredning får en anmälan till överförmyndarnämnden göras så att en god man för okända eller bortavarande arvingar kan förordnas (16 kap. 1 och 2 §§ ÄB). En kungörelse görs via Skatteverket i Post- och Inrikes Tidningar för att söka efter eventuella släktarvingar. Ärendet kommer att vara vilande under fem år så att den som eventuellt ska ärva har möjlighet att ge sig till känna. Den gode mannen ska under tiden bevaka bortavarandes rätt och vårda boet. Om ingen har gjort gällande sin rätt till arvet inom dessa fem år tillfaller dödsboet Allmänna arvsfonden. Fonden bevakar dessa dödsbon och uppmanar efter fem år den gode mannen att inkomma med en redovisning till fonden och utbetala arvet efter den avlidna.

Statistik som rör Allmänna arvsfonden

Av de omkring 90 000 personer som avlider varje år är det cirka 1 800 personer som saknar släktarvingar. Av dessa personer är det drygt två tredjedelar som har skrivit ett testamente till förmån för någon annan. Årligen tillfaller således cirka 600 dödsbon Allmänna

[8] Nuvarande och tidigare make och maka samt barn presenteras. Om något av barnen inte lever längre visas barnbarn om det finns sådana.

arvsfonden. Av dessa är cirka 25 procent dödsbon där tillgångarna inte räcker till för att täcka skulderna, s.k. bristbon. Fonden tillförs alltså tillgångar från omkring 450 dödsbon.

Under 2024 fick Allmänna arvsfonden in totalt 1 815 miljoner kronor. Pengarna kom främst in genom arv men även genom avkastning på befintligt kapital och från metallåtervinning.

Cirka 400 projekt får ekonomiskt stöd av Allmänna arvsfonden varje år. Projekten är i alla storlekar och spridda över hela landet. Under år 2024 fördelades 956 miljoner kronor till 400 projekt.

Hanteringen av s.k. bristbon

Som nämnts tidigare är cirka 25 procent av de dödsbon vars tillgångar tillfaller Allmänna arvsfonden s.k. bristbon. Tillgångarna täcker, i bästa fall, begravningen men ibland inte ens detta. Dessa dödsbon tar fonden fullt ansvar för. Fonden tar ansvar för en etisk och rättssäker avveckling av dödsboet, en värdig begravning och eventuell gravskötsel.

I fråga om bristbon med andra legala arvingar än arvsfonden är det vanliga att man försätter dödsboet i konkurs. För att hantera bristbon krävs det ofta många kontakter med fordringsägare. Om dödsbodelägarna saknar kunskaper om arvsrätten, är de ofta tvungna att anlita någon för att upprätta de handlingar som dödsboet behöver. Om det inte finns medel i dödsboet till sådan hjälp kan det avhålla dödsbodelägarna från att anlita någon eftersom det i så fall kan bli dödsbodelägarna själva som måste bära kostnaderna för detta arbete.[9] I de situationerna är det vanligt att man i stället ansöker om att dödsboet ska försättas i konkurs.

Allmänna arvsfonden ansöker sällan om att bristbon ska försättas i konkurs. Även i dessa bon förordnas en god man som företräder fonden i dödsboet och som ansvarar för avvecklingen av boet på ett etiskt och värdigt sätt. Fonden garanterar alltid att gode män får full ersättning oavsett boets ekonomiska status. Den gode mannen ombesörjer att en bouppteckning upprättas samt att bostaden töms och hanteras enligt fondens direktiv. Den avlidna ges alltid en värdig

[9] I detta sammanhang bör framhållas att en dödsbodelägare inte har något personligt ansvar för vare sig den dödes eller dödsboets skulder. Det lär dock inte förekomma att någon tar på sig ett uppdrag av aktuellt slag när dödsboet saknar medel utan att säkerställa att man i stället får betalt av dödsbodelägarna.

begravning i enlighet med eventuella önskemål. Det förekommer många bristbon hos fonden där den avlidna önskat få sin sista vila i en familjegrav. Om det saknas medel för att bekosta en begravning söker den gode mannen stöd hos kommunen, och eventuella kostnader som inte täcks av kommunen belastar fonden. När medlen inte räcker till, betalar fonden för begravning och komplettering av en befintlig gravsten eller en ny sten, samt tar över gravrätten och ansvar för vård och skötsel. Detta sker även när fonden är legal arvinge i ett dödsbo som försatts i konkurs.

Som ställföreträdare för Allmänna arvsfonden strävar Kammarkollegiet efter att få in så mycket medel som möjligt till fonden men det går aldrig ut över fondens krav på att dess dödsbon ska hanteras etiskt och värdigt.

4.4 Överväganden och förslag

4.4.1 Det bör inte införas arvsrätt för kusiner och andra avlägsnare släktingar

Bedömning: Den legala arvsrätten bör inte utvidgas till att omfatta kusiner och andra avlägsnare släktingar.

Skäl för att återinföra en arvsrätt för kusiner

Vissa skäl som åberopas för att återinföra en arvsrätt för kusiner bygger på antaganden om att en sådan arvsrätt kan antas stämma bättre överens med arvlåtarens vilja än att arvet tillfaller Allmänna arvsfonden. Eftersom antalet barn per familj har gått ner sedan en arvsrätt för kusiner avskaffades, har antalet kusiner också minskat. Detta har antagits medföra att gemenskapen mellan kusiner har ökat, särskilt i de fall då en arvsrätt kan bli aktuell, dvs. när det inte finns andra närmare släktingar.[10] Det brukar också nämnas att Allmänna arvsfonden har fått kritik för bl.a. bristande kontroll av medel.[11]

Andra skäl som framförs för kusinarv är av mer principiell natur. Det framhålls t.ex. att kusiner bör ha arvsrätt, eftersom de hör till en familjegrupp som utgår från gemensamma far- och morföräldrar.

[10] Se Agell, *Familjerättsliga studier. Vänbok till Åke Saldeen* (De Lege 2003), s. 22 f.
[11] Se bl.a. bet. 2018/19:CU7 och 2020/21:CU6.

Arvsrätten för släktingar i tredje parentelen, dvs. arvlåtarens far- och morföräldrar samt farbröder, fastrar, morbröder och mostrar, har en mycket begränsad praktisk betydelse. Rent principiellt är det dock en svaghet att det inte gäller istadarätt för kusiner i de fall då det finns arvingar av detta slag. Om en av flera arvingar inom kretsen har avlidit före arvlåtaren, blir det en slump var kvarlåtenskapen till sist hamnar i nästa generation, vilket inte är helt tillfredsställande.[12]

Underlagsrapport

Utredningen har under sitt arbete inhämtat en underlagsrapport av Mikael Elinder (professor i nationalekonomi vid Uppsala universitet) och Oscar Erixson (docent och forskare i nationalekonomi vid Uppsala universitet). Rapporten redovisas i dess helhet som bilaga 2 till betänkandet. Av rapporten framgår sammanfattningsvis följande av intresse för frågan om en arvsrätt för kusiner bör införas.

I stort sett alla födda i Sverige, har minst en kusin (över 95 procent). Det gäller även bland de som saknar egna barn, eller saknar både egna barn och syskon, dvs. de som har störst sannolikhet att avlida utan släktarvingar enligt nuvarande arvsordning. Det betyder att det i så gott som samtliga dödsbon som i dag tillfaller Allmänna arvsfonden sannolikt finns en kusin som skulle ärva före fonden. Undantagen gäller endast när Allmänna arvsfonden får arv som förmånstagare via testamente, i de enstaka fall då arvlåtaren inte haft några kusiner eller när arvlåtaren är den sista i kusinskaran att avlida.

När det gäller frågan om kusiner kan förmodas föredras som arvtagare framför Allmänna arvsfonden, i de fall då släktarvingar saknas, framstår det enligt Elinder och Erixson som troligt att en majoritet föredrar Allmänna arvsfonden eller annan ideell organisation. Några tycks dock föredra att kusiner ärver framför Allmänna arvsfonden. Dessa kan dock vara beredda att skriva testamente till förmån för kusiner.

En fråga som också tas upp i rapporten är hur andra ideella organisationer kan tänkas påverkas av om kusiner ges arvsrätt. En majoritet av alla testamentsgåvor kommer från den lilla grupp av avlidna som saknar släktarvingar och i denna grupp är det cirka två tredjedelar som har skrivit testamente. Frågan är om införandet av kusinarv kan tänkas påverka förekomsten av testamente. Två motverkande

[12] Se Agell, *Familjerättsliga studier. Vänbok till Åke Saldeen* (De Lege 2003), s. 23.

effekter kan uppstå, varför det är svårt att ge en entydig förutsägelse om kommande utfall (prediktion). För det första kan det tänkas att färre skriver testamente då arv, i frånvaro av testamente, alltid tillfaller släkten. Å andra sidan kan det tänkas bli vanligare att frågan om testamente diskuteras i olika sammanhang och att fler börjar skriva testamente. I sådana fall kan man tänka sig att testamentsgåvor till ideella organisationer blir vanligare bland de som har släktarvingar. Även om färre, utan närmare släktingar än kusiner, kommer att skriva testamente till förmån för ideella organisationer, kan intäkterna från testamentsgåvor ändå öka om fler bland de som har nära släkt skriver testamente till förmån för ideella organisationer.

Sammantaget framstår det enligt Elinder och Erixson inte som att det finns starka skäl att ge kusiner arvsrätt. Det är en liten andel av alla avlidna som saknar både närmare släktingar än kusiner och som inte upprättat testamente. Av dessa finns det heller inga starka skäl att anta att de skulle föredra att deras kvarlåtenskap tillfaller kusiner framför Allmänna arvsfonden. Med hänsyn tagen till att andelen av de som avlider och som är födda utomlands kan förväntas öka under kommande årtionden, kommer det också medföra betydande problem att identifiera deras kusiner. Det gäller oavsett om deras kusiner bor i Sverige eller utomlands. Sammantaget framstår det därför, enligt Elinder och Erixson, som att införande av legal arvsrätt för kusiner orsakar fler problem än det skulle lösa.

Det är typiskt sett inte arvlåtarens vilja att kusiner ska ärva framför Allmänna arvsfonden

Utredningen konstaterar att de flesta enligt en undersökning som Giva Sverige gjort anser sig ha en mycket eller ganska god uppfattning om den svenska arvsrätten och att två tredjedelar av de som avlider utan släktarvingar faktiskt har skrivit ett testamente.[13] Det finns därmed lite som talar för att det skulle vara obekant för arvlåtaren att Allmänna arvsfonden blir legal arvinge när släktarvingar saknas.

Även Elinder och Erixson drar, bl.a. utifrån Giva Sveriges undersökning, slutsatsen att det är ytterst få arvlåtare, vars kvarlåtenskap

[13] Se Giva Sveriges rapport *Att ge efter döden – Hur ser allmänheten på att testamentera till ideella organisationer?* Mer om denna nedan i avsnitt 4.4.3.

i dagsläget tillfaller Allmänna arvsfonden, som hellre hade önskat att deras kusiner skulle ärva före fonden.[14]

Av särskilt intresse i sammanhanget är att en relativt stor andel av Allmänna arvsfondens medel består av tillgångar av betydande värde som efterlämnats från ett fåtal arvlåtare (förutom av räntor och uppgångar i de finansiella instrument som fonden förvaltar). Det förekommer t.ex. att företag i mångmiljonklassen tillfaller Allmänna arvsfonden. När det gäller dessa fall, som utgör en procentuellt stor andel av de medel som tillfaller fonden, finns det anledning att utgå från att arvlåtaren är en välinformerad person som haft möjlighet att ta till vara sina intressen och göra medvetna val. Trots detta förekommer inte testamentsförordnanden till kusiner i någon större utsträckning. Detta talar enligt utredningen dels för att de flesta faktiskt inte har något intresse av att deras kusiner ska få ärva, dels för att det saknas stöd för antagandet att kusiner i dag har en närmare gemenskap jämfört med när kusiners arvsrätt avskaffades.

När det gäller gemenskapen mellan kusiner bör också beaktas att den stora merparten av de som för närvarande avlider i Sverige är födda på 1950-talet eller tidigare och att de förhållanden beträffande barnafödande som gällde då kommer fortsätta att göra sig gällande beträffande fördelning av arv under överskådlig tid framöver. Kretsen av kusiner var vid denna tidpunkt fortfarande relativt stor. Även om antalet kusiner numera generellt är färre, kan det också ifrågasättas om detta har medfört en närmare gemenskap. Det finns enligt utredningen anledning att anta att det snarare är andra faktorer än antalet kusiner som påverkar gemenskapen mellan kusinerna, framför allt vilken relation deras föräldrar har med varandra.

Härtill kommer att familjebildningsmönster har ändrat sig på flera sätt, inte bara storleken på barnkullar. Ombildade familjer – och acceptansen av sådana – kan ha medfört att det är andra personer än kusiner, eller överhuvudtaget släktingar, som står en arvlåtare nära. När arvlåtaren exempelvis varit sambo finns det mycket som talar för att denna vill att den efterlevande sambon ska ärva hela eller delar av kvarlåtenskapen.[15]

[14] Se mer i underlagsrapporten i bilaga 2 till betänkandet.
[15] Av den empiriska studien i Walleng, *Att leva som sambo*, s. 102 f., framgår att 62 procent av de tillfrågade anser att sambor bör ärva varandra utan testamente. Av dessa 62 procent tycker 19 procent att sambor bör ärva all kvarlåtenskap efter varandra, medan 43 procent anser att sambor bör ärva åtminstone till viss del.

Sammanfattningsvis finns det inte belägg för att det stämmer bättre överens med arvlåtarens vilja att arvet tillfaller en kusin framför Allmänna arvsfonden. I stället talar det mesta enligt utredningen för att det i de allra flesta fall är ett medvetet val av arvlåtaren att inte upprätta ett testamente utan låta arvet tillfalla Allmänna arvsfonden.

En arvsrätt för kusiner skulle medföra frågeställningar av praktisk natur och ökade kostnader för både dödsbona och det allmänna

För det fall den legala arvsrätten utvidgas till att omfatta kusiner riskerar flera frågeställningar av praktisk natur att uppstå. En del av dessa frågeställningar är också kopplade till ökade kostnader, som i olika avseenden kan väntas drabba framför allt dödsbon men även testamentstagare som vill göra sin rätt gällande och det allmänna. Problemen redovisas i de kommande fem avsnitten. Därefter följer ett avsnitt med en bedömning av om det går att lösa de praktiska frågeställningarna, innan utredningen avslutningsvis redovisar sin sammanfattande bedömning.

Det kommer bli svårare att genomföra släktutredningar

Det är redan i dag svårt att göra släktutredningar och hitta alla dödsbodelägare, framför allt eftersom personer är mycket rörliga och flyttar både in och ut från Sverige. Det är få länder som har samma välfungerande folkbokföring som Sverige. Det medför att det ofta blir komplicerat, ibland till och med omöjligt, att hitta en person utan anknytning till Sverige. Utredningen bedömer att det kommer att bli svårare att göra boupptecknings, om en arvsrätt för kusiner återinförs, eftersom kretsen av dödsbodelägare utvidgas ytterligare och inte sällan kommer att innefatta personer i andra länder. En följd av det är att antalet tilläggsboupptecknings sannolikt kommer öka. Det kommer också bli nödvändigt med fler förordnanden av god man för en bortavarande part eller okända arvingar (11 kap. 3 § FB).

Om en dödsbodelägare inte går att hitta, kan dödsboet inte avslutas förrän tidigast efter fem år. Även om ett arvskifte ofta går att

genomföra ändå,[16] medför det en viss osäkerhet och olägenheter för övriga dödsbodelägare att dödsboet inte kan avslutas.

Hanteringen av testamenten påverkas

Om kusiner får arvsrätt och den avlidna har skrivit ett testamente till förmån för någon annan, blir följden att testamentstagaren ska delge testamentet till de kusiner som är den avlidnas legala arvingar.[17] Som tidigare nämnts delges Kammarkollegiet årligen cirka 1 200 testamenten och en del av dessa skulle då i stället behöva delges en eller flera kusiner. När Allmänna arvsfonden är legal arvinge behöver bara en arvinge delges, och fonden har rutiner för hur dessa ärenden ska hanteras och utredas. Delgivning föranleder sannolikt inte några större problem i de fall då arvlåtaren och kusinen haft kontakt med varandra. I de fall då det inte förekommit någon kontakt mellan kusinerna är risken däremot stor att det kommer att behöva läggas ned mycket arbete för att testamentet ska kunna läggas till grund för ett arvskifte. Dessa kostnader kommer i förlängningen att drabba den universella testamentstagaren, dvs. den som arvlåtaren ville skulle ärva honom eller henne. Ökade utredningskostnader kommer således inte enbart drabba de kusiner som har legal arvsrätt utan även den eller dem som har rätt att ärva i enlighet med testamentet.

En annan aspekt som gör det angeläget att hitta alla dödsbodelägare är arvingarnas rätt att klandra ett testamente, om det finns ett sådant. En klandertalan ska väckas inom sex månader från det att arvingen delgavs testamentet (14 kap. 5 § ÄB). Om det blir svårare att hitta alla dödsbodelägare, kommer det därmed också ta längre tid innan testamentet kan läggas till grund för ett arvskifte. Om en god man har förordnats, kan dock denna delges testamentet.

Fler fall av boutredningsmän och merarbete med fullmakter

Även den praktiska hanteringen av ett dödsbo kommer påverkas, om en arvsrätt för kusiner införs, vilket riskerar att medföra ökade kostnader för både enskilda och det allmänna.

[16] Genom att den bortavarande dödsbodelägarens andel av pengarna ligger kvar hos dödsboet eller genom att den gode mannen öppnat ett konto.
[17] En närmare redogörelse för delgivning av testamente finns i avsnitt 9.6.2.

Som konstaterats ovan är utgångspunkten i dödsboförvaltningen att dödsbodelägarna gemensamt förvaltar den dödes egendom under boets utredning, dvs. samförvaltning. Vid samförvaltning krävs samtliga delägares samtycke för alla förvaltningsåtgärder i dödsboet. I många fall lämnar samtliga delägare fullmakt till en av delägarna att sköta förvaltningen. För den enskilda delägaren medför uppdraget ett sysslomannaanasvar och kan vara betungande. Det är därför inte ovanligt att delägare lämnar fullmakt till en utomstående person att genomföra boutredningen. Denna hantering medför att en person med stöd av fullmakten kan fatta beslut om förvaltningen av dödsboet. Huvudproblemet med samtliga delägares samtycke kvarstår dock. Om en delägare motsätter sig fullmaktshavarens beslut eller hantering av dödsboets egendom kan fullmakten formlöst återkallas. Om uppdrag har lämnats till jurist eller annan professionell aktör kan lösningen även vara kostsam.[18]

Redan med befintlig krets av legala arvingar är samförvaltningen inte sällan problematisk. Det räcker med att en delägare inte vill eller kan medverka i förvaltningen. Det kan även handla om svårigheter att klarlägga tillgångarna i boet eller frågor om tillämpning av arvsrättsliga regler (fördelning av kvarlåtenskapen).

Bankerna är en central aktör vid avvecklingen av dödsbon. Många banker har redan i dag ett krav på fullmakter från samtliga dödsbodelägare för att vidta olika åtgärder. Vissa banker kräver även att fullmakter av personer som befinner sig utomlands ska bevittnas på ett svenskt konsulat. Till detta kommer svårigheterna att få personer utan koppling till Sverige att förstå varför de behöver skriva under fullmakter och andra handlingar.

Som nämnts ovan kan delägarna ansöka om att tingsrätten ska förordna om en boutredningsman som ensam företräder dödsboet och ansvarar för förvaltningen (19 kap. 1 § ÄB). Uppdraget kan sammanfattas enligt följande. Boutredningsmannen är legal ställföreträdare för dödsboet och ska vidta alla åtgärder som är nödvändiga för boutredningen, med undantag för försäljning av fast egendom som kräver skriftligt samtycke från samtliga delägare eller beslut från tingsrätten. I boutredningsmannens roll ingår bland annat att utreda boet i syfte att förbereda arvskifte (19 kap. 15 § ÄB). När boet är

[18] Riksrevisionen genomför just nu en granskning av statens insatser i samband med utredning, förvaltning och skifte av dödsbon. Resultatet av granskningen kommer att presenteras i en rapport med planerad publicering i oktober 2025.

berett för skifte ska boutredningsmannen i egenskap av skiftesman i första hand försöka få parterna att komma överens (avtalsskifte). Om parterna inte kan komma överens ska boutredningsmannen fatta ett beslut om arvskifte (tvångsskifte), som sedan delges delägarna. Den part som är missnöjd med ett sådant skiftesbeslut har möjlighet att genom klander få saken prövad i domstol.

Boutredningsmannen ska företa alla för boets utredning erforderliga åtgärder (19 kap. 11 § första stycket ÄB). I uppdraget som boutredningsman ingår att förrätta bouppteckning (om så inte redan gjorts). I sakens natur ligger därför att boutredningsmannen ska utreda och i vissa fall fastställa delägarkretsen.

Arbetet med att fastställa delägarkretsen i dödsboet är många gånger oproblematiskt. Har den avlidna barn (arvingar i första arvsklassen) är dessa delägare. Var den avlidna gift vid dödsfallet är efterlevande make delägare. Dessa uppgifter framgår i de allra flesta fall av Skatteverkets dödsfallsintyg och släktutredning. Saknar den avlidna arvingar i första arvsklassen, kan utredningsarbetet bli svårare. De arvsberättigade framgår då inte alltid av Skatteverkets dödsfallsintyg. Föräldrar finns som utgångspunkt antecknade i släktutredningen (arvingar i andra arvsklassen). Är dessa avlidna kan bouppteckningen efter föräldrarna beställas från Skatteverket, vari de arvsberättigade vanligtvis finns antecknade. Är föräldrarna avlidna och det också saknas barn samt barnbarn etc. till dem (syskon till den avlidna), ärver mor- och farföräldrar (tredje arvsklassen). I dessa fall uppstår ofta utredningssvårigheter. Riksarkivet kan då vara behjälpligt med släktutredning. En majoritet av de som avlider i dag är i 80-årsåldern.[19] Många gånger innebär detta att den avlidnas mor- och farföräldrar var födda i slutet av 1800-talet. I dessa fall är det inte säkert att Riksarkivet kan konstatera arvingar vid en släktutredning. Är dessutom någon av arvingarna utvandrade uppstår omfattande utredningssvårigheter. I praktiken blir det omöjligt att med säkerhet fastställa vilka som är arvingar. Boutredningsmannen får då ansöka om god man för bortavarande eller okänd arvinge (11 kap. 3 § FB). Detta måste ske innan bouppteckning kan förrättas. Om det vid bouppteckningsförrättningen är osäkert ifall det finns någon okänd arvinge (eller om det finns någon som är känd till namnet men på okänd ort) ska detta anmälas till Skatteverket. Skatteverket

[19] Medellivslängden 2024 var enligt SCB 85,35 år för kvinnor och 82,29 år för män.

ska då utan dröjsmål göra en arvskungörelse.[20] Har ingen arvskungörelse införts, ska arvingen göra sin rätt gällande inom tio år från dödsfallet. Har arvingen inte gjort sin rätt gällande inom tidsfristerna, förlorar den sin rätt till arvet.

Vad gäller fastställande av delägarkretsen går det redan i dag att konstatera att utredningen blir mer omfattande ju mer avlägsen släktingen är. Detta innebär högre kostnader för dödsboet i form av arvode till boutredningsmannen och utlägg för utredningar.

Knappt en femtedel av befolkningen har upprättat ett testamente.[21] Det innebär att boutredningsmannen på uppdrag av testamentstagarna ska delge den avlidnas testamente. När arvingar saknas eller är okända kan den gode mannen delges. När arvingarna däremot är kända ska testamentet delges dem genom överlämnande av testamentshandlingen i bestyrkt avskrift (kopia). Förfarandet är många gånger tidskrävande och kostnadsdrivande och ju fler arvingar desto högre kostnader. Är någon av arvingarna bosatt utomlands kan boutredningsmannen behöva ta hjälp av Länsstyrelsen i Stockholm som är Centralmyndighet för internationell delgivning i Sverige.[22] En förutsättning för detta är dock att boutredningsmannen redan försökt delge testamentet men misslyckats. Delgivningen via Centralmyndigheten sker i så fall med hjälp av Sveriges utlandsmyndigheter. Delgivningssätt, tidsfrister, eventuella kostnader samt krav som ställs på ansökan och delgivningshandlingen varierar stort beroende på land. Normalt behöver handlingarna översättas till mottagarlandets språk. Detta innebär högre kostnader för dödsboet i form av arvode till boutredningsmannen och utlägg för översättningar, avgifter och eventuellt anlitande av platsombud i mottagarlandet.

När bouppteckning förrättats och eventuella testamenten delgivits (och arvingar erbjudits möjlighet att antingen godkänna eller klandra testamentet) ska tillgångarna i boet utredas och skulder betalas. Med en större delägarkrets är samförvaltning ofta en praktisk

[20] Skatteverket kungör i *Post- och Inrikes Tidningar* att arv tillfallit den bortavarande med uppmaning till denna att göra sin rätt till arvet gällande inom fem år från den dag då kungörelsen var införd i tidningen (en s.k. arvskungörelse).
[21] Se Giva Sveriges rapport *Att ge efter döden – Hur ser allmänheten på att testamentera till ideella organisationer?*
[22] Länsstyrelsen Stockholm är Centralmyndigheten för internationell delgivning i Sverige, som ingår i det internationella rättsliga samarbetet. Enligt myndigheten har den kraftiga ökningen av migration, globaliseringen och att vi reser alltmer utomlands bidragit till att behovet av delgivning både inom Sverige och till utlandet har blivit större. I vissa fall kan delgivningen ske genom direktkontakt mellan de berörda aktörerna, medan det i andra fall kan vara avgörande med Centralmyndighetens biträde för att lyckas med en delgivning.

omöjlighet. Uppdraget att utreda boet ankommer då på boutredningsmannen.

Under boutredningen ska samtliga delägare erbjudas möjlighet att yttra sig i frågor om rättshandlingar som i avsevärd utsträckning inverkar på behållningen i boet, i frågor om andra angelägenheter av vikt, såsom avyttring av egendom som har särskilt värde för delägarna, avveckling av rörelse som den döde drivit eller uppgörelse med borgenärerna (19 kap. 11 § tredje stycket ÄB). Det kan exempelvis handla om försäljning av bostadsrätter, fastigheter och värdepapper eller drift av pågående näringsverksamhet såsom jordbruk och företag med anställda. Det innebär i princip en plikt för boutredningsmannen att hålla delägarna underrättade om hur utförandet av uppdraget går.

Kan delägarna inte komma överens om ett arvskifte ska boutredningsmannen som nämnts i egenskap av skiftesman fatta ett beslut om arvskifte. I uppdraget måste delägarnas meningar och inställningar till hur arvet ska fördelas inhämtas. En part som är missnöjd med sådant skiftesbeslut har möjlighet att genom klander få saken prövad i domstol. Rätten till överprövning är en central del i institutet boutredningsman. Delägaren måste därmed delges beslutet. Det ankommer på boutredningsmannen i egenskap av skiftesman att ombesörja delgivning. Är delägaren bosatt utomlands måste beslutet delges i den ovan beskrivna ordningen.[23]

Boutredningsmannens uppdrag är privatfinansierat och denna har enligt lag rätt att få arvode och ersättning för utlägg från dödsboet. Finns det inga medel i dödsboet svarar den som ansökt om boutredningsman för dennas kostnader.

Om även kusiner får arvsrätt, kommer kretsen av dödsbodelägare att utökas, vilket lär föranleda ett ökat behov av en boutredningsman i fler fall än i dag. Det kan antas att en större krets av dödsbodelägare kommer att resultera i merarbete och ökade kostnader för dödsboet.

Utredningens bedömning är att behovet av boutredningsmän sannolikt kommer att öka om en arvsrätt för kusiner införs, och fler boutredningar kommer kräva en kvalificerad utredning av delägarkretsen.

[23] Skiftesmannen tillämpar samma regler som gäller för bodelningsförrättare (enligt 23 kap. 5 § ÄB). En särskild utredare har fått i uppdrag att se över bl.a. reglerna om bodelningsförrättare, se dir. 2024:107.

Kostnaderna för dödsboet kommer att öka

Som utredningen redan varit inne på i föregående avsnitt finns det en stor risk för att kostnaderna för dödsboet kommer att öka om en arvsrätt för kusiner återinförs. Det gäller bl.a. kostnaderna för att upprätta en bouppteckning, eftersom släktutredningarna som konstaterats kommer bli mer komplicerade. Även kostnaderna för delgivning av bl.a. kallelser och testamenten kommer att öka på grund av en större krets av dödsbodelägare. Alla dödsbodelägare måste kallas till förrättningen, och bara ett rekommenderat brev inom Sverige kostar i dag drygt 100 kronor. Till detta kommer eventuella kostnader för anlitande av juridisk hjälp, vilket antagligen kommer att bli nödvändigt i fler fall jämfört med i dag. Detta är särskilt problematiskt i mindre dödsbon där tillgångarna är begränsade.

Det måste också beaktas, med anledning av den stora rörligheten över landsgränser i dag, att arvingar i många fall inte kommer att ha eller ens ha haft någon koppling till Sverige. Detta innebär att det troligtvis kommer att finnas behov av att översätta dokument i större utsträckning. Det gäller inte bara kallelser till bouppteckningsförrättningen utan även testamenten, fullmakter etc. Detta skulle medföra inte obetydliga kostnader för dödsboet.

Ansvaret för dödsbon vars tillgångar inte räcker till

Som redogjorts för i avsnitt 4.3 om Allmänna arvsfonden tar fonden i dag vissa kostnader för dödsbon vars tillgångar inte räcker till och ombesörjer bl.a. att alla får en värdig begravning. Det finns fog för att anta att kusiner som har haft en nära samhörighet med varandra i livet kommer att axla detta ansvar. När släktbanden sett annorlunda ut kan det däremot ifrågasättas hur villig en kusin, som ändå inte kommer att få ärva några pengar, är att ta över ansvar och kostnader för bouppteckning, begravning, gravsten etc. I dessa fall är det även rimligt att anta att fler dödsbon kommer att försättas i konkurs, vilket kommer att medföra ökade kostnader för det allmänna.[24]

[24] Enligt Tillväxtanalys rapport *Konkurser och offentliga ackord 2022* (statistik 2023:02) uppgick antalet konkurser i dödsbon under detta år till 340, jämfört med 329 under 2021.

Det finns inte anledning att föreslå några ändringar med anledning av de praktiska problemen

Utredningen har även övervägt om det går att helt eller delvis komma till rätta med de redovisade praktiska problemen genom ändringar av befintlig lagstiftning.

Utredningen ser framför sig att det vanligast förekommande praktiska problemet, om kusiner får arvsrätt, kommer att bli att identifiera och därefter komma i kontakt med alla arvingar och dödsbodelägare. Det skulle inte vara en ny frågeställning, men accentuerad om kretsen arvsberättigade släktingar utvidgas till att också omfatta kusiner. Personer kan under sin livstid ha sin hemvist i flera olika länder som gör att de praktiska problemen kan bli än mer påtagliga. Utredningen bedömer dock att det inte är möjligt att föreslå några lagändringar i syfte att säkerställa att alla dödsbodelägare hittas. Sådana skulle bl.a. förutsätta internationella överenskommelser och att flera länder hade tillförlitliga folkbokföringsuppgifter. Däremot går det att överväga ändringar som medför att problemen för dödsboet minskar i de fall då arvingar och dödsbodelägare är kända men inte går att hitta.

Något som skulle kunna underlätta hanteringen av dödsboet i nämnda situation är tidsgränser för hur länge en bortavarande part ska ha möjlighet att göra sin rätt till arvet gällande. I dagsläget är fristen fem år från den dag då kungörelsen var införd i *Post- och Inrikes Tidningar* (16 kap. 1 och 2 §§ ÄB). Det är naturligt att en part som är bortavarande måste få rimlig tid på sig att ge sig tillkänna och utredningen har inte fått några indikationer på att det finns behov av att ändra tidsfristen med anledning av den nuvarande arvsordningen.

Det kan förstås övervägas om det bör införas en särreglering för dödsbon med kusiner som legala arvingar, exempelvis genom att det bara ska krävas rimliga efterforskningar för att hitta sådana arvingar eller att det ska vara möjligt att delge dem genom kungörelseförfarande. Om kusiner får arvsrätt, anser utredningen att det är angeläget att de behandlas på samma sätt som övriga arvingar. Annars skulle alla arvingar inte anses lika skyddsvärda. Det är därmed inte aktuellt att ändra reglerna bara för sådana dödsbon där kusiner är dödsbodelägare. Ett annat alternativ skulle kunna vara att införa särregler för arvingar som inte kan antas befinna sig i exempelvis

Sverige eller inom EU. Också en sådan lösning skulle dock i praktiken signalera att alla arvingar inte är lika skyddsvärda.

Mot denna bakgrund bedömer utredningen att det inte är lämpligt eller ändamålsenligt att ändra gällande tidsfrister eller delgivningsförfaranden för att begränsa de negativa konsekvenserna av en utökning av den legala arvskretsen.

Om det utses en boutredningsman för att utreda och förvalta dödsboet, förenklas visserligen hanteringen av dödsboet på många sätt. Det går då bl.a. att reda ut boets tillgångar och skulder, avsluta konton m.m. utan att det förutsätter fullmakter från samtliga dödsbodelägare. Däremot underlättas inte möjligheten att genomföra ett arvskifte och att avsluta dödsboet, eftersom det förutsätter kännedom om vilka som ska få del av kvarlåtenskapen. En boutredningsman är inte heller något realistiskt alternativ för ett bo med begränsade tillgångar; i bästa fall kommer medlen räcka till att täcka boutredningsmannens arvode. Om så inte är fallet kan det ifrågasättas om det finns skäl för staten att täcka kostnaderna för en boutredningsman. I så fall är försättande av dödsboet i konkurs en tänkbar lösning, som dock medför andra problem och där kostnaden för förvaltningen enligt befintliga regler kan bli ett ansvar för det allmänna. Förordnande av en boutredningsman skulle visserligen kunna minska en del av omaket och olägenheterna för övriga dödsbodelägare, men det har inte någon påverkan på de tidsfrister som gäller, bl.a. hur länge en bortavarande part ska ha möjlighet att göra sin rätt till arvet gällande.

Det anförda innebär således att utredningen inte anser det motiverat eller lämpligt att föreslå några ändringar för att minska de väntade negativa konsekvenserna av en utökning av den legala arvskretsen.

Utredningens sammanfattande bedömning

Det skäl som enligt utredningen skulle tala för att återinföra en arvsrätt för kusiner är att den nuvarande ordningen leder till att det blir en slump om tillgångar efter en arvlåtare som inte skrivit testamente förs vidare till generationen efter den tredje arvsklassen; det är helt enkelt beroende på om det finns någon som är i liv i den tredje arvsklassen.

Nämnda konsekvens bör dock vägas mot de skäl som talar mot en kusinarvsrätt.

Det främsta skälet mot en sådan arvsrätt är att underlaget snarast leder till slutsatsen att en arvsrätt för kusiner typiskt sett skulle vara emot, och inte i enlighet med, arvlåtarens vilja. Redan äganderättsliga argument och principen om att en person ska kunna välja att förordna om sin kvarlåtenskap eller inte göra det, talar alltså emot att återinföra kusinarvsrätten.

Till detta kommer argument av mer praktisk och ekonomisk natur. Som framgår ovan skulle en proportionellt stor del av tillgångarna i de flesta fall gå åt till utredningar för att klarlägga släktförhållanden. Det skulle ta längre tid att avsluta boutredningen och genomföra arvskiftet, och samhället skulle behöva ta ett större ansvar för bristbon än för närvarande. Dessa svårigheter går inte heller att komma undan genom ändringar av befintliga regler.

Slutligen väntas det också få negativa konsekvenser för det civila samhällets organisationer (se avsnitt 4.4.3). I förlängningen skulle det kanske medföra att ansvaret för en del av de verksamheter som i dag finansieras av medel från Allmänna arvsfonden i stället skulle belasta det allmänna. Att det kan finnas skäl att överväga ändringar av Allmänna arvsfonden är en annan sak.

Eftersom den som känner en samhörighet med sina kusiner redan i dag har möjlighet att förordna om sin kvarlåtenskap i ett testamente, och detta också verkar vara väl känt bland allmänheten, anser utredningen att nackdelarna med att införa en legal arvsrätt för kusiner väger tyngre än fördelarna. Utredningen gör alltså bedömningen att den legala arvsrätten inte bör utvidgas till att omfatta kusiner och andra avlägsna släktingar.

4.4.2 Den legala arvsrätten utvidgas till enbart kusiner

Förslag: Om den legala arvsrätten ska utvidgas till att omfatta fler släktingar föreslår utredningen att den ska begränsas till att enbart avse kusiner.

Fler än kusiner bör inte få arvsrätt

Om den legala arvsrätten, trots de överväganden som redovisas i föregående avsnitt, ändå ska utvidgas till att omfatta fler släktingar anser utredningen att den ska begränsas till att enbart avse kusiner. De skäl som talar emot att införa en arvsrätt för kusiner gör sig ännu starkare gällande när det kommer till mer avlägsna släktingar, exempelvis kusiners barn.

För att behålla systematiken enligt den nuvarande arvsordningen bör en arvsrätt för kusiner lämpligen införas genom ändringar i 2 kap. 3 § ÄB. Utredningen lämnar därför ett sådant förslag.

4.4.3 Konsekvenserna för det civila samhällets organisationer

Bedömning: Om arvsrätt för kusiner (och eventuellt andra avlägsnare släktingar) införs kommer detta att få stor påverkan på det civila samhällets organisationer, eftersom medlen till framför allt Allmänna arvsfonden kommer att minska.

Uppgifter från Arvsfondsdelegationen

Kammarkollegiet och Arvsfondsdelegationen har påbörjat ett utvecklingsarbete för Allmänna arvsfonden. Utvecklingsarbetet syftar till att bl.a. stärka arbetet med kontroll och granskning i arvsfondsärenden och samtidigt öka fördelningen av stöd ur fonden, för att därigenom uppnå en balans mellan fondens intäkter och utgifter. [25]

Enligt Arvsfondsdelegationen kommer utflödet från fonden att minska i motsvarande mån som inflödet till fonden minskar. På kort sikt innebär det ingen effekt på volymen beslutade medel till projekt. Nuvarande mål är att fördela 1,2 miljarder kronor till fler projekt under år 2027, med förstärkt kontroll. Detta bedöms kunna uppnås. Det innebär en ökning från nuvarande nivå på 800 miljoner kronor årligen med 50 procent. På längre sikt innebär det däremot en minskad finansiering av projekt jämfört med dagens förutsättningar.

[25] Skrivelse 2023/24:153 Riksrevisionens rapport om Allmänna arvsfonden där regeringen redovisar sina bedömningar med anledning av Riksrevisionens granskningsrapport *Allmänna arvsfonden – pengar som söker mening* (RiR 2024:2).

Efterfrågan på bidrag till arvsfondsprojekt är stor

Enligt Arvsfondsdelegationen råder det ingen tvekan om att det finns en efterfrågan bland landets ideella föreningar och andra ideella organisationer som motsvarar en ökning av antalet arvsfondsprojekt och en ökad volym beviljade medel. Ansökningstrycket är det högsta på tio år. Till viss del förklaras det av att pandemin är över, att Allmänna arvsfonden nu har fyra målgrupper och inte tre samt att andra finansiärer (exempelvis kommuner och andra myndigheter) har mindre medel att fördela till civilsamhället. Arvsfondsdelegationen har därutöver förbättrat förutsättningarna för fler ideella föreningar att kunna ta del av Allmänna arvsfondens medel genom ändrade villkor och regler för stödgivningen.

Statistik avseende allmänhetens inställning till att testamentera till ideella organisationer

Giva Sverige[26] har med hjälp av Novus undersökt allmänhetens inställning till testamenten och presenterade i september 2024 rapporten *Att ge efter döden – Hur ser allmänheten på att testamentera till ideella organisationer?*[27] I rapporten redovisas följande statistik, som är av intresse för frågan om det kan antas vara arvlåtarens vilja att kusiner ska ärva före Allmänna arvsfonden:

– Knappt en femtedel av svenskarna har upprättat ett testamente. Totalt sett uppger 60 procent att de har skrivit eller kommer att skriva testamente.
– Fyra av fem uppger att de känner till arvslagarna mycket eller ganska bra. Även de som uppger att de troligen inte kommer att upprätta ett testamente upplever att de har bra kännedom om hur arvslagarna ser ut (85 procent).
– Närmare hälften av de tillfrågade föredrar att det egna arvet går direkt till ideella organisationer (34 procent) eller Allmänna arvsfonden (12 procent) om de inte skriver testamente och inte har

[26] Giva Sverige är en branschförening som arbetar för tryggt givande. Föreningen har drygt 200 medlemmar.
[27] Rapporten bygger på undersökningen genomförd av Novus. Undersökningen har genomförts som en webbenkät. Målgrupp är allmänheten i åldersgruppen 30–84 år. Undersökningen är genomförd i Novus riksrepresentativa Sverigepanel som är slumpmässigt rekryterad. Totalt omfattar undersökningen 1 031 intervjuer.

några arvingar. Andelen är något högre bland de som troligen inte kommer att skriva testamente. En tredjedel föredrar dock att arvet går till släkt i yttre led om inga arvingar finns (32 procent), något färre bland de som troligtvis inte skriver testamente (26 procent).

– Både för de som har och de som troligtvis kommer att upprätta ett testamente är det främst den nära familjen (barn/barnbarn, make eller sambo/partner) som man har testamenterat eller avser att testamentera till. Bland de som har upprättat ett testamente svarar 2 procent att de valt att testamentera till kusiner. Av de som troligtvis kommer att upprätta ett testamente svarar 7 procent att de kan tänka sig att testamentera till kusiner. Detta ska jämföras med att 30 procent kan tänka sig att testamentera till ideella organisationer och 21 procent till vänner.
– De som svarat att de troligtvis inte kommer att upprätta testamente har tillfrågats vilken/vilka de främsta anledningarna till detta är. På denna fråga svarar 32 procent att det inte behövs utan att de allmänna arvslagarna får styra.

I sammanhanget kan nämnas att Kammarkollegiet årligen delges cirka 1 200 testamenten. Den stora merparten av dessa testamenten avser förordnanden till förmån för organisationer som exempelvis Cancerfonden, Barncancerfonden, Röda Korset och Frälsningsarmén. Det förekommer visserligen testamenten med kusiner som universella arvingar, men det är inte särskilt vanligt.

Svårigheter att ta fram relevant statistik

För att kunna analysera konsekvenserna för det civila samhällets organisationer och deras möjligheter till finansiellt stöd om reglerna om arvsrätt för kusiner och andra avlägsnare släktingar har det funnits behov av att hämta in statistik. Med hänsyn till att storleken på de dödsbon som Allmänna arvsfonden ärver varierar, och därmed hur mycket medel som tillfaller fonden varje år, har det inte varit möjligt att få fram exakta uppgifter på hur mycket pengar som fonden skulle gå miste om vid en ändring av den legala arvsordningen.

Utredningen undersökte därför möjligheten att få fram statistik över hur många av de personer som i dag avlider utan legala släktarvingar som faktiskt har kusiner. Genom att få fram sådan statistik

skulle en ungefärlig beräkning av hur många dödsbon som inte längre skulle tillfalla Allmänna arvsfonden vid en ändring av arvsordningen kunna göras. Allmänna arvsfonden saknar dock uppgifter om förekomsten av kusiner i de dödsbon som tillfaller fonden.

Med hänsyn till hur det s.k. Flergenerationsregistret är uppbyggt kunde inte heller Statistiska Centralbyrån, SCB, ta fram den önskade statistiken. Flergenerationsregistret innehåller uppgifter om föräldrar till personer som är födda år 1932 eller senare, dvs. det saknas koppling mellan föräldrar och barn till personer födda före 1932. Av de som avled år 2023 var 82 procent födda år 1950 eller tidigare, vilket innebär att deras föräldrar i de flesta fall är födda före år 1932. För att få fram uppgifter om en persons kusiner räcker det dessutom inte med uppgifter om en persons föräldrar utan det behövs också information om mor- och farföräldrar för att på så sätt kunna identifiera föräldrarnas syskon och därefter syskonens barn, dvs. kusinerna. Det var alltså inte möjligt att via SCB få fram statistik över hur många personer utan legala släktarvingar som efterlämnar kusiner.

För att få visst underlag till en analys av konsekvenserna för det civila samhällets organisationer anlitade utredningen i stället Mikael Elinder och Oscar Erixson, båda docenter i nationalekonomi vid Uppsala universitet. I uppdraget ingick att uppskatta hur vanligt det är att avlidna utan legala släktarvingar har kusiner, och om kusiner kan förmodas föredras som arvtagare framför Allmänna arvsfonden. Rapporten redovisas i sin helhet som bilaga 2 till betänkandet och till viss del även i avsnitt 4.4.1. En slutsats i rapporten är att det i så gott som samtliga dödsbon som i dag tillfaller Allmänna arvsfonden sannolikt finns en kusin som skulle ärva före fonden.

Utredningens bedömning

Med beaktande av att det finns kusiner i den stora merparten av alla dödsbon som enligt dagens arvsordning tillfaller Allmänna arvsfonden, kan medlen till fonden väntas minska om en arvsrätt för kusiner införs. Arvsfondsdelegationen ser inte någon påverkan på kort sikt när det gäller volymen beslutade medel till projekt, men däremot på lång sikt.

Eftersom storleken på de dödsbon som tillfaller fonden varierar, går det inte att dra några säkra slutsatser om hur mycket pengar fonden skulle gå miste om varje år. Om fonden exempelvis får in ett dödsbo där kvarlåtenskapen uppgår till ett betydande belopp kommer det boet att ”kompensera” minskningen av antalet dödsbon.

Allmänna arvsfondens intäkter består dock inte bara av influtna arvsmedel. Dess intäkter består även av direktavkastning på befintligt kapital, till exempel aktieutdelningar, och medel från metallåtervinning (värdet av återvunna metaller efter kremering). Dessa intäkter kommer, utan någon ändring av övriga förutsättningar, att kvarstå för fonden. Fonden kommer också framöver att få egendom genom bl.a. testamentsförordnanden eller gåvor.

Det måste även beaktas att Allmänna arvsfonden med stor sannolikhet kommer att ärva vissa dödsbon där det visserligen finns eller kan antas finnas kusiner, men dessa släktingar inte går att hitta. Om det fem år efter arvskungörelsen inte finns någon som har gjort sin rätt till arvet gällande kommer dödsboet i stället att tillfalla Allmänna arvsfonden. Med beaktande av de betydande svårigheter vad gäller möjligheterna att faktiskt hitta arvlåtarens kusiner som utredningen ser framför sig och har redovisat i avsnitt 4.4.1, kommer antagligen vissa dödsbon att hamna hos Allmänna arvsfonden ändå, dock först efter längre tid och med större kostnader för det allmänna som följd.

Enligt utredningens bedömning står det dock klart att ett införande av arvsrätt för kusiner skulle minska Allmänna arvsfondens inkomster i relativt hög mån och därmed fondens möjlighet att ge ekonomiskt stöd till det civila samhällets organisationer.

I sammanhanget kan nämnas en annan aspekt på kusinarv, nämligen vilken påverkan en sådan arvsrätt skulle kunna få på förekomsten av testamenten. Som Elinder och Erixson anför i underlagsrapporten skulle kusinarv kunna leda till att färre arvlåtare skriver testamente, eftersom man är nöjd med att kvarlåtenskapen tillfaller släkten. Det kan dock i stället bli så att antalet testamenten ökar, om frågan om testamente kommer upp till diskussion i större utsträckning till följd av en ändrad arvsordning. I det senare fallet kan det till och med bli så att testamentsgåvor till ideella organisationer ökar bland dem som har släktarvingar.

5 Skyddet för efterlevande sambo

5.1 Uppdraget

En efterlevande sambo har enligt sambolagen (2003:376) rätt till bodelning av samboegendomen. Sambor har däremot inte någon rätt till arv efter varandra. Det har motiverats bl.a. med att sambor antas ha gjort ett övervägt val av samlevnadsform och att de har möjlighet att åstadkomma ett mer omfattande skydd än vad lagen ger, genom att exempelvis upprätta ett testamente. I de fall samborna har barn är det dock inte möjligt för samborna att genom inbördes testamente skydda varandra fullt ut; barn har en ovillkorlig rätt att begära och då få ut sin laglott oberoende av vad som anges i testamentet. Det finns inte någon möjlighet enligt lag för barn att avstå sitt arv till förmån för en efterlevande sambo, och i stället bli efterarvinge i likhet med vad som gäller för särkullbarn vid en makes död.

En konsekvens av den nuvarande ordningen är att en efterlevande sambo kan behöva sälja den gemensamma bostaden eller bohaget för att lösa ut barnen och deras rätt till laglott om det inte finns annan egendom som räcker till. I vart fall när barnen är minderåriga kan detta många gånger vara ofördelaktigt även för barnen. Det har därför ansetts finnas skäl att överväga om det ska vara möjligt att ge en efterlevande sambo ett starkare skydd.

Utredningens uppgift i denna del är att analysera och ta ställning till hur de problem som kan uppstå när en efterlevande sambo ska lösa ut i första hand de gemensamma barnens rätt till laglott kan lösas. Utredningen ska dock inte föreslå regler som ger sambor arvsrätt.

5.2 Gällande rätt

Skyddet för efterlevande sambo i svensk rätt

Ett samboförhållande innebär, till skillnad från vad som gäller för äktenskap, att särskilda rättsregler blir tillämpliga på samlevnaden utan någon uttrycklig önskan eller viljeförklaring om detta från sambornas sida. Sambolagen innebär bl.a. att s.k. samboegendom (gemensam bostad och bohag som förvärvats för gemensam användning) enligt huvudregeln kan hälftendelas vid samboförhållandets upplösning (3 och 8 §§ sambolagen). En delning förutsätter att någon av parterna begär bodelning inom viss tid från det att förhållandet upplösts. I samboförhållanden uppkommer dock – till skillnad från i äktenskap – ingen rätt för den efterlevande att ärva den avlidna.

Vid en sambos frånfälle är det den efterlevande sambon som ensam avgör om bodelning ska förrättas eller inte (18 § första stycket sambolagen). Den avlidna sambons arvingar har inte motsvarande rätt att begära att samboegendom fördelas mellan parterna och kan således inte påverka frågan om bodelning. Om den efterlevande sambon begär bodelning finns det dock inte något hinder för den avlidnas rättsinnehavare att åberopa jämkning enligt 15 § sambolagen. Även andra bodelningsregler kan åberopas av den avlidnas rättsinnehavare, exempelvis 11 § om redovisning och 17 § om bodelningslikvid.[1]

När den avlidna sambon ägt samboegendomen till ett högre värde än den efterlevande, kan den efterlevande sambon gynnas av att begära bodelning. Den efterlevande sambon kommer då att tillskiftas hälften av samboegendomens totala värde.[2] Även vid ett någorlunda jämnt innehav av samboegendom kan den efterlevande genom lottläggningen vilja erhålla viss bestämd egendom.[3]

Den efterlevande sambon kan, med stöd av särskilda regler i 16 och 18 §§ sambolagen, mot betalning få överta den avlidna sambons andel i sambodelningen samt viss egendom i form av bostad eller bohag som inte utgjort samboegendom. En efterlevande sambo kan således aldrig tvingas att utge egendom till dödsboet, däremot skifteslikvid.[4]

[1] Se Lind, *Sambolagen* (2025, version 2C, JUNO), kommentaren till 16 §.
[2] Se Brattström & Singer, *Rätt arv* (2023, version 6, JUNO), s. 89.
[3] Se Lind, *Sambolagen* (2025, version 2C, JUNO), kommentaren till 16 §.
[4] Se Brattström & Singer, *Rätt arv* (2023, version 6, JUNO), s. 89.

För bodelning i samband med dödsfall finns en kompletterande bodelningsregel i 18 § andra stycket sambolagen. Enligt denna har efterlevande sambo, i den mån samboegendomen räcker till, alltid rätt att som sin andel få ut så mycket av den behållna egendomen, efter avdrag för skulder, att det motsvarar värdet av två basbelopp. Regeln kallas lilla basbeloppsregeln, eftersom skyddet för sambon är begränsat, jämfört med vad som enligt 3 kap. 1 § andra stycket ÄB gäller för efterlevande make. Att skyddsregeln är mer begränsad för sambor än för makar har motiverats med att den är tillämplig även vid kortvariga samboförhållanden och därför bör hållas på en måttlig nivå.[5]

Lilla basbeloppsregeln aktualiseras i samband med bodelning, när efterlevande sambo behöver skyddas mot att värdet av den nödvändigaste egendomen i ett hem övergår till den avlidna sambons arvingar. Det är bara samboegendom som beaktas vid dess tillämpning, vilket följer av att regelns syfte är att skydda det gemensamma hemmet. Detta innebär att en efterlevande sambo inte kan kompenseras genom den avlidnas övriga egendom när värdet av samboegendomen understiger två basbelopp. En följd av att lilla basbeloppsregeln är en bodelningsregel är att den avlidna sambons arvingar saknar efterarvsrätt till värden som efterlevande sambo får med stöd av regeln. I en situation när den efterlevande sambon äger hela eller störst andel av samboegendomen, inklusive bostaden, kan det gemensamma hemmet skyddas genom att den efterlevande sambon avstår från sin rätt att begära bodelning. Vardera sidan behåller då sin egendom och dödsfallet påverkar inte alls, eller i liten utsträckning, den efterlevande sambons boendesituation.[6]

Den efterlevande sambon kan i vissa fall få del av egendom som den avlidna formellt sett är ensam ägare till även om någon bodelning inte ska förrättas, och vice versa för dödsboet efter den avlidna sambon, nämligen om förutsättningarna för dold samäganderätt är uppfyllda. Dold samäganderätt har fått stor uppmärksamhet i praxis, vilket anses hänga samman med den faktiska familjesituation som både sambor och makar ofta befinner sig i. Det är vanligt att sambor och makar gör inköp av egendom utan närmare överväganden i frågan om vem av dem som ska anses som ägare till egendomen. Ofta bygger rättshandlandet på tysta förutsättningar om deras roller i

[5] Se prop. 1986/87:1 s. 110.
[6] Se Brattström & Singer, *Rätt arv* (2023, version 6, JUNO), s. 89 ff.

familjen med en fördelning av uppgifter som kan se olika ut. Exempelvis kan den ena parten använda sina inkomster till inköp av kapitalvaror medan den andra partens inkomster går till betalning av mat, kläder och driftskostnader, den ena arbetar i hemmet mot att den andre gör inköpen osv. Om sedan förhållandet upplöses, uppkommer frågan vem som blivit ägare till tillgångarna.[7]

Dold samäganderätt kan göras gällande i all sorts egendom och är således inte begränsad till samboegendom eller egendom som använts som parets gemensamma bostad eller bohag. Det kan finnas en uttalad samäganderätt eller så kan sådan rätt uppkomma enligt i huvudsak två principer. Samäganderätt kan för det första föreligga till lösöre, om båda samborna har inkomster och omväxlande köper egendom till det gemensamma hemmet. För det andra kan förvärv i den ena partens namn medföra samäganderätt enligt principer om dold samäganderätt som utvecklats i praxis. Dessa principer innebär att man antar att en sambos förvärv egentligen skett för bådas räkning enligt sambornas uttryckliga avtal eller deras underförstådda överenskommelse med hänsyn till omständigheterna vid förvärvet.

Om efterlevande sambo har dold samäganderätt i viss egendom, kommer denna att ha rätt till sin dolda andel innan dödsboet skiftas. Även dödsboet efter den avlidna sambon kan framställa anspråk grundade på dold samäganderätt. Eftersom bodelning efter en sambos död bara kan begäras av den efterlevande sambon, kan den avlidna sambons arvingar ha ett ekonomiskt intresse av att göra gällande att den avlidna haft äganderättsanspråk på egendom, som inköpts av den efterlevande sambon.[8]

Om parets bostad tillhört den avlidna sambon, kan den efterlevande sambon i vissa fall överta den från dödsboet även om någon bodelning inte ska förrättas (22 § sambolagen). Bestämmelsen gäller bara för hyresrätter och bostadsrätter, inte för fast egendom. Den första förutsättningen för att övertagande ska få ske, är att efterlevande sambo kan anses ha behov av bostaden. Bostaden har ofta använts gemensamt av paret och då anses den efterlevande i regel ha behov av den. Den andra förutsättningen är att det kan anses

[7] Se Lind, *Sambolagen* (2025, version 2C, JUNO), avsnitt 5. Äganderätt och samäganderätt mellan sambor.
[8] Se NJA 2013 s. 242 angående tvist om dold samäganderätt och Agell & Brattström, *Äktenskap & Samboende* (2022, version 7, JUNO), s. 85 ff. och 284 f.

skäligt. Ersättning för bostadens värde ska ges ut till dödsboet. Det leder till att ett övertagande ofta kan anses skäligt.[9]

Möjligheten att tillgodose den efterlevande sambons ekonomiska skydd

Möjligheten för sambor att själva tillgodose den efterlevande sambons ekonomiska skydd genom testamente är begränsad, på grund av bröstarvingars rätt till laglott. Om den avlidna sambon efterlämnar ett underårigt barn, finns dessutom hinder för barnets ställföreträdare att godkänna ett testamente till förmån för efterlevande sambo (se 15 kap. FB). Detta innebär att sambor utan barn kan åstadkomma ett fullgott efterlevandeskydd genom testamente medan sambor med barn inte har den möjligheten, trots att det många gånger är de som är i störst behov av det.[10] Testamente används dock inte i någon större omfattning för att åstadkomma ett skydd för efterlevande sambo.[11]

Ett annat sätt att tillgodose en efterlevande sambos ekonomiska skydd än genom testamente, är att använda eller teckna försäkring eller individuellt sparkonto med sambon som förmånstagare.[12] Försäkringsskyddet motsvarar dock inte alltid fullt ut det som gäller för en efterlevande make.

Ytterligare en lösning för att tillgodose en efterlevande sambos intressen är att inte skifta boet efter den först avlidna, jfr 24 kap. ÄB. Lösningen förutsätter emellertid enighet, inte bara om skapandet av ett oskiftat dödsbo utan också om samtliga rättshandlingar avseende den avlidna sambons egendom. Förvaltningen blir därmed typiskt sett mycket opraktisk. Ett oskiftat dödsbo ska dessutom upplösas, om någon av delägarna begär det. Det medför att den efterlevande sambons rättsliga situation blir osäker.[13]

[9] Se Brattström & Singer, *Rätt arv* (2023, version 6, JUNO), s. 91.
[10] Se Brattström & Singer, *Rätt arv* (2023, version 6, JUNO), s. 214.
[11] Se Walleng, *Att leva som sambo*, s. 11 f.
[12] Ett förmånstagarförordnande för en försäkring anger vem eller vilka som ska få försäkringsbeloppet utbetalt, samt i vilken turordning, om den försäkrade dör. Om den avlidna hade en försäkring där förmånstagare satts in ingår försäkringen inte i kvarlåtenskapen, se 20 kap. 5 § andra stycket ÄB.
[13] Se Brattström & Singer, *Rätt arv* (2023, version 6, JUNO), s. 214 f.

Skyddet för efterlevande sambo i andra rättsordningar

I flera andra länder är skyddet för den efterlevande sambon starkare än i Sverige. I Norge, där sambor inte har någon rätt till bodelning på samma sätt som i Sverige, har en efterlevande sambo under vissa förutsättningar en begränsad arvsrätt. Arvsreglerna för sambor, som infördes år 2009, upptas numera i den nya arveloven (som trädde i kraft den 1 januari 2021).[14] Reglerna innebär att en efterlevande sambo har rätt till fyra gånger grundbeloppet i folketrygdloven. Rätten till arv gäller en person över 18 år som varken är gift, registrerad partner eller sambo med någon annan och som levt samman i ett äktenskapsliknande parförhållande med den avlidna och har, har haft eller väntar barn med denna. För andra par kan motsvarande rätt införas genom testamente. Parterna ska ha varit behöriga att gifta sig. Den efterlevande sambon har vidare rätt att efter begäran sitta i oskiftat bo beträffande bostad och bohag (bolig og innbo) samt bil och fritidsegendom som tjänat till sambornas gemensamma bruk. Norsk familjerätt karaktäriseras av en balans mellan behovet av skydd för den svagare parten och parternas autonomi. Lagstiftaren har inte velat tvinga på parterna en mer omfattande reglering med hänvisning till att de alltid har möjlighet att få en sådan genom att ingå äktenskap med varandra.[15]

En arvsrätt för sambor har avvisats i Danmark med hänvisning till att den skulle utgöra ett principiellt avsteg från gällande arvsordning. Sambor har dock enligt dansk rätt möjlighet att genom testamente åstadkomma samma skydd för efterlevande som makar med bara enskild egendom har.[16]

I Finland infördes år 2011 en lag om upplösning av sambors gemensamma hushåll.[17] Med sambor avses enligt lagen parter i ett parförhållande vilka bott i gemensamt hushåll i minst fem år eller som har eller har haft gemensamt barn eller har eller har haft gemensam vårdnad om ett barn. Denna definition anses medföra att största delen av unga personers samboförhållanden faller utanför lagens tillämpningsområde.[18] Sambolagen innehåller inga bodelningsregler

[14] Se 12 och 32 §§ norska arveloven. Ot.prp.nr. 107 L (2017–2018).
[15] Se Lind, *Sambolagen* (2025, version 2C, JUNO), avsnittet ”Den internationella rättsutvecklingen” i inledningen.
[16] 87–89 §§ danska arveloven. Bet. 1473/2006, L 100/2006-07 s. 72 ff.
[17] Lg 26/2011 om upplösning av sambors gemensamma hushåll. Lagen trädde i kraft den 1 april 2011. Se RP 37/2010 rd.
[18] Se Kangas, *Familje- och kvarlåtenskapsrättens grunder*, s. 439.

som innebär överföring av ekonomiska värden på samma sätt som i Sverige och inte heller någon arvsrätt på samma sätt som i Norge. Lagen innehåller dock en presumtion om samägande av viss egendom och att ersättning för obehörig vinst kan utgå. En efterlevande sambo har också rätt att vid behov få underhåll ur kvarlåtenskapen.

5.3 Överväganden och förslag

5.3.1 Skyddet för en efterlevande sambo bör stärkas

Bedömning: Skyddet för en efterlevande sambo bör stärkas. Skyddet bör särskilt stärkas i förhållande till gemensamma barn. Beträffande särkullbarn bör en efterlevande sambo ha samma skydd som en efterlevande make.

Konsekvenser av den nuvarande ordningen

För gifta par gäller att den efterlevande maken ärver före makarnas gemensamma barn. En konsekvens av detta är att barn till gifta respektive samboende föräldrar har helt olika möjligheter att göra sin arvsrätt gällande. De gemensamma barnen i ett äktenskap får vänta på sitt arv efter den först avlidna föräldern till dess att den andra föräldern avlider. De gemensamma barnen i ett samboförhållande får dock ut sin arvslott (eller laglott om det finns ett testamente) efter den först avlidna föräldern redan vid dennes död.

Möjligheterna att åstadkomma ett ekonomiskt skydd för efterlevande sambo genom testamentsförordnande är begränsade eftersom barnen har rätt att begära och få ut sin laglott. Om ett testamente till förmån för den efterlevande sambon godtas av barnen, kan samborna visserligen åstadkomma samma arvsrättsliga skydd som makar har. Om barnen utnyttjar sin rätt att begära jämkning av testamentet för att få ut sin laglott, kommer dock den efterlevande sambon enbart få hälften av den avlidnas kvarlåtenskap. Den efterlevande sambon hamnar på så sätt i en betydligt sämre ekonomisk situation än en efterlevande make. Om barnet är omyndigt, är det dessutom inte heller möjligt att för barnets räkning avstå från laglotten eftersom de förmynderskapsrättsliga reglerna medför att laglotten måste begäras av den som företräder barnet i dödsboet.

Efterlevandeskydd för sambor diskuterades vid införandet av 1988 års sambolag. Det främsta skälet för att inte införa någon inbördes arvsrätt för sambor var att det antogs att samboförhållanden endast skulle vara en begränsad tid och sällan skulle komma att upplösas genom dödsfall. Det antogs också att sambor som levt tillsammans länge noga tänkt över sin samlevnadsform och att de dessutom i regel övervägt att skydda varandra genom testamente.[19] Dessa skäl gör sig dock inte längre gällande med samma styrka. När nya familjer bildas, är det numera samboförhållande och inte äktenskap som är norm. Mer än hälften av alla barn i Sverige föds i dag av ogifta mödrar.[20] Det finns inte heller något som tyder på att antalet samboförhållanden skulle minska. De senaste decennierna har antalet samboförhållanden dessutom även blivit mer långvariga.[21] Det är inte längre ovanligt att ett samboförhållande upplöses genom den ena sambons död.

Nuvarande reglering bör ändras

En efterlevande sambo kan ha ett minst lika starkt intresse som en efterlevande make av att bo kvar i det tidigare gemensamma hemmet. Som konstateras i utredningsdirektiven är dock en konsekvens av den nuvarande ordningen att en efterlevande sambo kan behöva sälja den gemensamma bostaden och annan egendom för att lösa ut barnen och deras rätt till arv eller laglott. I vart fall när barnen är minderåriga, kan detta ofta vara ofördelaktigt även för barnen.

För att undvika att behöva sälja bostaden, kan den efterlevande sambon och barnen efter arvskiftet visserligen samäga bostaden. Detta får till följd att lagen (1904:48 s. 1) om samäganderätt som utgångspunkt blir tillämplig. Om barnen är underåriga blir dessutom reglerna i bl.a. 11 och 14 kap. FB tillämpliga. Det kan många gånger leda till en tämligen tungrodd förvaltning.

Den nuvarande ordningen innebär att gemensamma barn till samboende föräldrar har starkare arvsrätt än om föräldrarna varit gifta. Det finns dock inte något skäl som talar för att barnen skulle

[19] Se prop. 1986/87:1 s. 109 f.
[20] Se Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, Statistik om familjerätt 2021.
[21] Av den empiriska studien i Walleng, *Att leva som sambo*, s. 84, framgår att ungefär hälften, 51 procent, av samboförhållandena hade varat mindre än sju år och 48 procent mer än sju år. Av samtliga samboförhållanden hade 13 procent varat mer än 20 år.

ha större behov av arv i dessa situationer jämfört med barnen till gifta föräldrar. När arvsrätt mellan makar infördes år 1988 ansågs gemensamma barn i äktenskap inte längre ha något starkt behov av arv för att trygga sin ekonomiska situation. Dessutom antogs att det för dessa barn i regel var naturligt att avvakta båda föräldrarnas död innan arvet efter dem fördelas.[22] Det finns skäl att utgå från att detsamma gäller för gemensamma barn till sambor och oavsett hur lång tid samboförhållandet har pågått när den ena sambon avlider.

Som redogjorts för ovan är möjligheten att åstadkomma ett gott och varaktigt skydd för en efterlevande sambo för närvarande begränsad när det finns arvsberättigade barn. Svensk rätt innehåller redan en förhållandevis omfattande reglering av samboförhållanden. Till viss del avspeglar regleringen den samhällsutveckling som skett de senaste decennierna, där fler och fler väljer samboförhållandet som samlevnadsform. Även framöver bör det rättsligt sett vara en skillnad mellan äktenskap och samboförhållande. Men det är ändå rimligt att det ska vara möjligt att begränsa de ekonomiska och praktiska svårigheter som kan uppkomma för en efterlevande sambo. Det bör alltså finnas regler som möjliggör detta.

Utredningen gör mot denna bakgrund bedömningen att regelverket bör ändras så att det blir möjligt att stärka skyddet för en efterlevande sambo. En sådan reform bedöms vara i enlighet med den allmänna rättsuppfattningen.[23]

I det följande kommer utredningen att analysera på vilka sätt skyddet skulle kunna stärkas och ta ställning till vilken lösning som förordas. Resonemangen grundar sig i hög utsträckning på det som Margareta Brattström och Anna Singer skrivit om i *Rätt Arv* (2023, version 6, JUNO). I enlighet med utredningsdirektiven kommer utredningen inte att behandla någon lösning som innebär att efterlevande sambo ges en självständig arvsrätt, inte ens till en del av den avlidnas kvarlåtenskap. Innan utredningen tar ställning till hur skyddet bör stärkas, behandlar utredningen en annan avgränsningsfråga nedan.

[22] Se prop. 1986/87:1 s. 82 ff.
[23] Jämför Wallengs studie i *Att leva som sambo*, s. 102 f., där det framgår att 62 procent av de tillfrågande anser att sambor bör ärva varandra. Det talar för att allmänheten anser att skyddet för en efterlevande sambo bör vara starkt.

En efterlevande sambo bör ha samma skydd som en efterlevande make i förhållande till särkullbarn

En särskild fråga är om den efterlevande sambons ställning bör stärkas även i förhållande till särkullbarn.

En utgångspunkt för övervägandena i den frågan är gällande rätt i förhållandet mellan en efterlevande make och särkullbarn. När arvsrätten för makar infördes diskuterades det om en makes arvsrätt också skulle gå före särkullbarnens rätt. Riksdagen beslutade dock att behålla särkullbarnens starka ställning. Det ansågs att ett särkullbarn inte skulle behöva vänta på att få ut sitt arv till dess att den avlidna förälderns nya make avlidit, när det kanske inte fanns någon naturlig gemenskap mellan dem.

Den befintliga ordningen ter sig naturlig, i varje fall när den avlidna förälderns nya relation inte har varit särskilt långvarig. Det har i debatten diskuterats om denna ordning är lika motiverad i de fall där det nya äktenskapet varat mycket länge och där särkullbarnen kanske dessutom är vuxna och har haft möjlighet att bygga upp en egen ekonomi. Utredningen har dock inte i uppgift att på nytt överväga denna fråga, utan utgår från de rättspolitiska hänsyn som har tagits i tidigare lagstiftningsärenden.

Enligt utredningens mening saknas det anledning att ge en efterlevande sambo starkare ställning i förhållande till ett särkullbarn än vad en efterlevande make har i motsvarande situation. En efterlevande sambos ställning bör således som utgångspunkt i första hand stärkas i förhållande till parets gemensamma barn.

Resonemangen nedan kommer att utgå från denna avgränsning.

5.3.2 Ändrade regler om arvsavstående och möjlighet att testamentera till förmån för en efterlevande sambo

Förslag: Skyddet för den efterlevande sambon ska stärkas på så sätt att arvingar ska ges möjlighet att avstå från sin omedelbara arvsrätt till förmån för den efterlevande sambon och sambor ska ges ökad möjlighet att förordna om sin kvarlåtenskap till förmån för den andra sambon genom testamentsförordnande.

Överförmyndaren ska få lämna sitt samtycke till ett sådant arvsavstående.

Inledning

Frågan är på vilket sätt skyddet för efterlevande sambo kan stärkas. I detta avsnitt behandlar utredningen de olika alternativ som kan övervägas. Utredningen behandlar först de alternativ som inte kommer att förordas för att sedan lämna förslag om utökade möjligheter till arvsavstående och testamentsförordnande.

Möjligheten att sitta kvar i oskiftat bo är inte en praktisk lösning

Som redogjorts för ovan är det i dag möjligt att inte skifta boet efter den första avlidna sambon. Eftersom detta kräver enighet mellan dödsbodelägarna, och ett oskiftat dödsbo ska upplösas om någon av delägarna begär det, skulle det i praktiken inte ge något reellt skydd för den efterlevande sambon. Utredningen förordar därmed inte detta alternativ.

Nyttjanderätten till det gemensamma hemmet bör inte ändras

Enligt finsk rätt har en efterlevande make nyttjanderätt till makarnas gemensamma bostad och bohag (även om arvsrätt saknas och även om arvlåtaren upprättat testamente till förmån för annan än efterlevande make).[24] Att ge en efterlevande sambo en sådan nyttjanderätt till det gemensamma hemmet skulle vara ett sätt att förbättra den efterlevandes ställning. En sådan ordning inskränker dock den efterlevandes möjlighet att företa rättshandlingar som kan vara nödvändiga för att anpassa levnadssituationen till ändrade förhållanden. Det kan exempelvis bli svårt för den efterlevande att byta bostad.[25] Inte heller detta alternativ är något som utredningen förordar.

Bodelningsreglerna bör inte ändras

Ytterligare ett sätt att stärka skyddet för en efterlevande sambo skulle kunna vara att inkludera mer egendom i en bodelning mellan sambor, dvs. att utvidga omfattningen av samboegendomen. Exempelvis skulle all egendom som anskaffats för gemensam användning

[24] Se Kangas, *Familje- och kvarlåtenskapsrättens grunder*, s. 462 och 501 ff.
[25] Se Brattström & Singer, *Rätt arv* (2023, version 6, JUNO), s. 216.

kunna ingå i en bodelning. När det gäller bostäder som inte förvärvats för gemensam användning, skulle ett annat alternativ kunna vara att låta en sådan bostad bli föremål för bodelning om den använts av paret i ett visst antal år.

I samband med införandet av den nuvarande sambolagen diskuterades förslag om att bl.a. motorfordon skulle inkluderas i en bodelning mellan sambor. Förslaget avvisades dock av regeringen, som ansåg att det finns anledning att gå fram med försiktighet när det gäller att utvidga den egendom som ska omfattas av sambolagen och som framhöll att sambor numera som regel har större personlig och ekonomisk självständighet än förr.[26]

Utredningen konstaterar att i huvudsak samma skäl fortfarande gör sig gällande, när det kommer till att utvidga den egendom som ska omfattas av sambolagen. Framför allt måste beaktas att sambolagen och dess delningsregler gäller utan någon överenskommelse mellan samborna och att lagen automatiskt gäller för alla fall av samboförhållanden. Delningsreglerna tillämpas i huvudsak när samboförhållandet upphört av annan anledning än den ena sambons död. Det skulle därmed inte träffa rätt att ändra dessa bestämmelser för att lösa situationen vid den ena sambons död.

En möjlighet som särskilt kan övervägas är om sambor bör kunna avtala om att ytterligare egendom ska ingå i en bodelning. Genom en avtalslösning skulle sambor kunna reglera sina mellanhavanden på ett sätt som är lämpligt för deras individuella situation. En sådan lösning skulle dock få mindre praktisk betydelse, eftersom samborna inte har möjlighet att sinsemellan avtala bort laglottsreglerna (och det inte ingår i utredningens uppdrag att överväga att avskaffa laglotten).

I sammanhanget bör även möjligheten att utöka räckvidden av den s.k. lilla basbeloppsregeln (i 18 § andra stycket sambolagen) nämnas. Att utöka garantibeloppet till fler basbelopp, exempelvis fyra som gäller för makar (enligt 3 kap. 1 § andra stycket ÄB), skulle innebära att skyddet för den efterlevande sambon stärks i viss mån. Att skyddsregeln bara omfattar samboegendom medför en lämplig begränsning, eftersom det sannolikt i de flesta fall är just bostad och bohag som den efterlevande sambon har störst behov av att få behålla. Enligt utredningsdirektiven bör det också undvikas att den gemensamma bostaden och bohaget måste säljas för att lösa ut bar-

[26] Se prop. 2002/03:80, s. 32.

nen och deras rätt till laglott. Det bör samtidigt beaktas att ett övertagande av samboegendom enligt lilla basbeloppsregeln medför full äganderätt till egendomen. Den avlidnas arvingar har alltså inte rätt till efterarv. Av denna anledning bedömer utredningen att det finns anledning att i stället överväga andra lösningar för att stärka skyddet.

Samtliga arvingar till en sambo bör ha möjlighet att avstå från att omedelbart få ut sitt arv

Ett annat sätt att stärka skyddet för efterlevande sambo är att ge bröstarvingar, antingen bara gemensamma barn eller även särkullbarn, möjlighet att avstå från sin omedelbara arvsrätt till förmån för den efterlevande sambon. Med en omvandlad rätt till efterarv skulle det likna det som gäller för särkullbarns avstående enligt 3 kap. 9 § ÄB. En sådan lösning medför att barn till sambor kan försättas i samma situation som barn till makar. Vid ett avstående skulle efterlevande sambo således få egendomen med fri förfoganderätt, även om det inte finns något upprättat testamente till förmån för den efterlevande.

Lösningen skulle grundas på frivillighet; det skulle alltså bara vara möjligt om barnet självt vill. För att ett underårigt barn ska kunna avstå skulle det dessutom krävas att överförmyndaren ges möjlighet att samtycka till åtgärden, på samma sätt som gäller i dag för särkullbarns avstående till förmån för sin styvförälder (se 15 kap. 6 § andra stycket FB och 3 kap. 9 § ÄB).

Det finns skäl som kan tala emot en möjlighet för bröstarvingar att avstå från sin omedelbara arvsrätt till förmån för den efterlevande sambon. Bröstarvingen kan känna en förväntan på sig att avstå, och när bröstarvingen sedermera får ut sin efterarvsrätt, kan tillgångarna i praktiken ha minskat jämfört med om han eller hon fått ut arvet direkt. Denna risk ska dock vägas mot de nackdelar som den nuvarande ordningen har. Huruvida en minskning av tillgångarnas värde får konsekvenser för efterarvingarna beror bl.a. på hur den s.k. vederlagsregeln utformas; utredningen återkommer till detta i avsnitt 6.3. Utredningens bedömning är att skälen för att bröstarvingar ska ha möjlighet att avstå från sin omedelbara arvsrätt till förmån för den efterlevande sambon väger tyngre. Därför föreslås en sådan ordning. Möjligheten bör gälla både gemensamma bröstarvingar och bröstarvingar till enbart den först avlidna sambon. På

så sätt kommer särkullbarn till makar respektive sambor ha samma möjlighet att skjuta upp sitt arv.

En särskild fråga är om möjligheten, att på det beskrivna sättet avstå från att omedelbart få ut sitt arv, bör begränsas till bröstarvingar eller gälla även andra arvingar till den först avlidna sambon. I en sådan situation kan arvsrätten helt begränsas genom testamente. Men även utan testamente kan det finnas skäl att låta kvarlåtenskapen tillfalla den efterlevande sambon. Inget hindrar en sådan arvinge från att avstå från sin legala rätt till arv, men om personen gör det så förlorar han eller hon arvsrätten helt och får ingen efterarvsrätt när den efterlevande sambon avlider. Det kan finnas situationer då legala arvingar skulle föredra att låta den efterlevande sambon få disponera över den först avlidna sambons kvarlåtenskap under resten av sin levnad och alltså avvakta med att få ut arvet efter den först avlidna.

På motsvarande sätt som när det gäller möjliga förväntningar på bröstarvingar till den först avlidna att avstå från att omedelbart få ut sitt arv, kan det förstås skapas förväntningar även på andra legala arvingar att inte omedelbart kräva ut sitt arv. Redan enligt gällande rätt kan det förmodligen inträffa situationer där en efterlevande sambo förväntar sig att legala arvingar gör eftergifter. En risk för sådana påtryckningar är dock inte tillräcklig för att begränsa möjligheten till enbart bröstarvingar. Samtliga legala arvingar bör ha möjlighet att avstå från att kräva ut sitt arv direkt, utan att förlora rätten till efterarv den dag då den efterlevande sambon går bort.

Den arvinge som avstår till förmån för den efterlevande sambon blir alltså efterarvinge med rätt att få ut sitt arv vid den efterlevande sambons död. Utredningen återkommer i kapitel 6 till vissa frågor om efterarv.

I förhållande till bröstarvingar anser utredningen att möjligheten för den efterlevande sambon att ta del av kvarlåtenskapen inte alltid bör vara beroende av bröstarvingens beslut, eller att överförmyndaren lämnar sitt samtycke till åtgärden om arvingen är underårig. Att enbart införa en sådan ordning, skulle inte i tillräcklig utsträckning stärka skyddet för en efterlevande sambo. Utöver att ge bröstarvingar möjlighet att avstå från sin arvsrätt bör därför även en annan ändring övervägas, vilken utredningen behandlar i det följande.

Sambor bör ges ökad möjlighet att förordna om sin kvarlåtenskap genom testamentsförordnande

I det följande behandlas frågan om vilken möjlighet en sambo bör ha att genom testamente disponera över sin egendom till förmån för den efterlevande. Som har konstaterats ovan skulle en utvidgning av reglerna om arvsavstående fortfarande göra att beslutet om huruvida en bröstarvinge omedelbart ska ärva föräldern eller ha en efterarvsrätt, ligga hos bröstarvingen (eller överförmyndaren, om bröstarvingen är omyndig). Det förefaller dock rimligt att den vars egendom frågan rör ska ha möjlighet att genom testamente åstadkomma samma skydd för efterlevande sambo som makar har. Denna ordning skulle likna den som gäller i Danmark.

Ett testamentariskt förordnande till förmån för efterlevande sambo bör som huvudregel kombineras med en rätt till efterarv efter föräldern vid den efterlevande sambons död. Bröstarvingar bör alltså behålla sin arvsrätt efter föräldern, men den bör omvandlas till en efterarvsrätt, i likhet med det som gäller för makars gemensamma bröstarvingar (3 kap. 2 § ÄB).

Det saknas skäl att begränsa möjligheten att testamentera till bara delar av kvarlåtenskapen, t.ex. det som är samboegendom. För att det ska bli fråga om ett reellt skydd, och i enlighet med grundprinciperna för testamentsförordnanden, bör i stället möjligheten att testamentera avse hela kvarlåtenskapen, dvs. all egendom som sambon äger.

Det finns ingenting enligt dagens ordning som hindrar en testator från att upprätta ett testamente som inkräktar på eventuella bröstarvingars rätt till laglott. En sambo kommer därför att vara fri att bestämma om ett förordnande till den efterlevande sambon ska vara med fri förfoganderätt eller full äganderätt. Om testator har förordnat att den efterlevande sambon ska ärva med full äganderätt, har dock en bröstarvinge möjlighet att begära jämkning av testamentet för att få ut sin laglott (se 7 kap. 3 § första stycket ÄB).[27]

Om jämkning begärs av ett testamente som ger efterlevande sambo rätt att med full äganderätt överta kvarlåtenskapen, anser utredningen att gemensamma bröstarvingar – i likhet med vad som i dag gäller för makars gemensamma bröstarvingar – ändå bör behöva vänta på att få ut arvet till efter den sist avlidna sambons död. En begäran om

[27] Om bröstarvingen har förmyndare, får denna begära jämkning.

att få ut laglotten i en sådan situation bör alltså resultera i att den efterlevande sambons förvärv enligt testamentet, såvitt avser laglotten, omvandlas från full äganderätt till endast fri förfoganderätt.

För att efterlevande sambo inte ska få ett starkare skydd än efterlevande make, bör dock bröstarvingar till enbart den först avlidna sambon ha en ovillkorlig rätt att få ut sin laglott omedelbart om jämkning begärs. Detta bör gälla oavsett om testamentsförordnandet ger sambon full äganderätt eller fri förfoganderätt. Särkullbarn bör alltså även framöver ha rätt att få ut sin laglott redan i samband med den först avlidna sambons död.

Genom denna lösning slopas således de gemensamma barnens rätt att få ut såväl arvslott som laglott redan när den första föräldern avlider, och på så sätt får sambor möjlighet att genom testamente uppnå ett skydd liknande det som makar har och undvika att boet splittras helt.

Lagtekniska frågor

En särskild fråga är hur de sakliga lösningar som beskrivits ovan lämpligast regleras i ärvdabalken. Det befintliga 3 kap. innehåller rena arvsrättsliga regler; kapitlet behandlar en makes arvsrätt och efterarvsrätt för den först avlidna makens arvingar. Några motsvarande regler om arv är inte aktuella för sambor. Däremot är avsikten med förslagen att motsvarande bestämmelser om arvsavstående och efterarvsrätt som finns i kapitlet i stora drag ska gälla i förhållandet mellan sambor å ena sidan och den först avlidnas arvingar å den andra.

Det är fråga om ett tiotal paragrafer, och flera av bestämmelserna kommer i vissa avseenden att skilja sig åt från de i 3 kap. Närmast till hands ligger därför att placera de nya paragraferna om arvsavstående och efterarvsrätt i ett eget kapitel. Ett annat alternativ skulle vara att ta in den nya regleringen i det befintliga 3 kap. och ändra kapitelrubriken. Kapitlet skulle då inte reglera enbart makes arvsrätt och efterarv i de situationerna. Det skulle även reglera möjligheten för en avliden sambos arvingar att avstå från sin omedelbara arvsrätt respektive deras efterarvsrätt. Utredningen anser dock att skillnaderna mellan vad som kommer att gälla för makar respektive sambor gör att den förstnämnda lösningen, med ett eget kapitel för de nya bestämmelserna, är att föredra och föreslår en sådan. Efter-

som 4 kap. har upphävts genom lag (1971:872), föreslår utredningen att de nya bestämmelserna tas in i ett nytt 4 kap.

Övervägandena ovan innebär att det i det nya 4 kap. ska införas en bestämmelse som motsvarar 3 kap. 9 §. Vidare konstaterar utredningen att 4 kap. måste innehålla motsvarande bestämmelser om efterarv (3 kap. 2 §), vederlag (3 kap. 3 §), förkovran (3 kap. 4 §), lottläggning (3 kap. 5 §) och bodelning på grund av nytt äktenskap och samboförhållande (3 kap. 6 och 7 §§). Någon motsvarighet till 3 kap. 8 § bör däremot inte tas in i 4 kap. eftersom sambor saknar arvsrätt efter varandra; det skulle då framstå som märkligt om deras arvingar ärvde den andra sambon. 3 kap. gäller inte om det vid arvlåtarens död pågick ett mål om äktenskapsskillnad (3 kap. 10 §). Om samboförhållandet har upphört vid arvlåtarens död, kommer det nya 4 kap. visserligen inte att vara tillämpligt, eftersom arvlåtaren då inte längre är sambo och det inte finns någon efterlevande sambo. Utredningen anser dock att det av tydlighetsskäl bör införas en bestämmelse om detta i kapitlet.

För utredningens ytterligare överväganden i fråga om 3 kap. 3 § respektive 4 kap. 3 § hänvisas till avsnitt 6.3.

Att ett testamentsförordnande till förmån för efterlevande sambo ska gå före de gemensamma barnens rätt att få ut sin laglott redan efter den först avlidna sambons död, regleras enligt utredningens mening lämpligast genom att ett nytt tredje stycke förs in i 7 kap. 3 § ÄB. Eftersom de gemensamma bröstarvingarna i den situationen avses få en motsvarande efterarvsrätt som utredningen föreslår i ett nytt 4 kap., måste även en hänvisning till bestämmelser i detta kapitel föras in i 12 kap. 1 § ÄB.

Sammanfattning

Utredningen föreslår att skyddet för den efterlevande sambon förstärks på så sätt att arvingar ges möjlighet att avstå från sin omedelbara arvsrätt till förmån för den efterlevande sambon och att sambor ges ökad möjlighet att förordna om sin kvarlåtenskap genom testamentsförordnande. På så sätt uppnås en större flexibilitet än för närvarande. En sambo kan välja att antingen genom testamente själv bestämma att den efterlevande sambon ska få ärva kvarlåtenskapen framför bröstarvingarna eller också överlämna åt bröstarvingarna att

välja om de vill avstå från sin omedelbara arvsrätt eller inte. I båda situationerna ges bröstarvingarna en efterarvsrätt.

Särkullbarn behåller rätten att omedelbart få ut sin laglott, men kan välja att avstå från sin omedelbara arvsrätt eller att acceptera ett testamentsförordnande och på så sätt bli efterarvinge i stället.

5.3.3 Ändringar i bouppteckningsreglerna för att efterarvsrätten ska kunna tillgodoses

Förslag: Det ska anges i bouppteckningen efter en sambo om bröstarvingar till denna är bröstarvingar även till den efterlevande sambon eller inte.

Det ska också anges om en person varit gift eller sambo med någon som tidigare avlidit och om det finns efterarvingar till den först avlidna. I ett sådant fall ska bouppteckningen avseende den tidigare avlidnas dödsbo fogas till bouppteckningen efter den sist avlidna.

Om den efterlevande sambon genom arvsavstående ska få kvarlåtenskap, eller om det genom testamente är förordnat att egendom som tillkommer efterlevande sambo som universell testamentstagare ska tillfalla annan sedan sambons rätt upphört, ska båda sambornas tillgångar och skulder var för sig antecknas och värderas i bouppteckningen. Detta ska dock inte gälla om det på grund av förhållandena är obehövligt.

I samband med registreringen av bouppteckningen efter en avliden person vars sambo ärver kvarlåtenskap med fri förfoganderätt, ska Skatteverket göra en notering om detta.

Efterarvsrätten behöver kunna tillgodoses

Ovan föreslås att när den efterlevande sambon ärver med fri förfoganderätt, antingen till följd av ett arvsavstående eller på grund av ett testamentsförordnande, får arvingarna i stället en efterarvsrätt när den efterlevande sambon avlider. Det väcker frågor dels om hur efterarvet ska beräknas, dels på vilket sätt det ska säkerställas att arvingarna till den först avlidna sambon kan bevaka sina rättigheter i

samband med den sist avlidna sambons bortgång. De frågorna behandlas nedan.

Kraven på en bouppteckning bör ändras

När efterarvet har sin grund i att legala arvingar har avstått från att omedelbart få ut sitt arv, kommer andelsberäkningen av efterarvsrätten att motsvara det som gäller vid en efterlevande makes bortgång (se utredningens förslag till 4 kap. 2 § ÄB).

Om efterarvet i stället har sin grund i ett testamentsförordnande, kommer utformningen av testamentet i första hand styra hur stort efterarvet blir. Om storleken på efterarvet i ett enskilt fall inte skulle följa av testamentet, avses i stället det som anges om andelsberäkning i nya 4 kap. 2 § ÄB vara tillämpligt.

Kraven på vad en bouppteckning ska innehålla, både efter den första avlidna sambon och den sist avlidna sambon, bör utformas så att beräkningen av efterarvet blir korrekt i båda de situationer som utredningen föreslår.

För makar gäller att det ska anges i bouppteckningen om bröstarvingar till den avlidna är bröstarvingar även till den efterlevande maken (20 kap. 3 § ÄB). Motsvarande bör gälla även när den döde efterlämnar en sambo.

Vidare anser utredningen att det i bouppteckningen även bör anges om den avlidna varit sambo med någon som avlidit tidigare och om det i så fall finns efterarvingar till den först avlidna sambon. I sådant fall bör bouppteckning avseende den tidigare avlidnas dödsbo fogas till bouppteckningen efter den sist avlidna. En sådan reglering skulle alltså innebära att ett testamente efter den först avlidna sambon kommer att beaktas vid bouppteckningen efter den sist avlidna sambon. Enligt utredningen saknas det skäl att begränsa denna reglering till enbart sambor. Även när den avlidna tidigare varit gift bör de föreslagna ändringarna av kraven på vad en bouppteckning ska innehålla gälla, vilket föreslås.

Av betydelse för beräkningen av efterarvet är även vilka uppgifter om den efterlevande som framgår av bouppteckningen efter den först avlidna. Om en avliden person var gift, ska den efterlevande makens samtliga tillgångar och skulder alltid antecknas i bouppteckningen, alltså oavsett om den efterlevande maken ska ärva något eller om

någon bodelning ska äga rum (20 § 4 § andra stycket ÄB). Att införa motsvarande krav på en bouppteckning efter ett samboförhållande – dvs. att en efterlevande sambos samtliga tillgångar och skulder skulle antecknas även om han eller hon inte ska ärva med fri förfoganderätt eller har begärt bodelning – skulle göra det svårare och mer kostsamt för enskilda att upprätta en bouppteckning. Utredningen föreslår därmed inte en sådan lösning.

Men om den döde efterlämnar en sambo som genom arvsavstående ska få kvarlåtenskap, är det enligt utredningens bedömning nödvändigt att båda sambornas tillgångar och skulder var för sig antecknas och värderas i bouppteckningen efter den först avlidna sambon. Det behövs också, om det genom testamente är förordnat att egendom som tillkommer efterlevande sambo som universell testamentstagare ska tillfalla annan sedan sambons rätt upphört. I annat fall kommer det uppstå onödiga svårigheter med att beräkna efterarvet vid den efterlevande sambons frånfälle. Om det på grund av förhållandena är obehövligt, exempelvis på grund av att dödsboet saknar tillgångar, behöver dock den efterlevande sambons tillgångar och skulder inte antecknas.

Utredningen konstaterar att ett arvsavstående kan ske även efter det att bouppteckning förrättats, varvid efterlevande sambons tillgångar och skulder i så fall inte kommer att finnas antecknade i bouppteckningen. Det ankommer då på den som avstår från arv att själv försäkra sig om att det finns förutsättningar för att beräkna efterarvskvoten. Det kan ske genom ett avtal. Om det vid beräkningen av efterarvet saknas underlag för att bedöma efterarvskvoten, får man anta att det värde som arvingen avstod från finns kvar.

Bevakningen av efterarvet

För den som ska upprätta en bouppteckning är det möjligt att kontrollera med Skatteverket om den avlidna varit gift, för att sedan beställa bouppteckningen efter en tidigare avliden make. En sådan möjlighet finns inte för den som ska upprätta en bouppteckning efter en person som varit sambo. Enligt gällande rätt har det inte funnits något behov av det.

Med utredningens förslag att en legal arvinge ska kunna avstå från att omedelbart få ut sitt arv och i stället få en efterarvsrätt, blir

frågan hur det ska kunna säkerställas att den först avlidna sambons efterarvingar blir kallade till bouppteckningen efter den sist avlidna sambon.

Till skillnad från det som gäller för efterarv vid en makes död – där kretsen av efterarvingar omfattar första och andra arvsklasserna – kommer alla legala arvingar till den först avlidna sambon att kunna komma i fråga för efterarv. Om det är fråga om gemensamma barn, kommer dessa att bli kallade till den sist avlidna sambons bouppteckning i egenskap av barn till denna. Så blir däremot inte fallet, när det gäller den först avlidna sambons särkullbarn och eventuella övriga arvingar. Dessa kommer emellertid att ha varit kallade till den först avlidna sambons bouppteckning (20 kap. 2 § ÄB) och kommer då ha haft möjlighet att bevaka sin rätt till framtida arv. För att de sedan ska kunna värna sina rättigheter, när den efterlevande sambon går bort, bör det också säkerställas att de kallas till bouppteckningen efter denna.

För att uppmärksamma den eller dem som upprättar bouppteckningen efter den sist avlidna på att det kan finnas personer med efterarvsrätt, bör det senast i samband med registreringen av bouppteckningen efter den först avlidna sambon ske en notering om att den efterlevande sambon ärver med fri förfoganderätt. En sådan upplysning skulle utgöra en signal om att det finns efterarvsberättigade, den dagen då den efterlevande sambon avlider. Det föreslås att Skatteverket gör en sådan notering.

6 Frågor om efterarvsrätt och talerätt

6.1 Basbeloppsregeln

Förslag: Basbeloppsregeln ändras i två avseenden. Försäkringsbelopp och annan ersättning som tillfaller den efterlevande maken enligt förmånstagarförordnande av den avlidna ska beaktas vid bedömningen av om basbeloppsregeln är tillämplig eller inte. Det lagfästs att det som en efterlevande har fått på grund av ett testamentsförordnande också ska beaktas.

En testamentstagare som får stå tillbaka på grund av att basbeloppsregeln är tillämplig ska ha en uttrycklig rätt till efterarv, om inte annat följer av testamentet.

Tillämpningsproblem

En efterlevande make har alltid rätt att ur kvarlåtenskapen efter sin avlidna make, så långt kvarlåtenskapen räcker, få egendom till ett så stort värde att den, tillsammans med egendom som den efterlevande maken fick vid bodelningen eller som utgör den makens enskilda egendom, motsvarar fyra basbelopp, den s.k. basbeloppsregeln (3 kap. 1 § andra stycket ÄB). Ett testamente av den avlidna maken är utan verkan i den mån förordnandet inkräktar på den efterlevande makens rätt enligt basbeloppsregeln.

Basbeloppsregeln var tidigare en bodelningsregel men gjordes om till en arvsregel i samband med familjerättsreformen. Regeln har gett upphov till tillämpningsproblem av två slag.

Basbeloppsregeln kan leda till komplicerade beräkningar av olika andelar. Så kan fallet vara exempelvis då det finns särkullbarn och

testamentstagare och dessa inte får ut hela sin del av kvarlåtenskapen vid det första dödsfallet, på grund av att efterlevande maken har rätt till egendom med stöd av basbeloppsregeln.

Den andra frågan avser testamentstagares rätt i vissa fall då basbeloppsregeln är tillämplig. I doktrinen har diskuterats hur basbeloppsregeln ska tolkas när en testamentstagare får stå tillbaka på grund av basbeloppsregeln. Tolkningsfrågan är om testamentstagaren då helt förlorat sin rätt enligt testamentet eller om han eller hon har rätt till efterarv.[1]

Båda tillämpningsproblemen kan antas leda till att det lätt uppstår konflikter mellan inblandade parter.

Basbeloppsregeln bör behållas

Syftet med basbeloppsregeln är att ge den efterlevande maken ett minimiskydd. Den efterlevande ska inte vid makens dödsfall ställas helt utan ekonomiskt stöd. Makes arvsrätt är, till skillnad från bröstarvinges laglott, inte skyddad på annat sätt än just genom basbeloppsregeln. En make kan alltså genom testamente, utöver vad basbeloppsregeln anger, helt eller delvis begränsa den andre makens arvsrätt.

Basbeloppsregeln får inte avsedd verkan i alla fall. I de fall då det t.ex. inte finns någon behållning i dödsboet, fyller basbeloppsregeln förstås ingen funktion.

Den efterlevande maken kan också i samband med dödsfallet få försäkringsersättning på grund av förmånstagarförordnanden kopplade till bland annat tjänste- och grupplivförsäkringar av den avlidna. Ofta är det fråga om standardförordnanden som gäller utan någon aktiv åtgärd från försäkringstagaren. Försäkringsersättning ska dock inte beaktas vid basbeloppsregelns tillämpning. Regeln kan alltså bli tillämplig, trots att den efterlevande tack vare försäkringsersättningen egentligen inte är i behov av egendomen. Att basbeloppsregeln kan leda till sådan överkompensation stämmer mindre väl med dess syfte som skyddsregel.

Mot denna bakgrund ställde sig Ärvdabalksutredningen frågan om basbeloppsregeln överhuvudtaget bör vara kvar. Basbeloppsregeln tillämpades för övrigt inte så ofta på grund av att bodelnings- och skiftesvärdena sällan var så låga att den blev tillämplig.

[1] Se SOU 1998:110 s. 133 med vidare hänvisningar.

Det som dock talade för att behålla basbeloppsregeln var enligt Ärvdabalksutredningen de dödsbon där det bara finns egendom i begränsad omfattning och där försäkringar saknas. Om basbeloppsregeln skulle tas bort så skulle det slå hårt mot den efterlevande maken i dessa fall. Till detta kommer att basbeloppsregeln har lång tradition i svensk rätt och synes väl förankrad i allmänhetens rättsuppfattning. Den som inte vill att basbeloppsregeln ska tillämpas kan också, som konstaterats ovan, avstå från att kräva sin rätt. Ärvdabalksutredningen ansåg därför att basbeloppsregeln trots allt borde finnas kvar, men konstaterade att regeln behöver ändras så att den bättre uppfyller sitt syfte samt blir tydligare och lättare att tillämpa. På så sätt borde också antalet fall av komplicerade och tvistiga kvot- och andelsbestämningar kunna minska.[2]

Utredningen instämmer med de slutsatser som Ärvdabalksutredningen drog om att basbeloppsregeln i grunden bör behållas. En annan fråga är vad som bör beaktas vid tillämpningen av den, och det behandlar utredningen i det följande.

Försäkringsbelopp och annan ersättning ska beaktas vid tillämpningen av basbeloppsregeln

Försäkringsbelopp som tillfaller den efterlevande maken på grund av förmånstagarförordnanden ska som nämnts inte räknas med vid tillämpningen av basbeloppsregeln.

I en situation där basbeloppsregeln tillämpas och den efterlevande maken får försäkringsersättning på grund av ett eller flera förmånstagarförordnanden, ges alltså den efterlevande ett dubbelt skydd: dels försäkringsersättning, dels egendom med stöd av basbeloppsregeln. Två parallella skyddssystem verkar samtidigt. Som Ärvdabalksutredningen konstaterade går detta längre än det uttalade syftet med basbeloppsregeln och innebär samtidigt att andra arvingar eller testamentstagare kan få stå tillbaka.

En bröstarvinge, men inte andra arvingar eller den som är testamentstagare, som anser att en tillämpning av ett förmånstagarförordnande skulle leda till ett resultat som är oskäligt kan väcka talan enligt 14 kap. 7 § försäkringsavtalslagen (FAL). Bröstarvingen kan begära att förordnandet ska jämkas så att försäkringsbeloppet helt

[2] Se SOU 1998:110 s. 137 f.

eller delvis tillfaller honom eller henne.[3] I motsats till vad som gäller vid laglottsjämkning med stöd av 7 kap. 3 § ÄB, är bröstarvingen inte garanterad viss andel av försäkringsersättningen. Det görs i stället en skälighetsprövning där särskilt försäkringstagarens skäl för förordnandet samt de ekonomiska förhållandena hos förmånstagaren och den som begär jämkningen beaktas.

Utredningen anser att jämkningsmöjligheten i försäkringsavtalslagen inte räcker för att komma till rätta med problemen med basbeloppsregeln. Särskilt i de fall där försäkringsbeloppen är höga, kan den nuvarande regleringen leda till orimliga resultat. En ändring som skulle medföra bättre balans mellan den efterlevande makens och andra arvingars eller testamentstagares intressen vore att beakta försäkringar vid tillämpning av basbeloppsregeln.

Utredningen föreslår därför att också försäkringsbelopp och annan ersättning enligt förmånstagarförordnanden ska beaktas vid bedömningen av om basbeloppsregeln ska tillämpas eller inte.

Förmånstagare kan insättas till flera olika försäkringar. Någon skillnad bör enligt utredningen inte göras mellan belopp av engångskaraktär och belopp som utfaller periodiskt. Alla försäkringsbelopp som den efterlevande får vid den först avlidna makens död på grund av förmånstagarförordnanden som denna gjort, bör alltså beaktas. Periodiskt utfallande belopp får vid värderingen kapitaliseras. Någon skillnad bör heller inte göras mellan kollektiva försäkringar och enskilt tecknade försäkringar. Den omständigheten att avtalsslutandet sker på olika sätt, bör inte tillmätas någon betydelse.

I sammanhanget kan nämnas att det anses vara gällande rätt att det som den efterlevande fått enligt testamente också ska beaktas. Utredningen anser att det uttryckligen bör framgå av lagtext och föreslår detta.

För att kunna avgöra om basbeloppsregeln är tillämplig behöver värdet på försäkringarna finnas tillgängliga. Utredningen återkommer med ett förslag i detta avseende i avsnitt 6.2.

[3] Efterlevande make har enligt bestämmelsen samma rätt att begära jämkning av ett förmånstagarförordnande.

Testamentstagares rätt till efterarv

En tolkningsfråga som diskuterats i doktrinen är om en testamentstagare, som fått stå tillbaka grund av basbeloppsregeln, helt har förlorat sin rätt enligt testamentet eller om denna har rätt till efterarv.[4] Såväl Agell och Walin som Brattström och Singer förordar att testamentstagarens rätt kvarstår. Agell landar i en presumtion om att testamentariska förordnanden inte utplånas genom tillämpning av basbeloppsregeln utan bör omvandlas till en rätt till efterarv. Han anser också att en sådan presumtion bäst står i överensstämmelse med en genomsnittlig testators vilja. Eriksson anser dock att lagregeln i 3 kap. 1 § andra stycket ÄB, om att testamentet är ”utan verkan” i den mån det inkräktar på den rätt som den efterlevande maken har enligt basbeloppsregeln, i regel medför att testamentet upphör att gälla beträffande den del av kvarlåtenskapen som efterlevande make erhåller genom basbeloppsregeln. Han anser inte att man kan utgå från att testatorer i allmänhet har uppfattningen att testamentstagaren ska få komma igen som testamentarisk efterarvinge. Han hänvisar bl.a. till att det kan tänkas att de ekonomiska förhållandena när testamentet upprättades var betydligt bättre än när det skulle verkställas och att testator skulle ha bedömt situationen annorlunda om denna hade varit medveten om det.

Enligt utredningen bör utgångspunkten vara att testators vilja respekteras utan att syftet med basbeloppsregeln går förlorat. När också den efterlevande avlidit, saknas det skäl att låta basbeloppsregelns särskilda karaktär av skydd för just den efterlevande utsläcka det som testator har förordnat, om det kan verkställas med testamentstagaren som efterarvinge. I de fall testator uttryckligen förordnat om detta i testamentet, bör det respekteras. Om testator inte uttryckligen reglerat saken, behövs enligt utredningen en tolkningsregel som speglar detta. Som alltid när tolkningsregler för testamenten ska ställas upp bör försiktighet iakttas. Det är dock rimligt att anta att en testator i regel skulle vilja att testamentstagaren i ett fall som det aktuella betraktas som efterarvinge på samma sätt som legala

[4] Se Brattström & Singer, *Rätt arv* (2023, version 6, JUNO), s. 139 f. och Eriksson, *Rätt Arv* (2022, version 2, JUNO), s. 59 f. samt Eriksson, Några problem med anknytning till 1987 års familjerättsreform i SvJT 1989, s. 321 f., Walin, Några problem i den nya arvsrätten. Replik till Anders Eriksson, SvJT 1989 s. 717 f., Agell, Den nya arvsrätten och metoderna för dess tolkning, SvJT 1990 s. 1 f. och Eriksson, Några ytterligare synpunkter på tillämpningsfrågor med anknytning till 1987 års familjerättsreform, SvJT 1990 s. 268 f.

arvingar. Härmed uppnås också en principiellt välgrundad likabehandling.

Utredningen föreslår därmed att det införs en tydlig efterarvsrätt för testamentstagare, när basbeloppsregeln tillämpas.

6.2 Efterarvsrätt till försäkringsersättning

Förslag: Det förtydligas i lag att arvingar i första och andra arvsklasserna ska ha efterarvsrätt till försäkringsersättning som den efterlevande maken har fått med fri förfoganderätt, om inte särskilda omständigheter talar för annat.

Det införs krav på att förmånstagare ska anges i bouppteckningen, när det finns livförsäkringar, tillgångar på pensionssparkonto och sparande i en PEPP-produkt som inte ingår i kvarlåtenskapen till följd av att förmånstagare insatts. Om det är efterlevande make som är förmånstagare, ska även försäkringens värde anges.

Bakgrund

Försäkringsbelopp som tillfaller en efterlevande make genom förmånstagarförordnande ingår inte i kvarlåtenskapen efter den först avlidna maken (14 kap. 7 § FAL). Av försäkringsavtalslagen framgår inte hur försäkringsbeloppet ska hanteras vid en efterlevande makes död. Frågan har dock prövats av Högsta domstolen i rättsfallet NJA 1975 s. 302.

I det aktuella avgörandet ställde Högsta domstolen upp en tolkningsregel, för det fall det inte finns omständigheter som gör att förmånstagarförordnandet tolkningsvis bör tillmätas viss innebörd. Regeln skulle enligt domstolen motsvara vad en försäkringstagare i allmänhet kan förmodas önska, dvs. den allmänna rättsuppfattningen, och även i övrigt framstå som lämplig. Domstolen konstaterade att testamente och förmånstagarförordnande fyllde samma funktion och ansåg att samma regler därför i stor utsträckning borde tillämpas[5], men kom ändå fram till att det inte gick att tillämpa samma regel

[5] Testamente utan förordnade om fri förfoganderätt eller efterarv innebär att kvarlåtenskapen tillfaller testamentstagaren med full äganderätt.

avseende förmånstagarförordnande som avseende testamente när förmånstagaren var försäkringstagarens make, utan att presumtionen i ett sådant fall skulle följa den legala arvsordningen. Enligt domstolen fanns det en skillnad på så sätt att ett testamente ofta ger uttryck för en välövervägd önskan från testator medan försäkringstagaren mer sällan tänker längre än på den första mottagaren. Dessutom framträdde andra bakomliggande syften med att teckna försäkring med förmånstagarförordnande jämfört med att upprätta testamente. Främst kunde det syfta till att försäkringstagaren ville åstadkomma arvskattevinster eller borgenärsskydd. Domstolen uttalade därför att det vid en makes förmånstagarförvärv ska presumeras att förmånstagarförordnande inte föranleder avsteg från reglerna om sekundosuccession, dvs. efterarv. Presumtionen kan enligt domstolen brytas om det finns omständigheter som tolkningsvis ger uttryck för en annan vilja hos försäkringstagaren. Sådana omständigheter kan t.ex. vara att försäkringstagaren har upprättat ett testamente enligt vilket kvarlåtenskapen tillfaller efterlevande make med full äganderätt.

Det är inte tydligt vilka som är efterarvsberättigade

I 1975 års avgörande tar Högsta domstolen inte ställning till vilka av den första avlidna makens arvingar som är berättigade till efterarv vid efterlevande makes förmånstagarförvärv. Det råder i dag viss osäkerhet om vilka arvingar som kan vara det.

Vid tidpunkten för Högsta domstolens avgörande var det bara arvingar ur andra arvsklassen som kunde ha rätt till efterarv, och det var också arvingar i andra arvsklassen som fick efterarvsrätt i det aktuella fallet. Enligt nuvarande lagstiftning tillhör även bröstarvingar kretsen av potentiella efterarvingar (3 kap. 2 § ÄB). Med Högsta domstolens utgångspunkt, att avsteg inte skulle göras från reglerna om efterarv, blir dagens efterarvsregler relevanta vid tolkningen av vilka arvingar som är efterarvsberättigade vid makes förmånstagarförvärv.

Efterlevande makes arvsrätt går före gemensamma barns arvsrätt (3 kap. 1 § ÄB). Gemensamma barn blir därför alltid efterarvingar när efterlevande make ärver. Även gemensamma barn anses därför,

i likhet med arvingar i andra arvsklass, ha rätt till efterarv vid makes förmånstagarförvärv.

För särkullbarn är situationen annorlunda. När särkullbarn enligt 3 kap. 1 § ÄB fått ut hela sin arvslott finns det ingen rätt till efterarv på grund av efterlevande makens arvsrätt (3 kap. 2 § ÄB). Frågan hade inte kunnat aktualiseras enligt det dåvarande rättsläget och behandlas därmed inte i 1975 års fall. Det är därför inte helt klart huruvida särkullbarn ska anses efterarvsberättigade vid makes förmånstagarförvärv eller inte.

Brattström och Singer anser att Högsta domstolens uttalande innebär att arvingar i första eller andra arvsklass (dvs. även särkullbarn) har efterarvsrätt enligt 3 kap. 2 § ÄB, om inte särskilda omständigheter talar för annat. Förmånstagarförordnandets främsta funktion får enligt dem förutsättas vara att skydda efterlevande make. De flesta makar har antagligen inte ägnat fördelningen mellan deras arvingar vid den längst levande makens död någon närmare eftertanke. Även särkullbarn borde i denna situation anses vara efterarvingar och berättigade att få del i försäkringsersättningen, oberoende av om de tidigare fått sitt arv efter den först avlidna maken. Stöd för denna uppfattning finns enligt Brattström och Singer i 1 kap. 1 § ÄB, som anger att arvingar till den först avlidna maken som lever vid den efterlevande makens död kan bli berättigade till efterarv, och i 2 kap. 1 § ÄB, som anger att alla bröstarvingar ska behandlas lika när det gäller rätt till arv. De anser även att situationen liknar den som regleras i 3 kap. 2 § ÄB. Sistnämnda bestämmelse innebär att när en efterarvinge fått ut delar av sitt arv redan vid den första makens död (som ett särkullbarn har rätt att få enligt 3 kap. 1 § ÄB) ska efterarvsandelen i den efterlevande makens bo minska i motsvarande mån. Särkullbarnets efterarvsandel omfattar alltså i det här avseendet bara försäkringsersättningen. En motsvarande ordning gäller när ett efterarv efter den först avlidna maken ska fördelas vid den efterlevande makens död och någon av de ursprungliga efterarvsberättigade bröstarvingarna avlidit utan att efterlämna egna bröstarvingar. I ett sådant fall kommer särkullbarnet att få ytterligare del av arvet efter sin förälder, i överensstämmelse med regeln i 2 kap. 1 § ÄB.[6]

Lind och Walin verkar dock ha en annan uppfattning i frågan. Eftersom tolkningsregeln i 1975 års fall avsåg bröder, vilka var legala efterarvingar, ger den enligt Lind och Walin inte stöd för att omfatta

[6] Se prop. 1986/87:1 s. 235 och Brattström & Singer, *Rätt arv* (2023, version 6, JUNO), s. 141 f.

andra arvingar till den först avlidna maken. Dennas särkullbarn är således normalt sett inte dödsbodelägare vid den efterlevande makens död och ska inte heller kallas till boupptecknigen. Särkullbarn är i stället hänvisade till det skydd som jämkningsregeln i 14 kap. 7 § FAL erbjuder. Undantag härifrån får anses gälla om de i förmånstagarförordnandet uttryckligen upptagits som efterarvingar eller om frågan är föremål för prövning i en pågående process och det finns viss sannolikhet för en utgång som är fördelaktig för dem. De kan då anses vara provisoriska dödsbodelägare.[7]

Skatteverket ansluter sig i sin rättsliga vägledning till Lind och Walins resonemang. Skatteverket anför att om den först avlidna maken efterlämnar särkullbarn, är dessa normalt inte efterarvingar enligt lag och har då inte heller efterarvsrätt till försäkringen.[8]

Det finns skäl att tydliggöra rättsläget

Det kan finnas flera anledningar till att ett förmånstagarförordnande används i stället för arv eller testamente för att tillgodose den efterlevande makens intressen. Genom en försäkring går det att skapa ett efterlevandeskydd som från första stund tillförsäkrar den efterlevande ett belopp som inte är beroende av inbetalda premier. Under vissa förutsättningar kan varken försäkring eller försäkringsbelopp utmätas eller ingå i konkurs, vilket innebär att det går att trygga försörjningen för förmånstagaren med större säkerhet.[9]

Att en försäkring används i syfte att skydda en efterlevande make säger inte någonting om försäkringstagarens vilja i frågan om efterarv. Det är ofta fråga om standardförordnanden som gäller utan något aktiv åtgärd från försäkringstagaren. Till detta kommer att många försäkringar som faller ut vid en persons frånfälle inte varit tecknade av personen i fråga utan av dennas arbetsgivare. Det kan exempelvis vara fråga om pensionsförsäkringar som arbetsgivaren tecknat för att infria utlovat pensionslöfte eller tjänstegrupplivförsäkringar. Sådana försäkringar ägs ofta av arbetsgivaren, men när det gäller förmånstagarförordnanden ska den försäkrade anses som för-

[7] Lind & Walin, *Ärvdabalken* Del II (28 feb. 2025, version 7, JUNO) kommentaren till 14 kap. 4 § FAL.
[8] Skatteverkets rättsliga vägledning 2025 – Efterarv, avsnittet Efterarv vid försäkring med efterlevande make som förmånstagare.
[9] Brattström & Singer, *Rätt arv* (2023, version 6, JUNO), s. 141 f.

säkringstagare (se 1 kap. 5 § FAL). En annan vanlig försäkring är gruppförsäkringar, exempelvis genom facket, vars försäkringsvillkor brukar innehålla standardförmånstagarförordnanden (jfr 14 kap. 3 § andra stycket FAL).

I de flesta fall har försäkringstagaren antagligen inte funderat närmare på vem eller vilka denna vill ska ha rätt till försäkringsersättningen när den efterlevande maken går bort. Det ligger enligt utredningen närmast till hands att utgå från att de allra flesta ser sina egna arvingar som berättigade i den situationen. Många är sannolikt inte medvetna om att försäkringsbelopp som tillfaller en efterlevande make genom förmånstagarförordnande inte ingår i kvarlåtenskapen efter den först avlidna maken. Många är sannolikt inte heller medvetna om skillnaderna mellan olika sparformer i arvsrättsligt hänseende och ibland kanske inte ens vilken typ av sparande man faktiskt har. I så fall är man inte heller medveten om att en kapitalförsäkring med förmånstagarförordnande kommer att behandlas annorlunda vid ens frånfälle jämfört med exempelvis ett sparande på sparkonto eller i fonder. Utredningen anser därmed att det finns anledning att lagreglera den tolkningsregel som Högsta domstolen ställde upp i NJA 1975 s. 302.

Rättsläget om huruvida särkullbarn har efterarvsrätt till försäkringsersättning får betraktas som osäkert. Enligt utredningens bedömning är det inte motiverat att särkullbarn skulle ha en sämre rätt att få del av värden efter sin förälder än vad som gäller för barn som är gemensamma till försäkringstagaren och dennas make. En sådan ordning kan också medföra en risk för urholkning av laglotten, dvs. att en försäkring används i syfte att gynna efterlevande make och eventuella gemensamma barn framför särkullbarnen. En bröstarvinge kan visserligen påkalla jämkning av förmånstagarförordnandet enligt 14 kap. 7 § andra stycket FAL. En sådan begäran ger dock inte motsvarande rätt till en viss andel av värdet som en laglottsjämkning av ett testamente. Bedömning av förordnandets skälighet ska göras med beaktande av bl.a. bröstarvingens egna ekonomiska förhållanden. Detta innebär att den som har en normal inkomst och kan försörja sig själv och sin familj vanligtvis inte ska kunna få till stånd en jämkning.[10]

Mot denna bakgrund anser utredningen att det bör förtydligas i lag att arvingar i första – inklusive särkullbarn – och andra arvsklass

[10] Se prop. 1986/87:86 s. 104.

ska ha efterarvsrätt till försäkringsersättning som den efterlevande maken fått med fri förfoganderätt, om inte särskilda omständigheter talar för annat. Om det framgår något annat av förordnandet, bör exempelvis någon sådan rätt inte finnas. Om försäkringstagaren har angett att försäkringsbeloppet ska tillfalla förmånstagaren med full äganderätt bör det, på samma sätt som vid testamente, utesluta efterarvsrätt. Utredningen föreslår detta.

Kraven på vad en bouppteckning ska innehålla bör ändras

Bouppteckningen ska innehålla uppgift om försäkringar (livförsäkringar, tillgångar på pensionssparkonto och sparande i PEPP-produkt) som inte ingår i kvarlåtenskapen till följd av att förmånstagare insatts (20 kap. 5 § ÄB).

För att det inte ska råda någon osäkerhet, bedömer utredningen att det bör regleras uttryckligen i bestämmelsen att även förmånstagare ska antecknas i bouppteckningen. Detta bör gälla oavsett vem som är förmånstagare.

För att kunna beräkna efterarv på grund av utfallande försäkringsbelopp, alltså för att göra en andelsberäkning, behöver värdet på försäkringarna finnas tillgängliga. Vid den först avlidna makens död bör förmånstagaren ha information om värdet på försäkringarna, men vid den sist avlidna makens död kan denna information vara svårare att få fram, särskilt om värdet inte har antecknats i bouppteckningen.

Även för att kunna bedöma om basbeloppsregeln blir tillämplig i enlighet med utredningens förslag i avsnitt 6.1, behöver värdet på eventuella försäkringar finnas tillgängliga.

I syfte att utredningens förslag avseende såväl basbeloppsregeln som efterarvsrätt till försäkringsersättning ska få genomslag, anser utredningen att det bör införas ett krav på att värdet på försäkringarna ska anges i bouppteckningen. Eftersom förslagen i fråga endast aktualiseras när efterlevande make är förmånstagare, och kraven på vad en bouppteckning ska innehålla inte bör göras mer ingripande än nödvändigt med hänsyn till bl.a. integritetsskäl, bedömer utredningen att ett sådant krav bara bör gälla när efterlevande make är förmånstagare.

Värdet bör anges oavsett vilken typ av försäkring det är fråga om. Detta föranleder sällan något problem när det är fråga om belopp av engångskaraktär. När det gäller periodiskt utfallande belopp måste dessa dock kapitaliseras vid värderingen.

6.3 Vederlagsregeln

Förslag: Den så kallade vederlagsregeln i 3 kap. 3 § ÄB ändras i flera avseenden. Den hittillsvarande nivån, att egendomen ska ha minskat ”väsentligt”, för att en gåva eller vederlag för gåvan ska kunna utgå ändras till ”i inte obetydlig omfattning” och det ska räcka att den efterlevande inte tagit skälig hänsyn till den först avlidnas arvingar. Det förtydligas också att det är egendomens värde vid den tidpunkt då gåvan lämnades som är avgörande vid bedömningen. Vidare ska det inte krävas ond tro hos mottagaren för att en gåva (eller dess värde) som den efterlevande maken har gett bort ska återbäras. Återbäring ska dock inte ske om särskilda skäl talar emot det. Därutöver ändras utgångspunkten för beräknande av fristen för att väcka talan om återbäring av gåvan (eller dess värde) till den tidpunkt då bouppteckningen avslutades och fristen till ett år.

En motsvarande vederlagsregel för sambor införs.

Bakgrund

I samband med 1987 års reform av makars arvsrätt fick efterlevande make en legal arvsrätt före de gemensamma bröstarvingarna. Dessa blev, tillsammans med den först avlidnas släktingar i andra arvsklassen, efterarvingar. De får ut sitt arv först vid den efterlevande makens död (3 kap. 2 § ÄB).

Som berörts ovan ärver den efterlevande maken med fri förfoganderätt. Denna innebär att den efterlevande maken råder över arvet som ägare och har rätt att i huvudsak fritt disponera detsamma i sin livstid.

För att skydda den först avlidna makens efterarvingar finns dock två betydelsefulla begränsningar avseende innehav med fri förfoganderätt. Dessa begränsningar utgör skillnaden i förhållande

till innehav med full äganderätt. För det första får den efterlevande inte genom testamente förfoga över den kvotdel av förmögenhetsmassan som denna innehar med fri förfoganderätt (3 kap. 2 § första stycket ÄB). Annars skulle den efterlevande maken helt kunna sätta efterarvsrätten ur spel genom ett eget förordnade över hela förmögenhetsmassan. För det andra har efterarvingarna ett skydd mot att den efterlevande maken genom gåva eller annan därmed jämförlig handling utan tillbörlig hänsyn till den först avlidnes arvingar orsakat väsentlig minskning av sin egendom (3 kap. 3 § ÄB, ofta benämnd vederlagsregeln). Sådana gåvor är dock inte ogiltiga; om egendom har getts bort under de förutsättningarna grundar gåvan en rätt till vederlag, dvs. ersättning, för den först avlidna makens efterarvingar. Detta vederlag verkställs vid den delning som äger rum vid den efterlevande makens död och tas i första hand ur den efterlevande makens andel i boet. Om denna inte räcker till, kan den som mottagit gåvan tvingas återbära densamma. En förutsättning är att den som tagit emot gåvan var i ond tro om att gåvans värde översteg den efterlevande makens andel i boet eller, i annat fall, om gåvan med hänsyn till exempelvis tidigare gåvor inkräktade på det som ska tillkomma efterarvingarna. Ytterligare en förutsättning för återbäring är att det inte heller har förflutit längre tid än fem år från det att gåvan mottogs.[11]

Även bestämmelsen om det s.k. förstärkta laglottsskyddet i 7 kap. 4 § kan nämnas. Bestämmelsen tillkom år 1928 i syfte att förhindra att en arvlåtare kringgår laglottsreglerna genom att, i stället för att upprätta testamente skänker bort sina tillgångar. Sådana gåvor är till syftet att likställa med testamente. Någon konkret avsikt hos givaren i det enskilda fallet att kringgå laglottsreglerna krävs inte för att bestämmelsen ska bli tillämplig, men det måste alltså röra sig om en gåva för dödsfalls skull. Om en bröstarvinge vill göra gällande sin rätt mot en gåvotagare, ska han eller hon väcka talan inom ett år från det att bouppteckning efter arvlåtaren avslutades. Om denna tid försitts, har vederbörande förlorat rätten till talan. Till skillnad från vad som gäller enligt 3 kap. 3 §, räknas alltså fristen för att väcka talan grundad på 7 kap. 4 § från det att bouppteckningen avslutades. En annan skillnad jämfört med 3 kap. 3 § är att det inte krävs ond

[11] Se Lind & Walin, *Ärvdabalken* del I (20 feb. 2025, version 8A, JUNO), kommentaren till 3 kap.

tro hos gåvomottagaren för att värdet av egendomen ska behöva återbäras.

Den först avlidna makens eller sambons arvingars rätt till efterarv bör stärkas

Utredningen ser inte någon anledning att ändra den nuvarande ordningen att efterlevande make ärver med fri förfoganderätt. En ordning som i stället skulle ge efterarvingarna en rätt att få ut det ursprungliga arvet oförändrat vore praktiskt svårhanterad och skulle medföra stora inskränkningar i den efterlevande makens livsföring. Det skulle bland annat innebära att den efterlevande maken inte kunde förfoga över en samlad förmögenhetsmassa. Utredningen ser inget reformbehov i det avseendet. Utgångspunkten för resonemangen nedan är alltså att efterlevande make ärver med fri förfoganderätt.

Eftersom gällande rätt utgår från att det endast är arvingar till en först avliden *make* som kan bli efterarvingar, kommer utredningen i det fortsatta avsnittet endast skriva om makar för att inte tynga texten i onödan. Utredningen anser dock att samma överväganden gör sig gällande när det är fråga om sambor, som genom utredningens förslag i avsnitt 5.3.2 kan ges ökad rätt att få del av kvarlåtenskap med fri förfoganderätt. Bedömningarna och förslagen nedan omfattar därför både makar och sambor.

En persons vilja att testamentera med fri förfoganderätt till en make, eller ett barns vilja att avstå från ett omedelbart arv, bygger på att efterarvsrätten fungerar i praktiken; den får inte urholkas genom att den efterlevande som ärvt med fri förfoganderätt, på olika sätt kan kringgå regleringen. Regleringen behöver alltså vara konsekvent och kunna säkerställa att var och en kan tillvarata sin rätt.

Den praxis som utvecklats innebär dock att den efterlevande makens intressen ibland kan sägas tillgodoses på bekostnad av efterarvingarnas. Utredningens förslag i avsnitt 5.3.2 kan, om de genomförs, väntas innebära att andelen efterarvingar kommer att öka. Bland annat kommer det i vissa fall finnas en rätt till arv efter en efterlevande sambo. Inte minst mot den bakgrunden finns det anledning att se över hur efterarvingarnas rätt kan stärkas, genom att vederlagsregeln ändras i några avseenden.

Den samlade effekten av de ändringar som föreslås nedan bedöms visserligen vara relativt stor. Det kan diskuteras hur stora ändringar som vid ett och samma tillfälle bör göras av bestämmelser som ger uttryck för en avvägning mellan flera i och för sig skyddsvärda intressen. Utredningen anser dock att det finns skäl att ändra i de avseendena; att efterarvingarnas ställning stärks på det sättet bedöms uppmuntra till arvsavstående och till att arvlåtare utnyttjar möjligheten att testamentera till make och sambo med fri förfoganderätt.

Egendom bör kunna återbäras redan om sådan getts bort i inte obetydlig omfattning

I den praxis som finns angående tillämpningen av vederlagsregeln har slagits fast att minskningen måste uppgå till minst en fjärdedel av egendomen för att anses vara väsentlig. Detta innebär att den efterlevande ges ett relativt stort utrymme att avhända sig egendom som innehas med fri förfoganderätt, och därmed minska efterarvingarnas arv. Det kan ifrågasättas om det verkligen var lagstiftarens avsikt att en make skulle kunna ge bort så mycket som 25 procent av den egendom som principiellt ska tillfalla efterarvingar.

Av intresse i sammanhanget är det som gäller om en make inför en förestående äktenskapsskillnad har minskat sitt giftorättsgods (eller använt det till att öka värdet av sin enskilda egendom m.m.). Vid bodelning med anledning av äktenskapsskillnad ska då den andra makens andel beräknas som om gåvans värde (eller värdet av det använda giftorättsgodset) fortfarande hade ingått i den förstnämnda makens giftorättsgods redan om minskningen har skett i inte obetydlig omfattning. Det har ansetts innebära cirka 10 procent. Motsvarande reglering bör gälla även vid tillämpning av vederlagsregeln. Det föreslås därför att vederlagsregeln ändras så att återbäring ska ske om efterlevande make minskat sin egendom i inte obetydlig omfattning. Av samma skäl föreslås också att ”tillbörlig hänsyn” ska ändras till ”skälig hänsyn”.

Gåvans värde vid gåvotillfället bör vara avgörande för vederlag

Av vederlagsregeln framgår inte vilket värde på gåvan, eller den därmed jämförliga handlingen, som ska läggas till grund för bedömningen av om vederlag ska utgå. Det finns två tänkbara värderingstidpunkter, antingen värdet på egendomen när gåvan lämnades eller värdet vid den efterlevandes död. I doktrin har den förstnämnda tolkningen, att det är värdet vid gåvans givande som ska beaktas, haft företräde.[12] Högsta domstolen har också förklarat att värdet av gåvan ska bestämmas vid gåvotillfället, vid tillämpning av vederlagsregeln (NJA 2021, s. 193). För att det inte ska råda några tveksamheter om vilken värderingstidpunkt som ska gälla, föreslår utredningen att det i vederlagsregeln uttryckligen anges att det är värdet på egendomen vid tidpunkten för gåvan eller den därmed jämförliga handlingen som är avgörande för bedömningen.

Tidpunkten skiljer sig då från värderingstidpunkten vid jämkning av testamente för att få ut laglott. När det gäller laglottsskyddet har arvlåtaren dock företagit livsrättsdispositioner, vilket motiverar en annan värderingstidpunkt.

Efterarvingar bör behöva väcka talan senast ett år efter det att bouppteckningen avslutades

Om en gåva är vederlagsgrundande ska ersättning i första hand utgå ur den efterlevande makens dödsbo. När detta inte kan ske, måste efterarvingarna väcka talan mot gåvomottagaren om vederlag inom fem år från det att gåvan togs emot (3 kap. 3 § andra stycket ÄB). Den nuvarande preskriptionstiden för talan innebär att vederlag eller återgång av gåvan bara aktualiseras för gåvor som getts under den efterlevande makens fem sista levnadsår.[13] Skälet är att det först är efter den efterlevandes död som det går att fastställa om vederlag kan utgå ur dennas egendom eller inte. Detta är enligt utredningens bedömning en mindre tillfredsställande ordning; den efterlevande

[12] Se Lind & Walin, *Ärvdabalken* del I (20 feb. 2025, version 8A, JUNO), kommentaren till 3 kap. 3 § och Brattström & Singer, *Rätt arv* (2023, version 6, JUNO), s. 150. Jfr dock Eriksson, *Efterarv* (2022, version 2, JUNO) s. 84 ff., som anser att gåvans värde vid arvsskiftet ska läggas till grund för beräkningen av den kompensation som ska utgå till efterarvingarna vid tillämpningen av vederlagsregeln.
[13] Se Brattström & Singer, *Rätt arv* (2023, version 6, JUNO), s. 225.

kan leva många år efter den först avlidna och kan ha gett bort egendom tidigare än fem år före sin bortgång.

För att behålla regleringen oförändrad talar visserligen handels- och omsättningsintresset. Dessa intressen tillgodoses bäst om den som fått en tillgång inte tvekar att omsätta den, på grund av risken för att behöva lämna tillbaka värdet av tillgången.

Utredningen anser dock att det saknas skäl att se på denna situation på annat sätt än det fall då en arvlåtare gett bort egendom under sådana förutsättningar att det kränker en bröstarvinges laglott (7 kap. 4 §). För att ge efterarvingarna en verklig möjlighet att utreda vad som hänt och en rätt att få vederlag i de fall då det är befogat, föreslår utredningen att regeln utformas på samma sätt som i 7 kap. 4 § ÄB, dvs. att talan ska väckas inom ett år från det att bouppteckningen efter den efterlevande avslutats, oberoende av när gåvan gavs. Förslaget innebär alltså att fristen för att väcka talan räknas från det att bouppteckningen efter den efterlevande avslutades i stället för från när gåvan togs emot. Med den utgångspunkten för beräkningen av talefristen bedöms det vara tillräckligt att tiden för att väcka talan är ett år, vilket föreslås.

Återbäring av gåva bör kunna ske även om mottagaren har varit i god tro

En ytterligare fråga är om återbäring av gåva även framöver bör förutsätta ond tro hos mottagaren.

I många sammanhang gäller att förvärv som görs i god tro står sig mot tredje män som har anspråk mot givaren. Även detta motiveras av omsättningsintresset; den som förvärvat något ska i sin tur ha möjlighet att förlita sig på att han eller hon kan omsätta värdet av det förvärvade. Samtidigt finns det undantag från godtrosförvärvsprincipen. Ett sådant exempel är det som nämnts ovan; om en arvlåtare under sin livstid gett bort egendom under sådana förutsättningar att det kränker en bröstarvinges laglott, kan värdet av egendomen behöva återbäras även om mottagaren har varit i god tro (7 kap. 4 § ÄB).

Det finns en risk för att efterarvsrätten urholkas, om den efterlevande maken kan ge bort egendom till en godtroende mottagare och gåvan står sig. Utredningen bedömer att efterarvingens rätt är mer skyddsvärd än vad en godtroende mottagares rätt är. För att

skyddet för efterarvet ska bli reellt, bör ondtrosrekvisitet tas bort, vilket utredningen föreslår.

Det kan dock finnas situationer då en återbäring av gåvan eller dess värde leder till orimliga konsekvenser, exempelvis om egendomen blivit förstörd eller om gåvomottagaren använt gåvan för sin försörjning och helt saknar tillgångar när frågan om återbäring aktualiseras. Utredningen anser därför att det bör införas ett undantag från återbäring om särskilda skäl talar emot.

Det bör införas en motsvarande vederlagsregel för sambor

Eftersom utredningens förslag i kapitel 5 om skyddet för efterlevande sambo kommer medföra en större andel efterarvingar även när den avlidna varit sambo, finns det anledning att införa en motsvarande vederlagsregel i det föreslagna nya 4 kap. ÄB om arvsavstående till förmån för efterlevande sambo.

Sammanfattning

Det föreslås ovan att vederlagsregeln ändras så att det för återbäring ska räcka att den efterlevande maken utan skälig hänsyn till den först avlidnas arvingar gett bort egendom i inte obetydlig omfattning (dvs. ca tio procent), att fristen för efterarvingarna att väcka talan ska vara ett år från det att bouppteckningen efter den sist avlidna avslutats och att återbäring ska kunna ske även från en godtroende mottagare. Det föreslås också en motsvarande vederlagsregel för sambor.

6.4 En ny talerättsregel

Förslag: En dödsbodelägare ska få föra en talan som grundar sig på 3 kap. 3 § eller 4 kap. 3 § ÄB gentemot en eller flera andra dödsbodelägare i eget namn för dödsboets räkning, även om yrkandet varken riktas mot alla övriga dödsbodelägare (som svarande i målet) eller de övriga inte deltar som kärande i målet. Om en sådan talan väcks, ska de dödsbodelägare som inte är parter i målet beredas tillfälle att yttra sig. Motsvarande ska gälla när en boutredningsman respektive testamentsexekutor företräder dödsboet.

Bakgrund

Utredningens förslag medför att en efterarvsrätt aktualiseras i fler fall än i dag, i vissa fall även utan att efterarvingarna har någon familje- eller arvsrättslig koppling till den person som avlider sist (och vars dödsfall realiserar efterarvsrätten). Av bland annat detta skäl har utredningen föreslagit materiella ändringar av den s.k. vederlagsregeln i 3 kap. 3 § ÄB och en motsvarande reglering i 4 kap. 3 § ÄB.

Om vederlagsregeln av processuella skäl inte kan komma till användning, kommer dock utredningens förslag att sakna praktisk betydelse. Situationen kan illustreras av Högsta domstolens avgörande i mål Ö 374-24, ”De neutrala dödsbodelägarna”. Frågan i målet gällde under vilka förutsättningar en dödsbodelägare kan väcka och föra talan i eget namn men för dödsboets räkning.

I mål som rör ett dödsbo har boet partsbehörighet i egenskap av juridisk person. Dödsbodelägarna företräder gemensamt dödsboet mot tredje man samt har rätt att gemensamt föra talan för dödsboets räkning och svara i mål som rör boet (18 kap. 1 § ÄB). När dödsboet förvaltas av en boutredningsman, är det i stället boutredningsmannen som företräder dödsboet mot tredje man och har rätt att tala och svara i mål som rör boet (19 kap. 12 § ÄB).

I vissa fall har dock en enskild dödsbodelägare rätt att föra talan för boets räkning. När dödsboet förvaltas av en boutredningsman får var och en av delägarna i mål som rör boet väcka och föra talan som part i eget namn men för boets räkning, om övriga delägare är motparter i målet och boutredningsmannen avstår från att föra boets talan. Delägare som har väckt talan har rätt till ersättning av dödsboet för kostnaderna i målet, i den mån kostnaderna täcks av det som har kommit boet till godo genom rättegången (19 kap. 12 a § ÄB). Motsvarande bestämmelser finns för de fall när dödsbodelägarna själva gemensamt förvaltar boets egendom (18 kap. 1 b § ÄB) och när dödsboet förvaltas av en testamentsexekutor med behörighet att företräda boet i rättegång (19 kap. 20 a § ÄB).

I det nämnda rättsfallet kom Högsta domstolen till slutsatsen att bestämmelsen i 19 kap. 12 a § ÄB bör ges den innebörden att samtliga dödsbodelägare måste vara parter, som kärande eller som svarande med ett yrkande riktat mot sig, för att en dödsbodelägare ska få väcka och föra talan i eget namn men för dödsboets räkning. Det yrkande som riktas mot en svarande måste vara av sådan karak-

tär att det utgör ett allvarligt menat anspråk som rör honom eller henne.

I ett annat avgörande från Högsta domstolen (NJA 1979 s. 169), ”Fastigheterna i Heda”, bedömdes det inte heller vara möjligt för den som ansåg sig berövad efterarv att väcka talan direkt mot den som fått en gåva från någon som ärvt arvlåtaren med fri förfoganderätt. Det kan bl.a. förklaras med att kompensation i första hand ska utgå ur den sist avlidnas tillgångar och således belasta den personens arvingar (efter att dödsboets samtliga skulder betalats). I andra hand, under förutsättning att kompensation inte kan utgå ur dödsboet, kan det bli aktuellt med återbäring från gåvomottagaren.

Det bör införas en ny talerättsregel

Vid införandet av bestämmelserna i 18 kap. 1 b § samt 19 kap. 12 a och 20 a §§ ärvdabalken angavs att en förutsättning för de enskilda delägarnas talerätt är att samtliga delägare är parter i målet. I förarbetena sägs att om tre dödsbodelägare väcker talan mot en fjärde om att denna ska utge viss egendom och en av de tre delägarna vill förhålla sig neutral och alltså stå utanför rättegången, har de andra delägarna talerätt endast om deras talan riktas också mot denna.[14]

Som framförs i det särskilda yttrandet i avgörandet De neutrala dödsbodelägarna kan det, i situationer då talan förs med stöd av 3 kap. 3 § andra stycket ÄB, ifrågasättas om grunden för ett anspråk riktat mot en av flera dödsbodelägare överhuvudtaget kan komma under prövning, om inte övriga delägare deltar som parter på kärandesidan. En boutredningsman, som har till uppgift att bevaka dödsboets och samtliga dödsbodelägares intressen, kan vara förhindrad att föra en sådan talan för boets räkning. Av vad som angetts ovan är det vidare oklart om en enskild dödsbodelägare har möjlighet att för egen del föra en sådan talan mot en annan delägare i syfte att få ytterligare arvslott.

Rättsläget innebär att en efterarvinge riskerar att inte få ett krav enligt 3 kap. 3 § eller 4 kap. 3 § ÄB prövat. Så blir exempelvis fallet om en av dödsbodelägarna avstår från att delta i processen på kärandesidan och den förfördelade efterarvingen inte har något anspråk på honom eller henne men mot en annan dödsbodelägare. En döds-

[14] Se prop. 1980/81:48 s. 34.

bodelägare kan alltså genom att förhålla sig passiv hindra övriga dödsbodelägare från att föra en talan.

I vissa fall då någon ensam vill driva en talan mot en av de andra i familjen, kan det förmodligen handla om att den personen upplever sig vara utsatt för någon orättvisa som de andra dödsbodelägarna inte uppfattar. Att övriga i en sådan situation förhåller sig processuellt neutrala behöver inte betyda att de är neutrala. De kanske väljer att förhålla sig neutrala för att de inte vill dras in i tvisten, inte heller som motparter, även om de anser att den som vill väcka talan har fel. I dessa situationer kan det diskuteras om det är rimligt att låta en enskild delägare driva talan mot en av de andra i familjen och göra det i boets namn.

Finland har bestämmelser angående vem som har rätt att föra talan för ett dödsbo som i hög grad motsvarar de svenska (jfr 18 kap. 2 § samt 19 kap. 13 och 21 §§ i den finska ärvdabalken med 18 kap. 1 och 1 b §§ samt 19 kap. 12 och 20 §§ ÄB). En skillnad gäller dock beträffande förutsättningarna för en dödsbodelägare att föra talan för dödsboets räkning. Enligt finsk rätt ska dödsbodelägaren ”instämma övriga delägare att höras i saken” (18 kap. 2 § andra stycket finska ärvdabalken). I litteraturen uttrycks detta så att bestämmelserna om samförvaltning av dödsbo inte hindrar en dödsbodelägare från att föra talan till godo för dödsboet, även om de övriga delägarna inte förenar sig om talan.[15] Den finska talerättsregeln ställer alltså inte, som i svensk rätt, upp något krav på att samtliga delägare är parter i en rättegång där en dödsbodelägare för talan för boets räkning. I stället har en dödsbodelägare möjlighet att initiera en rättslig prövning av ett anspråk mot annan dödsbodelägare samtidigt som övriga delägare ges tillfälle att föra fram synpunkter utan att vara parter i målet.

För att efterarvsrätten inte ska kunna sättas ur spel, anser utredningen att det finns skäl att införa en möjlighet för en enskild dödsbodelägare att göra sin rätt gällande även om yrkandet inte riktas mot alla övriga dödsbodelägare (som svarande i målet) eller om alla övriga inte deltar som kärande. Mycket talar alltså för att det bör vara möjligt för en delägare att få ett krav prövat även i den situa-

[15] Se Kangas, *Familje- och kvarlåtenskapsrättens grunder*, 2015, s. 485; jfr även s. 491 angående bristande behörighet för en boutredningsman att föra talan om återbärande av värden till dödsboet med stöd av motsvarande bestämmelse som i 3 kap. 3 § andra stycket ÄB.

tionen att inte alla övriga delägare deltar i processen på antingen svarande- eller kärandesidan.

Samtidigt skulle det vara ett avsteg från grundtanken med dödsboinstitutet som en sammanhållen enhet. Det är t.ex. angeläget att en enskild dödsbodelägare inte kan dra på dödsboet skulder eller orsaka andra nackdelar för boet (och därmed de andra dödsbodelägarna). Dödsboet skulle dock inte riskera att lida någon förlust eftersom den dödsbodelägare som väcker talan, på samma sätt som för närvarande, endast skulle ha rätt till täckning för sina kostnader i den mån kostnaderna täcks av det som har kommit boet till godo genom processen. Å andra sidan kan detta anföras mot en sådan ordning; vissa dödsbodelägare kan ju vinna på den talan som en av dödsbodelägarna för utan att behöva stå någon motsvarande ekonomisk risk för processen. En sådan talerättsregel kan också förutses leda till något fler tvister och därmed längre tidsutdräkt innan dödsboet kan avvecklas. Utredningen anser dock inte att något av det sagda utgör tillräckliga skäl mot en talerättsregel som innebär att den enskilda dödsbodelägaren kan ta till vara sin rätt och föreslår en sådan.

När det gäller den närmare utformningen av regleringen anser utredningen att de delägare som inte är parter bör ges tillfälle att lämna synpunkter. Som nämnts kan delägare ha valt att förhålla sig processuellt neutrala trots att de har en klar uppfattning. Om talan väl väcks kan de vilja bidra med synpunkter, och synpunkterna kan tänkas påverka parternas fortsatta processföring. Att övriga dödsbodelägare bara bereds tillfälle att lämna synpunkter innebär att målet kan avgöras även om de inte hörs av. Att en dödsbodelägare preliminärt avstått från att väcka talan, bör inte utesluta att han eller hon har rätt att träda in i processen; dödsbodelägare är typiskt sett berörda på ett sådant sätt att de har rätt att träda in.

En särskild fråga är om en sådan talerättsregel bara bör gälla i förhållande till en eller flera andra dödsbodelägare eller om en dödsbodelägare ensam ska kunna väcka talan även i förhållande till utomstående. Utredningen anser att det inte har framkommit några praktiska behov av en generell regel, bland annat eftersom en boutredningsman har möjlighet att föra talan i boets namn i en sådan situation. Utredningen stannar därför vid att föreslå en talerättsregel som bara gäller processer gentemot övriga dödsbodelägare.

Samma skäl som anförs för en talerättsregel gör sig gällande även i de fall då dödsboet företräds av en boutredningsman respektive testa-

mentsexekutor. Det föreslås därför att en enskild dödsbodelägare ska ha talerätt gentemot en eller flera övriga dödsbodelägare också i dessa fall.

7 Begränsning av laglotten i vissa fall

7.1 Uppdraget

Den som genom brott uppsåtligen har dödat någon eller medverkat till ett sådant brott förlorar i regel sin rätt att ärva och ta testamente. Tanken bakom reglerna är att någon inte ska kunna dra ekonomisk fördel av ett dödsfall som han eller hon varit orsak till. Reglerna gäller dock inte när den brottsutsatta personen överlevt eller vid förberedelse eller stämpling till allvarliga brott. Det är stötande att någon som har utövat allvarligt våld mot eller till och med försökt att döda någon ska kunna ärva honom eller henne. Det finns alltså skäl som talar för att förutsättningarna för att förlora rätten att ärva eller ta testamente bör utvidgas till att omfatta fler situationer. Utredningen har därför fått i uppdrag att ta ställning till i vilken utsträckning reglerna om förlust av rätten att ta arv eller testamente ska utvidgas till att omfatta fler situationer än i dag. Rätten att ta arv och testamente bör dock kvarstå i situationer där gärningen inte har varit brottslig, på grund av nödvärn eller någon annan allmän grund för ansvarsfrihet.

Ärvdabalkens regler om förlust av rätt till arv tillämpas också vid bodelning efter dödsfall. De är även kopplade till rätten till försäkring och försäkringsersättning samt rätten enligt pensionssparavtal. I uppdraget ingår därför även att analysera konsekvenserna för annan lagstiftning av att reglerna om förlust av rätten att ta arv och testamente ändras och ta ställning till behovet av följdändringar.

Att utvidga tillämpningsområdet, så att rätten att ärva eller ta testamente går förlorad i fler situationer, handlar i princip om att begränsa laglotten eftersom det är den som ytterst sätter gränsen för förordnande avseende kvarlåtenskapen. Enligt direktiven finns utrymme för att överväga om laglotten bör begränsas i något avse-

ende men det finns inte anledning att ifrågasätta laglotten som fundament. Utredningen har alltså möjlighet att ge förslag som inkräktar på laglotten, men ska inte lämna förslag som innebär att laglotten generellt avskaffas.

Eftersom frågan om huruvida förverkande av rätten att ta arv eller testamente bör utökas är så nära sammankopplad med frågan om huruvida laglotten bör förändras i något avseende, kommer utredningen att behandla dem tillsammans i detta kapitel.

7.2 Bakgrund

7.2.1 Laglotten

Allmänt

Enligt 2 kap. ärvdabalken går ett arv i första hand till den avlidnas bröstarvingar, dvs. barn (eller barnbarn osv.), med det undantag som följer av 3 kap. när den avlidna efterlämnar en make. Hälften av den arvslott som en bröstarvinge har rätt till enligt dessa regler kallas laglott. Bröstarvingen har alltid rätt att få ut laglotten i arv efter arvlåtaren. Skulle arvlåtaren ha testamenterat bort egendom som omfattas av laglottsanspråket, kan bröstarvingen begära jämkning av testamentet inom en viss tid (7 kap. 3 § ÄB). Sker inte det, har bröstarvingen förlorat sin rätt. Bröstarvingens laglott skyddas inte bara mot testamente utan även mot gåvor som till syftet är att likställa med ett testamente (7 kap. 4 §).

Många europeiska länder har ett laglottssystem av något slag som begränsar arvlåtarens rätt att testamentera.

Tidigare överväganden

Rätt till laglott infördes i svensk rätt år 1857 i samband med att arvejordssystemet avskaffades. Eftersom släktens egendom då fortfarande var av betydelse för familjens försörjning ansågs det nödvändigt att begränsa testationsfriheten genom laglottssystemet. Det var de närmaste släktingarnas intresse, bröstarvingarna, som förtjänade skydd. Laglottsskyddet sträcker sig dock längre än till en begränsning av själva testationsfriheten eftersom det även omfattar vissa

förfoganden som arvlåtaren vidtar under sin livstid, se 6 kap. 1 §, 7 kap. 2 § och 7 kap. 4 § ÄB.[1]

I samband med översynen av den äktenskapsrättsliga regleringen år 1981 föreslog Familjelagssakkunniga att laglotten skulle avskaffas. Som skäl anfördes att laglotten inte längre hade någon egentlig funktion att fylla, eftersom endast ett fåtal är beroende av arv efter sina föräldrar för sin försörjning. Genom att avskaffa laglotten skulle man kunna stärka en efterlevande makes ställning, något som mot bakgrund av innehållet i de flesta testamenten som då upprättades, var i överensstämmelse med arvlåtarens vilja.[2]

Vid införandet av de nu gällande reglerna om efterlevande makes arvsrätt i 3 kap. ärvdabalken bedömde regeringen att de nuvarande reglerna om rätt till laglott skulle behållas. I propositionen framhölls att laglottsinstitutet har två syften, nämligen dels att bevara en del av den avlidnas kvarlåtenskap åt hans eller hennes närmaste släktingar, dels att skapa rättvisa mellan bröstarvingarna inbördes och förhindra att arvlåtaren genom testamente i alltför hög grad gynnar någon eller några av dem på de övrigas bekostnad. Som skäl för att behålla reglerna oförändrade anförde regeringen bl.a. att ett slopande av laglotten skulle kunna göra det möjligt för arvlåtaren att genom testamentariska förordnanden gynna vissa bröstarvingar framför andra och att det fanns en risk att särskilt särkullbarn skulle missgynnas. Också intresset av nordisk rättslikhet togs upp som ett skäl mot ett avskaffande av laglottsinstitutet.[3]

I samband med riksdagsbehandlingen av propositionen framhöll lagutskottet att det med visst fog kunde hävdas att ingen i den tidens samhälle var beroende av ett arv från sina föräldrar för sin försörjning. Utskottet ansåg att laglotten som en ekonomisk garanti därför hade mindre vikt. Enligt utskottet kunde laglotten dock inte anses ha spelat ut sin roll för bröstarvingarna. Särskilt för särkullbarn hade den fortfarande betydelse, och i ett äktenskap där makarna hade gemensamma barn kunde den ena maken av olika skäl vilja prioritera dessa barn på bekostnad av barn som maken hade i ett tidigare äktenskap eller tillsammans med en förälder som han eller hon inte varit gift med. Ett avskaffande av laglottsinstitutet skulle enligt utskottet innebära att fältet lämnades fritt för makarna att helt utesluta

[1] Se Brattström & Singer, *Rätt arv* (2023, version 6, JUNO), s. 207 f.
[2] Se SOU 1981:85, s. 206 ff.
[3] Se prop. 1986/87:1 Äktenskapsbalk m.m.

särkullbarnen från arvsrätt. En sådan ordning framstod enligt utskottet inte som tillfredsställande, särskilt med tanke på att barn till föräldrar som inte varit gifta med varandra först i början av 1970-talet fick rätt till arv efter sin far och hans släkt och att denna reform ännu inte helt hade slagit igenom i den allmänna rättsuppfattningen. Ytterligare skäl för att behålla rätten till laglott var enligt utskottets mening att denna var djupt förankrad i det allmänna rättsmedvetandet och att det i detta avseende i princip rådde nordisk rättslikhet. På grund av vad som anförts ansåg även utskottet att laglottsinstitutet som sådant inte borde avskaffas.[4]

7.2.2 Förverkande av rätten att ärva eller ta testamente

Gällande rätt

Den som uppsåtligen dödat någon annan får inte ärva den döde eller ta testamente efter denna (15 kap. 1 § första stycket ÄB). Om den som dödats är arvinge eller testamentstagare efter någon annan, får gärningsmannen inte bättre rätt till arv eller testamente efter denna än om den som dödats hade levt. Detta innebär att den som mördar sin förälder inte kan träda i förälderns ställe i fråga om rätten till arv eller testamente efter exempelvis mor- eller farföräldrarna. Man brukar tala om att rätten till arv och testamente går förlorad eller förverkas. Eftersom det förekommer mord inom familjer, blir regeln ibland tillämplig.[5]

Rätten till arv och testamente går också förlorad när gärningsmannen har orsakat någons död genom en uppsåtlig gärning som innefattat våld på den dödades person och som utgjort brott för vilket lindrigare straff än fängelse i ett år inte är föreskrivet (15 kap. 1 § andra stycket ÄB). Lika med våld anses att försätta någon i vanmakt eller annat sådant tillstånd. Det är tillräckligt för förverkande att de skador som förorsakat döden uppkommit genom ett avsiktligt agerande och att döden är en adekvat följd av den uppsåtliga våldsgärningen. Det krävs alltså inte för förverkande att döden åstadkommits avsiktligen. Genom kravet på att gärningen ska utgöra brott blir bestämmelsen inte tillämplig på gärningar som utövas i nöd eller nödvärn.

[4] Se bet. 1986/87:LU18.
[5] Se Brattström & Singer, *Rätt arv* (2023, version 6, JUNO), s. 52.

Det krävs inte att gärningsmannen döms för brottet utan rätten till arv och testamente förverkas omedelbart genom handlingen. Om frågan prövas i ett tvistemål, kan det dock uppstå svåra bevisfrågor och utifrån den åberopade bevisningen får domstolen i skälen ta ställning till huruvida gärningsmannen gjort sig skyldig till gärningen och därmed förlorat sin rätt.[6]

Det finns dock situationer där undantag från förverkande av gärningsmannens rätt kan göras. Dessa återfinns i 15 kap. 1 § tredje och fjärde stycket ÄB. Om gärningsmannen var under 15 år förverkas inte dennas rätt. Förverkande kan vidare underlåtas om det föreligger synnerliga skäl med hänsyn till gärningens beskaffenhet. Denna undantagsregel är avsedd att tillämpas mycket restriktivt, dvs. endast i exceptionella fall. Vid bedömningen av om det föreligger synnerliga skäl med hänsyn till gärningens beskaffenhet ska också beaktas om gärningsmannen begick gärningen under påverkan av en allvarlig psykisk störning eller om gärningsmannen var under arton år och handlandet stod i samband med uppenbart bristande utveckling, erfarenhet eller omdömesförmåga hos honom eller henne. Dessa omständigheter hänförliga till gärningsmannens person ska inte tillmätas någon självständig betydelse. Uppräkningen av de faktorer som kan utgöra synnerliga skäl är uttömmande.

För att undantag från huvudregeln om förverkande ska göras, måste det i det enskilda fallet ha förekommit omständigheter som med styrka talar för att arvsrätten inte ska vara förverkad. Bevisbördan för sådana omständigheter vilar på gärningsmannen. Om det föreligger synnerliga skäl, behåller gärningsmannen sin arvsrätt i full utsträckning.[7]

Rätten att ärva eller ta testamente är förverkad om någon genom tvång, förledande eller missbruk av annans oförstånd, viljesvaghet eller beroendeställning har förmått arvlåtaren att upprätta eller återkalla testamente eller att avstå därifrån, om det inte finns särskilda skäl mot det (15 kap. 2 § ÄB). Motsvarande gäller, om någon uppsåtligen förstört eller undanhållit ett testamente.

Det som sägs i 15 kap. 1 och 2 §§ ÄB om den som har begått ett brott gäller också var och en som har medverkat till brottet, se 23 kap. 4 och 5 §§ brottsbalken (BrB). Medverkan som är straffri

[6] Se prop. 1990/91:194, s. 49.
[7] Se prop. 1990/91:194, s. 50 ff.

enligt 23 kap. 5 § BrB kan ändå medföra att rätten till arv eller testamente förverkas enligt 15 kap. 1 § eller 2 § ÄB.[8]

Om någons rätt till arv förverkats, fördelas kvarlåtenskapen som om gärningsmannen hade dött före arvlåtaren (15 kap. 4 § ÄB). Detta innebär att om gärningsmannen har bröstarvingar så kommer de att träda i gärningsmannens ställe i fråga om rätten till arv. När det gäller rätten till testamente, får frågan om vad som ska ske med den lott som inte ska utgå till den vars rätt förverkats, avgöras enligt testamentsrättens regler om tolkning.[9]

Förverkande i andra rättsordningar

I de nordiska grannländerna är utgångspunkten densamma som i Sverige, dvs. att en arvinge som har dödat arvlåtaren förlorar sin arvsrätt. I dessa länder är dock möjligheterna att genom testamente förhindra att en bröstarvinge ärver betydligt större än enligt svensk rätt. En bröstarvinges arvsrätt i vissa andra situationer kan nämligen ”förverkas” genom arvlåtarens testamentariska förordnande, trots laglottsskydd.

I Norge kan en arvlåtare genom testamente bestämma att en bröstarvinge som gjort sig skyldig till ett brott mot arvlåtaren, för vilket det föreskrivs fängelsestraff i ett år, inte ska ha rätt till laglott (55 § norska arveloven). Motsvarande gäller vid brott mot arvlåtarens make eller sambo, släktingar i en rak linje eller härkomst, arvlåtarens syskon eller deras arvingar. Ett testamente som utesluter laglott gäller endast när det har bekräftats av behörig myndighet.

Enligt 48 § i den danska arveloven kan den som har försökt döda en arvlåtare, utövat våld eller allvarligt kränkt eller på ett brottsligt sätt hotat personen i fråga på begäran av den senare berövas rätten till arv, försäkringsbelopp, pensioner eller andra förmåner som beror på personens död. Frågan kan prövas av domstol i ett straffrättsligt förfarande eller i särskild ordning. Arvlåtaren kan genom testamente återge arvingen rätt till kvarlåtenskapen.

I Finland finns ännu större möjligheter för arvlåtaren att genom testamente göra en laglottsberättigad arvinge arvlös, nämligen om arvingen genom uppsåtligt brott djupt kränkt arvlåtaren eller någon

[8] Se Lind & Walin, *Ärvdabalken* del I (20 feb. 2025, version 8A, JUNO), kommentaren till 15 kap. 3 §.
[9] Se Brattström & Singer, *Rätt arv* (2023, version 6, JUNO), s. 53 f.

som står arvlåtaren nära (15 kap. 4 § i den finska ärvdabalken). Brottet behöver inte ha varit riktat mot arvlåtaren eller någon som står denna nära, men brottet ska ha väckt en djup subjektiv känsla av obehag. Vidare kan en bröstarvinge göras arvlös med hänvisning till att arvingen för ett vanhedrande eller osedligt liv. Arvlåtarens vilja blir styrande för arvets fördelning, om inte bröstarvingen för talan mot testamentet och motbevisar testators påståenden.[10]

7.3 Överväganden och förslag

7.3.1 Rätten att ärva eller ta testamente bör kunna begränsas i fler situationer

Bedömning: Rätten att ärva eller ta testamente bör kunna begränsas i fler situationer.

Det ligger i linje med den allmänna rättsuppfattningen, och säkerligen även den typiska arvlåtarens vilja, att den som dödat arvlåtaren som utgångspunkt inte ska ha rätt att ärva denna. Den som dödat någon annan ska inte kunna dra några ekonomiska fördelar av dödsfallet. Som nämns i direktiven finns det dock ytterligare situationer än de som täcks in av dagens lagstiftning, där det framstår som stötande att bröstarvingen ska ha rätt att mot arvlåtarens vilja ärva honom eller henne. Även om det inte är många fall det handlar om, är varje fall principiellt viktigt, allra mest för de involverade personerna men även för allmänhetens uppfattning om rättsordningen.

För att arvsrätten ska gå förlorad krävs i dag att dödandet skett uppsåtligen eller är följden av en brottslig uppsåtlig handling. Arvlåtaren måste alltså ha dött till följd av gärningsmannens agerande. Det finns inte några starka skäl för varför den person som uppsåtligen försökt döda arvlåtaren, men inte lyckats, ska behålla sin arvsrätt, särskilt som det ofta kan vara tillfälligheter som avgör om gärningen leder till en dödlig utgång eller inte.

Om en person exempelvis försöker döda båda sina föräldrar och den ena föräldern avlider medan den andra överlever, blir det ännu tydligare hur svårt det är att motivera varför arvsrätten bara ska förverkas om arvlåtaren har avlidit. Gärningsmannen kommer i detta

[10] Se Brattström & Singer, *Rätt arv* (2023, version 6, JUNO), s. 233 f.

fall inte att ha någon arvsrätt efter sin avlidna förälder medan arvsrätten kommer att bestå i förhållande till den överlevande föräldern. Om föräldrarna var gifta med varandra, är utgångspunkten enligt den allmänna arvsordningen dessutom att den efterlevande maken ärver den avlidna maken med fri förfoganderätt. Även om någon efterarvsrätt för gärningsmannen efter den avlidna föräldern då inte finns, riskerar arvet efter denna ändå att gå till gärningsmannen på grund av den kvarvarande arvsrätten efter den överlevande föräldern. Detta är inte tillfredsställande.

Ytterligare exempel på fall, utöver försök till mord eller dråp, där det framstår som stötande att rätten till arv består är förberedelse och stämpling till sådana brott samt allvarliga våldsbrott och annan grov fridskränkning. Eftersom våld och andra kränkande gärningar förekommer inom familjer, finns det ofta en arvsrätt mellan de involverade personerna.

Utredningen bedömer mot denna bakgrund att rätten att ärva bör kunna begränsas även i andra fall än när arvingen dödat arvlåtaren, utan det hinder som laglotten för närvarande utgör.

Rätten till arv och testamente förverkas enligt dagens regler omedelbart genom handlingen. Detta är naturligt eftersom det bara är brott som har lett till arvlåtarens död som medför att rätten till arv och testamente går förlorad. Vid en utvidgning av tillämpningsområdet så att även andra situationer ska kunna medföra begränsningar av rätten att ärva, finns det anledning att överväga om detta görs lämpligast genom en utvidgning av reglerna om förverkande i 15 kap. eller om det snarare bör införas en rätt för arvlåtaren att i vissa situationer begränsa en bröstarvinges rätt till laglott genom testamente.

7.3.2 Arvlåtaren ges möjlighet att i vissa situationer begränsa en bröstarvinges rätt till laglott genom testamente

Förslag: Arvlåtaren ska under vissa förutsättningar ha rätt att i testamente förordna att en bröstarvinge helt eller delvis inte ska ha rätt till sin laglott.

Arvlåtaren bör få bestämma om arvsrätten ska begränsas

Utredningen konstaterar att omständigheterna, i de fall där frågan om arvlåtaren ska ha rätt att begränsa laglotten, kan skilja sig åt på ett betydande sätt; alla arvlåtare som blivit utsatta för våld eller andra kränkande handlingar kan inte presumeras vilja att gärningsmannens arvsrätt ska förverkas.

Att utvidga tillämpningsområdet för förverkande skulle enligt utredningens bedömning behöva kombineras med en möjlighet för arvlåtaren att genom testamente återinföra en arvsrätt för gärningsmannen. Detta bedöms nödvändigt eftersom de skäl som typiskt sett talar för ett förverkande i samband med att brottet begås kanske inte gör sig så starkt gällande i det enskilda fallet eller kan komma att ändras över tid. Exempelvis kan det ha gått lång tid mellan brottet och arvlåtarens död, och familjemedlemmarna kan ha försonats däremellan. En förälder som bidragit till eller haft stor del i att barnet kommit att vidta den brottsliga gärningen, eller som haft möjlighet att förhindra gärningen, kanske inte heller vill att barnet ska mista sin arvsrätt. Dessa skäl talar för att det bör vara upp till arvlåtaren att bestämma huruvida en bröstarvinges laglott ska begränsas.

Vid övervägande av om arvet enligt lag automatiskt bör förverkas i fler situationer, dvs. även när arvlåtaren är i livet, bör också beaktas att arvlåtare kan komma att utsättas för påtryckningar av bröstarvingar; om bröstarvingen vet att arvsrätten är förverkad till följd av brott som han eller hon begått, finns det en risk för att denna skulle försöka påverka arvlåtaren att återinföra en arvsrätt. Om det i stället blir upp till arvlåtaren att bestämma om arvsrätten ska förloras genom ett testamente, blir det inte lika uppenbart för gärningsmannen att denna förlorat sin arvsrätt. Risken för påtryckningar torde bli något mindre då, även om sådana inte kan uteslutas i denna situation heller.

Mot denna bakgrund bedömer utredningen att det bör vara upp till arvlåtaren att bestämma om laglotten ska begränsas eller inte. Med hänsyn till att det är fråga om ett så pass ingripande beslut bör det behöva ske genom ett testamentsförordnande. På så sätt blir bestämmelserna om formkrav m.m. för testamente tillämpliga.

7.3.3 Vissa brott ska ge arvlåtaren rätt att begränsa en bröstarvinges rätt till laglott

Förslag: Arvlåtaren ska ha möjlighet att begränsa en bröstarvinges rätt till laglott, om denna genom en dom som får laga kraft är dömd till påföljd för ett uppsåtligt brott som inneburit en allvarlig kränkning mot arvlåtarens person och för vilket lindrigare straff än fängelse i ett år inte är föreskrivet vid tidpunkten för gärningen.

Inledning

Frågan är vilka situationer som ska ge en arvlåtare möjlighet att begränsa en bröstarvinges rätt till laglott. Avgörande för denna bedömning är vad som är så klandervärt att arvsrätten ska kunna gå förlorad.

I detta avsnitt behandlar utredningen först frågorna om ett vanhedrande och osedligt liv respektive vårdslösa brott ska omfattas av den nya regleringen. Därefter tar utredningen ställning till om det finns anledning att utvidga tillämpningsområdet till andra brott än våldsbrott och vilka brott som i så fall bör omfattas. Avslutningsvis behandlas frågan om huruvida osjälvständiga brottsformer ska kunna leda till en begränsning av laglotten.

Ett vanhedrande och osedligt liv bör inte kunna ligga till grund för att testamentera bort laglotten

Ibland väcks frågan om en bröstarvinges vanhedrande eller i övrigt osedliga liv ska kunna leda till att arvlåtaren får rätt att begränsa bröstarvingens rätt till laglott, liknande den ordning som finns i Finland. Det kan exempelvis handla om att bröstarvingen gör sig skyldig till missbruk av olika slag eller lever på ett omoraliskt sätt. För en sådan lösning kan tala att en förälder annars, genom arvet, i praktiken finansierar t.ex. ett narkotikamissbruk och därigenom bidrar till att barnet lider skada.

Det är dock enligt utredningens bedömning inte aktuellt med en sådan lösning. Den skulle medföra större osäkerhet om i vilka situationer arvingen kan göras arvlös. Det riskerar att öka antalet tvister i domstol. Vidare skulle sådana tvister innebära bedömningar av

värderingar om vad som är och inte är moraliskt. Denna typ av överväganden lämpar sig inte i domstol. Dessutom varierar orsakerna till att en person för ett vanhedrande och osedligt liv. Det förekommer också att arvlåtaren bidragit till att barnet fått problem. Utredningen anser därför att det skulle föra för långt att föreslå en möjlighet att begränsa laglotten i denna situation.

En utvidgning av möjligheten att begränsa laglotten bör i stället knytas till brottsliga gärningar. Även om det också i dessa fall kan vara så att arvlåtaren bidragit till att bröstarvingen agerar som han eller hon gör, är det mer stötande att en bröstarvinge får ärva när personen begått vissa brott mot arvlåtaren än när bröstarvingen för ett vanhedrande liv i största allmänhet. Avgörande för vilka gärningar som ska omfattas bör vara sådana brott som är så kvalificerat klandervärda att det är motiverat att laglotten begränsas.

Endast uppsåtliga brott bör kunna leda till att laglotten testamenteras bort

I samband med att tillämpningsområdet för regeln om förverkande i 15 kap. 1 § utvidgades till att gälla även sådana fall då brottsoffret dör till följd av ett brott som innefattar våld på person och som har ett straffminimum på fängelse i ett år (nedan benämnd 1991 års reform) diskuterades om också andra typer av brott skulle föranleda att arvsrätten förverkas. Det konstaterades att det skulle föra för långt att sträcka ut regeln om förverkande ens till brott som begåtts genom grov vårdslöshet. Det framhölls att en sådan regel skulle innefatta exempelvis grov vårdslöshet i trafik och att den även skulle bli tillämplig vid grovt vållande till annans död, om den ansvarige i ett familjeföretag inte hade ombesörjt erforderliga skyddsanordningar. Det ansågs att det i sådana fall kan te sig som en grym ytterligare börda att bära, om en nära anhörig till den som har förolyckats förlorar arvsrätten.[11]

Civilrättsliga regler bör, enligt utredningen, inte användas som straff för en brottslig gärning. Arvlåtaren bör därför ges rätt att begränsa laglotten enbart i de fall där det framstår som stötande att gärningsmannen ska ha rätt att ärva. Eftersom det sällan är fallet när det kommer till brott begångna genom vårdslöshet, anser utred-

[11] Se prop. 1990/91:194, s. 24 f.

ningen att endast uppsåtliga brott bör kunna ge arvlåtaren rätt att testamentera bort laglotten.

Endast gärningar som inneburit en allvarlig kränkning mot arvlåtarens person bör kunna leda till att laglotten kan testamenteras bort

I samband med 1991 års reform avfärdades en utvidgning av tillämpningsområdet till andra brott än allvarliga våldshandlingar riktade direkt mot arvlåtarens person. När det gäller allmänfarliga brott enligt 13 kap., såsom mordbrand och allmänfarlig ödeläggelse, konstaterades att denna grupp av brott i allmänhet framkallar fara som hotar inte bara vissa människor eller föremål utan en mera obestämd och vidsträckt krets av objekt. Om ett sådant allmänfarligt brott begås i syfte att döda eller skada någon person, gör sig gärningsmannen skyldig även till brott mot enskild person enligt 3 kap. brottsbalken, och i så fall föranleder gärningen att arvsrätten förverkas om förutsättningarna i övrigt enligt 15 kap. 1 § andra stycket är uppfyllda.

Med våld på person avses en fysisk kraftansträngning som direkt träffar en person och som utgör antingen misshandel eller ett betvingande av den anfallnes kroppsliga rörelsefrihet. Lika med våld anses enligt vissa brottsbeskrivningar att försätta någon i vanmakt eller annat sådant tillstånd, vilket har kommit till direkt uttryck i 15 kap. 1 § andra stycket.[12] Med våld åsyftas även åtgärder som sker med sådant hjälpmedel att det inte kräver någon kraftansträngning i vanlig bemärkelse.[13]

I samband med 1991 års reform framhölls att våldsbrotten till sin natur är sådana att de utgör risker för offrets liv och säkerhet.[14] Den arvinge som utövar allvarligt våld mot en arvlåtare får i regel anses agera så förkastligt att denna har förbrukat sin rätt att ärva arvlåtaren. Utredningen anser därför att det är rimligt att arvlåtaren i varje fall ges rätt att förfoga över laglotten vid våldsbrott mot arvlåtarens person. Det är dock inte rimligt att alla brott som innefattar våld mot en person ska kunna sätta laglotten ur spel. Det är antagligen inte i linje med den allmänna rättsuppfattningen att arvlåtaren

[12] Se prop. 1990/91:194, s. 25.
[13] Se Lind & Walin, *Ärvdabalken* del I (20 feb. 2025, version 8A, JUNO), kommentaren till 15 kap. 1 §.
[14] Se prop. 1990/91:194, s. 24.

exempelvis vid mindre allvarliga fall av misshandel ska kunna göra en bröstarvinge arvlös.

Det förekommer dock även att arvingar allvarligt hotar, ofredar, förtalar eller på annat sätt kränker arvlåtaren, utan att utöva våld. Det kan ligga nära till hands att arvlåtare även i en sådan situation ska ha möjlighet att disponera över laglotten. Detsamma gäller vid allvarligare sexualbrott som inte innefattat något våld. Utredningen anser därför att det är motiverat att knyta rätten att begränsa laglotten till brott som inneburit en allvarlig kränkning av arvlåtarens person, varvid uttrycket allvarlig kränkning bör ha motsvarande innebörd som inom skadeståndsrätten. På så sätt blir det en koppling till arvlåtarens personliga integritet.

Ytterligare en fråga i sammanhanget är om ekonomiska brott mot arvlåtaren ska kunna ge denna rätt att göra bröstarvingen arvlös. Även om det kan anses olämpligt att den som utnyttjar arvlåtaren ekonomiskt, ofta till nackdel för andra arvingar, ska ha kvar sin rätt till laglott anser utredningen att det skulle urholka laglottsinstitutet väl mycket att utsträcka tillämpningsområdet till även ekonomiska brott.

Sammanfattningsvis anser utredningen att brott som inneburit en allvarlig kränkning av arvlåtarens person ska kunna ge denna rätt att begränsa laglotten.

Endast brott med ett straffminimum på fängelse i ett år bör omfattas

Utredningen bedömer att den nu föreslagna regleringen också bör knytas till ett straffminimum. I annat fall riskerar laglotten att urholkas för mycket.

Vid införandet av andra stycket i 15 kap. 1 § ÄB avgränsades tillämpningsområdet genom att gärningen ska ha utgjort brott för vilket lindrigare straff än fängelse i ett år inte är föreskrivet. På så sätt kom bl.a. grov misshandel, våldtäkt och grov våldtäkt, samt rån och grovt rån att omfattas av bestämmelsen (förutsatt att brottet orsakat arvlåtarens död).

För att kunna avgöra hur den nu föreslagna regleringen bör avgränsas finns anledning att behandla vissa gärningar. Utredningen anser att regleringen bör omfatta synnerligen grov misshandel och grov misshandel, eftersom dessa gärningar typiskt sett är av sådan karaktär att de orsakar svårt lidande för offret och visar på en hän-

synslöshet. För grov misshandel är det föreskrivet fängelse i lägst ett år och sex månader (3 kap. 6 § BrB). Även rån har motsvarande straffminimum. Detta talar, i likhet med de resonemang som fördes vid införandet av andra stycket i 15 kap. 1 § ÄB, för att en lämplig avgränsning av vilka brott mot arvlåtarens person som ska omfattas är sådana där fängelse i lägst ett år och sex månader är föreskrivet.

En konsekvens av en sådan avgränsning är dock att olaga frihetsberövande (4 kap. 2 § BrB) och grov fridskränkning (4 kap. 4 a §) inte kommer att omfattas, eftersom straffminimum för dessa brott är fängelse ett år. Eftersom fridskränkningsbrotten träffar fall av systematisk kränkning framstår det som stötande att arvlåtaren ska behöva tåla att bröstarvingen i en sådan situation ska få ut sin laglott. Detta talar för att straffminimum bör knytas till ett års fängelse. På så sätt kommer också samma straffminimum gälla i både förverkandesituationen och de fall då arvlåtaren har möjlighet att begränsa laglotten.

En särskild fråga är vilken straffskala som bör tillämpas, om straffskalan har ändrats efter det att gärningen begicks. Det kan gå lång tid från det att gärningen begicks till dess att arvlåtaren avlider. Eftersom straffskalorna ändras, är det en fråga som kan ha praktisk betydelse. Enligt utredningens bedömning är det straffskalan vid tidpunkten för gärningen som bör vara avgörande, dvs. hur allvarligt man från lagstiftarens sida ser på brottet då. En annan ordning – t.ex. att det skulle vara straffskalan vid tidpunkten för arvlåtarens död eller arvskiftet som skulle vara avgörande – skulle göra tillämpningsområdet oförutsebart. Det är angeläget att den arvlåtare som utsatts för ett brott lätt ska kunna avgöra om gärningen är sådan att den kvalificerar för en begränsning av laglotten.

Mot denna bakgrund stannar alltså utredningen vid att uppsåtliga gärningar som har inneburit en allvarlig kränkning mot arvlåtarens person och utgjort ett brott för vilket lindrigare straff än fängelse i ett år inte är föreskrivet vid tidpunkten för gärningen, ska kunna ge arvlåtaren rätt att begränsa laglotten.

Det bör fordras att bröstarvingen är dömd till påföljd för gärningen för att laglotten ska kunna begränsas

Frågan om förverkande enligt 15 kap. är inte beroende av en brottmålsdom som har fått laga kraft utan kan prövas prejudiciellt i ett tvistemål. Enligt utredningen finns det dock vissa skäl att se annorlunda på det när det gäller arvlåtarens möjlighet att begränsa laglotten.

Förverkande är något som inträder omedelbart, medan en arvlåtare som utsatts för ett allvarligt brott i enlighet med utredningens förslag kommer att ha möjlighet att förfoga över sin egendom under resten av sitt liv. Det kommer exempelvis förekomma fall där arvlåtaren av någon anledning väljer att inte anmäla brottet, kanske för att denna inte vill se sitt barn dömt. Det kan visserligen också vara så att arvlåtaren av olika skäl inte vågar anmäla brottet, något som sannolikt inte är ovanligt i situationer av psykiskt och fysiskt våld i nära relationer. En arvlåtare som inte vill att ett brott ska komma till rättsväsendets kännedom, får dock i de flesta fall antas ha gjort bedömningen att brottet inte är så allvarligt att det bör föranleda några konsekvenser. En sådan gärning bör inte heller i ett senare skede kunna användas som skäl för att göra arvingen arvlös. Om arvlåtaren och bröstarvingen senare i livet hamnar i konflikt med varandra, finns det en risk för att brottet som arvlåtaren tidigare ansett sig kunna förlåta i stället används i syfte att göra arvingen arvlös. Även de bevissvårigheter som uppkommer när det gäller handlingar som begåtts för länge sedan utan att ha blivit föremål för förundersökning talar enligt utredningens mening för ett krav på att arvingen ska vara dömd för brottet.

Utredningen bedömer att det är motiverat att bröstarvingen ska vara dömd till påföljd för brottet eftersom gärningar begångna av personer under 15 år på sätt utesluts, i likhet med vad som gäller vid förverkande. Kravet på påföljd medför visserligen att den bröstarvinge som fått påföljdseftergift eller som ska vara fri från påföljd enligt 30 kap. 6 § tredje stycket BrB också utesluts. I dessa fall, som inte lär vara särskilt vanligt förekommande, lär det dock finnas sådana ömmande skäl som medför att det är rimligt att arvlåtaren inte ska kunna begränsa laglotten.

Mot denna bakgrund anser utredningen att det bör krävas att bröstarvingen är dömd till påföljd för gärningen genom en dom som får laga kraft för att laglotten ska kunna begränsas.

Försök, förberedelse och stämpling bör också ge rätt att begränsa laglotten

Det finns anledning att överväga om arvlåtaren ska ha rätt att begränsa laglotten även vid vissa osjälvständiga brottsformer, nämligen försök till brott (23 kap. 1 § BrB), förberedelse och stämpling till brott (23 kap. 2 § BrB) samt medverkan (23 kap. 4 och 5 §§ BrB).

Som utredningen berört i avsnitt 7.3.1 finns det inte några starka skäl som talar för att en person som uppsåtligen försökt döda arvlåtaren, men inte lyckats, ska behålla sin arvsrätt. I många fall kan det dessutom framstå som både stötande och inkonsekvent att ett barn som försöker döda båda sina föräldrar förlorar sin arvsrätt efter den förälder som avlider men behåller sin arvsrätt efter den förälder som överlever, utan någon möjlighet för den överlevande föräldern att med bindande verkan förordna att barnet inte ska kunna göra gällande sitt laglottsanspråk. Det framstår också som anmärkningsvärt att den som anstiftat ett mord på sin förälder, eller någon annan allvarlig våldshandling, ska kunna göra anspråk på sin laglott efter denna.

Enligt utredningens bedömning bör arvlåtaren även vid försök, förberedelse och stämpling samt medverkan till aktuella brott – dvs. uppsåtliga brott som inneburit en allvarlig kränkning mot arvlåtarens person och för vilket lindrigare straff än fängelse i ett år inte är föreskrivet vid tidpunkten för gärningen – få rätt att begränsa laglotten. Eftersom de osjälvständiga brottsformerna försök, förberedelse och stämpling inte har något bestämt straffminimum, krävs lagtekniskt ett tillägg för dessa.

Det bör inte finnas någon istadarätt i de fall då arvlåtaren kan begränsa en bröstarvinges laglott

Om någons rätt till arv förverkats fördelas kvarlåtenskapen som om gärningsmannen hade dött före arvlåtaren, dvs. det finns en istadarätt vid förverkande (15 kap. 4 § ÄB).

Fråga uppkommer om vad som ska gälla när arvlåtaren har rätt att begränsa en bröstarvinges laglott i enlighet med utredningens förslag. Om arvlåtaren utnyttjar rätten att testamentera bort laglotten, är det frågan om konsekvensen alltid ska bli att det i stället ska ärvas såsom om bröstarvingen hade dött före arvlåtaren. Det bör

i så fall införas en motsvarande reglering som den i 15 kap. 4 § ÄB för dessa situationer.

Det som talar för en sådan reglering är att det annars skulle kunna uppfattas som att barnbarnen straffas för det som föräldern gjort, dvs. en form av arvsynd. Det kan även uppfattas som inkonsekvent att barnbarnens arvsrätt inte påverkas vid förverkande men kan komma att påverkas när arvlåtaren får rätt att begränsa laglotten. Om exempelvis en person utsätter sina föräldrar för ett mordförsök och den ena föräldern dör medan den andra föräldern överlever, kommer eventuella barnbarn ha rätt att få ut en laglott efter den mor- eller farförälder som blev mördad, medan den överlevande föräldern kan testamentera bort barnets laglott till någon annan än barnbarnen.

I förverkandesituationerna har lagstiftaren emellertid behövt ta ansvar för vad som ska gälla, eftersom arvlåtaren då saknar möjlighet att bestämma. Då har man utgått från att en arvlåtare typiskt sett vill att arvet ska gå vidare. Till skillnad från vad som är fallet vid förverkande kommer dock den arvlåtare som får rätt att begränsa laglotten för en bröstarvinge behöva göra ett aktivt val och i testamente förordna dels om bröstarvingens laglott alls ska begränsas, dels vad som i så fall i stället ska gälla. Det är rimligt att anta att arvlåtaren många gånger kommer att följa arvsordningen och i stället för barnet sätta eventuella barnbarn i dess ställe, men det är inte givet att detta ska följa av lag.

Systematiska skäl talar för att barnbarnen inte ska träda i bröstarvingens ställe, annat än om arvlåtaren väljer att förordna så. Om en arvlåtare i dag gör ett barn arvlöst, är det bara barnet (och inte dess avkomlingar) som kan begära jämkning av testamentet; om barnet ifråga låter bli att begära jämkning, kan alltså inte barnbarnen hävda någon rätt. Och om arvlåtaren väljer att inte utnyttja den möjlighet att begränsa laglotten som utredningen föreslår, har barnbarnen ingen rättighet att göra gällande vid arvlåtarens död. Inte heller kan ett barnbarn förvänta sig att det ska finnas något kvar av ett arv som tillfaller dess förälder.

I linje med utredningens förslag att arvlåtaren ska få bestämma om huruvida laglotten ska testamenteras bort, anser utredningen att det inte bör finnas någon istadarätt. Utredningens förslag innebär i stället att arvlåtaren får en oinskränkt rätt att genom testamente disponera över sin egendom utan någon begränsning av den laglott som gärningsmannen annars hade kunnat göra anspråk på.

7.3.4 Även brott mot andra än arvlåtaren ska kunna medföra en begränsning av laglotten

Förslag: Även brott mot närstående till arvlåtaren ska kunna medföra en begränsning av laglotten.

Med närstående avses make, sambo, syskon eller den som står i rätt upp- eller nedstigande släktskap eller svågerlag till arvlåtaren, samt bröstarvingar till arvlåtarens make eller sambo.

Inte bara brott mot arvlåtaren ska kunna ge en rätt att begränsa laglotten

En annan fråga som uppkommer är om rätten att begränsa laglotten enbart ska kunna bli aktuellt vid brott mot arvlåtaren, vilket är fallet enligt dagens regler om förverkande av rätten att ta arv eller testamente. Om en person dödar sitt syskon kommer han eller hon inte längre ha någon arvsrätt efter den dödade. Rätten att ta arv efter föräldrarna kvarstår dock oförändrad, vilket i många fall kan framstå som stötande. Det är inte svårt att känna sympati med en förälder som i den aktuella situationen skulle vilja begränsa gärningsmannens rätt till laglott.

I Norge omfattar förverkandereglerna även arvlåtarens make eller sambo, släktingar i en rak linje eller härkomst samt arvlåtarens syskon eller deras arvingar, och i Finland kan en laglottsberättigad arvinge göras arvlös om denna genom uppsåtligt brott kränkt någon som står arvlåtaren nära.

Med hänsyn till att det i många fall kan få orimliga konsekvenser och framstå som upprörande att gärningsmannen ska ha rätt att få ut sin laglott trots att denna dödat eller begått något annat allvarligt våldsbrott mot någon som står arvlåtaren nära, anser utredningen att arvlåtaren ska ha rätt att begränsa laglotten för en bröstarvinge även när denna begått motsvarande brott mot någon närstående till arvlåtaren.

Vilka personer som bör omfattas av begreppet närstående

En närstående är i dagligt tal en person som den enskilde anser sig ha en nära relation till. Vem eller vilka som den enskilda anser sig vara nära varierar såklart från person till person, liksom hur många nära relationer varje enskild har.

Att utsträcka tillämpningsområdet för förverkande till att omfatta alla närstående till arvlåtaren utan någon tydligare definition, liknande den lösning som finns i Finland, anser utredningen inte vara en lämplig reglering. Vad som utgör en nära relation är högst individuellt, varför risken för subjektiva bedömningar av huruvida en person stått arvlåtaren nära riskerar att uppkomma. Detta skulle öka möjligheterna för den arvlåtare som vill göra en arvinge arvlös av andra skäl än att denna begått ett brott, att lyckas begränsa arvingens rätt till laglott under förevändning att det funnits en nära relation mellan arvlåtaren och den som arvingen begått ett brott mot. Utredningen anser därför att det bör införas en definition av vilka närstående till arvlåtaren som ska omfattas av den nya regleringen.

Utgångspunkten för vilka som ska ingå i kretsen av närstående bör vara de personer som typiskt sett står en arvlåtare nära och där det därför normalt väcker anstöt att arvlåtaren inte har någon möjlighet att påverka gärningspersonens laglottsanspråk. Med beaktande av den utveckling som skett och att det i dag är väldigt vanligt med familjer med olika sammansättningar är det viktigt att en definition i så stor utsträckning som möjligt fångar upp de situationer där det oftast uppstår nära familjerelationer.

De släktingar som ingår i den legala arvsordningen skulle kunna utgöra en avgränsning av vilka personer som kan anses stå arvlåtaren nära eftersom det är av just den anledningen som de ingår i arvsordningen. Eftersom sambor saknar arvsrätt efter varandra och inte heller bonusbarn eller bonussyskon omfattas av den legala arvsordningen skulle en sådan definition dock ha betydande brister.

I detta sammanhang finns det anledning att titta på hur lagstiftaren i andra sammanhang har valt att definiera begreppet närstående. I 36 kap. 3 § rättegångsbalken (RB) regleras vilka närstående till en part som har möjlighet att avstå från att vittna. De personer som omfattas av bestämmelsen är den som är eller har varit gift med part, den som är i rätt upp- eller nedstigande släktskap eller i svågerlag

med part eller den som är syskon till part. Även den som med part är i det svågerlag, att den ena är eller varit gift med den andras syskon och den som på liknande sätt är parten närstående omfattas. Uttrycket ”på liknande sätt närstående” har i praxis ansetts omfatta bl.a. personer som är eller har varit sambor (NJA 2007 s. 874) och personer som utan att vara sambor lever eller har levt i en fast parrelation med en praktisk och känslomässig bindning av inte obetydlig varaktighet (NJA 2004 s. 97).

Med närstående i inkomstskattelagens (1999:1229) mening avses enligt 2 kap. 22 § make, förälder, mor- och farförälder, avkomling och avkomlings make, syskon, syskons make och avkomling, och dödsbo som den skattskyldige eller någon av de tidigare nämnda personerna är delägare i. Styvbarn och fosterbarn räknas enligt bestämmelsen som avkomling. Uppräkningen är uttömmande, vilket innebär att styvsyskon inte räknas som närstående.

De aktuella bestämmelserna i rättegångsbalken och inkomstskattelagen överlappar till viss del den legala arvsordningen. Utredningen anser dock att det ligger närmare tillhands att titta på vilka som enligt 10 kap. 4 § ÄB inte får vara testamentsvittne. Enligt denna bestämmelse får testatorns make, sambo eller den som står i rätt upp- eller nedstigande släktskap eller svågerlag till testatorn eller är hans eller hennes syskon inte vara vittne. Anledningen till att så är fallet är att nämnda personkrets dels kan komma att ta arv i de fall testamente inte finns, eller ogiltigförklaras, dels att de inte anses kunna inpränta vikten av testamentet hos testator. Däremot finns det inte något hinder mot att syskon till testators make är vittnen.[15]

Utredningen bedömer att de personer som omfattas av 10 kap. 4 § ÄB är sådana som en arvlåtare typiskt sett har nära familjeband med och att det därför blir naturligt att betrakta dessa personer som närstående till arvlåtaren när det kommer till rätten att begränsa laglotten. Med tanke på dagens familjekonstellationer och den stora förekomsten av s.k. bonusbarn och bonussyskon anser dock utredningen att även bröstarvingar till arvlåtarens make och sambo ska omfattas av definitionen. Det vore exempelvis anmärkningsvärt om arvlåtaren inte fick rätt att begränsa laglotten för en bröstarvinge som dödat sitt bonussyskon.

Det kan diskuteras om det ska finnas ett utrymme för att även andra personer utöver de uppräknade ska kunna betraktas som när-

[15] Brattström & Singer, *Rätt arv* (2023, version 6, JUNO), s. 97.

stående, i likhet med regleringen i 36 kap. 3 § RB. För förutsebarheten och för att inte urholka bröstarvingars rätt till laglott anser dock utredningen att det endast är de uppräknade personerna som ska anses som närstående.

Det finns också skäl att närmare överväga vad som ska gälla om arvingen begått ett allvarligt brott mot den som tidigare har varit närstående till arvlåtaren, bl.a. tidigare make eller sambo. Det kan exempelvis framstå som stötande om den som har växt upp med en bonusförälder, som sedan skiljer sig från arvlåtaren, ska kunna begå ett allvarligt brott mot bonusföräldern utan att arvlåtaren får rätt att bestämma över laglotten. Om även tidigare makar eller sambor ska betraktas som närstående är dock nackdelen att väldigt kortvariga relationer även kommer att omfattas. Utredningen anser därför att den rimligaste avgränsningen blir att förhållandena vid tidpunkten för gärningen avgör vem som ska betraktas som närstående till arvlåtaren i aktuellt avseende. Den som var make eller sambo till arvlåtaren vid tidpunkten för gärningen ska således anses som närstående och ge arvlåtaren rätt att begränsa laglotten även om äktenskapet eller samboförhållandet upphört vid en senare tidpunkt. Detsamma kommer därmed att gälla bröstarvingar till arvlåtarens tidigare make eller sambo och de som varit i svågerlag till arvlåtaren.

7.3.5 Tillämpningsområdet för förverkande bör utvidgas när arvlåtaren eller testatorn är oförmögen att ge uttryck för sin vilja

Förslag: En arvinge som genom en uppsåtlig gärning som innefattat våld på arvlåtarens person, varigenom arvlåtaren försatts i ett sådant tillstånd att han eller hon på ett bestående sätt kommit att sakna förmåga att ge uttryck för sin vilja, ska som utgångspunkt inte ha rätt att ärva denna. Detsamma ska gälla den testamentstagare som agerat på motsvarande sätt mot testator. Det sagda ska dock inte gälla om gärningsmannen var under femton år eller det finns synnerliga skäl mot det (jfr 15 kap. 1 § tredje och fjärde styckena ÄB).

En presumtion för förverkande när en arvlåtare eller testator till följd av brottet har blivit oförmögen att ge uttryck för sin vilja

Rätten till arv och testamente går förlorad när gärningsmannen har orsakat någons död genom en uppsåtlig gärning som innefattat våld på den dödades person och som utgjort brott för vilket lindrigare straff än fängelse i ett år inte är föreskrivet. Utredningen har dock identifierat en situation där varken denna reglering eller utredningens förslag ovan, om att arvlåtaren ska få möjlighet att genom testamente begränsa laglotten, blir tillämplig. Så är fallet om arvingen eller testamentstagaren genom våld har försatt arvlåtaren eller testatorn i ett sådant tillstånd att det inte är möjligt för denna att ta ställning till om gärningsmannens rätt att ärva eller ta testamente ska begränsas. Det bör därför övervägas om det i denna situation ska finnas en presumtion för att rätten att ärva eller ta testamente ska förverkas.

Om exempelvis gärningsmannen misshandlar arvlåtaren så allvarligt att arvlåtaren visserligen inte dör men ådrar sig så svåra hjärnskador att han eller hon inte längre kan ta ställning till huruvida gärningsmannens arvsrätt ska begränsas, skulle det enligt utredningens bedömning framstå som stötande om gärningsmannen som utgångspunkt fortfarande hade kvar sin arvsrätt. Även om en förvaltare förordnas i ett sådant fall saknar denna möjlighet att skriva ett testamente för arvlåtarens räkning eller på annat sätt ta ställning till om gärningsmannens arvsrätt ska begränsas.

Utredningen anser att det är rimligt att utgångspunkten i den nämnda situationen är att gärningsmannen inte får ärva eller ta testamente efter denna. Detta liknar det som gäller enligt 15 kap. 1 § andra stycket ÄB. Undantagen i 15 kap. 1 § tredje och fjärde styckena ÄB bör dock tillämpas även i denna situation.

7.3.6 Laglotten bör inte ändras i något annat avseende

Bedömning: Det finns inte skäl att föreslå några generella ändringar av laglotten.

Skäl som skulle kunna tala för en ändring av laglotten generellt

Utredningen lämnar ovan förslag om att ge arvlåtaren möjlighet att begränsa laglotten i de situationer då det rent av är stötande, eller i varje fall inte är rimligt, att bröstarvingen får del av kvarlåtenskapen. Utredningen lämnar också förslag som innebär att gemensamma bröstarvingar till sambor kan behöva vänta på att få ut sin laglott till den efterlevande sambons död (se kap. 5).

Det som utredningen därutöver är fri att överväga är att förändra laglotten generellt i något avseende, t.ex. att minska kvotdelen eller att införa ett beloppstak. Däremot ska utredningen inte överväga att avskaffa laglotten helt. Utredningen bedömer att det heller inte är aktuellt att utöka den.

Utifrån bröstarvingarnas ekonomiska behov skulle laglotten kunna begränsas. Färre och färre har behov av ett arv för att klara sin försörjning jämfört med hur det har sett ut historiskt. Allt fler lever också längre, vilket innebär att bröstarvingarna typiskt sett är äldre när föräldrarna går bort och därmed har bättre möjlighet att arbeta och försörja sig själva. I de flesta fall har arvet, och därmed laglotten, kommit att grunda en bättre pensionstillvaro snarare än att utgöra en ekonomisk grund i etableringsfasen.[16]

Ibland framförs argumentet att en begränsning av laglotten skulle öppna för möjligheten att missgynna ett eller flera barn, inte minst arvlåtarens särkullbarn. Utredningen kan dock konstatera att arvlåtaren redan enligt gällande rätt har möjlighet att gynna ett barn framför andra. Gynnande kan ske genom att arvlåtaren testamenterar hälften av kvarlåtenskapen till ett barn. Arvlåtarens övriga barn får i en sådan situation dela på resterande kvarlåtenskap tillsammans med det barn som gynnats. Det är också möjligt att åstadkomma en sned fördelning av egendomen bland bröstarvingarna genom dispositioner under livstiden. Gåvor som ges med en benefik avsikt, uttrycklig föreskrift att de inte ska avräknas som förskott på arv och innebär en reell äganderättsövergång kan inte angripas med det förstärkta laglottsskyddet.[17] Också förmånstagarförordnanden kan användas för att gynna en eller flera bröstarvingar framför andra.

[16] Se *Bör reglerna om laglott (tvangsarv) och formkrav vid dödsrättshandlingar bevaras?* Nordiskt juristmöte 1996, s. 523.
[17] Jämför NJA 2022 s. 277.

Genom laglottsskyddet uppnås alltså bara en ofullkomlig ”rättvisa”.[18]

I Danmark och Norge har under senare år successiva förändringar i laglottsinstitutet genomförts. Laglotten enligt dansk rätt har minskats från 2/3 till 1/4. I Norge har en minskning diskuterats men förkastats. I både Danmark och Norge är laglotten dock beloppsbegränsad. Den som får en miljon danska kronor respektive närmare 1,7 miljoner norska kronor kan inte kräva mer oberoende av kvarlåtenskapens storlek. Nordisk rättslikhet skulle kunna vara ett argument för en liknande reglering även i Sverige. Eftersom det för närvarande inte finns någon fullständig nordisk rättslikhet på området, bedömer utredningen dock att det är möjligt att förhålla sig relativt fri till regleringen i de andra nordiska länderna.

Det finns inte skäl att föreslå några generella ändringar av laglotten

Utredningen konstaterar att det på senare tid inte har framkommit något tydligt politiskt intresse av att förändra laglottsinstitutet generellt.[19]

Vad som kan antas vara den allmänna rättsuppfattningen i frågan är av intresse i detta sammanhang. En studie av den faktiska kvarlåtenskapsfördelningen för samtliga avlidna i Sverige mellan år 2002 och 2004 visade att andelen dödsbon där den avlidna i testamente önskar ge mindre eller lika med laglotten till minst ett av barnen är endast lite drygt fyra procent. För övriga avlidna bedömdes därför laglotten inte ha varit någon restriktion. Detta ledde fram till slutsatsen att diskussionen om laglotten visserligen är principiellt intressant, men att få i praktiken begränsas i sina val av lagstiftningen om laglott. I artikeln nämns också vissa faktorer som kan medföra att få väljer att kringgå arvsordningen. Det kan exempelvis finnas sociala normer som styr hur fördelningen av kvarlåtenskapen bör vara.[20] Även om det redan finns möjlighet att begränsa både arvslotten och laglotten för en bröstarvinge, är det alltså förhållandevis få som faktiskt väljer att göra det. Detta tyder enligt utredningen

[18] Brattström & Singer, *Rätt arv* (2023, version 6, JUNO), s. 209.
[19] Se redogörelsen för tidigare överväganden angående laglotten i avsnitt 7.2.1.
[20] Se Erixson & Ohlsson (2015), ”Förmögenhet – mina pengar eller släktens?”. *Ekonomisk Debatt* 43(2), s. 17–27.

på att det inte ligger i linje med den allmänna rättsuppfattningen att införa ytterligare begränsningar av laglotten.

Tvister med anledning av att en laglottsberättigad bröstarvinge klandrar testamentet undviks heller inte genom att laglotten begränsas.

Laglottsinstitutet grundas på tanken att bröstarvingar har rätt till visst arv. Om man av historiska och traditionella skäl väljer att ha kvar den grundtanken och inte avskaffar laglotten, bedömer utredningen att den bör vara utformad som den är. Utredningen föreslår därmed inga generella ändringar av laglotten.

7.3.7 Ändringar i annan lagstiftning

Förslag: 14 kap. 15 § försäkringsavtalslagen, 4 kap. 15 § lagen om individuellt pensionssparande 6 kap. 14 § lagen med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om en paneuropeisk privat pensionsprodukt (PEPP-produkt) justeras med anledning av den förslagna ändringen i 15 kap. ärvdabalken. Bestämmelserna blir därmed tillämpliga även när den utpekade personen till följd av brott på ett bestående sätt blivit oförmögen att genom testamente ge uttryck för sin vilja.

Konsekvenser för annan lagstiftning av att tillämpningsområdet för förverkande utvidgas

Som nämnts tidigare i detta kapitel tillämpas ärvdabalkens regler om förlust av rätt till arv också vid bodelning efter dödsfall. De är även kopplade till rätten till försäkring och försäkringsersättning samt rätten enligt pensionssparavtal.

I 14 kap. 15 § försäkringsavtalslagen (FAL) anges att om någon genom brott som avses i 15 kap. ÄB har dödat försäkringstagaren, den försäkrade eller en förmånstagare, eller medverkat till sådant brott, gäller det som där sägs om förlust av rätt att ärva eller ta testamente beträffande rätten till försäkringen eller försäkringsersättningen.

Den person som annars skulle ha rätt till försäkringen eller försäkringsersättningen går alltså miste om denna rätt i den utsträckning som följer av 15 kap. ÄB.

Eftersom utredningen föreslår att det bör finnas en presumtion för förverkande, när en arvlåtare eller testator till följd av ett brott har försatts i ett sådant tillstånd att han eller hon är permanent oförmögen att ge uttryck för sin vilja, anser utredningen att den aktuella bestämmelsen i försäkringsavtalslagen bör justeras så att den också innefattar den aktuella situationen.

4 kap. 15 § lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande och 6 kap. 14 § lagen (2022:1746) med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om en paneuropeisk privat pensionsprodukt (PEPP-produkt) är uppbyggda på samma sätt som 14 kap. 15 § FAL och bör av samma anledning justeras.

Samma synsätt som i 15 kap. ÄB kommer till uttryck i bestämmelsen i 12 kap. 2 § andra stycket ÄktB. Enligt sistnämnda bestämmelse går en efterlevande makes rätt att få del av den andra makens giftorättsgods enligt äktenskapsbalken förlorad, i de fall maken dödats av den efterlevande maken. Den efterlevande maken kan inte heller åberopa 12 kap. 2 § ÄktB för att få behålla sitt giftorättsgods och slippa dela tillgångarna med den avlidnas arvingar. En sambo går under samma förutsättningar miste om rätten till bodelning (18 § tredje stycket sambolagen). De nu aktuella bestämmelserna kommer genom sin hänvisning till 15 kap. 1 § ÄB att omfatta även den nya situationen av förverkande.

Utredningens övriga förslag får inte konsekvenser för annan lagstiftning

Utredningens förslag om att vissa brott ska ge arvlåtaren rätt att begränsa laglotten får enligt utredningens bedömning inte några konsekvenser för annan lagstiftning.

8 Arvsavstående

8.1 Uppdraget

En arvinge kan frivilligt avsäga sig sin rätt till arv både under arvlåtarens livstid och efter arvlåtarens död. Arvsavsägelse under arvlåtarens livstid är reglerat i ärvdabalken medan arvsavstående efter arvlåtarens död i huvudsak inte är reglerat i lag. I stället tillämpas de principer om arvsavstående som har utvecklats i framför allt tidigare arvsskatterättslig praxis.

Arvsavsägelse och arvsavstående är rättshandlingar som till viss del har samma syfte och liknar varandra. Det kan därför framstå som inkonsekvent att endast arvsavsägelse under arvlåtarens livstid regleras i lag. Även om det numera saknas skäl att avstå arv av skattemässiga skäl, förekommer det att arvtagare avstår från sin rätt till arv. Bland annat händer det att föräldrar gör arvsavstående till förmån för sina barn. En lagreglering av arvsavstående skulle enligt direktiven göra regelverket tydligare och mer förutsebart för enskilda.

Mot denna bakgrund ska utredningen kartlägga vad som enligt rättspraxis gäller för arvsavstående och utifrån denna kartläggning ta ställning till hur frågor om arvsavstående bör regleras i lag.

8.2 Bakgrund

8.2.1 Avsägelse av arv under arvlåtarens livstid[1]

Allmänt

En arvinge kan helt och oåterkalleligt avstå från sin rätt till arv från en utpekad person (17 kap. 2 § ÄB). Det brukar betecknas som att arvingen avsäger sig sin arvsrätt. Den typen av rättshandlingar kallas

[1] Informationen i detta avsnitt bygger i stora delar på Lind & Walin, *Ärvdabalken* del I (20 feb 2025, version 8A, JUNO), kommentaren till 17 kap. 2 §.

för renuntiativa arvsavtal. Man skiljer på arvsavsägelse enligt nämnda lagrum, vilket sker hos arvlåtaren i dennas livstid, och ett arvsavstående som sker efter arvlåtarens död. Utredningen återkommer till arvsavstående i avsnitt 8.2.2.

Formerna för arvsavsägelse

Om en arvinge, genom godkännande av testamente eller på annat sätt, skriftligen hos arvlåtaren avsagt sig sin rätt till arv, gäller en sådan avsägelse. Eftersom arvlåtaren i regel har möjlighet att genom testamente ensidigt utesluta en arvinge från arvsrätt, är det naturligt att en förklaring från arvingen till arvlåtaren, genom vilken arvingen helt eller delvis avstår från sin arvsrätt, blir bindande. Arvingen har därmed inte möjlighet att klandra testamente efter arvlåtarens död.

Ett exempel på att skriftligen avsäga sig rätt till framtida arv på annat sätt än genom godkännande av testamente finns i ett avgörande från Högsta domstolen (NJA 1945 s. 436). En arvinge hade i en handling, som han några månader före arvlåtarens död hade tillställt denna, förklarat sig frånträda krav på arv efter arvlåtaren. Även om avsägelsen inte hade skett genom att testamentet godkändes ansågs arvingen inte ha rätt att föra talan om klander av testamente. Arvingens yrkande om att ett muntligt testamente till förmån för arvlåtarens hushållerska skulle förklaras ogiltigt, lämnades därför utan bifall.

I ett annat fall hade en arvinge kort före sin brors död träffat en överenskommelse med brodern om att han skulle avstå från sin arvslott efter brodern (NJA 1962 s. 294). Högsta domstolen fann dock att formen för avsägelse inte hade iakttagits. Det innebar att arvingen var berättigad till arv efter brodern.

Avsägelse av rätten till laglott

Laglottsreglerna i 7 kap. är till för att arvlåtaren i princip ska vara förhindrad att utesluta en bröstarvinge från viss arvsrätt. I konsekvens med det blir en avsägelse av rätten till laglott som huvudregel bara bindande om arvingen fått skäligt vederlag eller om egendom vars värde motsvarar laglotten tillfaller egna bröstarvingar eller arvingens make (17 kap. 2 § ÄB). I sådana fall kan arvingens intresse

anses tillvarataget på ett sådant sätt att det inte finns skäl att därutöver räkna med vederlag för arvingen personligen.[2]

Skäligheten av vederlaget ska bedömas med hänsyn till omständigheterna vid tiden för avsägelsen. Det beror på att arvlåtaren har ett intresse av att få arvingens ställning i förhållande till dödsboet slutgiltigt bestämd redan då.

Om en arvinge har avsagt sig sin rätt till laglott utan att få kompensation, är avsägelsen inte bindande. Verkningarna av ogiltigheten begränsas då inte till en rätt för arvingen att få ersättning för laglotten, beräknad efter värdet vid den tidpunkt då förklaringen avgavs. Av huvudregeln följer dock att en arvsavsägelse – som är ogiltig såvitt gäller rätten till laglott – ändå kan göras gällande mot arvingen i den del förklaringen avser arvet i övrigt.

Begränsningar i möjligheten att avsäga sig arv

Den som inte har fyllt 18 år kan inte avsäga sig arv (17 kap. 2 § andra stycket ÄB). Hans eller hennes förmyndare har inte heller rätt att på dennas vägnar göra sådan arvsavsägelse som avses i bestämmelsen.

Den som har förvaltare enligt 11 kap. 7 § FB får inte avsäga sig arv utan förvaltarens skriftliga samtycke. Den som saknar rättshandlingsförmåga kan aldrig göra någon arvsavsägelse vare sig förvaltare förordnats för denna eller inte. Förvaltaren kan inte agera på eget initiativ.

Följden av en arvsavsägelse

Vid en arvsavsägelse kan den som avsäger sig arv inte bestämma vad som i stället ska ske med arvet. En avsägelse innebär endast att arvingen avstått från sin arvsrätt. Att en arvinge avstått från hela sitt arv får till följd att han eller hon inte längre kommer att betraktas som arvinge. Om arvlåtaren inte genom testamente har förfogat över de tillgångar som blir över till följd av avsägelsen, går de till fördelning på samma sätt som om arvingen i fråga skulle ha avlidit före arvlåtaren.

Om arvingen ovillkorligt avstått från sin arvsrätt, gäller avsägelsen oavsett vem som drar fördel av den. Genom avsägelsen accepterar arvingen arvlåtarens dispositionsrätt. Om arvingen i stället har av-

[2] Se Brattström & Singer, *Rätt arv* (2023, version 6, JUNO), s. 59.

stått till förmån för viss annan person, torde förklaringen i regel anses gälla endast för det fall att denna person inträder i arvingens ställe beträffande den egendom som annars skulle ha tillkommit arvingen (jfr 17 kap. 1 § ÄB). Det är fråga om ett liknande förbehåll, när arvingen avgett sin förklaring genom att godkänna arvlåtarens testamente. Avsägelsen är då bara bindande, om testamentet verkställs.

Även om avsägelsen inte uttryckligen skett till förmån för någon annan, kan förhållandena ändå vara sådana att förklaringen avsetts få bindande verkan bara under förutsättning att avsägelsen medför en viss fördelning av det lediga arvet.

Att en arvinge har avsagt sig arv genom att godkänna arvlåtarens testamente, innebär inte någon förpliktelse för arvlåtaren att avstå från rätten att återkalla testamentet (10 kap. 5 § andra stycket ÄB). Att testamentet återkallas kan dock utgöra en brist i förutsättningarna för arvsavsägelsens giltighet.

Arvsavsägelsen gäller som utgångspunkt även gentemot arvingar till den som avsagt sig arv

En bindande arvsavsägelse innebär, om inte annat framgår av omständigheterna, att arvingens avkomlingar inte heller får del av arvet. Det har ansetts orimligt om avkomlingar till en arvinge, som mot vederlag utfäst sig att avstå från rätt till arv, skulle kunna göra sin arvsrätt gällande trots den gjorda utfästelsen. Regeln om bundenhet för arvinges avkomlingar har ansetts försvarlig även i de fall då vederlag inte utgått. Regeln är dock dispositiv; avsägelsens verkan kan begränsas till att bara gälla arvingen personligen genom en uttrycklig överenskommelse mellan arvlåtaren och den avstående.

En arvsavsägelse har sakrättslig verkan

Ur ett borgenärsperspektiv skulle det kunna hävdas att en avsägelse från rätt till arv före dödsfallet är en avhändelse av egendom på samma sätt som ett avstående efter det att arvlåtaren gått bort. Det har dock ansetts att borgenärerna inte kan göra anspråk på egendomen, eftersom den som avsäger sig arvet inte disponerar över egendomen vid den tidpunkt då avsägelsen sker. Avsägelsen gäller ju bara rätten till

framtida arv. I linje med detta finns det också ett förbud mot att genom avtal med tredje man förfoga över ett förväntat arv från en person som ännu lever (17 kap. 1 § ÄB).

8.2.2 Avstående från arv efter arvlåtarens bortgång

Allmänt

Begreppet arvsavstående har använts med olika innebörd i skilda sammanhang. I det följande används det för att beteckna ett avstående som innebär att den som är primärt arvsberättigad avstår från sin arvsrätt när arvlåtaren avlidit, dvs. att han eller hon helt enkelt avstår från sin plats i arvsordningen.[3]

Ett arvsavstående som avser hela eller del av arvslotten får till följd att mottagarna inträder i arvtagarens ställe, också som dödsbodelägare.[4]

Från dessa arvsavstående ska skiljas avstående från rätten att direkt få ut sitt arv i 3 kap. 9 § ÄB (och den av utredningen föreslagna 4 kap. 1 § ÄB). Enligt bestämmelsen kan, när en make avlider och efterlämnar särkullbarn, särkullbarnet avstå från sitt arv till förmån för den efterlevande maken. Det är då inte fråga om att särkullbarnet slutligt avstår från arvet, utan han eller hon kvarstår som efterarvinge och får ut arvet efter sin förälder vid den efterlevande makens död. Det handlar då alltså om att uttaget av arvet skjuts upp. Särkullbarnet kommer i arvsrättsligt hänseende att behandlas som en gemensam bröstarvinge till makarna när det gäller rätt till arv efter sin förälder.[5]

En förvaltares, god mans eller förmyndares befogenheter avseende arvsavstående regleras i 15 kap. 6 § FB.

[3] Jfr NJA 1992, s. 758, där en kvinnas avstående från rätt till testamente till förmån för arvingar uppfattades innebära att hennes make med stöd av makes arvsrätt trädde in i rätten till testamentet. Testators antagna vilja fick avgörande betydelse för tolkningen.
[4] Se exempelvis NJA 2001, s. 59, där en efterlevande make avstått från kvotdelar av sin rätt enligt testamente till förmån för vissa av de i testamentet angivna efterarvingarna till den avlidna maken. Genom avståendet blev de dödsbodelägare i den först avlidna makens dödsbo.
[5] Se Brattström & Singer, *Rätt arv* (2023, version 6, JUNO), s. 57 f. Se vidare avsnitt 5.3.2 för utredningens förslag avseende 4 kap. 1 § ÄB.

Arvsavstående enligt arvsskatterättslig praxis

Förutsättningarna för arvsavstående har utvecklats framför allt i arvsskatterättslig rättspraxis. Även om beskattning av arv och gåva har avskaffats, är denna rättspraxis i viss utsträckning fortfarande av civilrättsligt intresse.[6] Det ingår också i utredningens uppdrag att redogöra för denna praxis. Det kommer därför göras en kortfattad genomgång av den nedan.

Före år 2005 var det av arvsskatteskäl vanligt att arvingar avstod från arv i syfte att fördela arvet på ett ekonomiskt fördelaktigt sätt. Ett sådant avstående medförde att arvet delades upp på flera lotter, vilket gav rätt till skatteavdrag för varje lott och en lägre sammanlagd arvsskatt. Numera finns det förmodligen mer sällan anledning att göra denna typ av avståenden. Om skälet till avståendet är en önskan att tillgodose barnens ekonomiska behov, kan överföringen av egendom lika gärna ske genom en gåva från arvingen som lämnas separat från dödsboförvaltningen.

I praxis ställdes vissa krav för att avståendet skulle ges arvsskatterättsliga effekter. Avståendet kunde gälla hela eller delar av arvslotten, alltså en till materiellt innehåll ospecificerad del i dödsboet. Det var inte möjligt att avstå arv till annan än en arvsberättigad arvinge (den som stod i tur att ärva i stället för den avstående). Om någon annan än en bröstarvinge var mottagare, blev det i stället fråga om en vanlig gåva. Detsamma gällde om avståendet avsåg en preciserad sak eller ett belopp, oavsett vem mottagaren var. Då hade den primära arvingen i någon mening befattat sig med arvet och därefter gett bort det.

I flera arvs- och gåvoskattemål har arvsrättens natur blivit föremål för bedömning. Bland annat har fråga uppkommit om avstående av arv bör klassificeras som en gåva.[7] 1937 års arvsskattekommitté (SOU 1939:18, s. 71 f.) besvarade frågan nekande, om avståendet skedde utan förbehåll. Enligt denna uppfattning kunde arvingarna alltså verkställa egendomsfördelningen på det sätt de ville. Exempelvis kunde en ekonomiskt sämre ställd arvinge tillgodoses genom en större andel än den legala, utan att det överskjutande förvärvet förlorade karaktären av arv och blev en gåva. Förvärvaren ansågs ha fått egendomen direkt från arvlåtaren, dvs. genom arv, och inte

[6] Se Beckman m.fl., *Svensk familjerättspraxis* (2024, version 43, JUNO), avsnitt C I k–l.
[7] Se från äldre tid exempelvis NJA 1931, s. 130 och 1936, s. 532 samt Beckman, Familjerätt 1936–1938, SvJT 1939, s. 641.

genom gåva från den först arvsberättigade. Om någon av sidorna vid bodelning mellan efterlevande make samt arvingar och universella testamentstagare eftergivit sin rätt, var kommitténs åsikt däremot att den ökning av den andra sidans andel som blev följden, inte var ett giftorätts- eller arvsförvärv utan ett gåvofång. Av senare praxis följer att den aktuella frågan får bedömas av sammanhanget.[8]

Att en arvinge som avstått från att göra sin arvsrätt gällande skulle anses aldrig ha fått något arv, verkar bekräftas av ett avgörande från Högsta domstolen, där frågan prövades i ett rent civilrättsligt sammanhang (NJA 1938 s. 190). En arvinge hade efter arvlåtarens död godkänt ett testamente, som kunde antas inte ha tillkommit i laga form. Arvingen blev senare försatt i konkurs och hans konkursbo, som menade att godkännandet av testamentet innebar en gåva, väckte en talan om återvinning. Högsta domstolen ansåg att arvingen genom godkännandet uteslutits från arv och att återvinning inte kunde ske. Eftersom arvingen definitivt hade avstått från att göra sin arvsrätt gällande, ansågs han heller aldrig ha fått något arv, dvs. någon gåva som kunde återvinnas fanns inte. Det är tveksamt om rättsfallet ger anledning till så långtgående slutsatser.[9] I arvsskattehänseende har dock arvsskattekommitténs uppfattning om avstående från arv följts i senare fall, t.ex. i NJA 1966 s. 424 och 1969 s. 93. Frågan om arvsrättens natur verkar allmänt ha fått en annan lösning inom arvsbeskattningen än som är civilrättsligt motiverad.[10]

Att en arvinges andelsrätt i dödsbo redan när arvet fallit representerar ett förmögenhetsvärde framgår bl.a. av rättsfall, enligt vilka andelen kunnat utmätas, t.ex. NJA 1954 s. 177. Andelsrätt i dödsbo har också ansetts ingå i makes giftorättsgods, se NJA 1962 s. 294. En makes avstående från arv kan därför föranleda rätt till vederlag för andra maken, om det utgör ett otillbörligt förfarande (11 kap. 4 § ÄktB). I det nyssnämnda fallet var det fråga om avstående efter det att giftorättsgemenskapen lösts upp men före bodelning. Den andra maken fick ersättning.

I rättspraxis har det gjorts en skillnad mellan avstående från arv och avstående från en rätt på grund av testamente. Högsta domstolen har uttalat att avstående från en testamentslott inte ska betraktas som en gåva, om inte testamentstagaren tillträtt lotten (NJA 1971,

[8] Se bl.a. NJA 1990, s. 18, NJA 1998, s. 135 och NJA 2008, s. 457.
[9] Se Walin i SvJT 1972, s. 126
[10] Se närmare Walin i SvJT 1972, s. 125.

s. 587).[11] I NJA 1983, s. 791 betraktades dock avstående från arv som en gåva (vid tillämpning av 18 kap. 8 § FB – nu 15 kap. 20 § – jämförd med 15 kap. 14 § tredje stycket).[12]

Arvsavstående och gåva

Civilrättsligt är ett arvsavstående en rättshandling som liknar en gåva.[13] Båda dessa rättshandlingar är benefika, men till skillnad från en gåva kräver ett arvsavstående inte en accept från den som avståendet sker till förmån för. Ett arvsavstående får dock gåvans rättsverkningar.

Arvsavståendet skiljer sig från andra typer av gåvor genom att det avgör vem eller vilka som är dödsbodelägare och deltar i förvaltningen av dödsboet.

Ett arvsavstående har inte sakrättslig verkan

En arvinge kan inte genom att avstå från arv hindra att arvet används för att täcka dennas skulder. I förhållande till arvingens borgenärer är det alltså en skillnad mellan ett arvsavstående och en arvsavsägelse. Vid ett arvsavstående efter arvlåtarens död har arvet redan fallit, dvs. arvingen har erhållit en ideell andel i en förmögenhetsmassa som han eller hon kan förfoga över. Det innebär att ett arvsavstående kan angripas av den avståendes borgenärer. Rättshandlingen kan exempelvis bli föremål för återvinning i konkurs eller föranleda omprövning av ett skuldsaneringsbeslut.

Skatteverkets hantering av arvsavstående

Skatteverket hanterar arvsavstående både i samband med registreringen av boupptecknings och vid utfärdande av arvsintyg. Det är sällan Skatteverket har några svårigheter att bedöma vem eller vilka

[11] Walin har riktat kritik mot detta fall, liksom fallet SvJT 1971 rf, s. 18. Se Walin, Förmyndare och gode män, 1975, s. 55.
[12] Jämför RH 1983:18. Jfr även arvsskattemålet NJA 1975, s. 730, där vid arvsbeskattning efterlevande makes avstående från laglott till makarnas barn godtogs, trots att barnen tidigare godkänt testamente enligt vilket maken skulle erhålla hela kvarlåtenskapen med fri dispositionsrätt.
[13] Se SvJT 1998, s. 639.

som är dödsbodelägare respektive legatarier i de fall där någon form av avstående skett. Skatteverket ser inte att det finns några skäl att begränsa nuvarande möjlighet för en arvinge att avstå från sin rätt till arv.

Om Skatteverket ska kunna beakta ett arvsavstående i en bouppteckning, måste detta ha skett senast vid förrättningen. För att Skatteverket ska kunna ta hänsyn till ett arvsavstående i ett bouppteckningsärende, ska en handling där avståendet framgår lämnas in till Skatteverket. För det fall en sådan handling saknas, kan avståendet antecknas i bouppteckningen och skrivas under av den som avstår från arv ifall han eller hon är bouppgivare. Om avståendet har skett före eller senast under förrättningen, kan det innebära förändringar i dödsbodelägarkretsen och därmed påverka vem som ska kallas till förrättningen och antecknas i bouppteckningen.

8.3 Överväganden och förslag

Bedömning: Det saknas skäl att göra någon saklig ändring avseende arvsavstående (efter arvlåtarens död) eller att införa en förtydligande bestämmelse om hur ett arvsavstående sker. Däremot finns det anledning att införa en bestämmelse om att arvsavstående ska antecknas i bouppteckningen.

Förslag: Det ska anges i bouppteckningen vem eller vilka av arvingarna som gjort ett arvsavstående och till förmån för vem arvsavståendet skett.

Det finns inte skäl att göra någon saklig ändring avseende arvsavstående

Efter att arvs- och gåvoskatten avskaffats har den enskilt största anledningen till att göra ett arvsavstående försvunnit, nämligen att minimera arvsskatten och därmed öka det som kan fördelas i arv. Numera kan samma ekonomiska resultat åstadkommas genom att arvingen överlåter sin rätt till arv till någon annan genom gåva frikopplat från arvskiftet.

Det kan dock finnas mer personliga och känslomässiga skäl till att någon vill låta arvet gå direkt vidare när arvlåtaren avlidit. Om en arvinge exempelvis har brutit banden med arvlåtaren, kanske han eller hon inte vill ta del av kvarlåtenskapen.

En arvinge kan också redan i samband med dödsfallet vilja gynna en annan arvinge i samma arvsklass; exempelvis kan ett välbeställt syskon tänkas vilja avsäga sig arvet för att det i stället ska tillfalla ett mindre välbeställt syskon.

Vidare kan ett skäl för arvsavstående vara att arvlåtaren under sin livstid gett uttryck för ett önskemål om att arvingen ska avstå från arvet, t.ex. för att arvingen tidigt fått olika gåvor som inte kan avräknas som förskott på arv. I ett sådant läge kan en arvsavsägelse ha diskuterats mellan berörda parter under arvlåtarens livstid, men aldrig blivit av i praktiken.

Förutom sådana mer känslomässiga dimensioner av ett arvsavstående (jämfört med en vanlig gåva), är det inte otänkbart att en arvsberättigad arvinge avstår sin rätt till arv för att inte behöva hantera dödsboet. Som nämnts tidigare är följden av ett arvsavstående att mottagaren, dvs. den som arvingen avstår arvet till förmån för, i stället blir dödsbodelägare. Det får betydelse när det gäller vem som ska kallas till förrättningen och antecknas i bouppteckningen. För en arvinge som inte vill hantera dödsboförvaltningen och som inte har avsagt sig rätten till arv under arvlåtarens livstid, är arvsavstående i princip det enda alternativet. Om alla arvsberättigade släktingar avstår från arv, blir Allmänna arvsfonden enda dödsbodelägare. Räcker tillgångarna bara till begravningskostnader eller om det saknas tillgångar, kan dödsboet avvecklas genom en dödsboanmälan. Om det däremot finns tillgångar i form av exempelvis en fastighet, måste avvecklingen och eventuellt ett försättande av dödsboet i konkurs, ombesörjas av dödsbodelägarna (även om det skulle visa sig att tillgångarna inte täcker skulderna).[14]

Utredningen bedömer att det inte finns några rättspolitiska skäl för att ändra rättsverkningarna av ett arvsavstående, exempelvis för att freda arvet från den avståendes borgenärer. Tvärtom har den sakrättsliga skillnaden mellan en arvsavsägelse och ett arvsavstående goda skäl för sig och bör behållas även framöver. Ett arvsavstående bör alltså inte heller fortsättningsvis kunna göras till nackdel för den avståendes borgenärer.

[14] Se Brattström & Singer, *Rätt arv* (2023, version 6, JUNO), s. 59 f.

Utredningen anser att den sakrättsliga skillnaden mellan en arvsavsägelse och ett arvsavstående motiverar olika förutsättningar och att arvsavsägelse – men inte arvsavstående – uttryckligen regleras; det är naturligt att arvsavsägelsen är reglerad i lag för att man på det sättet ska kunna godkänna ett testamente i förväg, medan samma behov inte finns i fråga om arvsavstående. En annan saklig skillnad som motiverar att arvsavsägelse, men inte arvsavstående, regleras är att en avsägelse normalt skär av arvsrätten även i förhållande till arvingens avkomlingar. Ett avstående leder däremot normalt till att arvingens avkomlingar träder in enligt successionsordningen.

Den arvinge som av personliga eller känslomässiga skäl vill göra ett arvsavstående uppnår samma effekt genom att i ett senare skede ge förmögenhetsmassan i gåva.

Det finns dock en situation där ett arvsavstående kan få betydelse i skatterättsligt hänseende, nämligen om det finns en jordbruksfastighet i ett enmansdödsbo. När det finns en jordbruksfastighet i dödsboet ska arvskifte ske inom fyra år efter utgången av det kalenderår då dödsfallet inträffade (18 kap. 7 § ÄB). Om det finns ett underskott i näringsverksamhet samtidigt som man ska göra en avverkning, kan arvingen i denna situation göra ett arvsavstående för att kunna utnyttja underskottet och därmed få en lägre skatt på intäkten från avverkningen. Utredningen anser dock att denna situation inte utgör ett skäl för att civilrättsligt uttryckligen reglera arvsavstående.

Med hänsyn till det anförda bör det inte krävas att ett arvsavstående, till skillnad från vad som gäller för arvsavsägelse, ska vara skriftligt för att vara gällande. Det finns heller inte skäl för några andra formkrav när det gäller arvsavstående.

Ett arvsavstående bör antecknas i bouppteckningen

Utredningen har ovan bedömt att det inte finns anledning att ändra rättsverkningarna av ett arvsavstående – och att det dessutom finns sakliga skillnader som gör det motiverat att förutsättningarna för arvsavsägelser (men inte arvsavstående) är reglerade. Det som snarast kan motivera en reglering är att ett arvsavstående, liksom annan överlåtelse av andelsrätt i dödsbo, påverkar vem eller vilka som blir dödsbodelägare och deltar i förvaltningen av dödsboet. I utredningens

uppdrag ingår också att lämna förslag till en lagreglering av arvsavstående.

Skatteverket har som nämnts tidigare inte några egentliga problem med att hantera arvsavstående. Det kan dock antas att enskilda typiskt sett inte har kännedom om vad ett arvsavstående är och att det skiljer sig från ett annat slags gåva genom att det avgör vem eller vilka som är dödsbodelägare och deltar i förvaltningen av boet. En bestämmelse om att ett arvsavstående ska antecknas i bouppteckningen skulle fungera som en upplysning till dödsbodelägare om denna konsekvens. En sådan upplysning kan också stärka bouppteckningens funktion som dödsboets legitimationshandling och i viss mån förenkla Skatteverkets hantering. Att frågan regleras kan dessutom stärka den känslomässiga betydelsen av ett arvsavstående.

Utredningen föreslår mot denna bakgrund att en bestämmelse av närmast ordningskaraktär tas in i 20 kap. 5 § ÄB, med den innebörden att det ska antecknas i bouppteckningen om en dödsdelägare har avstått från sin rätt till arv. Det handlar alltså enbart om sådana arvsavstående då en arvinge avstått en andel av eller hela sitt arv. För att anteckningen ska fylla någon funktion bör det anges vem eller vilka av arvingarna som gjort ett arvsavstående och till förmån för vem arvsavståendet skett. Detta innebär dock inte att rättshandlingen som sådan, dvs. själva avståendet, förenas med något formkrav.

Det kommer dock även framöver vara möjligt att avstå från sitt arv efter det att bouppteckningen har gjorts. Fram till arvskiftet är gjort medför ett arvsavstående att dödsbodelägarkretsen förändras. Om ett arvavstående sker efter bouppteckningen, kan det därför krävas att en tilläggsbouppteckning görs, jfr 20 kap. 10 § ÄB.

9 Ett testamentsregister i offentlig regi

9.1 Uppdraget

Reglerna i ärvdabalken berör alla i samhället, samtidigt som det rör komplicerade och känsliga frågor. Detta ställer höga krav på att regelverket är tydligt och förutsebart samt att det har god förankring i det allmänna rättsmedvetandet. Genom att upprätta ett testamente kan människor bestämma hur deras kvarlåtenskap ska fördelas efter döden. I utredningens direktiv anges att det är angeläget att den avlidnas sista vilja blir känd och respekteras men att det förekommer att testamenten av olika anledningar inte kommer fram vid dödsfall eller förfalskas. Detta är varken tillfredställande eller helt rättssäkert och medför kostnader för både enskilda och det allmänna. Reglerna är inte heller anpassade för den tekniska utveckling som skett i samhället. Om testamenten registreras i ett allmänt testamentsregister skulle det enligt direktiven stärka rättssäkerheten och därmed öka benägenheten att ta tillvara den flexibilitet som ett testamente erbjuder i fråga om fördelning av kvarlåtenskap. Inrättandet av ett register skulle också kunna leda till enklare administration för både enskilda och myndigheter. Mot denna bakgrund är utredningens uppdrag att föreslå hur ett testamentsregister i offentlig regi kan inrättas.

Utredningen har även i uppgift att bedöma om ett testamente bör kunna upprättas digitalt. Utredningen återkommer till denna fråga i kapitel 10. Det övergripande syftet med uppdraget är att modernisera reglerna om testamenten med beaktande av samhälls- och teknikutvecklingen. I samma syfte omfattar uppdraget även förutsättningarna för att upprätta nödtestamenten vilket utredningen behandlar i kapitel 12.

Enligt direktiven finns det inte nu anledning att införa en obligatorisk registrering av testamente. Däremot finns det inget som hindrar överväganden om huruvida den som en gång valt att registrera sitt testamente därefter ska vara bunden vid att återta eller ändra sitt testamente enligt samma system.

9.2 Bakgrund, utgångspunkter och gällande rätt

Bakgrund och utgångspunkter

Skatteverket presenterade år 2008 ett förslag om att införa en möjlighet att mot en avgift registrera testamenten.[1] Den dåvarande regeringen fann år 2012 inte tillräckliga skäl för att gå vidare med förslaget.[2]

Frågan om att inrätta ett testamentsregister i offentlig regi har återkommande uppmärksammats av riksdagen. Riksdagen har på senare tid i tillkännagivanden uppmanat regeringen att ta nödvändiga initiativ för att inrätta ett frivilligt testamentsregister i det allmännas regi och framhållit att frågan bör prioriteras.[3]

Regeringen gav den 2 september 2021 Skatteverket i uppdrag att se över förutsättningarna för att inrätta ett testamentsregister i offentlig regi (Fi2021/02888). Skatteverket ansåg i en promemoria från 2022 att ett frivilligt testamentsregister i offentlig regi bör inrättas och administreras av myndigheten.[4] I promemorian behandlar Skatteverket olika alternativ till hur ett sådant register skulle kunna utformas. Myndigheten pekade även på ett antal rättsliga och praktiska frågeställningar som ett testamentsregister aktualiserar och som behöver utredas vidare. Enligt utredningens direktiv är Skatteverkets promemoria en lämplig utgångspunkt för utredarens överväganden.

[1] Se Skatteverkets promemoria Bouppteckningar och testamentsregister, 2008-05-19, dnr 131 79596-08/113. Dessförinnan hade frågan om ett testamentsregister uppmärksammats i riksdagen flera gånger, se lagutskottets betänkande 2005/06:LU10, civilutskottets betänkande 2006/07:CU21 samt motionerna 2005/06:L221, 2005/06:L245, 2005/06:L256, 2005/06:L388 och 2006/07:C224. Frågan togs sedan upp på nytt 2009 och 2010, se civilutskottets betänkanden 2009/10:CU8 och 2010/11:CU18 samt motionerna 2009/10:C258, 2009/10:C372 och 2010/11:C212.
[2] Se regeringsbeslut 2012-04-04, Ju2008/4624/L2.
[3] Se civilutskottets betänkanden 2021/22:CU6, 2020/21:CU6 och 2018/19:CU7. Frågan om att ge regeringen i uppdrag att införa ett testamentsregister har på nytts väckts i oktober 2024 genom motion 2024/25:1226 till riksdagen.
[4] Se Skatteverkets promemoria, Ett frivilligt testamentsregister i offentlig regi, Ju2022/00750.

Reglerna om testamenten

Genom att upprätta ett testamente är det möjligt att med vissa begränsningar avvika från den legala arvsordningen i fråga om fördelning av den avlidnas kvarlåtenskap. Testamentet är en strikt formbunden rättshandling. Den som har fyllt 18 år får förordna om sin kvarlåtenskap genom testamente (9 kap. 1 § ÄB). Testamente får också göras av underårig som fyllt 16 år och som vill förordna om egendom som han eller hon själv får råda över.[5] Att den enskildas rättshandlingsförmåga på annat sätt är inskränkt, exempelvis p.g.a. förvaltarskap, påverkar som utgångspunkt inte rätten att upprätta ett testamente.[6] Gode män och förvaltare är inte heller behöriga att företräda den enskilde i frågor om upprättande av testamente eller liknande frågor av utpräglat personlig karaktär (12 kap. 2 § tredje stycket FB).[7]

För testamenten gäller olika formkrav beroende på vilken typ av testamente det rör. De mest grundläggande formkraven har i princip oförändrade förts över från 1930 års testamentslag till ärvdabalken.[8] Ett ordinärt testamente ska upprättas skriftligen med två vittnen (10 kap. 1 § ÄB).[9] Testatorn ska skriva under testamentshandlingen eller vidkännas sin underskrift på denna i vittnenas samtidiga närvaro.[10] Vittnena, som också ska skriva under handlingen, behöver veta att handlingen är ett testamente, men behöver inte känna till dess innehåll.[11] Nödtestamenten kan upprättas antingen muntligen inför två vittnen (muntligt testamente) eller utan vittnen genom en

[5] Jämför 9 kap. 3 § FB.
[6] Av 13 kap. 2 § ÄB följer dock att ett testamente kan förklaras ogiltigt om det har upprättats under påverkan av en psykisk störning.
[7] En framtidsfullmakt får inte heller omfatta sådana åtgärder som avses i bl.a. 12 kap. 2 § tredje stycket FB, se 2 § andra stycket lagen (2017:310) om framtidsfullmakter.
[8] Prop. 1958:144, s. 119 f.
[9] Kravet på skriftlighet kan uppfattas så att det endast innebär att testamentet ska upprättas i en eller annan skriftlig form och inte muntligt. Det kan vara fråga om en handling skriven för hand eller på dator, men det kan också vara en blankett eller liknande. En jämförelse kan göras med kravet på en ”egenhändigt skriven och undertecknad handling” för ett holografiskt testamente.
[10] Kravet på testators underskrift ska enligt äldre förarbeten ges en fri och praktisk tolkning (se SOU 1929:22, s. 157). När testator på grund av sjukdom eller funktionsnedsättning inte själv kunnat skriva sin underskrift har kravet i rättspraxis således ansetts uppfyllt även där någon annan hjälpt till med detta (se NJA 1937, s. 221 och RH 1995:145). Kravet på vittnenas samtidiga närvaro har bedömts strikt (se NJA 1978, s. 189), men ska inte uppfattas så att vittnena behöver skriva under handlingen samtidigt vare sig med testator eller med det andra vittnet (jfr NJA 1994, s. 145).
[11] I 10 kap. 4 § ÄB finns bestämmelser med krav på vittnena. Här framgår att de som är under 15 år, lider av en psykisk störning, är gift, sambo eller annars släkt med testator, och de som är testamentstagare eller gynnas genom testamentet inte får vara testamentsvittnen.

egenhändigt skriven och undertecknad handling (holografiskt testamente) (10 kap. 3 § ÄB).[12] Ett nödtestamente kan endast upprättas om testator på grund av sjukdom eller annat nödfall inte kan upprätta ett ordinärt testamente. Nödtestamentet blir ogiltigt om testatorn under tre månader efter upprättandet av nödtestamentet haft möjlighet att upprätta ett ordinärt testamente.[13]

De särskilda formkraven har motiverats framför allt av att handlingen ska träda i kraft först efter arvlåtarens död. Formkraven ska säkerställa att testators vilja på ett tillförlitligt sätt kan fastställas även när denne inte längre kan uttrycka sin vilja själv. Vidare är formkraven avsedda att inskärpa betydelsen av testamentshandlingen som ett uttryck för testators sista och yttersta vilja, till skillnad från ett tillfälligt och oöverlagt viljeuttryck. Krav på testators underskrift kan även ha en äkthetsfunktion; genom underskriften kan en viss person knytas till ett visst testamente, och därmed det förordnande som följer av detta. Underskriften kan på så sätt förhindra verkställande av förordnanden som inte härrör från testator.[14]

Ett testamente som inte är upprättat i laga form kan förklaras ogiltigt (13 kap. 1 § ÄB). Detsamma gäller för ett testamente som har upprättats under påverkan av en psykisk störning (2 §) eller om testamentet tillkommit på ett otillbörligt sätt, såsom att det upprättats med tvång eller genom vilseledande (3 §). För att ett testamente ska bli ogiltigt krävs i princip att ogiltigheten påtalas genom en klandertalan enligt 14 kap. 5 § ÄB.[15] Först om domstolen bifaller klandertalan blir testamentet ogiltigt. Om arvingarna inte väcker klandertalan eller godkänner förordnandet, kan testamentet däremot

[12] Även om det förekommer olika uppfattningar (jfr även Svea hovrätts dom den 13 juni 2013 i mål T 11306-12) kan kraven på en egenhändigt skriven handling uppfattas så att det utesluter såväl datorskrivna handlingar som handlingar vilka författats av annan än testator (se Gösta Walin och Göran Lind, *Ärvdabalken: En kommentar* Del I (1–17 kap.): arv och testamente, s. 284).

[13] Skulle testator under tremånadersperioden på grund av sjukdom eller annat nödfall åter bli förhindrad att upprätta ett vanligt testamente upphör tremånadersfristen att löpa medan hindret består. Tidsperioderna då testator kunnat upprätta ett vanligt testamente ska läggas samman. Om tremånadersfristen då har löpt ut är nödtestamentet ogiltigt (Lind & Walin, kommentaren till 10 kap. 3 §).

[14] Prop. 1930:10, s. 52 och SOU 1929:22, s. 146 f.

[15] Detta gäller under förutsättning att testatorn efterlämnar en testamentshandling i original vid sin bortgång. Finns originalet inte i behåll presumeras i princip testamentet vara återkallat, varvid en klandertalan inte aktualiseras, se mer nedan om återkallelser.

bli gällande, även om formfel förekommit.[16] På så sätt kan alla typer av testamentariska förordnanden, även till exempel anteckningar utan underskrift eller sms-meddelanden i praktiken bli giltiga.[17] Om arvingarna väcker klandertalan, är det testamentstagaren som har bevisbördan för att förordnandet uppfyller formkraven. Vid ordinära testamenten fyller bevittningen ett viktigt syfte. Om vittnena i testamentshandlingen har intygat att testamentet upprättats i laga form, finns en lagstadgad presumtion för att så är fallet (10 kap. 2 § andra stycket ÄB).[18]

En testator har rätt att när som helst ändra eller återkalla sitt testamente. Det är som utgångspunkt det senast upprättade testamentet som gäller, om det finns flera och de avser samma egendom. En ändring kan avse återkallelse av delar av ett testamente eller ett tillägg till ett testamente. För tillägg gäller samma formkrav som för upprättande av testamentet (10 kap. 6 § ÄB). En återkallelse kan däremot ske formlöst och på olika sätt (10 kap. 5 § ÄB). Testatorn kan återkalla sitt testamente genom att upprätta ett nytt testamente, genom att förstöra testamentet i original eller genom att otvetydigt visa att testamentet inte längre utgör dennes yttersta vilja.[19] Ett tillägg till ett testamente återkallas på samma sätt som huvudtestamentet åter-

[16] Enligt 1930 års testamentslag var testamentstagaren tvungen att inom sex månader från det att han fått kännedom om testamentet *bevaka* detta genom att uppvisa det inför domstol. Annars förlorade testamentstagaren sin rätt gentemot en arvinge som inte uttryckligen godkänt testamentet. Detta system avskaffades genom lagen (1989:308) om ändring i ärvdabalken till förmån för det nuvarande systemet där testamentstagare som utgångspunkt inte behöver göra något för att testamentet ska bli giltigt (se dock 14 kap. 4 § ÄB). En direkt motsvarighet fanns vid den tiden endast i Finland. I förarbetena anfördes att bevakningsförfarandet, särskilt i internationella förhållanden, lett till rättsförluster där testamentstagare från utlandet varit ovetande om det svenska systemet för testamentsbevakning. Även rättsfallet NJA 1961, s. 183 togs upp som exempel på motsvarande rättsförluster där testamentstagaren varit aktiv men inte bevakat på rätt sätt eller i rätt forum (se prop. 1988/89: 88, s. 10 f.).

[17] Påståendet är riktigt så länge förordnandet inte prövas rättsligt (jfr NJA 1993, s. 341 där ett nödtestamente i form av anteckningar utan underskrift inte kunde fastställas som ett giltigt förordnande). Att det finns en ogiltighetsgrund (och testamentet på så vis kan angripas) innebär dock inte att testamentet inte kan godkännas eller att en klandertalan kan underlåtas, vilket kan medföra giltighet oavsett form. Detta ska skiljas från förfalskningar som är ogiltiga i sig själva (nullitet). (Se Göran Lind, Anna Singer m.fl, *Svensk familjerättspraxis*, JUNO, version 42, 24 november 2023, avsnitt C II d) och C VII.) Även om det finns ett formellt riktigt testamente som ger klart uttryck för testators vilja är det inte heller givet att det kommer få rättsverkan efter testatorns död. Detta förutsätter i praktiken att testamentstagarna åberopar testamentet genom att initiera en delgivning enligt 14 kap. 4 § ÄB. Om ingen åberopar testamentet kommer det inte beaktas vid arvskiftet. Testator kan dock peka ut en testamentsexekutor som utifrån uppdragets natur bl.a. kan initiera delgivning med arvingarna.

[18] Se även NJA 1994, s. 34 och NJA 2009, s. 249.

[19] På så sätt kan muntliga återkallelser förekomma, vilket kan leda till oklarheter. I de fall ett testamente återfinns i original efter testatorns död ligger bevisbördan för att det återkallats normalt på den som hävdar det.

kallas. En stor flexibilitet och frihet i fråga om återkallelser har motiverats av att så långt som möjligt tillmötesgå testatorns vilja.

Om testamentet utan återkallelse av annan anledning har förstörts eller kommit bort, utgör detta inget hinder för att ändå åberopa handlingen, exempelvis en kopia. Om testamentet i original inte kan åberopas, har testamentstagaren i regel bevisbördan för att testamentet inte har återkallats.[20] Enligt Högsta domstolens praxis gäller dock vissa bevislättnader för testamentstagaren.[21]

Testamentet i original, eller en bestyrkt kopia, ska bifogas bouppteckningen (20 kap. 5 § ÄB). Testamentet påverkar vem som betraktas som dödsbodelägare eller efterarvinge och som ska kallas till en bouppteckningsförrättning samt antecknas i bouppteckningen. Även innan det blivit klarlagt huruvida ett testamente gäller betraktas såväl de arvingar som uteslutits från arv genom testamentet som de universella testamentstagarna som dödsbodelägare (18 kap. 1 § ÄB).[22] För att ett testamente ska få rättsverkan förutsätts antingen att de legala arvingarna godkänner testamentet, att de legala arvingarna delges testamentet utan att klandra det inom sex månader därefter, eller att en domstol ogillar en klandertalan (14 kap. 4 och 5 §§ ÄB). Den legala arvinge som klandrar testamentet gör det enbart beträffande sin andel. Testamentet blir gällande i förhållande till övriga arvingar som inte har väckt klandertalan inom angiven tid. Man brukar tala om att testamentet på något av dessa sätt får laga kraft. Det innebär i princip att testamentet kan ligga till grund för arvskifte, men hindrar inte en senare domstolsprövning som tar

[20] I den norska Arveloven (Lov om arv og dødsboskifte, LOV-2019-06-14-21) regleras motsvarande situation i 64 §. Här framgår att ett testamente som inte kan återfinnas efter testatorns död ska gälla om det kan bevisas att testatorn upprättat ett giltigt testamente och innehållet ändå kan klarläggas. Testamentet ska dock inte gälla om det mest troligt har återkallats.
[21] I sådana fall har det ansetts tillräckligt att testamentstagaren gör det övervägande sannolikt att återkallelse inte har skett (se NJA 1960, s. 227 och NJA 1977, s. 168). Om testamentet finns i behåll är utgångspunkten att den som gör gällande en återkallelse har bevisbördan för omständigheter av den innebörden (se NJA 1974, s. 646 och NJA 2017, s. 362 p. 8). Om testamentshandlingen har förstörts, innebär detta i sig inte att testamentet inte kan vara gällande. Så är fallet endast när detta måste anses vara ett uttryck för testators vilja att återkalla testamentet. I sådana fall har den som vill åberopa ett förstört testamente i regel bevisbördan för att testamentet inte är återkallat av testator, varvid vissa bevislättnader kan gälla (se NJA 1959, s. 658 och NJA 2017, s. 362). Den som påstår att testator har återtagit en återkallelse, så att ett tidigare återkallat testamente på nytt har fått giltighet, har bevisbördan för omständigheter av den innebörden (NJA 2022, s. 509).
[22] Testamentet kan även grunda behörighet för att ansöka om boutredningsman (19 kap. 1 § tredje stycket ÄB) En s.k. legatarie som genom testamentet ska få viss bestämd egendom, exempelvis en fastighet eller ett kontantbelopp (11 kap. 10 § ÄB) är däremot inte dödsbodelägare i den avlidnas dödsbo, men kan i vissa fall ha rätt att begära att en boutredningsman förordnas (se bl.a. rättsfallet NJA 2024, s. 728).

sikte på annat än klandergrunderna i 13 kap. ärvdabalken, t.ex. i fråga om hur testamentet ska tolkas eller hur det gäller i förhållande till ett annat testamente.[23] I princip kan en talan om anspråk på arv eller på rätt enligt testamente väckas inom tio år från dödsfallet (16 kap. 4 § ÄB).

EU:s arvsförordning och lagen om arv i internationella situationer

När det gäller gränsöverskridande situationer finns det särskild reglering om framför allt domsrätt och tillämplig lag. EU:s strävan efter att harmonisera medlemsstaternas internationella privaträtt inom arvsrättens område har manifesterats i EU:s arvsförordning.[24] En avsikt med arvsförordningen är att gränsöverskridande arvsärenden ska handläggas enhetligt, i enlighet med en enda lagstiftning och av en enda myndighet. I princip är det domstolarna i den medlemsstat där den avlidna hade hemvist som är behöriga att pröva arvsmålet, och det är normalt även den medlemsstatens lagstiftning som är tillämplig. Arvsförordningen gäller som lag i Sverige och är alltså direkt tillämplig här. Vissa kompletterande bestämmelser finns i lagen (2015:417) om arv i internationella situationer (IAL).

EU:s arvsförordning tillämpas på arv efter personer som avlidit den 17 augusti 2015 eller senare (artikel 83.1). Om en person avlidit före det datumet, gäller äldre svensk internationell privaträtt (tredje punkten av övergångsbestämmelserna till IAL). EU:s arvsförordning ska tillämpas på samtliga civilrättsliga aspekter på arv efter en avliden person (artikel 1.1). Arvsförordningen innehåller inte några materiella bestämmelser om testamenten. Däremot finns det bestämmelser om vilket lands lag som ska tillämpas för att bedöma om ett testamente är materiellt giltigt eller inte (artikel 24–26).[25] Det finns även bestämmelser om vilket lands lag som ska tillämpas i fråga om ett testamentes formella giltighet (artikel 27). Sverige ska dock inte tillämpa artikel 27 vid lagkonflikter i fråga om testamentets form, utan 1961 års Haagkonvention (artikel 75.1 och skäl 73). Haagkonven-

[23] Den tidpunkt då testamentet har fått laga kraft kan ha betydelse bl.a. i fråga om giltigheten av vissa legat samt frågan om ansökan om fastighetsbildning och lagfart (12 kap. 12 § ÄB och 20 kap. 2 och 7 §§ JB).
[24] Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 650/2012 av den 4 juli 2012 om behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar samt godkännande och verkställighet av officiella handlingar i samband med arv och om inrättandet av ett europeiskt arvsintyg.
[25] Det handlar främst om möjligheten eller rättigheten i sig att upprätta ett testamente.

tionens bestämmelser om lagval för prövningen av formkraven för testamenten har införlivats i 2 kap. 3 § IAL. Bestämmelsen är tillämplig i förhållande till alla stater, inte bara de som tillträtt konventionen.

Härutöver kan nämnas den nordiska arvskonventionen med harmoniserade internationella privaträttsliga bestämmelser i de nordiska länderna.[26] Den nordiska arvskonventionen har delvis införlivats i 3 kap. IAL (1 kap. 2 § IAL).

9.3 Testamentsregister i andra länder

Många av EU:s medlemsstater har någon typ av testamentsregister i offentlig regi. I flera fall hanteras registret av notariat, en typ av juridisk instans som inte har någon motsvarighet i Sverige. En del länder sköter sina register genom domstolsväsendet eller annan statlig institution. Finland, Grekland och Irland saknar offentliga register för testamenten.[27]

Det kan vara av intresse för utredningens överväganden hur de frågor som uppdraget omfattar hanteras i andra länder som är jämförbara med Sverige, främst de nordiska länderna. Nedan följer en mer detaljerad genomgång av regleringen i Danmark, Finland och Norge.

Danmark

Ett testamente kan enligt dansk rätt upprättas skriftligt med testatorns underskrift antingen inför två vittnen eller inför en s.k. notarie (motsvarande en svensk notarius publicus). Nödtestamenten kan upprättas i vilken form som helst och upphör att gälla sedan testatorn under tre månader varit oförhindrad att upprätta ett ordinärt testamente. Testamentariska förordnanden i fråga om sedvanligt lösöre och personliga ägodelar kan dessutom upprättas genom en obevittnad skriftlig, daterad och undertecknad förklaring.

Notarietestamenten innebär att testatorn tar med ett skriftligt testamente till notarien, som kontrollerar testatorns identitet och

[26] Konventionen den 19 november 1934 mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge om arv, testamente och bodelning.
[27] Skatteverkets promemoria 2022, s. 15 och webbsidan https://e-justice.europa.eu/517/SV/inheritance.

att denne är vid sina sinnens fulla bruk, utan att ta ställning till testamentets innehåll och giltighet. Notarierna har kontor vid landets lokala domstolar (byretterna). Hos notarien ska testatorn antingen underteckna testamentet eller vidkännas sin underskrift på detta. Testamenten som upprättas hos en notarie ska anmälas till och registreras i det danska centralregistret för testamenten. Notarien gör anmälan elektroniskt eller på en särskild blankett. Testatorn kan välja att notarien ska bevara en kopia av testamentet. Kopiorna förvaras på det lokala domarkontoret och får förvaras i elektronisk form.[28] Testatorn ansvarar således själv för originalet. Återkallelse eller ändring av testamente ska ske enligt reglerna för upprättande av testamenten. Den som önskar ändra eller återkalla ett notarietestamente rekommenderas att göra ett nytt testamente och underteckna det hos notarien på samma sätt som det tidigare testamentet. Det är alltid det senaste testamentet som är giltigt.[29]

Det är bara notarietestamenten som registreras i centralregistret för testamenten. Centralregistret är en del av det danska tingslysningssystemet (en form av registrering i offentligt register) och har funnits sedan år 1932. Registret har inga kopior av testamentena, utan i registret finns endast uppgifter om att en viss person upprättat ett testamente samt upplysningar om var och när detta skedde.

När en person avlider, är ansvarig domstol (skifteretten) skyldig att utreda om testamente upprättats och kontrollera det danska centralregistret för testamenten, för att inhämta information om eventuella testamenten och sedan rekvirera en kopia från ansvarig notarie.[30] Skifteretten får på så vis tillgång till det eventuella testamentet och kan sedan kalla arvingarna, både legala och testamentariska, till ett möte där ställning tas till boets fortsatta behandling.[31] Det är endast skifteretterna som har tillgång till centralregistret. Övriga intresserade får vända sig till skifteretten för uppgifter. Enligt dansk

[28] Se 14 och 16 §§ Bekendtgørelse om notarialforretninger (BEK nr 1555 af 18/12/2007).
[29] Notarietestamenten regleras i 63 § Bekendtgørelse af arveloven (LBK nr 1347 af 15/06/2021). Se även 18–20 §§ Bekendtgørelse om notarialforretninger (BEK nr 1555 af 18/12/2007) och webbsidan https://domstol.dk/alle-emner/notar/notar-testamente/.
[30] I Danmark utgör reglerna om dödsboförvaltning och arvskifte ett eget område av arvsrätten som kallas skifteret. Avvecklingen av ett dödsbo inleds på initiativ av skifteretten (som är en avdelning hos byretten [motsvarande tingsrätten]), medan det i Sverige är upp till dödsbodelägarna själva att agera med anledning av ett dödsfall (jfr 23 kap. 1 § ÄB).
[31] Enligt 7 § Lov om skifte af dødsboer (LBK nr 1807 af 03/09/2021) ska skifteretten inhämta nödvändiga uppgifter om arvingar från det centrala personregistret samt om den avlidnas testamentariska dispositioner från testamentsregistret eller på annat sätt. Skifteretten ska kalla dödsbodelägarna till ett möte. Utgångspunkten är att invändningar i fråga om testamentets giltighet prövas av skifteretten genom en dom (se 89 §).

lagstiftning gäller sekretess för testamentsregistrets innehåll och sekretessen varar hela testatorns liv.[32]

Norge

I Norge finns regler om arv och testamenten i arveloven.[33] Norge har i princip motsvarande testamentsformer som Sverige. Den som är över 18 år kan förordna om sin kvarlåtenskap genom testamente (41 § arveloven). Är testator under 18 år, krävs en stadfästelse i särskild ordning. Ett ordinärt testamente ska vara skriftligt, undertecknat och bevittnat av två vittnen (42 §). En skillnad i förhållande till Sverige är att vittnena inte behöver vara samtidigt närvarande och att de ska ha fyllt 18 år. Jävsreglerna skiljer sig dessutom åt på så sätt att det inte ställs upp något krav på att vittnet inte får vara gift, sambo eller nära släkt med testator, så länge det inte är fråga om en person som gynnas genom testamentet (44 §). De mindre stränga kraven i dessa avseenden har motiverats bl.a. av att formkraven inte bör vara mer komplicerade än nödvändigt och att det genom de formkrav som ställs ändå kan säkerställas att testator inte utsätts för otillbörlig påverkan.[34] Förutom det ordinarie testamentet finns det möjlighet att upprätta nödtestamente, både skriftligt och muntligt, enligt motsvarande regler som gäller i Sverige (46 §). Härutöver har Konungen[35] bemyndigats att meddela särskilda föreskrifter om vilka krav som ska vara uppfyllda för att testamenten ska kunna upprättas även digitalt. Undantag kan då föreskrivas från vissa av de befintliga formkraven. Några sådana föreskrifter har ännu inte meddelats.[36] Ett testamente får ändras eller återkallas enligt samma regler som gäller för upprättande av testamenten. En återkallelse kan också göras genom att testamentshandlingen förstörs eller stryks över (48 §).

[32] Bekendtgørelse af lov om skifte af dødsboer (LBK nr 1807 af 03/09/2021) och Skatteverkets promemoria 2022, s. 15 f.
[33] Lov om arv og dødsboskifte (arveloven), LOV-2019-06-14-21. Arvslagstiftningen är nyligen omarbetad och den nya lagen trädde i kraft den 1 januari 2021.
[34] Prop. 107 L (2017-2018), s. 116 f.
[35] Härmed avses det norska justitiedepartementet, se John Asland, *Arverett*, Oslo 2021, s. 130.
[36] Frågan väcktes först under behandlingen i stortinget, se Innstilling til Stortinget fra justiskomiteen, Innst. 252 L (2018–2019), s. 13 f. I förarbetena till arveloven påpekade departementet att ingen av remissinstanserna hade framfört önskemål om digitala testamenten eller muntliga video- eller ljudtestamenten varför detta inte övervägts, se prop. 107 L (2017–2018), s. 116.

I 63 § finns en bestämmelse om förvaring och registrering av testamenten. Möjligheten till förvaring av testamenten vid de lokala domstolarna (tidigare skifteretterna, numera tingrettena) har funnits sedan år 1954. Registrering sker numera i domstolarnas centrala ärendesystem. En avgift tas ut för förvaringen av original eller en stadfäst kopia. Av 63 § arveloven framgår att testatorn kan lämna sitt testamente, i original, för registrering och förvaring vid valfri tingsrätt. Testatorn ska uppge sitt namn och personnummer vid registreringen. Uppgifter om testamentstagare registreras inte, eftersom testamentets innehåll inte ska bedömas. Det görs ingen materiell eller formell kontroll av testamentet. Testamentet får lämnas in i ett slutet omslag med en begäran om att det förvaras på detta sätt.[37] Testatorn kan senare få tillbaka testamentet genom att infinna sig personligen vid en tingsrätt eller på annat lämpligt sätt där det inte råder tvivel om att återlämnandet sker i enlighet med testatorns vilja. Domstolen får, med undantag för när testatorn står under förmynderskap, inte lämna uppgifter till någon annan än testatorn om att det finns ett testamente. Förvaring och registrering är frivillig och påverkar inte testamentets giltighet. Vill testatorn återkalla eller ändra ett testamente som lämnats till förvaring, bör dock tingsrätten underrättas om detta.

I Norge kan testatorn återta sin registrering genom att begära att få tillbaka sitt testamente som registrerats (s.k. utlevering). Som utgångspunkt krävs att testatorn personligen besöker en tingsrätt och legitimerar sig för att få tillbaka testamentet. Testamentet kan dock även återlämnas på annat betryggande sätt om det inte råder tvivel om att detta sker i enlighet med testatorns vilja.[38] Testatorn kan alltså ge ett ombud skriftlig fullmakt att återta testamentet. En kopia på utkvitteringen skickas i så fall till testatorn. Testatorn eller ombudet kan även begära att testamentet skickas tillbaka per post eller med bud. Testatorn eller ombudet ska liksom vid registreringen legitimera sig i samband med begäran om att återta testamentet. Om tingsrätten har andra av arvlåtarens testamenten för förvaring, ska domstolen upplysa om detta i samband med utkvitteringen.[39]

[37] Någon kontroll görs då inte av att det är ett original som lämnats till förvaring eftersom testatorns integritet har vägt tyngre än att en sådan kontroll görs, se prop. 107 L (2017–2018), s. 151.
[38] Se 63 § första stycket Arveloven.
[39] Se 3 § i Forskrift til arveloven (FOR-2020-11-09-2327).

Testamenten förvaras fortfarande i fysisk form vid de lokala tingsrätterna. Även om det skulle innebära fördelar med en elektronisk central förvaring ur säkerhetssynpunkt, såsom vid brand och inbrott, har en sådan förvaring inte bedömts som tillräckligt säker av integritetsskäl, eftersom betydligt fler då skulle kunna få åtkomst till testamentena.[40]

Domstolen ska ombesörja att ett testamente som lämnats till förvaring läggs fram när arvlåtaren har avlidit (63 § fjärde stycket). Om detta inte sker, kan den som utan egen skuld lider skada kräva ersättning av staten. Ersättning kan lämnas om fel har begåtts vid registreringen eller domstolen har underlåtit att lägga fram testamentet, trots att dödsfallet varit känt eller borde ha varit känt för domstolen. Ansvarigt departement får meddela närmare föreskrifter bl.a. i fråga om registreringen och förvaringen och får då göra undantag från det som anges i 63 §.[41]

I 87 och 90 §§ arveloven regleras domstolens skyldigheter att kontrollera registret och underrätta arvingar och testamentstagare i samband med arvlåtarens död.[42] Här framgår även vilka som efter testatorns död har rätt att få del av ett testamente som lämnats till förvaring. Den som är legal arvinge eller testamentstagare kan begära att få ta del av testamentet. Även i andra fall kan domstolen medge tillgång till testamentet, om det behövs för att den som begär detta ska kunna bedöma sina rättigheter. Om det gäller ett inbördes testamente, begränsas rätten till insyn för efterarvingar till den del av testamentet som avser arv efter den först avlidna.[43] Om kvarlåtenskapen ska övertas för privat skifte, lämnas testamentet till arvingarna, men domstolen ska behålla en kopia.[44]

---

[40] Prop. 107 L (2017-2018), s. 149.

[41] Justis- og beredskapsdepartementet har meddelat sådana föreskrifter; se Forskrift til arveloven (FOR-2020-11-09-2327). Föreskrifterna innehåller bestämmelser bl.a. om legitimationskrav, förvaring och återlämnande av testamenten och underrättelser efter dödsfall.

[42] Detta är en nyhet som infördes i samband med den nuvarande arveloven.

[43] Se även prop. 107 L (2017-2018), s. 152. I övrigt finns en bestämmelse i 5 § Forskrift til arveloven om att domstolen endast får lämna information testamentet eller dess innehåll när det krävs enligt lag eller förordning, samt att anställda endast får ges tillgång till sådan information om de har behov av detta i tjänsten.

[44] Det är tingsrätterna som hanterar arv och skifte av dödsbo i Norge. I Norge finns det ingen registrering och översikt över den avlidnas alla tillgångar och skulder, såsom vid bouppteckning i Finland och Sverige. När tingsrätten får besked om ett dödsfall från Folkeregisteret (Skatteetaten) kontaktar de arvingarna. Vanligtvis sker sedan ett privat skifte, vilket innebär att arvingarna kommer överens om arvet ska fördelas. Om arvingarna ska göra ett privat skifte får de en skifteattest från tingsrätten vilken ger arvingarna förfoganderätt (råderett) över den avlidnas ägodelar. Ett privat skifte förutsätter att minst en arvinge tar över ansvaret för den

I förarbetena till den nya arveloven redovisades att det vid utgången av år 2017 fanns 139 000 testamenten registrerade i Norge och att det årligen registreras mellan 11 000 och 12 000 nya testamenten. Med beaktande av de testamenten som tas bort ur registret har nettoökningen varit mellan 4 000 och 5 000 testamenten årligen. I samband med införandet av arveloven övervägdes bl.a. om uppgiften skulle flyttas från domstolarna till skattekontoren, men det konstaterades att uppgiften fortsatt borde falla på domstolarna. Skälet var i huvudsak att kostnaderna för att flytta uppgiften skulle överstiga den besparing det skulle innebära för domstolarna.[45]

Finland

I Finland finns regler om testamenten i ärvdabalken (40/1965). Den som har fyllt 18 år kan förordna om sin kvarlåtenskap genom testamente. Testamente får även upprättas av minderårig som är eller har varit gift och av den som fyllt 15 år beträffande egendom som denne själv har rätt att råda över (9 kap. 1 §) Ett testamente ska upprättas skriftligen i samtidig närvaro av två vittnen. Arvlåtaren ska underteckna testamentet och vittnena ska bestyrka testamentet med sina namnteckningar efter det att arvlåtaren har undertecknat det eller bekräftat sin underskrift (10 kap. 1 §). Liksom i Sverige kan nödtestamenten upprättas muntligen inför två samtidigt närvarande vittnen eller genom en egenhändigt skriven och undertecknad handling (10 kap. 3 §).

Det finns inget offentligt register för testamenten. Frågan om ett testamentsregister har vid ett flertal tillfällen diskuterats, men den finska regeringen har inte bedömt det som nödvändigt och ändamålsenligt att inrätta ett sådant register, bl.a. för att detta skulle inskränka testatorns möjlighet att återkalla sin vilja i för stor utsträckning.[46] I november 2019 svarade justitieministern skriftligt på en fråga från riksdagen i fråga om regeringen avsåg främja en registrering av testamenten. Av svaret framgår att inrättande av ett offentligt testamentsregister har föreslagits vid flera tillfällen under årens lopp och

avlidnas skulder. Tingsrätten kan på begäran av en arvinge i stället genomföra ett offentligt skifte. Tingsrätten utser då en förvaltare (bobestyrer) för att förvalta dödsboet. När alla frågor om dödsboet är avklarade skickar förvaltaren över ärendet till tingsrätten, som avslutar det offentliga skiftet med ett beslut om fördelning till arvingarna.

[45] Prop. 107 L (2017–2018), s. 148.

[46] Skatteverkets promemoria 2022, s. 16 f.

att responsen alltid varit motstridig. Justitieministern pekade på möjligheten att enligt gällande rätt enkelt upprätta testamente och ändra det fram till sin död utan myndigheters medverkan. Vidare framhölls att testatorn på många sätt kan säkerställa att testamentet hittas efter sin död samt att testamenten kan förvaras tryggt, bl.a. genom privata tjänster för förvaring av testamenten. Enligt justitieministern skulle ett offentligt testamentsregister i sig inte vara tillräckligt för att eliminera eller förebygga arvstvister. Vid frivillig registrering av testamenten skulle ett register rentav kunna leda till fler tvister, t.ex. då en testator upprättat flera testamenten efter varandra men bara registrerat vissa av dem. Om registrering skulle vara obligatoriskt så skulle det bli nödvändigt att överväga hur en registrering förhåller sig till testamenten som upprättas när personen på grund av sjukdom eller annat tvingande skäl inte har möjlighet att upprätta ett testamente i vanlig ordning (nödtestamenten).[47]

9.4 Offentlig registrering av vissa andra uppgifter och handlingar

För utredningens bedömningar nedan, kan det vara av intresse vad som gäller i fråga om registrering i andra liknande sammanhang. I det följande sker därför en genomgång av vissa andra register.

Registrering av äktenskapsförord

Makar eller blivande makar kan, genom ett äktenskapsförord, bestämma att egendom som tillhör eller tillfaller någon av dem ska vara hans eller hennes enskilda (7 kap. 3 § ÄktB). Makarna kan när som helst genom ett nytt äktenskapsförord upphäva ett tidigare upprättat förord, eller bestämma att egendomen ska vara giftorättsgods. Ett äktenskapsförord ska upprättas skriftligen, dateras och undertecknas av makarna eller de blivande makarna samt registreras hos

[47] Justitieminister Anna-Maja Henrikssons svar på skriftligt spörsmål SSS 262/2019 rd, Helsingfors den 20 november 2019. Se även justitieminister Antti Häkkänens svar på skriftligt spörsmål SSS 95/2018 rd, Helsingfors den 11 april 2018 av vilket framgår att regeringen av i huvudsak samma skäl inte ansåg det ändamålsenligt att vidta åtgärder för att inrätta ett offentligt testamentsregister. I svaret från 2018 framhölls dessutom att ett testamentsregister skulle aktualisera flertalet följdfrågor vilka skulle kunna få långtgående konsekvenser för rättspraxis om testamenten.

Skatteverket för att vara giltigt. Detta gäller även om äktenskapsförordet avser egendom som till någon del omfattas av förvaltarskap enligt föräldrabalken. I så fall ska dock förvaltarens skriftliga medgivande inhämtas. Någon bevittning krävs inte i fråga om äktenskapsförord.

Äktenskapsförord registreras i äktenskapsregistret hos Skatteverket.[48] Ett äktenskapsförord som har slutits mellan blivande makar gäller från äktenskapets ingående, om det ges in till Skatteverket inom en månad från det att äktenskapet ingicks. I annat fall gäller äktenskapsförordet först från och med den dag då det ges in till Skatteverket.[49]

Om ett äktenskapsförord har upprättats, kan någon av makarna skicka in detta för registrering även om den andra maken motsätter sig det efter undertecknandet.[50] Äktenskapsförordet ska skickas in i original till Skatteverket tillsammans med en ansökan om registrering (16 kap. 2 § ÄktB).[51] När en ansökan om registrering kommer in kontrollerar Skatteverket om de formella förutsättningarna för registrering är uppfyllda, t.ex. att de grundläggande formkraven för äktenskapsförord är uppfyllda.[52] Om så är fallet, beslutar Skatteverket om registrering och originalhandlingen förses med bevis om detta i form av en stämpel med handläggarens underskrift.[53] Härefter skickar Skatteverket tillbaka originalhandlingen till ingivaren. En elektronisk kopia av handlingen bevaras också i äktenskapsregistret.[54]

---

[48] Skatteverket ansvarar sedan 2011 för äktenskapsregistret med inskrivning av de uppgifter som ska registreras där (framför allt äktenskapsförord, gåvor mellan makar, anmälan om bodelning under äktenskap, verkställd bodelning och äktenskapsskillnad), se 16 kap. 1 § ÄktB och förordning (1987:1022) om äktenskapsregistret. Äktenskapsförord och andra förmögenhetsrättsliga dispositioner mellan makar registrerades tidigare vid tingsrätterna (se prop. 2010/11:119). Sedan 2019 registrerar Skatteverket även lagvalsavtal i äktenskapsregistret (artikel 23 och 69.3 i EU-förordningarna om makars och registrerade partners förmögenhetsförhållanden).

[49] För att äktenskapsförordet ska beaktas vid en bodelning krävs att förordet är ingivet senast vid den tidpunkt som redovisas i 9 kap. 2 § ÄktB.

[50] Den som undertecknar ett äktenskapsförord presumeras ha lämnat sitt samtycke till registrering. Presumtioner kan dock brytas.

[51] En ansökningsavgift om 275 kronor ska betalas i samband med ansökan om registrering, se 1 § förordningen (2011:976) om Skatteverkets handläggning av vissa registreringsärenden.

[52] Se prop. 2010/11:119, s. 55 och 57. Studier visar dock att det förekommer brister i detta avseende, se Anders Agell och Margareta Brattström, *Äktenskap & Samboende*, JUNO version 7, 2022, s. 158 med vidare hänvisningar.

[53] Se 2 § förordning (2011:976) om Skatteverkets handläggning av vissa registreringsärenden. I fråga om gåva mellan makar, en anmälan om bodelning eller en bodelningshandling kungörs uppgiften även i *Post- och Inrikes Tidningar* (16 kap. 3 § ÄktB).

[54] Skatteverkets promemoria 2022, s. 9.

Registrering av bouppteckning

Skatteverket har ansvar för att se till att en bouppteckning, när sådan krävs, förrättas och ges in inom föreskriven tid (20 kap. 9 § ÄB). När Skatteverket får uppgift om dödsfall från folkbokföringen får myndigheten skicka en förtryckt bouppteckningsblankett med vissa uppgifter ifyllda till dödsboet (20 kap. 3 a § ÄB).[55] Skatteverket ska registrera bouppteckningen och förse den med bevis om detta. Detta gör Skatteverket inom ramen för sin bouppteckningsverksamhet.

När en bouppteckning har förrättats och upprättats ska bouppteckningshandlingen skickas in till Skatteverket i ett original och en bestyrkt kopia inom en månad (20 kap. 8 § ÄB).[56] Det finns inga formella krav på hur en ansökan om registrering av en bouppteckning ska se ut, utan ansökan sker i regel genom att bouppteckningen lämnas in till Skatteverket. Vissa handlingar ska skickas in tillsammans med bouppteckningen, såsom ett testamente eller äktenskapsförord (20 kap. 5 § ÄB).[57] Skatteverket kontrollerar att bouppteckningen innehåller samtliga uppgifter som ska antecknas och att det framgår att förrättningen gått till på det sätt som föreskrivs. Om en uppgift saknas, ska Skatteverket ge ingivaren en möjlighet att komplettera bouppteckningen.[58] Efter registreringen skickar Skatteverket tillbaka originalhandlingarna till ingivaren och bevarar en bestyrkt kopia. Om en ny tillgång eller skuld blir känd efter det att bouppteckning har förrättats eller det upptäcks någon annan felaktighet i bouppteckningen, ska en tilläggsbouppteckning förrättas inom en månad och ges in för registrering (20 kap. 10 § ÄB).

[55] Skatteverket gör i dagsläget inte detta.
[56] Skyldigheten åligger i allmänhet dem som enligt 20 kap. 2 § ÄB ska föranstalta om bouppteckning, dvs. dödsbodelägare som har egendomen i sin vård, boutredningsman eller testamentsexekutor eller, om egendomen ej tagits om hand av någon av dem, annan som har boet i sin vård enligt vad som sägs i 18 kap. 2 §. Om detta försummas kan Skatteverket vid vite förelägga viss tid eller, där bouppteckning inte skett, förordna en lämplig person att föranstalta om det (20 kap. 9 §).
[57] Skatteverket har mellan 2015 och 2020 i genomsnitt årligen tagit emot 88 483 bouppteckningar. Någon dokumenterad fastställd siffra för hur många av dessa som innehåller testamente finns inte. Skatteverkets bouppteckningssektion uppskattar att ungefär var tredje bouppteckning innehåller ett testamente (Skatteverkets promemoria 2022, s. 6 f. och 40).
[58] Skatteverket har inte mandat att avgöra materiella frågor, men genom rättsliga ställningstaganden styr de ändå hanteringen av sådana frågor i enskilda fall.

Utfärdande av europeiska arvsintyg

Ett europeiskt arvsintyg kan användas av arvingar, testamentstagare, testamentsexekutorer och boutredningsmän för att styrka sin ställning och utöva sina rättigheter eller befogenheter i andra medlemsstater. Ett utfärdat arvsintyg erkänns i alla medlemsstater (förutom Danmark och Irland) utan att det krävs något särskilt förfarande. Skatteverket är behörig myndighet att utfärda europeiska arvsintyg i Sverige enligt EU:s arvsförordning.[59]

Skatteverket utfärdar ett arvsintyg efter en ansökan från en behörig sökande.[60] Detta hanteras inom bouppteckningsverksamheten hos Skatteverket. Skatteverket tar ut en avgift för att handlägga ansökningar om arvsintyg m.m.[61] Ansökan ska innehålla en mängd uppgifter, bl.a. om arvingar och testamentstagare samt om huruvida den avlidna hade upprättat ett testamente eller inte. Om testamentet inte skickas in i original eller kopia, ska ansökan innehålla uppgift om var originalet förvaras.[62] När en ansökan om ett arvsintyg kommer in, kontrollerar Skatteverket att myndigheten är behörig myndighet, att ansökningsavgiften betalats, att sökanden är behörig och att de uppgifter som sökanden lämnat är korrekta utifrån tillämplig lag. Skatteverket ska även informera arvingar och testamentstagare när en ansökan kommit in. Om Skatteverket bedömer att myndigheten kan intyga de omständigheter som sökanden vill ha bestyrkta, ska Skatteverket utfärda arvsintyget genom att fylla i ett för EU gemensamt formulär. Arvsintyget ska innehålla de uppgifter som behövs för det ändamål som arvsintyget utfärdas för. Bland annat kan arvsintyget innehålla uppgift om varje arvinges arvslott eller en förteckning över rättigheterna eller tillgångarna för varje testamentstagare. Originalet av arvsintyget ska förvaras hos Skatteverket.[63] Myndigheten utfärdar en bestyrkt kopia till sökanden och varje person som visar legitimt intresse.[64] Skatteverket ska informera alla

[59] Se 2 kap. 7 § lagen (2015:417) om arv i internationella situationer samt kapitel VI i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 650/2012 av den 4 juli 2012 om behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar samt godkännande och verkställighet av officiella handlingar i samband med arv och om inrättandet av ett europeiskt arvsintyg.
[60] Skatteverket tar årligen emot mellan 300 och 400 ansökningar (312 ansökningar 2020, 378 ansökningar 2021 och 360 ansökningar 2023).
[61] Se 2 § förordningen (2015:422) med kompletterande bestämmelser till EU:s arvsförordning samt 10 § avgiftsförordningen (1992:191).
[62] Se artikel 65 i EU:s arvsförordning.
[63] Skatteverket bevarar det utfärdade arvsintyget i fysisk form.
[64] Se artikel 70 i EU:s arvsförordning.

arvingar och testamentstagare när Skatteverket utfärdat arvsintyget. Slutligen ska myndigheten föra in mottagaren av den bestyrkta kopian i en förteckning.[65]

Överväganden om registrering av framtidsfullmakter

En framtidsfullmakt är en fullmakt åt en fysisk person att företräda fullmaktsgivaren för det fall denne på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller något liknande förhållande varaktigt och i huvudsak inte längre har förmåga att ha hand om de angelägenheter som fullmakten avser.[66] Testamenten har vissa likheter med framtidsfullmakter, inte minst till formen. En framtidfullmakt kan också vara avsedd att bli tillämplig på lång sikt, varvid äktheten kan behöva verifieras.

Frågan om registrering av framtidsfullmakter övervägdes i samband med införandet av lagen (2017:310) om framtidsfullmakter. Regeringen konstaterade då att en obligatorisk registrering hos överförmyndaren när fullmaktsgivaren blivit beslutsoförmögen skulle förutsätta att en myndighet i varje enskilt fall tar ställning till om fullmaktsgivaren blivit beslutsoförmögen eller inte.[67] Regeringen ansåg inte att det var motiverat att bygga upp ett register, lokalt eller centralt, och att ge överförmyndaren eller någon annan i uppgift att administrera registret och kontrollera fullmakterna. Regeringen anförde bl.a. att en registrering inte skulle innebära någon kontroll av annat än formkraven, vilket inte ger något besked om huruvida fullmaktsgivaren faktiskt är beslutsoförmögen och fullmakten därmed kan användas. Regeringen konstaterade också att det inte förekommer någon registrering av vanliga fullmakter och att inte heller testamenten vare sig kontrolleras eller registreras.[68]

---

[65] Se även Skatteverkets promemoria 2022, s. 8 f.
[66] Se 1 § lagen (2017:310) om framtidsfullmakter. Den som har fyllt 18 år och har förmåga att ha hand om sina angelägenheter får upprätta en framtidsfullmakt. Fullmakten ska vara skriftlig och fullmaktsgivaren ska underteckna eller vidkänna sin underskrift i två vittnens samtidiga närvaro som ska ha kännedom om att handlingen är en framtidsfullmakt och bekräfta handlingen med sina underskrifter (3 och 4 §§ lagen [2017:310] om framtidsfullmakter).
[67] I promemorian Ds 2014:16 lämnades förslag om att registrering hos överförmyndaren skulle utgöra en ovillkorlig förutsättning för framtidsfullmaktens ikraftträdande. Enligt förslaget skulle överförmyndaren bl.a. kontrollera att formkraven för framtidsfullmakter iakttagits och att villkoren för fullmaktens ikraftträdande i övrigt var uppfyllda i samband med prövningen av registreringsansökan (s. 110 f.).
[68] Prop. 2016/17:30, s. 46 f.

Under år 2019 fick Ställföreträdarutredningen i uppdrag bl.a. att överväga om och hur framtidsfullmakter ska kunna upprättas och hanteras elektroniskt. Frågan om registrering av sådana fullmakter i ett nationellt ställföreträdarregister aktualiserades också.[69] Utredningen har redovisat sitt uppdrag i betänkandet *Gode män och förvaltare – en översyn* (SOU 2021:36). I betänkandet lämnas förslag som innebär att framtidsfullmakter ska kunna upprättas och hanteras digitalt och undertecknas elektroniskt av fullmaktsgivaren och vittnena. Om en framtidsfullmakt skrivs under elektroniskt, ska det i så fall göras med en avancerad elektronisk underskrift. Utredningen har remissbehandlats.

Utredningen framförde att det finns flera fördelar med registrering av framtidsfullmakter. Den främsta är att fullmakten genom registreringen blir synlig för tredje man. En registrering skulle dessutom ha den fördelen att en framtidsfullmakt inte förbises i andra sammanhang. Ställföreträdarutredningen gjorde dock bedömningen att det inte borde införas något krav på att framtidsfullmakter registreras i det nationella ställföreträdarregistret, eftersom fullmakter i andra sammanhang inte registreras och en registrering utan prövning av fullmaktsgivarens beslutsförmåga inte ger svar på frågan om fullmakten kan användas eller inte. Utredningen pekade på att det numera finns tjänster för att administrera fullmakter digitalt i syfte att göra det enkelt för privatpersoner och företag att hantera och få en överblick över fullmakter. Om en sådan tjänst på sikt kommer att omfatta framtidsfullmakter, kan det innebära att fullmakten blir synlig för tredje man på ett enklare sätt än i dag och att den blir enklare att hantera.[70]

[69] Se dir. 2019:44.
[70] SOU 2021:36, s. 466 f.

9.5 Syften med ett testamentsregister i offentlig regi

Ett register i offentlig regi kan öka chansen att ett testamente kommer fram och inte heller förfalskas eller förvanskas

Det finns ingen officiell statistik över hur vanligt förekommande det är att personer skriver testamenten.[71] Det kan dock antas att många utnyttjar den möjlighet som finns att relativt långt förordna om sin egendom efter sin bortgång. Ett testamente ger (med vissa begränsningar) en möjlighet för makar att bestämma på annat sätt över sina tillgångar efter sin bortgång än vad som annars skulle följa av lag.[72] Om en sambo vill att den efterlevande sambon ska ärva, krävs det att denne upprättar ett testamente, eftersom det inte finns någon legal arvsrätt för sambor.

Testator förvarar i regel ett testamente i hemmet eller i ett bankfack. (Färre och färre har dock tillgång till bankfack, eftersom många banker avskaffat denna service och bankerna successivt minskar sin fysiska närvaro på många orter.)

Om ett testamente förvaras i hemmet, finns det risk för att det av någon anledning kommer bort.

Konsekvenserna av att ett testamente inte återfinns kan bli stora. Ett testamente påverkar vem som är dödsbodelägare och därmed har rätt att delta i förvaltningen av dödsboet. För att Skatteverket ska beakta testamentet i bouppteckningen efter den avlidna, krävs det i princip att originalet eller en bestyrkt kopia av testamentet skickas in till myndigheten tillsammans med bouppteckningen.[73]

---

[71] Det finns uppgifter från Novusundersökningar avseende testamentsviljan i Sverige. En undersökning som gjordes 2017 på uppdrag av Frivilligorganisationernas insamlingsråd (FRII) utvisar att var femte person (eller drygt 20 procent) som är över 30 år har upprättat ett testamente. Av de som deltog i undersökningen svarade 34 procent att de troligen kommer att upprätta ett testamente. (Se Novus, FRII – Attitydmätning, Viljan att testamentera till ideella organisationer 2017.) Av en senare undersökning från 2024 som utförts av Novus på uppdrag av Giva Sverige framgår att något färre, 18 procent av de 1 031 intervjuade personerna, har upprättat ett testamente. Vidare framgår att 42 procent troligen kommer att upprätta ett testamente, 27 procent troligen inte kommer göra det och 13 procent är tveksamma eller inte vet om det kommer göra det. Se rapporten, *Att ge efter döden – hur ser allmänheten på att testamentera till ideella organisationer?*, Giva Sverige, september 2024.

[72] Det finns vissa begränsningar i makar och sambors möjlighet att genom testamente förordna om sin kvarlåtenskap. Se även beskrivningen i kapitel 5.

[73] Jämför 20 kap. 5 § första stycket ÄB. Det behöver däremot inte ha blivit klarlagt huruvida testamentet är gällande för att det ska beaktas i ett bouppteckningsärende (18 kap. 1 § fjärde stycket). Testamentet beaktas således även om det inte har upprättats enligt formkraven för ett testamente så länge det inte har ogiltigförklarats. Det innebär att både legala arvingar och universella testamentstagare är dödsbodelägare till dess frågan om testamentets giltighet är slutligt avgjord (se Skatteverkets vägledning, Testamenten i bouppteckningsärenden, 2024).

Om originalet inte finns kvar och en obestyrkt kopia bifogas, bortser Skatteverket från handlingen vid registreringen av bouppteckningen.[74] I förlängningen kan det innebära att de personer som är angivna i testamentet varken har rätt att delta i förvaltningen av dödsboet eller att ärva den avlidna.

Av utredningens direktiv framgår att ett testamentsregister i offentlig regi ska syfta till att minska risken för att testamenten av olika anledningar inte kommer fram vid dödsfall. Ett syfte med ett testamentsregister är alltså att det på ett mer betryggande sätt ska kunna säkerställas att testamentet verkligen hittas vid testatorns död.[75]

Redan kännedom om att det finns ett testamente gör att de som berörs får bättre möjlighet att ta till vara testators vilja. Att fler testamenten kan upptäckas skulle stärka möjligheten att bevaka testators vilja. För att ett testamente ska bli ogiltigt krävs i princip att ogiltigheten påtalas genom en klandertalan. Om arvingarna inte väcker klandertalan utan accepterar förordnandet, kan innehållet i testamentshandlingen bli gällande till och med om formfel förekommit. Alla former av testamentariska förordnanden kan alltså bli giltiga. Redan det förhållandet att det skulle finnas en handling registrerad som ger tillkänna vad arvlåtaren vid en viss tidpunkt önskade, skulle alltså kunna ha betydelse.

Ett offentligt register skulle också kunna bidra till att minska risken för att testamentet kommer i orätta händer och avsiktligt förvanskas eller förstörs.

Om rättssäkerheten på detta sätt kan stärkas, kan det förutsättas att benägenheten att skriva testamente ökar och att arvlåtare får gehör för sina önskemål. Ett testamentsregister i offentlig regi skulle på så vis även bidra till att stärka skyddet för äganderätten.[76] Det gäller såväl i fråga om testatorns rätt att förfoga över egendomen och testamentera bort den genom testamente som testamentstagares rätt till en andel av kvarlåtenskapen.

---

[74] Det hänger samman med att testamentet då presumeras ha återkallats. När samtliga legala och testamentariska arvingar är överens om att testatorn inte har återkallat testamentet kan dock den obestyrkta kopian av testamentet beaktas som ett original i bouppteckningsärendet (jfr Anders Agell, *Testamentsrätt – en lärobok om rättshandlingar för dödsfalls skull*, 2003, s. 50). Om kopian inte kan delges arvingarna enligt 14 kap. 4 § ÄB kan det dock förutsätta att testamentstagaren som anser sig ha rätt enligt testamentet väcker en fastställelsetalan om detta.

[75] Se t.ex. motion till riksdagen 2020/21:3062.

[76] Se om skyddet för egendom som det kommer till uttryck i artikel 1 första tilläggsprotokollet till Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Se även artikel 17 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna där det uttryckligen framgår bl.a. att var och en har rätt att testamentera bort egendom.

Ett offentligt register kan förenkla bouppteckningar

Det kan vara tidskrävande att efter testators död leta efter ett eventuellt testamente. Att testamenten i högre grad skulle återfinnas i ett tidigare skede efter en persons bortgång kan i sin tur antas resultera i enklare, snabbare och mindre kostsamma boutredningar och färre tilläggsbouppteckningar, inte minst i internationella situationer.[77] En konsekvens av det är också att Skatteverkets administration med bouppteckningar kan väntas begränsas.[78] På så sätt kan ett offentligt testamentsregister åstadkomma enklare administration för både enskilda och myndigheter jämfört med i dag.

Ett register i offentlig regi kan kopplas samman med motsvarande register i andra EU-stater

Ytterligare ett syfte med att ha registret i offentlig regi är att det skulle öka möjligheten för medborgare i EU-länder att upptäcka de testamenten som avlidna personer har efterlämnat, genom att Sverige skulle kunna delta i samarbetet European Network of the Registers of Wills Association (ENRWA). Även den ökade rörligheten över gränserna kan alltså tala för att inrätta ett testamentsregister just i offentlig regi. De stater som har ett register för registrering av testamenten som uppfyller kraven för medlemskap i organisationen, kan koppla samman sina register.[79] Organisationen består i dag av tjugo medlemsländer och ett partnerland, Estland. Samarbetet bygger till stor del på ett digitalt förfarande. För att delta i samarbetet måste registret skötas av en instans som har utsetts av behörig beslutsfattare i medlemslandet. Som nämns ovan finns det testamentsregister i flera andra EU-medlemsstater som är sammankopplande genom ENRWA.

[77] Tilläggsbouppteckningar skulle minska om ett testamente kommer fram i ett tidigare skede. Möjligtvis skulle även färre kompletteringar bli aktuella och på så sätt skulle Skatteverkets administration minska. Däremot skulle Skatteverkets hantering av bouppteckningar fortfarande vara densamma.
[78] Detta beror i stor utsträckning bl.a. på om bouppteckningsverksamheten kommer att få kännedom om förekomsten av ett testamente samt vem eller vilka som bouppteckningsverksamheten skulle få underrätta om förekomsten. Dessa frågor behandlar utredningen särskilt i avsnitt 9.8.3.
[79] Baselkonventionen om upprättandet av ett system för registrering av testamenten av den 16 maj 1972.

9.6 Formerna för ett testamentsregister i offentlig regi

9.6.1 Testamentsregistrets övergripande utformning och innehåll

Förslag: Ett frivilligt testamentsregister i offentlig regi ska innehålla en bestyrkt kopia av det fysiska testamentet samt uppgifter av betydelse för att identifiera testator och testamentet.

Tre alternativa sätt att utforma ett frivilligt testamentsregister på

Som framhållits i avsnitt 9.1 är utredningens uppdrag att lämna förslag till hur ett *frivilligt* testamentsregister kan inrättas. I föregående avsnitt har utredningen pekat på syftet med ett sådant register. Utifrån de angivna syftena med ett testamentsregister skulle ett sådant register kunna utformas på olika sätt.

Enligt utredningens direktiv ska i första hand en digital lösning för registrering och förvaring av testamenten föreslås.

Vilken praktisk betydelse ett offentligt register skulle kunna få beror på vad registret ska innehålla och vilka verkningar som knyts till det som är registrerat.

En möjlighet att registrera originalhandlingen, en kopia av testamentet eller uppgifter om att det finns ett testamente skulle minska osäkerheten om huruvida det överhuvudtaget finns något testamente efter den avlidna.

Utifrån den redogörelse som Skatteverket har lämnat i sin promemoria kan i huvudsak tre alternativa former av frivilliga testamentsregister identifieras. De beskrivs nedan.[80]

Ett register med enbart personuppgifter och information

Den enklaste varianten av register skulle i princip bara innehålla personuppgifter om testatorn och information om att denne har upprättat ett testamente. Det skulle förutsätta att testatorn ansöker om registrering av sina personuppgifter (namn, personnummer alterna-

[80] Skatteverkets promemoria 2022, s. 23 f.

tivt födelsedatum och adress) samt lämnar uppgifter om att denne har upprättat ett testamente. Testatorn skulle även kunna registrera uppgifterna om var testamentet förvaras, eftersom detta skulle förbättra förutsättningarna att hitta det. Dessutom är det naturligt att testatorn skulle kunna ange vem eller vilka som ska få informationen om testamentet efter dennes bortgång.

Enligt Skatteverket skulle ett sådant begränsat register bli förhållandevis enkelt att bygga och administrera, då ansvarig myndighet enbart skulle behöva genomföra en kontroll av att testatorn går att identifiera samt att testatorns personuppgifter stämmer. Ett register av detta slag skulle inte kräva något lagringsutrymme av fysiska handlingar utan hela registreringsförfarandet (ansökan, handläggning, beslut, underrättelse och arkivering) skulle kunna ske digitalt. Registret skulle inte heller påverka testatorns möjlighet att återkalla sitt testamente i förhållande till i dag, eftersom testatorn har kvar testamentet i sin besittning. Testatorn skulle kunna upprätta ett nytt testamente, förstöra originalhandlingen eller på något annat sätt otvetydigt visa att testamentet inte längre utgör dennes yttersta vilja. För att åstadkomma tydlighet skulle det dock behöva finnas möjlighet för testatorn att meddela testamentsregistret att denne har återkallat sitt förordnande.

Registret skulle visserligen medföra bättre förutsättningar för att ett testamente kommer fram efter dödsfallet och att utpekade personer får vetskap om att det finns ett testamente så att de kan leta efter detta. Skatteverkets bedömning är dock att ett sådant register – som inte ens innehåller en kopia av testamentet – inte i tillräckligt hög grad skulle uppfylla syftet med ett testamentsregister.[81]

Ett register med en kopia av det fysiska testamentet

Ett alternativ är ett register som, utöver de uppgifter som beskrivits närmast ovan, innehåller en kopia av testamentet. Detta skulle förutsätta att testatorn lämnar in en sådan vid en ansökan om registrering. Den ansvariga myndigheten skulle kunna uppmärksamma testatorn

[81] Kammarkollegiet har instämt i denna bedömning och framfört att ett sådant register skulle skapa stor otydlighet med risk för spekulationer och misstänkliggöranden, inte minst bland den avlidnas närstående. Se Kammarkollegiets yttrande till Skatteverket angående ett testamentsregister i offentlig regi, 2022-01-31, dnr 1.1-10582-2021, s. 3.

på eventuella brister gällande de grundläggande formkraven, exempelvis att testamentet inte är bevittnat av två personer.

I likhet med i det förstnämnda alternativet skulle testatorn ha möjlighet att återkalla eller ändra sitt testamente genom att upprätta ett nytt testamente, förstöra originalhandlingen eller på något annat sätt otvetydigt visa att testamentet inte längre utgör dennes yttersta vilja. Även med en sådan lösning skulle det behöva finnas en möjlighet för testatorn att meddela testamentsregistret att denne har återkallat sitt förordnande.

Enligt Skatteverket skulle ett register av detta slag kunna byggas och administreras relativt enkelt. En kopia av testamentet skulle kunna lagras digitalt. En digital förvaring skulle inte kräva något fysiskt förvaringsutrymme och innebär ett lättillgängligt alternativ för enskilda.

Ett register av detta slag skulle medföra en större sannolikhet för att testamentet kommer fram efter testatorns död, jämfört med att det inte finns någon kopia av testamentet registrerat; berörda personer skulle kunna få en kopia av det registrerade testamentet, alltså inte bara vetskap om att den avlidna efterlämnat ett testamente och eventuellt var detta förvaras. Visserligen skulle registret inte innebära ett skydd av originalhandlingen, men det skulle tydligt ge arvingarna en uppgift om att det vid en viss tidpunkt har funnits ett testamente med ett visst innehåll och eventuellt var originaltestamentet förvaras.

Det är denna modell som Skatteverket förordar.

Kammarkollegiet har framfört att ett dylikt register skulle ge upphov till osäkerhet så länge uppgifter om senare inträffade omständigheter inte finns noterade i registret, särskilt om det inte påträffas något original utan i stället kopior av ett senare testamente.[82]

Ett register med testamentet i original

Ett annat alternativ är ett register som skiljer sig från alternativet närmast ovan endast genom att det innehåller testamentet i original i stället för en kopia.

Testatorn skulle även fortsättningsvis kunna återkalla sitt testamente genom att upprätta ett nytt testamente eller genom att på

[82] Kammarkollegiet har till Skatteverket framfört att registrering helst bör vara obligatorisk (se Kammarkollegiets yttrande angående ett testamentsregister i offentlig regi, 2022-01-31, dnr 1.1-10582-2021, s. 3).

något annat sätt otvetydigt visa att det registrerade originaltestamentet inte längre utgör hans eller hennes yttersta vilja. Det skulle behöva finnas möjlighet för testatorn att kunna meddela testamentsregistret att han eller hon har återkallat sitt förordnande.

Ett testamentsregister av detta slag skulle enligt Skatteverket medföra störst säkerhet för testatorn att testamentet kommer fram efter dödsfallet. Testatorn skulle inte behöva förvara testamentet själv och testamentet skulle kunna översändas i original efter dödsfallet till den som testatorn själv pekat ut som mottagare. Det skulle även innebära ett starkt skydd mot att någon som inte gynnas av testamentet skulle kunna förstöra handlingen och därmed vinna fördel.

Enligt Skatteverket skulle ett sådant register kräva en mer komplicerad reglering och en mer omfattande administration. Om registret skulle innehålla ett originaltestamente, innebär det att hanteringen och förvaringen i stor utsträckning behöver ske i form av pappershandlingar. Själva originaltestamentet måste lämnas in eller skickas in till myndigheten via brev. Varken ansökan, handläggning, underrättelse eller arkivering skulle alltså kunna ske helt digitalt.

Arkiveringen av pappershandlingar i original skulle också ställa omfattande krav på förvaringsutrymme och säkerhet vid hanteringen, liksom att handlingarna skyddas så att kvaliteten bibehålls. Skatteverket uppskattar att det vid en miljon testamenten på i genomsnitt tre sidor skulle krävas cirka 700 hyllmeter fysiskt arkiv.

Med beaktande även av de digitala utmaningarna med detta alternativ, bedömer Skatteverket att ett register som även innehåller originaltestamenten inte får en ändamålsenlig effekt.[83]

Det bör införas ett frivilligt testamentsregister med en bestyrkt kopia av det fysiska testamentet

Ett testamentsregister bör utformas utifrån testatorns intresse av att dels skydda sitt testamente, dels bibehålla möjligheten att ändra eller återkalla testamentet. Som tidigare framhållits bör registret

[83] Kammarkollegiet har i yttrande till Skatteverket framfört att ett frivilligt register i första hand bör kombineras med förvaring av originaltestamentet. Ett testamente som registreras bör inte bli föremål för någon direkt granskning för att undvika att detta uppfattas som en bekräftelse på testamentets formella giltighet, vilket registreringsmyndigheten inte kommer kunna kontrollera och säkerställa och för att undvika att registrerade respektive oregistrerade testamenten skenbart får olika kvalitetsstämplar. Se Kammarkollegiets yttrande angående ett testamentsregister i offentlig regi, 2022-01-31, dnr 1.1-10582-2021, s. 5.

också utformas så att hanteringen i stor utsträckning kan ske digitalt.[84]

Utredningen instämmer i Skatteverkets bedömning att ett register som endast innehåller personuppgifter och upplysningar om att det finns ett testamente och var detta förvaras inte fullt ut skulle tillgodose syftena med ett register. Enbart sådana uppgifter skulle inte minska risken för förfalskningar eller förvanskningar jämfört med i dag. Ett register bör alltså inte vara begränsat på detta sätt.

När det sedan gäller frågan om registret bör innehålla en kopia av testamentet eller den fysiska originalhandlingen gör utredningen följande bedömning.

Som angetts ovan har en elektronisk förvaring av testamentet avfärdats i Norge med hänvisning till att betydligt fler skulle kunna få åtkomst till testamentet. Där har man i stället valt att registrera den fysiska originalhandlingen. Den norska ordningen är dock uppbyggd på ett helt annat sätt än vad som är möjligt eller önskvärt i Sverige med hänsyn till regleringen av bouppteckningar och arvskifte; i Norge har domstolarna ett större ansvar för hela bouppteckningsverksamheten och arvskiftet än vad någon domstol eller myndighet har, eller avses ha, i Sverige. Utifrån den roll som norska domstolar har, är det mer naturligt att också ta emot och förvara ett original. Utredningen bedömer att den ordningen inte är direkt överförbar till svensk rätt. Tvärtom skulle en reglering som förutsätter fysisk hantering av originalhandlingar riskera att inte användas i lika stor utsträckning som en i huvudsak digital ordning.

Om registret endast innehåller en kopia av testamentet så underlättar detta en digital hantering.[85] Regeringens mål för digitaliseringspolitiken är att Sverige ska vara bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter. Målen för digitaliseringen av den offentliga förvaltningen är en enklare vardag för medborgare, en öppnare förvaltning som stöder innovation och delaktighet samt högre kvalitet och effektivitet i verksamheten. Syftet med digitaliseringen av offentlig sektor är att kunna erbjuda enklare, öppnare och effektivare ser-

[84] I kapitel 10 lämnar utredningen, som en följd av förslagen till ett testamentsregister, förslag till införande av en möjlighet att upprätta e-testamenten som samtidigt registreras i registret. Redogörelsen här tar sikte på de traditionella fysiska testamentena.
[85] I avsnitt 9.9.1 behandlar utredningen särskilt frågan om förvaring av testamenten i registret.

vice till alla, oavsett om användaren befinner sig i Sverige eller i utlandet.[86]

Samtidigt är förstås integritetshänsynen central. Registret måste utformas så att testamentets privata karaktär skyddas och att insynen och åtkomsten till uppgifterna i registret begränsas. Utredningen bedömer att detta är möjligt, på motsvarande sätt som för andra liknande digitala register med ytterst känsligt innehåll.[87]

Som framgår ovan har Kammarkollegiet förespråkat att originalhandlingen registreras. Det huvudsakliga skälet är att detta skulle skapa större tydlighet när det gäller återkallelser av testamenten. Kammarkollegiets resonemang utgår dock från att det bör vara obligatoriskt att registrera ett testamente. Redan av utredningens direktiv följer att det är uteslutet att ställa upp ett krav på att ett testamente ska vara registrerat för att vara giltigt. Kammarkollegiets resonemang blir därmed inte relevant för utredningen.

Eftersom registret är tänkt att vara frivilligt, kommer det inte – ens om det skulle innehålla den fysiska originalhandlingen – eliminera risken för arvstvister. Det kommer existera giltiga testamenten som inte framgår av registret; även om ett original skulle vara ingivet och registrerat så är det ingen garanti för att det inte har återkallats eller ersatts av ett senare testamente (som inte har registrerats men som ändå ska respekteras). Det kommer alltså finnas registrerade testamenten som inte kommer vara giltiga därför att de inte utgör testatorns sista vilja, t.ex. eftersom testamentet återkallats eller ersatts av ett annat testamente.

Inte heller tvister om huruvida det är testator som skrivit under originalet och om andra formkrav, kommer kunna undvikas.

För att uppnå ett av de huvudsakliga ändamålen med en registrering, nämligen att öka chansen att beakta testators vilja, förefaller det tillräckligt att registrera en kopia av det fysiska testamentet. Enligt utredningens bedömning bör det dock – för att kopian ska kunna väga tungt i bevishänseende – fordras att den är bestyrkt, vilket bör

[86] Se regeringens webbsida https://www.regeringen.se/regeringens-politik/digitaliseringspolitik/, den 12 juli 2024. I sammanhanget kan också nämnas att kommissionen den 9 mars 2021 presenterade sin vision för EU:s väg mot en digital omställning fram till 2030 med höga ambitioner avseende digitaliseringen av offentliga tjänster, vilket i sin tur kan komma att ytterligare höja kraven och förväntningarna på medlemsstaternas myndigheter. Se Meddelande från kommissionen till europaparlamentet, rådet, europeiska ekonomiska och sociala kommittén samt regionkommittén, Digital kompass 2030: den europeiska vägen in i det digitala decenniet, Bryssel den 9 mars 2021, COM(2021).

[87] Utredningen återkommer till frågor om sekretess och hanteringen av personuppgifter i avsnitt 9.10.

kunna ske på olika sätt. En annan avgörande aspekt för att testamentsregistret ska vara tillförlitligt är att det kan säkerställas att det är testatorn själv som valt att registrera testamentet. Utredningen återkommer till båda dessa frågor i avsnitt 9.7.1. I det närmast följande behandlar utredningen frågan om på vilket sätt en registrerad kopia ska kunna användas vid testators bortgång, för att uppfylla de syften som har beskrivits ovan.

9.6.2 En kopia av ett registrerat testamente bör kunna delges de legala arvingarna och bifogas bouppteckningen

Förslag: Om det finns en registrerad testamentshandling, ska en kopia av den handlingen kunna användas för delgivning (14 kap. 4 § ÄB). Om det finns en registrerad testamentshandling ska en kopia av den handlingen kunna fogas till bouppteckningen som bilaga (20 kap. 5 § ÄB).

Utgångspunkter för de fortsatta övervägandena

I utredningens direktiv anges att det kan finnas skäl att under vissa förutsättningar låta en registrerad digital version av testamentet gälla som en originalhandling, eller gälla före den, för att registret ska få ett tydligt, praktiskt mervärde. En sådan förutsättning kan vara att testatorn på lämpligt sätt har visat upp originalhandlingen för myndigheten. Utredningens uppgift är att föreslå vilket rättsligt förhållande som bör gälla mellan å ena sidan ett fysiskt original eller ett nödtestamente och, å den andra, en registrerad version av testamentet. I det följande behandlar utredningen dessa frågor liksom frågan hur man ska bedöma situationen att det finns en registrerad kopia men inget original.[88]

[88] Det kan sannolikt fortfarande komma att påkallas eftersökningar av senare skriftliga uttryck för testators yttersta vilja. Se även avsnitt 9.2 om återkallelser. I rättstvister om återkallelser finns det dock vissa bevislättnader för testamentstagaren som då har bevisbördan för att testamentet inte har återkallats. Se närmare om detta i avsnitt 9.2 (i fotnot).

För närvarande presumeras bara testamenten i original vara gällande

För närvarande gäller att ett testamente ska delges arvinge genom överlämnande av testamentshandlingen i bestyrkt avskrift eller, i fråga om muntligt testamente, protokoll över förhör med testamentsvittnena eller annan skriftlig uppgift om testamentets innehåll (14 kap. 4 § ÄB). Med bestyrkt avskrift av originaltestamentet avses en bestyrkt kopia av detta.[89] Enligt gällande rätt förutsätter bestämmelsen att originalet finns tillgängligt vid testatorns död så att kopian kan jämföras med originalet; ett testamente presumeras ha återkallats, om det inte finns kvar i original.[90]

Bestämmelsen innebär att testamentstagaren ska delge arvingarna testamentet (som finns i original) och på så sätt framställa ett formellt krav om att detta ska följas (åberopande). Genom delgivningen anses arvingarna uppmanade att tillkännage sina eventuella invändningar mot testamentet.

Om originalet inte finns kvar, kan en delgivning där klanderfristen börjar löpa i princip inte komma till stånd.[91] Testamentet kan då inte heller beaktas vid boupptecknin gen (se avsnitt 9.5). Den som ändå vill åberopa testamentet behöver i en sådan situation väcka en fastställelsetalan om att testamentet ska förklaras gällande och har då bevisbördan för att testamentet inte har återkallats (se avsnitt 9.2).

Delgivning behöver inte ske med en arvinge som har godkänt testamentet.

[89] Se NJA 1980 s. 630. Utredningen föreslår också att det ålderdomliga ordet ”bestyrkt avskrift” lämpligen ersätts med ordet ”bestyrkt kopia” i 14 kap. 4 § ÄB. Bestyrkt kopia används även i 20 kap. 5 och 8 §§ ÄB.

[90] En återkallelse kan ske formlöst och på olika sätt (10 kap. 5 § ÄB). För tillägg till ett testamente gäller däremot samma formkrav som för upprättande av testamentet (10 kap. 6 § ÄB).

[91] I fall där originalet har försvunnit förekommer det i undantagsfall delgivning av en bestyrkt avskrift eller kopia av den åberopade avskriften eller kopian. I sådana fall bör det i samband med delgivningen anges att huvudskriften förkommit (Göran Lind och Gösta Walin, *Ärvdabalken* Del I, JUNO version 8A, 20 februari 2025, kommentaren till 14 kap. 4 §). Ett exempel på en sådan situation kan vara att det finns en bestyrkt kopia av ett inbördes testamente i den först avlidna makens boupptecknin g. En bestyrkt kopia av den tidigare kopian kan då användas för delgivning till den först avlidna makens arvingar.

En registrerad version av testamentet bör ges presumtionsverkan, om det inte finns något motsvarande fysiskt original eller någon senare daterad testamentshandling

Om ett testamentsregister ska få ett tydligt praktiskt mervärde bör en registrerad version av ett testamente presumeras ge uttryck för testators yttersta vilja, även om det inte återfinns något fysiskt original som motsvarar den registrerade testamentshandlingen. Ett sådant resonemang bygger på tanken att när testatorn valt att registrera sitt testamente så är det rimligt att utgå från att den registrerade versionen innehåller testatorns yttersta vilja, så länge testatorn därefter inte gett tydligt uttryck för att så inte längre är fallet. Den registrerade versionen bör alltså presumeras ge uttryck för testators yttersta vilja även om det skulle återfinnas ett originaltestamente som är daterat i tiden före den registrerade testamentshandlingen.

Bevisfrågor kommer fortfarande aktualiseras i fråga om testamentet har återkallats eller inte. Beroende på inställningen till den registrerade testamentshandlingen hos de legala arvingarna eller personer som berörs av eventuella ändringar av förordnanden i tidigare daterade originalhandlingar, kan den registrerade versionen stå sig eller inte. Även om ett testamentsregister inrättas bör, förstås, arvingarna kunna invända att testamentet har återkallats. Klanderfristen för att angripa ett testamente med reglerna i 13 kap. ärvdabalken som grund bör kunna börja löpa på grundval av delgivning av den registrerade testamentshandlingen, vilket utredningen behandlar strax nedan. Det bör då åligga den som påstår att testamentet (såsom det kommer till uttryck i registret) har återkallats, att styrka detta.[92] Och om någon vill föra en fastställelsetalan och göra gällande att ett testamente (i fysiskt original) som upprättats i tiden före den registrerade testamentshandlingen ska gälla, kan testamentsregistret också fylla en bevissäkringsfunktion och vara ett sätt för testatorn att öka chansen att få genomslag för sin vilja.[93]

I situationer som de beskrivna kommer det bli aktuellt att utröna vad som kan anses vara testatorns yttersta vilja. Genom att testator

[92] En motsvarande placering av bevisbördan kan förekomma redan i dag, exempelvis i situationer där det har upprättats flera original av ett och samma testamente, vanligtvis vid inbördes testamenten, och där det ena originalet förstörts. Då kan den som gör gällande att återkallelse har skett av testamentet behöva styrka detta.

[93] Enligt nuvarande ordning anses testamentstagare som vill göra ett testamente gällande ha bevisbördan för att det finns ett formriktigt testamente, varvid bevislättnad följer av 10 kap. 2 § andra stycket ÄB om det finns vittnen. Klarar testamentstagaren detta, blir det arvingen som får bevisbördan för att motsatsen gäller.

ska kunna lämna uppgift om var originalet förvaras och meddela registret senare rättshandlingar, bedöms bevisfrågorna dock kunna begränsas. Utredningens förslag medför att den registrerade versionen av ett testamente i dessa situationer i princip kommer att jämställas med ett original. Originalet (till ett registrerat testamente) kommer alltså ha mindre betydelse vid testatorns död än för närvarande.

Avsikten är dock inte att originalet ska frånkännas betydelse. Som utgångspunkt bör testator, liksom i dag, fortfarande behålla originalet. Om ett original finns kvar och det överensstämmer med den handling som är registrerad, kommer det ju utgöra ett starkt bevis för att det är testators sista oförvanskade vilja.

En förutsättning för en sådan presumtion som nu beskrivits bör emellertid vara att testatorn i samband med registreringen fått tydlig information om innebörden av registreringen och hur denne bör gå till väga vid ändring eller återkallelse av testamentet samt även underrättats om vikten av att förvara originalhandlingen på en betryggande plats.

Presumtionen att det senaste testamentet ger uttryck för testatorns yttersta vilja bör behållas för originaltestamenten

Utredningens förslag innebär att det fortfarande kommer stå testatorn fritt att upprätta ett nytt testamente även efter att ha registrerat ett testamente.

Det kan även i dag förekomma att det finns flera olika testamenten. Är det fråga om olika delar av kvarlåtenskapen, behandlas varje testamente som giltigt och delges arvingarna vid sidan av varandra. Avser testamentena samma egendom är en utgångspunkt att det senaste testamentet ger uttryck för testators yttersta vilja och därmed är det gällande. Så är fallet även om det inte uttryckligen anges i det senare testamentet att det första testamentet är återkallat.

Det är naturligt med samma betraktelsesätt i förhållande till en tidigare registrerad kopia av ett testamente, eftersom den i princip bara avspeglar ett original. Om det finns ett senare daterat original, bör alltså presumtionen att denna handling ger uttryck för testators yttersta vilja i förhållande till en tidigare registrerad version behållas (även om det inte finns någon registrerad version). Det senaste testamentet bör alltså i normalfallet delges de legala arvingarna.

Om det enbart finns en kopia av ett testamente som är daterat senare än den registrerade versionen, bör däremot den registrerade versionen presumeras ge uttryck för testators yttersta vilja; i en sådan situation bör man falla tillbaka på presumtionen att det senare testamentet är återkallat i och med att originalet inte finns kvar och det inte finns någon registrerad kopia. En annan sak är att även om det senare testamentet då presumeras vara återkallat, kan den handlingen ge uttryck för att det tidigare registrerade testamentet återkallats vilket i sig kan vara en giltig återkallelse. För att ett återkallat testamente på nytt ska få giltighet krävs enligt gällande rätt att det finns i behåll och att det av omständigheterna framgår att testamentet uttrycker testators yttersta vilja. Utgångspunkten är att testamentstagaren har bevisbördan för omständigheter av den innebörden och beviskravet är det som normalt gäller i tvistemål (se NJA 2022 s. 509).

Om talan väcks i fråga om det senare testamentets giltighet, bör den registrerade versionen kunna få bevisverkan i tvisten. Om testator en gång registrerat sitt testamente och därefter inte gett till känna att han eller hon återkallat sitt testamente genom att upprätta ett nytt bör detta, beroende på omständigheterna i övrigt, kunna få betydelse. I en situation då någon annan än testator upprättat ett senare förfalskat ”testamente” kan alltså, jämfört med i dag, testamentsregistret fylla en bevissäkringsfunktion och ge testatorn ökad möjlighet att få genomslag för sin vilja.

Tillägg på en testamentshandling i original bör presumeras ge uttryck för testators yttersta vilja

Det kan förekomma att ett tillägg har gjorts på originalhandlingen. För tillägg till ett testamente gäller samma formkrav som vid upprättande av ett testamente, dvs. att det uppfyller de krav som gäller för underskrift och bevittning (10 kap. 6 § ÄB). I enlighet med utgångspunkten att testamentet i dess senaste form är gällande presumeras en testamentshandling med ett tillägg vara gällande, och en bestyrkt kopia av den delges de legala arvingarna.

Detsamma bör gälla i förhållande till en registrerad version av testamentet.

Väcks inte talan efter delgivning, t.ex. om ogiltighet, blir testamentet inklusive tillägget gällande. Om talan väcks i fråga om tilläggets giltighet, bör den registrerade versionen få bevisverkan i tvisten.

Om testator en gång registrerat sitt testamente och därefter inte gett till känna att denne ändrat sitt testamente bör detta, beroende på omständigheterna i övrigt, få betydelse. Det kan exempelvis röra en tvist om att tillägget på originalet är förfalskat. I en situation då någon annan än testator har gjort tillägg på originalhandlingen, kan alltså testamentsregistret fylla en bevissäkringsfunktion och vara ett sätt för testatorn att öka sannolikheten att få genomslag för sin vilja.

En registrerad bouppteckning fungerar som legitimationshandling för dödsboet. Det innebär att angivna dödsbodelägare har rätt och skyldighet att delta i förvaltningen av dödsboet. Ett beslut av Skatteverket i fråga om registreringen kan således få rättsverkan för enskilda.[94]

En kopia av en registrerad testamentshandling bör kunna användas för delgivning och fogas som bilaga till bouppteckningen

Med den nu beskrivna synen på det registrerade testamentet bör en kopia av detta kunna användas för delgivning med arvingarna, oavsett om originalet kan återfinnas vid testatorns död eller inte.[95] Utredningen föreslår därför ett tillägg till bestämmelsen i 14 kap. 4 § ÄB där detta uttryckligen framgår. Det kommer, inte heller med de nu beskrivna ändringarna, finnas något som hindrar delgivning av flera testamenten vid sidan av varandra, om dessa inte är motstridiga.

Av samma skäl som i fråga om delgivning bör även en kopia av ett registrerat testamente som utgångspunkt kunna beaktas vid bouppteckning och därmed kunna bifogas densamma. Detta förutsätter även ett tillägg till 20 kap. 5 § ÄB.

En registrerad bouppteckning fungerar som legitimationshandling för dödsboet. Det innebär att angivna dödsbodelägare har rätt och skyldighet att delta i förvaltningen av dödsboet. När Skatteverket får in en bouppteckning i dag bedömer myndigheten om bouppteckningen har gått till på det sätt som anges i 20 kap. ärvdabalken, vilket är en förutsättning för registrering. Bland annat ska alla döds-

[94] Skatteverket fastställer inte vilka som är delägare vid registrering av bouppteckning, utan avgör om rätt personer har kallats (20 kap. ärvdabalken). Vid osäkerhet ska i princip även de ”osäkra” delägarna kallas. Skatteverkets beslut i fråga om registrering överklagas till allmän förvaltningsdomstol, se även avsnitt 9.7.6.

[95] I fråga om testamenten som enligt utredningens förslag upprättats digitalt (e-testamenten) kommer det endast att finnas ett elektroniskt original och således inget fysiskt original, se avsnitt 10.7.2.

bodelägare ha kallats till förrättning.[96] Skatteverket tar vid sin prövning utgångspunkt i den bedömning som ingivaren gjort, och beaktar den testamentshandling som bifogats bouppteckningen. Skatteverket har för närvarande inte kännedom om huruvida det finns andra testamenten än de som ges in. I detta avseende kommer det kunna bli en skillnad om det därutöver finns en registrerad testamentshandling.[97]

Om det pågår en tvist i fråga om ett testamente kan Skatteverket efter begäran bevilja anstånd, men det är inte givet att ett sådant anstånd kan medges. I fall då ett anspråk på att få del av kvarlåtenskapen är tvistigt kan Skatteverket i det enskilda fallet behöva bedöma huruvida det är motiverat att ange en största möjliga krets som dödsbodelägare och om någon ska anges som ”provisorisk dödsbodelägare” i bouppteckningen.[98] När tvisten om testamentet är avgjord kan domen fungera som komplement till bouppteckningen, både i fråga om legitimationen och som fångeshandling (exempelvis för att få lagfart). Tilläggsbouppteckning behöver på så sätt i regel inte förrättas och lämnas in för registrering, om det senare visar sig att testamentet inte gäller. Är den registrerade bouppteckningen felaktig utifrån domen kan tilläggsbouppteckning dock behöva upprättas och ges in för registrering.

Om ingivaren har angett testamentstagare till två motstridiga testamenten, kommer Skatteverket ifrågasätta varför inte endast det senaste testamentet har uppgivits. Detta sker oftast i kommunikation med ingivaren varvid Skatteverket tillkännager sin uppfattning.[99] Därefter kan ingivaren korrigera bouppteckningen. Det kan

[96] Det är inte en förutsättning för registrering av en bouppteckning att ett eventuellt testamente delgetts arvingarna eller att det blivit slutligt avgjort huruvida ett testamente gäller. En bouppteckning ska som utgångspunkt förrättas oavsett om tiden för klander av testamentet löpt ut eller det blivit klarlagt huruvida ett testamente gäller. Testamentstagare och legala arvingar ska alltså oavsett detta kallas till förrättningen och antecknas i bouppteckningen. (Jämför 18 kap. 1 § fjärde stycket samt 20 kap. 2 och 3 §§ ÄB.)

[97] Se närmare om detta i avsnitt 9.8.2 och 9.8.3.

[98] Se t.ex. rättsfallen NJA 1971, s. 109 och NJA 1995, s. 148. Det kan handla om att en tvist av betydelse för bedömningen av någons ställning som dödsbodelägare avgjorts till dennes förmån genom en dom som inte fått laga kraft eller att frågan är föremål för prövning i en pågående process och att det då finns viss sannolikhet för att svaret kommer att utfalla till personens fördel. Ett annat exempel är vid tolkningssvårigheter som i vissa fall kan uppstå i fråga om någon ska betraktas som universell testamentstagare eller legatarie, se t.ex. NJA 1974, s. 190.

[99] Om ingivaren upplyser Skatteverket om anledningen till att båda testamentena har beaktats i bouppteckningen så brukar Skatteverket i regel acceptera ingivarens upplysning och bedömning t.ex. om att frågan om vilket testamente som avspeglar testatorns vilja är tvistigt och att ”största möjliga krets” därför har kallats till förrättningen. I en sådan situation skulle Skatteverket registrera bouppteckningen.

förekomma att Skatteverket ytterst beslutar att inte registrera bouppteckningen, om man t.ex. anser att ett testamente felaktigt har beaktats. På så sätt kan Skatteverket alltså bortse från något av testamentena vid registreringen av bouppteckningen.

Förhållandet till nödtestamenten

En särskild fråga är hur en registrerad testamentshandling ska förhålla sig till ett eventuellt nödtestamente. Som utredningen har redogjort för ovan är tanken att den registrerade versionen som utgångspunkt anses ge uttryck för testatorns yttersta vilja, om annat inte framkommer. Det kan inträffa att testatorn efter registreringen upprättar ett nödtestamente. Har ett giltigt nödtestamente upprättats, bör förhållandet mellan detta och en registrerad version av ett fysiskt testamente bedömas på samma sätt som i dag där det finns ett ursprungligt testamente. Ett nödtestamente kan vara ett uttryck för att testator har ändrat eller återkallat det ursprungliga testamentet. Det innebär också att nödtestamentet kan gälla vid sidan av, och som ett tillägg, till det ursprungliga testamentet, om förordnandena är förenliga.

9.6.3 Skatteverket bör ansvara för registret

Förslag: Skatteverket ska ansvara för testamentsregistret och registrering av testamenten. Detta bör framgå av Skatteverkets instruktion.

Skatteverket hanterar, inte minst inom folkbokföringen, i dag ett stort antal uppgifter av samma eller liknande karaktär som blir aktuella för ett testamentsregister. En hel del av de frågor som kan bli aktuella inom ramen för ett testamentsregister kommer ha likheter med de frågor som kan uppkomma inom bouppteckningsverksamheten. Skatteverket har också en organisation och kompetens för att hantera ett testamentsregister, då myndigheten redan ansvarar för bouppteckningsverksamheten, utfärdar europeiska arvsintyg och registrerar handlingar i äktenskapsregistret. Skatteverket har självt gjort bedömningen att myndigheten bör ansvara för testamentsregistret. Utifrån detta och de synergieffekter som därigenom

kan uppnås, anser utredningen att Skatteverket bör få uppgiften att ansvara för testamentsregistret och registreringen av testamenten. I den följande behandlingen av förfarandet kommer utredningen utgå från detta.

Att Skatteverket har till uppgift att föra äktenskapsregistret, registrera bouppteckningar samt utfärda arvsintyg framgår av lag.[100] På samma sätt bör det framgå av ärvdabalken att Skatteverket ska ansvara för testamentsregistret (se vidare avsnitt 9.11). De nya uppgifterna bör även framgå av förordningen (2017:154) med instruktion för Skatteverket. Detta föreslås.

9.7 Förfarandet vid registrering i testamentsregistret

9.7.1 Formella krav för ansökan om registrering

Förslag: En ansökan om registrering ska vara undertecknad av testatorn eller dennes ombud och innehålla en av testatorn eller dennes ombud bestyrkt kopia av det fysiska originaltestamentet.

Det ska krävas att testatorn identifierar sig i samband med ansökan. För ett ombud ska det finnas en skriftlig fullmakt som uttryckligen avser behörighet för ombudet att för testatorns räkning ansöka om registrering.

Om ansökan görs digitalt, ska den göras i ett särskilt system som Skatteverket tillhandahåller och skrivas under av testatorn med en sådan avancerad elektronisk underskrift som avses i artikel 3 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 910/2014 av den 23 juli 2014 om elektronisk identifiering och betrodda tjänster för elektroniska transaktioner på den inre marknaden och om upphävande av direktiv 1999/93/EG, i den ursprungliga lydelsen.

Formkrav för en ansökan om registrering

En registrering av ett testamente i testamentsregistret syftar primärt till att säkerställa ett framtida bevis om att det vid en given tidpunkt har upprättats ett testamente med ett visst innehåll. För

[100] Se 16 kap. 1 § ÄktB, 20 kap. ärvdabalken samt 2 kap. 7 § lagen (2015:417) om arv i internationella situationer.

att i fråga om fysiska testamenten säkerställa att det är en kopia av en äkta testamentshandling som registreras, är det enligt utredningen nödvändigt att ställa upp vissa formkrav i fråga om ansökan. För att registret ska komma till användning, bör förfarandet samtidigt göras så enkelt som möjligt. Nedan ska de formella kraven behandlas. De närmare tekniska förutsättningarna för att en ansökan om registrering ska kunna göras så smidigt och flexibelt som möjligt, bör det ankomma på Skatteverket att överväga.

Enligt utredningen bör en ansökan om att registrera ett testamente vara undertecknad i någon form. Vidare bör det uppställas ett legitimationskrav.[101] Det bör vara möjligt att ansöka om registrering digitalt i ett särskilt system som Skatteverket tillhandahåller, och med en elektronisk identifiering och underskrift.[102] Genom den elektroniska underskriften bör testatorn både kunna legitimera sig och digitalt signera sin ansökan. Testatorn bör med en elektronisk underskrift också kunna intyga att det testamente som bifogas är en kopia av det fysiska originaltestamentet (en bestyrkt kopia). Eftersom testamenten är en mycket privat angelägenhet, framstår det inte som ändamålsenligt att ställa krav på att någon annan än testator själv ska intyga att kopian stämmer överens med det fysiska originalet.[103] Som utredningen tidigare redovisat framstår det som omotiverat att härutöver kräva att originalhandlingen visas upp för Skatteverket.[104]

Det bör dock ställas höga krav på säkerhet och kryptering för en digital underskrift.

[101] I Norge föreskrivs att ingivande av testamente för registrering ska göras av testatorn själv eller av ett ombud med skriftlig fullmakt. Den som lämnar testamentet för registrering ska även legitimera sig och ett ombud ska uppvisa legitimation för testatorn som innehåller foto och namn. Om testamentet skickas per post ska en kopia av legitimationshandlingen bifogas. Se 1 § första stycket i Forskrift til arveloven (FOR-2020-11-09-2327).

[102] Regeringen har framhållit att digitala tjänster, så långt det är möjligt och där det är relevant, ska vara förstahandsval i den offentliga sektorns kontakter med medborgare och företag (se prop. 2023/24:6, s. 16 och prop. 2015/16:1 utg.omr. 22, s. 120). Skatteverket tillhandahåller exempelvis ett särskilt system för digitala bekräftelser av föräldraskap, se förordning (2021:1046) om digital bekräftelse av föräldraskap.

[103] I sammanhanget kan framhållas att inte ens testamentsvittnen har rätt att ta del av testamentets innehåll (10 kap. 1 § ÄB).

[104] En bestyrkt kopia kommer inte förutsättas i fråga om testamenten som upprättats digitalt (e-testamenten) där det endast kommer genereras ett elektroniskt original och således inget fysiskt original, se avsnitt 10.7.2.

Säkerhetsnivåer på digitala underskrifter

En särskild fråga är vilken säkerhetsnivå som den elektroniska underskriften bör ha. I EU:s förordning om elektronisk identifiering (eIDAS-förordningen[105]) finns definitioner av elektronisk identifiering och olika typer av elektroniska underskrifter med olika säkerhetsnivåer. Med elektronisk identifiering avses en process inom vilken det används sådana personidentifieringsuppgifter i elektronisk form som unikt avser en fysisk eller juridisk person, eller en fysisk person som företräder en juridisk person. I förordningen görs en åtskillnad mellan elektronisk identifiering och elektronisk underskrift. Elektroniska underskrifter utgör en av flera möjliga tekniska lösningar som kan nyttjas i en digital tjänst sedan identifiering har skett. Att ett auktorisationssystem omfattar tjänster för elektronisk identifiering utesluter alltså inte att en leverantör av sådana tjänster, inom ramen för samma auktorisationssystem, även tillhandahåller en funktion för elektronisk underskrift (se prop. 2023/24:6, s. 26). I förordningen anges även vilka krav som bör ställas för att en elektronisk underskrift ska anses tillräckligt säker.

I Sverige är användningen av avancerade elektroniska underskrifter i den offentliga förvaltningen mycket utbredd. Det förekommer i många andra sammanhang uttryckliga krav på den digitala underskriftens säkerhetsnivå.[106] Användningen av kvalificerade elektroniska underskrifter förekommer endast i begränsad omfattning. Kravet på en avancerad elektronisk underskrift utesluter i och för sig inte användningen av kvalificerade elektroniska underskrifter, eftersom dessa har en ännu högre säkerhetsnivå. Det uppställs dock inte ut-

[105] Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 910/2014 av den 23 juli 2014 om elektronisk identifiering och betrodda tjänster för elektroniska transaktioner på den inre marknaden och om upphävande av direktiv 1999/93/EG.

[106] Av intresse är de formuleringar som i närtid har valts för digitalt godkännande av strafföreläggande enligt 48 kap. 9 § andra stycket RB och utfärdande av skriftlig rättegångsfullmakt enligt 12 kap. 8 § andra stycket RB. Den senare bestämmelsen innebär att fullmakten helt kan upprättas i elektronisk form. Undertecknandet ska ske med en sådan avancerad elektronisk underskrift som avses i artikel 3 i eIDAS-förordningen. En sådan underskrift ska enligt förordningen vara unikt knuten till undertecknaren och han eller hon ska kunna identifieras genom den. Den ska också vara skapad på grundval av uppgifter för skapande av elektroniska underskrifter som undertecknaren med hög grad av tillförlitlighet kan använda uteslutande under sin egen kontroll samt vara kopplad till de uppgifter som den används för att underteckna på ett sådant sätt att alla efterföljande ändringar av uppgifterna kan upptäckas (artiklarna 3.11 och 26). De elektroniska underskrifter som för närvarande används i Sverige via tjänsterna för e-legitimationer, t.ex. bank-id, anses generellt uppfylla kraven för avancerade elektroniska underskrifter. Se även 33 kap. 1 a § RB om att en ansökan som ska vara egenhändigt undertecknad får skrivas under med en sådan avancerad elektronisk underskrift som avses i artikel 3 eIDAS-förordningen i den ursprungliga lydelsen.

tryckligen krav på kvalificerade elektroniska underskrifter i någon annan svensk författning i dag.[107] Det har i andra sammanhang även gjorts bedömningen att kraven som eIDAS-förordningen ställer på avancerade elektroniska underskrifter som regel lever upp till kraven i den verksamhet där sådana förekommer och att sådana underskrifter i stort tillgodoser behoven i den offentliga förvaltningen.[108]

Om ansökan görs digitalt, bör det krävas en avancerad elektronisk underskrift

En vanligt förekommande lösning är att det i lag föreskrivs att underskriften ska vara en sådan avancerad elektronisk underskrift som avses i artikel 3 i eIDAS-förordningen.[109] Enligt utredningen bör den digitala underskriften även i detta sammanhang åtminstone uppfylla kraven för en avancerad elektronisk underskrift, för att säkerställa en tillräckligt hög nivå av informationssäkerhet.[110] Liksom i andra sådana sammanhang bör en hänvisning till eIDAS-förordningen göras genom en s.k. statisk hänvisning. Detta innebär att det anges vilken lydelse av förordningen som hänvisningen görs till. Om det sker ändringar i eIDAS-förordningen som påverkar hänvisningen måste bestämmelsen i sin tur ändras.[111] Sådana ändringar kan underlättas genom att kravet regleras på förordningsnivå.[112]

[107] Ett sådant krav har förordats beträffande elektroniska underskrifter vid digital överlåtelse av fast egendom, se SOU 2024:37, avsnitt 4.4.
[108] Se SOU 2021:9, s. 145 f.
[109] Se SOU 2021:9, s. 205 f.
[110] Detta utesluter enligt utredningens bedömning inte att testatorn i sådana fall bör kunna använda sig av en utländsk e-legitimation i en e-tjänst för registrering. EU:s förordning om elektronisk identifiering, eIDAS-förordningen, gäller som svensk lag och sedan den 29 september 2018 ska t.ex. offentliga myndigheter följa förordningens krav om att erkänna e-legitimationer från andra EU-medlemsstater.
[111] Se SOU 2021:9, s. 218.
[112] En anvisning om att undertecknande ska ske med en avancerad elektronisk underskrift utgör ett formkrav. En teknikneutral reglering kan som utgångspunkt vara att föredra så att den tekniska utvecklingen inte behöver leda till regelbundna ändringar och att lagstiftningen därför blir mer flexibel och hållbar över tid. Å andra sidan kan en alltigenom teknikneutral reglering riskera att försvåra dess förutsebarhet, till nackdel såväl för tillämpande myndigheter som för enskilda. Det kan därför, i vart fall på förordningsnivå, finnas goda skäl för att ange vilken säkerhetsmässig nivå den digitala underskriften ska ha.

Alternativa sätt att skriva under en ansökan på

Användningen av elektroniska underskrifter, t.ex. genom bank-id, är väl etablerad. Därmed kan man utgå från att de allra flesta i dagsläget skulle utnyttja detta alternativ.[113]

Det kan dock finnas behov av alternativa sätt att ansöka om registrering av ett fysiskt testamente på, såsom med biträde av ett ombud – exempelvis en advokat, annan jurist eller banktjänsteman. En ansökan bör därför även kunna göras genom en undertecknad fysisk ansökningshandling. Ansökningshandlingen bör då vara undertecknad av testator själv eller av dennes eventuella ombud. I samband med en sådan fysisk ansökan, bör det krävas att en kopia av testators id-handling bifogas samt i förekommande fall en fullmakt för ombudet som uttryckligen omfattar uppgiften att ansöka om registrering.[114] Kraven bör i sammanhanget anses motsvara en elektronisk legitimering och underskrift. På den fysiska kopian av testamentet som samtidigt ges in, bör testator eller dennes ombud intyga att handlingen är en kopia av det fysiska originaltestamentet (en bestyrkt kopia).[115] Det finns härutöver inte skäl att, såsom i Norge, kräva att ombudet också bifogar en kopia av sin egen id-handling. Genom att en kopia av testatorns id-handling ska bifogas och testatorn ska få en bekräftelse med särskild information i samband med beslutet om registrering (se avsnitt 9.7.3), kommer risken för felaktiga eller falska registreringar kunna minimeras.

Det bör även vara möjligt att ansöka om registrering vid ett personligt besök på Skatteverket. I sådana fall bör ett ombud ta med en kopia av testatorns id-handling eller testatorn själv legitimera sig i samband med besöket. Därtill bör sökanden ta med sin bestyrkta kopia av testamentet eller den fysiska originalhandlingen som kan kopieras och bestyrkas av testatorn eller ombudet på plats.[116]

---

[113] År 2023 hade 8,5 miljoner personer någon variant av bank-id och under år 2023 användes bank-id för att genomföra 7,1 miljarder transaktioner (se webbsidan https://www.bankid.com/om-oss/statistik och jfr SOU 2024:38 s. 98). Högsta domstolen har uttalat sig om äkthet, bevisverkan och bevisbörda avseende den typen av underskrifter i samband med en låneförbindelse samt bl.a. hur den elektroniska underskriften kan anses skilja sig från den traditionella på papper (NJA 2017, s. 1105).

[114] I övrigt kommer 15 § FL att vara tillämplig.

[115] Enligt utredningen bör en digital kopia av testamentet kunna förvaras när testamentet har registrerats, se avsnitt 9.9.1. I fråga om vad som ska gälla för gallring av fysiska handlingar se avsnitt 9.9.2.

[116] Stora delar av landet har inte något skattekontor. Detta kan ändå vara ett alternativ i vissa fall och i så fall kan det ske vid något av de s.k. servicekontoren (se https://www.skatteverket.se/omoss/kontaktaoss/besokservicekontor).

En ställföreträdare bör inte inom ramen för sitt uppdrag få ansöka om registrering

Även i de fall en god man eller förvaltare har ett oinskränkt förordnande, har han eller hon inte rätt att företräda den enskilde i alla personliga angelägenheter. Gode män och förvaltare är inte behöriga att företräda den enskilde i frågor om att ingå äktenskap, bekräfta faderskap, upprätta testamente eller liknande frågor av utpräglat personlig karaktär (12 kap. 2 § tredje stycket FB). En framtidsfullmakt får inte heller omfatta sådana frågor av utpräglat personlig karaktär som avses i den bestämmelsen.[117]

Så länge en enskild har möjlighet att upprätta testamenten själv ska en ansökan om registrering också godtas. Att den enskilde saknar rättshandlingsförmåga, t.ex. till följd av ett förvaltarskap, påverkar som utgångspunkt inte testationsfriheten. Möjligheten att ansöka om registrering bör följa den enskildes testationsfrihet. Skatteverket kommer därför i princip inte behöva utreda huruvida någon får rättshandla för egen del. Att ett testamente registreras hindrar inte heller att testamentet senare kan angripas enligt ogiltighetsgrunderna i 13 kap. ärvdabalken.

En ansökan om registrering av testamente har nära koppling till frågan om upprättande av testamente och är alltså en fråga av utpräglat personlig karaktär.[118] En ställföreträdare bör därmed inte inom ramen för sitt uppdrag få ansöka om registrering av ett testamente för den enskildes räkning. Det ska inte heller krävas ställföreträdarens medverkan eller godkännande, om den enskilde själv ansöker om registrering av sitt testamente. I stället kommer en enskild som har en ställföreträdare själv råda över frågan om registrering. Det innebär också att den enskilde kommer ha rätt att ge ett ombud en fullmakt såvitt avser frågan om registrering, oavsett om det finns en ställföreträdare (jfr NJA 2000 s. 179). Det krävs inte någon särskild reglering i dessa avseenden. Detsamma bör gälla beträffande förmyndare för dem som är underåriga; den underårige bör alltså själv

[117] Se 2 § andra stycket lag (2017:310) om framtidsfullmakter.
[118] Huruvida en fråga är av utpräglat personlig karaktär avgörs med beaktande av vilken rättshandling det rör och hur regleringen av denna har utformats avseende utrymmet för annan än den enskilde att personligen vidta handlingen (se t.ex. rättsfallet RH 2008:33). Även om dödsboförvaltning har ett personligt inslag torde den övervägande karaktären av förvaltningen vara av ekonomisk karaktär.

kunna ansöka om registrering.[119] Inte heller detta kräver någon lagändring.

9.7.2 Vad som ska framgå av ansökan om registrering och vilka uppgifter som ska registreras

Förslag: Av ansökan om registrering ska testatorns fullständiga namn, postadress och person- eller samordningsnummer framgå. Dessutom ska testatorn kunna ange uppgift om var testamentet i original förvaras samt vem eller vilka som ska underrättas om att testatorn har efterlämnat ett testamente.

Bedömning: Registret bör, förutom själva testamentshandlingen, innehålla de uppgifter som testatorn har angett och som behövs, både för att senare kunna identifiera testatorn och testamentet och för att Skatteverket ska kunna fullgöra sina uppgifter avseende registret.

Fler uppgifter bör inte krävas än som är nödvändigt för att syftena med registret och registreringen ska kunna uppnås. En frivillig registrering av testamenten i ett offentligt register tillgodoser inte något tredjemansintresse under testators livstid.[120] För att kunna registrera sitt testamente bör ett grundläggande krav vara att testatorn uppger sitt fullständiga namn, sin postadress, samt person- eller samordningsnummer. Det bör alltså krävas att testator innehar ett svenskt personnummer eller samordningsnummer för att få registrera ett testamente.[121] Ett sådant krav motiveras av att det vid testatorns död ska finnas förutsättningar att koppla samman ett registrerat testamente med en avliden person som hade tillräcklig koppling till Sverige.

[119] Enligt 9 kap. 1 § ÄB får den som är underårig men som har fyllt 16 år upprätta testamente avseende egendom som han eller hon själv får råda över. Enligt 9 kap. 3 § FB får den som har fyllt 16 år råda över vad han eller hon genom eget arbete förvärvat, eller egendom som trätt i den egendomens ställe.
[120] På så sätt kan testamentsregistret skilja sig från ett potentiellt register för t.ex. framtidsfullmakter.
[121] Samordningsnummer är en identitetsbeteckning för den som inte är eller har varit folkbokförd i Sverige, se 1 kap. 1 § första stycket lagen (2022:1697) om samordningsnummer. Vid registrering av testamente bör krävas ett samordningsnummer för en person som styrkt sin identitet (jfr (2–4 §§). Däremot bör inte samordningsnummer för en person vars identitet är osäker (6 §) eller för en person som endast gjort sin identitet sannolik (5 §) kunna användas.

Härutöver bör vissa frivilliga uppgifter kunna anges i ansökan och föras in i registret, exempelvis var originalet förvaras. Även om det inte ska vara obligatoriskt, bör testatorn ges tillfälle att fylla i en sådan uppgift genom att det t.ex. finns ett särskilt fält för detta på en ansökningsblankett. Vidare bör testatorn på samma sätt kunna ange vem eller vilka som ska få meddelande om testamentet vid dödsfallet (utredningen återkommer till det och Skatteverkets uppgifter i avsnitt 9.8.2). I anslutning till detta bör även personnummer och adress eller andra kontaktuppgifter till mottagarna lämnas, eftersom Skatteverket inte kan förväntas göra några långtgående undersökningar för att identifiera och hitta dessa efter testatorns död.

Skatteverket bör föra register över de uppgifter som framgår av ansökan och som behövs för att senare kunna identifiera testatorn och testamentet samt fullgöra sina uppgifter avseende registret i fråga om underrättelser om testamentet samt utlämnande av testamentshandlingen efter testatorns död. Registerföringen av återkallade och på annat sätt ändrade testamenten behandlas i avsnitt 9.8.1 och hanteringen av personuppgifter i avsnittet om sekretess och dataskydd (avsnitt 9.10).

9.7.3 Bekräftelse och information i samband med beslut om registrering

Förslag: När testamentet har registrerats ska Skatteverket skicka en bekräftelse om registreringen till testatorn med information om hur testatorn kan gå till väga för att meddela registret en eventuell återkallelse eller ändring av testamentet. En sådan bekräftelse ska skickas skriftligen till testatorns postadress och även digitalt om det finns förutsättningar för det.

Med de krav som utredningen föreslår i fråga om ansökan om registrering kan det förväntas att oriktiga eller falska registreringar blir sällsynta. Det går dock inte att helt utesluta illojala handlingar. Arvlåtarens underskrift skulle kunna förfalskas. Det förekommer också att personer anförtror en annan person sina elektroniska identifieringsverktyg, t.ex. bank-id; detta ger en möjlighet för den betrodda att ge in en ansökan om registrering av ett testamente i testators namn utan dennes vetskap. En sådan åtgärd skulle sanno-

likt omfattas av det straffrättsliga skyddet mot sådana handlingar. Exempelvis skulle ansvar för förfalskningsbrott enligt 14 kap. brottsbalken kunna aktualiseras.[122]

För att ytterligare minska risken för otillbörliga handlingar och samtidigt säkerställa att det faktiskt är testatorn som står bakom ansökan, bör Skatteverket skicka en bekräftelse på registreringen med särskild information till testatorn. Det kan ske i samband med underrättelsen om innehållet i beslutet enligt 33 § FL.[123] En sådan bekräftelse bör skickas skriftligen direkt till testatorn (eventuellt med en kopia till dennes ombud). Bekräftelsen bör skickas digitalt om det finns förutsättningar för det, och alltid till testatorns postadress.[124] På så sätt ökar möjligheten att testator uppmärksammas på en ansökan som har skett utan hans eller hennes vetskap. Bekräftelsen skulle också kunna innehålla generell information för att undvika missförstånd avseende registreringens betydelse, såsom att registreringen inte innebär någon garanti för att testamentet kommer bli gällande och att testatorn fortfarande bör förvara originalhandlingen på ett betryggande sätt. Sådan information bör dock Skatteverket kunna välja att förmedla även på annat sätt, såsom på sin webbplats eller genom informationsblad.

Som ytterligare säkerhet skulle det dessutom kunna föreskrivas att Skatteverket, redan när ansökan mottagits, ska skicka en skriftlig bekräftelse till testatorn via post. Mot bakgrund av de krav som utredningen föreslår beträffande ansökan och den särskilda bekräftelse som ska skickas i samband med registreringen bedömer utredningen emellertid att kostnaden för en sådan bekräftelse i varje ärende inte motsvaras av den förväntade nyttan.

---

[122] Förfalskningsbrottens primära skyddsintresse är allmänhetens tilltro till att olika slags dokument som används i rättslivet i syfte att intyga, bevisa eller förmedla något visst, i sin helhet härrör från den som anges vara utställaren av dokumentet.

[123] När en ansökan om registrering kommer in till Skatteverket blir det fråga om ett förvaltningsärende (19 § FL). Förvaltningslagen blir också tillämplig, men avvikande bestämmelser i annan lag eller en förordning har företräde (4 §). När handläggningen avslutas sker det genom ett beslut, t.ex. registrering i enlighet med ansökan (bifall). En part ska underrättas om innehållet i beslutet, varvid information om överklagande bifogas (33 § FL). I Norge ska domstolen ge testatorn ett kvitto på deponeringen av testamentet, där det framgår vem som har lämnat detta till förvaring. Om domstolen redan har ett eller flera av arvlåtarens testamenten till förvaring ska det framgå av kvittot. Se 1 § andra stycket i Forskrift til arveloven (FOR-2020-11-09-2327).

[124] Om någon har anförtrott sina anordningar för elektronisk signering åt en annan person kan den personen också ha tillgång till testatorns digitala brevlåda. Som postadress bör den postadress som testatorn har angett i ansökan, folkbokföringsadressen eller, i förekommande fall, en särskild postadress kunna användas. Saknas en digital brevlåda bör bekräftelsen även kunna skickas på annat sätt digitalt, t.ex. till testatorns e-postadress.

9.7.4 Särskilt om inbördes testamenten

Förslag: Ett inbördes testamente ska kunna registreras efter ansökan av testatorerna gemensamt eller av var och en av dem individuellt. Även om ansökan görs gemensamt, ska testamentet behandlas som ett individuellt testamente för var och en av testatorerna.

Inbördes testamenten

Ett inbördes testamente är ett testamente som flera personer upprättat tillsammans. Vanligtvis har de som upprättar ett sådant ömsesidigt förordnat till förmån för varandra. Det är främst makar och sambor som brukar upprätta inbördes testamenten, men det finns inget som hindrar att två eller flera andra, exempelvis syskon eller goda vänner, upprättar ett inbördes testamente för att gynna varandra.[125] Vardera parten har fortfarande rätt att, liksom varje annan testator, ändra eller återkalla sitt testamentariska förordnande såvitt gäller hans eller hennes egendom (10 kap. 5 § ÄB).[126] Den som ensidigt återkallar eller ändrar testamentet på ett sådant sätt att förutsättningarna för det ömsesidiga förordnandet väsentligt förändras, kan förlora sin rätt på grund av testamentet (10 kap. 7 § ÄB).[127] Ett förordnande som en make gjort genom testamente åt den andra maken är utan verkan, om äktenskapet är upplöst vid testators död eller mål om äktenskapsskillnad då pågår (11 kap. 8 § ÄB). Detsamma gäller, om någon har gjort testamente till sin sambo men samboförhållandet har upphört före testators död. Bestämmelsen, som gäller vid tolkning av testamenten, bygger på antagandet att ett förord-

[125] Margareta Brattström och Anna Singer, *Rätt arv*, upp. 6, Uppsala 2023, s. 130.
[126] En ändring eller återkallelse av en av testatorerna såvitt gäller dennes egendom i fråga om vad som ska hända med egendomen efter bådas död torde sällan ses som en sådan väsentlig ändring av förutsättningarna att denna påverkar testatorns rätt enligt testamentet. Det kan dock förekomma situationer då en viss efterarvsrätt är en sådan väsentlig förutsättning för det ömsesidiga förordnandet att en ändring av detta från en av testatorernas sida bör påverka dennes rätt enligt testamentet (jfr NJA 1948, s. 317).
[127] Ett inbördes testamente innehåller vanligtvis ett förordnande av båda med den innebörden att den som överlever den andre ska erhålla den först avlidnas egendom. Skulle en av testatorerna i den andres livstid återkalla sitt förordnande anses detta i regel vara en sådan väsentlig ändring av förutsättningarna för den andres förordnande att den som återkallat sitt förordnande har förlorat sin rätt att enligt testamentet erhålla den andres kvarlåtenskap (NJA 1940, s. 302). I sådana situationer fördelas den andres kvarlåtenskap efter en tolkning av testamentet eller annars enligt de vanliga arvsreglerna (se NJA 1936, s. 377 och NJA 2008, s. 359).

nande till en make eller sambo är ett uttryck för att testator önskat gynna testamentstagaren i just denna egenskap.

Ett inbördes testamente ska bifogas i original eller som bestyrkt kopia till bouppteckningen efter var och en av testatorerna.[128] Om den efterlevande testatorn återkallar testamentet före sin död, behöver dock testamentet inte bifogas bouppteckningen efter denne. Det är inte ovanligt att testamentet finns i original vid den först avlidnas bortgång och att en bestyrkt kopia då bifogas dennes bouppteckning, men att originalet inte kan återfinnas vid den sist avlidnas död. I dessa situationer kan det utifrån den presumtion som gäller i dag hända att testamentet inte kan beaktas vid den sist avlidnas bortgång och att Skatteverket bortser från testamentet vid bouppteckningen efter denne.[129] En sådan situation kan framstå som otillfredsställande och skulle avhjälpas genom utredningens förslag om att ett registrerat testamente ska kunna användas för delgivning enligt 14 kap. 4 § ÄB och bifogas bouppteckningen oavsett om originalet finns kvar (se avsnitt 9.6.2).

Ett inbördes testamente bör vid registrering behandlas som ett individuellt testamente för var och en av testatorerna

Ett inbördes testamente utgör ett individuellt testamente i förhållande till varje testator.[130] Det är i princip fråga om att två eller flera testamenten framgår av samma handling. Eftersom det står var och en av testatorerna fritt att när som helst återkalla eller på annat sätt ändra sin del av testamentet (även utan den andres vetskap), kan ett inbördes testamente, till skillnad från ett äktenskapsförord, inte ses som ett avtal mellan testatorerna.[131] Om båda testatorerna vill regi-

[128] Under förutsättning att det finns efterarvsförordnande beträffande den först avlidnas kvarlåtenskap eller den efterlevande testatorn inte ändrat sitt testamente.
[129] I undantagsfall kan dock en kopia av testamentet vara giltigt om det inte finns någon anledning att anta att kopian inte stämmer överens med originalet. Rättsfallet NJA 1977, s. 168 gällde ett inbördes testamente mellan makar. Efter den ena makens bortgång gick originalhandlingen inte att återfinna. Däremot fanns en kopia av testamentet i ett bankfack. Makens särkullbarn hävdade att testamentet skulle anses vara återkallat. HD tillerkände dock kopian samma rättsverkan som testamentet i original med anledning av att innehållet bedömdes utgöra testators yttersta vilja vid tiden för hans bortgång.
[130] Ett inbördes testamente kan dessutom, t.ex. på grund av formella fel, vara ogiltigt i förhållande till den ena testatorn, men giltigt i förhållande till den andra, se t.ex. Göta hovrätts dom den 25 februari 2002 i mål T 254-01.
[131] I fråga om äktenskapsförord som ska undertecknas av båda makarna och registreras hos Skatteverket, kan en av makarna skicka in äktenskapsförordet för registrering även om den andra maken motsätter sig det efter undertecknandet. Den som undertecknar ett äktenskapsförord presumeras ha lämnat sitt samtycke till registrering. Se avsnitt 9.4.

strera testamentet, bör de förstås kunna medverka till en gemensam ansökan. Testamentet bör dock av praktiska skäl och för tydlighetens skull alltid behandlas som individuella testamenten för var och en av dem samt registreras för var och en av dem individuellt.[132] Med en sådan ordning finns inte heller något som bör hindra endast en av testatorerna att för sin del ansöka om registrering av ett inbördes testamente, även om övriga testatorer inte vill medverka till registreringen. En testator bör dock inte heller i den här situationen kunna registrera testamentet för en annan testators räkning (utan att vara ombud). Det innebär att den presumtionsverkan som utredningen föreslår att registreringen ska ha inte kommer att gälla beträffande den som inte registrerat sin del av testamentet.[133]

På samma sätt bör var och en av testatorerna som registrerat ett inbördes testamente som sitt testamente, kunna meddela registret ändrade uppgifter, t.ex. att denne återkallat eller på annat sätt ändrat testamentet. Sådana meddelanden bör också kunna lämnas av testatorerna gemensamt, men i så fall registreras för var och en av dem individuellt. I dessa avseenden behövs ingen särreglering i fråga om inbördes testamenten.

Den föreslagna ordningen kommer skilja sig från norsk rätt. Enligt norsk rätt ska, vid registrering av ett gemensamt testamente, skriftlig fullmakt från samtliga arvlåtare lämnas om inte detta anses uppenbart onödigt. Den som önskar återkalla registreringen och på så sätt få tillbaka testamentet (utlevering) ska också ha fullmakt från övriga arvlåtare, om de är i livet.[134]

Utredningen återkommer till frågor om sekretess till skydd för testatorn och utlämnande av den registrerade testamentshandlingen också i fråga om inbördes testamenten i avsnitt 9.10.

[132] En gemensam ansökan ska således i praktiken generera två registreringsärenden. I sådana fall ska varje testator också erlägga en ansökningsavgift, se avsnitt 15.6.
[133] Utredningen föreslår i avsnitt 9.6.2 att en kopia av ett registrerat testamente ska kunna användas för delgivning med arvingarna och beaktas i samband med boupptecknin g i den avlidnas dödsbo, oavsett om originalet finns kvar.
[134] Se 1 och 3 §§ i Forskrift til arveloven (FOR-2020-11-09-2327).

9.7.5 Skatteverkets uppgifter i samband med registrering

Förslag: Skatteverket ska kontrollera att handlingen avser ett förordnande om kvarlåtenskap och att testatorn haft rätt enligt 9 kap. 1 § ÄB att förordna genom testamente.

En särskild fråga är om Skatteverket i samband med prövningen av en ansökan om registrering bör göra någon kontroll av den handling som begärs registrerad som ett testamente.

Enligt norsk rätt har testatorn möjlighet att lämna in sitt testamente i ett slutet kuvert för att inte avslöja testamentets innehåll. Visserligen krävs där att testamentet ges in i original, men det kontrolleras inte om det är ett original eller inte. I förarbetena till arveloven påpekades att det inte har någon rättslig betydelse om det skulle vara en kopia som förvarades i registret i stället för originalet samt att testatorns rätt till integritet väger tyngre än en kontroll av detta.[135]

För svenskt vidkommande anser utredningen att det testamente som registreras och registrets innehåll i övrigt, kan skyddas från insyn genom sekretessbestämmelser (se avsnitt 9.10.1). Det kan också skyddas genom bestämmelser om tystnadsplikt (se avsnitt 9.10.2). Som berörts ovan finns det också i andra register integritetskänsliga uppgifter, som myndigheter förutsätts kunna hantera. Eftersom det är fråga om ett frivilligt register, kan dock den som inte känner sig tillräckligt bekväm med detta välja att även fortsättningsvis själv förvara sitt testamente.

När Skatteverket tagit emot en ansökan, bör myndigheten ha i uppgift att kontrollera att kraven på ansökan och förutsättningarna i övrigt för registrering är uppfyllda. Detta innebär att myndigheten kommer behöva kontrollera att ansökan innehåller uppgifter om testatorns fullständiga namn, postadress och person- eller samordningsnummer, att testatorn har legitimerat sig, att testatorn eller dennes ombud har undertecknat ansökan samt att det till ansökan bifogats en av testatorn eller ombudet bestyrkt kopia av testamentet.[136] I fråga om ombud bör myndigheten kontrollera att det finns

[135] Se prop. 107 L, s. 151. Se även 63 § tredje stycket arveloven.
[136] I fråga om testamenten som upprättats digitalt (e-testamenten) kommer det endast att finnas ett elektroniskt original som bifogas ansökan om registrering i samband med upprättandet, se avsnitt 10.7.2.

en skriftlig fullmakt som omfattar uppdraget att ansöka om registrering. I fråga om själva testamentshandlingen bör myndigheten, inom ramen för sin behandling av ansökan, kontrollera att det är fråga om ett testamente. Prövningen i detta avseende bör begränsa sig till en kontroll av att den testamentshandling som bifogats avser ett förordnande om kvarlåtenskap och inte är en annan typ av handling. Handlingen ska alltså ge uttryck för testatorns yttersta vilja genom en disposition eller ett uttalande för dödsfalls skull, i regel om vem eller vilka som ska ärva testatorn. Dessutom ska uttalandet otvetydigt komma från testatorn som också ska ha haft rätt att förordna genom testamente enligt 9 kap. 1 § ÄB.[137]

En ytterligare fråga är om myndigheten dessutom bör kontrollera att formkraven i övrigt för testamente iakttagits, dvs. att testamentet är undertecknat och bevittnat. En sådan kontroll skulle kunna underlätta upptäckten av de allra mest grundläggande och uppenbara felen så att sådana kan rättas till. En obligatorisk kontroll i dessa avseenden skulle i princip innebära att det blir en förutsättning för registrering att formkraven följts. Myndigheten kommer dock knappast ha möjlighet att kontrollera huruvida vittnena varit samtidigt närvarande, eller annars om de haft rätt att vara vittnen (exempelvis med beaktande av jävsförhållanden). En sådan ordning skulle därmed kunna leda till missförstånd i fråga om registreringens betydelse och testamentets formella giltighet. Huruvida testamentet formellt sett är giltigt bör även framöver prövas först om testamentet klandras. Registreringen ska inte heller uppfattas som någon garanti för att testamentet blir gällande. Enligt utredningen bör myndigheten därför inte ha i uppgift att kontrollera att testamentet är bevittnat. Att testatorn själv har undertecknat testamentet bör dock enligt utredningens mening i princip ingå i kontrollen av att ansökan överhuvudtaget avser ett testamente som otvetydigt kommer från testatorn.

Som utredningen tidigare har berört, är det angeläget att myndigheten förmedlar generell information om registreringen och vad denna innebär (se avsnitt 9.7.3). Vidare ska myndigheten skicka en bekräftelse med särskild information till testatorn i samband med

[137] Skatteverket kan med enkelhet kontrollera om testatorn har fyllt 16 eller 18 år. I fråga om dem som har fyllt 16 år kommer Skatteverket, om motsatsen inte är uppenbar, i princip ha att utgå från att testamentet avser egendom som han eller hon själv får råda över.

beslutet om registrering. Myndighetens uppgifter efter testatorns död behandlas framför allt i avsnitt 9.8.2.

Utifrån myndighetens begränsade uppgifter, som dessutom i stor utsträckning utgår från de uppgifter testatorn lämnat, bedöms risken för skadeståndsrättsligt ansvar för det allmänna som ytterst begränsad. Den skadeståndsskyldighet som även i detta sammanhang kan gälla för det allmänna tar framför allt sikte på fel eller försummelse vid myndighetsutövningen eller vid upplysningar eller råd, om det med hänsyn till omständigheterna finns särskilda skäl (3 kap. 2 och 3 §§ skadeståndslagen).

9.7.6 Överklagande av Skatteverkets beslut

Bedömning: Beslut i ärenden om registrering av testamenten får överklagas till allmän förvaltningsdomstol (40 § första stycket FL). Några särskilda bestämmelser om överklaganden behövs inte.

Skatteverkets beslut överklagas som huvudregel till allmän förvaltningsdomstol

Huvudregeln är att beslut av en förvaltningsmyndighet får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. På så vis är det vanligtvis allmän förvaltningsdomstol som prövar överklaganden av Skatteverkets beslut. Skatteverkets beslut att registrera bouppteckningar överklagas också till allmän förvaltningsdomstol. När Skatteverket tog över uppgiften att registrera bouppteckningar från tingsrätterna konstaterades att en bouppteckning låg till grund för skattläggningen av arvsskatten och att Skatteverkets beslut att registrera bouppteckningen därför skulle prövas av allmänna förvaltningsdomstolar, trots att en del av beslutet omfattade civilrättsliga frågor.[138]

[138] Se prop. 2000/01:21, s. 54 f.

Vissa av Skatteverkets beslut överklagas till allmän domstol

Skatteverkets beslut när det gäller äktenskapsregistret överklagas däremot till allmän domstol. Skälen till det är att de rättsfrågor som aktualiseras i allmänhet är sådana familjerättsliga frågor som hör till de allmänna domstolarnas verksamhetsområde.[139] Skatteverkets beslut i fråga om registrering överklagas till den tingsrätt där någon av sökandena ska svara i tvistemål i allmänhet (16 kap. 5 § ÄktB). Vid sådana överklaganden gäller lagen (1996:242) om domstolsärenden.

Skatteverkets beslut avseende ett europeiskt arvsintyg överklagas också till allmän domstol, i första hand till tingsrätten i den ort där den avlidna hade hemvist. Även beträffande sådana överklaganden tillämpas lagen om domstolsärenden.[140] Skälet till att beslut avseende arvsintyg överklagas till allmän domstol är att det vid överklagande kan bli aktuellt att göra rättsliga bedömningar i tvistiga frågor mellan enskilda och att de frågeställningar som kan aktualiseras, t.ex. frågor om den legala arvsordningen, är av civilrättslig karaktär.[141]

Skatteverkets beslut avseende testamentsregistret bör överklagas enligt huvudregeln

Skatteverket har bedömt det som lämpligt att beslut avseende testamentsregistret ska prövas av allmän domstol, eftersom kontrollen i samband med registreringen i testamentsregistret endast skulle omfatta de grundläggande formkraven och frågor om arv och testamente normalt prövas av de allmänna domstolarna.[142]

Enligt utredningens bedömning kommer de beslut avseende testamentsregistret som bör kunna överklagas framför allt ta sikte på de formella förutsättningarna för registrering. I vissa frågor kommer den formella prövningen ha sin grund i den materiella regleringen, såsom om den handling som registreras överhuvudtaget kan anses utgöra ett testamente (se avsnitt 9.7.5). Prövningen kommer dock vara betydligt mer begränsad än den prövning som görs i fråga om utfärdande av arvsintyg och aktualiserar inte tvistiga frågor mel-

[139] Se prop. 2010/11:119, s. 58.
[140] Se 2 kap. 8 § lagen (2015:417) om arv i internationella situationer och artikel 72 i EU:s arvsförordning i fråga om vilka beslut som får överklagas.
[141] Se prop. 2014/15: 105, s. 42.
[142] Se Skatteverkets promemoria 2022, s. 32 f.

lan enskilda. I fråga om testamentsregistret finns inte heller något tredjemansintresse i samband med registreringen. Det kommer således vara fråga om en formell prövning snarare än en prövning av materiella frågor om arv och testamente. För Skatteverkets handläggning kommer förvaltningslagen som utgångspunkt att tillämpas. De beslut som fattas kommer till sin form utgöra förvaltningsbeslut. Sammantaget finns det enligt utredningens bedömning inte tillräckliga skäl att göra undantag från huvudregeln att förvaltningsbeslut överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Att beslut om bouppteckningar också överklagas dit talar ytterligare för en sådan ordning. För överklagande av beslut som rör testamentsregistret bör därför förvaltningslagen tillämpas. Beslut som rör testamentsregistret ska alltså kunna överklagas till en allmän förvaltningsdomstol och med förvaltningsrätten som första instans (40 § första stycket FL).[143] Några särskilda bestämmelser om överklaganden krävs därmed inte.

9.8 Andra processuella och administrativa frågeställningar

9.8.1 Återkallelse eller ändring av ett registrerat testamente

Förslag: Testatorn ska kunna meddela Skatteverket att ett registrerat testamente har återkallats eller på annat sätt ändrats. Testator ska också kunna begära registrering av nya eller ändrade uppgifter om var testamentet i original förvaras och vem som ska få del av uppgifterna i registret vid testators dödsfall.

Vidare ska testator kunna registrera ett nytt testamente genom att ansöka om registrering på det sätt som fordras för registrering av testamente. I sådana fall ska testatorn få tillfälle att ange om detta kompletterar eller ersätter ett testamente som tidigare har registrerats. Om sådan uppgift lämnas, ska den registerföras.

[143] Se även 1 § lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar.

Återkallelser och andra ändringar av testamenten

En återkallelse av ett testamente kan ske formlöst och på olika sätt (10 kap. 5 § ÄB). Testatorn kan återkalla sitt testamente genom att upprätta ett nytt testamente, genom att förstöra testamentet i original eller genom att otvetydigt visa att testamentet inte längre utgör dennes yttersta vilja.

En ändring av ett testamente kan avse återkallelse av delar eller ett tillägg. För tillägg gäller samma formkrav som för upprättande av testamentet (10 kap. 6 § ÄB), vilket innebär att ett tillägg ska vara undertecknat och bevittnat.[144]

Ett tillägg till ett testamente återkallas på samma sätt som huvudtestamentet återkallas.

Att testatorn när som helst kan återkalla eller på annat sätt ändra sitt testamente har motiverats av att så långt som möjligt tillmötesgå testatorns vilja. Reglerna om återkallelse och ändring av testamente är en central del av testamentsfriheten och de grundläggande materiella reglerna om testamenten. Det är därför angeläget att testatorns möjlighet att återkalla och ändra sitt testamente påverkas i så liten utsträckning som möjligt av att testamentet registreras.

Det bör inte ställas upp något formellt krav på testatorn att meddela testamentsregistret eventuella återkallelser eller ändringar

Genom att testatorn fortfarande kommer att disponera originalhandlingen kommer denne formellt sett ha samma möjlighet som i dag att återkalla eller ändra sitt testamente, även om detta har registrerats.

Av de skäl som nu framhållits (och att det fortfarande kommer finnas möjlighet att upprätta nödtestamente), bör det inte ställas upp något formellt krav på testatorn att meddela testamentsregistret om en eventuell återkallelse eller ändring. Risken för att återkallelsen eller ändringen inte kommer att beaktas om testatorn inte meddelar registret, får dock i stor utsträckning falla tillbaka på testa-

[144] Tillägget kan göras i en ny testamentshandling, men också vara tillskrivet i det ursprungliga testamentet med uppfyllande av de krav som gäller för underskrift och bevittning.

torn.[145] Om testatorn valt att registrera sitt testamente men därefter inte tydligt ger tillkänna att en eventuell återkallelse eller ändring skett, kan detta få till följd att det registrerade testamentet ges företräde efter dödsfallet, i enlighet med den ovan nämnda presumtionen om att det registrerade testamentet ger uttryck för testatorns yttersta vilja.[146]

Skatteverket bör dock i samband med registrering av ett testamente på lämpligt sätt upplysa testatorn om hur han eller hon kan gå till väga för att meddela registret en eventuell återkallelse eller ändring.

Samma förutsättningar som vid den ursprungliga registreringen bör gälla för återkallelser och ändringar som anmäls till registret

Om testatorn meddelar Skatteverket att han eller hon har återkallat eller ändrat det registrerade testamentet, bör det antecknas som en anmärkning i registret.

Det bör ställas motsvarande krav för registrering av en sådan uppgift som på den ursprungliga ansökan om registrering av testamentet. Det bör alltså krävas att testatorn legitimerar sig, samt att meddelandet undertecknas av testatorn eller dennes eventuella ombud. Ett sådant meddelande bör kunna lämnas digitalt. Vill testatorn synliggöra återkallelsen och registrera ett nytt testamente bör denne gå till väga på samma sätt som vid ursprungsregistreringen. Detsamma gäller vid eventuella tillägg som testatorn önskar registrera.[147]

Om testatorn ansöker om att registrera ett nytt testamente, bör testatorn få tillfälle att ange om detta kompletterar eller ersätter ett testamente som tidigare har registrerats. Lämnar testatorn en sådan

[145] I Norge gäller inte heller något strikt krav på att testatorn meddelar registreringsmyndigheten att denne återkallat eller ändrat ett testamente som registrerats och förvaras hos myndigheten. Däremot följer det uttryckligen av 63 § tredje stycket arveloven att registrering och förvaring av ett testamente inte har någon betydelse för testamentets giltighet samt att tingretten bör meddelas om testatorn återkallar eller ändrar testamentet.
[146] Detta kan i någon mån uppfattas som en begränsning av möjligheten att ”fritt” återkalla sitt testamente, vilket bedöms som rimligt och acceptabelt i detta sammanhang.
[147] För tillägg till testamente gäller som framhållits fortfarande 10 kap. 6 § ÄB. Om det enbart finns en anteckning i registret om att testamentet är återkallat eller ändrat, utan att en senare testamentshandling har registrerats, sätts den presumtionsverkan som utredningen föreslår i 8.6.2 ur spel.

uppgift, bör uppgiften registreras tillsammans med det nya testamentet.[148]

Även om testatorn återkallar eller på annat sätt ändrar sitt testamente och inte önskar registrera något nytt kan spåren av registreringen inte raderas helt, eftersom registreringen utgör ett myndighetsbeslut.[149]

Testatorn behöver också kunna få registrerat kompletterande, nya eller ändrade uppgifter om var testamentet i original förvaras och vem som ska få del av uppgiften vid dennes dödsfall. Dessa förhållanden kan komma att ändras och det är av vikt att uppgifterna i registret så långt möjligt är aktuella.

9.8.2 Vad som bör gälla efter testators död i fråga om tillkännagivande av testamentet

Förslag: När den som har upprättat och registrerat ett testamente har avlidit, ska Skatteverket utan dröjsmål underrätta den eller de personer som testatorn uppgett. Underrättelsen ska innehålla en kopia av testamentshandlingen och i förekommande fall en uppgift om var originalet förvaras.

Om testatorn har meddelat att testamentet har återkallats eller ersatts av ett senare registrerat testamente, ska en sådan underrättelse dock inte skickas.

[148] I avsnitt 9.10 föreslår utredningen att sådana testamenten som återkallats inte ska lämnas ut efter testatorns död, annat än till en eventuell boutredningsman. En uppgift om huruvida ett nytt testamente helt ersätter eller endast kompletterar ett tidigare registrerat testamente kommer underlätta Skatteverkets hantering i detta avseende.

[149] I sammanhanget kan nämnas att det i fråga om äktenskapsförord inte heller går att göra registreringen ogjord, och detta även om den ena maken kan skicka in förordet för registrering utan den andres godkännande. Önskar någon upphäva eller ändra äktenskapsförordet måste det ske genom upprättande av ett nytt äktenskapsförord som registreras hos Skatteverket (jfr 7 kap. 3 § ÄktB och även NJA 1997, s. 37). – Däremot kan det i vissa fall bli fråga om en omprövning av registreringsbeslutet enligt förvaltningslagen. Att registreringsbeslutet och registreringen på så sätt upphävs kan bli aktuellt framför allt när det visar sig att registreringen var uppenbart felaktig i något väsentligt hänseende på grund av nya omständigheter eller av någon annan anledning (37 och 39 §§ FL). Som exempel på en sådan situation kan nämnas att det visar sig att ansökan gjorts av någon annan än testatorn eller dennes ombud.

Frågan om vilka som ska få del av ett testamente och Skatteverkets roll

Att ett testamente som har registrerats blir känt och kommer fram efter testatorns död är ett av de huvudsakliga syftena med inrättande av ett testamentsregister. För att uppnå syftet krävs att berörda parter får kännedom om att testatorn har efterlämnat ett testamente. En central fråga är därmed vilka som ska ha rätt att få del av testamentet efter testatorns död, samt om och i vilken utsträckning det ska ske genom myndighetens försorg.

Registreringsmyndigheternas roll i Danmark och Norge

Som nämnts ovan finns det både i Danmark och Norge särskilda skiftesdomstolar som tar initiativ till arvsskiften och avvecklingen av dödsbon.

I Danmark har skifteretten ansvar bl.a. för att undersöka om den avlidna har upprättat ett testamente genom kontroll av testamentsregistret. De som berörs får kännedom om testamentet genom att de kallas till förrättning.[150]

I Norge ska registreringsmyndigheten (tingretten) sörja för att ett testamente som förvaras i registret läggs fram när testatorn är död. När tingretten får kännedom om ett dödsfall, ska en kontroll göras av om den avlidna har registrerat ett testamente.[151] Om detta förbises, kan den som berörs under vissa förutsättningar kräva ersättning av staten.[152] Rätten ska om det bedöms lämpligt på eget initiativ undersöka om det finns eventuella släktingar som kan ha rätt till arv efter den avlidna. Vidare ska rätten snarast underrätta legala arvingar om dödsfallet. När det finns ett testamente, ska rätten utan dröjsmål meddela testamentstagare om deras eventuella rättigheter i dödsboet. Legala arvingar och testamentstagare har rätt att få del av testamentet efter testatorns död. Även andra kan efter begäran få del av testamentet, om det är nödvändigt för att den som begär det ska kunna bedöma sina rättigheter i dödsboet.

[150] Se även avsnitt 9.3.
[151] Av 6–8 §§ Forskrift til arveloven, FOR-2020-11-09-2327, framgår vad som gäller i fråga om underrättelse till domstolen om dödsfall och vad som ska framgå av en sådan underrättelse.
[152] Se 63 § fjärde stycket Arveloven.

Om boet övertas för privat skifte, lämnas originalet ut till arvingarna men rätten behåller en kopia.[153]

Skatteverket bör underrätta om att det finns uppgifter i registret

Utredningen föreslår ovan att testatorn ska ha möjlighet att registrera uppgift om var originalet förvaras samt vem eller vilka som ska underrättas om att testatorn har efterlämnat ett testamente och därigenom få del av det registrerade testamentet efter testatorns bortgång. Det kommer förekomma att testatorn inte uppgett någon mottagare av underrättelsen eller att den person som uppgetts inte kan identifieras, men det kan väntas att det normalt finns någon eller några utpekade personer som kan underrättas.

Det är rimligt att Skatteverket medverkar till att de som berörs får kännedom om det registrerade testamentet. Som Skatteverket föreslagit[154], bör en underrättelse skickas till de personer som testatorn uppgett. En sådan underrättelse bör i förekommande fall innehålla en uppgift om var originalet förvaras samt en kopia av den registrerade testamentshandlingen.

Har testatorn meddelat att det registrerade testamentet har återkallats eller ersatts av ett senare registrerat testamente, bör någon sådan underrättelse däremot inte skickas avseende det ursprungligen registrerade testamentet (se även avsnitt 9.8.1).

I de fall testatorn har meddelat att testamentet på annat sätt har ändrats (utan att registrera ett nytt testamente som uttryckligen ersätter det tidigare) har Skatteverket ingen möjlighet att göra någon bedömning av huruvida det registrerade testamentet fortfarande gäller till någon del. I ett sådant fall bör de personer som testatorn pekat ut underrättas.

[153] Se 87 § arveloven. Gäller det ett inbördes testamente kan rätten till insyn begränsas till den del av testamentet som gäller arv efter den först avlidna. Vidare framgår av 4 § andra stycket i Forskrift til arveloven (FOR-2020-11-09-2327) att om ett inbördes testamente innehåller förordnanden om efterarv lämnas endast en kopia ut av testamentet vid den först avlidnas död.
[154] Se Skatteverkets promemoria 2022, s. 30.

En underrättelse bör skickas utan dröjsmål, när Skatteverket registrerat dödsfallet i folkbokföringen.[155] Testamentsregistret bör per automatik få besked om registrerade dödsfall som kan stämmas av mot uppgifterna i testamentsregistret.

Utredningen föreslår i avsnitt 9.8.3 att bouppteckningsverksamheten ska aviseras om att det finns uppgifter i testamentsregistret beträffande den avlidna samt att Skatteverket i sin tur ska kunna ge dödsboet meddelande om detta (i de fall det inte framgår att det registrerade testamentet har återkallats). Mot denna bakgrund är det enligt utredningens bedömning inte nödvändigt att föreskriva en mera omfattande underrättelseskyldighet. Detta skulle dessutom kunna rubba balansen i den ordning som gäller i dag enligt bl.a. 14 kap. ärvdabalken.

Genom Skatteverkets underrättelse, kan mottagarna få anledning att själva vända sig till testamentsregistret med en begäran om att få ta del av uppgifterna som finns där. För att Skatteverket i en sådan situation ska kunna lämna ut uppgifter från testamentsregistret förutsätts att den som begäran kommer från ingår i den krets som omfattas av den sekretessbrytande bestämmelse som utredningen föreslår i avsnitt 9.10.1, samt att testatorn inte meddelat att testamentet har återkallats eller ersatts av ett senare registrerat testamente.

Det kan antas att en förordnad boutredningsman regelmässigt kommer kontrollera om det finns anteckningar i testamentsregistret. Enligt utredningens förslag ska boutredningsmannen alltid ha rätt att få ut en kopia av den registrerade testamentshandlingen samt övriga uppgifter i registret och handlingarna som föregått registreringen, även om testatorn har meddelat att testamentet har återkallats eller på annat sätt ändrats.

[155] Skatteverket registrerar uppgift om dödsfall i folkbokföringen när en person har avlidit i Sverige. Om den avlidna är eller varit folkbokförd i Sverige ska denne avregistreras från folkbokföringen. (Se 1 och 19 §§ folkbokföringslagen [1991:481]). Dödsfallet registreras när Skatteverket får ett dödsbevis från en läkare eller en sjukvårdsinrättning eller när Skatteverket beslutat om dödförklaring. Om en person, som är eller har varit folkbokförd i Sverige, avlider i utlandet avregistreras personen från folkbokföringen som avliden om det av utredningen i ärendet klart framgår att personen har avlidit. Detsamma gäller om den avlidna redan är avregistrerad från folkbokföringen som utflyttad eller som försvunnen (20 och 21 §§ folkbokföringslagen). Ambassad eller utländskt konsulat ska underrätta Skatteverket när de får kännedom om att en person som är eller varit folkbokförd i Sverige har avlidit i utlandet (32 c §). Skatteverket kan även få kännedom om dödsfall i utlandet genom Pensionsmyndigheten eller genom anhöriga till den avlidna. När dödsfallet registreras meddelar Skatteverket att en person avlidit via ett speciellt informationssystem som andra myndigheter och många privata företag, banker och försäkringsbolag är kopplade till.

I något fall kan det förekomma att en testamentstagare trots allt inte får kännedom om att det finns ett registrerat testamente. Eftersom ett testamente ska biläggas boupptecknings enligt 20 kap. 5 § första stycket ÄB, kommer dock Skatteverkets boupptecknings verksamhet (som dessutom fått avisering om att det finns uppgifter i testamentsregistret) ha anledning att reagera om boupptecknings inte innehåller en kopia av det registrerade testamentet.

Om det inte framgår av registret att testamentet återkallats, bör detta föranleda Skatteverket att ta reda på skälet till att testamentet inte har beaktats, t.ex. genom att fråga ingivaren. En sådan kontroll ryms enligt utredningens bedömning inom ramen för Skatteverkets befintliga utredningsskyldighet när det förekommer någon särskild omständighet som är ägnad att väcka misstanke om att det finns fel i boupptecknings.[156] En liknande situation är att Skatteverket redan i dag i fråga om inbördes testamenten i princip behöver kontrollera att den sist avlidnas boupptecknings innehåller testamentet som bifogades den först avlidnas boupptecknings.[157] Enligt nuvarande ordning krävs inte heller mycket för att Skatteverket ska ha anledning att reagera, det kan t.ex. räcka med att myndigheten på något sätt får uppgift om att någon som borde ha kallats till förrättning inte kallats.

Genom testamentsregistret kan Skatteverket för övrigt väntas få ännu bättre förutsättningar att fullgöra sina uppgifter när det gäller boupptecknings. Med den koppling utredningen gör mellan testamentsregistret och boupptecknings verksamheten begränsas risken för att testamentet inte skulle komma fram efter testatorns död samt att testamentstagare inte har kallats till förrättningen. På så vis minimeras även risken för att testamentstagaren, utan en direkt underrättelse från testamentsregistret, skulle gå miste om möjligheten att åberopa testamentet.

[156] Skatteverket ska, innan en boupptecknings registreras, kontrollera att formkraven i 20 kap. ärvdabalken är uppfyllda. Skatteverket har dock ingen ovillkorlig skyldighet att kontrollera boupptecknings uppgifter närmare om det inte finns någonting särskilt som tyder på att uppgifterna är felaktiga (se t.ex. Kammarrätten i Stockholms domar den 12 maj 2020 i mål nr 8105-19 och den 1 juli 2021 i mål nr 288-21).

[157] Förekomsten av ett inbördes testamente i boupptecknings efter den först avlidna maken men inte i den sist avlidnas boupptecknings ger Skatteverket anledning att kontrollera huruvida testamentet i den tidigare avlidnas boupptecknings fortfarande är giltigt eller inte i förhållande till den sist avlidna maken innan den sist avlidnas boupptecknings registreras (se Kammarrätten i Stockholms dom den 2 september 2024 i mål 1242-24).

9.8.3 Testamentsregistrets förhållande till boupptecknings-verksamheten och andra register

Förslag: När en person som registrerat ett testamente har avlidit ska Skatteverkets boupptecknings-verksamhet informeras, om det finns uppgifter i testamentsregistret (i de fall det inte framgår att det registrerade testamentet har återkallats). Skatteverkets boupptecknings-verksamhet ska i sin tur meddela dödsboet att det finns uppgifter i testamentsregistret (om det inte framgår att det registrerade testamentet har återkallats).

Bedömning: Testamentsregistret och boupptecknings-verksamheten bör organiseras inom samma verksamhetsgren. Det finns inte skäl att ge Lantmäteriet åtkomst till uppgifterna i testamentsregistret.

Boupptecknings-registret och testamentsregistret bör tillhöra samma verksamhetsgren inom Skatteverket

I utredningens direktiv lyfts frågan om hur registret ska förhålla sig till andra register, t.ex. boupptecknings-registret.

Enligt utredningen är det lämpligt att verksamheten avseende testamentsregistret organisatoriskt hänförs till boupptecknings-verksamheten inom Skatteverket. Det är samma typ av frågor som kommer aktualiseras inom de olika verksamheterna och de hör till samma rättsområde. I praktiken kommer också i stort sett samma kompetens som redan finns inom boupptecknings-verksamheten att krävas för testamentsregistret. Det som skulle kunna tala för att testamentsregistret ska utgöra en självständig verksamhetsgren inom myndigheten i den mening som avses i 8 kap. 2 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL, är integritetsskäl. Utredningen bedömer dock att integritetsskyddet kommer tillgodoses genom de sekretessbestämmelser som föreslås (se avsnitt 9.10).[158] Utredningen bedömer därmed att testamentsregistret och boupptecknings-verksamheten inte behöver vara olika verksamhetsgrenar som är självständiga i

[158] Integritetsskyddsfrågor aktualiseras även inom andra myndigheter. Inte minst kan jämföras med Polismyndighetens i stora delar mycket känsliga verksamhet, men där större delen av verksamheten ändå kan anses tillhöra samma verksamhetsgren (se prop. 2013/14:110, s. 508 f.).

förhållande till varandra.[159] På så vis kommer det varken att finnas en sekretessgräns mellan dessa eller en gräns enligt 2 kap. 11 § tryckfrihetsförordningen, TF.[160]

För att arbetet ska kunna organiseras på detta sätt, krävs inte någon särskild bestämmelse i lag eller förordning. Utredningen har i avsnitt 9.6.3 föreslagit att det ska framgå av Skatteverkets instruktion att myndigheten ansvarar för testamentsregistret. Lämpligen görs ett motsvarande tillägg i nuvarande 4 § som bl.a. avser ansvaret för registrering av boupptecknin gar.

Bouppteckningsverksamheten bör aviseras om att det finns uppgifter i testamentsregistret

Skatteverket har i sin promemoria funnit flera fördelar med att bouppteckningsverksamheten aviseras om att testamentsregistret innehåller ett testamente när en person avlider.[161]

Bouppteckningen efter en avliden person ska innehålla testamentet i original eller bestyrkt kopia (20 kap. 5 §).[162] Att testamentet bifogas bouppteckningen har stor betydelse för bedömningen av om bouppteckningsförrättningen gått rätt till. Ett testamente kan påverka vem som är dödsbodelägare eller efterarvinge och därmed vem som ska kallas till bouppteckningsförrättningen och antecknas i bouppteckningen. Utredningen har föreslagit att en registrerad testamentshandling ska kunna fogas till bouppteckningen oavsett om originalet kunnat återfinnas. För att en bouppteckning ska kunna förrättas på det sätt som sägs i 20 kap. ärvdabalken behöver den som ska se till att bouppteckningen förrättas och bouppgivaren känna till att testatorn har efterlämnat ett testamente. Om ett testamente uppdagas först efter att en bouppteckning förrättats, måste dödsboet förrätta, upprätta och lämna in en tilläggsbouppteckning (20 kap.

[159] I förarbetena till OSL förklarades bl.a. att det kan vara fråga om olika delar av en myndighets verksamhet om dessa delar har att tillämpa olika sekretessbestämmelser. Men trots detta kan det finnas skäl att även ta ställning till om de olika verksamhetsgrenarna också har organiserats på ett sådant sätt att de förhåller sig självständiga till varandra. Det är bara om båda dessa kriterier är uppfyllda som det uppstår en sekretessgräns inom en myndighet (se prop. 2008/09:150, s. 359 f.).
[160] Bestämmelsen i 2 kap. 11 § TF innebär i huvudsak att en handling, som lämnas mellan två olika organ inom samma myndighetsorganisation, blir en allmän handling hos mottagaren, endast om organen uppträder som självständiga i förhållande till varandra.
[161] Se Skatteverkets promemoria 2022, s. 36 f.
[162] I fråga om nödtestamenten föreslår utredningen att sådana ska kunna bifogas bouppteckningen även på annat lämpligt sätt, se kapitel 12.

10 § ÄB). Om boupptecknings verksamheten i ett tidigt skede kan informera dödsboet om förekomsten av ett testamente minskar behovet av tilläggsboupptecknin gar. Detta skulle bespara dödsboet merarbete och ökade kostnader. Om boupptecknings verksamheten skulle aviseras om att det finns uppgifter i testamentsregistret skulle detta öka Skatteverkets möjligheter att kontrollera att den avlidnas universella testamentstagare eller testamentariska efterarvingar blivit kallade till förrättningen och antecknade i boupptecknin gen, och att testamentet bifogas boupptecknin gen. Det skulle minimera risken för eventuella rättsförluster för testamentstagarna.

Som ett led i boupptecknings handläggningen framstår det därmed som ändamålsenligt att Skatteverket i ett tidigt skede underrättar dödsboet om att det finns uppgifter i testamentsregistret. Boupptecknings verksamheten skickar i dag ett skriftlig meddelande med information bl.a. om boupptecknings skyldigheten till dödsboets adress.[163] Det framstår som rimligt och naturligt att boupptecknings verksamheten i detta sammanhang även regelmässigt lämnar en upplysning om att det finns uppgifter i testamentsregistret. För att åstadkomma en sådan ordning bör det föreskrivas att boupptecknings verksamheten inom Skatteverket i nära anslutning till dödsfallet ska aviseras om att det finns uppgifter i testamentsregistret. Detta bör dock inte gälla i fall där det finns en anteckning om att det registrerade testamentet har återkallats. Dessutom bör det införas en bestämmelse om att Skatteverket ska meddela dödsboet att det finns uppgifter i testamentsregistret när det inte finns någon uppgift om att testamentet har återkallats.[164] Att boupptecknings verksamheten får avisering från testamentsregistret skulle även kunna underlätta Skatteverkets verksamhet avseende utfärdande av europeiska arvsintyg eftersom de uppgifter som sökanden tillhandahåller i sin ansökan då kan kontrolleras mot uppgifterna i testamentsregistret. Även i detta avseende skulle alltså rättssäkerheten stärkas.

[163] Detta görs som en del av skyldigheten att enligt 20 kap. 9 § första stycket ÄB se till att en boupptecknin g förrättas och lämnas in till Skatteverket. Meddelandet skickas ut med automatik kort efter dödfallet.

[164] Enligt 20 kap. 3 a § ÄB får Skatteverket skicka en förtryckt boupptecknings blankett med uppgifter om den avlidnas fullständiga namn och person- eller samordningsnummer, hemvist, dödsdag, civilstånd, äktenskapsförord och fastighetsinnehav till dödsboet. Uppgift om efterlevande makes namn och fastighetsinnehav samt dödsboets adress får även förtryckas. Bestämmelsen är fakultativ och Skatteverket utnyttjar i dagsläget inte denna möjlighet.

Lantmäteriet bör inte ges åtkomst till uppgifterna i testamentsregistret

En annan fråga är hur testamentsregistret ska förhålla sig till fastighetsregistret hos Lantmäteriet. Fastighetsregistret innehåller fastighetsanknuten information och är uppdelad i bl.a. en allmän del och en inskrivningsdel. Lantmäteriet är förvaltningsmyndighet för inskrivningsärenden enligt jordabalken. Lantmäteriet ansvarar även för att föra in eller ta bort uppgifter i fastighetsregistrets allmänna del. Om en avliden person ägde fast egendom vid sin bortgång kan ett testamente ligga till grund för en ansökan om lagfart. En förutsättning för detta är att testamentet fått laga kraft (20 kap. 2 och 7 §§ JB).[165]

När förordnade i ett testamente omfattar del av fastighet kan testamentet, efter ansökan, också komma att läggas till grund för fastighetsbildning. I en sådan situation är Lantmäteriet beroende av testamentet dels för styrkande av sökandens behörighet, dels för att kunna lägga fånget till grund för fastighetsbildningsåtgärden. Lantmäteriet har inte uttryckt något behov av en direkt avisering eller åtkomst till registret.[166] Även om den bestyrkta kopian som förvaras i testamentsregistret skulle kunna vara av betydelse även för Lantmäteriets verksamhet ser inte utredningen heller något sådant behov. Eventuellt skulle en kopia av det registrerade testamentet i framtiden kunna ligga till grund för ansökan om lagfart. Det är dock sökanden som ska förse Lantmäteriet med de handlingar som krävs för lagfarten eller fastighetsbildningen.[167]

Utredningen kan i övrigt inte se någon tydlig koppling till någon annan registerverksamhet som behöver belysas i detta sammanhang.

[165] Vad som avses med laga kraft i detta sammanhang har beskrivits bl.a. i avsnitt 9.2.
[166] Se Skatteverkets promemoria 2022, s. 38.
[167] Enligt 20 kap. 5 § jordabalken ska den som söker lagfart ge in fångeshandlingen och de övriga handlingar som är nödvändiga för att styrka förvärvet. Om ett dödsbo eller en arvinge som är ensam delägare i ett dödsbo söker lagfart på förvärv av egendom från den döde, anses en inregistrerad bouppteckning efter denne som fångeshandling. Som fångeshandling anses även ett europeiskt arvsintyg. I de fall en fastighet har förvärvats genom testamente krävs i regel att ansökan innehåller testamentet i original. Har fångeshandlingen förkommit, kan lagfartssammanträde vara en lösning.

9.9 Förvaring av testamenten i registret samt frågor om arkivering och gallring

9.9.1 En digital lösning för registrering och förvaring av testamenten

Förslag: När ett testamente har registrerats i testamentsregistret, ska en kopia av testamentet förvaras i testamentsregistret.

Det är utredningens uppdrag att i första hand föreslå ett register som bygger på en digital tjänst med förvaring i form av en digital kopia av testamentet. Utredningen ska dock även redovisa hur ett register som innefattar registrering och förvaring av original i fysisk form skulle kunna utformas.

När ansökan om registrering av ett testamente har prövats och testamentet har registrerats, ska den bestyrkta kopian av testamentet förvaras hos Skatteverket.[168] I fråga om registrerade bouppteckningar och dödsboanmälningar gäller att Skatteverket ska förvara en bestyrkt kopia (20 kap. 8 och 8 a §§ ÄB).[169] Skatteverket förvarar sedan många år registrerade bouppteckningar elektroniskt genom att myndigheten skannar den bestyrkta kopian för arkivering efter att den försetts med bevis om registrering.

Skatteverket har bedömt att ingivarens bestyrkta kopia av bouppteckningen inte behövs i fysisk form för att fullgöra myndighetens skyldigheter exempelvis i fråga om 2, 3 och 5 §§ förordningen (2001:423) om vissa frågor rörande Skatteverkets handläggning enligt 20 kap. ärvdabalken, eftersom denna skyldighet kan fullgöras digitalt.[170]

[168] I avsnitt 10.7.2 behandlar utredningen frågan om förvaring av testamenten som upprättats digitalt (e-testamenten).
[169] Bouppteckningar och dödsboanmälningar ska inte heller gallras. Andra handlingar inom bouppteckningsverksamheten har en gallringsfrist om tolv år, såsom när det gäller beslut om att inte registrera en bouppteckning. (Se 18 § andra stycket förordningen [2001:588] om behandling av uppgifter i Skatteverkets beskattningsverksamhet samt 2 och 3 §§ Riksarkivets föreskrifter [RA-MS 2018:28] om gallring i äktenskapsregister- och bouppteckningsverksamheterna hos Skatteverket, och bilagan till den föreskriften.)
[170] Skatteverket har i sammanhanget även föreslagit att bestämmelsen i 20 kap. 8 § andra stycket ÄB om att Skatteverket ska förvara en bestyrkt kopia ska ändras till att Skatteverket ska förvara *en kopia* av bouppteckningen. Se Skatteverkets promemoria, E-tjänst för inlämning av bouppteckningar, 12 juni 2023, dnr 8–2367470, s. 24.

På samma sätt som bouppteckningar, vilka också ska förvaras i en bestyrkt kopia, bör den registrerade testamentshandlingen kunna förvaras digitalt.

En digital förvaring kommer även ge ett bättre skydd mot exempelvis brand och inbrott. Det kommer dock å andra sidan finnas viss risk för dataintrång, vilket förstås kommer behöva förebyggas. Även med beaktande av en sådan risk bedömer utredningen att fördelarna med en digital förvaring överväger andra alternativ. Ett register som innefattar en digital förvaring av testamentet kommer således erbjuda en ytterligare trygghet för testator för att säkerställa att dennes sista vilja blir känd. Vidare kommer en digital förvaring bli mera kostnadseffektiv. I fråga om vad som ska gälla för gallring av fysiska handlingar se avsnitt 9.9.2.

Hur ett register som innefattar registrering och förvaring av original i fysisk form skulle kunna utformas

Enligt utredningens direktiv ska utredningen som sagt redovisa hur ett register som innefattar registrering och förvaring av original i fysisk form skulle kunna utformas, även om en digital lösning för registrering och förvaring av testamenten föreslås.

Om testamentsregistret skulle avse en förvaring av testamenten i original skulle de föreslagna ändringarna av 14 kap. 4 § första stycket samt 20 kap. 5 § första stycket ÄB inte vara nödvändiga. Även om originalhandlingen ska skickas in och registreras i denna alternativa lösning, förespråkar utredningen att ansökningsförfarandet i övrigt kan erbjudas digitalt i enlighet med det som beskrivits ovan. Skulle det visa sig vara opraktiskt, får ansökningsförfarandet göras helt fysiskt. I övrigt bedömer utredningen att de övergripande formerna för testamentsregistret, kraven på ansökan och övriga processuella frågeställningar skulle kunna hanteras och lösas på samma sätt som vid en digital lösning. Regleringen av ett testamentsregister skulle alltså i stort sett kunna se likadan ut, dock med tillägg att originalhandlingen ska bifogas ansökan i stället för en bestyrkt kopia. En sådan ordning förutsätter emellertid även att testatorn efter begäran skulle kunna få tillbaka originalhandlingen.

Det är framför allt registreringsmyndighetens praktiska arbete samt kostnaderna för förvaring och arkivering som skulle se annor-

lunda ut. Utredningen belyser detta närmare vid bedömningen av de ekonomiska konsekvenserna av förslagen.

9.9.2 Arkivering och gallring

Förslag: Kopior av testamenten som registrerats ska undantas från gallring.

Bedömning: Befintliga regler för arkivering och gallring ska tillämpas även för testamentsregistret.

Bestämmelser om myndigheters arkivering och gallring

Bestämmelser om hur allmänna handlingar ska arkiveras och gallras meddelas som utgångspunkt i lag (se 2 kap. 23 § TF). Grundläggande bestämmelser om myndigheternas arkivering och gallring finns i arkivlagen (1990:782), arkivförordningen (1991:446), och Riksarkivets föreskrifter, RA-FS och RA-MS.

När det gäller bevarande och gallring av personuppgifter finns även bestämmelser i EU:s dataskyddsförordning och i särskilda registerförfattningar.[171] Enligt dataskyddsförordningen får personuppgifter inte behandlas under längre tid än vad som är nödvändigt med hänsyn till ändamålen med behandlingen (artikel 5.1 e). Personuppgifter kan dock lagras under längre perioder i den mån personuppgifterna enbart behandlas för arkivändamål av allmänt intresse, vetenskapliga eller historiska forskningsändamål eller statistiska ändamål, och under förutsättning att de lämpliga tekniska och organisatoriska åtgärder som krävs enligt EU:s dataskyddsförordning genomförs för att säkerställa den registrerades rättigheter och friheter (jfr artikel 89.1). En registrerad fysisk person åtnjuter vidare flertalet andra rättigheter enligt dataskyddsregleringen, vilket utredningen behandlar särskilt i avsnitt 9.10.3.

En myndighet ska som utgångspunkt arkivera sina allmänna handlingar. Arkivet bildas av de allmänna handlingarna från myndighetens verksamhet och sådana handlingar som avses i 2 kap. 12 § TF och

[171] Det finns exempelvis särskilda föreskrifter som gäller för Skatteverkets beskattningsverksamhet, brottsbekämpande verksamhet, id-kortsverksamhet, SPAR-verksamhet och äktenskapsregisterverksamhet.

som myndigheten beslutar ska tas om hand för arkivering (3 § arkivlagen). Arkivet är en del av det nationella kulturarvet som ska bevaras, hållas ordnat och vårdas så att de tillgodoser rätten att ta del av allmänna handlingar, behovet av information för rättskipningen och förvaltningen, och forskningens behov.

Vad som är att betrakta som allmänna handlingar regleras främst i tryckfrihetsförordningen. Med handling avses en framställning i skrift eller bild samt en upptagning som endast med tekniska hjälpmedel kan läsas eller avlyssnas eller uppfattas på annat sätt (2 kap. 3 § TF). En handling är allmän, om den förvaras hos en myndighet och är att anse som inkommen till eller upprättad hos en myndighet (2 kap. 4 § TF). Diarier och register som förs fortlöpande anses ha upprättats när de har färdigställts för anteckning eller införing (2 kap. 10 § andra stycket 1 TF). De allmänna handlingarna i ett ärende ska arkiveras när ett ärende har slutbehandlats hos en myndighet (3 § arkivförordningen). När det gäller bl.a. diarier och register som förs fortlöpande, anses varje införd anteckning arkiverad i och med att den har gjorts.

Allmänna handlingar får gallras (10 § arkivlagen). Med gallring avses att handlingar sorteras ut och förstörs. Vid gallring ska alltid beaktas att arkiven utgör en del av kulturarvet och att det arkivmaterial som återstår ska kunna tillgodose rätten att ta del av allmänna handlingar, behovet av information för rättskipningen och förvaltningen, samt forskningens behov. Finns avvikande bestämmelser om gallring av vissa allmänna handlingar i annan lag eller i förordning, gäller dessa bestämmelser. Det är inte ovanligt att registerförfattningar som reglerar dataskydd innehåller särskilda gallringsbestämmelser som har till syfte att skydda den personliga integriteten för de personer vilkas uppgifter behandlas automatiserat.[172]

Om det inte finns särskilda gallringsföreskrifter i lag eller förordning, får statliga myndigheter gallra allmänna handlingar endast i enlighet med föreskrifter eller beslut av Riksarkivet (13 och 14 §§ arkivförordningen). Huvudregeln är alltså att myndigheternas arkiv ska bevaras. Gallring kan dock vara nödvändigt, exempelvis av in-

[172] Utredningen om dataskydd och kontroll hos Skatteverket, Tullverket och Kronofogden (Fi 2021:11) har gjort bedömningen att det bör göras en tydlig åtskillnad mellan dataskyddsregler och arkivreglering och har föreslagit att gallringsbestämmelserna i registerförfattningarna på detta område ska ersättas med generella bestämmelser som knyter an till eller framhäver artikel 5.1 e dataskyddsförordningen om att personuppgifter inte får behandlas längre tid än vad som är nödvändigt (SOU 2023:100, s. 872 f.).

tegritetsskäl och av ekonomiska skäl. Vid behov kan myndigheterna göra en framställan hos Riksarkivet om att det behövs gallringsföreskrifter i vissa avseenden, varvid föreskrifter om detta kan utarbetas i samråd mellan myndigheterna.[173]

I fråga om boupptecknin gar finns en förordningsbestämmelse om att de ska undantas från gallring.[174] Riksarkivet har även meddelat föreskrifter om gallring i äktenskapsregister- och boupptecknin gsverksamheterna hos Skatteverket.[175] I föreskrifterna finns detaljerade bestämmelser om bevarande och gallring av handlingar rörande äktenskapsregistret och boupptecknin gsverksamheterna. Enligt dessa får vissa handlingar gallras efter 12 år, medan andra ska bevaras. Beträffande vissa av handlingarna som ska bevaras finns en anmärkning om att pappershandlingar får gallras efter att skanning och kontroll av skanning utförts, om handlingarna finns i elektronisk form.

Myndigheternas verksamhet bedrivs numera huvudsakligen i en digital miljö där handlingar som kommer in i pappersform skannas in i myndigheternas system. För att myndigheterna inte ska behöva bevara de inkomna pappershandlingarna har Riksarkivet meddelat särskilda föreskrifter och allmänna råd om gallring av pappershandlingar efter skanning (RA-FS 2021:1). Föreskrifterna gäller i den utsträckning det inte finns avvikande regler om bevarande eller gallring i lag eller förordning eller i föreskrifter eller beslut som grundar sig på lag eller förordning (1 kap. 2 §). Gallring av pappershandlingarna får ske under förutsättning att allmänhetens rätt till insyn inte åsidosätts och att pappersoriginalen bedöms sakna värde för rättskipning, förvaltning och för forskning (3 kap. 3 §). Myndigheten ska förvissa sig om att innehållet i pappersoriginalen har förts över utan informationsförlust till elektroniska kopior (3 kap. 5 §). Myndigheten ska dokumentera tillämpningen av föreskrifterna samt ange en frist för gallring och en motivering till ställningstagandet om när behovet av

[173] Jämför t.ex. 4 § förordning (2015:905) om behandling av personuppgifter i Skatteverkets äktenskapsregister- och boupptecknin gsverksamheter.
[174] Se 18 § andra stycket förordningen (2001:588) om behandling av uppgifter i Skatteverkets beskattningsverksamhet. Bestämmelsen utgör undantag från bestämmelserna i 2 kap. 11–13 §§ lag (2001:181) om behandling av uppgifter i Skatteverkets beskattningsverksamhet, där det framgår att uppgifterna i beskattningsdatabasen ska gallras efter viss tid (se prop. 2000/01:33, s. 135 f.). Boupptecknin gar fanns tidigare i beskattningsdatabasen. I SOU 2023:100 har den bedömningen gjorts att en motsvarande bestämmelse inte behövs i dataskyddsregleringen eftersom frågan i stället blir löst på ett tillfredsställande sätt genom det arkivrättsliga regelverket (s. 884 f.).
[175] Se RA-MS 2018:28, ändrad genom RA-MS 2021:31 och RA-MS 2024:24.

åtkomst till pappersoriginalen upphör (4 kap. 1 §). Vidare ska det framgå av dokumentationen vilka åtgärder som vidtas för att garantera kvaliteten på de skannade kopiorna.

Det bör införas ett uttryckligt undantag från gallring av kopior av testamenten som registrerats

Testamenten kan ha betydelse och har ett stort informationsvärde, även långt efter testatorns död. Detta motiverar enligt utredningen att kopior av testamenten som registrerats undantagslöst ska bevaras för all framtid. Det bör även omfatta testamenten för vilka det finns uppgift om att de återkallats eller på annat sätt ändrats. Även i de fall en person registrerar ett nytt testamente som ersätter ett tidigare registrerat testamente, bör det tidigare testamentet inte gallras.

Skatteverket kommer inte kunna göra någon bedömning av om det nya testamentet är giltigt eller om det tidigare testamentet helt eller delvis fortfarande gäller. Giltigheten av ett nyare testamente kan också bli ifrågasatt många år senare. Därmed kan det vara av stor vikt att äldre testamenten finns bevarade. Även om det inte är troligt att dessa handlingsslag skulle gallras utifrån den befintliga regleringen och dagens synsätt, bör det enligt utredningens uppfattning uttryckligen föreskrivas att dessa handlingar ska undantas från gallring.[176] Det kan härutöver finnas anledning att överväga särskilda gallringsföreskrifter, liknande dem som finns för äktenskapsregistret och bouppteckningsverksamheterna, beträffande andra handlingar och registeråtgärder som har koppling till registret.[177] Sådana föreskrifter kan Riksarkivet meddela med stöd av befintlig reglering. Utifrån bestämmelserna om arkivbildningen och dess syften, bl.a. att arkivmaterialet ska kunna tillgodose rätten att ta del av allmänna handlingar, bedöms gallring av några handlingar av betydelse inte kunna aktualiseras under testatorns livstid. Utredningen föreslår därför inte en särskild bestämmelse om detta.

[176] En sådan bestämmelse införs lämpligen tillsammans med de särskilda bestämmelserna om testamentsregistret, vilka inte föreslås utgöra en renodlad dataskyddsreglering (se avsnitt 9.10.3). I avsnitt 10.7.2 föreslår utredningen också att testamenten som upprättats digitalt (e-testamenten) och som registrerats ska undantas från gallring.
[177] Meddelanden och uppgifter om återkallelser kan t.ex. i vissa fall behöva bevaras och undantas från gallring.

9.10 Sekretess samt integritets- och dataskydd

9.10.1 Absolut sekretess även efter testatorns livstid

Förslag: Sekretess ska gälla i verksamhet som avser registrering av testamenten samt förande av och uttag ur testamentsregistret för uppgifter om testatorns personliga eller ekonomiska förhållanden. Sekretessen ska gälla som längst 50 år efter testatorns död. Generalklausulen i 10 kap. 27 § första stycket OSL ska inte vara tillämplig i fråga om den sekretess som gäller för testamentsregistret. Vidare ska undantagsregeln i 8 § lagen (2025:170) om skyldighet att lämna uppgifter till de brottsbekämpande myndigheterna även omfatta den sekretess som gäller för testamentsregistret.

Efterlevande make, dödsbodelägare och efterarvingar enligt lag eller testamente, samt legatarie och testamentsexekutor ska på begäran ha rätt att få ut en kopia av det registrerade testamentet, om det inte finns en uppgift om att testamentet har återkallats. En boutredningsman ska alltid ha rätt att få ut en kopia av det registrerade testamentet och övriga uppgifter i testamentsregistret, även om det finns en uppgift om att testamentet har återkallats eller på annat sätt ändrats. Detsamma ska gälla i fråga om handlingarna som föregått en registrering.

Allmänna handlingar, offentlighet och sekretess

Det finns en grundlagsstadgad rätt för var och en att ta del av allmänna handlingar (2 kap. 1 § TF). En handling som kommer in till eller upprättas hos en myndighet och som förvaras där är som huvudregel en allmän handling.[178] Normalt är handlingen också offentlig. Rätten att ta del av allmänna handlingar får endast begränsas om det krävs med hänsyn till vissa specifika intressen, bl.a. skyddet för enskildas personliga och ekonomiska förhållanden (2 kap. 2 § första

[178] Vad som är att betrakta som allmänna handlingar regleras främst i tryckfrihetsförordningen. Med handling avses en framställning i skrift eller bild samt en upptagning som endast med tekniska hjälpmedel kan läsas eller avlyssnas eller uppfattas på annat sätt (2 kap. 3 § TF). En handling är allmän, om den förvaras hos en myndighet och är att anse som inkommen till eller upprättad hos en myndighet (2 kap. 4 § TF). När det gäller bl.a. diarier och register som förs fortlöpande anses de ha upprättats när de har färdigställts för anteckning eller införing (2 kap. 10 § andra stycket 1 TF).

stycket TF).[179] En sådan begränsning ska anges i en bestämmelse i en särskild lag eller, om det är lämpligare, i en annan lag som den särskilda lagen hänvisar till (2 kap. 2 § andra stycket TF). Den särskilda lag som avses i sammanhanget är offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Det finns ett minimiskydd för enskildas personliga integritet i 21 kap. offentlighets- och sekretesslagen, som gäller oavsett i vilket sammanhang som uppgifterna förekommer. Dessa regler skyddar främst enskildas hälsa eller sexualliv, förföljda personer, utlänningar i vissa fall samt ett användande av uppgifter på ett annat sätt än enligt dataskyddsförordningen eller dataskyddslagen. Sekretessbestämmelserna i 21 kap. kan på så sätt inte ge ett heltäckande skydd för uppgifterna i testamentsregistret.

I 22 kap. offentlighets- och sekretesslagen finns sekretessbestämmelser till skydd för enskildas personliga förhållanden bl.a. i folkbokföringsverksamheten och i liknande verksamhet med offentliga obligatoriska register. Sekretess kan gälla för uppgift om en enskilds personliga förhållanden i verksamhet som avser folkbokföringen eller annan liknande registrering av befolkningen (22 kap. 1 §). I den utsträckning regeringen meddelar föreskrifter, omfattar bestämmelsen även uppgifter i annan verksamhet som avser registrering av en betydande del av befolkningen.[180] Sekretess i dessa sammanhang förutsätter att det av särskild anledning kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider men om uppgiften röjs. Detta innebär att huvudregeln är att uppgifterna i de register som avses ska vara offentliga. I princip kan uppgifter hemlighållas endast om det av särskild anledning kan antas att ett utlämnande i ett enskilt fall skulle leda till skada eller men.

[179] Med enskilda avses såväl fysiska som juridiska personer (se prop. 2008/09:150, s. 349).
[180] I 6 § offentlighets- och sekretessförordningen (2009:641) har regeringen förordnat om motsvarande sekretess för uppgifter i fastighetsregistret, kommunala fastighetsregister, Polismyndighetens passregister och register över nationella identitetskort, röstlängdsregister Skatteverkets databas över identitetskort för folkbokförda i Sverige, Socialstyrelsens register över legitimerad hälso- och sjukvårdspersonal, Statens jordbruksverks register över hund- och kattägare, Statens tjänstepensionsverks pensionsregister, Totalförsvarets plikt- och prövningsverks register över totalförsvarets personal samt Transportstyrelsens vägtrafikregister.

Det finns behov av sekretessbestämmelser

I verksamhet som avser testamentsregistret kommer Skatteverket att behandla en rad uppgifter som rör enskildas personliga och ekonomiska förhållanden. Det kommer delvis vara fråga om uppgifter som typiskt sett inte är känsliga, t.ex. adress- och andra kontaktuppgifter. Men de uppgifter som kommer att finnas i registret om att en person har upprättat ett testamente och om innehållet i detta, kan däremot i regel vara mycket känsliga på grund av rättshandlingens mycket privata karaktär.

Det är angeläget att den som väljer att registrera sitt testamente i testamentsregistret kan förlita sig på att detta inte blir känt för andra. Det gäller såväl uppgiften om att ett testamente har upprättats som innehållet i det. Om uppgifter i registret skulle bli offentliga, skulle enskilda troligen undvika att använda registret. Det är också av vikt för förtroendet för registret att innehållet i det inte kan användas för andra syften än de som beskrivits ovan. En testator bör även fortsättningsvis själv kunna bestämma om när och för vem testamentet ska bli känt. Skatteverket har mot denna bakgrund gjort bedömningen att absolut sekretess bör gälla för alla uppgifter i testamentsregistret.[181]

I testamentsregistret kommer uppgifter om bl.a. testatorn, legatarier, universella testamentstagare samt testamentsexekutor och testamentsvittnen att finnas. Även uppgifter som testatorn lämnat i samband med sin ansökan kommer att finnas i registret. Utan en specifik sekretessbestämmelse för registret och verksamheten skulle uppgifterna och handlingarna i registret, däribland själva testamentet, ofta vara offentliga. Detta skulle i sin tur innebära att uppgifterna, bl.a. om att testatorn har upprättat ett testamente och själva testamentet i sig, skulle kunna bli kända oavsett testatorns inställning till detta.

Utredningen anser att det behövs en särskild sekretessbestämmelse till skydd för testators personliga och ekonomiska förhållanden, registrerade i testamentsregistret. Eftersom testatorn alltid är en enskild person och att ett testamente rör personliga och ekonomiska förhållanden kan rätten att ta del av allmänna handlingar också begränsas i syfte att skydda enskildas testatorers personliga eller eko-

[181] Se Skatteverkets promemoria 2022, s. 30 f. Se även Skatteverkets promemoria Bouppteckningar och testamentsregister, 19 maj 2008, s. 90 f.

nomiska förhållanden (jfr 2 kap. 2 § första stycket 6 TF). Det är inte enbart testamentshandlingen som bör skyddas från insyn, utan även själva förekomsten i registret och uppgiften att det överhuvudtaget finns ett testamente. Detta medför att samtliga uppgifter i testamentsregistret och i verksamheten som avser registrering behöver omfattas av sekretessbestämmelsen, oavsett om de sedda för sig kan uppfattas som en uppgift om enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden.[182] Detta bör enligt utredningen uttryckas på så sätt att sekretess ska gälla i verksamhet som avser registrering av testamenten samt förande av och uttag ur testamentsregistret för uppgifter om testatorns personliga eller ekonomiska förhållanden. En sådan bestämmelse ska uppfattas på så sätt att sekretess ska gälla för samtliga uppgifter som förekommer i detta sammanhang även om de på ett sätt också utgör uppgifter om andra än testatorn. Som exempel kan nämnas att uppgifter om vilka som ska underrättas om testamentet eller om testamentstagare och deras förhållanden visserligen i sig är uppgifter om andra enskilda, men i detta sammanhang även alltid uppgifter om testatorns personliga eller ekonomiska förhållanden på så sätt att det handlar om vem som ska få del av, respektive ärva enligt testatorns testamente. Likaså ska en fullmakt och uppgifterna i den uppfattas som uppgifter om testatorns personliga eller ekonomiska förhållanden genom att fullmakten ger någon uppgift att agera i testatorns personliga angelägenheter.

En sekretessbestämmelse som gäller testamentsregistret införs lämpligen i 22 kap. offentlighets- och sekretesslagen, där det finns regler i fråga om annan registerverksamhet och verksamhet vid Skatteverket. Ett alternativ kan vara att bestämmelsen införs i 40 kap. där det finns bestämmelser om sekretess till skydd för enskilda hos övriga myndigheter och i övriga verksamheter. Utredningen förordar dock det förstnämnda.

Sekretessen bör vara absolut

Nästa fråga är om sekretessbestämmelsen bör förses med ett skaderekvisit eller inte. Utgångspunkten vid utformningen av sekretessbestämmelser är att inte mer än det som är oundgängligen nödvändigt

[182] I ett testamente kan exempelvis förekomma även uppgifter om andra än enskilda såsom om statliga aktörer (t.ex. allmänna arvsfonden).

ska sekretessbeläggas för att skydda det intresse som har föranlett bestämmelsen.[183] Av detta skäl är de flesta sekretessbestämmelser försedda med skaderekvisit. Vid bedömningen av vilken styrka sekretessen bör ha, behöver en avvägning mellan skydds- och offentlighetsintressena göras. Det finns ett generellt insynsintresse i myndigheters verksamhet. Intresset av att få insyn gäller dock i första hand i förhållande till myndighetens verksamhet och inte till uppgifter om en enskild persons personliga eller ekonomiska förhållanden.[184] Som redan konstaterats är det angeläget att uppgifterna i testamentsregistret inte tillkännages före testatorns död. Det kommer också vara fråga om uppgifter som är frivilliga för enskilda att lämna, och som de lämnar i förtroende till myndigheten utan någon direkt koppling till annan myndighetsutövning än registreringen som sådan. Detta motiverar ett starkt sekretesskydd.[185] För uppgifter i testamentsregistret är integritetsskyddsintresset påtagligt, medan offentlighetsintresset är näst intill obefintligt. Liksom Skatteverket föreslagit bör därför något skaderekvisit inte införas, utan absolut sekretess bör gälla för uppgifterna i testamentsregistret.

Sekretesskyddet bör gälla även efter testators död

Det är vanligt förekommande att sekretessbelagda uppgifter om enskildas ekonomiska förhållanden hålls hemliga som längst i 20 år.[186] Det förekommer dock sekretess för uppgift om såväl personliga som ekonomiska förhållanden som gäller i 50 år.[187] För uppgifter om enskildas personliga förhållanden är det vanligt förekommande att sekretessen gäller i högst 70 år, eftersom sekretessen som utgångspunkt bör gälla under större delen av den enskildes livstid.[188]

[183] Se prop. 1979/80:2 del A, s. 78 f.
[184] Jämför t.ex. prop. 2022/23:41, s. 47.
[185] Uppgifter som enskilda inte är skyldiga att lämna till en myndighet utan som de lämnar i förtroende omfattas i regel av sekretess med ett omvänt skaderekvisit, dvs. presumtionen är att sådana uppgifter omfattas av sekretess (jfr SOU 2014:45, s. 408).
[186] Jämför prop. 1979/80:2, del A, s. 87. Det är också under 20 år som sekretess gäller för uppgifter om enskildas ekonomiska förhållanden eller affärs- eller driftförhållanden i Skatteverkets, Arbetsförmedlingens och Försäkringskassans verksamheter (se 27 kap. 1 § samt 28 kap. 4 och 12 §§ OSL).
[187] Se t.ex. 28 kap. 9 § OSL om sekretess i ärenden hos Centrala studiestödsnämnden.
[188] Se t.ex. 25 kap. 1–5 och 8 §§ OSL. För uppgift om enskildas personliga förhållanden i fråga om socialförsäkringar gäller sekretess hos Försäkringskassan, Fondtorgsnämnden, Pensionsmyndigheten och domstol också i högst 70 år, se 28 kap. 1 § OSL.

I den promemoria som Skatteverket utarbetade år 2008 med förslag bl.a. om nya sekretessbestämmelser gjorde myndigheten bedömningen att sekretessen skulle gälla i tjugo år efter det att testatorn avlidit. Som skäl för detta angavs att testamentsregistret skulle komma att innehålla även testamenten som återkallats och som inte biläggs den offentliga boupptecknin gen.[189] År 2022 gjorde Skatteverket dock bedömningen att skälen för offentlighet överväger efter testatorns död, men anförde samtidigt att denna fråga bör utredas närmare.[190]

Ett testamente blir normalt offentligt genom att det ska bifogas boupptecknin gen som ges in till Skatteverket. En testator får alltså räkna med offentlighet efter sin död. Enligt utredningens förslag ska en kopia av den registrerade testamentshandlingen kunna fogas till den avlidnas boupptecknin g, oavsett om det slutligt avgjorts huruvida testamentet gäller.[191] Att testamenten blir offentliga när de biläggs en boupptecknin g som ges in till Skatteverket för registrering talar i och för sig för att uppgifterna i och i anslutning till testamentsregistret likväl kan bli offentliga när testatorn avlidit.[192]

I anslutning till registret kommer det att finnas även andra uppgifter än själva testamentshandlingen, såsom en ansökan om registrering, bilagor och meddelanden. Det kan dessutom komma att innehålla uppgifter och testamenten som helt eller delvis inte längre är gällande på grund av att de återkallats, på annat sätt ändrats eller ersatts av ett senare upprättat testamente. Det kan sannolikt förekomma att inte minst överspelade testamenten innehåller uppgifter som testatorn inte vill ska bli kända och som är påtagligt integritetskänsliga. Det är inte ovanligt att en person upprättar flera testamenten under sin livstid som ersätter varandra, i vart fall delvis.[193] Offentlighet efter testatorns död kan leda till att personer undviker att använda sig av testamentsregistret. Uppgifterna i testamentsregistret bedöms generellt vara av mycket privat karaktär, även efter testatorns död. Det är inte heller säkert att det testamente som registrerats kommer bli offentligt genom en boupptecknin g, eftersom det i regel endast är det senast upprättade testamentet som bifogas. Detta

[189] Skatteverkets promemoria Boupptecknin gar och testamentsregister, 19 maj 2008, s. 15 och 91.
[190] Se Skatteverkets promemoria 2022, s. 31 och 34 f.
[191] Se avsnitt 9.6.2.
[192] En boupptecknin g behöver visserligen i regel inte lämnas in förrän fyra månader efter dödsfallet, jfr 20 kap. 1 och 8 §§ ÄB.
[193] Testamentshandlingar i registret ska enligt utredningens förslag inte gallras, vilket omfattar även sådana registrerade testamenten som senare återkallats, se avsnitt 9.9.2.

talar sammantaget för att den absoluta sekretessen för uppgifterna i testamentsregistret bör bestå även efter testatorns död. Att låta sekretessen bestå under som längst 20 år efter testatorns död framstår som en för begränsad tid. I stället är 50 år en lämplig tid med hänsyn till att uppgifterna rör såväl den enskildes ekonomiska som personliga förhållanden. När 50 år har förflutit sedan dödsfallet bedöms integritetsskyddsskälen dock ha avtagit avsevärt.[194]

Ett alternativ skulle kunna vara att låta sekretessen bestå endast i fråga om testamenten som återkallats eller på annat sätt ändrats. Detta skulle enligt utredningens bedömning förutsätta en förhållandevis komplicerad och svårtillämpad reglering. Det kan ta lång tid innan det blir slutligt avgjort huruvida ett visst testamente är gällande eller inte. Det framstår varken som lämpligt eller ändamålsenligt att Skatteverket skulle behöva ta ställning till den frågan när någon begär att få ta del av uppgifter i registret.

Det behövs vissa sekretessbrytande bestämmelser för att tillgodose testamentsregistrets syften

Sekretess gäller inte bara mot enskilda utan även mellan myndigheter och i vissa fall även inom myndigheter (8 kap. 1 och 2 §§ OSL). Sekretess gäller vidare mot utländska myndigheter och mellanfolkliga organisationer (8 kap. 3 § OSL). Huvudsyftet med ett testamentsregister är att testatorns yttersta vilja ska komma fram och kunna bli styrande för fördelningen av dennes kvarlåtenskap. Frågan är därför i vilken utsträckning det behövs sekretessbrytande bestämmelser.[195]

I OSL finns bestämmelser som medför att uppgifter lämnas till myndigheter eller enskilda utan hinder av sekretess under vissa förutsättningar, när andra myndigheters eller enskildas intresse av att ta del av en sekretessbelagd uppgift väger tyngre än det intresse som sekretessen ska skydda.

---

[194] Detsamma kommer gälla i fråga om ett inbördes testamente, vare sig det har registrerats för samtliga testatorer eller bara för någon av dem.

[195] Definitionen av en sekretessbrytande bestämmelse är att det är en bestämmelse som innebär att en sekretessbelagd uppgift får lämnas ut under vissa förutsättningar (3 kap. 1 § OSL). Enligt 10 kap. 28 § hindrar inte sekretess att en uppgift lämnas till en annan myndighet, om uppgiftsskyldighet följer av lag eller förordning. Någon hänvisning till den lag eller förordning som innehåller en sekretessbrytande bestämmelse behöver på så sätt inte tas in i OSL om bestämmelsen i fråga utformas som en konkret uppgiftsskyldighet.

En första fråga är om det kan förutses behov av sekretessbrytande bestämmelser i förhållande till andra myndigheter. I vissa fall måste t.ex. myndigheter kunna utbyta uppgifter för att kunna utföra sina uppgifter, vilket kan motivera särskilda sekretessbrytande bestämmelser som utformas efter en intresseavvägning mellan myndigheternas behov av att utbyta uppgifter och det intresse som den aktuella sekretessbestämmelsen avser att skydda. Såvitt utredningen kan bedöma finns det inget konkret behov av uppgifterna i testamentsregistret för någon annan myndighet.[196]

När det sedan gäller frågan om det finns behov av en sekretessbrytande bestämmelse till förmån för enskilda gör utredningen följande bedömning. Utredningen har i avsnitt 9.8.2 föreslagit att Skatteverket när testatorn avlidit ska underrätta den eller de personer som testatorn uppgett i samband med ansökan samt att underrättelsen ska innehålla en kopia av testamentshandlingen och i förekommande fall en uppgift om var originalet förvaras. Om det finns en uppgift om att testamentet har återkallats eller ersatts av ett senare registrerat testamente ska däremot någon sådan underrättelse inte skickas. Den bestämmelse som reglerar underrättelseskyldigheten kommer även utgöra en sekretessbrytande bestämmelse i förhållande till de personer som testator har angett.[197] I avsnitt 9.8.3 har utredningen därtill föreslagit att bouppteckningsverksamheten ska informeras när det finns uppgifter i testamentsregistret, i de fall det inte framgår att det registrerade testamentet har återkallats.[198] Skatteverkets bouppteckningsverksamhet ska i sin tur skicka ett meddelande till dödsboet med upplysning om att det finns uppgifter i testamentsregistret när det inte framgår att det registrerade testamentet har återkallats.

För att uppnå syftet att testamentet ska uppdagas efter testatorns död krävs att berörda parter, t.ex. testamentstagare eller legala arvingar, får kännedom om att testatorn har efterlämnat ett testamente. Detta bedöms ha stor betydelse för möjligheten att bevaka testators

[196] Såvitt gäller Kammarkollegiets intressen i vissa fall, se strax nedan. I fråga om den s.k. generalklausulen, se nästa avsnitt.
[197] Av 10 kap. 2 § OSL följer även att sekretess inte hindrar att en uppgift lämnas till en enskild eller till en annan myndighet, om det är nödvändigt för att den utlämnande myndigheten ska kunna fullgöra sin verksamhet.
[198] Bouppteckningsverksamheten och äktenskapsregistret hör till olika verksamhetsgrenar inom Skatteverket. Om testamentsregistret organisatoriskt skulle ingå i bouppteckningsverksamheten som utredningen har förordat i avsnitt 9.8.3 kommer det inte finnas någon sekretessgräns som hindrar att bouppteckningsverksamheten har tillgång till uppgifterna i testamentsregistret (8 kap. 2 § OSL).

vilja och stärka rättssäkerheten. För att tillgodose detta och på så vis även det huvudsakliga syftet med testamentsregistret, bör en bestämmelse införas om att en viss bestämd krets ska ha rätt att få ut en kopia av det registrerade testamentet när den som har upprättat och registrerat ett sådant har avlidit. Den krets som Skatteverket pekat ut som mottagare av testamentet bedöms i detta avseende som relevant. En sambo bör dock ha rätt att få del av det registrerade testamentet endast i de fall denne är dödsbodelägare, och behöver enligt utredningen inte anges särskilt.[199] Således bör efterlevande make, dödsbodelägare och de som är efterarvingar enligt lag eller testamente, samt legatarie och testamentsexekutor ha rätt att få ut en kopia av det registrerade testamentet, oberoende av om testatorn har angett att dessa ska underrättas.[200]

Rätten att få del av det registrerade testamentet bör av integritetsskäl dock inte gälla om testatorn har meddelat registret att det har återkallats eller annars ersatts av ett senare registrerat testamente. Har testatorn registrerat flera testamenten kommer en eventuell uppgift om huruvida ett senare testamente ersätter eller kompletterar ett tidigare registrerat testamente bli styrande för Skatteverkets bedömning av om den registrerade testamentshandlingen ska lämnas ut eller inte (se även avsnitt 9.8.1). Skatteverket kan inte göra någon egen prövning av om testamentet faktiskt är återkallat eller på annat sätt ändrat, utan har i princip att utgå från uppgiften som testatorn låtit registrera. Om testatorn har angett att ett senare testamente kompletterar det tidigare, eller inte har uppgett något alls om huruvida ett senare registrerat testamente ersätter eller kompletterar ett tidigare, kommer kopior av de båda testamentshandlingarna således i regel att lämnas ut efter begäran från någon i den angivna kretsen.

Förutom de nyss nämnda aktörerna är det nödvändigt att en boutredningsman alltid har rätt att få ta del av den registrerade testamentshandlingen.[201] Detta bör gälla även när det finns uppgift om att testamentet har återkallats eller på annat sätt ändrats eftersom

[199] Sambo är inte legal arvinge. Även om sambon inte är testamentstagare kan denne bli dödsbodelägare genom att begära bodelning enligt 18 § sambolagen (2003:376).
[200] En legatarie är inte dödsbodelägare. Legatarien har i förhållande till dödsboet rätt att få legatet utlämnat till sig i enlighet med testators förordnande, men har inte någon rätt till insyn i dödsboets förvaltning. En legatarie kan dock med testamentet som grund ansöka om att en boutredningsman förordnas. Dödsboet ska avträdas till förvaltning av boutredningsman om det är nödvändigt för legatets verkställande (se NJA 2024, s. 728). Det bedöms därför också befogat att legatarie på egen begäran kan få ut testamentshandlingen.
[201] En boutredningsman övertar förvaltningen av dödsboets egendom, skyldigheten att se till att boupptecknin förrättas och att avveckla dödsboet.

boutredningsmannen kan behöva utröna oklarheter och få en helhetsbild över vilket eller vilka testamenten som fortfarande kan gälla. Det finns inte heller samma integritetsskyddsskäl i förhållande till en boutredningsman som i förhållande till andra. Finns det behov av att ta del av den registrerade testamentshandlingen som enligt uppgift har återkallats eller senare ersatts av en annan kommer alltså en dödsbodelägare kunna begära att en boutredningsman förordnas, vilken i sin tur kan begära att få del av den registrerade testamentshandlingen.[202] Förutom själva testamentshandlingen bör boutredningsmannen på begäran även kunna få del av övriga uppgifter i testamentsregistret samt handlingarna som föregått en registrering. En sådan ordning bedöms också främja möjligheterna att utröna och tillvarata testatorns yttersta vilja.

När det gäller inbördes testamenten kommer motsvarande att gälla efter var och en av testatorernas död. Enligt utredningens förslag ska nämligen inbördes testamenten registreras individuellt för var och en av testatorerna även om de ansöker gemensamt om registrering (se avsnitt 9.7.4).

Den sekretessbrytande bestämmelsen om vilka som ska ha rätt att få ut en kopia av den registrerade testamentshandlingen, och under vilka förutsättningar, bör lämpligen införas bland de specifika reglerna om testamentsregistret. Således bör sekretessbestämmelsen i OSL innehålla en upplysning om att ärvdabalken eller förordning som har stöd i ärvdabalken innehåller bestämmelser om utlämnande av uppgifter i vissa fall.

En sekretessbrytande bestämmelse i förhållande till efterlevande make, dödsbodelägare och de som är efterarvingar enligt lag eller testamente, samt legatarie, testamentsexekutor och boutredningsman medför att Skatteverket efter testatorns död behöver pröva huruvida den som begär ut uppgifter från registret också ingår i denna krets. Redan i dag behöver Skatteverket dock göra liknande prövningar, bl.a. i fråga om avlidnas deklarationer för vilka det gäller absolut sekretess. I praktiken kommer behörigheten i de flesta fall kunna påvisas genom själva testamentet, dödsfallsintyg eller en släktutredning. När det registrerade testamentet har bilagts bouppteckningen som ges in till Skatteverket, kommer testamentet att bli offentligt därigenom. Det innebär att även andra som kanske anser

[202] Motsvarande kommer gälla i fråga om Kammarkollegiet i de fall Allmänna arvsfonden är dödsbodelägare.

sig ha rätt till kvarlåtenskapen eller som har information om testatorns vilja då kan ta del av testamentet från bouppteckningsregistret.

Om Sverige skulle gå med i European Network of Registers of Wills Association (ENRWA)[203], kan det eventuellt krävas en särskild sekretessbrytande bestämmelse för att Skatteverket, om det behövs, ska kunna utbyta information inom ramen för samarbetet när en testator avlidit. Frågan om en sådan bestämmelse bör hanteras om och när det blir aktuellt att koppla samman det svenska registret med testamentsregister i andra stater.

Generalklausulen bör inte vara tillämplig

I 10 kap. offentlighets- och sekretesslagen finns mer generella sekretessbrytande bestämmelser.[204] Av intresse i detta sammanhang är den s.k. generalklausulen i 27 §. Den innebär att sekretesskyddad information får lämnas till en annan myndighet, om det är uppenbart att intresset av att uppgifterna lämnas har företräde framför det intresse som sekretessen ska skydda. Generalklausulen utgör en ventil för det fall ett utbyte av uppgifter uppenbart behöver ske och situationen inte har kunnat förutses i lagstiftningen. Det finns dock ett antal sekretessbestämmelser som inte omfattas av generalklausulen, vilket innebär att uppgifter som skyddas av sådan sekretess inte kan lämnas ut (27 § andra stycket). Utlämnande får heller inte ske, om det strider mot lag eller förordning (27 § tredje stycket).

Utredningen har ovan föreslagit att det ska gälla absolut sekretess för uppgifterna i testamentsregistret. Utredningen har även konstaterat att det är angeläget att uppgifterna inte kan användas för andra ändamål. Generalklausulen bör därför inte kunna tillämpas för uppgifterna i testamentsregistret. Utredningen föreslår därför ett tillägg i andra stycket med hänvisning till den sekretessbestämmelse som gäller uppgifter i testamentsregistret, så att uppgifterna inte kan lämnas ut.

[203] Se avsnitt 9.5.
[204] Sekretessbrytande bestämmelser som endast avser en specifik sekretessbestämmelse finns i regel i anslutning till den sekretessbestämmelsen.

Skyldigheten att lämna uppgifter till de brottsbekämpande myndigheterna bör inte gälla i fråga om uppgifter i testamentsregistret

Den 1 april 2025 infördes en ny lag (2025:170) om skyldighet att lämna uppgifter till de brottsbekämpande myndigheterna. Lagen innehåller bestämmelser med skyldigheter för statliga myndigheter, kommuner, regioner och vissa andra att lämna uppgifter till de brottsbekämpande myndigheterna i deras brottsbekämpande verksamhet. Skatteverket en av de uppgiftsskyldiga myndigheterna (5 § tredje stycket). Lagen innehåller bestämmelser om att ett utlämnande ska föregås av en intresseavvägning när det finns en sekretessbestämmelse som är tillämplig på uppgiften eller uppgiften omfattas av tillämpningsområdet för en sekretessbestämmelse (4 § tredje stycket och 5 § andra stycket). Det finns en stark presumtion för att uppgifterna ska lämnas ut.

En fysisk persons kontaktuppgifter regleras särskilt i 4 § och ska på begäran lämnas ut till en brottsbekämpande myndighet, om det inte finns en bestämmelse om sekretess eller tystnadsplikt som är tillämplig på uppgiften och synnerliga skäl talar för att det intresse som sekretessen eller tystnadsplikten ska skydda har företräde framför intresset av att uppgiften lämnas ut. Det finns inget undantag från bestämmelsen, men i förarbetena anges att absolut sekretess kan tala för att synnerliga skäl föreligger. Är det fråga om särskilt känsliga uppgifter, kan den uppgiftsskyldiga myndigheten i det enskilda fallet avstå från att lämna ut uppgiften.[205]

För att avstå från att lämna ut andra uppgifter som behövs i den brottsbekämpande verksamheten krävs att det står klart att det intresse som sekretessen ska skydda har företräde framför intresset av att uppgiften lämnas ut. Det innebär att sekretessintresset ska vara betydande eller att den förväntade nyttan för brottsbekämpningen är klart begränsad. Vid intresseavvägningen ska sekretessens styrka beaktas. Att en uppgift skyddas av absolut sekretess är en omständighet som kan tala för att en uppgift inte ska lämnas ut. Intresseavvägningen ger dock utrymme för att lämna ut även uppgifter som skyddas av absolut sekretess. Det gäller särskilt när det är fråga om kvalificerad, systematisk, organiserad eller omfattande brottslighet.[206] I 8 § finns en bestämmelse med undantag från uppgiftsskyl-

[205] Se prop. 2024/25:65, s. 203 f.
[206] Se prop. 2024/25:65, s. 205 f.

digheten, bl.a. enligt 5 §, för uppgifter om enskilda som skyddas av viss sekretess, bl.a. inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården.

Utredningen har föreslagit att det ska gälla absolut sekretess för uppgifterna i testamentsregistret. Utredningen har även konstaterat att det är angeläget att uppgifterna inte kan användas för andra ändamål. Det framstår visserligen som ytterst osannolikt att uppgifterna i testamentsregistret behövs i den brottsbekämpande verksamheten. Enligt utredningens bedömning gör intresseavvägningen i 4 § tredje stycket under alla förhållande att fysiska personers kontaktuppgifter inte kommer kunna lämnas ut, i vart fall inte under testatorns livstid. Uppgiftsskyldigheten enligt 5 § bör, liksom i andra känsliga sammanhang, dock inte i något fall bli tillämplig för uppgifterna i testamentsregistret. Utredningen föreslår därför ett tillägg i 8 § första punkten med hänvisning till den sekretessbestämmelse som gäller uppgifter i testamentsregistret.

Frågan om sekretess mot den enskilde själv

Skatteverket har ansett att behovet av a en sekretessbrytande bestämmelse i förhållande till testatorn själv bör utredas, för det fall registreringen i testamentsregistret ska omfattas av absolut sekretess under testatorns livstid och bestämmelsen inte bara omfattar testatorn utan även t.ex. testamentstagares personliga och ekonomiska förhållanden.[207] Inom ramen för utredningen har Skatteverket förordat en särskild sekretessbrytande bestämmelse i förhållande till den enskilde testatorn själv. En liknande bestämmelse finns t.ex. i fråga om utdrag ur belastningsregistret.[208]

Sekretess till skydd för en enskild gäller inte i förhållande till den enskilde själv (12 kap. 1 § OSL). Bestämmelsen tar sikte på vem som skyddas av sekretessen, inte på vem som har lämnat in handlingen. Utgångspunkten i bestämmelsen är att sekretess som tillkommit för att skydda en enskilds personliga förhållanden inte utgör ett hinder mot att uppgiften lämnas till den enskilde. I fråga om deklarationer, för vilka det råder absolut sekretess, finns ingen särskild sekretessbrytande bestämmelse i förhållande till den enskilde själv. Deklarationen lämnas också regelmässigt ut till den enskilde med

[207] Se Skatteverkets promemoria 2022, s. 35.
[208] Se 9 § lag (1998:620) om belastningsregister.

stöd av 12 kap. 1 §. I en deklaration förekommer det däremot i princip inte några andra uppgifter än om den enskilde.

Den sekretessbestämmelse som gäller för deklarationer har dock en annan utformning än den som utredningen har föreslagit för testamentsregistret.[209] Utredningen har såvitt gäller testamentsregistret föreslagit att sekretessbestämmelsen ska utformas så att sekretess ska gälla i verksamhet som avser registrering av testamenten samt förande av och uttag ur testamentsregistret för uppgifter om testatorns personliga eller ekonomiska förhållanden. Även om bestämmelsen är motiverad av skyddet för enskildas personliga och ekonomiska förhållanden, är det i det enskilda fallet enbart testatorn – och ingen annan enskild – som är skyddsintresset för sekretessen, även om uppgifter om andra kommer förekomma. Alla uppgifter kommer alltså att vara hänförliga till testatorns personliga eller ekonomiska förhållanden beroende på det sammanhang uppgifter förekommer. Dessutom kommer ingen annan än testatorn själv (eller ett ombud för denne) kunna förse registret med några uppgifter. Enligt utredningens uppfattning kommer alla uppgifter i testamentsregistret på så vis ha tydlig koppling till testatorn själv. Även utan en sekretessbrytande bestämmelse i förhållande till testatorn själv, kommer denne alltid kunna få del av de uppgifter och handlingar som denne själv har lämnat in eller som registrerats på dennes initiativ. Någon sekretessbrytande bestämmelse i förhållande till testatorn själv behövs därför inte.

Uppgifter om andra enskilda som förekommer kommer alltså under testatorns livstid inte att kunna lämnas ut till någon annan än testatorn själv med stöd av 12 kap. 1 §, eftersom sekretessen inte gäller till skydd för någon annan än testatorn. Det gäller även andra testatorer om det är fråga om ett inbördes testamente som endast en av testatorerna har registrerat för sin del, eftersom sekretessbestämmelsen har utformats så att det ska skydda den testator som tagit initiativ till registreringen.[210]

[209] Se 27 kap. 1 § OSL där det framgår att sekretessen gäller för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden.
[210] Detta kan utläsas genom att ”testatorn” i den föreslagna sekretessbestämmelsen används i bestämd form, till skillnad från om ”testatorers” eller ”testatorernas” personliga eller ekonomiska förhållanden hade använts.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis föreslår utredningen att absolut sekretess ska gälla för uppgifter i testamentsregistret. Sekretessen ska gälla som längst tills 50 år förflutit sedan testatorns död. När testatorn avlidit ska den registrerade testamentshandlingen med vissa begränsningar efter begäran kunna lämnas ut till en viss bestämd krets, nämligen efterlevande make, dödsbodelägare och de som är efterarvingar enligt lag eller testamente, samt legatarie och testamentsexekutor. En boutredningsman ska alltid kunna få ut den registrerade testamentshandlingen. Det ska göras undantag från generalklausulen och den uppgiftsskyldighet som kan följa av lagen (2025:170) om skyldighet att lämna uppgifter till de brottsbekämpande myndigheterna.

9.10.2 Tystnadsplikten ska ha företräde framför meddelarfriheten

Förslag: Den tystnadsplikt som följer av sekretessen för Skatteverkets verksamhet som avser registrering av testamenten samt förande av och uttag ur testamentsregistret ska inskränka rätten enligt 1 kap. 1 och 7 §§ TF samt 1 kap. 1 och 10 §§ YGL att meddela och offentliggöra uppgifter.

Rätten att meddela och offentliggöra uppgifter

Sekretess innebär ett förbud att röja en uppgift, oavsett om det sker muntligen, genom utlämnande av en allmän handling eller på något annat sätt (se 3 kap. 1 § OSL). På så sätt gäller visserligen såväl handlingssekretess som tystnadsplikt.

Den rätt att meddela och offentliggöra uppgifter som följer av grundlagarna går dock som regel före den tystnadsplikt som sekretess innebär (1 kap. 1 och 7 §§ TF samt 1 kap. 1 och 10 §§ yttrandefrihetsgrundlagen, YGL).[211] Med stöd av rätten att meddela och offentliggöra uppgifter kan det alltså vara tillåtet att t.ex. muntligen lämna en sekretessbelagd uppgift till en journalist eller att själv pub-

[211] Den har däremot inte företräde framför handlingssekretessen eftersom ett uppsåtligt åsidosättande av denna är straffbart, se 7 kap. 20 § första stycket 1 och 7 kap. 22 § första stycket 2 TF respektive 5 kap. 4 § första stycket 2 YGL.

licera uppgiften, men inte att lämna ut den allmänna handling vari den sekretessbelagda uppgiften framgår. Meddelarfriheten har sin grund i att sekretessbestämmelserna ger uttryck för generella avvägningar mellan insyns- och säkerhetsintressen, vilket innebär att intresset av insyn i ett särskilt fall kan vara starkare än det sekretessintresse som har föranlett den aktuella sekretessregeln. En sekretessbestämmelse till skydd för exempelvis ett enskilt intresse skulle i en särskild situation på ett olämpligt sätt kunna hindra insyn i en myndighets sätt att fullgöra sina uppgifter. Det har ansetts att offentlighetsprincipen inte kan förverkligas fullt ut om offentligt anställda i dessa situationer skulle vara förhindrade att bidra med uppgifter till den allmänna debatten.[212]

Genom bestämmelser i OSL kan tystnadsplikten dock ges ovillkorligt företräde framför meddelarfriheten.[213] Exempelvis inskränker den tystnadsplikt som gäller på hälso- och sjukvårdsområdet som huvudregel rätten att meddela och offentliggöra uppgifter. Den tystnadsplikt som gäller enligt 22 kap. 1 § OSL bl.a. i folkbokföringsverksamheten inskränker också rätten att meddela och offentliggöra uppgifter (se 22 kap. 6 § OSL). För Skatteverkets beskattningsverksamhet råder i stor utsträckning också en inskränkt meddelarfrihet (se 27 kap. 10 § OSL). I sina promemorior från år 2008 respektive 2022, där Skatteverket föreslog en absolut sekretess för uppgifterna i testamentsregistret bedömde myndigheten att meddelarfrihet inte heller borde gälla.[214]

Regeringen har i andra sammanhang framhållit att det alltid bör iakttas stor återhållsamhet vid prövningen av om undantag från meddelarfriheten ska göras. Det bör beaktas om en uppgift lämnas av en enskild i en förtroendesituation eller om uppgiften hänför sig till ett ärende om myndighetsutövning. I det förra fallet bör meddelarfrihet normalt vara utesluten. När det gäller uppgifter av det senare slaget bör däremot meddelarfrihet oftast föreligga. I fråga om sekretessregler utan skaderekvisit kan det dock finnas större anledning att överväga undantag från meddelarfrihet än i andra fall.[215]

[212] Jämför prop. 1979/80:2 del A, s. 104 f.
[213] Se straffbestämmelserna i 7 kap. 20 § punkten 2 och 7 kap. 22 första stycket 3 TF samt 5 kap. 4 § första stycket 3 YGL.
[214] Skatteverkets promemoria Boupptecknings och testamentsregister, 19 maj 2008, s. 15 f. och 90.
[215] Se t.ex. prop. 1979/80:2 del A, s. 111 f. och prop. 2022/23:41, s. 49.

Tystnadsplikten bör ha företräde framför meddelarfriheten

Utredningens förslag innebär att absolut sekretess ska gälla i Skatteverkets verksamhet som avser registrering av testamenten samt förande och uttag ur registret för alla uppgifter i registret, vilka bedöms som hänförliga till testatorns personliga eller ekonomiska förhållanden. Den tystnadsplikt som följer av den föreslagna sekretessbestämmelsen om absolut sekretess bör, precis som för den tystnadsplikt som gäller i andra liknande sammanhang enligt 22 kap. 1 § OSL, ha företräde framför meddelarfriheten. Bestämmelsen i 22 kap. 6 § OSL bör därför ändras på så sätt att den tystnadsplikt som följer av sekretessen för Skatteverkets verksamhet som avser registrering av testamenten samt förande av och uttag ur testamentsregistret inskränker rätten att meddela och offentliggöra uppgifter.

9.10.3 Dataskydd och behandling av personuppgifter

Förslag: Det ska tydliggöras att bestämmelserna i EU:s dataskyddsförordning samt lagen med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning och föreskrifter som har meddelats i anslutning till den lagen gäller för behandlingen av personuppgifter i testamentsregistret. Rätten att göra invändningar (artikel 21.1) ska dock inte gälla vid sådan behandling som är nödvändig i verksamhet som avser registrering av testamenten och testamentsregistret.

Bedömning: Det finns stöd för Skatteverkets behandling av personuppgifter i verksamhet som avser registrering av testamenten och testamentsregistret, i befintlig dataskyddsreglering. Personuppgiftsbehandlingen kommer vara nödvändig för att fullgöra en rättslig förpliktelse för Skatteverket samt för att utföra en uppgift av allmänt intresse eller som ett led i myndighetsutövning. Den rättsliga grunden kommer tydligt framgå av nationell rätt på det sätt som krävs enligt dataskyddsförordningen. Behandlingen av personuppgifter kommer vara proportionell i förhållande till ändamålen med testamentsregistret. Det behövs inga undantag från de rättigheter och skyldigheter som gäller enligt dataskyddsförordningen, förutom från artikel 21.1.

Dataskyddsregleringen

När personuppgiftsbehandling aktualiseras kan EU:s dataskyddsförordning[216] (nedan kallad dataskyddsförordningen) vara tillämplig. Dataskyddsförordningen reglerar det allmänna skyddet för den personliga integriteten i samband med behandling av personuppgifter. Dataskyddsförordningen är direkt tillämplig i medlemsstaterna och gäller som lag här i landet. Som utgångspunkt krävs alltså ingen ytterligare reglering för att bestämmelserna ska vara tillämpliga. Däremot både förutsätter och tillåter dataskyddsförordningen i vissa delar att det finns nationella bestämmelser som kompletterar eller utgör undantag från förordningens regler. Syftet med dataskyddsförordningen är att skydda *fysiska personers* grundläggande rättigheter och friheter, särskilt deras rätt till skydd för personuppgifter, samt att främja det fria flödet av personuppgifter inom unionen (artikel 1).[217] Det materiella tillämpningsområdet för dataskyddsförordningen omfattar sådan behandling av personuppgifter som helt eller delvis företas på automatisk väg samt annan behandling av personuppgifter som ingår i eller kommer att ingå i ett register (artikel 2.1).[218]

I Sverige finns generella bestämmelser som kompletterar dataskyddsförordningen i lagen (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning (nedan kallad dataskyddslagen) och förordningen (2018:219) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning (nedan kallad kompletteringsförordningen). Det finns dessutom flertalet författningar som kompletterar dataskyddsförordningen på särskilda områden,

[216] Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning).
[217] Personuppgifter som avser avlidna, ofödda eller juridiska personers personuppgifter omfattas inte av de begränsningar som gäller enligt dataskyddsförordningen (se skäl 14, 26 och 27 till dataskyddsförordningen). Det finns dessutom särskild reglering för personuppgiftsbehandling som i syfte att förebygga, utreda eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder (se bl.a. Europaparlamentets och rådets direktiv [EU] 2016/680 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behöriga myndigheters behandling av personuppgifter för att förebygga, förhindra, utreda, avslöja eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder, och det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av rådets rambeslut 2008/977/RIF, brottsdatalagen och Brottsdataförordningen [2018:1202]).
[218] Behandling är ett vidsträckt begrepp och omfattar exempelvis insamling, registrering, lagring, bearbetning, utlämnande genom överföring, spridning eller radering (se artikel 4.2 i dataskyddsförordningen). Även manuell behandling av personuppgifter – till exempel renodlad pappershantering – omfattas av dataskyddsförordningen om personuppgifterna ingår eller kommer att ingå i ett register (se artiklarna 2.1 och 4.6).

s.k. registerförfattningar, som innehåller särskilda regler om personuppgiftsbehandling för framför allt olika myndigheter.

Bestämmelser om sekretess och tystnadsplikt kan också vara en del av skyddet för personuppgifter, och det finns på så sätt en koppling mellan sådana bestämmelser och dataskyddsbestämmelserna. Eftersom dataskyddsförordningen är direkt tillämplig, behöver annan reglering vara förenlig med förordningen och tillämpas tillsammans med den.

Skatteverket har konstaterat att nya dataskyddsbestämmelser är nödvändiga för hanteringen av personuppgifter i testamentsregistret samt att det bör övervägas hur dessa ska utformas och var de ska placeras, t.ex. om det behövs en särskild författning som reglerar behandlingen av personuppgifter hos Skatteverket eller om en befintlig registerlag kan kompletteras.[219]

Beträffande behandlingen av personuppgifter i Skatteverkets äktenskapsregister- och boupptecknings verksamheter finns särskilda s.k. registerförfattningar genom lagen (2015:898) om behandling av personuppgifter i Skatteverkets äktenskapsregister- och boupptecknings verksamheter samt i förordningen (2015:905) om behandling av personuppgifter i Skatteverkets äktenskapsregister- och boupptecknings verksamheter.[220] Dessa bestämmelser är avsedda att komplettera EU:s dataskyddsförordning och dataskyddslagen och föreskrifter som har meddelats i anslutning till den lagen.[221] Bestämmelserna gäller om behandlingen av personuppgifter i dessa verksamheter är helt eller delvis automatiserad eller om personuppgifterna ingår i eller är avsedda att ingå i en strukturerad samling av personuppgifter som är tillgängliga för sökning eller sammanställning enligt särskilda kriterier.[222]

Det pågår en översyn av Skatteverkets registerförfattningar i syfte att skapa ändamålsenliga regler som är anpassade efter dagens behov, den tekniska utvecklingen och den EU-rättsliga dataskyddsregleringen (dir. 2021:104). I betänkandet *Framtidens dataskydd vid Skatte-*

[219] Se Skatteverkets promemoria 2022, s. 35.
[220] För behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet finns lagen (2001:182) om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet. Vid behandling av personuppgifter i Skatteverkets beskattningsverksamhet och i verkets handläggning enligt andra lagar om bl.a. stöd till enskilda gäller lagen (2001:181) om behandling av uppgifter i Skatteverkets beskattningsverksamhet.
[221] I den mån registerförfattningen innehåller avvikelser är dataskyddslagen subsidiär.
[222] Se 1 och 2 §§ lagen om behandling av personuppgifter i Skatteverkets äktenskapsregister- och boupptecknings verksamheter.

verket, Tullverket och Kronofogden (SOU 2023:100) lämnas förslag bl.a. till en ny lag om dataskydd i Skatteverkets äktenskapsregister- och bouppteckningsverksamheter. Lagen föreslås träda i kraft den 1 januari 2026 och ersätta 2015 års lag. Utredningens författningsförslag har remissbehandlats och bereds inom Regeringskansliet (finansdepartementet). Den nya lagen motsvarar till stora delar innehållet i den tidigare lagen, dock med redaktionella och strukturella ändringar i förhållande till dagens reglering. Den nya lagen skulle, till skillnad från den tidigare, inte omfatta behandlingen av uppgifter om avlidna.[223] Vidare föreslås bestämmelser om begränsning av anställdas tillgång till personuppgifter samt om längsta tid för behandling av sådana uppgifter, vilka inte har motsvarighet i den tidigare lagen.[224]

I Skatteverkets äktenskapsregister- och bouppteckningsverksamheter får personuppgifter behandlas om det behövs, eller för att fullgöra uppgiftslämnande som sker i överensstämmelse med lag eller förordning.[225] Vilka uppgifter som behöver behandlas styrs av bestämmelser i främst äktenskapsbalken, ärvdabalken och arvsförordningen. Mot denna bakgrund har det inte bedömts som nödvändigt att i registerförfattningen uttryckligen reglera vilka uppgifter som får behandlas, eller att i detalj ange för vilka ändamål och arbetsuppgifter uppgifter får behandlas. Genom att det i lagen anges att uppgifter får behandlas om det behövs, täcks all den behandling som är nödvändig i verksamheten in.[226] I det nyss nämnda förslaget till ny registerförfattning är ändamålsbestämmelserna utformade på i

[223] EU:s dataskyddsförordning gäller inte heller för uppgifter om avlidna. I fråga om uppgifter som avser avlidna personer i testamentsregistret, se nedan.
[224] Skyldigheten för personuppgiftsansvariga att på olika sätt begränsa tillgången till personuppgifter följer redan av dataskyddsförordningen. Utredningen ansåg dock att det av integritetsskäl bör finnas bestämmelser i de nya lagarna som tydliggör att tillgången till personuppgifter ska begränsas till vad var och en behöver för att kunna fullgöra sina arbetsuppgifter, eftersom det är en viktig åtgärd för att säkerställa den registrerades grundläggande rättigheter och intressen enligt artikel 9.2 g i dataskyddsförordningen (SOU 2023:100, s. 435 f.). När det gäller bestämmelsen om längsta tid för behandling är syftet att tydliggöra den grundläggande principen om att endast personuppgifter som behöver behandlas ska behandlas. Bestämmelsen innebär ingen inskränkning i förhållande till vad som redan gäller enligt den allmänna dataskyddsregleringen (s. 1371). Utredningen föreslår samtidigt att bestämmelser som gäller gallring ska utgå från den renodlade dataskyddsregleringen när tar sikte på skyddet för den personliga integriteten och ändamålen med personuppgiftsbehandlingen (s. 874 f.).
[225] Se 6 § lagen om behandling av personuppgifter i Skatteverkets äktenskapsregister- och bouppteckningsverksamheter. Uppgiftslämnande får ske även för andra ändamål, under förutsättning att uppgifterna inte därigenom behandlas på ett sätt som är oförenligt med det ändamål för vilket de samlades in.
[226] Se prop. 2015/16:28, s. 36 f.

stort sett samma sätt, dock med en uppdelning på olika bestämmelser som avser s.k. primära och sekundära ändamål.[227]

Behandling av personuppgifter i testamentsregistret

Verksamheten i fråga om testamentsregistret kommer att medföra och förutsätta att Skatteverket behandlar personuppgifter, bl.a. genom registrering och lagring. Det kommer vara fråga om automatiserad behandling av personuppgifter, eftersom registret ska föras digitalt.[228]

I registret kommer det att finnas uppgifter om testatorns namn och person- eller samordningsnummer. Vidare kommer enligt utredningens förslag testatorn kunna uppge personer som ska underrättas om testamentet vid dennes död samt en digital kopia av testamentshandlingen bevaras. Testamentet innehåller i regel personuppgifter om testamentstagare och under alla förhållanden om testamentsvittnen. Testamentsregistret kommer på så vis innehålla personuppgifter även om andra än testatorn. Det kommer vanligtvis avse namn, personnummer och adressuppgifter.

Merparten av de personuppgifter som kommer vara aktuella kommer inte vara att betrakta som känsliga i dataskyddsförordningens mening.[229] Det kan dock förekomma att testatorn lämnar vissa uppgifter om hälsotillstånd. Det kommer även att förekomma person-

[227] Se SOU 2023:100, s. 1354 f. och 5–7 §§ i förslaget till lag om dataskydd i Skatteverkets äktenskapsregister- och boupptecknings verksamheter.

[228] Med personuppgifter avses varje upplysning som avser en identifierad eller identifierbar fysisk person som är i livet (se artikel 4.1 samt skäl 26 och 27 i dataskyddsförordningen). Vanliga personuppgifter är namn, personnummer eller annat id-nummer, en lokaliseringsuppgift eller onlineidentifikatorer (IP-adress eller liknande) samt en eller flera faktorer som är specifika för den fysiska personens fysiska, fysiologiska, genetiska, psykiska, ekonomiska, kulturella eller sociala identitet. Ännu inte födda eller avlidna personer (samt juridiska personer) omfattas inte av dataskyddsförordningen. Det finns dock i vissa registerförfattningar med skydd även för dessa kategorier. Sådana bestämmelser finns t.ex. för behandling av uppgifter i folkbokföringsverksamheten (1 kap. 1 § FdbL) och i beskattningsverksamheten (1 kap. 1 § SdbL).

[229] Med känsliga uppgifter avses framför allt uppgifter om ras eller etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse, medlemskap i en fackförening, genetiska uppgifter, biometriska uppgifter, uppgifter om hälsa, samt uppgifter om en fysisk persons sexualliv och sexuell läggning. Personuppgifter av detta slag anses vara extra känsliga ur integritetssynpunkt och kallas i dataskyddsförordningen för särskilda kategorier av personuppgifter (artikel 9). I dataskyddslagen kallas dessa uppgifter för känsliga personuppgifter och här preciseras även under vilka förutsättningar en behandling av sådana uppgifter är tillåten i olika sammanhang (3 kap.).

och samordningsnummer vilket betraktas som extra skyddsvärda uppgifter.[230]

En ansökan om registrering kommer i sig innebära att testator är införstådd med och lämnar sitt medgivande till behandlingen av sina personuppgifter (även om den rättsliga grunden för personuppgiftsbehandlingen inte är den enskildes samtycke, se nedan). Andra som berörs kommer dock inte få reda på att uppgifterna behandlas förrän tidigast efter testatorns död. Först efter testatorns död kommer registret att vidta olika åtgärder med personuppgifterna såsom att underrätta vissa personer om förekomsten av ett testamente samt efter begäran lämna ut uppgifterna till dem som har rätt att ta del av dem. Möjligheterna att få uppgifterna borttagna eller motsätta sig en behandling i ett senare skede kommer vara begränsade Uppgifterna i testamentsregistret kommer dock inte att kunna behandlas för andra ändamål än det ändamål för vilket uppgifterna har samlats in, dvs. för annat än ändamålet att testamentet ska kunna komma fram och beaktas efter testatorns död. Utredningen har dessutom föreslagit att det ska råda absolut sekretess för uppgifterna i testamentsregistret även efter testatorns död, vilket i stor utsträckning hindrar en vidare behandling av uppgifterna i registret. Utredningen bedömer sammantaget att den personuppgiftsbehandling som testamentsregistret kommer förutsätta innebär förhållandevis små integritetsrisker. Att själva testamentet i sig är starkt integritetskänsligt är en annan sak, vilket också motiverat det absoluta sekretesskyddet (se avsnitt 9.10.1).

Var och en är gentemot det allmänna skyddad mot betydande intrång i den personliga integriteten, om det sker utan samtycke och innebär övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden (2 kap. 6 § andra stycket RF). Även om denna rättighet, när det är nödvändigt, får begränsas genom lag för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle (2 kap. 20 och 21 §§ RF), bedömer utredningen att det inte kommer vara fråga om något sådant intrång i den grundlagsskyddade rätt som föreskrivs i 6 §.[231] Det är inte fråga om någon obligatorisk registrering.

[230] Uppgifter om sociala och ekonomiska förhållanden kan också förekomma och vara att betrakta som extra skyddsvärda uppgifter.

[231] Enligt förarbetena är uppgifter i myndighetsspecifika verksamhetsregister, och databaser med information som är knuten till en myndighets ärendehantering, i många fall tillgängliga för myndigheten på ett sådant sätt att lagringen och behandlingen av uppgifterna kan sägas innebära att enskilda kartläggs, även om det huvudsakliga ändamålet med behandlingen är ett helt annat (prop. 2009/10:80, s. 180).

Inte heller kan testamentsregistret, som endast har till syfte att i den enskildes intresse förvara och tillkännage dennes testamente, anses innebära någon övervakning eller kartläggning i bestämmelsens mening.

Rättslig grund för personuppgiftsbehandlingen

Eftersom verksamheten som avser registrering av testamenten och testamentsregistret kommer att förutsätta behandling av personuppgifter, kommer dataskyddsförordningen att vara tillämplig. I förordningen framgår det grundläggande kravet på laglighet av en behandling av personuppgifter (artikel 6); för att personuppgifter ska få behandlas, måste det finnas en rättslig grund. Beträffande myndigheter är det i regel fråga om att behandlingen ska vara nödvändig för att fullgöra en rättslig förpliktelse som åvilar den personuppgiftsansvarige (artikel 6.1 c) eller för att utföra en uppgift av allmänt intresse eller som ett led i den personuppgiftsansvarigas myndighetsutövning (artikel 6.1 e). Det krävs att den grund för behandlingen som avses fastställs i enlighet med antingen unionsrätten eller medlemsstatens nationella lagstiftning (artikel 6.3).

Av kompletteringsförordningen följer bl.a. att personuppgifter får behandlas med stöd av artikel 6.1 c i dataskyddsförordningen, om behandlingen är nödvändig för att den personuppgiftsansvarige ska kunna fullgöra en rättslig förpliktelse som följer av lag eller annan författning.[232] Vidare framgår att personuppgifter får behandlas med stöd av artikel 6.1 e om behandlingen är nödvändig för att utföra en uppgift av allmänt intresse som följer av lag eller annan författning, eller som ett led i den personuppgiftsansvariges myndighetsutövning enligt lag eller annan författning.[233] Kravet att den grund för behandling som avses i artikel 6.1 c och e ska vara fastställd, innebär inte att själva behandlingen av personuppgifter måste regleras i nationell rätt. Det är i stället den rättsliga förpliktelsen, uppgiften av allmänt intresse respektive myndighetsutövningen som ska ha stöd i rättsordningen.[234]

[232] Se 2 kap. 1 §. Annan författning kan avse bl.a. sådana föreskrifter som meddelas genom förordning.
[233] Se 2 kap. 2 §.
[234] Se prop. 2017/18:105, s. 48.

Det är framför allt för att fullgöra en rättslig förpliktelse, men även för att utföra en uppgift av allmänt intresse eller som ett led i Skatteverkets myndighetsutövning som motiverar en behandling av personuppgifter i verksamheten som avser registrering av testamenten och testamentsregistret. Regeringen har i andra sammanhang framfört att en myndighets uppdrag exempelvis enligt sin myndighetsinstruktion, kan utgöra en fastställd rättslig förpliktelse i dataskyddsförordningens mening, t.ex. om myndigheten ges i uppdrag att föra ett visst register.[235]

Enligt utredningens förslag kommer Skatteverkets uppgifter, befogenheter och ansvar (samt vilka personuppgifter som är nödvändiga att behandla) att framgå dels av en bestämmelse i ärvdabalken, dels av myndighetens instruktion samt av särskilda bestämmelser om testamentsregistret. Behandlingen av personuppgifter i verksamheten som avser registrering av testamenten och testamentsregistret kommer alltså att grundas på att den är nödvändig för att fullgöra en rättslig förpliktelse (artikel 6.1 c) samt för att utföra en uppgift av allmänt intresse eller som ett led i myndighetsutövning (artikel 6.1 e). De närmare grunderna för behandlingen kommer också att fastställas genom den materiella rätt som utredningen föreslår i fråga om testamentsregistret. Den behandling av personuppgifter som kommer ske, och som i sammanhanget är förhållandevis begränsad, kommer också vara proportionell i förhållande till ändamålet med testamentsregistret.

Skatteverket kommer vara personuppgiftsansvarig

Personuppgiftsansvarig är den eller de som bestämmer för vilket eller vilka ändamål som personuppgifterna ska behandlas och hur behandlingen ska ske, se artikel 4.7 i dataskyddsförordningen.

Av de förslag utredningen lämnar framgår att det är Skatteverket ensamt som ska ansvara för behandlingen enligt särskilda bestämmelser för testamentsregistret. Ingen annan myndighet kommer exempelvis ha s.k. direktåtkomst till registret. Av detta följer att det är Skatteverket som är personuppgiftsansvarig. Någon uttrycklig reglering av detta behövs inte enligt utredningens uppfattning. Vad som åligger en personuppgiftsansvarig följer av dataskyddsregler-

[235] Se prop. 2017/18:105, s, 53 och prop. 2017/18:95, s. 85.

ingen. Skatteverket kommer i egenskap av personuppgiftsansvarig bl.a. vara skyldigt att bedöma vilka närmare åtgärder som behöver vidtas, t.ex. när det gäller säkerhet i samband med behandlingen av personuppgifter såsom rutiner för behörigheter och åtkomstkontroll (se artikel 32 dataskyddsförordningen).

Hur personuppgifterna får behandlas

Av artikel 5 i dataskyddsförordningen följer de allmänna principer som gäller för all behandling av personuppgifter. Uppgifterna ska behandlas på ett lagligt, korrekt och öppet sätt i förhållande till den registrerade. Uppgifterna ska vara adekvata, relevanta och inte för omfattande i förhållande till de ändamål för vilka de behandlas. De ska vidare vara riktiga och, om nödvändigt, uppdaterade. Alla rimliga åtgärder måste vidtas för att säkerställa att personuppgifter som är felaktiga i förhållande till de ändamål för vilka de behandlas raderas eller rättas utan dröjsmål (artikel 5.1 d, principen om korrekthet). Personuppgifter ska samlas in för särskilda, uttryckligt angivna och berättigade ändamål. De får inte senare behandlas på ett sätt som är oförenligt med dessa ändamål (artikel 5.1 b, principen om ändamålsbegränsning och finalitetsprincipen).[236]

Personuppgifter får inte heller förvaras i en form som möjliggör identifiering av den registrerade under en längre tid än vad som är nödvändigt för de ändamål för vilka personuppgifterna behandlas. De får dock lagras under längre perioder bl.a. för arkivändamål av allmänt intresse under vissa närmare angivna förutsättningar (artikel 5.1 e, principen om lagringsminimering). Personuppgifter måste därtill behandlas på ett sätt som säkerställer lämplig säkerhet (artikel 5.1 f, principen om integritet och konfidentialitet). De grundläggande principerna preciseras i senare artiklar, bl.a. genom rättigheter och skyldigheter i artiklarna 12–15 (se mer nedan).

Den reglering som utredningen föreslår i fråga om testamentsregistret bedöms tillgodose dessa grundläggande principer.[237] Förhållandet till den så kallade öppenhetsprincipen behandlar utredningen

[236] Ytterligare behandling för bl.a. arkivändamål av allmänt intresse, vetenskapliga eller historiska forskningsändamål anses dock inte som oförenligt med de ursprungliga ändamålen.
[237] Se även utredningens överväganden om vad som ska gälla i fråga om arkivering och gallring, avsnitt 9.9.2.

särskilt i anslutning till övervägandena om behovet av undantag nedan.

Särskilt om stöd för behandlingen av känsliga personuppgifter

Som konstaterats tidigare kan vissa s.k. känsliga uppgifter komma att behandlas, även om behandlingen i detta sammanhang bedöms bli begränsad. I dataskyddslagen finns uttryckligt stöd för behandlingen av person- och samordningsnummer, även utan samtycke, när det är klart motiverat med hänsyn till ändamålet med behandlingen, vikten av en säker identifiering eller något annat beaktansvärt skäl. Regeringen får dessutom meddela ytterligare föreskrifter om i vilka fall behandling av person- och samordningsnummer är tillåten.[238] Känsliga personuppgifter i övrigt får dessutom behandlats av en myndighet bl.a. när uppgifterna har lämnats till myndigheten och behandlingen krävs enligt lag, om behandlingen är nödvändig för handläggningen av ett ärende, eller i annat fall, om behandlingen är nödvändig med hänsyn till ett viktigt allmänt intresse och inte innebär ett otillbörligt intrång i den registrerades personliga integritet. Regeringen får även meddela ytterligare föreskrifter om sådan behandling av känsliga personuppgifter som är nödvändig med hänsyn till ett viktigt allmänt intresse.[239]

I den utsträckning det kommer förekomma känsliga personuppgifter så kommer det att finnas stöd för en behandling av dessa i dataskyddslagen tillsammans med den reglering av testamentsregistret som utredningen föreslår. Det behövs därför inte någon särskild bestämmelse om att känsliga personuppgifter får behandlas.

Behovet av undantag och särskild reglering avseende personuppgiftsbehandlingen i testamentsregistret

De allmänna principerna som nämnts ovan konkretiseras och preciseras även genom särskilda rättigheter och skyldigheter i dataskyddsförordningen. En särskild fråga är om det krävs undantag från rätten för de registrerade att ges insyn i och information om behandlingen av deras personuppgifter (artiklarna 13–15) samt från

[238] Se 3 kap. 10 och 11 §§ dataskyddslagen.
[239] Se 3 kap. 3 och 4 §§ dataskyddslagen.

de registrerades rättigheter i övrigt i fråga om rättelse, radering, begränsningar och invändningar (artiklarna 16–22). Den personuppgiftsbehandling som gäller testatorn kommer att ske på dennes initiativ efter att denne har fått information om vad registreringen innebär. Andra personer än testatorn, t.ex. vittnen och testamentstagare, kommer däremot inte ha någon möjlighet att få information om eller motsätta sig behandlingen.

I 5 kap. dataskyddslagen regleras begränsningar av rätten till information och tillgång till personuppgifter enligt artiklarna 13–15 i dataskyddsförordningen. Här framgår att dessa rättigheter inte gäller sådana uppgifter som den personuppgiftsansvarige inte får lämna ut till den registrerade enligt lag eller annan författning eller enligt beslut som har meddelats med stöd av författning (5 kap. 1 §). Bestämmelsen innebär att sådan sekretess eller tystnadsplikt gentemot den registrerade som har stöd i författning har företräde framför rätten att få information och tillgång till personuppgifter.

Eftersom det enligt utredningens förslag ska gälla absolut sekretess för uppgifterna i verksamheten som avser registrering av testamenten och testamentsregistret behövs det således inget undantag från dessa rättigheter. Som framgår av avsnitt 9.10.1 kommer sekretessen inte gälla i förhållande till testatorn själv. Däremot kommer sekretessen att gälla i förhållande till andra enskilda om vilka det förekommer uppgifter. Det finns dock inget som hindrar att rättigheterna, framför allt i artikel 13 och 14, i praktiken kan tillgodoses i förhållande till testatorn.

Enligt 5 kap. 3 § dataskyddslagen får regeringen meddela ytterligare föreskrifter om begränsningar bl.a. enligt artikel 23 i dataskyddsförordningen.[240] Enligt artikel 23 får de skyldigheter och rättigheter som föreskrivs i artiklarna 12–22 och 34, samt i viss utsträckning artikel 5, begränsas i den mån det sker med respekt för andemeningen i de grundläggande rättigheterna och friheterna och utgör en nödvändig och proportionell åtgärd i ett demokratiskt samhälle i syfte att säkerställa vissa angivna ändamål. Ett av dessa ändamål kan vara offentliga register som förs av hänsyn till ett allmänt intresse (artikel 23.1 e och skäl 73). Enligt artikel 23.2 ska lagstiftningsåtgärder som innebär sådana begränsningar, i den utsträckning

[240] Det gäller även begräsningar enligt artiklarna 89.2 och 89.3 gäller särskilda undantag för bl.a. behandling för arkivändamål av allmänt intresse samt för vetenskapliga eller historiska forskningsändamål eller statistiska ändamål.

det är relevant, innehålla olika skyddsåtgärder, exempelvis specifika bestämmelser om bl.a. ändamålen med behandlingen, kategorierna av behandling och av personuppgifter samt omfattningen av de införda begränsningarna.

Den registrerade har enligt artikel 16 en rätt att av den personuppgiftsansvarige utan onödigt dröjsmål få felaktiga personuppgifter rörande sig själv rättade. Med beaktande av ändamålet med behandlingen har den registrerade även rätt att komplettera ofullständiga personuppgifter, bland annat genom att tillhandahålla ett kompletterande utlåtande.

Enligt utredningen finns det inget behov av undantag från dessa rättigheter, eftersom det i den utsträckning det kommer aktualiseras, även kommer kunna tillgodoses genom utredningens förslag.

Den registrerade kan enligt artikel 17 i vissa fall ha rätt att utan onödigt dröjsmål få sina personuppgifter raderade. Enligt artikel 17.3 gäller detta emellertid inte i den utsträckning behandlingen är nödvändig bl.a. för att uppfylla en rättslig förpliktelse som kräver behandling enligt nationell rätt eller för att utföra en uppgift av allmänt intresse eller som är ett led i myndighetsutövning som utförs av den personuppgiftsansvarige. Skatteverket får alltså inte radera personuppgifter på begäran av den registrerade så länge verket har stöd för behandlingen i någon författning. Det finns därför inget behov av undantag eller särreglering i förhållande till artikel 17.

Den registrerade har vidare enligt artikel 18 en rätt att kräva att behandlingen av dennes personuppgifter begränsas bl.a. om den registrerade bestrider personuppgifternas riktighet, behandlingen är olaglig, den personuppgiftsansvarige inte längre behöver personuppgifterna för ändamålen med behandlingen, eller i avvaktan på en behandling av en invändning mot behandling enligt artikel 21 (se om denna rättighet mer strax nedan).

Enligt utredningens bedömning finns det inte skäl att föreskriva särskilda undantag från dessa bestämmelser. Förutom möjligen i exceptionella fall bedöms att dessa situationer helt enkelt inte kom-

mer att aktualiseras.[241] Av samma skäl finns det inte heller anledning till undantag från artikel 19 som gäller den personuppgiftsansvariges skyldighet att underrätta varje mottagare till vilken personuppgifterna har lämnats ut om eventuella rättelser eller radering av personuppgifter eller begränsningar av behandling som skett i enlighet med artiklarna 16, 17.1 och 18, om inte detta visar sig vara omöjligt eller medföra en oproportionell ansträngning. Detsamma gäller i fråga om rätten enligt artikel 20 att få ut sina personuppgifter och överföra till annan, vilken endast gäller automatiserad behandling som grundar sig på samtycke eller avtal. Inte heller finns det skäl till särskilda undantag i fråga om artikel 34 som gäller information till den registrerade om en s.k. personuppgiftsincident.

Det finns däremot anledning att särskilt uppehålla sig vid rätten enligt artikel 21 för den registrerade att göra invändningar vid behandling av personuppgifter som sker för att utföra en uppgift av allmänt intresse eller som ett led i myndighetsutövning. Den registrerade har i dessa fall rätt att när som helst, av skäl som hänför sig till dennes specifika situation, göra invändningar mot behandlingen. Den personuppgiftsansvarige får då inte längre behandla personuppgifterna, såvida denne inte kan påvisa tvingande berättigade skäl för behandlingen som väger tyngre än den registrerades intressen, rättigheter och friheter eller om det sker för fastställande, utövande eller försvar av rättsliga anspråk. Av artikel 21.4 framgår att rätten att invända mot behandling uttryckligen ska meddelas den registrerade senast vid den första kommunikationen med denne.

Det är angeläget att nödvändiga personuppgifter kan behandlas i verksamheten som avser registrering av testamenten och i testamentsregistret utan att de som berörs kan motsätta sig det och att överväganden av det slag som kan krävas enligt artikel 21 behöver aktualiseras. Begränsningar i rätten att göra invändningar får som nyss beskrivits göras under de förutsättningar som anges i artikel 23. I 10 § lagen (2015:898) om behandling av personuppgifter i Skatte-

[241] Det kommer finnas rättsligt stöd för behandlingen av de personuppgifter som förekommer. Utifrån själva syftet med testamentsregistret kommer ändamålet med behandlingen dessutom att vara bestående. Om det, trots de strikta krav som ställs på ansökan, skulle förekomma falska registreringar, får detta hanteras utifrån situationen och de rättigheter som gäller. Regleringen kommer göra det möjligt för testatorn att rätta felaktiga uppgifter genom meddelanden till registret exempelvis om vem som ska underrättas, eller att ett testamente är återkallat eller ändrat. Det finns dessutom en möjlighet att registrera ett nytt testamente. Andra än testatorn kommer som framgått inte kunna få kännedom om behandlingen, och på så vis inte heller kunna göra dessa rättigheter gällande.

verkets äktenskapsregister- och bouppteckningsverksamheter finns en bestämmelse om att artikel 21.1 i dataskyddsförordningen inte gäller vid sådan behandling som är tillåten enligt lagen eller föreskrifter som har meddelats i anslutning till lagen.[242] Liknande bestämmelser finns även i flera andra sammanhang.

Som utredningen redan har konstaterat kommer personuppgiftsbehandlingen vara nödvändig bl.a. för att uppfylla en rättslig förpliktelse för Skatteverket med stöd av artikel 6.1 c. Regeringen har tidigare framhållit att det kan vara fråga om att fullgöra en rättslig förpliktelse i de situationer då myndigheten ges i uppdrag att föra ett visst register. I de fall behandling av personuppgifter sker för att en rättslig förpliktelse ska kunna fullgöras gäller inte rätten i artikel 21.1 i dataskyddsförordningen att göra invändningar. Av detta skäl skulle alltså undantag från artikel 21 i fråga om testamentsregistret vara överflödig. Det kan dock konstateras att en myndighets personuppgiftsbehandling i normalfallet trots detta grundas på artikel 6.1 e (allmänt intresse och myndighetsutövning). Det kan också vara så att viss behandling motiveras utifrån den ena rättsliga grunden, medan annan behandling motiveras på annan grund.[243] Det framstår utifrån detta som lämpligt att också i fråga om testamentsregistret föreskriva undantag på liknande sätt som för behandling av personuppgifter i Skatteverkets äktenskapsregister- och bouppteckningsverksamheter.

Särskilt om personuppgifter som avser avlidna personer

Dataskyddsförordningen omfattar inte behandling av personuppgifter avseende ofödda eller avlidna personer (jfr skäl 26 och 27) eller uppgifter om juridiska personer (skäl 14). Däremot omfattas uppgifter om vem som är släkt med den som är avliden under förutsättning att de aktuella släktingarna är i livet. Dataskyddsförordningen hindrar inte att medlemsstaterna fastställer bestämmelser även för behandlingen av sådana personuppgifter som inte omfattas av förordningen. I flertalet registerförfattningar anges också särskilt att vissa skyddsbestämmelser ska tillämpas även utanför dataskydds-

[242] Även förslaget till ny lag om dataskydd i Skatteverkets äktenskapsregister- och bouppteckningsverksamheter innehåller en sådan bestämmelse, se SOU 2023:100, s. 1497.
[243] Jämför prop. 2017/18:105, s. 53 och prop. 2017/18:95, s. 43 och 85.

förordningens tillämpningsområde.[244] I förslaget till ny lag om dataskydd i Skatteverkets äktenskapsregister- och boupptecknings-verksamheter föreslås behandlingen av uppgifter om avlidna inte omfattas. Detta har motiverats av att det inte finns tillräckliga skäl att utvidga den kompletterande dataskyddsregleringens tillämpningsområde till att även omfatta uppgifter om avlidna, eftersom det vare sig i äktenskapsregisterverksamheten eller i boupptecknings-verksamheten typiskt sett behandlas uppgifter av särskilt känslig karaktär.[245]

Skatteverket kommer inom ramen för testamentsregistret, liksom i boupptecknings-verksamheten, att behandla uppgifter även om avlidna personer. Mot bakgrund av testamentsregistrets redan begränsade och tydligt beskrivna syfte och ändamål samt att den huvudsakliga personuppgiftsbehandling som avser testatorn kommer ske, på dennes egna initiativ, när denne fortfarande är i livet bedöms integritetsriskerna som små. Det finns enligt utredningen inte skäl att i detta sammanhang genom dataskyddsreglering särskilt skydda behandlingen av uppgifter när testatorn avlidit. Inte heller finns det skäl att på det sättet särskilt skydda personuppgifter om andra avlidna i detta sammanhang. Utredningen föreslår därför ingen särskild bestämmelse avseende behandlingen av uppgifter om avlidna. Det innebär att personuppgifter om avlidna kommer kunna behandlas utan de begränsningar som följer av dataskyddsregleringen.

Sammanfattning

Utredningens bedömning är alltså att befintlig dataskyddsreglering, tillsammans med den materiella reglering som utredningen föreslår, även utan en särskild registerförfattning tillgodoser behovet av reglering i fråga om den personuppgiftsbehandling som testamentsregistret kommer förutsätta. För tydlighetens och enhetlighetens skull finns det dock goda skäl att införa en upplysningsbestämmelse

[244] Se bl.a. nuvarande lydelse av 2 § tredje stycket lagen (2015:898) om behandling av personuppgifter i Skatteverkets äktenskapsregister- och boupptecknings-verksamheter där det framgår att bestämmelserna i 5–9 §§ även gäller vid behandling av uppgifter om avlidna. De bestämmelser som således gäller även för avlidna tydliggör vem som är personuppgiftsansvarig, för vilka ändamål personuppgifter får behandlas, behandling av känsliga personuppgifter, att person- eller samordningsnummer får användas som sökbegrepp utöver uppgifter som avses i 5 kap. 2 § OSL, samt vad som gäller för utlämnande av personuppgifter på medium för automatiserad behandling.
[245] Se SOU 2023:100, s. 1353 f.

i den särskilda regleringen om testamentsregistret. Av en sådan bestämmelse bör det framgå att för Skatteverkets personuppgiftsbehandling gäller bestämmelserna i dataskyddsförordningen och i dataskyddslagen, dock med föreslagna undantag från artikel 21.1 i dataskyddsförordningen. På så sätt görs personuppgiftsbehandlingen också mera tydligt förutsägbar för enskilda som berörs.[246] Sammantaget är det även utredningens bedömning att det inte behövs några andra uttryckliga undantag från de rättigheter och skyldigheter som gäller enligt dataskyddsförordningen eller särskilda regler för personuppgiftsbehandlingen för att tillgodose ändamålen och möjliggöra ordningen med testamentsregistret samtidigt som skyddet för den enskildes integritet kan tillgodoses och säkerställas. Den personuppgiftsbehandling som kommer förekomma kommer både vara nödvändig, ändamålsenlig och proportionell i förhållande till syftena med testamentsregistret.

9.11 Författningstekniska frågor

Förslag: Det ska framgå av 9 kap. ärvdabalken att det för hela landet gemensamt ska finnas ett register för testamenten och att registret ska föras av Skatteverket. Regeringen ska få meddela föreskrifter om registreringen och hur testamentsregistret ska föras.

Sammanfattning av syftena och ändamålen med utredningens förslag

Syftet med förslaget till ett frivilligt register i offentlig regi är att erbjuda den som upprättar ett testamente ett varaktigt och rättssäkert alternativ för att öka chansen att testamentet läggs fram, samt att testators oförvanskade yttersta vilja på så sätt kan bli känd. Som en förlängning av detta kan testamentsregistret öka förutsättningarna att testamentet och testatorns yttersta vilja respekteras och får genomslag efter dennes död. För att främja detta föreslås att ett registrerat testamente ska kunna användas av arvingarna för delgivning även om något original inte längre kan återfinnas. Vidare ska

[246] Enligt skäl 41 till dataskyddsförordningen måste grunden för personuppgiftsbehandlingen vara tydlig och precis och förutsägbar för personer som omfattas av den.

ett registrerat testamente kunna biläggas boupptecknin gen, vilket medför att testamentstagarna i sådana fall ska kallas till förrättning, oavsett om ett original av testamentet finns i behåll. Huruvida testamentet i slutänden faktiskt kommer bli gällande i det enskilda fallet är en fråga som däremot inte kan lösas genom ett testamentsregister. Testamentsregistret bedöms dock kunna stärka rättssäkerheten och bidra till att det blir färre arvstvister, i vart fall om huruvida det överhuvudtaget finns något testamente eller om testamentet har förvanskats på något sätt. På så sätt kan även skyddet för äganderätten väntas stärkas i viss mån. Ett testamentsregister kan vidare underlätta och förenkla för både myndigheter och enskilda i de frågor som ska hanteras efter den avlidna.

Författningsteknisk lösning

För att inrätta ett testamentsregister föreslår utredningen att det i ärvdabalken tas in en ny bestämmelse som ger författningsstöd för registret. Lämpligen införs den i anslutning till bestämmelserna om rätten att göra eller ta testamente i 9 kap. Av bestämmelsen bör framgå att Skatteverket för hela landet gemensamt ska föra ett register för testamenten. På motsvarande sätt är också författningsstödet utformat i fråga om äktenskapsregistret (se 16 kap. 1 § ÄktB).

De närmare detaljerna i fråga om testamentsregistret behöver däremot inte regleras i lag utan bedöms kunna regleras på förordningsnivå.[247] Utredningen föreslår därför en särskild förordning om testamentsregistret. I den föreslås bland annat regleras vilka krav som ska gälla för en ansökan om registrering, vilka uppgifter Skatteverket ska ha i anslutning till detta och vilka som ska ha rätt att få del av testamentet efter testatorns död. Sådana föreskrifter tar sikte på Skatteverkets uppdrag i sig. Men även vissa rättigheter och inskränkningar för enskilda med avseende på testamentsregistret, som hör till civilrätten, bör regleras i förordningen. Om sådana föreskrifter som inte kan anses utgöra renodlade verkställighetsföreskrifter placeras i förordning fordras det dock ett bemyndigande i lag till

[247] Det gäller även det undantag som utredningen föreslår från EU:s dataskyddsförordning, se avsnitt 9.10.3 och 5 kap. 3 § lag (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning.

regeringen (8 kap. 7 § RF).[248] Regeringen bör därför bemyndigas att meddela föreskrifter om registreringen och hur testamentsregistret ska föras.

Utredningens förslag förutsätter härutöver vissa lagändringar i ärvdabalken, det gäller 14 kap. 4 § samt 20 kap. 3 a och 5 §§. Vidare föreslås ändringar i OSL och i Skatteverkets instruktion.

[248] I fråga om verkställighetsföreskrifter behövs inget särskilt bemyndigande eftersom regeringens rätt att meddela sådana följer direkt av regeringsformen. Med verkställighetsföreskrifter avses dels tillämpningsföreskrifter av rent administrativ karaktär, dels föreskrifter som i och för sig kompletterar en lag i materiellt hänseende men inte tillför något väsentligt nytt. Verkställighetsföreskrifter får inte innebära att den enskilde utsätts för ytterligare åligganden eller ingrepp. Regeringens befogenhet att meddela verkställighetsföreskrifter är visserligen inte begränsad till vissa ämnesområden och innefattar även frågor vars huvudsakliga reglering hänförs till det obligatoriska lagområdet, t.ex. det civilrättsliga området (se prop. 1973:90, s. 211).

10 Möjligheten att upprätta e-testamente

10.1 Utredningens uppdrag

Inom ramen för den här delen av uppdraget ska utredningen bedöma om ett testamente bör kunna upprättas digitalt. I utredningens direktiv framförs att det numera sedan flera år är möjligt att signera olika handlingar med e-legitimation och andra former av elektroniska underskrifter. Elektroniska signaturer tillämpas bl.a. av banker och myndigheter och bedöms generellt ha hög säkerhet. Vidare finns möjlighet till flerpartssignering vid samma tillfälle genom den s.k. blockkedjetekniken. I vissa legitimationstjänster finns det också inbyggda lösningar för att bekräfta att olika digitala enheter fysiskt befinner sig på samma plats. Det finns dessutom exempel på digitaliseringslösningar på familjerättens område, särskilt den möjlighet till digital bekräftelse av faderskap och föräldraskap som började gälla år 2022.

Det finns exempel på när lagstiftaren tidigare inte varit beredd att gå över till en hantering i elektronisk form när skälen för att en handling upprättas i pappersform har vägt tungt (se t.ex. prop. 2007/08:45, s. 67 i fråga om stiftelseförordnanden). Testamenten är en handling som nämnts i det sammanhanget. I samband med att förutsättningarna för att inrätta ett i första hand digitalt testamentsregister nu analyseras, har det bedömts som lämpligt att även överväga om tiden är mogen för att ett testamente ska kunna upprättas digitalt.

10.2 Digitala testamenten i Norge och Danmark

10.2.1 Norge

Formkraven för ordinarie testamenten finns i 42 § norska arveloven. Ett testamente ska upprättas skriftligt och undertecknas av testatorn. Två vittnen ska bevittna testatorns underskrift eller när denne vidkänner sin underskrift. Detta kan ske med vittnena var för sig eller när de är samtidigt närvarande.[1] Vittnena ska känna till att det är fråga om ett testamente och skriva under handlingen i testatorns närvaro. Enligt 42 § femte stycket ges regeringen genom det norska justitiedepartementet (benämnt Kongen) rätt att meddela föreskrifter om att testamenten får upprättas digitalt, och om vilka krav som i så fall ska gälla för att sådana testamenten ska vara giltiga. Enligt samma bemyndigande får genom sådana föreskrifter göras undantag från de ordinarie formkraven. Det innebär att det i fråga om digitala testamenten kan medges undantag från skriftlighetskravet, underskriftskravet och vittneskravet.

Bestämmelserna i 42 § femte stycket om möjligheten att införa digitala testamenten tillkom efter behandling i Stortinget. Där framfördes det bl.a. att digitala testamenten skulle utgöra ett rimligt och enklare alternativ att förordna om sin kvarlåtenskap.[2] Den utredning som föregick arvelovens införande och regeringen hade dock avstått från att lämna något sådant förslag.[3] Regeringen har ännu inte heller infört några regler om digitala testamenten i norsk rätt.

Digitala testamenten har både hyllats och kritiserats i den allmänna debatten i Norge. I augusti 2019 skrev ett antal jurister, varav flera av dem deltagit i den utredning som föregick arveloven, en artikel som syftade till att belysa problemen med digitala testamenten.[4] I artikeln framfördes att eftersom den digitala signaturen i princip är omöjlig att knäcka, förfalska eller efterbilda kan tekniken visser-

[1] Att vittnena inte behöver vara samtidigt närvarande ändrades i samband med nya arveloven 2019. I motiven framfördes att vittneskravets syfte, att säkerställa att testator inte utsätts för otillbörlig press, kan tillgodoses enbart genom att lagen uppställer ett krav på att testamentets upprättande ska bevittnas av två vittnen och att formkraven inte bör vara mer komplicerade än nödvändigt (se prop. 107 L [2017–2018], s. 114 och 116).
[2] Se Innst. 252 L (2018–2019), s. 13 f. och 19.
[3] Se prop. 107 L (2017–2018), s. 116 där det framgår att ingen remissinstans efterfrågat en sådan möjlighet. I propositionen framförs även att det föregående utredningen (NOU 2014:1) inte heller hade föreslagit ett införande av digitala testamenten med elektronisk signatur eller muntliga video- eller ljudtestamenten, s. 114.
[4] *Dagens Næringsliv* (DN), ”Digitale testamenter? Nei takk!” (John Asland, Thomas Eeg, Torstein Frantzen, Peter Hambro och Inge Unneberg), 20 augusti 2019.

ligen skydda testatorn i vissa avseenden. Tekniken kan dock inte skydda mot missbruk från närstående. I brist på digital kompetens förekommer det att äldre personer låter anhöriga hjälpa dem med att till exempel betala räkningar med användning av bank-id. I och med tillgången till den äldres bank-id skulle den anhöriga ha möjlighet att på egen hand upprätta ett testamente i den äldres namn. I frånvaro av vittnen finns det ingen som kan intyga huruvida det är testator eller någon annan som undertecknat testamentet. Vidare framhåller författarna att det, i frånvaron av ett vittneskrav, inte heller skulle finnas någon som kan intyga att testatorn inte utsatts för otillbörlig påverkan eller att testatorn varit vid sina sinnes fulla bruk. Att ersätta vittneskravet med digital signering via bank-id anser författarna skulle strida mot syftena bakom formkraven.

Företaget Justify, vars affärsidé är att tillhandahålla en tjänst med vilken den norska befolkningen, med hjälp av bank-id, ges möjlighet att upprätta ett digitalt testamente, har på andra sidan förespråkat digitala testamenten och framfört att möjligheten till ett digitalt förfarande skulle medföra att upprättandet av testamenten blir lättare och billigare. Justify har dessutom påpekat att risken för otillbörlig påverkan från närstående inte är mer framträdande vid digital signering än vid traditionell signering med penna och papper.[5] Även justitieministern uttalade sig om detta i september 2019.[6] Justitieministern framhöll att också handskrivna signaturer kan förfalskas och att det traditionella förfarandet inte garanterar att vittnena faktiskt varit närvarande när testamentet undertecknades av testatorn. Enligt justitieministern skulle ett bibehållet krav på vittnen medföra att risken för missbruk av nära släktingar kraftigt reduceras. Vittnena kommer kunna intyga vem som skrivit in lösenordet, vilket inte skulle bli någon större skillnad mot om testatorn fysiskt hade skrivit under testamentet.

[5] *Dagens Næringsliv* (DN), ”Justify kombinerer jus og teknologi: – Mange advokatselskaper lever i steinalderen” (Jostein Løvås), 18 augusti 2019 och DN, Digital signering er kommet for å bli (Dag Josef Foss, Anett Aarrestad Ravndal och Glenn Henriksen), 23 augusti 2019.
[6] *Dagens Næringsliv* (DN), ”Justisminister Jøran Kallmyr: – Det er ikke fravær av tvister rundt testamenter i dag” (Jostein Løvås), 15 september 2019.

10.2.2 Danmark

Utredningen har redogjort för den danska ordningen i avsnitt 9.3 och 12.3. Således ska testamenten i Danmark upprättas skriftligen med testatorns underskrift antingen inför två vittnen eller inför en s.k. notarie. Testamentariska förordnanden i fråga om sedvanligt lösöre och personliga ägodelar kan dessutom upprättas genom en obevittnad skriftlig, daterad och undertecknad förklaring. I fråga om nödtestamenten kan de däremot upprättas i vilken form som helst och upphör att gälla sedan testatorn under tre månader varit oförhindrad att upprätta ett ordinärt testamente. Det innebär att det i Danmark finns en möjlighet att upprätta nödtestamenten digitalt. Det finns däremot ingen särskild reglering om digitalt signerade testamenten.

10.3 Upprättande av digitala framtidsfullmakter

I betänkandet *Gode män och förvaltare – en översyn* (SOU 2021:36) har lämnats förslag om att framtidsfullmakter ska kunna upprättas digitalt. Enligt förslaget ska lagen (2017:310) om framtidsfullmakter kompletteras bl.a. med en ny 4 a § av följande lydelse.

> Om framtidsfullmakten skrivs under av fullmaktsgivaren eller vittnen elektroniskt, ska det göras med en sådan avancerad elektronisk underskrift som avses i artikel 3 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 910/2014 av den 23 juli 2014 om elektronisk identifiering och betrodda tjänster för elektroniska transaktioner på den inre marknaden och om upphävande av direktiv 1999/93/EG, i den ursprungliga lydelsen.

Om en sådan bestämmelse införs, skulle det innebära att en framtidsfullmakt får skrivas under med en elektronisk signatur och att detta ska göras med en avancerad elektronisk underskrift. Formkraven för en framtidsfullmakt, som i stor utsträckning motsvarar dem som gäller för upprättande och ändring av ordinarie testamente, kommer vara desamma även om handlingen skulle upprättas digitalt. Det innebär att även en sådan framtidsfullmakt ska vara skriftlig. Vidare ska fullmaktsgivaren i två vittnens samtidiga närvaro skriva under fullmaktshandlingen eller intyga att han eller hon har skrivit under handlingen. Vittnena ska ha kännedom om att handlingen är en framtidsfullmakt och bekräfta handlingen med sina

underskrifter.[7] Vid tillägg eller andra ändringar i framtidsfullmakten gäller samma formkrav som vid upprättande av fullmakten.[8] Förslagen har remissbehandlats under år 2021 och bereds fortfarande inom Regeringskansliet.

I det nämnda betänkandet framgår bl.a. att krav på en bestyrkt kopia[9] kan vara ett hinder mot digitalisering eftersom det kan tolkas som att en påskrift på en pappershandling behövs. Termen *exemplar* bedömdes på ett bättre sätt än kopia beteckna såväl pappershandlingar som elektroniska handlingar. Ett krav på bestyrkt exemplar skulle medföra att ett bestyrkande kan ske med en elektronisk signatur. Utredningen föreslog därför att termen kopia i 2 § förmynderskapförordningen bör ersättas med termen exemplar.[10] Däremot föreslogs ingen ändring av 12 § lagen (2017:310) om framtidsfullmakter där det framgår att fullmaktshavaren ska ge in framtidsfullmakten i original eller bestyrkt kopia till den domstol som ska pröva om fullmakten har trätt i kraft.

När det gäller formkraven för upprättande av en framtidsfullmakt gjordes bedömningen att det lagstadgade kravet på att framtidsfullmakten ska vara *skriftlig* inte i sig hindrar en digital hantering, även om krav på att en handling ska ha en viss form skulle kunna hindra en utveckling mot elektronisk hantering.[11] Däremot bedömde utredningen att kraven på att fullmaktsgivaren ska skriva under fullmaktshandlingen och att vittnena ska bekräfta handlingen med sina underskrifter, hindrar att framtidsfullmakten utfärdas i elektronisk form utan ett uttryckligt lagstöd för elektronisk underskrift. Utredningen framförde att en framtidsfullmakt, i likhet med ett testamente, utgör en ensidig rättshandling som många gånger ska tillämpas utan att utfärdaren senare kan tillfrågas om sina avsikter. Kraven på underskrifter syftar till att undvika bevissvårigheter om t.ex. fullmaktsgivarens tillstånd vid fullmaktens upprättande eller andra oklar-

[7] Se 4 § lagen (2017:310) om framtidsfullmakter.
[8] Se 7 § lagen (2017:310) om framtidsfullmakter.
[9] Se 2 § förmynderskapsförordningen (1995:379).
[10] Se SOU 2021:36, s. 459 f. Utredningen hänvisade i detta avseende till vad som framförts i den s.k. FORMEL-utredningen (promemorian *Formel, Formkrav och elektronisk kommunikation*, Ds 2003:29) om att ett krav på en bestyrkt kopia normalt tolkas som ett krav på att en papperskopia ska vara försedd med en påskrift och en namnteckning. Enligt FORMEL-utredningen kan kraven därför inte fullgöras genom användning av elektroniska rutiner, även om det finns fall där man gjort bedömningen att en kopia bör kunna bestyrkas med en elektronisk signatur. I promemorian framhålls att termen exemplar många gånger kan vara mer rättvisande än termen kopia och att en del befintliga regler kan behöva ändras för att möjliggöra elektroniska rutiner (Ds 2003:29, s. 103 f.).
[11] Härvid hänvisade utredningen till vad som framfördes i Ds 2003:29 på s. 92 f.

heter. Samma syften skulle enligt den utredningen kunna uppnås genom att fullmaktsgivaren och de båda vittnena signerar fullmaktshandlingen digitalt. Kravet på vittnenas samtidiga närvaro bedömdes enligt utredningen fylla en viktig funktion när det kommer till att undvika bevissvårigheter, varför det kravet ansågs böra finnas även när framtidsfullmakten undertecknas elektroniskt. Även om förutsättningarna att återkalla framtidsfullmakten skulle ändras på så sätt att det inte skulle gå att återkalla genom att fysiskt återta eller låta förstöra handlingen bedömde utredningen att det inte blir särskilt mycket svårare att återkalla en digital framtidsfullmakt jämfört med att återkalla en fysisk fullmakt, i varje fall inte i sådan utsträckning att man bör avstå från att införa en möjlighet till digitala framtidsfullmakter.[12]

Det föreslogs att digitala framtidsfullmakter ska skrivas under av fullmaktsgivaren och vittnena med en avancerad elektronisk underskrift enligt den modell som gäller för digitala rättegångsfullmakter. Utredningen pekade i detta sammanhang på att kvalificerade elektroniska underskrifter som innebär en högre säkerhetsnivå inte förekommer i svensk rätt och att när det gäller digitala rättegångsfullmakter, liksom i associationsrättsliga sammanhang, har ansetts lämpligt att ställa krav på att en elektronisk fullmakt ska skrivas under med en avancerad elektronisk underskrift. En sådan underskrift skyddas också av den straffrättsliga regleringen om urkundsförfalskning.[13]

10.4 Upprättande av digitala fastighetsöverlåtelser

Utredningen om En ny förköpslag har i betänkandet Digitala fastighetsköp & Förköpsrätt vid fastighetstransaktioner (SOU 2024:38) lämnat förslag av intresse för bedömningen av e-testamenten.

För att fastighetsköp ska anses vara giltigt, krävs att köpet sluts genom upprättande av köpehandling som skrivs under av säljaren och köparen. I dagsläget förutsätter det att köpehandlingen finns i fysisk form och att säljare och köpare undertecknar köpehandlingen på papper.

[12] SOU 2021:36, s. 463 f.
[13] Se 14 kap. 1 § brottsbalken och prop. 2012/13:74, s. 70.

Formkraven för fastighetsöverlåtelser syftar till att styrka köparens och säljarens identitet och att parterna står fast vid överlåtelsen. I det nyss nämnda betänkandet gjordes bedömningen att syftena med formkraven i 4 kap. 1 § jordabalken avseende köp, byte och gåva kan tillgodoses med användning av en elektronisk identitetshandling. Användningen av e-legitimation för att styrka en persons identitet är väl beprövad i andra sammanhang och bör inte hindra övergång till elektroniska rutiner vid köp, byte och gåva av fast egendom. Om en elektronisk handling skrivs under med en kvalificerad elektronisk underskrift, skulle en sådan underskrift i sig innebära att den som använder tjänsten blir identifierad.[14]

Den utredningen gjorde vidare bedömningen att formuleringen *upprättande av köpehandling* rymmer både en traditionell handling av papper och en elektronisk handling. Däremot innebär kravet på underskrift ett hinder mot elektroniska rutiner.[15] För att göra det möjligt att skriva under elektroniskt föreslog utredningen att lydelsen i 4 kap. 1 § jordabalken ändras till att köp av fast egendom sluts genom att köpehandling upprättas och skrivs under eller på annat sätt signeras av köparen och säljaren. Det skulle därigenom bli tillåtet att upprätta elektroniska handlingar och signera elektroniskt.[16]

I betänkandet framgår vidare att ett krav på kvalificerad underskrift även skulle ställa krav på validering av underskrift. Detta krav måste även tillgodose validering och långtidsbevaring av underskrifter och handlingar. Med hänsyn till de möjligheter som numera finns att validera och långtidsbevara elektroniska handlingar och underskrifter, bl.a. den tjänst som Myndigheten för digital förvaltning (Digg) har utvecklat för validering av elektroniska signaturer[17], finns det enligt den utredningen inte längre skäl att inte tillåta elektroniska rutiner vid överlåtelse av fast egendom. Syftet med formkraven i 4 kap. 1 § jordabalken skulle bibehållas med en användning av elektroniska överlåtelsehandlingar och elektronisk signering. Enligt utredningen skulle en rimlig ordning vara att det är Lantmäteriet, som

[14] SOU 2024:38, s. 100 f.
[15] I detta avseende hänvisade utredningen bl.a. till vad som framförts i Ds 2003:29 om att krav på underskrift, namnteckning, undertecknande m.m. inte kan uppfyllas med elektroniska rutiner (s. 87 f.).
[16] SOU 2024:38, s. 91 f.
[17] Se websidan https://www.digg.se/digitala-tjanster/e-underskrift/valideringstjanst, uppdaterad 2024-10-08.

är mottagare av handlingar och elektroniska underskrifter, som ska validera och säkerställa dess äkthet.[18]

Förslaget i betänkandet är teknikneutralt i syfte att i takt med teknikutvecklingen möjliggöra för olika framtida behov och alternativ. Enligt den utredningen uppfyller inte en avancerad elektronisk underskrift de säkerhetskrav som bör ställas för att användas vid överlåtelser av fast egendom, utan den elektroniska underskriften bör hålla minst nivån kvalificerad enligt Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 910/2014 av den 23 juli 2014 om elektronisk identifiering och betrodda tjänster för elektroniska transaktioner på den inre marknaden och om upphävande av direktiv 1999/93/EG, den s.k. eIDAS-förordningen. Utredningen ansåg att det inte bör regleras i lag vilka krav som ska ställas avseende elektronisk underskrift. I stället bör detta tydliggöras genom föreskrifter som meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. På så sätt kan utvecklingen av elektroniska underskrifter förändras med teknikutvecklingen. Vidare ansågs det lämpligt att de lagändringar som föreslås träder i kraft samtidigt som det införs en statlig e-legitimation som möjliggör för kvalificerade elektroniska underskrifter, vilket enligt förslaget om en sådan e-legitimation skulle vara år 2026.[19]

Därtill föreslog den utredningen att det införs ett bemyndigande för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela föreskrifter om hur en elektronisk handling ska vara beskaffad samt vad som i övrigt ska gälla om det tekniska förfarandet vid upprättande, verifiering och validering av innehåll i och utställande av det elektroniska dokumentet, vilket innefattar även krav på säkerhet och standard för elektronisk underskrift.

Förslagen har remissbehandlats och bereds inom Regeringskansliet.

10.5 Förslag till en säker statlig e-legitimation

2017 års ID-kortsutredning har i betänkandet *Ett säkert statligt ID-kort – med e-legitimation* (SOU 2019:14) föreslagit en statlig e-legitimation. I betänkandet framhölls att den ökade digitaliseringen gör det

[18] SOU 2024:38, s. 107 f.
[19] SOU 2024:38, s. 93 f.

allt svårare att klara sig i samhället utan tillgång till en e-legitimation och att det därför är viktigt att alla ges möjlighet att skaffa en säker sådan. Ett av förslagen innebar att en statlig e-legitimation på högsta tillitsnivå skulle kunna användas för att skapa en elektronisk underskrift.

Regeringen beslutade i december 2022 att ge en särskild utredare i uppdrag att utreda och lämna förslag på hur staten kan utfärda en e-legitimation på högsta tillitsnivå (dir. 2022:142). Utredningen antog namnet Utredningen om säker och tillgänglig digital identitet. I oktober 2023 redovisade den utredningen delbetänkandet *En säker och tillgänglig statlig e-legitimation* (SOU 2023:61). Utredningens slutbetänkande, *Kompletterande bestämmelser till EU:s reviderade förordning om elektronisk identifiering* (SOU 2024:45), överlämnades till regeringen i juni 2024.

I delbetänkandet föreslås en statlig digital identitet som uppfyller högsta tillitsnivå och att en statlig e-legitimation ska kunna användas för att framställa kvalificerade elektroniska underskrifter. Förslagen bygger vidare på förslag som lämnades i januari 2023 av Myndigheten för digital förvaltning (Digg).[20] Enligt förslagen i SOU 2023:61 ska Digg utfärda den statliga e-legitimationen. Den statliga e-legitimationen ska tillhandahållas efter ansökan till den som, vid personlig inställelse hos en identitetskontrollerande myndighet (lämpligen Polismyndigheten eller Skatteverket), har styrkt sin identitet och har svenskt personnummer alternativt, under vissa förutsättningar, ett samordningsnummer. Den statliga e-legitimationen ska få utfärdas från och med det kalenderår då sökanden fyller nio år. För barn under arton år ska barnets vårdnadshavare ha lämnat skriftligt medgivande. Den statliga e-legitimationen ska ha en giltighetstid om högst fem år. Den statliga e-legitimationen ska tillhandahållas på en bärare som utformats på ett sätt som uppfyller kraven för nivå hög enligt eIDAS-regelverket. Bäraren av e-legitimationen ska vara ett kontaktlöst aktivt kort som ska skyddas mot obehörig användning, läsning och kopiering av uppgifter som e-legitimationen innehåller. E-legitimationen bör dock, enligt den utredningen, så snart som möjligt även finnas på ett statligt utfärdat identitetskort. Den statliga e-legitimationen ska innehålla de attribut som behövs för e-legitimationer som ges ut till privatpersoner, dvs. inne-

[20] Se Myndigheten för digital förvaltning, En säker och tillgänglig statlig e-legitimation, Slutredovisning av regeringsuppdrag att föreslå hur en statlig e-legitimation kan utformas (I2022/01335).

havarens namn och personnummer, alternativt samordningsnummer för personer med styrkt identitet. Därutöver ska den statliga e-legitimationen i ett lagringsmedium på bäraren innehålla innehavarens ansiktsbild och fingeravtryck. Den statliga e-legitimationen ska kunna användas för att framställa kvalificerade elektroniska underskrifter.

För att en kvalificerad elektronisk underskrift ska kunna skapas krävs ett kvalificerat certifikat och en anordning för skapande av kvalificerade elektroniska underskrifter. Den statliga e-legitimationen ska finnas på en bärare som antingen är certifierad eller kan certifieras som en anordning för skapande av kvalificerade elektroniska underskrifter.[21] I betänkandet beskrivs tre olika sätt på vilka kvalificerade elektroniska underskrifter kan skapas med en statlig e-legitimation. Den statliga e-legitimationen används för identifiering i en kommersiell tjänst för kvalificerade elektroniska underskrifter (1). Den statliga e-legitimationen är även en anordning för att kunna skapa kvalificerade elektroniska underskrifter (2). Den statliga e-legitimationen används för att identifiera användare till en fristående kvalificerad statlig underskrifttjänst (3).[22] Den lagreglering som är nödvändig med anledning av förslaget om en statlig e-legitimation ska samlas i en ny lag; *Lag om elektronisk identifiering*. För övriga bestämmelser, bl.a. sådana som behövs för verkställigheten av lagen, föreslås en förordning; Förordning om elektronisk identifiering.

I budgetpropositionen för år 2025 anger regeringen att man fortsätter utvecklingen av en statlig e-legitimation, vilket kommer stärka samhällets säkerhet, motverka bedrägerier och öka den digitala inkluderingen. Sverige kommer att anmäla en e-legitimation på högsta tillitsnivå i enlighet med den reviderade eIDAS-förordningens genomförandeförordning.

10.6 Validering och långtidsförvaring

En elektronisk underskrifts giltighet i sig förändras inte över tid, lika lite som en egenhändig underskrift blir ogiltig på grund av att tid förflyter. Vad som kan förändras är möjligheten att kunna visa dess äkthet och giltighet, vilket också ofta är fallet med en under-

[21] SOU 2023:61, s. 19 f.
[22] SOU 2023:61, s. 141 f.

skrift på papper. Möjligheten att kunna visa giltigheten genom validering är beroende av flera faktorer, såsom vilken typ av underskrift det är, vilket format den har och om den information som krävs (såsom spärrinformation eller certifikat om vem som utfärdat den) finns tillgänglig.[23]

Det kan vara av vikt att en elektroniskt underskriven handling kan bevaras på ett sådant sätt att någon i framtiden kan bedöma om e-underskriften var giltig när handlingen skrevs under. En utmaning med e-underskrifter är att krypteringsnycklar och algoritmer försvagas över tid samt att underskriftscertifikat kan spärras och dess giltighetstid kan ta slut. En e-underskrift är på så sätt en färskvara som kan försvagas eller bli ogiltig med tiden. De kan dessutom bara verifieras med publikt tillgänglig information under en begränsad tid. Det kan därför skapa problem avseende de handlingar där e-underskriften och dess giltighet måste kunna bevaras och valideras under lång tid. Det rekommenderas därför att den som har tagit emot en sådan handling validerar handlingen så snart den har tagits emot, samt hanterar både e-underskriften och resultatet av valideringen för långtidsbevarande.[24]

Det finns olika metoder att bevara en e-underskrift på. En metod är att använda valideringsintyg, varvid en betrodd valideringstjänst skapar ett samlat intyg om att tjänsten har validerat underskriften, när valideringen utfördes och resultatet av valideringen.[25] Digg har utvecklat och tillhandahåller en valideringstjänst för elektroniskt underskrivna handlingar. Tjänsten tillhandahålls som öppen källkod, vilket gör att den innehåller komponenter som offentliga aktörer eller tjänsteutvecklare kan använda för att skapa en egen valideringstjänst. Det går med hjälp av valideringstjänsten att validera en elektronisk handling som är elektroniskt underskriven. Det går också att kontrollera en tidigare gjord validering. Det går dessutom att skapa ett intyg om valideringen, ett s.k. valideringsintyg, som kan användas för att bevara och arkivera e-underskriften under lång tid.

[23] Se Myndigheten för digital förvaltnings yttrande, Digitala fastighetsköp & Förköpsrätt vid fastighetstransaktioner (SOU 2024:38) och rapporten Digitala rättshandlingar på fastighetsrättens område, 15 oktober 2024, dnr LI2024/ 01326.
[24] Se Myndigheten för digital förvaltnings webbplats, https://www.digg.se/digitala-tjanster/e-underskrift/valideringstjanst, 2025-03-14.
[25] Se Myndigheten för digital förvaltnings webbplats, https://www.digg.se/digitala-tjanster/e-underskrift/valideringstjanst, 2025-03-14.

10.7 Överväganden och förslag

10.7.1 Formkraven för testamenten hindrar inte digital hantering

Bedömning: Skyddsintressena bakom formkraven på testamenten har goda skäl för sig så formkraven bör behållas. En första förutsättning för att införa e-testamenten bör därmed vara att formkraven kan gälla även den sortens testamenten. Det bedöms möjligt att skapa en ordning för e-testamenten där formkraven upprätthålls och skyddsintressena bakom dessa tillgodoses.

Nuvarande formkrav på testamenten och skyddsintressena bakom dessa

Som berörts ovan är testamentet en formbunden rättshandling, vilket innebär att det endast är giltigt om de formkrav som framgår av 10 kap. 1 och 3 §§ ÄB är uppfyllda. Det är kravet på skriftlighet, undertecknande och bevittning.

Skriftlighetskravet har en bevisfunktion. Testamentet ska få rättsverkan först efter testatorns död, alltså när denne inte längre kan uttrycka sin yttersta vilja. Av detta skäl har det ansetts angeläget att på ett tillförlitligt sätt kunna fastställa förhållandena när viljeförklaringen tillkom och bedöma dess giltighet och innehåll.[26] I förarbetena till 1930 års testamentslag konstaterades att den skriftliga formen, bättre än den muntliga, kan uppfylla detta syfte.[27] Skriftlighetskravet ska också bidra till att testatorn fattar mer genomtänkta, och inte förhastade, beslut, dvs. det har en varningsfunktion.

Kravet på underskrift har, tillsammans med kravet på bevittning, framför allt funktionen att säkerställa att dokumentet är äkta. Underskriften ökar möjligheten att kontrollera att det härrör från den som i dokumentet påstås vara dess upphovsman och säkerställa att inne-

[26] Bestämmelsen i 10 kap. 1 § ÄB anses även ge uttryck för den grundläggande principen om testamentsviljan. Testamentsviljan är en grundläggande förutsättning för ett giltigt testamente. Har det testamentariska förordnandet fått en utformning eller omfattning som inte omfattas av testatorns vilja är det ogiltigt som testamente (jfr NJA 1938, s. 58, Svea hovrätts dom den 6 oktober 2010 i mål T 9983-09 och Kent Källström, Om testamentsförordnande, 2015, s. 72).
[27] Prop. 1930:10 s. 52.

hållet inte obehörigen ändrats efter det att upphovsmannen undertecknat det.

Den egenhändigt skrivna namnteckningen på en fysisk handling anses tillgodose dessa aspekter. Att namnteckningen oftast kan identifiera undertecknaren grundar sig i att den egna handstilen är personlig och signifikant för den personen. Att två personer skulle ha identiska handstilar är enligt nationellt forensiskt centrum (NFC) i princip omöjligt. Skulle äktheten hos en underskrift vara ifrågasatt, finns det möjlighet att genomföra en så kallad handstilsundersökning. Vid en sådan undersökning granskas bland annat tryck på pennan, skrivflöde och bokstavsdetaljer i syfte att kunna bedöma om en person är upphovsman till en viss signatur eller inte. Det anses nästintill omöjligt att imitera någons namnteckning.[28]

Undertecknandet av en handling för hand anses också signalera en vilja att binda sig till dess innehåll (underskriftens viljeförklaringsfunktion). Av förarbetena och av rättspraxis framgår dock att viljeförklaringen, under vissa omständigheter, även kan uttryckas på andra sätt än att testatorn signerar testamentshandlingen för hand, såsom med hjälp av bomärke (ett skrivtecken eller sigill som i huvudsak har använts på samma sätt som en namnteckning) eller hand på penna.[29]

Som nämnts har det genom underskriften även ansetts vara möjligt att kontrollera att handlingens innehåll inte obehörigen ändrats efter signeringen. Tidigare har undertecknaren genom signaturen på dokumentet ansetts i princip försegla innehållet. Detta kan dock numera ifrågasättas, eftersom det med dagens teknik finns stora möjligheter att, även efter det att någon skrivit under en handling, göra ändringar utan att det syns.

Underskriften har slutligen, liksom kravet på skriftlighet, en varningsfunktion. Undertecknaren ska, genom den aktiva handling som undertecknandet utgör, bli påmind om att han eller hon företar en handling med vissa rättsliga konsekvenser och fatta genomtänkta beslut.

Även kravet på bevittning har, liksom underskriftskravet, en äkthetsfunktion. De huvudsakliga syftena bakom vittneskravet är alltså att underskriftens äkthet ska bestyrkas samt att det intygas

[28] Se Sabine Rütten m.fl., Hur analyserar man äktheten av ett dokument?, i Jon Kihlman, *Elektronisk signering, en antologi*, 2013, s. 79 f.
[29] Se SOU 1929:22, s. 157, NJA 1937, s. 221 och RH 1995:145.

att testamentet upprättats formenligt och utan att testatorn blivit utsatt för otillbörlig påverkan (se även redogörelsen i avsnitt 11.2).

Den egenhändiga underskriften och testamentsvittnenas underskrift ger sammantaget en hög sannolikhet för att testamentet verkligen härrör från den som i dokumentet påstår sig vara testator.

Att formkraven kan upprätthållas bör vara en förutsättning för e-testamenten

Utredningen bedömer att de skyddsintressen som har motiverat formkraven för fysiska testamenten gör sig gällande med samma styrka nu som när de infördes. Det finns inte skäl att avstå från några av de skyddsintressen som motiverar formkraven för att kunna införa e-testamenten. En förutsättning bör i stället vara att formkraven kan gälla även den sortens testamenten. Som utgångspunkt bör därmed e-testamenten införas bara om formkraven, eller motsvarande, kan uppfyllas även för sådana.

En annan förutsättning är att e-testamenten måste kunna få ett arkivbeständigt format som med säkerhet kommer att kunna läsas på obestämd tid. Utredningen återkommer till detta nedan (se avsnitt 10.7.2).

Hur formkrav i fråga om skriftlighet, underskrift och bevittning generellt förhåller sig till digital hantering har varit föremål för analys i olika sammanhang, bl.a. i tidigare utredningar som redogjorts för ovan (avsnitt 10.3–10.5). I det följande redogör utredningen närmare för sådana generella överväganden samt analyserar om det skulle vara möjligt att ha krav på skriftlighet, underskrift och bevittning även vid e-testamenten.

Kravet på skriftlighet

Krav på skriftlighet, som brukar syfta till att säkerställa en varaktig och läsbar form, utgör i allmänhet inte något hinder mot digital hantering.[30] Syftet bakom krav på skriftlighet är alltså att utesluta flyktiga former av kommunikation och dokumentation. Den s.k. FORMEL-utredningens slutsats var att ett krav på skriftlighet inte

[30] Se Cecilia Magnusson Sjöberg m.fl., *Rättsinformatik*, uppl. 5, 2024, s. 124 f.

hindrar elektroniska dokument, förutsatt att dokumentet går att läsa och spara.[31]

Som har beskrivits ovan finns det möjlighet till långtidsförvaring av elektroniska handlingar som anpassas till rätt format. Utredningen bedömer därmed att skyddssyftena bakom formkravet på skriftlighet i och för sig skulle kunna tillgodoses, även om testamentet skulle upprättas i en digital form. Ett e-testamente skulle, liksom ett fysiskt, kräva en aktiv handling av testator och vara läsbart och åtkomligt t.ex. genom att det kan visas på en bildskärm eller skrivas ut. Syftena bakom kravet på skriftlighet kan därmed inte i sig anses hindra e-testamenten.

Kravet på underskrift

Det väsentliga med kravet på underskrift har generellt ansetts vara att det genom underskriften ska kunna gå att verifiera utställaren. Det uppställs i regel inte något krav på att underskriften ska vara läsbar i den bemärkelse att personens namn ska kunna utläsas av underskriften. Det krävs inte heller alltid att upphovsmannen signerar med sitt namn; kravet kan ofta fullgöras med någon annan typ av tecken.[32] Enligt FORMEL-utredningen kan verifiering ske både genom en traditionell och en digital underskrift.[33]

Det bör ställas höga krav på säkerheten i fråga om elektroniska underskrifter, om e-testamenten ska kunna införas och signeras på det sättet.

De senaste årtiondena har samhället genomgått en betydande digital utveckling. Numera används digitala signaturer i sammanhang och på handlingar som, liksom ett testamente, kan ha mycket stor betydelse för dem som berörs. Och det finns anledning att räkna med att de digitala metoderna för legitimering och verifiering kommer att utvecklas ytterligare (se avsnitt 10.5 och 10.6).

En säker digital signatur är, liksom en egenhändig fysisk underskrift, personlig på så sätt att den består av en unik sammansättning

[31] Se promemorian *Formel, Formkrav och elektronisk kommunikation* (Ds 2003:29), s. 92 f. I promemorian analyserades formkrav i lagar och förordningar i syfte att överväga behoven av förändringar för att undanröja onödiga hinder för elektronisk kommunikation och elektronisk dokument- och ärendehantering.
[32] Ds 2003:29, s. 89.
[33] I samband med verifiering av en traditionell underskrift sker en eventuell kontroll av utställaren, t.ex. genom en handstilsundersökning, först i efterhand. Vid verifiering av en digital underskrift sker utställarkontrollen däremot omedelbart.

tal som tilldelats en person genom certifikat. Genom asymmetrisk kryptering kan en underskrift, skapad med hjälp av en privat nyckeldel, konstateras härröra från den som enligt certifikatet är ägare till nyckelparet.[34]

Vidare förekommer det funktioner som kan avgöra huruvida det ursprungliga innehållet obehörigen har ändrats eller manipulerats, bl.a. genom s.k. blockkedjeteknik.[35] Det går alltså att på olika sätt kontrollera manipulation även av elektroniska dokument.[36] De funktioner som finns tillgängliga i fråga om digitala handlingar torde kunna ge motsvarande, och möjligen ännu bättre, förutsättningar att spåra senare ändringar av det ursprungligen signerade dokumentet. Frågan om det ens är möjligt att ändra eller manipulera ett digitalt dokument hänger dessutom samman med vilken institution som administrerar och handhar det digitala dokumentet.

En skillnad jämfört med den egenhändiga underskriften är dock att den digitala underskriften bara är personlig under förutsättning att den unika sammansättningen tal hålls hemlig för andra. De som upprättar testamenten är i många fall äldre personer. Inte sällan kan de ha hjälp av nära släktingar eller bekanta att utföra bankärenden eller ha kontakter med myndigheter, och det förekommer sannolikt att de i det sammanhanget har lämnat ut personliga koder till den som hjälper dem. Om andra personer än innehavaren har tillgång till sådana koder, saknas det i princip möjlighet att avgöra om signaturen skett behörigen eller obehörigen. För att så långt som möjligt kunna säkerställa att testamentet är undertecknat av testatorn behöver en digital signatur därmed bevittnas. Utredningen behandlar nedan möjligheten att ha kvar ett krav på bevittning vid ett digitalt testamente.

I förening med ett krav på bevittning bedöms den avancerade elektroniska underskriften (exempelvis bank-id), som i dag används för olika centrala rättshandlingar, ha en tillräckligt hög grad av säker-

[34] Se Cecilia Magnusson Sjöberg m.fl., *Rättsinformatik*, uppl. 5, 2024, s. 117 f. och bl.a. *Riksarkivet, Framställning och bevarande av elektroniska signaturer*, 2014-10-07, s. 21 f.
[35] Informationen som läggs in i en blockkedja kan sparas och det går i efterhand inte att manipulera den. Med en tidsstämpel går det att säkerställa när informationen skapades och lades in i blockkedjan. Informationen och dess äkthet kan då bevaras, potentiellt, för evigt. Se bl.a. redogörelsen i SOU 2024:38, s. 104.
[36] Se Sabine Rütten m.fl., Hur analyserar man äktheten av ett dokument?, i Jon Kihlman, *Elektronisk signering, en antologi*, 2013, s. 79 f.

het även i fråga om testamenten.[37] Med ett bibehållet krav på bevittning bedöms risken för missbruk, t.ex. av nära släktingar eller bekanta, i samband med det digitala upprättandet inte som högre än i fråga om fysiska testamenten.

Det finns särskilda utmaningar avseende elektroniska signaturer på en sådan typ av handlingar som testamenten, vilka får rättsverkningar först när upphovsmannen inte längre lever och dessutom i många fall långt efter det att handlingen upprättats (se avsnitt 10.6). En digital signatur på ett testamente behöver valideras på ett säkert sätt redan när underskriften görs. Det behöver ske en legitimering av den som skriver under och giltigheten av den digitala signaturen behöver kontrolleras. Dessutom behöver spåren av den digitala signaturen bevaras så att informationen finns tillgänglig för bedömning i framtiden. Utredningen återkommer till det nedan i avsnitt 10.7.2.

Även om testatorn, vid en digital signering, inte undertecknar testamentet för hand, skulle även en sådan procedur kräva ett fysiskt aktivt handlande åtminstone genom att den digitala signaturen aktiveras genom en kod. Den varningsfunktion som ett undertecknande på en pappershandling har torde därmed i allmänhet tillgodoses även genom digital signering.[38] Detta gäller särskilt om underskriftskravet fortfarande kombineras med ett krav på bevittning.

Sammanfattningsvis bedömer utredningen att det numera är möjligt att använda tillräckligt säkra digitala lösningar för att kunna åstadkomma en lika säker verifiering som en underskrift på papper.

Krav på bevittning

Samma resonemang avseende äktheten i fråga om vittnenas digitala underskrift kan föras som när det gäller testators underskrift ovan.

Kravet på att ett testamente ska bevittnas, anses dock även förutsätta vittnenas personliga närvaro. Utöver resonemangen om säkerheten i den digitala underskriften inbegriper e-testamenten alltså

[37] Bank-id är personligt och en vedertagen teknik för att signera viktiga handlingar. Genom en sådan signatur både identifierar man sig, och lämnar unika spår som kan bedömas och värderas i efterhand om signaturen bevaras på rätt sätt. När man tilldelas ett bank-id första gången behöver detta ske personligen genom fysisk närvaro. För att använda bank-id behövs en personlig fysisk enhet, tex. en mobiltelefon eller en bankdosa med kort eller liknande.
[38] Det förekommer ett visst digitalt utanförskap bland äldre personer som inte är vana vid användningen av elektroniska hjälpmedel, och som kan ha svårt att förstå teknologin och de konsekvenser som en digital signatur kan medföra.

överväganden av vittnenas personliga närvaro.[39] Som redan nämnts finns det t.ex. en risk för att någon annan än innehavaren av e-legitimationen fått tillgång till innehavarens kod, vilket ställer krav på att vittnena bör vara personligen närvarande. För att syftena med bevittningen ska kunna tillgodoses bör det i princip förutsättas att testatorn och vittnena befinner sig på samma plats och signerar testamentet med hjälp av sina personliga elektroniska underskrifter.

År 2003 ansågs ett krav på personlig närvaro inte kunna uppfyllas elektroniskt.[40] Sedan dess har tekniken dock utvecklats väsentligt och ett krav på personlig närvaro behöver inte längre utesluta användandet av digitala hjälpmedel.[41] När testatorn har signerat testamentet och fyllt i vilka personer som ska vara testamentsvittnen, bör det i den tjänst som utredningen återkommer till nedan kunna visas exempelvis en QR-kod eller motsvarande som testamentsvittnena kan skanna eller på annat sätt använda för sina digitala signaturer. På så vis kommer det också genereras viss relevant information om IP-adresser och när testamentet skrevs under både av testatorn och vittnena. Genom den elektroniska signaturen kommer vittnena dessutom per automatik identifieras på ett sätt som gör att den bevislättnadsregel som utredningen föreslår i kapitel 11 kan bli tillämplig.

Som angetts ovan utgör själva bevittningen ett intyg om att vittnena varit samtidigt närvarande och att testamentet även i övrigt har upprättats formenligt. Digitala rutiner som lämnar tekniska spår torde dessutom kunna ge bättre förutsättningar än vid fysiska testamenten att bedöma om formkraven följts.

[39] I fråga om digitala framtidsfullmakter gjorde utredningen bedömningen att fullmaktsgivaren och de båda vittnena kan signera fullmaktshandlingen elektroniskt, men att kravet på vittnenas samtidiga närvaro bör bibehållas för att undvika bevissvårigheter (SOU 2021:36, s. 464).

[40] Se Ds 2003:29 s. 110.

[41] I sammanhanget kan nämnas att det i fråga om lagfartsansökningar, där överlåtarens underskrift ska bevittnas av två personer, har föreslagits att kravet på bevittning tas bort om överlåtelsehandlingen upprättats elektroniskt. I detta sammanhang framhölls att lagstiftaren i t.ex. Danmark och Finland har bedömt att en elektronisk underskrift i sig är säker och fyller samma funktion som ett vittne och att de syften som vittnen har uppfylls av elektroniska rutiner. Se SOU 2024:38, s. 115 f. Se även Lantmäteriet, *Fastighetsöverlåtelser i en digital tid*, 31 maj 2018, dnr 519-2018/565, s. 93.

Slutsats

Utredningen bedömer att det är möjligt att skapa en ordning för e-testamenten där formkraven upprätthålls och skyddsintressena bakom formkraven tillgodoses.

Huruvida det är möjligt och lämpligt att införa e-testamenten är enligt utredningen även beroende av hur själva tjänsten för att upprätta och bevara den digitala handlingen skulle kunna utformas och administreras. Utredningen behandlar den frågan i det följande.

10.7.2 Tjänsten för upprättandet av e-testamenten

Förslag: Det ska införas en bestämmelse om e-testamenten i anslutning till reglerna i 10 kap. ärvdabalken om upprättande och återkallelse av testamente. Av bestämmelsen ska framgå att ett testamente får upprättas digitalt i en särskild tjänst som Skatteverket tillhandahåller för registrering av testamenten och undertecknas med en sådan avancerad elektronisk underskrift som avses i artikel 3 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 910/2014 av den 23 juli 2014 om elektronisk identifiering och betrodda tjänster för elektroniska transaktioner på den inre marknaden och om upphävande av direktiv 1999/93/EG, i den ursprungliga lydelsen. Ett sådant testamente ska också kunna skrivas under av vittnena med avancerad elektronisk underskrift. En förutsättning för att upprätta ett e-testamente ska vara att det samtidigt registreras i testamentsregistret.

En ansökan om registrering av e-testamentet i testamentsregistret ska innehålla det testamente som upprättats digitalt. Ett testamente som har upprättats digitalt och registrerats ska tas om hand för förvaring och undantas från gallring.

Bedömning: Såsom bestämmelserna om delgivning och bouppteckning utformas enligt utredningens förslag omfattar de även e-testamenten. Utöver det som föreslagits här ovan krävs inga särskilda anpassningar av reglerna i ärvdabalken eller i andra författningar. I stället kan och bör samma reglering som i dag gäller fysiska testamenten tillämpas också på testamenten som har upprättats i Skatteverkets tjänst för e-testamenten.

Ett e-testamente bör kunna upprättas i en särskild tjänst som Skatteverket ansvarar för

E-testamenten med motsvarande rättsverkan som fysiska testamenten bör bara kunna upprättas i en särskild tjänst som tillhandahålls av en statlig myndighet. Detta motiveras av att säkerheten i fråga om sådana handlingar behöver garanteras långsiktigt; det är nödvändigt att e-testamenten sparas i ett format som är arkivbeständigt och som med säkerhet kommer att kunna läsas på obestämd tid. Sådana funktioner bedöms kunna garanteras av en myndighet. Genom att en myndighet erbjuder tjänsten, bedöms den elektroniska underskriften kunna framställas säkert. Myndigheten bör även ha möjlighet att (genom underskriften) verifiera utställaren och kontrollera från vem dokumentet härrör. Att en myndighet hanterar tjänsten för e-testamenten kommer också hindra att dokumentets innehåll obehörigen ändras efter signeringstillfället. Vidare bör en sådan myndighetstjänst kunna utformas så att det säkerställs att e-testamentena får ett sådant format att de kan bevaras för framtiden. Dessutom kan en myndighet ha kapacitet att säkra den tekniska information som är nödvändig att bevara. Det är enligt utredningen alltså inte ett alternativ att tjänster för digitala testamenten med samma rättsverkan som fysiska testamenten tillhandahålls av privata marknadsaktörer.[42]

I enlighet med utredningens överväganden avseende testamentsregistret (se avsnitt 9.6.3) bör den myndighet som tillhandahåller tjänsten vara Skatteverket.

Det bör krävas att e-testamenten registreras i testamentsregistret

Upprättandet av e-testamentet – inklusive de digitala underskrifterna samt bevarandet av både den digitala handlingen och den tekniska informationen – motiverar enligt utredningen att e-testamenten också registreras i testamentsregistret. En sådan ordning bedöms innebära motsvarande säkerhet och trygghet som för fysiska testamenten.

[42] Kontrollen av och säkerheten i de komponenter som förekommer på marknaden är fortfarande mycket varierande. Ett sådant system torde därför förutsätta detaljerade krav i föreskrifter samt en tillståndsgivning.

Utredningen bedömer att ett krav på registrering av ett e-testamente i testamentsregistret är förenligt med testationsfriheten, eftersom testatorn själv kan välja om han eller hon vill skriva ett testamente på en pappershandling eller utnyttja det elektroniska alternativet.

Om ett testamentsregister i offentlig regi införs, och kraven för att upprätta testamente digitalt utformas på det sätt som beskrivits ovan, bedömer utredningen alltså att det bör vara möjligt att införa e-testamenten med rättslig verkan.

När e-testamentet har signerats och registrerats, bör det i övrigt så långt som möjligt behandlas på samma sätt som ett fysiskt testamente, även i testamentsregistret. Den digitala tjänsten behöver utformas så att det går att få fram en bestyrkt fysisk kopia av e-testamentet som testatorn kan få och som efter dödsfallet kan lämnas ut till de som berörs, tillsammans med information om den elektroniska signaturen.[43]

Återkallelse av ett e-testamente

Eftersom själva originalet kommer att finnas i testamentsregistret och endast i ett digitalt format, kommer det i någon mån påverka möjligheten att återkalla testamentet. Skillnaderna i relation till registrerade fysiska testamenten bedöms dock bli små, eftersom det i båda fallen kommer bli möjligt att upprätta ett nytt testamente, vilket kan kombineras med ett meddelande till registret om att det tidigare testamentet har ändrats eller återkallats (se avsnitt 9.8.1). Testatorn kommer alltså kunna återkalla sitt e-testamente digitalt på samma sätt som testamentet upprättats (jfr 10 kap. 5 § ÄB). Ett registrerat e-testamente utesluter inte heller att detta återkallas genom ett senare upprättat traditionellt fysiskt testamente eller på annat otvetydigt sätt. Skillnaden i förhållande till återkallelse av ett fysiskt testamente ligger i att testator inte har möjlighet att förstöra originalhandlingen och ta bort alla spår av att det funnits ett testamente. Detsamma kommer dock att gälla i fråga fysiska testamenten som registrerats i testamentsregistret, eftersom det också beträffande sådana kommer finnas spår av att det funnits ett testa-

[43] I fråga om utlämnande från testamentsregistret kommer samma regler gälla som för fysiska testamenten (se avsnitt 9.10.1). Uppgifterna som den elektroniska underskriften automatiskt genererar kommer utgöra en del av den registrerade digitala testamentshandlingen.

mente, även när ett sådant återkallats.[44] Utredningen har i avsnitt 9.10 dock föreslagit att absolut sekretess ska gälla för uppgifterna i testamentsregistret, även efter testatorns död. Det avses begränsa konsekvenserna av att det finns uppgifter registrerade.

Utredningen behandlar frågan om presumtionsverkan av en registrerad version av testamentet i avsnitt 9.6.2.

Författningstekniska frågor

Utredningen behandlar först vad som lagtekniskt krävs för själva införandet av e-testamenten på det sätt utredningen beskriver ovan och sedan frågan om det finns skäl att lagtekniskt särskilja regleringen av e-testamenten och fysiska testamenten.

Det bör införas en bestämmelse om att ett e-testamente får upprättas i en särskild tjänst som Skatteverket tillhandahåller för registrering av testamenten. Av bestämmelsen bör det även framgå att ett sådant testamente bara kan upprättas om testamentet också registreras.

Vidare täcker kravet på underskrift i 10 kap. 1 § ÄB inte digitala underskrifter.[45] För att en elektronisk underskrift ska kunna ges samma rättsverkan som en egenhändig, föreslås en uttrycklig bestämmelse av den innebörden.

När det sedan gäller frågan om vilken nivå på elektronisk säkerhet som bör krävas för underskriften, hänvisar utredningen till resonemangen avseende elektroniska underskrifter vid en ansökan om registrering av testamente (se avsnitt 9.7.1). Motsvarande krav bör gälla för de elektroniska underskrifterna på e-testamentet. Det innebär att ett e-testamente ska skrivas under med en elektronisk underskrift som i varje fall motsvarar kraven för en sådan avancerad elektronisk underskrift som avses i artikel 3 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 910/2014 av den 23 juli 2014 om elektronisk identifiering och betrodda tjänster för elektroniska

[44] Se avsnitt 9.8.1. Precis som för fysiska testamenten vilka registrerats, kommer arvingar kunna klandra ett e-testamente på den grunden att det finns ett senare daterat fysiskt testamente (som kanske inte är registrerat) eller att det finns en skriftlig fysisk återkallelse av e-testamentet. Huruvida det registrerade e-testamentet senare återkallats blir på så vis en bevisfråga (se redogörelsen i avsnitt 9.6.2 om presumtionsverkan av en registrering när det inte finns något motsvarande fysiskt original eller någon senare daterad testamentshandling).
[45] Den generella frågan har behandlats av flera utredningar, t.ex. Ds 2003:29, s. 90, SOU 2024:38, s. 91, SOU 2021:36, s. 463, SOU 2018:25, s. 464, samt Cecilia Magnusson Sjöberg m.fl., *Rättsinformatik*, uppl. 5, 2024, s. 125.

transaktioner på den inre marknaden och om upphävande av direktiv 1999/93/EG, i den ursprungliga lydelsen. Även detta bör framgå av lag.

Utredningen bedömer att det inte finns skäl att lagtekniskt särskilja e-testamenten i olika avseenden från fysiska testamenten. Utredningen anser alltså att begreppet *testamente* kan och bör behållas – utan någon uttrycklig hänvisning till en viss form av testamenten – och omfatta även e-testamenten. En konsekvens av detta är t.ex. att bestämmelserna i 13 kap. om ogiltighet blir tillämpliga även på e-testamenten. Av 13 kap. 1 § ÄB följer att ett testamente som inte upprättats i laga form inte är gällande. Det innebär att ett testamente som har upprättats digitalt på något annat sätt än genom den särskilda tjänst som tillhandahålls av Skatteverket inte bör kunna bli giltigt vid en rättslig prövning (om inte förutsättningarna för nödtestamente är uppfyllda).

I avsnitt 9.6.2 föreslår utredningen att en kopia av en registrerad testamentshandling ska kunna användas för delgivning (14 kap. 4 § ÄB). Det föreslås också att en kopia av en registrerad testamentshandling ska kunna fogas till boupptecknings en som bilaga (20 kap. 5 § ÄB). När det gäller e-testamenten kommer det ju inte vara fråga om ett traditionellt fysiskt ”original” eller en traditionell ”bestyrkt kopia”, utan ett elektroniskt original och en elektronisk kopia av förlagan. Utredningens förslag om att en kopia av en registrerad testamentshandling ska kunna användas för delgivning tar således sikte på dels en bestyrkt kopia av ett fysiskt original, dels en elektronisk kopia som är identisk med det elektroniska originalexemplaret. Utredningen bedömer därmed att det inte fordras någon ytterligare anpassning för e-testamenten i lag.

Det finns däremot anledning att anpassa den föreslagna förordningen om testamentsregister i ett par avseenden till e-testamentena. Utredningen föreslår att testamentsregistret och en ansökan om registrering ska innehålla en av testatorn eller dennes ombud bestyrkt kopia av det fysiska originaltestamentet (avsnitt 9.6.1 och 9.7.1). Vidare föreslås det att en kopia av den registrerade testamentshandlingen ska förvaras hos Skatteverket och att kopior av testamenten som registrerats uttryckligen ska undantas från gallring (avsnitt 9.9.1 och 9.9.2). Som nyss redogjorts för kommer det i fråga om e-testamenten bara genereras ett elektroniskt original. Av den föreslagna förordningen om testamentsregister bör det därför särskilt framgå

att en ansökan om registrering av testamentet i testamentsregistret i förekommande fall ska innehålla det testamente som upprättats digitalt. Vidare bör det framgå att ett sådant testamente ska tas omhand för förvaring och att testamenten som upprättats digitalt och registrerats ska undantas från gallring. Till skillnad från fysiska testamenten kommer Skatteverket, när det gäller e-testamenten, således hantera det elektroniska originalet.

Utöver den särskilda bestämmelsen om förutsättningarna för att upprätta ett e-testamente och den särskilda regleringen i förordningen om testamentsregister, bedömer utredningen att det inte behövs några särskilda anpassningar av reglerna i ärvdabalken eller andra författningar.

Den tekniska lösningen

Tänkbara tekniska lösningar för en särskild tjänst har stämts av med bl.a. Skatteverket under utredningsarbetet. Myndigheten bedömer att det kommer vara tekniskt möjligt att skapa ett s.k. eget utrymme där en enskild kan logga in elektroniskt (på motsvarande sätt som för den digitala deklarationstjänsten).[46] Utrymmet kan innehålla funktioner där den enskilda kan fylla i sina testamentariska förordnanden. Eventuellt kan viss allmän information om den enskilda genereras automatiskt, såsom folkbokföringsinformation.[47] Därutöver bör Skatteverket enligt utredningens mening inte tillhandahålla någon särskild service i tjänsten, t.ex. i fråga om formuleringar eller innehåll; tjänsten bör inte ge intryck av att Skatteverket garanterar testamentets giltighet.

Tjänsten bör utformas så att testatorn kan fylla i de uppgifter om vittnena som krävs för att de också ska kunna signera handlingen elektroniskt. Den bör också utformas så att vittnena kan bevittna testamentet utan att nödvändigtvis få se innehållet, liksom när det är fråga om fysiska testamenten.

Skatteverket har framhållit att myndigheten inte kommer kunna utveckla en tjänst som med säkerhet kan fastställa vilken plats testatorn och de två testamentsvittnena fysiskt befinner på vid bevitt-

[46] Jämför bl.a. eSamverkansprogrammets (eSam) promemoria *Eget utrymme hos myndighet – en vägledning*, april 2016.
[47] Det skulle kunna ske genom koppling till Navet, som är Skatteverkets system för distribution av folkbokföringsuppgifter till offentliga aktörer.

ningen och inte heller att de är samtidigt närvarande. Det kommer visserligen att skapas en IP-adress, men detta garanterar inte att personerna befann sig på samma plats.

Däremot kan risken för missförstånd om kravet på samtidig närvaro minimeras genom att Skatteverket kan tydliggöra att testamentsvittnena ska vara samtidigt närvarande. Vidare kan den tid under vilken testatorn och testamentsvittnena kan signera handlingen begränsas.

Först när testatorn valt att elektroniskt underteckna och skicka in sin handling (vilken också signerats elektroniskt av vittnena) i tjänsten, bör handlingen betraktas som en inkommen handling hos Skatteverket.

Skatteverket har också bedömt att det är möjligt att skapa en automatisk och obligatorisk koppling mellan insändandet av e-testamentet och en digital ansökan om registrering av testamentet i testamentsregistret.

Tjänsten bör utformas så att testamentet inte förutsätter någon särskild handläggning av Skatteverket, annat än inom ramen för själva registreringen (på motsvarande sätt som fysiska testamenten som registreras). När testatorn färdigställt och skickat in sitt e-testamente kommer denne kunna få en egen digital kopia av den handling som upprättats.[48]

Enligt Skatteverket skulle den särskilda tjänsten med nuvarande teknik kunna konstrueras så att upp till fyra personer kan signera det digitala dokumentet. Det innebär att tjänsten även kan bli tillgänglig för två personer som tillsammans vill upprätta ett inbördes testamente.[49] I praktiken skulle det ske genom att den ena personen loggar in på sitt eget utrymme och därefter bjuder in den andra till i övrigt motsvarande förfarande.

[48] Skatteverket ska också skicka en bekräftelse på registreringen, se avsnitt 9.7.3.
[49] Det bedöms som ovanligt att fler än två personer tillsammans upprättar inbördes testamente. I de fall detta skulle förekomma får testamentet även fortsättningsvis upprättas fysiskt, varefter det kan registreras digitalt i testamentsregistret.

11 Krav på uppgifter om testamentsvittnen

11.1 Uppdraget

Det förekommer att testamenten förfalskas eller annars tillkommer på ett otillbörligt sätt. Det är då testamentsvittnena som förväntas kunna bidra med information om omständigheterna kring upprättandet. Som regleringen i dag är utformad händer det att vittnet bara har skrivit under med en underskrift som är oläslig eller enbart består av ett vanligt förekommande namn. Det kan leda till att vittnet inte kan identifieras och kontaktas, trots att det behövs för att utreda testamentets giltighet. Det kan också försvåra bedömningen av om behörighetsreglerna för testamentsvittnen har följts. Utredningen har därför fått uppgiften att överväga om det bör införas skärpta krav på uppgifter i testamentet om testamentsvittnen och vilka uppgifter som ett testamentsvittne i så fall ska lämna.

11.2 Bakgrund och dagens krav på uppgifter om testamentsvittnen

Regleringen avseende testamentsvittnen

I dag gäller att de som bevittnar ett testamente bör anteckna, förutom sina namn, yrke och hemvist, uppgift om tiden för bevittnandet samt övriga omständigheter som kan vara av betydelse för testamentets giltighet (10 kap. 2 § första stycket ÄB). Det är inte fråga om några formkrav, utan om praktiska anvisningar. Ett testamente kan således bli giltigt även om dessa bestämmelser inte iakttagits. Anvisningarna syftar till att underlätta bevisning om att allt gått rätt till vid testamentets upprättande ifall en klandertalan väcks.

Bevisbördan ligger på testamentstagaren när det gäller frågan om testamentet tillkommit i laga form. Om det finns ett s.k. vittnesintyg om att testamentet tillkommit enligt formföreskrifterna i 10 kap. 1 § ÄB, har testamentstagaren emellertid en bevislättnad; intyget presumeras överensstämma med verkligheten, om det inte framkommer andra omständigheter som förringar dess trovärdighet (10 kap. 2 § andra stycket). Det särskilda bevisvärde som tillmäts vittnesintyget avser bara formföreskrifterna i 10 kap. 1 §. Vilket bevisvärde som vittnesmeningen har när det gäller andra förhållanden, t.ex. med avseende på om testator var vid fullt förstånd när testamentet upprättades, prövas utifrån vanliga bevisvärderingsregler. Således har den som påstår att testatorn inte var vid fullt förstånd i regel bevisbördan för det.[1]

Övervägandena nedan tar enbart sikte på vad som bör gälla avseende personer som är behöriga att bevittna ett testamente. Det kan i sammanhanget nämnas att det också finns bestämmelser om personer som inte får vara testamentsvittnen (10 kap. 4 § ÄB). Om någon sådan person bevittnar testamentet, leder det till att testamentet som sådant blir ogiltigt (13 kap. 1 § första meningen). Om någon har bevittnat ett förordnande till förmån för honom eller henne själv eller någon som denne företräder, leder det till att testamentet blir ogiltigt i den delen (13 kap. 1 § andra meningen).[2] Genom lagändringar som trädde i kraft den 1 januari 2013 skärptes kraven på vilka som inte får vara testamentsvittnen; den angivna kretsen utvidgades till att även omfatta sambor. Vidare utvidgades bestämmelsen så att förmyndare, gode män och förvaltare inte får bevittna förordnanden till någon som han eller hon företräder, samt att ledamot av styrelsen för ett bolag, en förening, ett trossamfund eller en stiftelse inte får bevittna ett förordnande till den juridiska person som han eller hon företräder.[3] I samband med införandet av framtidsfullmakter år 2017 tillades även framtidsfullmaktshavare när det gäller ett förordnande till förmån för fullmaktsgivaren. Detta gäller oavsett om framtidsfullmakten har trätt i kraft eller inte.[4]

[1] Se t.ex. rättsfallen NJA 2009, s. 249 och NJA 1994, s. 34.
[2] Även om någon ogiltighetsgrund förekommer blir testamentet dock inte automatiskt ogiltigt. Det kräver i princip en klandertalan (14 kap. 5 § ÄB).
[3] Se prop. 2011/12:110, s. 5 och 27 f. Av ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna framgår att 10 kap. 4 § gäller i sin äldre lydelse för testamenten som upprättats före den 1 januari 2013.
[4] Se prop. 2016/17:30, s. 63 och 140 f.

Kammarkollegiets förslag

Som regleringen är utformad är det alltså inget krav att vittnena lämnar vissa uppgifter. Kammarkollegiet har tidigare uppmärksammat att detta är otillfredsställande ur bevissynpunkt.[5] Kammarkollegiet föreslog att det ska krävas att testamentsvittnen lämnar sådana uppgifter att de kan identifieras, såsom krav på angivande av sitt personnummer m.m. Enligt Kammarkollegiet skulle det vara lämpligt att utforma kraven efter förebild i de krav som ställs upp för en åtgärd från en enskild som inleder ett mål i förvaltningsdomstol (se 3 § andra stycket förvaltningsprocesslagen). Enligt den regleringen ska det anges personnummer eller organisationsnummer, postadress och adress till arbetsplats samt i förekommande fall annan adress där personen kan anträffas för delgivning genom stämningsman, telefonnummer till bostaden och arbetsplatsen samt mobiltelefonnummer, med undantag för nummer som avser ett hemligt telefonabonnemang (som behöver uppges endast om rätten begär det), e-postadress och förhållanden i övrigt av betydelse för delgivning med personen.

11.3 Överväganden och förslag

Förslag: Det ska förtydligas att vittnen bör skriva ett namnförtydligande samt lämna uppgifter om personnummer, yrke och annat av betydelse för att de ska kunna identifieras. Det ska vidare förtydligas att vittnena bör intyga ort och datum då de bevittnade testamentet. Den bevislättnad som gäller när det finns ett vittnesintyg om att testamentet har upprättats enligt formkraven ska uttryckligen knytas till att vittnena går att identifiera.

Bedömning: Det bör även framöver vara testator som står risken för att vittnena inte kommer kunna identifieras. Att det saknas uppgifter om ett vittne som leder till att vittnet inte kan identifieras bör inte i sig medföra att testamentet kan bli ogiltigt. Det bör därmed inte ställas upp några obligatoriska krav på uppgifter om vittnena.

[5] Se Kammarkollegiets förslag på ändringar i ärvdabalken, dnr Ju2015/01584.

Uppgifter om testamentsvittnen bör inte heller framöver utgöra formkrav

Det är förstås angeläget att vittnena kan identifieras och, om möjligt, tillfrågas om sådant som kan vara av relevans i en efterföljande tvist om testamentets giltighet. De anvisningar som följer av 10 kap. 2 § ÄB är, som också Kammarkollegiet har pekat på, inte helt ändamålsenliga för att säkerställa detta.

En första fråga är om det är lämpligt att ställa upp formkrav på uppgifter om vittnena i testamentet. I det fall som Kammarkollegiet har jämfört med är det naturligt att lagstiftaren kräver vissa uppgifter, eftersom syftet är att det ska vara möjligt att delge personen. Situationen i förevarande fall är dock en annan. Här är det testator som har intresse av att vittnena ska kunna åberopas som bevis. Utredningen anser därmed att det skulle föra för långt att betrakta uppgifter om vittnena som formkrav. Det förefaller t.ex. oproportionerligt att testamentet, i likhet med när någon obehörig person bevittnat detta, skulle kunna anses ogiltigt enbart av det skälet att det saknas vissa uppgifter om vittnena. Det skulle riskera att leda till att fler testamenten klandras och i förlängningen att den avlidnas kvarlåtenskap fördelas enligt lag i stället för enligt den avlidnas vilja. Obligatoriska krav på uppgifter om testamentsvittnen kan alltså få negativa effekter för testator. I stället bör, även framöver, testator stå risken för att vittnena inte går att identifiera eller kontakta på grund av att det saknas uppgifter om dem.

Däremot finns det anledning att förtydliga vilka uppgifter vittnena bör uppge och på så vis ge utförligare vägledning till dem som vill upprätta testamenten om vikten av att vissa särskilda uppgifter finns med. Det finns också skäl att överväga en ändring av bevislättnadsregeln.

Vilka uppgifter som vittnena bör ange

Till att börja med bör det anges i lagtext att vittnet bör lämna ett namnförtydligande, för att undvika att vittnet enbart undertecknar med en oläslig namnteckning.

När det sedan gäller de specifika uppgifter som vittnet bör lämna för att kunna identifieras gör utredningen följande bedömning.

De allra flesta personer som blir aktuella som testamentsvittnen kommer att ha ett personnummer, och denna uppgift består i regel under hela personens liv.[6] Om vittnena anger sitt personnummer kommer de sannolikt nästan undantagslöst att kunna identifieras, även utan ytterligare uppgifter. Om man har tillgång till någons personnummer, finns det goda möjligheter att få reda på personens aktuella folkbokföringsadress. Den adressuppgift som man kan få fram via personnumret kan ju i många fall också vara mer aktuell än den som gällde när testamentet bevittnades. Det skulle därför vara tillräckligt att vittnena, i de fall då de har personnummer, anger detta. Det bör alltså framgå av lagtext att vittnenas personnummer bör anges. Därmed bedöms att hemvist kan utmönstras ur lagtexten.

Om vittnet inte har ett personnummer, bör i stället en annan motsvarande uppgift lämnas. Har personen ett samordningsnummer, är detta i princip lika säkert för att identifiera personen som ett personnummer.[7] I andra fall bör uppgift om vilken dag, månad och år som personen är född lämnas. Utredningen bedömer dock att det inte är nödvändigt att tynga lagtexten med samordningsnummer eller liknande alternativ till personnummer, eftersom det är förhållandevis sällsynt att någon inte har ett personnummer.

Eftersom det kan finnas olika uppgifter som bidrar till att ett vittne kan identifieras beroende på situation, bör regleringen utformas så att de uppgifter som vittnena ombeds lämna sammantaget gör det möjligt att identifiera och kontakta vittnet, även om någon enskild uppgift kan ha ändrats sedan bevittnandet skedde.

Det finns därför skäl att härutöver tydliggöra att vittnena bör lämna även andra uppgifter av betydelse för att de ska kunna identifieras. Det blir särskilt betydelsefullt om vittnet inte skulle ha ett personnummer (eller samordningsnummer). Det kan finnas anledning att lämna ytterligare uppgifter såsom postadress eller uppgift om hemvist. Dessutom kan det vara fördelaktigt om vittnena anger någon form av ytterligare kontaktuppgift såsom en e-postadress eller ett telefonnummer.

Enligt den nuvarande lydelsen av 10 kap. 2 § ÄB bör yrke anges. Uppgiften om yrke kan i många fall framstå som överflödig, men

[6] Skatteverket kan i vissa situationer fastställa ett nytt personnummer för en person, t.ex. efter att en persons födelsetid ändras eller vid beslut om ändrad könstillhörighet.
[7] I vart fall när det är frågan om ett samordningsnummer till en person som har styrkt sin identitet, se 2–4 §§ lagen (2022:1697) om samordningsnummer. En person med samordningsnummer har oftast också en registrerad kontaktadress i folkbokföringsdatabasen.

den kan också i ett enskilt fall fylla en praktisk funktion, inte bara för att fastställa vittnets identitet.[8] Vittnena bör därför även fortsättningsvis lämna uppgift om yrke. Vittnen bör dessutom, även framöver, intyga tidpunkten för bevittningen och övriga omständigheter som kan vara av betydelse för testamentets giltighet. I fråga om tidpunkten bör det dock tydliggöras att det tar sikte på ort och datum, vilket anses vara den vedertagna innebörden i detta sammanhang. Regleringen i dessa avseenden bör alltså behållas i sak och endast moderniseras språkligt.

Bevislättnaden för testamentstagaren om vittnena kan identifieras bör förtydligas

Som konstaterats inledningsvis är det inte lämpligt att bestämmelsen om vilka uppgifter vittnena ska ange utformas som ett formkrav. För att inskärpa vikten av att vittnena kan identifieras utifrån de uppgifter som lämnas, är det dock lämpligt att på ett tydligare sätt än i dag koppla bevislättnadsregeln i 10 kap. 2 § andra stycket ÄB till att vittnena kan identifieras. När bevislättnadsregeln är tillämplig medför den att det finns en presumtion för att testamentet har upprättats enligt formkraven. Detta innebär en stor fördel för testamentstagaren som i regel har bevisbördan för detta. Följden av det förtydligande som utredningen föreslår blir att en bevislättnad, motsvande den som redan gäller, kan aktualiseras endast om båda vittnena kan identifieras. Det följer möjligen redan av gällande rätt, eftersom presumtionen inte gäller om det finns omständigheter som förringar vittnesintygets trovärdighet. I praktiken behöver den som vill åberopa bevislättnadsregeln redan i dag styrka vilka som bevittnade testamentet.[9] Förutom en uttrycklig koppling till att vittnena ska kunna identifieras bör bestämmelsen utan ändring i sak även moderniseras språkligt.

Även om klanderprocesser som tar sikte på formkraven för testamenten inte helt kommer kunna undvikas kan de förtydliganden som utredningen föreslår sannolikt få en styrande effekt. Detta kan i sin tur underlätta bevisningen om testatorns yttersta vilja och en

[8] Jämför t.ex. även 36 kap. 10 § RB där ålder, yrke och hemvist anges som uppgifter av betydelse för vittnets identifikation, vid sidan av fullständigt namn.
[9] Kan vittnena inte identifieras torde detta påverka intygets trovärdighet, eller i vart fall väsentligt försvåra bedömningen av intyget.

fördelning av kvarlåtenskapen i enlighet med den. Bestämmelsen om vilka uppgifter testamentsvittnena bör ange kommer på så vis bli mer ändamålsenlig än i dag.

12 Ökade möjligheter till nödtestamenten

12.1 Uppdraget

Nödtestamenten kan fylla en central funktion i situationer när arvlåtarens liv av en eller annan anledning är i fara och han eller hon vill uttrycka sin yttersta vilja, men inte har möjlighet att göra det på ett sätt som normalt gäller för ett testamente. I dag kan många andra angelägenheter hanteras digitalt exempelvis via en mobiltelefon, och viktiga avtal kan signeras med e-legitimation. Enligt gällande rätt ska ett nödtestamente vara antingen ett muntligt testamente inför två vittnen eller ett egenhändigt undertecknat testamente som inte bevittnats. Enligt utredningens direktiv kan det ifrågasättas om formkraven för nödtestamenten är i takt med tiden. Det handlar om att balansera rättssäkerhet och tydlighet mot flexibilitet. Utredningens uppdrag är att ta ställning till hur reglerna för nödtestamenten kan moderniseras.

12.2 Bakgrund och regleringen om nödtestamenten

Om någon på grund av sjukdom eller annat nödfall inte kan upprätta ett testamente enligt de formkrav som annars gäller, finns det möjlighet att i stället upprätta ett nödtestamente (10 kap. 3 § ÄB). Som redan nämnts kan nödtestamente upprättas antingen muntligt inför två vittnen eller genom en egenhändigt skriven och undertecknad handling som inte bevittnats, ett s.k. holografiskt testamente. Ett nödtestamente ska på samma sätt som ett ordinarie testamente delges arvingarna enligt 14 kap. 4 § ÄB och kan klandras med stöd av bestämmelserna i 13 kap. ärvdabalken.

Ett nödtestamente är formellt sett ogiltigt om testatorn, efter att ha upprättat det, under tre månader kunnat förordna om sin kvarlåtenskap genom ett ordinarie testamente och följa de formkrav som gäller för ett sådant (10 kap. 3 § andra stycket ÄB).[1] Ett nödtestamente kan vidare förklaras ogiltigt (efter klandertalan) om det har upprättats under påverkan av en psykisk störning eller någon har förmått testatorn att upprätta detta genom tvång eller annan otillbörlig påverkan (13 kap. 2 och 3 §§ ÄB).

Det finns exempel från rättspraxis där uttryck för arvlåtarens yttersta vilja inte har kunnat respekteras, eftersom de inte tillkommit enligt formkraven vare sig för ett ordinarie testamente eller ett nödtestamente. Exempelvis har ett testamentariskt förordnande via sms bedömts inte uppfylla formkraven för ett holografiskt testamente.[2] I ett annat fall har egenhändigt skrivna anteckningar, som i sig gav tydligt yttryck för arvlåtarens yttersta vilja och som upprättats tillsammans med underskrivna avskedsbrev, inte ansetts uppfylla kraven för ett holografiskt testamente, eftersom förordnandena saknade underskrift.[3] För ett giltigt holografiskt testamente ska det i sin helhet vara skrivet av testator själv och undertecknat av denne. Detta utesluter inte att testamentet kan upprättas på dator eller

[1] Den som åberopar testamentet torde, förutom att styrka övriga formkrav, ha att åtminstone göra klart mera sannolikt att testamentet som upprättats av nödfall också har upprättats inom den angivna tidsfristen. Högsta domstolen har i rättsfallet NJA 1977, s. 549, som gällde ett holografiskt testamente utan datering, uttalat att det inte skulle vara väl förenligt med de billighetsskäl som motiverat att holografiska testamenten godtas som giltiga nödtestamenten att låta bevissvårigheter angående tidpunkten för dess upprättande utan vidare gå ut över den som åberopar handlingen, varför ett lindrigt beviskrav bör uppställas. När testator bevisligen befunnit sig i ett nödläge kort före sin död, bör den sedermera anträffade testamentshandlingen således godtas som testamente enligt 10 kap. 3 § ÄB, så snart det med hänsyn till handlingens innehåll och övriga omständigheter framstår som klart mera sannolikt att den skrivits i nödläget än att den tillkommit i annat sammanhang. Om ingen invänder att tremånadersstiden har passerats kan testamentet, liksom vid andra formfel, bli gällande alldeles oavsett.
[2] Se Svea hovrätts dom 2013-06-13 i mål nr T 11306-12. I det målet väckte den närmaste legala arvingen talan mot testamentstagarna med yrkande om att sms-meddelandet i första hand skulle förklaras inte utgöra ett testamente, i andra hand att testamentet skulle förklaras ogiltigt. Hovrätten fann att sms-meddelandet visserligen uppfyllde kravet på att vara egenhändigt skrivet, men att ett sms-meddelande inte kan undertecknas på det sätt som krävs och därför var ogiltigt.
[3] Se NJA 1993, s. 341. I det målet väckte en av testamentstagarna talan mot de legala arvingarna om att anteckningarna skulle förklaras utgöra ett giltigt nödtestamente.

maskinellt. För att uppfylla underskriftskravet torde dock i regel förutsättas en egenhändig fysisk underskrift på papper.[4]

12.3 Regleringen i andra nordiska länder

I Finland och Norge gäller motsvarande krav för nödtestamenten som i Sverige. Ett nödtestamente kan således upprättas muntligen inför två vittnen eller genom ett egenhändigt underskrivet dokument (46 § norska arveloven och 10 kap. 3 § finska ärvdabalken).

Den danska regleringen skiljer sig däremot från den svenska. Före den 1 januari 2008 gällde även i Danmark motsvarande formkrav för nödtestamenten som i Sverige, Finland och Norge, men från och med det datumet slopades formkraven. Enligt den danska arveloven kan numera ett nödtestamente upprättas på vilket sätt som helst i de fall testatorn på grund av sjukdom eller annan nödsituation inte kan upprätta ett ordinarie testamente (65 §). Det avgörande för nödtestamentets giltighet är således inte längre dess form, utan i stället om detta med säkerhet härrör från testatorn och ger uttryck för dennes vilja.

Liksom enligt svensk rätt blir ett nödtestamente enligt dansk rätt ogiltigt, om testatorn under tre månader varit oförhindrad att upprätta ett ordinarie testamente.

I motiven till den nuvarande danska regleringen framfördes att det inte framstår som ändamålsenligt att ett nödtestamente, vars äkthet i övrigt inte ifrågasätts, blir ogiltigt för att formkraven inte uppfyllts. Detta tillsammans med de många nya kommunikationsformer som förekommer utgjorde de huvudsakliga skälen till att formkraven slopades. Som nämnts förutsätter de situationer där ett nödtestamente kan upprättas fortfarande att arvlåtaren på grund av sjukdom eller annan nödsituation, t.ex. en olycka eller en naturkatastrof, inte kan upprätta ett vanligt testamente. I motiven framhölls att en sådan situation ofta är mycket påfrestande eller känslomässigt

[4] I fråga om fysiska underskrifter kan äktheten också i någon mån kontrolleras genom handstilsundersökningar. Kravet på testators underskrift ska enligt äldre förarbeten dock ges en fri och praktisk tolkning (jfr SOU 1929:22, s. 157) och det finns exempel från rättspraxis där kravet på egenhändig underskrift har ansetts uppfyllt även där någon annan hjälpt till med detta på grund av testatorns sjukdom eller funktionsnedsättning (se NJA 1937, s. 221 och RH 1995:145). Det är dock inte givet att det i dagsläget skulle uppfylla kraven för holografiskt testamente att t.ex. skriva ned sin vilja på en ”padda” och underteckna digitalt med en elektronisk penna.

laddad. Att ställa strikta formkrav på dispositioner som tillkommer under sådana omständigheter ansågs inte ändamålsenligt.[5]

Enligt dansk rätt kan alltså varje utlåtande från den avlidna som är ett uttryck för ett testamentariskt förordnande och som med säkerhet härrör från den honom eller henne utgöra ett giltigt nödtestamente. Det kan, förutom ett muntligt eller ett holografiskt testamente, t.ex. vara fråga om testamentariska förordnanden som upprättats eller dokumenterats med hjälp av ljudinspelning, video, e-post, mobiltelefon eller andra elektroniska kommunikationsmedel.[6]

Samtidigt som formkraven för nödtestamenten slopades, förtydligades bevisreglerna för sådana testamenten. Ett nödtestamente är ogiltigt om det inte kan anses säkert att testamentet är ett uttryck för arvlåtarens vilja och har upprättats av denne eller om det annars måste antas att arvlåtaren inte varit i stånd att upprätta testamentet (72 § arveloven). Den som påstår att nödtestamentet är ogiltigt ska bevisa detta, men kan ha en viss bevislättnad. I förarbetena påtalades att det inte får ställas allt för stränga krav på bevisningen om att nödtestamentet inte är ett uttryck för arvlåtarens vilja eller har upprättats av denne. I sådana sammanhang kan vittnesmål från personer som varit tillsammans med testatorn i den akuta situationen där testatorn ska ha upprättat testamentet, men även teknisk bevisning, såsom skriftprov eller röstprov vara av betydelse. Om ett mindre säkert kommunikationsmedel har använts, kan det som en del av bevisningen bli nödvändigt med tekniska undersökningar av t.ex. en testamentarisk disposition inspelad på band eller till en telefonsvarare. Uttrycket ”det annars måste antas” innebär ett något lägre beviskrav när det gäller påståenden om att testatorn inte varit i stånd att upprätta ett testamente.[7] När det gäller bevisvärderingen har även hänvisats till vad som gäller i fråga om avtals ogiltighet på motsvarande grund. Om det finns grundad anledning att anta att testatorn inte var i stånd att agera förnuftsmässigt, är testamentet ogiltigt.

Regleringen innebär att den som vill bestrida testamentets giltighet inte kan göra det endast med hänvisning till formkrav. I princip behöver ett bestridande grundas på en invändning i fråga om testa-

[5] L 100 Forslag til arvelov,12.2.4 och 12.3.
[6] L 100 Forslag til arvelov, 2006-07, författningskommentaren till 65 §.
[7] L 100 Forslag til arvelov, 2006-07, författningskommentaren till 72 §, samt avsnitt 13.2.1 och 13.3.

torns sinnestillstånd (förnuft), att det inte är ett uttryck för testatorns vilja eller att det inte är äkta.[8]

I dansk rättspraxis finns ett avgörande från Højesteret (Högsta domstolen) från tiden efter lagändringen. Målet rörde frågan om huruvida skriftliga anteckningar, som tillkommit på ett sjukhus och som inte undertecknats utan villkorats av en viss advokats påseende, endast utgjorde ett utkast till testamente eller ett giltigt nödtestamente. Domstolens majoritet fann att testatorn utgått från att denne skulle kunna upprätta ett ordinarie testamente och att anteckningarna endast utgjorde ett utkast till testamente och på så vis inget giltigt testamente. Minoriteten fann däremot att anteckningarna utgjorde ett giltigt nödtestamente, eftersom de gav uttryck för testatorns yttersta och slutgiltiga vilja samt att testatorn uppfattat situationen som brådskande och sådan att denne på grund av sin sjukdom var förhindrad att upprätta ett ordinarie testamente, oavsett att anteckningen förutsattes överlämnas till advokaten i detta syfte.[9]

12.4 Överväganden och förslag

Förslag: Ett förordnande om kvarlåtenskap i annan form än ett muntligt eller holografiskt testamente ska godtas som ett nödtestamente, om det på annat sätt tydligt framgår att förordnandet ger uttryck för testatorns yttersta vilja.

Ett testamente som har upprättats i annan form än genom en undertecknad skriftlig handling eller som ett muntligt testamente inför två vittnen ska kunna delges arvingarna antingen genom överlämnande av en skriftlig uppgift om testamentets innehåll eller en upptagning som utvisar testamentets innehåll. Det ska även biläggas boupptecknigen på ett lämpligt sätt.

I de fall då det råder oenighet om huruvida en handling, en upptagning eller ett annat uttryck överhuvudtaget utgör ett testamente, ska den som vill åberopa detta såsom ett nödtestamente föra talan om den frågan. Om den mot vilken talan väcks vill göra gällande att testatorn inte varit behörig att förordna om sin kvarlåtenskap enligt 13 kap. 1 § ÄB, ska en sådan invändning göras

[8] Se Caroline Adolphsen m.fl., *Arveret*, uppl. 9, Köpenhamn, 2024, s. 207 f.
[9] Højesterets afgørelse den 17 september 2015 i mål 143/2014.

inom ramen för samma process. Sådan talan ska väckas inom sex månader från det bouppteckningen efter arvlåtaren avslutades.

Väcks inte talan inom denna tid, ska uttrycket inte anses utgöra ett testamente. När en domstol har fastställt att det är fråga om ett testamente, får arvinge väcka en eventuell klandertalan enligt 14 kap. 5 § i fråga om ogiltighet enligt 13 kap. 2 och 3 §§ inom tre månader från den dag då domen har fått laga kraft. I 14 kap. 5 § lämnas en upplysning om detta.

Bedömning: Ett nödtestamente ska även fortsättningsvis förutsätta att testatorn på grund av sjukdom eller annat nödfall är förhindrad att upprätta ett ordinarie testamente samt anses ogiltigt när testatorn under tre månader varit oförhindrad att upprätta ett ordinarie testamente.

Regleringen om hur ett nödtestamente ska kunna upprättas bör ändras

Bestämmelserna om nödtestamenten har i princip varit oförändrade sedan 1930 års testamentslag. Den utveckling som skett i samhället, inte minst tillgången till tekniska hjälpmedel, gör att det finns skäl att ifrågasätta begränsningen att nödtestamenten bara kan upprättas på två specifika sätt.

Ett argument för att behålla begränsningen är att de två sätt som pekas ut enligt gällande rätt typiskt sett borgar för en god bevissäkring om testators vilja. Ett annat argument är att det är relativt enkelt och förutsebart att ha två tydliga sätt som ett nödtestamente kan upprättas på.

Mot detta står dock frågan om vad som är rimligt att kräva i de situationer då arvlåtaren exempelvis på grund av sjukdom, olycka eller naturkatastrof inte har tillfälle att upprätta ett vanligt testamente. En sådan situation är typiskt sett oerhört påfrestande och känslofylld. Det är inte givet att man då bör ställa strikta formkrav på förordnanden. Med den teknik som numera finns till hands ter det sig nog för många lika naturligt att ett förordnande som filmats med mobiltelefonen eller skrivits med sms eller e-post i nödfall tillerkänns verkan i lika hög grad som ett förordnande som skrivits under på papper eller lämnats muntligen inför två vittnen.

En grundtanke med arvsrätten är att den avlidnas kvarlåtenskap så långt det är möjligt ska fördelas enligt dennes vilja.[10] Det mest centrala för att testatorns vilja ska respekteras, även i nödfallssituationer, är huruvida det faktiskt är testatorn som förordnat om sin kvarlåtenskap.

Enligt utredningens bedömning kan en tillräckligt god bevissäkring åstadkommas på fler och andra sätt än de två som tillåts i dag. Det bör därmed under vissa förutsättningar kunna godtas fler sätt än för närvarande att upprätta ett nödtestamente på. Det finns olika tänkbara sakliga lösningar.

En lösning är att den nuvarande regleringen kompletteras med ett eller flera uttryckligen angivna konkreta sätt att upprätta ett nödtestamente på, t.ex. videoupptagning, sms eller e-post. En förutsättning skulle då kunna vara att det har krävts ett lösenord, fingeravtrycksavläsning, ansiktsigenkänning eller motsvarande metod för att kunna använda det tekniska hjälpmedel som meddelandet har avsänts med; lösenordet eller den metod för identifiering som annars använts skulle då anses mer eller mindre likvärdigt med testators underskrift eller vittnen. För denna lösning talar att den, på motsvarande sätt som i dag, skulle innefatta viss bevisning om testators identitet. Samtidigt skulle den utesluta vissa former av uttryck för testators sista vilja, t.ex. en handskriven handling som inte är underskriven av testator. Detta alternativ skulle alltså inte fullt ut erbjuda en sådan flexibilitet som kan vara motiverad utifrån en nödfallssituation. Med hänsyn till teknikutvecklingen och ändrade kommunikationsmedel är det inte möjligt att förutse alla sätt som det skulle kunna vara motiverat att godta.

Utredningen förordar i stället en liknande lösning som i dansk rätt. Så länge det inte råder någon tvekan om att förordnandet kommer från testator och att testatorn befunnit sig i en sådan situation under vilken nödtestamente kunnat upprättas, bör således ett klart och tydligt förordnande kunna få verkan som testamente, oberoende av hur det har förmedlats. Utredningen föreslår därför att nödtestamente ska kunna upprättas även på annat sätt varigenom det tydligt

[10] I fråga om testamenten är således utgångspunkten att ett testamente vid tolkning ska ges det innehåll som testatorn har velat eller kan antas ha velat när det gäller fördelningen av hans eller hennes kvarlåtenskap (11 kap. 1 § ÄB).

framgår att förordnandet var testatorns yttersta vilja.[11] Som utredningen återkommer till nedan finns det, bl.a. på grund av risken för förfalskningar, skäl att föreslå vissa taleregler i fråga om dessa ospecificerade former av nödtestamenten.

En särskild fråga är om befintliga former av nödtestamenten ändå bör behållas. Detta skulle i så fall skilja sig från dansk rätt. Om lagstiftningen skulle öppna upp för att ett förordnande kan betraktas som ett nödtestamente oavsett på vilket sätt det förmedlas, kommer det följaktligen även innefatta de två former av nödtestamenten som finns för närvarande. Som nämnts kan det behövas särskilda taleregler för den nya sortens förordnanden. Detta gör sig dock inte gällande för de befintliga formerna av nödtestamenten. Det har etablerats en rättspraxis i fråga om de befintliga formerna och de kommer i många fall utgöra en säker metod för att upprätta ett nödtestamente. Nödtestamenten som upprättats på dessa formbundna sätt förutsätter i princip inte en fastställelsetalan för att bli gällande, eftersom det är tydligt angivet vilken form ett sådant nödtestamente ska ha för att godtas och kunna delges arvingarna. Utredningen anser därmed att det är motiverat att uttryckligen behålla de befintliga sätten att upprätta ett nödtestamente på och att göra skillnad i bevishänseende mellan dem och övriga former.

En särskild taleregel

Nödtestamenten som upprättats i annan form än som ett muntligt respektive holografiskt testamente – t.ex. i form av e-post, sms, video- eller ljudupptagning – bör liksom andra testamenten, delges arvingarna. Även i fråga om den typen av nödtestamenten kan det i många fall vara fråga om ett så handfast underlag att det ska vara möjligt att delge innehållet i testamentet antingen skriftligen eller genom upptagningen som sådan (se mer nedan).

I fråga om ospecificerade former av nödtestamenten kan risken för falska påståenden och förfalskningar bli större. Även om en sådan risk också finns beträffande befintliga former av nödtestamenten, kan det bli förhållandevis enkelt att uppvisa exempelvis ett sms,

[11] Detta innebär att befintliga formkrav bibehålls beträffande nuvarande former av nödtestamenten. Framöver kommer dock till exempel kunna godtas även egenhändigt undertecknade handlingar som inte nödvändigtvis är egenhändigt skrivna, vilket är ett av kraven för holografiska testamenten.

e-postmeddelande eller annan skrift utan någon fysisk underskrift och att påstå att detta ger uttryck för testatorns yttersta vilja i fråga om sin kvarlåtenskap, trots att det likväl kan ha upprättats av någon annan eller utan att det varit fråga om en nödsituation. Det kan också förekomma att ett enda vittne åberopas som stöd för testatorns muntliga förordnanden. Beroende på omständigheterna kan det bli svårare att avgöra om ett visst uttryck faktiskt kommer från testatorn än för de befintliga typerna av nödtestamenten. Det är inte en rimlig ordning att arvingarna ska behöva ta ställning till och föra klandertalan mot påståenden om förordnanden i alltför vaga former, där det framstår som osäkert huruvida förordnandena överhuvudtaget kommer från testatorn och utgör ett testamente. En förutsättning för att nödtestamenten, som upprättats i en annan form än de befintliga, ska kunna delges arvingarna enligt 14 kap. 4 § ÄB, med följden att klanderfristen börjar löpa, bör därför vara att den som vill åberopa uttrycket såsom testamente (testamentstagaren) dessförinnan kan anses ha presterat tillräckligt underlag för att det alls ska betraktas som ett nödtestamente.

För att åstadkomma en rättssäker ordning i fråga om de ospecifika formerna av nödtestamenten bör det till dessa knytas en särskild taleregel. Av en sådan bör uttryckligen följa att i de fall det råder oenighet mellan den som vill åberopa ett nödtestamente i annan form och arvingarna, om huruvida det överhuvudtaget är fråga om ett nödtestamente, ska den som vill åberopa detta föra talan om den saken.[12] Att testamentstagaren i en sådan situation ska bevisa att det är ett nödtestamente medför att han eller hon ska visa att det var fråga om en nödfallssituation. Dessutom bör i förekommande fall testamentstagaren ha bevisbördan för att sådana ogiltighetsgrunder som följer av 13 kap. 1 § ÄB inte är aktuella. Det innebär i praktiken att testamentstagaren har bevisbördan för att testatorn var behörig att förordna om sin kvarlåtenskap enligt bestämmelserna i 9 kap. 1 §. Det bör i dessa situationer alltså inte i det första skedet krävas att arvingarna invänder mot det påstådda testamentet genom klander. Har det som påstås vara ett nödtestamente upprättats på annat sätt än de i dag befintliga sätten, t.ex. inför endast ett vittne eller genom en ljudupptagning, bör det alltså förutsättas en fastställelse-

[12] Grundläggande för ett testamente är att det ska ge uttryck för arvlåtarens yttersta vilja i fråga om sin kvarlåtenskap. I begreppet ”yttersta vilja” ligger bland annat att förordnandet ska vara förnuftigt samt på det hela taget rationellt och övertänkt (Kent Källström, *Om testamentsförordnande*, 2015, s. 82 f.).

talan för att upptagningen eller motsvarande form av uttryck mot arvingarnas bestridande ska betraktas som ett nödtestamente.[13] Om arvingarna i ett enskilt fall inte accepterar att det som påstås vara bärare av arvlåtarens vilja i sig utgör ett testamente, bör alltså den som vill åberopa uttrycket som ett testamente behöva väcka en fastställelsetalan om att det ska förklaras utgöra ett nödtestamente. Det går i detta sammanhang inte att tala om *godkännande* i den mening som avses i 14 kap. 4 § första stycket sista meningen ÄB eftersom ett sådant godkännande innebär att arvingen inte har några invändningar alls mot testamentet och accepterar att det läggs till grund för arvsskiftet. I praktiken kommer det dock i många fall behöva föras en fastställelsetalan om arvingarna inte godtar det påstådda testamentet.

En fastställelsetalan kommer å andra sidan inte vara nödvändig i förhållande till arvingar som godtar testamentet, eftersom det i förhållande till dessa inte anses råda oenighet om huruvida det finns ett testamente. Den särskilda taleregeln som utredningen föreslår ger uttryck för testamentstagarens bevisbörda i fråga om det överhuvudtaget finns ett testamente som har upprättats av arvlåtaren. Bestämmelsen bör lämpligen placeras i anslutning till reglerna om delgivning av testamenten i 14 kap. ärvdabalken. En bestämmelse av detta slag ligger i linje med testamentstagarens bevisskyldighet vid åberopande av ett testamente.[14]

Tidsfrister för talans väckande samt klander

Det är angeläget att frågan om huruvida ett visst uttryck utgör ett giltigt nödtestamente avgörs relativt snabbt så att boutredning och arvskifte inte försenas. Trots en sådan särskild taleregel som utredningen föreslår skulle testamentstagarna i praktiken kunna låta bli att väcka en fastställelsetalan och de legala arvingarna känna sig tvingade att vidta åtgärder för att kunna komma vidare med att skifta boet. Arvingarna har ett intresse av att få klarhet i vilka som har konkurrerande anspråk på kvarlåtenskapen och vilka som kommer

[13] Jämför även rättsfallet NJA 1993, s. 341, där testamentstagarna fick väcka talan mot arvingarna med yrkande om att anteckningarna som saknade underskrift var att anse som ett giltigt förordnande om kvarlåtenskapen i form av ett holografiskt testamente.
[14] Testamentstagaren ska bevisa att det föreligger ett testamente utifrån de formella kraven, medan arvingarna ska bevisa invändningar som gör testamentet ogiltigt.

att delta i förvaltningen av dödsboet. De har också ett intresse av att inom rimlig tid få till stånd ett arvskifte.[15]

Mot detta ska vägas det grundläggande intresset att kvarlåtenskapen så långt möjligt ska fördelas i enlighet med arvlåtarens vilja och att testamentstagare ska ha samma möjlighet som arvingar att göra sin rätt gällande. Samtidigt bör reglerna utformas så att tilläggsbouppteckningar så långt möjligt kan undvikas. Utredningens slutsats är att det bör införas en tidsfrist inom vilken den som åberopar ett uttryck som ett nödtestamente ska väcka talan. Det skulle likna till exempel vad som gäller för en bröstarvinge som begär att få ut sin laglott och som ska påkalla jämkning av testamente inom sex månader efter att ha fått del av testamentet (7 kap. 3 § ÄB). Ett annat exempel på preklusionsfrist är att en bröstarvinge som vill göra gällande att en gåva ska återbäras, ska väcka talan mot gåvotagaren inom ett år från det bouppteckning efter arvlåtaren avslutades (7 kap. 4 § andra stycket). Om talan inte väcks inom en bestämd tid, bör det uttryck som åberopats inte anses gällande som nödtestamente. Det innebär att den som velat åberopa detta har förlorat sin rätt till del i kvarlåtenskapen med ett sådant testamente som grund.

I fråga om vilken tidsfrist som bör gälla är ett alternativ att talan, i likhet med en klandertalan enligt 14 kap. 5 § ÄB, bör väckas inom sex månader från det att testamentstagaren tagit initiativ till att delge arvingarna testamentet utan att de accepterat detta som ett uttryck för arvlåtarens sista vilja. I linje med utredningens ställningstagande att en formell delgivning med arvingarna inte kan ges sådan verkan, när det gäller sådana uttryck och arvingar bestrider att det är fråga om ett förordnande av kvarlåtenskap, föreslås inte att tidsfristen kopplas till delgivning.

Några alternativ skulle vara att talan ska väckas inom viss tid från det att bouppteckning efter arvlåtaren avslutades, från det att bouppteckningen registrerats eller från arvlåtarens död. Eftersom ett nödtestamente förutsätter att det har varit fråga om en nödsituation tämligen kort tid före dödsfallet och att testamentstagaren i dessa fall kan antas känna till eller i vart fall väldigt snart få kännedom om testators vilja, framstår det som befogat att den som önskar åberopa ”testamentet” också agerar förhållandevis snart därefter.

[15] Motsvarande skäl ligger också bakom reglerna om preskription av arvsrätt i 16 kap. ärvdabalken. Genom dessa regler finns en yttersta tidsgräns inom vilken testamentstagaren har att göra sin rätt gällande vid äventyr av preskription.

Utredningen bedömer det därför som rimligt att tidsfristen räknas från det att bouppteckningen efter arvlåtaren avslutades, i likhet med vad som gäller enligt 7 kap. 4 § ÄB. I allmänhet anses en bouppteckning avslutad redan när huvudbouppteckningen är förrättad, inte när den har registrerats hos Skatteverket. Detta gäller även om en tilläggsbouppteckning senare behöver upprättas.[16] Talan bör lämpligen väckas inom sex månader därefter. Bouppteckning ska alltså, liksom i andra fall där det kan förekomma oenighet eller pågå tvist, i regel förrättas senast tre månader efter dödsfallet.[17] Tidsfristen kommer således inte påverka vad som gäller i fråga om bouppteckning.

Sedan en domstol har fastställt att ett uttryck utgör ett nödtestamente bör arvingarna som en utgångspunkt fortfarande ha möjlighet att genom klander invända att testamentet är ogiltigt enligt övriga bestämmelser i 13 kap. ärvdabalken.[18] Det kan förekomma fall där det är motiverat att tvisten fokuseras till frågorna om det överhuvudtaget är ett nödtestamente från en arvlåtare med testationsbehörighet, innan ansträngningar läggs ned på att föra bevisning i fråga om andra ogiltighetsgrunder enligt 13 kap. 2 och 3 §§. Det kan t.ex. handla om fall där det framstår som i det närmaste självklart att det uttryck som åberopas inte kan anses utgöra ett testamente. Det kan också i övrigt finnas fog för att det inte är fråga om ett uttryck som kommer från den avlidna utan utgör en förfalskning. Om domstolen ändå skulle fastställa att det är fråga om ett nödtestamente, bör arvingarna fortfarande ha rätt att inom rimlig tid återkomma med eventuella klandergrunder enligt 13 kap. 2 och 3 §§. Utredningen föreslår därför att det till den särskilda taleregel, och när en domstol fastställt att det i och för sig är fråga om ett giltigt testamente, knyts en bestämmelse som tydliggör att en eventuell klandertalan enligt 14 kap. 5 § ÄB ska väckas inom tre månader från den dag då domen har fått laga kraft.[19] Tre månader anses som lämplig tidsfrist, eftersom den som vill klandra på någon av dessa grunder även har haft

[16] Det avgörande för när bouppteckningen ska anses avslutad kommer vara tidpunkten då en godtagbar bouppteckning avslutades. I de fall det efter den angivna förrättningsdagen återstår några för bouppteckningens avslutande nödvändiga åtgärder, är det först vid den tidpunkt då dessa åtgärder är utförda som talefristen börjar löpa. Se NJA 2018, s. 341.
[17] Utredningen återkommer till hur nödtestamentet ska beaktas vid bouppteckning.
[18] Detta blir aktuellt endast i fråga om de arvingar som är motparter (svarande) i målet, och inte dem som har godkänt testamentet.
[19] Denna särskilda klanderfrist kommer gälla endast i förhållande till de arvingar som inte accepterat uttrycket såsom ett testamente, och som alltså inte heller godkänt detsamma eller kunnat delges detta såsom ett testamente enligt 14 kap. 4 §.

möjlighet att framföra sådana invändningar inom ramen för den första processen.

I en tvist som gäller frågan om det överhuvudtaget är ett nödtestamente kan det förutsättas att arvingarna i regel kommer invända alla eventuella klandergrunder som tar sikte på ogiltighet. Det mest praktiska och kostnadseffektiva för arvingarna torde vara att invända i första hand att det inte är fråga om ett testamente eftersom det inte upprättats i en nödsituation eller tydligt uttrycker arvlåtarens sista vilja och i andra hand t.ex. att testamentet upprättats under påverkan av en psykisk störning och därför är ogiltigt.

Vilken utredning som bör krävas

Beroende på i vilken form det påstådda nödtestamentet har upprättats, kan det krävas mer eller mindre bevisning av den som vill åberopa det. Är det fråga om ljud- eller bildupptagningar eller elektroniska meddelanden bör testamentstagaren visa dels att det är uttryck som kommer från testatorn, dels när i tiden detta upprättades. I sådana situationer kan de digitala spåren eller digital ursprungsinformation vara av intresse. På så sätt kan det krävas mer av den som vill åberopa ett nödtestamente som har upprättats i annan form än genom ett muntligt respektive holografiskt testamente. En videoupptagning av testator bör dock i många fall kunna ge ett relativt tillförlitligt besked om såväl tidpunkt som testatorns förordnande och det tillstånd denne befann sig i. I allmänhet bör man också kunna utgå från att det är testator som är avsändare av ett budskap, om det har skickats med hjälp av ett elektroniskt hjälpmedel och det t.ex. krävts ansiktsigenkänning, en kod eller ett lösenord för att öppna eller använda hjälpmedlet.

Om testatorn exempelvis skulle ha gjort muntliga förordnanden endast inför ett vittne, bör det normalt krävas att det underbyggs även på annat sätt med utredning som ger tydligt besked om testatorns yttersta vilja. Sådana förordnanden kommer sällan kunna delges arvingarna som ett testamente. Endast ett påstående om att en person har upprättat ett testamente med visst innehåll bör inte i något fall kunna uppfattas som ett tillräckligt underlag, som ger tydligt besked om att testatorn förordnat om sin kvarlåtenskap på detta sätt.

Att det tillåts fri bevisföring om huruvida något är ett nödtestamente, kan visserligen medföra något fler tvister. Det rör sig dock sannolikt ändå om relativt få fall och det måste vägas mot testatorns rätt att bestämma över fördelningen av kvarlåtenskapen.

Övriga förutsättningar för ett giltigt nödtestamente bör inte ändras

Det har däremot inte kommit fram några skäl till att ändra eller förtydliga förutsättningen för att det överhuvudtaget ska kunna upprättas ett nödtestamente, nämligen att det ska vara fråga om ett nödfall.

Det bedöms heller inte finnas skäl att ändra ordningen att nödtestamentet blir ogiltigt, om testator under tre månader efter nödtestamentet kunnat förordna genom ett sedvanligt testamente.

I många fall kan det antas att det inte kommer finnas några invändningar mot att uttrycket i sig utgör ett förordnande om kvarlåtenskap.[20] Mot denna bakgrund, och den särskilda taleregel som utredningen föreslår, saknas behov av en särskild regel om ogiltighet för nödtestamenten, likande den som finns i Danmark (72 § arveloven).

Delgivning av nödtestamente

Utredningens förslag om att tillåta ospecifika former av nödtestamenten förutsätter även en ändring av bestämmelsen i 14 kap. 4 § om delgivning av testamente. Som bestämmelsen är utformad i dag ska testamente delges arvinge genom överlämnande av testamentshandlingen i bestyrkt avskrift (bestyrkt kopia) eller, i fråga om muntligt testamente, protokoll över förhör med testamentsvittnena eller annan skriftlig uppgift om testamentets innehåll. Bestämmelsen ger i fråga om muntliga testamenten alltså utrymme att delge en ”annan” skriftlig uppgift om testamentets innehåll. Holografiska testamenten ska delges genom överlämnande av en bestyrkt kopia av testamentshandlingen. Detsamma bör i de fall det är möjligt gälla i fråga om nödtestamenten som har upprättats i annan form. Dock bör, bero-

[20] Jämför t.ex. fallet med Sms-meddelandet där parterna var överens om att uttrycket kom från arvlåtaren och hovrätten bedömde att det i och för sig materiellt sett var fråga om ett testamente. Det avgörande var i stället om formkraven för ett holografiskt testamente var uppfyllda (se Svea hovrätts dom 2013-06-13 i mål nr T 11306-12).

ende på i vilken form testamentet har upprättats, även olika slags upptagningar alternativt en skriftlig uppgift om testamentets innehåll kunna delges arvingarna. Det kan exempelvis handla om ljud- och bildupptagningar eller sms och e-postmeddelanden. Det viktiga är att underlaget ger ett tydligt och oförvanskat besked om testamentets innehåll. Som framhållits ovan kommer en delgivning av testamentet, med följden att klanderfristen börjar löpa, kunna aktualiseras endast när det finns tillräckligt underlag och arvingen inte ifrågasätter att det i och för sig är fråga om ett testamente.

Mot denna bakgrund föreslår utredningen att ett testamente, förutom genom en bestyrkt kopia av testamentshandlingen, ska kunna delges arvingarna genom överlämnande av en skriftlig uppgift om testamentets innehåll eller en upptagning som utvisar testamentets innehåll. Är det fråga om ett muntligt testamente i den mening som avses i 10 kap. 3 § ska det även fortsättningsvis delges arvinge genom överlämnande av protokoll över förhör med testamentsvittnena eller en annan skriftlig uppgift om testamentets innehåll. Ett nödtestamente som påstås ha upprättats muntligen inför *ett* vittne bör per definition inte betraktas som ett ”muntligt testamente” i den mening som kommer till uttryck i 10 kap. 3 §, utan som ett testamente som upprättats på ”annat sätt”. Blir det aktuellt med delgivning av ett sådant testamente finns det inget som hindrar att detta sker genom en skriftlig uppgift om testamentets innehåll, lämpligen i form av protokoll över förhör med vittnet.

Utredningen föreslår att en kopia av en registrerad testamentshandling ska kunna delges arvingarna även om originalet inte kan återfinnas (se kapitel 8). Detta tar i praktiken sikte på sådana ordinarie testamenten som har registrerats i testamentsregistret. Även om nödtestamenten inte utesluts från registrering, gör nödfallssituationen som sådan och den tid under vilken ett nödtestamente kan vara giltigt, att det i praktiken inte torde bli aktuellt med ansökningar om registrering av sådana testamenten.

Nödtestamente ska bifogas bouppteckningen

Bouppteckningen efter en avliden person ska innehålla testamentet i original eller bestyrkt kopia (20 kap. 5 §).[21] Detta gäller även för nödtestamenten. Att testamentet bifogas bouppteckningen har stor betydelse för bedömningen av om bouppteckningsförrättningen gått rätt till. Ett testamente kan påverka vem som är dödsbodelägare eller efterarvinge och därmed vem som ska kallas till bouppteckningsförrättningen och antecknas i bouppteckningen. En registrerad bouppteckning fungerar som legitimationshandling för dödsboet. Det innebär att angivna dödsbodelägare har rätt och skyldighet att delta i förvaltningen av dödsboet. Bouppteckningen ska, om anstånd inte medges, förrättas senast tre månader efter dödsfallet. Det är inte en förutsättning för registrering av en bouppteckning att ett eventuellt testamente delgetts arvingarna eller att det blivit slutligt avgjort huruvida ett testamente gäller. En bouppteckning ska som utgångspunkt förrättas oavsett om tiden för klander av testamentet löpt ut eller det blivit klarlagt huruvida ett testamente gäller. Testamentstagare och legala arvingar ska alltså oavsett detta kallas till förrättningen och antecknas i bouppteckningen.[22] Detsamma gäller om det förekommer ett muntligt eller holografiskt testamente. Samma ordning bör också gälla i fråga om nödtestamenten som har upprättats i annan form.

Skatteverkets uppgift inom bouppteckningsverksamheten är att pröva om rätt personer har kallats (20 kap. ärvdabalken). Myndighetens uppgift är däremot inte att fastställa vilka som är dödsbodelägare vid registrering av bouppteckning. Vid osäkerhet om vilka som ska kallas, ska i princip även de ”osäkra” delägarna kallas. I fall då ett anspråk på att få del av kvarlåtenskapen är tvistigt kan man således behöva anges som ”provisorisk dödsbodelägare” i bouppteckningen.[23] Den som förrättar bouppteckningen kommer ytterst, liksom gäller i dag, behöva avgöra vilka som ska antecknas som dödsbodelägare. Den som förrättar bouppteckningen kan då behöva tillämpa största möjliga krets, även i de fall då det förekommer oenighet om huruvida något som påstås vara ett nödtestamente i annan form verkligen ska betraktas som ett testamente. Om det råder enighet

[21] I kapitel 9 föreslår utredningen att en registrerad testamentshandling ska kunna fogas till bouppteckningen oavsett om originalet kunnat återfinnas.
[22] Jämför 18 kap. 1 § fjärde stycket samt 20 kap. 2 och 3 §§ ÄB.
[23] Se t.ex. rättsfallen NJA 1971, s. 109 och NJA 1995, s. 148.

så ska nödtestamentet beaktas i bouppteckningen och på så vis både bifogas och avspeglas i kretsen av dödsbodelägare och efterarvingar. Om det däremot, vid förrättningen, framgår att det råder oenighet, bör en utgångspunkt vara att testamentet inte beaktas och att testamentstagarna därför inte antecknas i bouppteckningen. En tilläggsbouppteckning kommer sedan behöva förrättas, upprättas och lämnas in om den som påstår sig vara testamentstagare väcker talan och har framgång. En sådan lösning bör generera färre tilläggsbouppteckningar, vilket leder till snabbare boutredningar och troligtvis lägre kostnader för dödsboet. I de fall det skulle vara oklart huruvida det råder oenighet, bör testamentet dock i regel beaktas i bouppteckningen till dess att frågan klargjorts.

Ett nödtestamente som har upprättats i annan form än som ett muntligt eller holografiskt testamente ska som utgångspunkt, precis som för andra testamenten, bifogas i original eller bestyrkt kopia. Eftersom det inte kan förutsägas vilka möjliga former som kan förekomma föreslår utredningen att sådana testamenten ska kunna bifogas bouppteckningen även på annat lämpligt sätt. Det viktigaste i detta sammanhang är att testamentets innehåll framgår på ett tydligt sätt. Detta bör föreskrivas som ett tillägg i 20 kap. 5 § första stycket ÄB och ta sikte endast på den nya varianten av nödtestamenten.

Som utgångspunkt bör det anses lämpligt att testamentet bifogas bouppteckningen i samma form som arvingarna delges detta, dvs. i regel antingen genom en bestyrkt kopia, en skriftlig uppgift om testamentets innehåll eller eventuellt, om det blir tekniskt möjligt, genom en upptagning som utvisar testamentets innehåll.[24] En ljud- och bildupptagning från en nödsituation kommer dock i regel vara synnerligen integritetskänslig vilket innebär att den typen av handlingar kan behöva skyddas av sekretess när bouppteckningen i övrigt är offentlig.[25] Även om det skulle bli tekniskt möjligt framstår det mot denna bakgrund som mest lämpligt att nödtestamenten enligt

[24] Som regelverket ser ut i dag hindrar det enligt Skatteverket en helt elektronisk hantering. Skatteverket förvarar registrerade bouppteckningar digitalt sedan ett antal år tillbaka genom att myndigheten skannar den bestyrkta kopian för arkivering efter att den försetts med bevis om registrering. Skatteverket har bedömt att den fysiska bestyrkta kopian av bouppteckningen inte behövs. I fråga om digitaliseringen och elektronisk hantering har Skatteverket tagit fram förslag på moderniseringar som har överlämnats till regeringen (se Skatteverkets promemoria, E-tjänst för inlämning av bouppteckningar, 12 juni 2023, dnr 8–236747).
[25] En bouppteckning som inkluderar ett testamente blir en allmän handling när den kommer in till Skatteverket. Bouppteckningen blir då normalt en offentlig allmän handling. Kopior av registrerade bouppteckningar är mycket efterfrågade.

den nya varianten biläggs bouppteckningen genom en skriftlig uppgift om testamentets innehåll. Det innebär att ett nödtestamente i form av en upptagning i regel får biläggas bouppteckningen genom en avskrift, nedteckning, transkription eller annan skriftlig dokumentation av innehållet. Utredningens förslag hindrar dock inte att detta kan utvecklas och förändras.

Sammanfattning

Utredningen föreslår att det ska vara möjligt att upprätta ett nödtestamente även på andra sätt än de två som medges enligt gällande rätt. Förutom att det ska vara fråga om ett slutligt förordnande om kvarlåtenskap samt att det ska vara testatorn som upprättat förordnandet, ställs det inte upp några andra formkrav i dessa fall. Fortfarande kommer dock gälla att det ska ha varit fråga om en nödfallssituation, vilket testamentstagaren ska bevisa.[26] Om arvingarna inte godtar att det är fråga om ett nödtestamente, hänvisas den som vill åberopa detta till att väcka fastställelsetalan inom sex månader efter det att bouppteckningen efter arvlåtaren avslutades. Väcks inte talan inom denna tid, ska det som åberopats inte anses utgöra ett testamente. Arvingarna ska framställa eventuella invändningar om att arvlåtaren inte var behörig att förordna om kvarlåtenskapen inom ramen för en sådan fastställelseprocess.

När en domstol har fastställt att det är fråga om ett testamente, får en arvinge väcka en eventuell klandertalan enligt 14 kap. 5 § i fråga om ogiltighet enligt 13 kap. 2 och 3 §§ inom tre månader från den dag då domen har fått laga kraft.

[26] När det gäller beviskravet, se avsnitt 12.2 ovan (i fotnot).

13 Språkliga och redaktionella ändringar i ärvdabalken

Förslag: Det ska göras motiverade språkliga moderniseringar och redaktionella ändringar i ärvdabalken.

Av utredningens direktiv framgår att det huvudsakliga syftet med översynen är att modernisera reglerna i ärvdabalken med beaktande av samhälls- och teknikutvecklingen. En central del är också att säkerställa att reglerna är enkla, tydliga och förutsebara. I mån av tid ingår det även att modernisera ärvdabalkens språk som i många delar är föråldrat.

Som redogjorts för ovan är arvs- och testamentsrätten i många avseenden mycket gammal (se kapitel 3). Ärvdabalken är från år 1959 men flera av dess bestämmelser är betydligt äldre än så. När balken infördes, ersatte den lagen om arv från 1928, lagen om testamente från 1930 och lagen om arvsavtal från 1930 samt lagen om boutredning och arvskifte från 1933. Detta avspeglas ofta i den ålderdomliga terminologi som fortfarande används i balken. Även om många bestämmelser successivt har förändrats under åren, var det länge sedan någon genomgripande ändring skedde. Den senaste mer betydande reformen av reglerna genomfördes för mer än 30 år sedan.

Utredningen föreslår därför språkliga moderniseringar. I vissa fall är behovet av moderniseringar av språket uppenbara. Det gäller t.ex. ord som skyldeman, ogill, gäld och oskifto. Det bör samtidigt beaktas att många uttryck och begrepp under åren har utmejslats i praxis och kommit att få en särskild innebörd. Exempelvis är uttryck som vederlagsregeln allmänt använt. Moderniseringen av språket behöver därmed ske med försiktighet så att ändringarna inte orsakar rättstekniska svårigheter. Önskemålet om ett modernt och ledigt språk bör vägas mot den förutsebarhet som det innebär att behålla

den traditionella terminologin. Utredningen bedömer att fördelarna med att behålla ett begrepp, trots att det är ålderdomligt, i vissa fall överväger nackdelarna. Det har också ett värde i sig att lagtexten inte blir alltför omfattande. En del ord, t.ex. avkomling och kvarlåtenskap, sammanfattar något som annars skulle behöva beskrivas med fler ord.

Många paragrafer i ärvdabalken är relativt långa och innehåller fler än tre stycken. Det finns också flera paragrafer med bokstavsbeteckningar. Balken skulle därmed förtjäna en utförligare redaktionell översyn än vad som varit möjligt inom ramen för detta uppdrag. I samband med att utredningen föreslår moderniseringar av språket föreslås dock att meningar delas upp och vissa andra redaktionella ändringar.

Sammanfattningsvis föreslås språkliga moderniseringar och redaktionella ändringar i de fall där det bedöms motiverat.

14 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Förslag: De föreslagna lagändringarna ska träda i kraft den 1 januari 2027. Detsamma gäller för den föreslagna förordningen och förordningsändringarna.

Om ett testamente har upprättats före ikraftträdandet, ska bevislättnadsregeln i fråga om testamentsvittnen gälla i dess tidigare lydelse.

Ikraftträdande

De lagändringar som utredningen föreslår avser införande av nya och ändrade bestämmelser i föräldrabalken, ärvdabalken, lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande, försäkringsavtalslagen (2005:104), offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), lagen (2022:1746) med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om en paneuropeisk privat pensionsprodukt (PEPP-produkt), samt lagen (2025:170) om skyldighet att lämna uppgifter till de brottsbekämpande myndigheterna. Vidare föreslås en ny förordning om testamentsregistret och ändrade bestämmelser i förordningen (2017:154) med instruktion för Skatteverket. Det är fråga om förhållandevis omfattande förslag samt både materiella bestämmelser och förfaranderegler.

Det är angeläget att författningsförslagen träder i kraft så snart som möjligt. Eftersom förslagen till övervägande del är sammanhängande, bedöms det som lämpligt att de träder i kraft samtidigt. När det gäller förslagen om inrättande av ett testamentsregister i offentlig regi samt möjligheten att upprätta e-testamente i anslutning till testamentsregistret, behöver Skatteverket få tid på sig för system- och verksamhetsutveckling. Vidare kan det finnas behov

av att ta fram utbildningsmaterial, arbetsbeskrivningar och utveckla en rättslig vägledning. Med beaktande också av bl.a. remiss- och beredningsarbete bedöms ikraftträdandet tidigast kunna ske den 1 januari 2027.

Övergångsbestämmelser

Vid införande av ny civilrättslig lagstiftning brukar tillses att de nya reglerna inte ingriper i existerande rättsförhållanden. En allmän utgångspunkt är att nya bestämmelser inte bör tillämpas för rättigheter och skyldigheter som har uppkommit före ikraftträdandet. Lagändringarna bedöms i stor utsträckning vara till fördel för enskilda. Om inga övergångsbestämmelser införs kommer de nya bestämmelserna att börja tillämpas direkt från ikraftträdandet. Som utgångspunkt framstår detta också som en lämplig ordning.

Utredningen föreslår i kapitel 11 bl.a. att bevislättnadsregeln i 10 kap. 2 § andra stycket ÄB ska ändras. Eftersom bevislättnadsregelns tillämplighet ändras, innebär förslaget i denna del en viss skärpning av kraven på bevittningen. Om det inte införs en övergångsbestämmelse, skulle den nya regeln gälla även i fråga om testamenten som upprättats före ikraftträdandet. Det kan medföra att enskilda testamenten behöver skrivas om med beaktande av de nya reglerna. För en sådan ordning talar ett önskemål om att lagändringen snabbt får verkan. Samtidigt finns en klar risk för att denna konsekvens av lagändringen förbises av den enskilde och att bevislättnadsregeln inte skulle kunna tillämpas i fråga om testamenten som vid upprättandet har bevittnats i enlighet med gällande rätt.[1] För att undvika detta bör en övergångsbestämmelse införas om att den äldre bestämmelsen fortfarande gäller för testamenten som upprättats före ikraftträdandet.

I kapitel 7 föreslår utredningen att arvlåtaren ska ha rätt att begränsa en bröstarvinges rätt till laglott, om denna är dömd för ett uppsåtligt brott som inneburit en allvarlig kränkning mot arvlåtarens person och för vilket lindrigare straff än fängelse i ett år inte är föreskrivet vid tidpunkten för gärningen. Eftersom förslaget förutsätter att arvingen är dömd genom en lagakraftvunnen dom finns

[1] Jfr motiveringen till den övergångsbestämmelse som infördes i anslutning till att behörigheten att vara testamentsvittne ändrades den 1 januari 2013, prop. 2011/12:110, s. 30.

det anledning att överväga om det behövs några särskilda övergångsbestämmelser vad gäller brott begångna före ikraftträdandet. Den inom framför allt straffrätten viktiga legalitetsprincipen innebär nämligen att ingen får straffas för en handling som vid tidpunkten inte var uttryckligen förbjuden i lag. Det förslag som utredningen lämnar är dock en reglering av en rent civilrättslig fråga och ska inte ses som ett straff för gärningen i fråga. Någon arvsrätt finns dessutom inte förrän arvlåtaren faktiskt avlider, vilket enligt utredningens bedömning talar för att även brott begångna före ikraftträdandet ska omfattas av regleringen. Det föreligger alltså inte skäl för att införa några övergångsbestämmelser i denna del.

Inte heller i övrigt behövs några särskilda övergångsbestämmelser.

15 Konsekvenser

15.1 Inledning

I utredningens uppdrag ingår att analysera konsekvenserna av lämnade förslag.[1] Det innebär att ekonomiska konsekvenser (såsom en beräkning av kostnader eller intäkter) för staten, kommuner, regioner, företag eller andra enskilda ska redovisas.[2] Om förslagen innebär samhällsekonomiska konsekvenser i övrigt ska även dessa redovisas. I detta kapitel lämnas inledningsvis en redogörelse för de ekonomiska konsekvenserna av utredningens förslag i dessa avseenden. Om förslagen innebär kostnadsökningar och intäktsminskningar för staten, kommuner eller regioner ska utredningen dessutom föreslå en finansiering. Utredningen behandlar frågan om finansiering sist i detta kapitel.

Härutöver ska utredningen ange konsekvenserna för den kommunala självstyrelsen[3], för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet, för sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet, för små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt i förhållande till större företag, för jämställdheten mellan kvinnor och män och för möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen, om utredningens förslag har betydelse i nämnda avseenden. Dessa frågor behandlas i avsnitt 15.4 och 15.5.

Eftersom utredningen lämnar författningsförslag ska förslagens kostnadsmässiga och andra konsekvenser dessutom anges på ett sätt som motsvarar de krav som finns i 6 och 7 §§ förordningen (2007:1244)

[1] För utredningar som tillkallats den 6 maj 2024 och senare gäller förordningen (2024:183) om konsekvensutredningar, Enligt bestämmelserna i den förordningen ska en konsekvensutredning redovisas bl.a. i fråga om statliga utredningars förslag till nya eller ändrade lagar och förordningar samt andra förslag som lämnas i ett betänkande (2 §). Eftersom utredningens direktiv beslutades den 29 februari 2024 gäller dock tidigare regelverk.
[2] Se 14–15 a §§ kommittéförordningen (1998:1474) i sin lydelse före den 6 maj 2024.
[3] Enligt 14 kap. 3 § regeringsformen, RF, bör en inskränkning i den kommunala självstyrelsen inte gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till de ändamål som har föranlett den.

om konsekvensutredning vid regelgivning i dess lydelse före den 6 maj 2024.[4] Den analys som utredningen gjort i sina överväganden tillsammans med de konsekvenser som redovisas i detta kapitel uppfyller enligt utredningens bedömning dessa krav. Utredningen har särskilt redogjort för de troliga konsekvenserna av om kusinarv skulle införas i kapitel 4.

15.2 Ekonomiska konsekvenser av utredningens förslag till en modernisering av vissa arvsfrågor

15.2.1 Förslagen om stärkt skydd för efterlevande sambo

Bedömning: Statens utvecklingskostnad för den notering om att efterlevande sambo ärver kvarlåtenskap med fri förfoganderätt enligt utredningens förslag väntas uppgå till mellan 300 000 kronor och 400 000 kronor.

Statens löpande kostnad med anledning av noteringen beräknas uppgå till mellan 200 000 kronor och 700 000 kronor årligen.

Utredningen förslag innebär att Skatteverket i samband med registrering av boupptecknin gen ska göra en notering om det finns en efterlevande sambo som ärver kvarlåtenskap med fri förfoganderätt. Detta kommer förutsätta att Skatteverket företar viss IT-utveckling i form av bl.a. kryssrutor samt meddelande om att personen finns med koppling som sambo och förmånstagare enligt testamente. Det kommer även krävas uppdatering av rutiner och utbildning av handläggare samt vissa kommunikationsinsatser. Skatteverket har uppskattat utvecklingskostnaden till mellan 300 000 kronor och 400 000 kronor.

[4] En sådan konsekvensutredning ska innehålla en beskrivning av problemet, syftet med förslagen, alternativa lösningar, effekterna av olika alternativ, vilka som berörs, bemyndiganden som myndighetens beslutanderätt grundar sig på, kostnadsmässiga och andra konsekvenser regleringen medför, en jämförelse av konsekvenserna mellan olika alternativ, en bedömning av om regleringen överensstämmer med eller går utöver de skyldigheter som följer Sveriges medlemskap i EU, särskilda hänsyn i fråga om tidpunkten för ikraftträdande, samt om det finns behov av speciella informationsinsatser. Om förslagen kan få effekter för företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt ska konsekvensutredningen, utöver vad som nyss framhållits, innehålla även uppgifter om det antal företag som berörs, vilka branscher dessa är verksamma i, storleken på företagen, tidsåtgång för företagen, administrativa och andra kostnader, behov av verksamhetsförändringar, påverkan på konkurrensförhållanden, annan påverkan, samt särskilda hänsyn till små företag.

Syftet med dokumentationen är att enskilda ska kunna kontakta Skatteverkets bouppteckningsverksamhet för att kontrollera om en avliden person tidigare har varit sambo och om den efterlevande sambon ärvt med fri förfoganderätt. Skatteverket har bedömt att myndigheten alltså kommer få fler frågor via telefon och e-post. I de situationer när den aktuella uppgiften saknas i bouppteckningen kommer bouppteckningsverksamheten behöva kontakta ingivaren för att fråga om förhållandet. Det är oklart hur många sambor som kommer att förordna om att den efterlevande sambon ska ärva med fri förfoganderätt respektive hur många arvingar som kommer att avstå från sitt arv till förmån för den efterlevande sambon. Skatteverkets har dock vid beräkningen av den årliga kostnaden uppskattat att det rör sig om cirka 10 000 ärenden per år. Skatteverket har vidare uppskattat att förfrågningar kommer att ske i 50–80 procent av dessa 10 000 ärenden. Mot denna bakgrund har Skatteverket beräknat de löpande kostnaderna till som lägst 200 000 kronor och som högst 700 000 kronor.

15.2.2 Övriga förslag till en modernisering av vissa arvsfrågor

Bedömning: Förslagen innebär inte några ökade kostnader för staten.

Utredningens förslag till en modernisering av vissa arvsfrågor kan väntas medföra att myndigheterna behöver avsätta vissa resurser för att omhänderta ärenden och ordna med utbildnings- och informationsinsatser. Information och utbildning om nya regler är samtidigt uppgifter som myndigheter kontinuerligt arbetar med. Eftersom utredningens förslag syftar till att begränsa de rättsliga och praktiska problem som kan uppstå i dag kan det även antas att myndigheternas kontakter med enskilda minskar eller i vart fall underlättas. Sammantaget bedöms därför förslagen leda till marginella kostnadsökningar för myndigheterna i vissa avseenden och dessa kostnader bedöms uppvägas av besparingar i andra avseenden. Förslagen bedöms därmed inte innebära några ökade kostnader för staten.

15.3 Ekonomiska konsekvenser av utredningens förslag om modernare och tryggare regler för testamenten

15.3.1 Förslagen till ett testamentsregister i offentlig regi

Bedömning: Statens utvecklingskostnad för ett testamentsregister enligt utredningens förslag beräknas uppgå till mellan 18 och 24 miljoner kronor. Därtill bedöms kostnader för t.ex. utbildning och arbetsbeskrivningar uppgå till två miljoner kronor.

Statens löpande kostnad för registret beräknas (efter tre år) uppgå till mellan 13 miljoner och 40 miljoner kronor årligen. Därutöver beräknas den årliga förvaltningskostnaden uppgå till cirka 1,3 miljoner kronor. Initialt beräknas den löpande kostnaden därutöver uppgå till 65 miljoner kronor år 1, 46 miljoner kronor år 2 och 27 miljoner kronor år 3.

Förslagen bedöms inte innebära några kostnadsökningar i övrigt.

Testamentsregistret kommer förutsätta utveckling av en e-tjänst för digitala ansökningar och ett verksamhetssystem för handläggning av ärenden. Både verksamhetssystemet och e-tjänsten kräver även nödvändiga integrationer. För att uppnå ett ändamålsenligt verksamhetssystem och en funktionell och enkel e-tjänst har Skatteverket bedömt att det behövs ett team med sex till åtta utvecklare. Skatteverket har uppskattat att utvecklingskostnaderna skulle uppgå till som lägst 18 miljoner och som högst 24 miljoner kronor. Därtill kommer enligt Skatteverket kostnader för framtagande av bl.a. utbildningsmaterial, arbetsbeskrivningar och en rättslig vägledning till en uppskattad kostnad om två miljoner kronor.

De löpande kostnaderna för testamentsregistret kommer i stor utsträckning bero på hur många ansökningar om registrering som kommer in per år. Dessutom beror kostnaden på antalet tillkommande ärenden om bl.a. återkallelse, ändring och tillägg samt hantering av underrättelser efter att en testator avlidit. En beräkning av antalet ärenden per år kan endast göras utifrån antaganden om hur många personer som har upprättat ett testamente och hur många av dessa som kommer att vilja registrera sitt testamente samt hur många som kommer att upprätta ett testamente i framtiden och registrera

detsamma. Skatteverket har uppskattat att mellan 1 360 000 och 1 640 000 personer i Sverige har upprättat ett testamente samt att mellan 320 000 och 640 000 personer kommer välja att registrera sitt befintliga testamente i registret. Därutöver har Skatteverket uppskattat att 45 000–145 000 nya testamenten årligen kommer lämnas in för registrering.

Mot bakgrund av de uppskattade ärendevolymerna har Skatteverket beräknat att de löpande kostnaderna som lägst skulle uppgå till cirka 13 miljoner och som högst till cirka 40 miljoner kronor per år.[5] Därutöver beräknas den årliga förvaltningskostnaden uppgå till cirka 1,3 miljoner kronor. Enligt Skatteverket kan det antas bli fråga om en större ärendemängd i det initiala skedet av testamentsregistret, eftersom en stor andel befintliga testamenten troligen kommer behöva registreras utöver de nya testamentena. Om cirka 500 000 personer kommer att välja att ansöka om registrering av sitt befintliga testamente under de inledande tre åren uppskattas merkostnaderna de tre första åren enligt följande.[6]

- År 1: cirka 65 miljoner kronor (234 265 befintliga testamenten)
- År 2: cirka 46 miljoner kronor (167 832 befintliga testamenten)
- År 3: cirka 27 miljoner kronor (97 902 befintliga testamenten).

Skatteverket har tidigare bedömt att ett testamentsregister i nära anslutning till hanteringen av boupptecknings verksamheten och äktenskapsregistret skulle kunna ge positiva effekter i form av effektiviserad hantering och förkortade handläggningstider. Dessa processer skulle kunna ligga till grund för ett digitaliseringsarbete som ytterligare kan sänka hanteringskostnaderna på sikt. Det är dock för tidigt att beräkna dessa effekter.[7]

Utredningen har bedömt att Skatteverkets förvaltningsbeslut vid hanteringen av testamentsregistret kommer kunna överklagas

[5] Skatteverket har i tidigare uppskattningar beräknat att ett testamentsregister efter tredje året skulle kräva 59 årsarbetskrafter till en kostnad om cirka 41,3 miljoner kronor årligen, se Skatteverkets promemoria, Ett frivilligt testamentsregister i offentlig regi, Ju2022/00750, s. 41.
[6] I boupptecknings ärenden finns cirka 30 000 testamenten bifogade varje år, vilket motsvarar var tredje ärende. Det är dock endast testamenten som framkommer i samband med testatorns bortgång. Var femte folkbokförd, eller 2,1 miljoner, är 65 år eller äldre. Om hälften av dessa har ett testamente, och hälften i sin tur väljer att registrera testamentet i testamentsregistret, skulle det innebära mer än 500 000 testamenten att registrera i ett initialt skede. (Se Skatteverkets promemoria 2022, s. 40.)
[7] Se Skatteverkets promemoria 2022, s. 41.

till allmän förvaltningsdomstol enligt befintliga regler i förvaltningslagen. Det kommer visserligen bli fråga om en ny uppgift för domstolarna, men antalet överklaganden kan antas bli mycket begränsat utifrån uppgifter om antalet överklagade registreringsärenden i andra liknande sammanhang. Hos förvaltningsdomstolarna är det fråga om s.k. mängdärenden. Uppgiften torde därför inte föranleda någon märkbar kostnadsökning för domstolarna. En eventuell kostnadsökning bedöms under alla förhållanden rymmas inom ramen för de anslag som domstolarna redan får.

15.3.2 Förslagen till en möjlighet att upprätta e-testamente

Bedömning: Statens utvecklingskostnad för den särskilda tjänst avseende e-testamenten som utredningen föreslår beräknas uppgå till som lägst 8 miljoner och som högst 12 miljoner kronor. Statens löpande kostnader för tjänsten ingår i kostnaderna för ett testamentsregister.

Utredningens förslag om att införa en möjlighet att upprätta testamente digitalt i en tjänst som Skatteverket ska tillhandahålla kräver i första hand systemutveckling, främst gällande en e-tjänst men även verksamhetssystem och nödvändiga integrationer.

Skatteverket har framfört att utvecklingskostnaden är svår att bedöma men har beräknat att kostnaden för att utveckla en tjänst för att upprätta testamenten digitalt på det sätt som utredningen föreslår kommer uppgå till som lägst 8 miljoner och som högst 12 miljoner kronor. Skatteverket har då beaktat att myndigheten kan utnyttja vissa redan befintliga tekniska lösningar och applikationer.

Det går att bygga in flera lager av säkerhet i e-tjänsten, men sådana lösningar skulle sannolikt leda till en mindre tillgänglig och användarvänlig tjänst. Sådana merkostnader bedöms inte heller som motiverade utifrån den förväntade nyttan där det inte kommer kunna gå att fullständigt säkerställa bevisning om att testator och vittnena befinner sig på samma plats. Det kommer alltjämt, liksom gäller för fysiska testamenten, ytterst åligga testatorn att se till att upprätta sitt testamente i enlighet med formkraven.

När det gäller kostnader för registreringen av ett digitalt upprättat testamente samt löpande kostnader m.m. kommer dessa ingå i de löpande kostnaderna för testamentsregistret.

15.3.3 Förslagen om krav på uppgifter om testamentsvittnen och ökade möjligheter till nödtestamenten

Bedömning: Förslagen innebär inte några ökade kostnader för staten.

När det gäller förslagen om krav på uppgifter om testamentsvittnen och ökade möjligheter till nödtestamenten kan det behöva avsättas vissa resurser hos myndigheterna för att hantera ärenden och ordna med utbildnings- och informationsinsatser. Information och utbildning om nya regler är samtidigt uppgifter som myndigheter, främst på central nivå, kontinuerligt arbetar med. Utredningens förslag syftar bl.a. till att tydliggöra rättsläget så att de rättsliga och praktiska problem som kan uppstå i dag väntas minska. Det kommer i sin tur att underlätta för både enskilda och myndigheter. Att reglerna blir tydligare kan väntas underlätta myndigheternas kontakter med enskilda. Sammantaget bedöms förslagen leda till marginella kostnadsökningar för myndigheterna i vissa avseenden och dessa kostnader bedöms uppvägas av besparingar i andra avseenden. Förslagen bedöms därmed inte innebära några ökade kostnader för staten.

Förslagen kommer (liksom även förslagen om registrering av testamente och upprättande av e-testamente) sannolikt även att i viss utsträckning föranleda utbildnings- och informationsinsatser, och därmed kostnader, för andra aktörer, särskilt näringsidkare som arbetar med arvsrätt.

15.4 Förslagens betydelse för den kommunala självstyrelsen och andra konsekvenser för kommuner och regioner

Bedömning: Utredningens förslag innebär inte någon inskränkning av den kommunala självstyrelsen och medför ingen kostnadsökning för kommunerna.

Om förslagen rör kommuner eller regioner ska konsekvensutredningen innehålla en bedömning av om förslagen inskränker den kommunala självstyrelsen, och i förekommande fall en redovisning av de överväganden som krävs enligt 14 kap. 3 § RF. I den utsträckning förslagen innebär förändringar av kommunala befogenheter eller skyldigheter, respektive grunderna för kommunernas eller regionernas organisation eller verksamhetsformer, ska konsekvensutredningen vidare innehålla en beskrivning av förändringarna samt en beräkning av de kostnader och intäkter som följer av dessa.[8]

Utredningen bedömer att förslagen inte inskränker den kommunala självstyrelsen. Inte heller bedöms de föreslagna ändringarna medföra någon kostnadsökning för kommunerna.

15.5 Andra konsekvenser

Bedömning: Utredningens förslag kommer innebära positiva konsekvenser för enskilda och ur ett barnrättsperspektiv. Förslagen bedöms inte få några effekter för det brottsförebyggande arbetet, sysselsättningen i landet eller offentlig service. Förslagen överensstämmer med de skyldigheter som följer av EU-rätten.

15.5.1 Konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet

Förslagen innebär inga konsekvenser för det brottsförebyggande arbetet.

[8] Se 8 § förordning (2024:183) om konsekvensutredningar.

15.5.2 Konsekvenser för sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet

Utredningens förslag bedöms inte främja sysselsättningen i landet eller påverka offentlig service. Utredningens förslag bedöms heller inte medföra några skillnader mellan olika delar av landet i dessa avseenden.

15.5.3 Konsekvenser för näringslivet och företag

Utredningens förslag om att Skatteverket ska administrera testamentsregistret samt den särskilda tjänst vari e-testamenten upprättas kan ha viss påverkan för näringslivet och företag som i dag ägnar sig åt förvaring av testamenten eller utvecklar digitala tjänster. Som utredningen har utformat testamentsregistret innebär det fortfarande att den enskilde behöver ta ansvar för sitt original. Det finns inget som hindrar att enskilda även fortsättningsvis låter exempelvis en advokat- eller juristbyrå, bank eller liknande förvara originalhandlingen även om intresset för sådana tjänster kan komma att minska. Det finns inte heller något som hindrar en fortsatt utveckling av digitala tjänster på marknaden, även om de sista stegen måste göras i den tjänst som Skatteverket tillhandahåller. Sammantaget bedöms de negativa konsekvenserna av dessa förslag som ytterst begränsade. I övrigt bedöms utredningens förslag inte ha några direkta konsekvenser för näringslivet och företag.

15.5.4 Bedömning av om förslagen överensstämmer med eller går utöver de skyldigheter som följer av Sveriges anslutning till Europeiska unionen

Utredningens förslag har viss koppling till EU-rätt, bl.a. i fråga om dataskyddsregleringen samt utfärdande av europeiska arvsintyg. Utredningen bedömer att förslagen överensstämmer med de skyldigheter som följer av EU-rätten.

15.5.5 Konsekvenser i övrigt som ska belysas i detta sammanhang

Utredningen bedömer att förslagen i sin helhet kommer att få positiva konsekvenser för enskilda. Flera av förslagen, såsom ett stärkt skydd för efterlevande sambo och förslagen om arvsavståenden bedöms också ha positiva konsekvenser ur ett barnrättsperspektiv. Förslagen bedöms inte ha någon betydelse för jämställdheten eller för små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt i förhållande till större företag. Förslagen har ingen påverkan på integrationsmålen. De påverkar inte heller klimatet eller miljön.

15.6 Finansiering av utredningens förslag

Förslag: Den löpande kostnaden för testamentsregistret och tjänsten för att upprätta e-testamenten ska i huvudsak finansieras genom en registreringsavgift. En avgift ska betalas för varje testator när en ansökan om registrering lämnas in till Skatteverket. I fråga om avgiftens storlek ska 10 § avgiftsförordningen (1992:191) och avgiftsklass 2 tillämpas.

Bedömning: I övrigt bör förslagen finansieras genom ökade anslag.

För att delvis täcka kostnaderna för ett testamentsregister bör en avgift tas ut för varje ny ansökan om registrering av ett testamente. En sådan avgift bör betalas av varje testator även om det är fråga om ett inbördes testamente (se även avsnitt 9.7.4). Däremot bör en avgift inte omfatta ärenden som avser ändringar och tillägg av uppgifter i ett befintligt registreringsärende. Det skulle riskera att få negativa konsekvenser, t.ex. genom att testatorn låter bli att meddela testamentsregistret aktuell information, vilket i sin tur skulle underminera registrets tillförlitlighet och aktualitet.

Skatteverket har förordat att knyta avgiftens storlek till avgiftsförordningen. Närmast jämförbart är enligt Skatteverket t.ex. registrering av äktenskapsförord hos Skatteverket. Avgiften uppgår för

närvarande till 275 kronor.[9] Registreringen av äktenskapsförord är inte frivillig utan en förutsättning för giltighet. Det skiljer sig också från testamentsregistret på så sätt att Skatteverket inte vidtar några åtgärder efter beslut om registrering av äktenskapsförordet annat än att bevara det i äktenskapsregistret. För bedömning av avgiftens storlek kan också jämföras med avgiften för ansökan om ett arvsintyg. Den motsvarar avgiftsklass 3 i avgiftsförordningen (1 890 kr från den 1 januari 2025) och en ansökan om en bestyrkt kopia av ett arvsintyg motsvarar avgiftsklass 1 (360 kr).[10] Att ansöka om ett arvintyg är frivilligt, men både ansöknings- och utfärdandeförfarandet är omfattande.

Registrering av testamenten kommer vara frivilligt och det föreslagna förfarandet vid ansökan, handläggning och beslut kommer i stor utsträckning att likna verksamheten i äktenskapsregistret. Det kommer dock krävas ytterligare en rad åtgärder från Skatteverkets sida i samband med att testatorn avlider. Utredningen instämmer i Skatteverkets förslag att avgiftens storlek knyts till avgiftsförordningen. Frågan är då vilken avgiftsklass avgiften bör ligga i. Från den 1 januari 2025 motsvarar avgiftsförordningens avgiftsklass 2 en avgift om 990 kronor. Avgiftsklass 2 bedöms utifrån jämförelsen med avgiften för äktenskapsförord och för arvsintyg utgöra en lämplig storlek på avgiften.

Det bör därutöver inte tas ut en särskild avgift för upprättande av e-testamente, utan det bedöms tillräckligt att testator betalar avgiften för registreringen som ska vara en förutsättning för sådana testamenten. Den föreslagna avgiften kan finansiera delar av det arbete som krävs för att administrera registret. Uppbyggnaden av ett testamentsregister, liksom det som krävs för att driva verksamheten förutsätter dock anslagsfinansiering. Utredningen föreslår därför att de ökade kostnaderna finansieras genom ökade anslag.

[9] Se 1 § förordningen (2011:976) om Skatteverkets handläggning av vissa registreringsärenden.
[10] Se 2 § förordningen (2015:422) med kompletterande bestämmelser till EU:s arvsförordning.

16 Författningskommentar

16.1 Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken

15 kap. Vård av rätt i dödsbo, m.m.

6 §

En förmyndare, god man eller förvaltare får inte för den enskildes räkning avstå från arv eller testamente.

Om överförmyndaren samtycker till åtgärden, får dock arv avstås enligt 3 kap. 9 § *och 4 kap. 1 §* ärvdabalken.

Paragrafen reglerar att en förmyndare, god man eller förvaltare som utgångspunkt inte får avstå från arv eller testamente för den enskildes räkning. I *andra stycket* har lagts till en hänvisning till 4 kap. 1 § ÄB, som innebär att arv får avstås till förmån för en efterlevande sambo om överförmyndaren samtycker. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.2.

16.2 Förslaget till lag om ändring i ärvdabalken

1 kap. Om rätt att *ärva*

1 §

Endast den som lever vid arvlåtarens död kan ärva; dock *kan* barn, som är avlat dessförinnan, *ärva*, om det sedermera *föds levande*. *Om det är* fråga om rätt till del i boet efter arvlåtarens efterlevande make, *ska* hänsyn *tas* till tiden för makens död.

2 §

Om även en arvinge till arvlåtaren är avliden, och om det inte kan bevisas att arvingen överlevt arvlåtaren, ska arvet hanteras som om han eller hon inte överlevt denne.

3 §

En utländsk medborgare har samma rätt till arv här i landet som en svensk medborgare. Om en svensk medborgare i en annan stat inte är likställd med en person i den staten i fråga om rätten att ärva, eller om det görs ett större avdrag för den svenska medborgaren i den staten än i förhållande till den som är medborgare där, får regeringen förordna att motsvarande inskränkning *ska* gälla för den statens medborgare här i *landet.*

I paragraferna har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

2 kap. Om *släktings* arvsrätt

1 §

Närmaste arvingar på grund av *släktskap är* arvlåtarens avkomlingar (bröstarvingar).

Arvlåtarens barn *ärver* lika *andelar*. *Om ett* barn *har* dött, *ska* dess avkomlingar träda i dess ställe, och var gren *ärver samma andel*.

I paragrafen regleras första arvsklassens, dvs. bröstarvingars, arvsrätt. Endast språkliga ändringar har gjorts, bl.a. har skyldeman bytts ut mot släkting. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

2 §

Om det inte finns några bröstarvingar, *ärver* arvlåtarens föräldrar hälften var av *kvarlåtenskapen*.

Om någon av föräldrarna är död, delar arvlåtarens syskon den förälderns *andel*. I ett avlidet syskons ställe träder dess avkomlingar, och varje gren *ärver* lika *andel*. Finns det inga syskon eller avkomlingar till dem, men lever någon av arvlåtarens föräldrar, *ärver* den föräldern hela *kvarlåtenskapen*.

Om det *finns* halvsyskon efter arvlåtaren, *ärver* de tillsammans med helsyskon eller deras avkomlingar del i *den andel*, som skulle ha tillfallit deras förälder. Finns det inga helsyskon, och är båda föräldrarna döda, *ärver* arvlåtarens halvsyskon hela *kvarlåtenskapen*. I ett avlidet halvsyskons ställe träder dess avkomlingar.

I paragrafen regleras andra arvsklassens, dvs. föräldrars, syskons och deras avkomlingars, arvsrätt. Endast språkliga ändringar har gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

3 §

Om arvlåtarens föräldrar, syskon eller syskons avkomlingar *inte lever, ärver* farföräldrar och morföräldrar. Var och en ärver *samma andel*.

Om en farförälder eller morförälder *är* död, delar den dödes barn dennes *andel*. *I ett avlidet barns ställe träder dess barn (arvlåtarens kusiner).* Finns det inga barn *eller barnbarn* efter den döde, *ärver* den andre av farföräldrarna eller morföräldrarna den dödes *andel*. Om även han eller hon är död men har efterlämnat barn, tar barnen den dödes *andel. I ett avlidet barns ställe träder dess barn (arvlåtarens kusiner).* Finns det ingen arvinge på den sidan, går hela arvet till arvingarna på den andra sidan.

Det som sägs i första och andra styckena om farföräldrar och morföräldrar gäller även föräldrar till en förälder enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken.

I paragrafen, som reglerar tredje arvsklassens arvsrätt, har kusiner förts in som legala arvingar efter arvlåtarens mor- och farföräldrar och deras barn (dvs. arvlåtarens mostrar, farbröder etc.). Överväganden finns i avsnitt 4.4.

4 §

Andra *släktingar* än *de som anges* ovan *har inte arvsrätt*.

I paragrafen har språkliga ändringar gjorts, bl.a. har skyldeman bytts ut till släkting. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

3 kap. Om makes arvsrätt *och* rätt *till efterarv* för den först avlidna makens arvingar

1 §

Om arvlåtaren *var* gift, ska kvarlåtenskapen tillfalla den efterlevande maken. Efterlämnar arvlåtaren någon bröstarvinge som inte är den efterlevande makens bröstarvinge, gäller dock att makens rätt till kvarlåtenskapen omfattar en sådan arvinges arvslott endast om arvingen har avstått från sin rätt i enlighet med vad som anges i 9 §.

Det tidigare innehållet i paragrafens andra stycke har flyttats till 1 a §. I paragrafen har i övrigt endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda i dessa avseenden. Övervägandena finns i avsnitt 6.1 och kapitel 13.

1 a §

Om värdet av den efterlevande makens egendom understiger ett belopp som motsvarar fyra gånger det basbelopp som enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken gäller vid tidpunkten för dödsfallet, har den efterlevande maken rätt att ur kvarlåtenskapen efter den först avlidna maken, så långt kvarlåtenskapen räcker, få egendom till ett värde som motsvarar skillnaden (basbeloppsregeln).

Värdet av den efterlevande makens egendom ska vid tillämpning av första stycket utgöras av det sammanlagda värdet av

1. det som förvärvats vid bodelningen,

2. enskild egendom,

3. det som förvärvats genom testamente av den först avlidna maken samt

4. försäkringsbelopp och annan ersättning som tillfallit den efterlevande maken i anledning av den först avlidna makens död enligt förmånstagarförordnande gjort av denna.

Ett testamente av den avlidna maken till förmån för annan än den efterlevande maken kan inte verkställas vid den först avlidna makens död i den mån förordnandet inkräktar på den efterlevande makens rätt enligt basbeloppsregeln. Om tolkning av testamentet vid den efterlevande makens död finns en särskild bestämmelse i 11 kap. 7 a §.

Paragrafen är ny och innehåller basbeloppsregeln, som tidigare reglerades i 3 kap. 1 § andra stycket. Paragrafen innehåller också nya bestämmelser om att försäkringsbelopp och annan ersättning samt det som den efterlevande fått enligt testamente ska beaktas vid tillämpningen av basbeloppsregeln. Övervägandena finns i avsnitt 6.1.

Första stycket behandlar den s.k. basbeloppsregeln och några ändringar i sak i denna del, i förhållande till hittillsvarande 3 kap. 1 § andra stycket första meningen, är inte avsedda.

I *andra stycket* anges vad som ska ingå vid beräkningen av värdet på den efterlevande makens egendom. Till skillnad från vad som gällt tidigare ska försäkringsbelopp och annan ersättning enligt förmånstagarförordnande beaktas vid bedömningen av om basbeloppsregeln ska tillämpas eller inte. Alla belopp som den efterlevande får vid den först avlidna makens död (på grund av förmånstagarförordnanden) ska beaktas. Det gäller oavsett om det är ett engångsbelopp eller periodiskt utfallande belopp. Periodiskt utfallande belopp får vid värderingen kapitaliseras.

Det införs också en uttrycklig reglering om att det som den efterlevande fått enligt testamente också ska beaktas vid tillämpningen av basbeloppsregeln, vilket hittills ansetts vara gällande rätt.

Tredje stycket första meningen motsvarar hittillsvarande 3 kap. 1 § andra stycket andra meningen och några ändringar i sak är inte avsedda.

Av *tredje stycket andra meningen* framgår att tolkning av testamentet vid den efterlevande makens död ska ske enligt 11 kap. 7 a §.

2 §

Lever vid den efterlevande makens död någon bröstarvinge till den först avlidna maken eller dennes föräldrar, syskon eller syskons avkomling, *ska*, om inte annat sägs i tredje stycket eller i 3–5 §§, 6 § tredje stycket eller 7 § tredje stycket, hälften av den efterlevande makens bo tillfalla dem som då har den bästa arvsrätten efter den först avlidna maken. *Detsamma kan gälla försäkringsersättning som tillfallit efterlevande make som förmånstagare.* Den efterlevande maken får inte genom testamente bestämma över *andel* som *ska* tillfalla den först *avlidnas* arvingar.

Om en bröstarvinge redan vid den först avlidna makens död helt eller delvis *har* fått ut sitt arv efter *denna*, *ska* bröstarvingens andel i den efterlevande makens bo minskas i motsvarande mån.

Om det som den efterlevande maken *fick* i arv av kvarlåtenskapen efter den först *avlidna* utgjorde annan andel än hälften av summan av detta arv och den efterlevandes egendom efter bodelningen, *ska* arvingarna efter den först *avlidna* ta samma andel i boet efter den sist *avlidna*.

Paragrafen innehåller regler om efterarvsrätt (sekundosuccession), dvs. hur den först avlidna makens kvarlåtenskap ska fördelas vid den efterlevande makens död. Följande sakliga ändringar har gjorts.

Första stycket andra meningen är ny och reglerar att arvingar i första och andra arvsklass har efterarvsrätt till försäkringsersättning som den efterlevande maken ärvt med fri förfoganderätt, om inte särskilda omständigheter talar för annat. Arvingar i första arvsklass inkluderar även särkullbarn. Övervägandena i denna del finns i avsnitt 6.2.

Utgångspunkten enligt den nya bestämmelsen är att det finns en efterarvsrätt. Om det exempelvis framgår av förordnandet att någon efterarvsrätt inte ska finnas ska dock detta normalt gälla. Om försäkringstagaren har angett att försäkringsbeloppet ska tillfalla förmånstagaren med full äganderätt är det, på samma sätt som vid testamente, också en omständighet som i regel utesluter efterarvsrätt.

Även typen av försäkring kan påverka bedömningen av om det finns särskilda omständigheter som talar emot en efterarvsrätt. När det är fråga om kapitalförsäkringar där stora engångsbelopp har be-

talats ut till förmånstagaren vid försäkringstagarens död, behöver det finnas tydliga omständigheter som talar emot en rätt till efterarv för att presumtionen ska brytas. Vid livränteförsäkring, såsom pensionsförsäkringar, med löpande mindre utbetalningar till förmånstagaren kan dock presumtionen brytas något enklare. Detta gäller särskilt om det finns successiva förmånstagare, dvs. om någon annan blir förmånstagare i den händelse att efterlevande make avlider.

I *första stycket tredje meningen* har förtydligats att det är efterarvingarnas andel i den framtida förmögenhetsmassan som är skyddad. Det finns således som huvudregel inget hinder mot att den efterlevande maken genom testamente förfogar över enskilda egendomsobjekt som ursprungligen tillhört den först avlidna maken.

3 §

Om den efterlevande maken genom gåva eller annan därmed jämförlig handling, utan *skälig* hänsyn till den först *avlidnas* arvingar, *i inte obetydlig omfattning har minskat* sin egendom, *ska* av den *andel*, som vid den efterlevande makens död tillkommer hans *eller hennes* arvingar, vederlag *(ersättning)* utgå till arvingarna efter den först *avlidna* för vad *som* av minskningen belöper *på* deras andel i boet. *Det är värdet på egendomen vid tidpunkten för gåvan eller den därmed jämförliga handlingen som är avgörande för bedömningen enligt detta stycke.*

Om vederlag *inte kan* utgå, *ska* gåvan eller dess värde återbäras, *om inte särskilda skäl talar emot det*. Talan *om återbäring enligt andra stycket ska* väckas *inom ett* år från det *att bouppteckningen efter den efterlevande maken avslutades*.

Om en gåva som *avses i första stycket inte var* fullbordad *vid dödsfallet*, *får* den *inte* göras gällande, i den *utsträckning* det skulle *vara till nackdel* för arvingarna efter den först *avlidna*.

Paragrafen, som ofta benämns vederlagsregeln, innebär att efterarvingarna till den först avlidna maken har ett skydd mot vissa gåvor och därmed jämförliga handlingar av den efterlevande maken. Övervägandena finns i avsnitt 6.3.

Förutom språkliga ändringar har bestämmelsen ändrats i syfte att skapa en rimlig balans mellan arvingars rätt efter sin arvlåtare och de intressen som ligger bakom efterlevande makes fria förfoganderätt.

För att vederlag ska kunna utgå, eller gåvan eller dess värde återbäras, räcker det enligt *första stycket första meningen* att handlingen i

inte obetydlig omfattning minskat den efterlevande makens egendom och att den efterlevande inte tagit skälig hänsyn till den först avlidnas arvingar. Med ”i inte obetydlig omfattning” avses en minskning av boets värde med omkring tio procent i jämförelse med den efterlevande makens totala förmögenhet efter första makens frånfälle. Detta överensstämmer med det som gäller om en make inför en förestående äktenskapsskillnad har minskat sitt giftorättsgods (eller använt det till att öka värdet av sin enskilda egendom m.m.).

I *första stycket andra meningen* förtydligas att det är värdet på egendomen vid tidpunkten för gåvan eller den därmed jämförliga handlingen som är avgörande vid tillämpning av bestämmelsen.

Eftersom det finns en risk för att efterarvsrätten urholkas om den efterlevande maken kan ge bort egendom till en godtroende mottagare och gåvan står sig, har ondtrosrekvisitet i *andra stycket första meningen* tagits bort. En gåva eller dess värde kan således behöva återbäras även från en godtroende mottagare. För att bestämmelsen inte ska leda till orimliga konsekvenser införs dock ett undantag om särskilda skäl talar emot. Särskilda skäl kan vara att egendomen blivit förstörd eller att gåvomottagaren använt gåvan för sin försörjning och nu helt saknar tillgångar.

Utgångspunkten för beräknande av fristen för att väcka talan om återbäring av en gåva eller dess värde i *andra stycket andra meningen* har ändrats från tidpunkten då gåvan togs emot till när bouppteckningen efter den efterlevande avslutades. Syftet är att ge efterarvingarna en reell möjlighet att utreda vad som hänt och en rätt att få vederlag i de fall det är befogat. Eftersom fristen knyts till bouppteckningen efter den efterlevande, har det ansetts tillräckligt att tiden för att väcka talan är ett år, i likhet med vad som gäller enligt 7 kap. 4 §.

I *tredje stycket* har endast språkliga ändringar gjorts.

4 §

Om boets värde vid efterlevande makens död *överstiger* dess värde vid den först *avlidnas* frånfälle, *ska* denna *värdeökning gå till* den efterlevandes arvingar, såvitt visas att egendom till motsvarande värde tillfallit den efterlevande i arv, gåva eller testamente eller *det kan antas* att boets *värdeökning* härrör från förvärvsarbete, som efter den först *avlidna* makens död drivits av den efterlevande.

Om efterlevande maken *har* gjort sig skyldig till *ett* förfarande som avses i 3 §, *ska*, vid beräkning huruvida *det är fråga om en värdeökning*, kvarlåtenskapen ökas med ett belopp, motsvarande den minskning av boet som orsakats av efterlevande maken.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

5 §

Vid delningen av boet efter den sist *avlidna* maken *har* vardera makens arvingar *rätt att* på sin lott *få* egendom, som under äktenskapet tillhört den maken. *Arvingarna till den sist avlidna maken har även rätt att på sin lott få egendom som förvärvats av denna efter äktenskapet*. *Trots att en* fastighet *värdemässigt* överstiger *det som belöper på* lotten, *får den tas ut*, om *ersättning lämnas som täcker* den andra sidans lott.

I övrigt *ska* beträffande förrättningen *det som är föreskrivet om bodelning gälla i tillämpliga delar*.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

6 §

Om efterlevande maken *har gift om sig, ska* vid hans *eller hennes* död hans *eller hennes* behållna giftorättsgods och enskilda egendom *delas enligt detta kapitel*, innan bodelning *får* förrättas.

Om bodelning i efterlevande makens livstid *ska ske* mellan *den efterlevande* och hans *eller hennes* make i nytt äktenskap eller *dennas* arvingar, *ska från den efterlevandes* behållna giftorättsgods och enskilda egendom före delningen *undantas* egendom till *ett* värde, motsvarande *det som* enligt 1–4 §§ den först *avlidnas* arvingar *har rätt till*.

Vad *som föreskrivs* i 4 § för det fall att egendom tillfallit efterlevande maken i arv, gåva eller testamente *ska också gälla om den efterlevande maken*, till följd av nytt gifte, vid bodelning eller *annars* på grund av giftorätt *har fått* egendom utöver *det som maken hade tidigare.*

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

7 §

Om den efterlevande maken vid sin död efterlämnar en sambo och bodelning *ska* förrättas mellan samborna, *ska* dessförinnan den efterlevande makens behållna egendom delas enligt detta kapitel.

Om i den efterlevande makens livstid bodelning *ska* ske mellan den efterlevande maken och *dennas* sambo eller sambons arvingar, *ska från* den efterlevandes egendom före bodelningen *undantas* egendom till ett värde som motsvarar *det som den först avlidna makens arvingar ska få enligt 1–4 §§*.

Det som föreskrivs i 4 § för det fall att egendom har tillfallit den efterlevande maken i arv, gåva eller testamente *ska* gälla, om den efterlevande maken genom bodelning med en sambo har *fått* egendom utöver *det som* maken förut hade.

Det som föreskrivs i denna balk om sambor gäller endast sådana samboförhållanden där ingen av samborna är gift.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

8 §

Om det vid den efterlevande makens död *finns* arvsberättigade efter endast en av makarna, *ska* dessa arvingar ärva allt.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

10 §

Detta kapitel gäller *inte*, om mål om äktenskapsskillnad pågick vid arvlåtarens död.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

4 kap. *Arvsavstående till förmån för efterlevande sambo*

Kapitlet är nytt och reglerar den situationen att arvlåtaren efterlämnar en sambo. I kapitlet finns bestämmelser om avstående från att direkt få ut sitt arv, till förmån för en sådan efterlevande sambo. Paragraferna i kapitlet har sina förebilder i de paragrafer i 3 kap. som gäl-

ler rätten för den först avlidna makens arvingar i boet efter den sist avlidna maken. Förarbeten och praxis avseende de bestämmelserna kan alltså vara relevanta vid tillämpningen av bestämmelserna i detta kapitel, se exempelvis prop. 1958:144 och 1986/87:1.

1 §

Om arvlåtaren var sambo, kan en arvinge välja att avstå från sitt arv efter denna till förmån för den efterlevande sambon. Arvingen har då i stället rätt att ta del i den efterlevande sambons bo enligt bestämmelserna i 2 §.

Paragrafen är ny och ger arvingar möjlighet att avstå från sin omedelbara arvsrätt till förmån för en efterlevande sambo. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.2. Paragrafen har sin förebild i 3 kap. 9 §.

Av *första meningen* framgår att bestämmelsen gäller de fall då arvlåtaren var sambo. Huruvida så är fallet får avgöras enligt den reglering och praxis som finns avseende samboförhållanden.

Möjligheten att avstå från att kräva ut sitt arv direkt gäller en arvinge. Med det avses samtliga legala arvingar. Detta är en skillnad i förhållande till regleringen i 3 kap. 9 §, som bara gäller bröstarvingar. Rätten att avstå från sitt arv gäller även en underårig arvinge. Dock krävs i denna situation samtycke från överförmyndaren i enlighet med 15 kap. 6 § FB.

Arvingen kan välja att avstå från att få ut sitt arv direkt efter arvlåtaren. Det blir alltså upp till arvingen att välja att antingen ta emot arvet direkt eller avstå från det vid tidpunkten för arvlåtarens död och i stället få en rätt till efterarv. Av detta följer också att arvingen kan välja att avstå delvis från att direkt få arvet.

Vidare ska avståendet, enligt bestämmelsen, ske till förmån för den efterlevande sambon. Det är alltså inte ett avstående i paragrafens mening om det sker till förmån för någon annan.

Av *andra meningen* följer att den arvinge som avstår från sin rätt till arv till förmån för den efterlevande sambon i stället blir efterarvinge. Det innebär att arvingen har rätt att få ut sitt arv vid den efterlevande sambons död, i enlighet med vad som framgår av 2 §.

2 §

Vid den efterlevande sambons död ska en andel av boet som motsvarar vad en arvinge enligt 1 § avstått från, om inte annat föreskrivs i 3–5 §§, 6 § tredje stycket eller 7 § tredje stycket, tillfalla den som enligt 2 kap. då har den bästa arvsrätten efter den först avlidna sambon. Den efterlevande sambon får inte genom testamente bestämma över andel som ska tillfalla den först avlidnas arvingar.

Om en arvinge redan vid den först avlidna sambons död helt eller delvis har fått ut sitt arv efter denna, ska arvingens andel i den efterlevande sambons bo minskas i motsvarande mån.

Paragrafen är ny och innehåller regler om efterarvsrätt (sekundosuccession), dvs. hur den först avlidna sambons kvarlåtenskap ska fördelas vid den efterlevande sambons död. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.2. Paragrafen har sin förebild i 3 kap. 2 §.

I *första stycket första meningen* regleras den situationen att det, vid den efterlevande sambons död, lever någon arvinge till den först avlidna sambon som avstått från sin arvsrätt eller arvingar till denna. Om det inte finns någon sådan arvinge kvar i livet vid den sist avlidna sambons död, blir det inte aktuellt med något efterarv efter den först avlidna sambon. Då tillfaller, som utgångspunkt, i stället kvarlåtenskapen i sin helhet arvingarna efter den sist avlidna sambon.

I bestämmelsen anges att det är den *andel* av den efterlevande sambons bo som motsvarar det som gällde vid den först avlidna sambons bortgång som ska tillfalla efterarvingarna. Eftersom sambor inte har någon arvsrätt efter varandra, lär det sällan bli fråga om en hälftendelning. Detta utgör en skillnad i förhållande till 3 kap. 2 §, som stadgar att hälften av den efterlevande makens bo ska tillfalla efterarvingarna. Samtidigt är avsikten att själva andelsberäkningen vid efterarvet ska ske på motsvarande sätt som vid en efterlevande makes bortgång.

När tillgångarna efter den efterlevande sambon ska delas mellan dennas och den först avlidna sambons arvingar, ska det göras i relation till ägarförhållandena dem emellan vid den först avlidnas frånfälle. Delningen ska alltså göras efter insatserna utan hänsyn till om boet vid den efterlevande sambons död i värde understiger eller överstiger värdet av sambornas egendom vid tiden för det första dödsfallet.

Det som den efterlevande sambon får genom avståendet får denna med fri förfoganderätt. Om arvingarna exempelvis avstod från egen-

dom värd 200 000 kronor till förmån för den efterlevande sambon (fri förfoganderätt), som för egen del hade egendom värd 600 000 kronor (full äganderätt), blir andelen av efterarvet i den efterlevande sambons bo alltså en fjärdedel (200 000 / [200 000 + 600 000] = 0,25).

En sådan andelsberäkning som beskrivits ovan blir dock enligt *första stycket andra meningen* inte aktuell om annat föreskrivs i 3–5 §§, 6 § tredje stycket eller 7 § tredje stycket. Vid andelsberäkningen ska hänsyn tas till bl.a. vissa gåvor som den efterlevande sambon gjort (3 §), om boet ökat i värde (4 §) och om den efterlevande sambon fått egendom genom bodelning med en make eller sambo (6 § tredje stycket respektive 7 § tredje stycket).

För att skydda den först avlidna sambons efterarvingar finns det en begränsning i *första stycket tredje meningen*. Den efterlevande sambon kommer, om arvingarna efter den först avlidna har avstått från arv, att inneha arvet med fri förfoganderätt. Den efterlevande sambon får enligt denna bestämmelse inte genom testamente förfoga över den kvotdel av förmögenhetsmassan som denna innehar med fri förfoganderätt. Skälet är att den efterlevande sambon annars skulle kunna sätta arvsrätten ur spel.

Om en arvinge helt eller delvis har fått ut sitt arv vid den först avlidna sambons död ska, enligt *andra stycket*, dennas andel i den efterlevande sambons bo minskas i motsvarande mån.

3 §

Om den efterlevande sambon genom gåva eller annan därmed jämförlig handling, utan skälig hänsyn till den först avlidnas arvingar, har minskat sin egendom i inte obetydlig omfattning, ska av den andel, som vid den efterlevande sambons död tillkommer hans eller hennes arvingar, vederlag (ersättning) utgå till arvingarna efter den först avlidna för det som av minskningen belöper på deras andel i boet. Det är värdet på egendomen vid tidpunkten för gåvan eller den därmed jämförliga handlingen som är avgörande för bedömningen enligt detta stycke.

Om vederlag inte kan utgå, ska gåvan eller dess värde återbäras, om inte särskilda skäl talar emot det. Talan om återbäring enligt andra stycket ska väckas inom ett år från det att bouppteckningen efter den efterlevande sambon avslutades.

Om en gåva som avses i första stycket inte var fullbordad vid dödsfallet, får den inte göras gällande, i den utsträckning det skulle vara till nackdel för arvingarna efter den först avlidna.

Paragrafen är ny och innebär att efterarvingarna till den först avlidna sambon har ett skydd mot vissa gåvor och därmed jämförliga handlingar av den efterlevande sambon. Övervägandena finns i huvudsak i avsnitt 6.3. Paragrafen motsvarar 3 kap. 3 §, som ofta benämns vederlagsregeln.

En sambo kommer – om en arvinge till den först avlidna sambon avstått från arv – att inneha arvet med fri förfoganderätt, i likhet med vad som gäller för en efterlevande make enligt 3 kap. 2 §. Den efterlevande sambon råder således över arvet som ägare och har rätt att i huvudsak fritt disponera detsamma i sin livstid.

Enligt *första stycket första meningen* har efterarvingarna skydd mot visst förfogande från den efterlevande sambon, utöver den begränsning som anges i 2 § första stycket andra meningen. Skyddet gäller i förhållande till gåvor eller andra jämförliga handlingar. Som exempel på annan jämförlig handling kan nämnas försäljning till underpris eller betalning av premie för tecknande av en livförsäkring med någon annan än efterarvingarna som förmånstagare.

Sådana gåvor eller andra handlingar som avses i bestämmelsen blir inte ogiltiga utan ger i stället en rätt till vederlag, dvs. ersättning, för den första avlidna sambons efterarvingar.

För att ersättning enligt förevarande paragraf ska aktualiseras, ska handlingen ha företagits utan skälig hänsyn till den först avlidnas arvingar. Begreppet skälig hänsyn avses ha samma innebörd som motsvarande uttrycket i 3 kap. 3 §.

Ytterligare en förutsättning för att ersättning enligt paragrafen ska bli aktuell är att den handling som den efterlevande vidtagit orsakat minskning av sambons egendom i en omfattning som inte är obetydlig. Med detta avses cirka tio procent.

Om förutsättningarna för ersättning är uppfyllda, ska av den andel som tillkommer den efterlevande sambons arvingar, ersättning utgå till arvingarna efter den först avlidna. Ersättningen ska motsvara det som av minskningen belöper på deras andel i boet.

Av *första stycket andra meningen* framgår att det är värdet på egendomen vid tidpunkten för gåvan eller den därmed jämförliga handlingen som är avgörande för bedömningen.

Ersättningen verkställs vid den delning som sker vid den efterlevande sambons död. Den tas i första hand ur den efterlevande sambons dödsbo. Om den efterlevande sambon inte har egendom som räcker till, ska enligt *andra stycket första meningen* gåvan eller

dess värde återbäras. Detta gäller dock inte om särskilda skäl talar emot det. Särskilda skäl kan vara att egendomen blivit förstörd eller att gåvomottagaren använt gåvan för sin försörjning och nu helt saknar tillgångar.

Av *andra stycket andra meningen* framgår att talan om återbäring mot gåvotagaren, ska väckas inom ett år från det att bouppteckningen efter den efterlevande avslutats. Det gäller oberoende av när gåvan gavs. Det saknar också betydelse huruvida gåvomottagaren var i ond eller god tro; även en godtroende gåvomottagare kan alltså bli skyldig att lämna tillbaka gåvan eller dess värde.

I *tredje stycket* finns en motsvarande bestämmelse till 3 kap. 3 § tredje stycket.

4 §

Om värdet av boet vid den efterlevande sambons död överstiger dess värde vid den först avlidna sambons död, ska denna värdeökning tillräknas den efterlevandes arvingar, om det visas att egendom av motsvarande värde tillfallit den efterlevande i arv, gåva eller testamente. Detsamma gäller om det kan antas att boets värdeökning kommer från förvärvsarbete som den efterlevande sambon utfört efter den först avlidna sambons död.

Om den efterlevande sambon har gjort sig skyldig till sådant förfarande som avses i 3 § ska, vid beräkning av om värdeökning föreligger, kvarlåtenskapen ökas med ett belopp som motsvarar den minskning av boet som orsakats av efterlevande sambon.

Paragrafen är ny och reglerar undantag från den proportionella delningen enligt 2 §, nämligen i den situationen att den efterlevande sambons egendom ökat i värde, s.k. förkovran, efter den första sambons död. Paragrafen behandlas i avsnitt 5.3.2 och bestämmelsen har sin förebild i 3 kap. 4 §.

Förevarande paragraf reglerar vad som undantagsvis gäller vid värdestegring i relation till förhållanden vid den första sambons död. Huvudregeln är att värdestegringen ska komma båda sambornas arvingar till godo. Detta gäller också om ökningen är relaterad till egendom som trätt i stället för sådan egendom som fanns vid den första sambons frånfälle.

Av *första stycket första meningen* framgår att bestämmelsen bara aktualiseras om värdet av den efterlevande sambons egendom överstiger värdet av sambornas egendom vid den först avlidnas död. I ett

sådant fall ska boets värdeökning tilläggas den efterlevande sambons arvingar förutsatt att egendom av motsvarande värde har tillfallit den efterlevande sambon antingen i arv eller genom gåva eller testamente. Något orsakssamband mellan förvärvet och boets förkovran behöver inte visas.

Enligt *andra meningen* gäller detsamma, om det kan antas att boets värdeökning kommer från sådant förvärvsarbete som den efterlevande sambon har utfört efter den först avlidna sambons död. Vad gäller frågan om hur dessa, i många fall komplicerade, beräkningar ska hanteras hänvisas till förarbetena till 3 kap. 4 §. (I 6 § tredje stycket finns ytterligare ett undantag. Det gäller den situationen då den efterlevande sambon har ingått ett äktenskap och genom bodelning har fått egendom utöver vad sambon hade innan. Se vidare kommentaren till den paragrafen.)

Det är bara det som överstiger boets värde vid den först avlidnas död som tillfaller den efterlevandes sambons arvingar. Om den efterlevande har förbrukat tillgångar så att det som han eller hon äger understiger boets värde vid den först avlidnas död, men sedan på grund av arv får tillgångar som gör att boet är lika mycket värt som vid den först avlidnas död, har det alltså inte skett någon förkovran som föranleder justering mellan sambornas respektive arvingar.

Andra stycket reglerar den situationen att den efterlevande sambon har vidtagit en sådan åtgärd som beskrivs i 3 §. Vid beräkningen av om det är fråga om en värdeökning, ska den efterlevande sambons kvarlåtenskap ökas med ett belopp som motsvarar den minskning av boet som den efterlevande orsakat enligt 3 §. Skälet är att den först avlidna sambons arvingar inte ska missgynnas.

5 §

Vid delningen av boet efter den sist avlidna sambon har vardera sambons arvingar rätt att på sin lott få egendom, som under samboförhållandet tillhört den sambon. Arvingarna till den sist avlidna sambon har även rätt att på sin lott få egendom som förvärvats av denna efter samboförhållandet. Trots att en fastighet värdemässigt överstiger det som belöper på lotten, får den tas ut, om ersättning lämnas som täcker den andra sidans lott.

I övrigt ska beträffande förrättningen det som föreskrivs om bodelning gälla i tillämpliga delar.

Paragrafen är ny och reglerar lottläggningen vid delningen av boet efter den efterlevande sambon. Paragrafen behandlas i avsnitt 5.3.2 och har sin förebild i 3 kap. 5 §.

Efterarvingarna har inte sin arvsrätt efter den sista avlidna sambon utan efter den först avlidna sambon. Det blir därmed inte fråga om ett arvskifte efter den sist avlidna utan en delning. Detta innebär att reglerna om arvskifte inte kan tillämpas utan vidare. I *första stycket* anges därför att vardera sambons arvingar har rätt att på sin lott få egendom, som under samboförhållandet har tillhört den sambon. Den sist avlidnas arvingar har även rätt till egendom som därefter förvärvats av den efterlevande. Sedan delning har skett mellan arvingarna på ömse sidor, ska den egendom som tillagts den ena sidan skiftas mellan arvingarna på den sidan i enlighet med arvskiftesreglerna (se 23 kap.).

Förrättningen, dvs. delningen mellan arvingarna på båda sidor, är att likna vid en bodelning och enligt *andra stycket* ska reglerna om bodelning gälla i tillämpliga delar.

6 §

Om den efterlevande sambon ingått ett äktenskap och vid sin död efterlämnar en make, ska den efterlevande sambons behållna egendom delas enligt detta kapitel innan bodelning mellan makarna förrättas.

Om det under den efterlevande sambons livstid ska ske bodelning mellan denna och dennas make eller makens arvingar, ska av den efterlevandes egendom före bodelningen undantas egendom till ett värde som motsvarar vad som enligt 2–4 §§ ska tillkomma den först avlidna sambons arvingar.

Det som anges i 4 § för det fall att egendom har tillfallit den efterlevande sambon i arv, gåva eller testamente ska gälla, om den efterlevande sambon genom bodelning med en make, eller annars på grund av giftorätt, har fått egendom utöver vad sambon förut hade.

Paragrafen är ny och reglerar vad som gäller i fråga om delning, om den efterlevande sambon gifter sig och det av den anledningen kan bli aktuellt med en bodelning med den nya maken. Paragrafen behandlas i avsnitt 5.3.2 och har sin förebild i 3 kap. 6 §. I syfte att förenkla läsningen benämns efterlevande sambo i kommentaren till denna paragraf genomgående efterlevande sambo, fast han eller hon är make till följd av det äktenskap som har ingåtts efter den först avlidna sambons död.

Av *första stycket* framgår vad som gäller om den efterlevande sambon vid sin död var gift. Vid den efterlevande sambons död ska först en efterarvsdelning enligt detta kapitel göras. Den efterlevande sambons egendom ska alltså först delas mellan, å ena sidan, den först avlidna sambons arvingar och, å den andra, den efterlevande sambons make och eventuella andra arvingar. Delningen ska i princip ske i samma ordning som om den efterlevande sambon inte hade gift sig. Det gäller oavsett om den efterlevande sambons egendom utgjort giftorättsgods eller enskild egendom i äktenskapet.

Efterarvingarna har alltså rätt till en andel av behållningen i enlighet med vad som framgår av 2–4 §§. Först därefter sker bodelning mellan den efterlevande sambons arvingar och den nya maken. Sedan bodelning slutförts, förrättas arvskifte mellan den efterlevande sambons arvingar och eventuella universella testamentstagare.

När bodelning sker under den efterlevande sambons livstid, är avsikten att den nya maken eller dennas arvingar inte ska få mer än om bodelning hade förrättats till följd av efterlevande sambons död. I en sådan situation ska därför enligt *andra stycket* före bodelningen mellan makarna tas undan ett värde, motsvarande vad som enligt 2–4 §§ belöper på den först avlidna sambons arvingar.

Tredje stycket syftar till att förhindra att den första avlidna sambons arvingar får del i förkovran som uppstått till följd av giftorätt som den efterlevande sambon fått i ett äktenskap.

7 §

Om den efterlevande sambon vid sin död efterlämnar en sambo och bodelning ska förrättas mellan samborna, ska dessförinnan den efterlevande sambons behållna egendom delas enligt detta kapitel.

Om det under den efterlevande sambons livstid ska ske bodelning mellan denna och dennas sambo eller sambons arvingar, ska av den efterlevandes egendom före bodelningen tas ut egendom till ett värde som motsvarar vad som enligt 2–4 §§ ska tillkomma den först avlidna sambons arvingar.

Det som anges i 4 § för det fall att egendom har tillfallit den efterlevande sambon i arv, gåva eller testamente ska gälla, om den efterlevande sambon genom bodelning med en sambo har fått egendom utöver vad sambon förut hade.

Paragrafen är ny och reglerar vad som gäller om den efterlevande sambon har inlett ett nytt samboförhållande. Paragrafen behandlas i avsnitt 5.3.2 och har sin förebild i 3 kap. 7 §.

Första stycket motsvarar det som gäller enligt 6 § första stycket när den efterlevande sambon ingått äktenskap. Om den efterlevande sambon efter den först avlidna sambons död har inlett ett sambo-förhållande och vid sin död efterlämnar sin nya sambo, ska alltså efterarvingarnas rätt brytas ut innan bodelning sker med den nya sambon. En bodelning förutsätter att det finns samboegendom, att avtal eller villkor inte utesluter bodelning och att bodelning begärts av den efterlevande sambon senast vid bouppteckningen.

Även *andra stycket* motsvarar det som gäller enligt 6 § andra stycket. Om bodelning ska ske mellan den efterlevande sambon och den nya sambon eller dennas arvingar, ska av den efterlevandes egendom före bodelningen tas undan egendom som motsvarar den kvotdel som efterarvingarna har rätt till.

Tredje stycket syftar till att hindra att den första avlidna sambons arvingar får del i förkovran som uppstått till följd av bodelning mellan den efterlevande sambon och den nya sambon.

8 §

Detta kapitel gäller inte om samboförhållandet vid arvlåtarens död hade upphört enligt 2 § sambolagen av annan anledning än att någon av samborna avlidit.

Paragrafen är ny och tydliggör att kapitlet inte gäller om samboförhållandet hade upphört vid arvlåtarens död till följd av någon annan anledning än dödsfall. Paragrafen behandlas i avsnitt 5.3.2.

De övriga omständigheter som, enligt 2 § sambolagen, medför att ett samboförhållande upphör är till att börja med att samborna, eller någon av dem, ingår äktenskap eller att samborna flyttar isär. Samboförhållandet anses även upphöra, om en sambo ansöker om förordnande av bodelningsförrättare eller om rätt att få bo kvar i bostaden, eller om en sambo väcker talan om övertagande av bostad. En begäran om bodelning medför dock inte i sig att samboförhållandet anses upphöra eftersom en sådan begäran inte är något som manifesteras på ett för utomstående synbart sätt, se prop. 2002/03:80 s. 29 och Högsta domstolens dom 2025-03-27 i mål T 6320-23 (Samborna i Unbyn).

5 kap. Om allmänna arvsfondens rätt till arv

1 §

Om det inte finns någon arvinge enligt 1–4 kap., ärver allmänna arvsfonden.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

6 kap. Om förskott *på* arv

1 §

Det som arvlåtaren i livstiden har gett en bröstarvinge *ska* avräknas som förskott på *dennas* arv efter arvlåtaren, om inte annat har föreskrivits eller med hänsyn till omständigheterna måste antas ha varit avsett. Är mottagaren en annan arvinge, *ska* avräkning ske endast om detta har föreskrivits eller på grund av omständigheterna måste antas ha varit avsett då egendomen gavs.

Om en make av sitt giftorättsgods *har* gett förskott på arv till en bröstarvinge som är makarnas gemensamma, *ska* avräkning för detta göras på arvet efter den först avlidna maken. Om detta arv inte räcker till, *ska* återstoden *räknas av* på arvet efter den andra maken. *Det* som sagts nu gäller också då en efterlevande make av sådan egendom som omfattas av bröstarvingars arvsrätt enligt 3 kap. 2 § har gett förskott på arv till en bröstarvinge till den först avlidna maken.

2 §

Kostnader, som en förälder har lagt ned på ett barns uppehälle och utbildning, *ska* inte *räknas av* från barnets arv, om föräldern därmed endast fullgjort sin underhållsskyldighet.

Inte heller *ska* från bröstarvinges arv *räknas av* sedvanliga *presenter vars* värde inte står i missförhållande till givarens *ekonomiska* villkor.

3 §

Avräkning av förskott *ska* ske efter egendomens värde vid mottagandet, *om inte annat bör gälla på grund av omständigheterna*.

4 §

Om det som en arvinge *har tagit emot* i förskott *inte fullt ut kan räknas av på arvingens* arvslott, är han *eller hon inte* skyldig att återbära överskottet. *Detta gäller dock inte om en sådan återbäring varit ett villkor från arvlåtarens sida när förskottet lämnades*.

5 §

Om förskott *har getts*, *ska*, för bestämmande av arvslotternas storlek, kvarlåtenskapen före delningen ökas med förskottets värde eller, om avräkning *inte fullt ut* kan ske *från* förskottstagarens arv, med *det som kan räknas av*.

6 §

Om en arvinge som *tagit emot* förskott *har* avlidit före arvlåtaren, *är* förskottstagarens avkomlingar *skyldiga* att *räkna av* förskottet *på* sina arvslotter.

Om ett arv *ska* delas mellan flera grenar och *en* arvinge i en gren *har tagit emot* förskott, *är*, om *arvingen* avlidit före arvlåtaren utan att efterlämna avkomlingar som *får* träda i hans *eller hennes* ställe, övriga arvingar inom samma gren *skyldiga* att *räkna av* förskottet *på* sina arvslotter. *De ska dock inte ärva* mindre del i kvarlåtenskapen än de *skulle ha gjort*, om förskottstagaren *levt*.

7 §

Det som en make av sitt giftorättsgods har gett ett styvbarn eller en avkomling till styvbarn *ska räknas av* på mottagarens arv efter den andra maken, om inte annat har föreskrivits eller med hänsyn till omständigheterna måste antas ha varit avsett. Med samma förbehåll *ska*, om inte annat följer av 1 §, *det som* den efterlevande maken har gett en sådan arvinge eller testamentstagare som enligt 3 kap. 2 § eller 12 kap. 1 § har rätt att ta del i den efterlevande makens bo *räknas av* på mottagarens *andel* i detta. Bestämmelserna i 2–6 §§ *ska* tillämpas även i dessa fall.

I paragraferna har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

7 kap. Om laglott

1 §

Hälften av den arvslott, som enligt lag tillkommer bröstarvinge, utgör hans *eller hennes* laglott.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

2 §

Bröstarvinge är *skyldig* att *från* sin laglott *räkna av det som* han *eller hon* av arvlåtaren *har tagit emot i förskott på sitt arv. Detsamma gäller det som* han *eller hon har tagit emot* på grund av testamente, *om inget* annat *föranleds* av detta.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

3 §

För *att få ut* sin laglott *har* bröstarvinge *rätt att* påkalla jämkning i testamente. *Om det finns* flera förordnanden *ska*, om *inte* annat *framgår* av testamentet, legat utgå före förordnande till universell testamentstagare och legat, som avser viss egendom, utgå före annat. *I* övrigt *ska* nedsättning ske i förhållande till storleken av varje förordnande eller, vad angår förordnande till bröstarvinge, till den del därav som han *eller hon inte* är *skyldig att räkna av från* sin laglott.

Det *som* en bröstarvinge erhåller genom att påkalla jämkning i testamente *ska* inte omfattas av den efterlevande makens rätt till kvarlåtenskapen enligt 3 kap. i andra fall än då jämkningen avser testamentsvillkor som gäller till förmån för den efterlevande maken.

Om ett testamentsförordnande gäller till förmån för en efterlevande sambo och en gemensam bröstarvinge påkallar jämkning, utgår laglotten vid den efterlevande sambons död. Då ska det som föreskrivs i 4 kap. 2–7 §§ tillämpas.

Bröstarvinge, som *inte* inom sex månader efter det han *eller hon fick* del av testamentet på *det* sätt som *anges* i 14 kap. påkallat jämkning genom att *tillkännage sitt anspråk för* testamentstagaren eller genom att väcka talan mot *denna*, har förlorat sin rätt.

I paragrafen, som reglerar jämkning i testamente, har utöver språkliga ändringar ett nytt *tredje stycke* införts. Dessutom har det hittillsvarande tredje stycket blivit ett nytt fjärde stycke. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.2.

Det nya tredje stycket innebär att ett testamentsförordnande till förmån för efterlevande sambo går före de gemensamma bröstarvingarnas rätt att omedelbart få ut sin laglott. Bestämmelsen omfattar alltså inte särkullbarn, dvs. bröstarvingar till enbart den först avlidna sambon.

Möjligheten att testamentera omfattar all egendom, alltså inte bara den del av kvarlåtenskapen som utgör samboegendom.

Hänvisningen till 4 kap. 2–7 §§ innebär att bröstarvingarna har rätt till efterarv efter den först avlidna sambon vid den efterlevande sambons död. Bröstarvingarna behåller alltså sin arvsrätt efter den första avlidna föräldern, men den omvandlas genom testamentsförordnandet till en efterarvsrätt, i likhet med det som gäller för makars gemensamma bröstarvingar.

Om testator har förordnat att den efterlevande sambon ska ärva med full äganderätt och en gemensam bröstarvinge begär jämkning i testamentet för att få ut sin laglott, resulterar begäran endast i att den efterlevande sambons förvärv enligt testamentet såvitt avser laglotten omvandlas från full äganderätt till fri förfoganderätt. Bröstarvingen får alltså inte ut sin laglott förrän efter den efterlevande sambons död.

3 a §

Rätten att få ut sin laglott enligt 3 § gäller inte den bröstarvinge som, genom en dom som får laga kraft, dömts till påföljd för ett uppsåtligt brott som inneburit en allvarlig kränkning mot arvlåtarens person och för vilket lindrigare straff än fängelse i ett år inte var föreskrivet vid tidpunkten för gärningen. Bröstarvingen har inte heller rätt att få ut laglotten om han eller hon har dömts till påföljd för försök, förberedelse eller stämpling till ett sådant brott.

Det som anges i första stycket gäller även om brottet har riktats mot en närstående till arvlåtaren, om detta har inneburit en allvarlig kränkning av den närståendes person. Med närstående avses arvlåtarens make, sambo eller syskon, den som står i rätt upp- eller nedstigande släktskap eller svågerlag till arvlåtaren och bröstarvingar till arvlåtarens make eller sambo.

Paragrafen är ny och ger arvlåtaren rätt att med bindande verkan i testamente begränsa en bröstarvinges rätt till laglott till följd av vissa typer av brott. Den bröstarvinge som begär jämkning i testamentet med stöd av 3 § kommer alltså inte att få ut sin laglott, om förutsättningarna i förevarande paragraf är uppfyllda. Övervägandena finns i avsnitt 7.3.2–7.3.4.

Om bröstarvingen genom en dom som fått laga kraft är dömd till påföljd för ett uppsåtligt brott som inneburit en allvarlig kränkning mot arvlåtarens person och för vilket lindrigare straff än fängelse i ett år inte var föreskrivet vid tidpunkten för gärningen, har denna enligt *första stycket första meningen* inte rätt att få ut sin laglott.

För att laglotten ska kunna begränsas måste bröstarvingen vara dömd genom en dom som får laga kraft. Domen behöver inte ha fått laga kraft vid tidpunkten för arvlåtarens död utan det kan inträffa senare. Bestämmelsen blir dock inte tillämplig om bröstarvingen har begått gärningen före men döms för brottet först efter arvlåtarens död. I sådant fall har arvlåtaren inte möjlighet att begränsa laglotten med bindande verkan. Om bröstarvingen orsakat arvlåtarens död genom gärningen, och den innefattat våld på den dödades person, kan dock rätten att ärva förverkas enligt 15 kap. 1 § andra stycket.

Eftersom bröstarvingen ska vara dömd till påföljd för brottet, kan gärningar som begåtts av personer under 15 år inte medföra någon rätt för arvlåtaren att begränsa laglotten. Detsamma gäller bl.a. om bröstarvingen fått påföljdseftergift.

En förutsättning för tillämpningen är att det brott som bröstarvingen gjort sig skyldig till begåtts med uppsåt. Detta utesluter alltså brott som begåtts av oaktsamhet.

Begreppet allvarlig kränkning avses ha motsvarande innebörd som inom skadeståndsrätten.

Det är straffskalan vid tidpunkten för gärningen som är avgörande vid tillämpningen av bestämmelsen. Det saknar därmed betydelse exempelvis om straffminimum efter det att gärningen begicks sänkts till under fängelse ett år.

I *första stycket andra meningen* anges att bröstarvingen inte heller har rätt att få ut sin laglott om han eller hon har dömts till påföljd för försök, förberedelse eller stämpling till ett sådant brott som anges i första meningen. Även medverkan till ett sådant brott omfattas.

Av *andra stycket* framgår att även brott mot vissa närstående till arvlåtaren medför att en bröstarvinge inte har rätt att få ut sin laglott.

Det är fråga om samma förutsättningar som i första stycket, med den skillnaden att den allvarliga kränkningen ska avse den närståendes person och inte arvlåtarens. Bröstarvingen ska alltså genom en dom som får laga kraft vara dömd till påföljd för ett uppsåtligt brott som inneburit en allvarlig kränkning av den närståendes person och för vilket lindrigare straff än fängelse i ett år inte var föreskrivet vid tidpunkten för gärningen.

Uppräkningen av närstående är uttömmande. Det är vidare förhållandena vid tidpunkten för gärningen som avgör vem som ska anses som närstående till arvlåtaren i aktuellt avseende. Den som var make eller sambo till arvlåtaren vid tidpunkten för gärningen ska alltså anses som närstående och ge arvlåtaren rätt att begränsa laglotten även om äktenskapet eller samboförhållandet upphört vid en senare tidpunkt. Detsamma gäller bröstarvingar till arvlåtarens tidigare make eller sambo och de som varit i svågerlag till arvlåtaren.

Om arvlåtaren begränsat en bröstarvinges laglott, träder avkomlingarna till bröstarvingen inte i dennas ställe såvida arvlåtaren inte förordnat om detta.

Det kan tänka sig att den situationen uppkommer att arvlåtaren i testamente begränsat en bröstarvinges rätt till laglott utan att arvlåtaren hade rätt till det vid den tidpunkten då förordnandet upprättades, men att senare inträffade omständigheter ger arvlåtaren rätt till en sådan begränsning. Det är omständigheterna vid testators död som blir avgörande, dvs. arvlåtarens inskränkning av laglotten ska få genomslag. Det är dock ofta av vikt att testator i sitt testamente tydligt anger skälet för att en bröstarvinge inte ska ha rätt att ärva. Annars finns det en risk för att övriga arvingar, och en eventuell boutredningsman, inte känner till de omständigheter som ger rätt att begränsa laglotten och att testamentet därför jämkas enligt 7 kap. 3 § ÄB. Bland annat kan det gå många år mellan det brott som ger arvlåtaren rätt att begränsa laglotten och att arvet faktiskt aktualiseras.

4 §

Om arvlåtaren i livstiden *har gett bort* egendom under sådana omständigheter eller på sådana villkor att gåvan till syftet är att likställa med testamente, *ska med* avseende *på* gåvan *det som sägs* i 2 och 3 §§ om testamente *tillämpas på* motsvarande *sätt*, om *inte* särskilda skäl *talar emot det. Vid* nedsättning av gåvan *ska* motsvarande del av den *egendom som getts bort* återbäras eller, om det *inte* kan ske, ersättning för dess värde *ges ut*. Vid laglottens beräkning *ska* värdet av den *egendom som getts bort* läggas till kvarlåtenskapen.

Om en bröstarvinge *vill göra gällande rättighet* som avses i första stycket *mot en gåvotagare*, *ska* han *eller hon* väcka talan inom ett år från det *att* bouppteckning efter arvlåtaren avslutades.

Om gåvan inte var fullbordad vid dödsfallet, får den inte göras gällande i den mån det skulle inkräkta på bröstarvinges laglott, om det inte finns särskilda skäl för det.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

5 §

Om arvlåtaren genom testamente *har gett* någon nyttjanderätt, avkomst eller annan förmån att utgå av kvarlåtenskapen eller genom föreskrifter rörande dennas förvaltning eller på annat sätt inskränkt rätten att förfoga över den, *har* bröstarvinge *rätt att* utan hinder av sådant förordnande *få ut* sin laglott i egendom, *som han eller hon får* fritt förfoga *över*.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

7 §

En bröstarvinges rätt enligt detta kapitel att påkalla jämkning av testamente eller gåva *går inte över* till hans *eller hennes* borgenärer.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

9 kap. Om rätt att göra eller *ta* testamente

2 §

Förordnande till annan än den som är född vid testators död eller då är avlad och sedermera *föds levande* är utan verkan.

Utan hinder av *första stycket* gäller förordnande, enligt vilket blivande arvsberättigade avkomlingar till någon, som enligt första stycket *kan ta* testamente, *ska få* egendom *med full äganderätt senast* vid *dennas* död eller då annan, som *ska få* rätt till egendomen, avlider eller hans *eller hennes* rätt *annars* upphör. *I ett sådant förordnande ska syskon, som inte är födda eller avlade vid testators död, behandlas lika.*

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

3 §

Om rätt för utländsk medborgare att här i *landet ta* testamente gäller *det som föreskrivs* om *utländsk medborgares rätt att ärva.*

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

4 §

Skatteverket ska föra ett register för testamenten som är gemensamt för hela landet (testamentsregistret).

Regeringen får meddela föreskrifter om registreringen i testamentsregistret och hur registret ska föras.

Paragrafen är ny och ger Skatteverket uppgiften att föra ett testamentsregister i offentlig regi. Övervägandena finns i kapitel 9.

Av *första stycket* följer att Skatteverket ska föra ett nationellt register. Enskilda ska kunna registrera sina testamenten i registret. Ett testamente måste inte registreras för att vara giltigt. (Bestämmelserna om testamentes ogiltighet i 13 kap. är oförändrade.)

Däremot finns det vissa praktiska verkningar av en registrering i syfte att testamentet efter testatorns död ska läggas fram och kunna få genomslag. Till att börja med framgår det av den föreslagna lydelsen av 14 kap. 4 § att ett registrerat testamente kan användas för

delgivning av den avlidnas testamente med arvingarna, oavsett om det finns ett fysiskt original av testamentet kvar efter testatorns död. Vidare framgår det av det föreslagna tillägget i 20 kap. 5 § att ett registrerat testamente får biläggas boupptecknigen efter den avlidna. Detta får till följd att testamentstagare i det registrerade testamentet i princip ska ha kallats till förrättning.

I offentlighets- och sekretesslagen finns bestämmelser om att det gäller absolut sekretess i verksamhet som avser registrering av testamenten samt för uppgifterna i testamentsregistret (se 22 kap. 5 a §).

I *andra stycket* bemyndigas regeringen att meddela ytterligare föreskrifter om registreringen av testamenten och hur testamentsregistret ska föras. De närmare detaljerna i fråga om testamentsregistret såsom vilka krav som ska gälla för en ansökan om registrering, vilka uppgifter Skatteverket ska ha i anslutning till detta och vilka som ska ha rätt att få del av testamentet efter testatorns död bestäms således genom särskilda förordningsbestämmelser.

10 kap. Om upprättande och återkallelse av testamente

1 §

Testamente *ska* upprättas skriftligen med två vittnen. I deras samtidiga närvaro *ska* testator *skriva under* testamentshandlingen eller vidkännas sin underskrift *på den*. Vittnena *ska* bestyrka handlingen med sina namn. De *ska ha* kännedom om handlingens egenskap av testamente, men det står testator fritt att låta dem veta dess innehåll eller *inte*.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

1 a §

Ett testamente enligt 1 § får upprättas digitalt i ett särskilt system som Skatteverket tillhandahåller för registrering av testamenten. Ett sådant testamente ska skrivas under av testator och vittnena med en sådan avancerad elektronisk underskrift som avses i artikel 3 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 910/2014 av den 23 juli 2014 om elektronisk identifiering och betrodda tjänster för elektroniska transaktioner på den inre marknaden och om upphävande av direktiv 1999/93/EG, i den ursprungliga lydelsen.

Ett testamente som har upprättats enligt första stycket ska registreras i testamentsregistret.

Paragrafen är ny och möjliggör ett digitalt upprättande av testamente (e-testamente) i anslutning till testamentsregistret. Lagtexten har delvis sin förebild i 1 kap. 4 a § FB. Övervägandena finns i kapitel 10.

Enligt *första stycket* kan ett testamente upprättas digitalt i ett särskilt system som Skatteverket tillhandahåller för registrering av testamenten i testamentsregistret (jfr 9 kap. 4 §). Hänvisningen till 1 § innebär att samma formkrav gäller för e-testamenten som för fysiska testamenten. Ett e-testamente ska alltså upprättas i skriftlig form med två vittnen. Testator ska också i vittnenas samtidiga närvaro skriva under testamentshandlingen eller vidkänna sin underskrift på denna. Vidare ska vittnena, som känner till handlingens egenskap av testamente, bestyrka handlingen med sina namn. Formkraven uppfylls delvis på ett annat sätt än för fysiska testamenten. En skillnad är att den skriftliga formen uppfylls helt elektroniskt. En annan skillnad är det sätt på vilket testamentet undertecknas. Formuleringen i första meningen medför också att, när det i andra paragrafer – t.ex. i 2 och 3 §§ – talas om förordnanden enligt 1 §, det även inbegriper e-testamenten.

Enligt *första styckets andra mening* skrivs ett e-testamente under av testatorn och vittnena med en elektronisk underskrift. Därmed finns det inte något hinder mot att testamentet helt upprättas i elektronisk form. Av bestämmelsen följer att om testamentet upprättas digitalt på detta sätt ska testamentshandlingen skrivas under elektroniskt med en sådan avancerad elektronisk underskrift som avses i artikel 3 i EU:s förordning om elektronisk identifiering. Det innebär att underskriften ska uppfylla de krav som anges i förordningen (se artiklarna 3.11 och 26). De elektroniska underskrifter som för närvarande används i Sverige via tjänsterna för e-legitimationer, t.ex. Bank-id, anses generellt uppfylla kraven för avancerade elektroniska underskrifter. Hänvisningen till EU-bestämmelsen är utformad på så sätt att den avser förordningen i en viss angiven lydelse, s.k. statisk hänvisning.

Enligt *andra stycket* ska ett e-testamente registreras i testamentsregistret för att få rättslig verkan. Det är fråga om ett särskilt formkrav för den typen av testamenten. Bestämmelserna i 13 kap. om testamentes ogiltighet gäller även beträffande e-testamenten.

Av 13 kap. 1 § följer att ett testamente som inte upprättats i laga form inte är gällande. Ett testamente som har upprättats digitalt kan

således förklaras ogiltigt om det inte har upprättats i den särskilda tjänst som tillhandahålls för detta, om det signerats med elektronisk underskrift som inte motsvarar kraven för en avancerad elektronisk underskrift, eller om det inte registrerats i testamentsregistret.

Av 14 kap. 4 § respektive 20 kap. 5 § följer att en kopia av ett registrerat e-testamente kan användas för delgivning och bifogas bouppteckningen som bilaga.

2 §

Testamentsvittnena *bör,* vid sina namn, *skriva namnförtydligande. De bör även lämna uppgift om personnummer och yrke samt annat av betydelse för att de ska kunna identifieras. Dessutom bör de i* handlingen *intyga ort och datum då de bevittnade testamentet och* övriga omständigheter som kan vara av betydelse för testamentets giltighet.

Om vittnena *kan identifieras och dessa har* intygat att *testamentet upprättats på det sätt som anges* i 1 §, *ska tilltro fästas till* intyget, *om klandertalan väcks*. *Detta gäller dock inte om det finns* omständigheter *som ger anledning att ifrågasätta* intygets trovärdighet.

I paragrafen finns anvisningar om vilka uppgifter testamentsvittnen bör lämna. Vidare regleras betydelsen av en s.k. vittnesmening. Förutom vissa språkliga ändringar har det förtydligats att vittnena bör lämna sådana uppgifter att de kan identifieras och att bevislättnadsregeln blir tillämplig endast när vittnena kan identifieras. Övervägandena finns i kapitel 11.

Av *första stycket* följer att testamentsvittnena förutom sina namnteckningar bör ange namnförtydligande, personnummer, yrke och andra uppgifter av betydelse för att de ska kunna identifieras. Ett namnförtydligande tar främst sikte på fysiska testamenten. Om personnummer lämnas kommer vittnet i regel alltid kunna identifieras, även långt senare. Skrivs testamentet under med elektronisk underskrift enligt 1 a § kommer det i sig förutsätta att personnummer eller motsvarande anges. Det kan vidare vara av viss praktisk betydelse, liksom tidigare, att vittnena lämnar uppgift om sitt yrke. Om vederbörande saknar personnummer bör i stället andra uppgifter anges såsom ett samordningsnummer, födelsedatum, adress- och kontaktuppgifter och liknande. I första styckets andra mening har även tydliggjorts att vittnesintyget bör innehålla ort och datum för bevitt-

ningen. Bestämmelserna utgör inte några formkrav. Ett testamente kan således bli giltigt även om anvisningarna inte har iakttagits.

I *andra stycket* finns en bevislättnadsregel när tillräckliga uppgifter har lämnats av testamentsvittnena för att de ska kunna identifieras. Den medför att det finns en presumtion för att testamentet har upprättats enligt formkraven. Detta innebär en fördel för testamentstagaren som i regel har bevisbördan för detta. Om inte båda vittnena kan identifieras, blir bevislättnadsregeln således inte tillämplig vid en eventuell klandertalan. Liksom hittills gäller inte heller bevislättnadsregeln om det i övrigt finns omständigheter som ger anledning att ifrågasätta vittnesintygets trovärdighet. I detta avseende har endast språkliga ändringar gjorts.

3 §

Om någon *på grund av* sjukdom eller annat nödfall *är* förhindrad att upprätta testamente *enligt* 1 §, *får* han *eller hon* förordna om sin kvarlåtenskap *genom ett nödtestamente.*

Ett testamente enligt första stycket kan upprättas antingen

1. muntligen inför två vittnen,

2. genom en egenhändigt skriven och undertecknad handling, eller

3. på annat sätt varigenom det tydligt framgår att förordnandet var testatorns yttersta vilja.

Ett nödtestamente är *ogiltigt*, om testator *därefter* under tre månader *kunnat* förordna om sin kvarlåtenskap *på det sätt som anges* i 1 §.

Paragrafen som reglerar förutsättningarna att upprätta ett nödtestamente har omarbetats för att möjliggöra fler och modernare sätt att förordna om sin kvarlåtenskap i nödfall. Övervägandena finns i kapitel 12.

I *första stycket* anges, liksom tidigare, de övergripande förutsättningarna för att kunna förordna om sin kvarlåtenskap genom ett nödtestamente. Språkliga ändringar har gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Till skillnad från tidigare används dock uttryckligen begreppet nödtestamente för den här formen av testamenten.

I *andra stycket* anges numera en uppräkning av de sätt på vilket ett nödtestamente kan upprättas. Såvitt gäller *punkterna 1 och 2* som reglerar muntliga respektive holografiska testamenten har endast språkliga ändringar gjorts. Någon ändring i sak är inte avsedd vilket

innebär att formkraven gäller som tidigare beträffande dessa former av nödtestamenten.

I *punkten 3* anges att ett nödtestamente kan upprättas även på ett annat sätt varigenom det tydligt framgår att förordnandet var testatorns yttersta vilja. Detta innebär att ett klart och tydligt förordnande kan få verkan som testamente oberoende av på vilket sätt det har förmedlats. Till exempel kan ett sådant testamente upprättas i form av e-post, sms, video- eller ljudupptagning. Till skillnad från kraven avseende ett holografiskt testamente, krävs alltså inte en egenhändigt skriven handling. Det finns inte heller något krav på fysisk underskrift eller bevittning. Det centrala är att arvlåtaren på ett eller annat sätt har tillkännagivit sin yttersta vilja i fråga om sin kvarlåtenskap. Det ska således stå klart att uttrycket kommer från arvlåtaren och att detta var dennes yttersta vilja och förordnande. Det är den som vill åberopa uttrycket som ett testamente som ska presentera tillräckligt underlag om detta.

Utgångspunkten är att ett nödtestamente enligt punkten 3 ska delges arvingarna och hanteras i bouppteckning samt vid arvskifte på motsvarande sätt som andra testamenten. Särskilda regler om delgivning finns i 14 kap. 4 §. För fall där det råder oenighet om huruvida ett visst uttryck kan anses utgöra ett nödtestamente enligt punkten 3 finns dock en särskild taleregel i 14 kap. 7 §.

I *tredje stycket* har språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda.

5 §

Om testator *på det sätt* som gäller för *upprättande av testamente har* återkallat sitt förordnande eller har förstört testamentshandlingen eller *annars* otvetydigt *gett* tillkänna att förordnandet *inte* längre var uttryck för hans *eller hennes* yttersta vilja, är förordnandet utan verkan.

En utfästelse att *inte* återkalla *ett* testamente är *inte* bindande.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

6 §

Om någon, i samband med återkallelse av visst förordnande eller *annars*, *vill* göra *ett* tillägg till sitt testamente, gäller *det som är föreskrivet* om upprättande av testamente.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

7 §

Om någon genom ensidig återkallelse eller ändring av inbördes testamente väsentligt rubbat förutsättningarna för det ömsesidiga förordnandet, *har* han *eller hon förlorat* sin rätt på grund av testamentet.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

11 kap. Om *tolkningen av testamenten*

1 §

Testamenten ska tolkas på det sätt som kan antas överensstämma med testators vilja. *Det som föreskrivs* i 2–9 §§ *ska bara tillämpas om inte annat* med hänsyn till förordnandets syfte och övriga omständigheter får anses följa av förordnandet.

Om ett testamente genom felskrivning eller annars till följd av misstag *har* fått *ett* annat innehåll än testator*avsett*, *ska* det *ändå* verkställas, *om den* rätta meningen kan *klarläggas*.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

2 §

Legat *ska utges före arvskifte* och *inte räknas på* viss lott.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

3 §

Om inte samtliga legat *kan utges*, *ska* legat som avser viss egendom *ha* företräde framför annat, men i övrigt *ska* nedsättning ske efter legatens värde.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

4 §

Om ett förordnande *avser* viss egendom och *den inte finns* i kvarlåtenskapen, är förordnandet utan verkan.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

5 §

Om viss egendom, *som ett* förordnande *avser*, *belastas* av panträtt eller annan rättighet, *har* testamentstagaren *inte rätt till ersättning för detta*.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

6 §

Om en testamentstagare *dör* innan hans *eller hennes* rätt *har* inträtt eller *om* testamentet *annars inte kan* verkställas *avseende honom eller henne*, *ska testamentstagarens* avkomlingar träda i hans *eller hennes* ställe, *om* de *haft rätt att ärva* testator.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

7 §

Om testator har förordnat om hela kvarlåtenskapen eller om allt som *inte* utgör bröstarvinges laglott, och testamentet *inte kan* verkställas *i fråga om* viss testamentstagare, *ska* universella testamentstagares lotter *ökas* i motsvarande mån. *Detta gäller dock inte om annat följer av 6 §.*

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

7 a §

Om en make har förordnat genom testamente till förmån för någon annan än den andra maken, men testamentet helt eller delvis inte har kunnat verkställas vid den förstnämnda makens död på grund av basbeloppsregeln i 3 kap. 1 a §, ska testamentet i stället verkställas vid den efterlevande makens död.

Paragrafen är ny och innehåller en tolkningsregel om att en testamentstagare som får stå tillbaka på grund av att basbeloppsregeln i 3 kap. 1 a § är tillämplig ska ha rätt till efterarv, om inte annat följer av testamentet. Övervägandena finns i avsnitt 6.1.

8 §

Om en make *har* gjort testamente till den andra maken är förordnandet utan verkan, om äktenskapet är upplöst vid testators död eller mål om äktenskapsskillnad då pågår. Detsamma gäller, om någon har gjort testamente till sin sambo men samboförhållandet har upphört före testators död.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

9 §

Om testator har förordnat att egendom som tillkommer *en* arvinge eller testamentstagare, *ska användas på visst sätt (ändamålsbestämmelse) är denna skyldig* att verkställa förordnandet. I andra fall *ska en* ändamålsbestämmelse verkställas *före arvskiftet*.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

10 §

Med legat *avses en* särskild *förmån som getts* i *ett* testamente, såsom *en* viss sak eller *ett* visst penningbelopp eller *en* nyttjanderätt till egendom eller *en* rätt att *få* ränta eller *avkastning från denna*.

En universell testamentstagare är den som testator *har satt in* i *en* arvinges ställe genom att tillerkänna honom *eller henne* kvarlåtenskapen i dess helhet, *en* viss andel av kvarlåtenskapen eller *ett* överskott *från den*.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

12 kap. Om testamentstagares rätt i vissa fall

1 §

Om det genom testamente *har förordnats* att egendom, som tillkommer *en* efterlevande make såsom arvinge eller universell testamentstagare, *ska tillfalla annan* sedan makens rätt upphört, *ska det som sägs* i 3 kap. *tillämpas på motsvarande sätt*, *om inte* annat följer av testamentet.

Om det genom testamente har förordnats att egendom, som tillkommer efterlevande sambo som universell testamentstagare, ska tillfalla annan sedan sambons rätt upphört, ska det som sägs i 4 kap. tillämpas på motsvarande sätt, om inte annat följer av testamentet.

Paragrafen innehåller bestämmelser om efterarv till egendom som i första hand tillkommer en efterlevande make såsom arvinge eller universell testamentstagare. Utöver språkliga ändringar i första stycket har i *andra stycket* införts jämförbara bestämmelser om det genom testamente har förordnats att egendom som tillkommer efterlevande sambo som universell testamentstagare, ska tillfalla annan sedan sambons rätt upphört. I denna situation ska det som sägs i 4 kap. tillämpas på motsvarande sätt, om inte annat följer av testamentet. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.2.

2 §

Om någon genom testamente *har fått* nyttjanderätten till egendom, *som någon annan ska få* äganderätten *till* vid testators död eller senare, gäller *det som är föreskrivet* i 3–9 §§, *om inte något* annat följer av testamentet.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

3 §

Nyttjanderättshavaren förvaltar egendomen och *får* avkastningen *av den*. Vid förvaltningen *ska* han *eller hon också ta hänsyn till* ägarens rätt och bästa. Egendomen *får inte* sammanblandas med annan, *om det inte behövs för att den ska kunna användas på avsett sätt*.

Nyttjanderättshavaren *ska stå för* alla *nödvändiga* kostnader för egendomen som *bör betalas* med avkastningen under hans *eller hennes* besittningstid.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

4 §

Lösören som *inte har något* särskilt värde för ägaren *får avyttras av nyttjanderättshavaren*. *Finns det* särskilda skäl till avyttring eller pantsättning av annan lös egendom och *är det inte möjligt att få* ägarens medverkan *till en sådan åtgärd*, *får* rätten på ansökan *ge* nyttjanderättshavaren *rätt* att *vidta* åtgärden. *Nyttjanderättshavaren har rätt att säga upp och ta emot betalning för fordringar*.

Nyttjanderätten får inte överlåtas.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

5 §

Kapitalbelopp *ska göras räntebärande av nyttjanderättshavaren på det sätt som* föreskrivs om omyndigs medel i 13 kap. 5 och 7 §§ föräldrabalken. *Det gäller dock inte* om ägaren eller, när *det inte är möjligt att få* hans *eller hennes* samtycke, rätten *har medgett något* annat. *Även* utan sådant tillstånd *får nyttjanderättshavaren på nytt ta det* som *använts* i jordbruk eller annan näring i anspråk för samma ändamål, *och använda* mindre belopp, som *annars har* influtit för avyttrade lösören, *till inköp av egendom av samma slag*.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

6 §

Ägaren får inte utan nyttjanderättshavarens samtycke överlåta eller *annars* förfoga över egendomen. *I fråga om* fast egendom eller tomträtt *ska* samtycket lämnas skriftligen med två vittnen.

Om ägaren inte kan få ett samtycke enligt första stycket, *får* rätten på ansökan tillåta åtgärden, när *det finns* skäl *för det*.

Om ägaren utan *nödvändigt* samtycke *har* förfogat över egendom, är åtgärden *ogiltig*, om nyttjanderättshavaren påstår det.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

7 §

Egendom som omfattas av nyttjanderätten *får inte utmätas* för ägarens *skuld*, *om inte egendomen är förenad med särskild förmånsrätt* eller *det är* fråga om en *skuld som* ägaren *ansvarar* för enligt 21 kap.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

8 §

Det som *har* trätt i stället för egendom som omfattats av nyttjanderätten *ska* tillhöra ägaren.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

9 §

Om nyttjanderättshavaren genom vanvård av egendomen eller genom annat otillbörligt förfarande uppenbarligen *riskerar* ägarens bästa, får rätten på ansökan ålägga honom *eller henne* att ställa säkerhet för egendomen eller också förordna, att denna *ska* ställas under vård och förvaltning av god man som avses i 11 kap. föräldrabalken.

För skada, som nyttjanderättshavaren uppsåtligen eller av vårdslöshet vållat ägaren, *ska* ersättning betalas, då nyttjanderätten upphör eller egendomen ställs under vård och förvaltning av god man.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

10 §

Om det genom testamente *har* förordnats att legat *ska* tillfalla två eller flera efter varandra, *ska det som föreskrivs* i 9 § *tillämpas på* motsvarande *sätt*, om någon *av* dem, *på det sätt som sägs där, riskerar en efterföljande testamentstagares bästa eller orsakar denna skada. Det gäller dock inte om något annat följer av testamentet.*

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

11 §

Om någon enligt *ett* testamente *ska få avkastning* av egendom i kvarlåtenskapen och *om* egendomen, till betryggande av hans *eller hennes* rätt *ska* sättas under särskild vård, *ska* den ställas under förvaltning av god man som avses i 11 kap. föräldrabalken. *Det gäller dock inte om något annat följer av testamentet.*

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

12 §

Ett förvärv genom förordnande i testamente, som innebär att *ett* visst område av *en* fastighet som legat kommer i särskild ägares hand, är giltigt endast om fastighetsbildning sker i överensstämmelse med förordnandet genom *en* förrättning, som *har sökts* senast sex månader efter det *att* testamentet *har fått* laga kraft och legatet utgivits samt, om förrättningen *inte* är avslutad vid utgången av nämnda tid, *ska* verkställas på grundval av förordnandet.

Det som sägs i första stycket *tillämpas på* motsvarande *sätt* i fall då legatet avser andel i fastighet med villkor att andelen *ska* utbrytas genom fastighetsbildning eller fastighets andel i mark som är samfälld för flera fastigheter.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

13 §

Den som genom förordnande i testamente *har fått en* andel i fastighet *som legat*, *och där fastigheten* i sin helhet ingår i dödsboet efter testator, utan villkor att andelen *ska* utbrytas genom fastighetsbildning innehar fastigheten under samäganderätt med den eller de andra delägarna.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

13 kap. Om testamentes ogiltighet

1 §

Ett testamente gäller inte om testator *inte var* behörig att förordna om sin kvarlåtenskap eller *om* testamentet *inte är* upprättat i laga form. I fall *som anges* i 10 kap. 4 § andra stycket är dock testamentet *ogiltigt bara* i den del som avses *där*.

3 §

Ett testamente gäller inte om någon *har tvingat* testator att upprätta *det* eller *har* förmått *testator till det* genom missbruk av *hans eller hennes* oförstånd, viljesvaghet eller beroende ställning.

Det som sägs i första stycket gäller också, om testator blivit förledd *på ett svikligt sätt* att upprätta testamentet eller om *testator annars varit i en felaktig föreställning* som varit *avgörande* för hans *eller hennes* vilja att göra testamentet.

I paragraferna har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

14 kap. Om delgivning och klander av testamente

4 §

Ett testamente ska delges *en* arvinge genom överlämnande av testamentshandlingen i bestyrkt *kopia*. *Om det finns en registrerad testamentshandling får en kopia av den handlingen användas för delgivning. Ett muntligt testamente enligt 10 kap. 3 § andra stycket 1 ska delges arvinge genom överlämnande av* protokoll över förhör med testamentsvittnena eller annan skriftlig uppgift om testamentets innehåll. *Om testamentet har upprättats i annan form, ska det delges arvingarna antingen genom överlämnande av en skriftlig uppgift om*

testamentets innehåll eller en upptagning som utvisar testamentets innehåll. Delgivning behövs dock inte med en arvinge som har godkänt testamentet.

Om testator, *förutom* make, *efterlämnar* arvingar som avses i 3 kap. 2 § *ska* testamentet *delges* dem som vid tiden för delgivningen *står* närmast till arv efter testator.

Om det finns flera testamentstagare *och en av dem har verkställt delgivning gäller detta även* för *övriga testamentstagare*.

Paragrafen gäller delgivning av testamente. Det har tillkommit en bestämmelse om att en kopia av ett registrerat testamente får användas vid delgivning. Vidare har bestämmelsen omarbetats för att det ska vara möjligt att delge nya former av nödtestamenten. Överväg-andena finns huvudsakligen i avsnitt 9.6.2, 10.7.2 och 12.4.

Enligt *första stycket första meningen* är utgångspunkten att testamentet ska delges genom överlämnande av en bestyrkt kopia av den fysiska originalhandlingen. Ändringen i *andra meningen* medför att även ett registrerat testamente kan användas för delgivning med arvingarna. Är det fråga om ett fysiskt testamente som har registrerats gäller detta oavsett om originalet kan visas upp efter dödsfallet. Det kan också gälla ett testamente som upprättats digitalt enligt 10 kap. 1 a § och registrerats.

Som sägs i första meningen är delgivning aktuellt i fråga om testamente, dvs. testators yttersta vilja. Även om det inte uttryckligen framgår av lagtexten är avsikten att en registrerad version av ett testamente presumeras ge uttryck för testatorns yttersta vilja, när det inte finns något som tydligt talar i motsatt riktning. Exempel på sådant som talar i motsatt riktning är om det registrerade testamentet har återkallats, eller om det finns ett senare testamente som inte har registrerats; då är i regel delgivning av det registrerade testamentet inte nödvändigt. Detta innebär också att ett fysiskt testamente som har registrerats inte per automatik ska presumeras ha återkallats om originalet inte finns kvar vid testatorns död.

Första stycket tredje meningen är en anpassning till den omarbetade bestämmelsen i 10 kap. 3 § och innebär inte någon ändring i sak. Muntliga testamenten kan således liksom tidigare delges arvingarna genom överlämnande av protokoll över förhör med testamentsvittnena eller annan skriftlig uppgift om testamentets innehåll.

I *första stycket fjärde meningen* har ett tillägg gjorts för att möjliggöra delgivning av nödtestamenten som har upprättats på annat sätt än enligt 10 kap. 3 § andra stycket 1 eller 2. Som nämns ovan är ut-

gångspunkten att testamentet, om det är möjligt, ska delges genom överlämnande av en bestyrkt kopia av testamentshandlingen. När det exempelvis gäller olika slags upptagningar kan sådana däremot delges arvingarna antingen genom överlämnande av en skriftlig uppgift eller en upptagning (originalet eller en kopia) som utvisar innehållet. Det viktiga är att underlaget ger ett tydligt och oförvanskat besked om testamentets innehåll. Av 7 § följer att delgivning av nödtestamenten enligt 10 kap. 3 § andra stycket 3 förutsätter att det inte råder oenighet om att det är fråga om ett sådant testamente. Vaga eller osäkra uttryck kommer på så sätt sällan kunna delges arvingarna såsom ett testamente, utan i stället förutsätta en särskild talan.

Liksom tidigare krävs enligt *första stycket sista meningen* att delgivning inte behövs med arvinge som godkänt testamentet.

I *andra* och *tredje styckena* är det endast fråga om språkliga ändringar.

5 §

Om en arvinge *vill* göra gällande att *ett* testamente är *ogiltigt* enligt 13 kap., *ska arvingen* väcka klandertalan *om detta* inom sex månader efter det *att* han *eller hon* delgavs testamentet enligt bestämmelserna i 4 §. *Om talan inte har väckts inom* denna tid, *har arvingen förlorat sin rätt att föra talan. I 7 § andra stycket finns en särskild bestämmelse om klander av vissa nödtestamenten enligt 10 kap. 3 § andra stycket 3.*

I 7 kap. finns bestämmelser om påkallande av jämkning i testamente för *att få ut sin* laglott.

I paragrafen, som gäller möjligheten för arvingarna att enligt de grunder som anges i 13 kap. klandra ett testamente inom viss tid, har tillägg gjorts med en upplysning om att en särskild ordning gäller beträffande vissa nödtestamenten. Överväganden finns i avsnitt 12.4.

I *första stycket första och andra meningen* har endast språkliga ändringar gjorts. Någon ändring i sak är inte avsedd. I *sista meningen* har däremot ett tillägg gjorts med hänvisning till 7 § andra stycket. Genom hänvisningen tydliggörs att det finns särskilda regler om klandertalan när ett nödtestamente enligt 10 kap. 3 § andra stycket 3 har prövats av domstol enligt 7 § första stycket. Särregleringen gäller på så sätt endast vissa testamenten av detta slag. När det inte råder oenighet i den mening som avses i 7 § om att det i och för sig är fråga om ett nödtestamente, men arvingarna vill göra gällande

ogiltighetsgrunder enligt 13 kap. 2 och 3 §§, gäller den ordinära klanderfristen om sex månader från delgivning.

I *andra stycket* har endast språkliga ändringar gjorts.

6 §

En arvinges rätt att väcka talan om klander av testamente övergår *inte* till hans *eller hennes* borgenärer.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

7 §

Finns det oenighet i fråga om huruvida en handling, en upptagning eller ett annat uttryck är ett nödtestamente enligt 10 kap. 3 § andra stycket 3 ska den som vill åberopa detta som ett testamente föra talan om den frågan. Om den mot vilken talan väcks vill göra gällande att testator inte varit behörig att förordna om sin kvarlåtenskap enligt 13 kap. 1 § ska en sådan invändning göras inom ramen för denna process.

Om en sådan talan inte har väckts inom sex månader från det att bouppteckningen efter arvlåtaren avslutades, ska uttrycket inte anses utgöra ett testamente.

När talan väckts enligt första stycket och en domstol har fastställt att det är fråga om ett nödtestamente, får klandertalan enligt 5 § i fråga om ogiltighet enligt 13 kap. 2 och 3 §§ väckas av en arvinge inom tre månader från den dag då domen har fått laga kraft.

Paragrafen är ny och innehåller en särskild taleregel avseende nödtestamenten enligt 10 kap. 3 § andra stycket 3 samt en särskild regel om en efterföljande klandertalan beträffande sådana testamenten. Övervägandena finns i avsnitt 12.4.

Av bestämmelsen i *första stycket* framgår att den som vill åberopa ett nödtestamente enligt 10 kap. 3 § andra stycket 3 vid oenighet med arvingarna har process- och bevisbördan för att det uttryck som åberopas utgör ett sådant testamente. Det innebär i praktiken att testamentstagaren behöver väcka en fastställelsetalan om att det uttryck som åberopas ska förklaras utgöra ett nödtestamente i de fall arvingarna inte godtar detta. Arvingarna kan t.ex. göra gällande att det är fråga om en förfalskning eller att det är något annat än ett slutligt förordnande om kvarlåtenskapen. Till skillnad från vad som

gäller i fråga om andra testamenten, krävs inte att arvingarna inledningsvis invänder mot det påstådda testamentet genom en klandertalan.

Om testamentstagaren väcker en fastställelsetalan om det påstådda nödtestamentet, ska han eller hon bevisa att det är fråga om ett slutligt förordnande om kvarlåtenskap och ingen annan typ av handling, samt att det kommer från arvlåtaren och inte är en förfalskning eller liknande. Att testamentstagaren ska visa att det är ett nödtestamente enligt 10 kap. 3 § andra stycket 3 medför även att han eller hon ska visa att det var fråga om en nödfallssituation enligt första stycket i nämnda paragraf. Som ett exempel kan en videoupptagning av testatorn i många fall ge ett relativt säkert besked om såväl tidpunkt som testatorns förordnande och det tillstånd denne befann sig i. Om det inte finns något som talar emot det, kan man i regel utgå från att det är testator som är avsändare av ett budskap, om det har skapats eller skickats med hjälp av ett elektroniskt hjälpmedel och det t.ex. krävts ansiktsigenkänning, en kod eller ett lösenord för att öppna eller använda hjälpmedlet.

Vidare framgår av *andra meningen* i *första stycket* att den mot vilken talan väcks inom ramen för denna process ska framställa eventuella invändningar om att testator inte varit behörig att förordna om sin kvarlåtenskap enligt 13 kap. 1 §. Om en sådan invändning framförs, ska den som väcker talan bevisa att testatorn var behörig att förordna om sin kvarlåtenskap.

Av *andra stycket* följer att talan ska väckas inom sex månader från det att bouppteckningen avslutades. I allmänhet anses en bouppteckning avslutad när den är förrättad, inte när den har registrerats hos Skatteverket. Bouppteckning ska, liksom i andra fall där det kan förekomma oenighet eller pågå tvist, i regel förrättas senast tre månader efter dödsfallet. Väcks inte talan inom sex månader har den som velat åberopa ett nödtestamente enligt 10 kap. 3 § andra stycket 3 förlorat sin rätt till del i kvarlåtenskapen med ett sådant testamente som grund. Förrättande av bouppteckning förutsätter varken att ett eventuellt testamente har delgetts arvingarna eller att det blivit slutligt avgjort huruvida ett testamente gäller. I många fall kommer det i vart fall senast vid förrättningen framgå huruvida det råder sådan oenighet som avses i bestämmelsen.

I *tredje stycket* finns en i förhållande till 5 § särskild regel i fråga om en efterföljande klandertalan. Bestämmelsen innebär att arving-

arna har rätt att klandra ett nödtestamente enligt bestämmelserna i 13 kap. 2 och 3 §§ även sedan en domstol fastställt att detta utgör ett förordnande om kvarlåtenskap som otvetydigt kommer från den avlidne som varit behörig att förfoga över sin kvarlåtenskap. Ett sådant testamente kommer alltså, liksom andra testamenten, på talan av arvingarna kunna förklaras ogiltigt om det har upprättats under påverkan av en psykisk störning, tvång eller påtryckningar av olika slag.

Nödtestamentets ogiltighet på dessa grunder kan komma under prövning antingen (1) genom klander i vanlig ordning när testamentet i och för sig accepterats som ett förordnande om kvarlåtenskap men arvingar ifrågasätter dess giltighet med grunder hänförliga till 13 kap. 2 eller 3 §§, (2) genom att arvingarna gör invändningar avseende såväl uttryckets karaktär eller testators behörighet som grunder hänförliga till 13 kap. 2 eller 3 §§ i en process enligt den särskilda taleregeln, eller (3) genom att arvingarna väcker talan om klander inom den nya fristen som föreslås, sedan en domstol enligt den särskilda taleregeln fastställt att det är fråga om ett nödtestamente. I de flesta fall är det mest praktiska och kostnadseffektiva att arvingarna gör sådana invändningar redan i en process enligt första stycket. Det kan dock förekomma situationer där detta inte är möjligt eller framstår som rimligt.

Av tredje stycket framgår att om frågorna inte prövats i samband med talan enligt första stycket så får en klandertalan väckas inom tre månader från den dag då domen har fått laga kraft. Av 5 § följer att rätten till talan annars går förlorad.

15 kap. Om förverkande av rätt att *ärva* eller *ta* testamente

1 §

Den som genom brott uppsåtligen har dödat någon får inte *ärva denne* eller *ta* testamente efter denne. Är den dödade arvinge eller testamentstagare efter någon annan, får gärningsmannen inte bättre rätt till arv eller testamente efter denne än om den dödade hade *levt*.

Det som sägs i första stycket gäller även när någon annars har orsakat någon annans död genom en uppsåtlig gärning som innefattat våld på den dödades person och utgjort brott för vilket lindrigare straff än fängelse i ett år inte är föreskrivet. *Att* försätta någon i vanmakt eller annat sådant tillstånd *ska jämställas med våld*. *Detsamma gäller när den som utsatts för*

brottet inte har avlidit men till följd av gärningen på ett bestående sätt blivit oförmögen att genom testamente ge uttryck för sin vilja.

Det som sägs i första och andra styckena gäller inte, om gärningsmannen var under femton år.

Det som sägs i första och andra styckena gäller inte heller, om det *finns* synnerliga skäl *mot det* med hänsyn till gärningens beskaffenhet. Vid bedömningen av om det med hänsyn till gärningens beskaffenhet *finns* synnerliga skäl *ska* också beaktas,

1. om gärningsmannen begick gärningen under påverkan av en allvarlig psykisk störning, eller

2. om gärningsmannen var under arton år och hans *eller hennes* handlande stod i samband med uppenbart bristande utveckling, erfarenhet eller omdömesförmåga hos honom *eller henne*.

Paragrafen innehåller grundläggande bestämmelser om förverkande av rätten att ta arv eller testamente. Utöver språkliga justeringar har ett tillägg gjorts i *andra stycket tredje meningen*. Övervägandena finns i avsnitt 7.3.5.

Tillägget innebär att en arvinge som genom en uppsåtlig gärning som innefattat våld på arvlåtarens person, varigenom denna försatts i ett sådant tillstånd att han eller hon är varaktigt oförmögen att ge uttryck för sin vilja, inte ska ha rätt att ta arv efter denna. Detsamma gäller den testamentstagare som agerat på samma sätt mot testator. Undantag gäller dock om någon av situationerna i tredje och fjärde stycket är tillämpliga.

2 §

Har någon genom tvång, förledande eller missbruk av annans oförstånd, viljesvaghet eller beroende ställning förmått *denna* att upprätta eller återkalla *ett* testamente eller att avstå *från det*, har han *eller hon* förverkat rätten *ärva* eller *ta* testamente efter *denna*, *om det inte finns* särskilda skäl *emot det*. *Detta ska tillämpas på motsvarande sätt när* någon uppsåtligen *har* förstört eller undanhållit *ett* testamente.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

3 §

Det som sägs i 1 och 2 §§ om den som har begått ett brott gäller också var och en som har medverkat till brottet *på det sätt som* sägs i 23 kap. 4 och 5 §§ brottsbalken.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

4 §

Om någon *har* förverkat sin rätt att *ärva*, *ska arvet fördelas så som om han eller hon* hade dött före arvlåtaren.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

16 kap. Om preskription av rätt att *ärva* eller *ta* testamente

1 §

Om en till namnet känd arvinge efter den döde *vistas* på okänd ort *när bouppteckningen förrättas*, ska det hos Skatteverket anmälas av den som har boet i sin vård. När sådan anmälan sker eller förhållandet annars blir känt, ska Skatteverket utan dröjsmål kungöra i Post- och Inrikes Tidningar, att arv efter den döde tillfallit den *som är borta*, med uppmaning till honom eller henne att göra sin rätt till arvet gällande inom fem år från den dag då kungörelsen var införd i tidningen. I kungörelsen ska *namnet på* den *som är borta* anges.

I fall som avses i 3 kap. 2 § ska, vid tillämpning av vad *som* nu sagts, den rätt, som tillkommer den först *avlidn*a makens arvingar i den efterlevandes bo, behandlas som arv efter den efterlevande maken.

2 §

Om det, när bouppteckning förrättas, inte *kan klarläggas* huruvida *det finns en* arvinge som före Allmänna arvsfonden eller före eller jämte annan känd arvinge är berättigad till arv, ska Skatteverket, på anmälan av den som har boet i sin vård eller då förhållandet annars blir känt, utan dröjsmål kungöra arvfallet i Post- och Inrikes Tidningar, med uppmaning till okända arvingar att göra sin rätt till arvet gällande inom fem år från den dag då kungörelsen var införd i tidningen. Detta gäller också om det vid bouppteckningen finns

kännedom om *en* arvinge men det saknas kunskap såväl om arvingens namn som om hans eller hennes vistelseort.

3 §

Är *en* testamentstagare okänd eller vistas han *eller hon på* okänd ort, *ska det som sägs* i 1 § första stycket om anmälan och kungörelse angående arv *tillämpas på* motsvarande *sätt* med avseende *på* testamentsförordnandet.

Om testamentstagarens rätt *ska* inträda vid *någon* annan tid än testators död, *får* kungörelse *inte* ske förrän den tiden är inne.

3 a §

Om, vid någons död, faderskapet till honom eller henne inte *är* fastställt och är fadern inte heller på annat sätt känd för annan dödsbodelägare, boutredningsman eller den som sitter i boet, *ska* den som vill grunda arvsrätt på faderskapet göra sin rätt gällande inom tre månader från dödsfallet eller, om boupptecknings förrättas senare, senast vid boupptecknings.

Det som sägs i första stycket tillämpas också i fråga om föräldraskap enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken.

4 §

En arvinge eller *en* testamentstagare, som *inte ska* göra sin rätt gällande *enligt det som sägs* i 1–3 a §, *ska* göra det inom tio år från dödsfallet eller, om hans *eller hennes* rätt inträder först vid *en* senare tidpunkt, från denna.

5 §

Om en arvinge eller testamentstagare *undandrar sig* att ge tillkänna huruvida han eller hon vill göra anspråk på arv eller på rätt enligt testamentet, får Skatteverket förelägga honom eller henne att göra sin rätt gällande inom sex månader från det att föreläggandet delgavs honom eller henne. Delgivning får inte ske enligt 34–38 och 48 §§ delgivningslagen (2010:1932).

Ett sådant föreläggande ska meddelas på ansökan av någon som är berättigad till arvingens eller testamentstagarens del i kvarlåtenskapen om denne försummar att bevara sin rätt.

6 §

Om en arvinge eller testamentstagare, utan att tillträda kvarlåtenskapen eller sin lott *i den*, *vill* göra sin rätt gällande, ska han eller hon anmäla sitt anspråk hos god man, om sådan förordnats att bevaka hans eller hennes rätt, eller hos varje dödsbodelägare som tillträtt kvarlåtenskapen eller, om skifte inte skett, hos boutredningsman eller annan som sitter i boet. Anmälan får också göras hos Skatteverket.

Om en god man *har* tagit emot anmälan, ska han eller hon tillkännage den hos Skatteverket. Om anmälan gjorts eller tillkännagetts hos Skatteverket, ska verket se till att underrättelse översänds med posten till övriga dödsbodelägare, vilkas namn och vistelseort är upptagna i boupptecknin gen efter den döde eller annars är kända för Skatteverket.

7 §

Om en arvinge eller testamentstagare *inte* inom *den* tid, som *anges* i 1–5 §§ för varje fall, *har* tillträtt kvarlåtenskapen eller sin lott *i den* eller *har* anmält anspråk *på det enligt det som sägs* i 6 §, *har* han *eller hon förlorat* sin rätt.

8 §

Ett arv, som *en* arvinge *har förlorat* enligt 7 §, *ska* tillfalla dem som skulle *ha* varit berättigade *till det*, om arvingen avlidit före arvlåtaren eller, i fall som avses i 3 kap. 2 §, före den sist *avlidna* maken.

9 §

Närmare bestämmelser om *sådan* kungörelse *som föreskrivs* i 1–3 §§ meddelas av regeringen.

I paragraferna har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

17 kap. Om arvsavtal

1 §

Har någon i fråga om arv efter den som ännu lever träffat avtal med annan än *denna*, är det *ogiltigt*.

Detsamma gäller avtal angående rätt på grund av testamente.

2 §

Om en arvinge, genom *att godkänna ett* testamente eller *på annat sätt*, skriftligen hos arvlåtaren *avsäger sig* sin rätt till arv, är det gällande. *En bröstarvinge har* dock *rätt att få ut* sin laglott. *Detta gäller dock inte om bröstarvingen har* avstått från *laglotten* mot *skälig ersättning* eller *om* egendom, *som svarar* mot laglotten, tillkommer arvingens make enligt testamente eller tillfaller hans avkomlingar enligt lag eller testamente med föreskrift om fördelning på *det* sätt *som är föreskrivet* om bröstarv.

En underårig får inte avsäga sig arv. Den som har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken får inte avsäga sig arv utan förvaltarens skriftliga samtycke.

Om något annat inte framgår av omständigheterna, gäller *en* arvsavsägelse också mot *en* arvinges avkomlingar.

3 §

Ett avtal, varigenom *en* arvlåtare *har* förfogat över sin kvarlåtenskap, *gäller inte*. *En* utfästelse om *en* gåva, som *inte får* göras gällande under givarens livstid, är giltig *bara om det* följer av *det som föreskrivs* om testamente.

I paragraferna har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

18 kap. Allmänna bestämmelser om dödsbo

1 §

Har inte särskild dödsboförvaltning anordnats enligt 19 kap. *ska* efterlevande make eller sambo, arvingar och universella testamentstagare (dödsbodelägare) gemensamt förvalta den dödes egendom under boets utredning. De företräder därvid dödsboet mot tredje man samt har rätt att tala och svara i mål som rör boet. Åtgärder som inte tål att uppskjutas får företas även om någon delägares samtycke inte kan inhämtas.

Har bodelning skett efter arvlåtarens död eller *ska* bodelning inte ske, är en efterlevande make eller sambo inte dödsbodelägare, om maken eller sambon *inte* är arvinge eller universell testamentstagare.

Den som har rätt att ta arv eller testamente först sedan en annan arvinge eller universell testamentstagare har avlidit är delägare i dennes bo men inte i arvlåtarens. *Detsamma gäller den som har en rätt till arv på grund av försäkringsersättning enligt 3 kap. 2 §.*

Innan testamente blivit ståndande, anses såsom delägare såväl arvinge, vilken uteslutits från arv, som ock den, vilken insatts till universell testamentstagare.

Paragrafen innehåller regler om dödsbodelägarnas gemensamma förvaltning. Övervägandena finns i avsnitt 6.2.

Delägare utgörs enligt första stycket av efterlevande make eller sambo, arvingar och universella testamentstagare. Den först avlidna makens arvingar som har rätt att ärva först när den efterlevande maken dör, är delägare i den efterlevande makens bo men inte i arvlåtarens bo. I *tredje stycket andra meningen* har för tydlighets skull lagts till att även den som har rätt till arv på grund av försäkringsersättning enligt 3 kap. 2 § är delägare i den efterlevande makens bo. Utöver detta har endast språkliga ändringar gjorts.

1 b §

När särskild dödsboförvaltning inte har anordnats enligt 19 kap. får enskilda delägare i mål som rör boet väcka och föra talan som parter i eget namn men för boets räkning, om övriga delägare är motparter i målet. *Om sådan talan grundas på 3 kap. 3 § eller 4 kap. 3 § får den dock väckas mot endast annan delägare även om övriga delägare avstår från att föra boets talan. I ett sådant fall ska övriga delägare ges tillfälle att yttra sig i målet.*

Delägare som har väckt talan har rätt till ersättning av dödsboet för kostnaderna i målet, i den mån kostnaderna täcks av det som har kommit boet till godo genom rättegången.

Väcker någon delägare talan mot dödsboet för egen räkning och har särskild dödsboförvaltning inte anordnats, förs boets talan i målet av övriga delägare.

Paragrafen innehåller bestämmelser om enskilda dödsbodelägares rätt att väcka och föra talan som parter i eget namn men för boets räkning och har kompletterats med en bestämmelse om att talan i vissa fall kan väckas mot annan delägare även om övriga delägare avstår från att föra boets talan. Övervägandena finns i avsnitt 6.4.

När särskild dödsboförvaltning inte har anordnats enligt 19 kap. är utgångspunkten enligt bestämmelsen i första stycket första meningen att enskilda dödsbodelägare i mål som rör boet får väcka och föra talan som parter i eget namn men för boets räkning, under förutsättning att övriga delägare är motparter i målet. I syfte att en efterarvinge inte ska berövas möjligheten att få en talan grundad på 3 kap. 3 § eller 4 kap. 3 § prövad har i *första stycket andra meningen* förts in ett undantag om att talan i denna situation får väckas mot endast annan delägare – det kan vara en eller flera – även om övriga delägare avstår från att föra boets talan. I 3 kap. 3 § och 4 kap. 3 § finns de

s.k. vederlagsreglerna. Ett yrkande med någon av vederlagsreglerna som grund behöver alltså inte riktas mot alla övriga dödsbodelägare.

De delägare som inte är parter ska ges tillfälle att lämna sina synpunkter i målet. Det framgår av den nya *tredje meningen i första stycket*. Om de inte hörs av, kan målet ändå avgöras.

Att en dödsbodelägare preliminärt avstått från att väcka talan, utesluter inte att han eller hon har rätt att träda in i processen; dödsbodelägare är typiskt sett berörda på ett sådant sätt att de kan ha rätt att träda in.

Avgörandet får (liksom avgöranden efter processer enligt första stycket första meningen) rättskraft mot boet men delägarna för talan på eget kostnadsansvar. Dödsboet riskerar alltså inte att lida någon ekonomisk förlust. Den dödsbodelägare som har väckt talan har dock rätt till ersättning för kostnaderna i målet i den mån de täcks av det som har kommit boet till godo genom processen.

2 §

Till dess att egendomen har tagits om hand av samtliga dödsbodelägare eller av den som i annat fall *ska* förvalta boet, *ska* egendomen, om den *inte* står under vård av förmyndare, syssloman eller annan, vårdas av delägare som sammanbodde med den *avlidna* eller annars kan ta hand om egendomen. Den som har tagit hand om egendomen *ska* genast underrätta övriga delägare om dödsfallet och, om det behövs god man för någon delägare, göra anmälan hos överförmyndaren enligt 11 kap. föräldrabalken. *Det* som har sagts om delägare gäller också efterlevande make som inte är delägare.

Om det inte *finns* någon som sålunda tar hand om den dödes egendom *på det sätt som sägs i första stycket*, *ska* medlem av hushållet som den döde tillhörde, hyresvärd eller annan som är närmast till det ta hand om egendomen samt tillkalla delägare eller anmäla dödsfallet till socialnämnden. Då anmälan skett eller förhållandet på annat sätt blir känt, *ska* socialnämnden, om det behövs, göra vad som enligt första stycket åligger delägare. För kostnaderna med anledning av detta har kommunen rätt till ersättning av boet.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

3 §

Om ett dödsbo *skuldsätts av någon annan anledning än* för begravningen eller för boets uppteckning, vård eller förvaltning eller *om det annars vidtas någon sådan rättshandling* för dödsboet som *inte* är *nödvändig* för *något av de* ändamål *som har nämnts*, är det *inte bindande* för boet, *utom om* tredje man var i god tro.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

4 §

Det som tredje man i god tro *kommit överens om* med dem som enligt bouppteckningen *är* dödsbodelägare *gäller även om det finns en* annan delägare.

Om en rättshandling har vidtagits utan medverkan av en testamentstagare innan bouppteckning skett, är den *inte ogiltig på den grunden*, *om* tredje man var i god tro och *det inte var skäligt att avvakta med rättshandlingen* tills bouppteckningen förrättats.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

5 §

En delägare som för sin försörjning *varit* beroende av den döde *har rätt att som* förskott *på* sin lott *få ut det som är nödvändigt för hans eller hennes försörjning*, *om* lotten uppenbarligen förslår och förskottet kan lämnas utan olägenhet för utredningen.

Efterlevande make och *underhållsberättigade* barn *ska alltid få nödvändigt* underhåll ur boet under tre månader från dödsfallet.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

6 §

En dödsbodelägare är *skyldig* att ersätta skada, som han *eller hon* avseende boets vård eller förvaltning uppsåtligen eller av vårdslöshet *orsakat* någon, vars rätt är beroende av utredningen.

Om flera *är ersättningsskyldiga*, *svarar* de *solidariskt*. *Det som har betalats ska* fördelas *mellan dem* efter deras andelar i kvarlåtenskapen, så långt de

räcker, och därutöver efter huvudtalet, *om det inte finns skäl för jämkning* med hänsyn till den större eller mindre skuld som ligger *varje* delägare till last.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

7 §

Om det i ett dödsbo ingår fast egendom som är taxerad som lantbruksenhet, *ska* boet ha avvecklat fastighetsinnehavet senast fyra år efter utgången av det kalenderår då dödsfallet inträffade. *Om* dödsboet *har* förvärvat sådan egendom därefter, *ska* avvecklingen ske snarast möjligt.

Tillsyn över att avveckling sker utövas av den myndighet som regeringen bestämmer. Om avvecklingen inte har skett inom föreskriven tid, får tillsynsmyndigheten vid vite förelägga dödsboet att fullgöra sin skyldighet.

Tillsynsmyndigheten får på ansökan av dödsboet medge anstånd med avvecklingen, om det finns särskilda skäl. Anstånd meddelas för viss tid och får förenas med villkor.

Tillsynsmyndighetens beslut om föreläggande och anstånd får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

I paragrafens *första stycke* har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

19 kap. Om boutredningsman och testamentsexekutor

1 §

Då dödsbodelägare begär det, *ska* rätten *besluta*, att egendomen *ska* avträdas till förvaltning av boutredningsman, *och* utse någon att i *den egenskapen* handha förvaltningen. *Om* någon genom testamente *har* blivit utsedd att i fråga om förvaltningen träda i arvingars och universella testamentstagares ställe (testamentsexekutor), *har även* han *eller hon rätt att begära ett sådant* beslut. *Ett* sådant beslut *ska* också meddelas på begäran av den som *fått* legat eller *har rätt att* föra talan om fullgörande av ändamålsbestämmelse, där det *anses nödvändigt* för legatets eller ändamålsbestämmelsens verkställande, eller på begäran av borgenär eller den som *ansvarar* för betalning av den *dödes skulder*, där det måste antas att dödsboet är på obestånd eller att sökandens rätt *annars riskeras*. *Om en* dödsbodelägare eller den som *fått* legat *är* omyndig, *ska* dödsboet avträdas till förvaltning av boutredningsman, om överförmyndaren begär det och rätten *anser att det finns skäl till*

det. Detsamma gäller om, enligt 11 kap. 3, 4 eller 7 § föräldrabalken, god man eller förvaltare har förordnats för delägaren eller den som fått legat.

Om egendomen enligt *ett* testamente *ska* vara undantagen delägarnas förvaltning, men *en* testamentsexekutor *inte är* utsedd eller *om* den utsedde *inte kan* utföra uppdraget, *ska* rätten, då ansökan görs av någon vars rätt är beroende av utredningen eller förhållandet *annars* blir känt, meddela beslut som avses i första stycket.

Beslut enligt denna paragraf får grundas även på testamente som *inte har fått* laga kraft.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

2 §

Till en ansökan enligt 1 § *ska* det fogas en kopia av bouppteckningen efter den döde och, om bouppteckningen har registrerats, ett bevis om detta. *Om en* bouppteckning *inte är* förrättad, lämnas trovärdig uppgift om delägarna i boet och deras hemvist samt, där testamentsexekutor är förordnad, om dennes namn och hemvist.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

4 §

Om det anses nödvändigt får flera boutredningsmän förordnas. Rätten *får* bestämma, att förvaltningen *ska* delas mellan dem. *I så fall ska rätten ange* efter vilka grunder delningen *ska* ske.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

5 §

Om en boutredningsman *vill* frånträda sitt uppdrag och *har skälig anledning till det ska rätten entlediga honom eller henne*.

Om en boutredningsman *inte anses* lämplig eller *om boutredningsmannen* av *någon* annan särskild *anledning bör* skiljas från uppdraget, *ska* han *eller hon* entledigas, *om* det *begärs* av någon vars rätt är beroende av utredningen eller förhållandet *annars blir känt*.

Om en testamentsexekutor *är* förordnad till boutredningsman och *om testamentet därefter* förklaras ogiltigt, *ska* rätten på begäran pröva, huruvida *han eller hon ändå bör ha kvar* uppdraget.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

6 §

Om samtliga delägare *ansöker om* att boet *inte* längre *ska* förvaltas av *en* boutredningsman *ska* rätten *besluta om det och entlediga boutredningsmannen*, *om* det kan ske utan fara för någon vars rätt är beroende av utredningen. *Detta gäller dock inte om situationen är sådan som anges i 1 § andra stycket. Om en* testamentsexekutor *är* förordnad till boutredningsman, *ska* hans *eller hennes* samtycke inhämtas.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

7 §

Om dödsbos egendom *avträds* till konkurs, är förordnandet för boutredningsman förfallet.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

8 §

Om en boutredningsman *dör*, *ska* den som har hans *eller hennes* egendom i sin vård utan dröjsmål *anmäla detta till* rätten.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

9 §

Om den som gjort *en* ansökan enligt 1 § *inte har* fullgjort *det som sägs* i 2 §, *ska* rätten förelägga honom *eller henne att göra det inom viss tid*. *Av föreläggandet ska framgå att ansökan kommer att avvisas om det inte följs*.

Innan rätten meddelar beslut som avses i 1 eller 5 §, *ska* dödsbodelägarna genom särskilda meddelanden av rätten *få* tillfälle att yttra sig, *om* det kan ske utan *onödigt uppehåll*. *Om det anses nödvändigt ska, utöver sökanden,* delägare på *det* sätt *som anges i första meningen* kallas att inställa sig inför rätten.

Ingen får utses till boutredningsman utan att han *eller hon* samtyckt *till det* eller entledigas från *ett* sådant uppdrag utan att *ha fått* tillfälle att yttra sig.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

10 §

Om ett slutligt beslut inte omedelbart kan meddelas i *ett* ärende som avses i 1 eller 5 §, *får* rätten *när det behövs*, meddela beslut *som ska* gälla *till* dess att *det finns ett* slutligt beslut. *I ett sådant fall ska det som sägs* i 9 § tredje stycket *tillämpas* i fråga om entledigande av boutredningsman, dock endast *om det* kan ske utan *onödigt dröjsmål*.

Tingsrättens beslut får överklagas särskilt. *Hovrättens* beslut *får inte överklagas*.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

12 §

Boutredningsmannen företräder dödsboet mot tredje man samt *får väcka talan* och svara i mål som *rör* boet.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

12 a §

När dödsboet förvaltas av *en* boutredningsman får var och en av delägarna i mål som rör boet väcka och föra talan som part i eget namn men för boets räkning, om övriga delägare är motparter i målet och boutredningsmannen avstår från att föra boets talan. *Om sådan talan grundas på 3 kap. 3 § eller 4 kap. 3 § får den dock väckas mot endast annan delägare även om övriga delägare avstår från att föra boets talan. I ett sådant fall ska övriga delägare ges tillfälle att yttra sig i målet.*

Delägare som har väckt talan har rätt till ersättning av dödsboet för kostnaderna i målet, i den mån kostnaderna täcks av det som har kommit boet till godo genom rättegången.

Paragrafen innehåller bestämmelser om enskilda dödsbodelägares rätt att väcka och föra talan som parter i eget namn men för boets räkning när boutredningsman har förordnats, och har kompletterats med en bestämmelse om att talan i vissa fall kan väckas mot annan delägare även om övriga delägare avstår från att föra boets talan. Övervägandena finns i avsnitt 6.4.

När boet förvaltas av en boutredningsman är utgångspunkten enligt bestämmelsen i första stycket första meningen att enskilda dödsbodelägare i mål som rör boet får väcka och föra talan som parter i eget namn men för boets räkning, under förutsättning att övriga delägare är motparter i målet och boutredningsmannen avstår från att föra boets talan. I syfte att en efterarvinge inte ska berövas möjligheten att få en talan grundad på 3 kap. 3 § eller 4 kap. 3 § prövad har i *första stycket andra meningen* förts in ett undantag om att talan i denna situation får väckas mot endast annan delägare – det kan vara en eller flera – även om övriga delägare avstår från att föra boets talan. I 3 kap. 3 § och 4 kap. 3 § finns de s.k. vederlagsreglerna. Ett yrkande med någon av vederlagsreglerna som grund behöver alltså inte riktas mot alla övriga dödsbodelägare.

De delägare som inte är parter ska ges tillfälle att lämna sina synpunkter i målet. Det framgår av den nya *tredje meningen* i första stycket. Om de inte hörs av, kan målet ändå avgöras.

Att en dödsbodelägare preliminärt avstått från att väcka talan, utesluter inte att han eller hon har rätt att träda in i processen; dödsbodelägare är typiskt sett berörda på ett sådant sätt att de kan ha rätt att träda in.

Avgörandet får (liksom avgöranden efter processer enligt första stycket första meningen) rättskraft mot boet men delägarna för talan på eget kostnadsansvar. Dödsboet riskerar alltså inte att lida någon ekonomisk förlust. Den dödsbodelägare som har väckt talan har dock rätt till ersättning för kostnaderna i målet i den mån de täcks av det som har kommit boet till godo genom processen.

13 §

Boutredningsmannen får inte överlåta fast egendom eller tomträtt utan att delägarna skriftligen lämna sitt samtycke eller, där det *inte* kan *fås*, rätten på ansökan tillåter åtgärden. *Det som* nu *har sagts inskränker* dock *inte* den förfoganderätt som boutredningsmannen *kan ha* enligt *ett* testamente *som har fått laga kraft*.

Om boutredningsmannen *har* företagit *en* åtgärd som *sägs* i första stycket *utan nödvändigt samtycke*, är den *ogiltig*, om *en* delägare väcker talan om klander *i frågan* inom tre månader från det han *eller hon* fick kännedom om åtgärden och senast inom ett år sedan lagfart eller inskrivning beviljades.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

14 §

Dödsboets pengar, som görs räntebärande genom insättning i bank eller kreditmarknadsföretag, ska sättas in i boets namn. Dödsboets egendom får inte heller i övrigt sammanblandas med *det som tillhör* boutredningsmannen eller *någon* annan. Värdehandlingar ska *sättas ned* i öppet förvar i bank eller kreditmarknadsföretag, om det sammanlagda värdet överstiger ett belopp motsvarande två gånger gällande prisbasbelopp enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken.

Utöver *det som följer av* 18 kap. 5 § *får* egendom *ges ut i förskott* till delägare, *utom om* det kan ske utan men för annan, vars rätt är beroende av utredningen.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

14 a §

Före den 1 april varje år *ska* boutredningsmannen avge redovisning för medelsförvaltningen under föregående kalenderår. I redovisningen *ska* tas upp saldo vid årets början och slut samt in- och utbetalningar under året. *Om* medel *har stått inne* i bank eller annan inrättning *ska* vid redovisningen fogas bevis om insättningar och uttag under året samt behållning vid årets slut. När värdehandlingar *har satts ned* i bank eller kreditmarknadsföretag *ska* vid redovisningen fogas bevis av motsvarande innehåll.

Årsredovisning *ska* tillställas minst en delägare i boet. Övriga delägare samt rätten *ska* samtidigt underrättas om vem som tillställts redovisningen. Dödsbodelägare som inte har tillställts redovisningen har rätt att på begäran hos boutredningsmannen *få* ett exemplar av den. *Om*

det *finns* delägare i boet som är underårig eller som har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken *ska* ett exemplar tillställas överförmyndaren.

Om en boutredningsman *inte fullgör det* som åligger honom *eller henne* enligt denna paragraf, kan rätten vid vite förelägga honom att fullgöra sin skyldighet.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

15 §

Så snart dödsboet beretts för bodelning eller arvskifte samt delning kan *ske* utan men för någon, vars rätt är beroende av utredningen, *ska* boutredningsmannen *anmäla detta* till delägarna och *avge* redovisning för sin förvaltning.

När bodelning eller arvskifte har förrättats av delägarna, *ska* boutredningsmannen lämna ut egendomen. Detsamma gäller när en delning som har verkställts av *en* bodelningsförrättare eller *en* skiftesman har *fått* laga kraft.

Om en boutredningsman *har* frånträtt uppdraget utan att det blivit slutfört i enlighet med det som nu har sagts, är han *eller hon också* redovisningsskyldig.

När *en* boutredningsman *har* slutfört sitt uppdrag, *får* han *eller hon* på begäran entledigas av rätten.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

16 §

Om flera boutredningsmän, som *delar på* förvaltningen, *inte kan* enas i *en fråga som de beslutar om*, och *om det inte finns en majoritet* för *en* viss mening, *ska* saken hänskjutas till *avgörande av* rätten. *Rättens* beslut *får inte överklagas*.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

17 §

När *en* dödsbodelägare begär det eller rätten *anser det* lämpligt, *ska* rätten förordna god man att *utöva* tillsyn *över* boutredningsmannens förvaltning, *om* boutredningsmannen *inte* ställer säkerhet för ersättning som han kan

bli skyldig att *betala*. Gode mannen *får gå igenom* räkenskaper och andra handlingar. *Gode mannen får också inventera* av egendomen. Han *eller hon ska*, på föreläggande av rätten eller framställning av delägare, meddela upplysningar om boet och dess förvaltning samt, *när det finns* anledning till anmärkning, *anmäla detta till* rätten.

Om det inte har utsetts en god man *får* rätten, på ansökan av delägare eller *annars*, förelägga boutredningsmannen att *avge* redogörelse för sin förvaltning eller *också* förordna någon att granska förvaltningen och *avge* berättelse *över denna*.

Om ett beslut enligt denna paragraf *har* meddelats på ansökan av *endast* vissa delägare, *får* rätten på talan av delägare *besluta*, att kostnaden *inte ska* stanna *på* boet utan *betalas slutligt* av sökandena, med *den* fördelning *mellan* dem *som motsvarar* deras *andelar* i boet.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

18 §

En boutredningsman är *skyldig* att ersätta skada, som han *eller hon* uppsåtligen eller av vårdslöshet vållat dödsboet eller någon, vars rätt är beroende av utredningen.

Om flera utredningsmän *är ersättningsskyldiga*, svarar de solidariskt. Ersättningsbeloppet *ska slutligt fördelas mellan* utredningsmännen *utifrån* den större eller mindre skuld som *anses* ligga *var och en* av dem till last.

Om *en* skyldighet att *till en* bank eller *ett* kreditmarknadsföretag *betala in pengar*, som tillkommer *en* omyndig eller den för vilken god man eller förvaltare förordnats, *finns det bestämmelser* i föräldrabalken.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

19 §

Om talan *avseende en* boutredningsmans förvaltning gäller *det som är föreskrivet* om syssloman. *Varje delägare får föra en klandertalan*. Den som *har väckt en* klandertalan *har rätt att få ersättning* av dödsboet för rättegångskostnaden, i den mån den *täcks* av *det som boet fått* genom rättegången.

Boutredningsmannen *har rätt att få skäligt arvode och ersättning för sina kostnader* av dödsboet. *Om boets tillgångar inte räcker*, *ska* sådan ersättning *betalas* av den *som ansökt om* förordnandet. *Om* flera *är* betalningsskyldiga, *svarar* de *solidariskt*.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

20 §

Ett förordnande att vara testamentsexekutor *ska*, *om inte något* annat framgår av testamentet, anses innefatta *ett* bemyndigande att *företa* alla *åtgärder som är nödvändiga* för boets utredning.

Det som sägs i 14–16, 18 och 19 §§ om boutredningsman *ska* tillämpas på testamentsexekutor och på den som genom testamente förordnats att endast i viss del verkställa utredningen efter den döde. Även i fråga om entledigande *ska* det som sägs om boutredningsman *tillämpas*. Skyldigheten enligt 14 a § att underrätta rätten om vem som tillställts årsredovisning gäller dock endast den som är boutredningsman.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

20 a §

När dödsboet förvaltas av *en* testamentsexekutor med behörighet att företräda boet i *en* rättegång får var och en av delägarna i mål som rör boet väcka och föra talan som part i eget namn men för boets räkning, om övriga delägare är motparter i målet och testamentsexekutorn avstår från att föra boets talan. *Om sådan talan grundas på 3 kap. 3 § eller 4 kap. 3 § får den dock väckas mot endast annan delägare även om övriga delägare avstår från att föra boets talan. I ett sådant fall ska övriga delägare ges tillfälle att yttra sig i målet.*

En delägare som har väckt talan har rätt till ersättning av dödsboet för kostnaderna i målet, i den mån kostnaderna täcks av det som har kommit boet till godo genom rättegången.

Paragrafen innehåller bestämmelser om enskilda dödsbodelägares rätt att väcka och föra talan som parter i eget namn men för boets räkning när en testamentsexekutor har förordnats, och har kompletterats med en bestämmelse om att talan i vissa fall kan väckas mot annan delägare även om övriga delägare avstår från att föra boets talan. Övervägandena finns i avsnitt 6.4.

När boet förvaltas av en testamentsexekutor är utgångspunkten enligt bestämmelsen i första stycket första meningen att enskilda dödsbodelägare i mål som rör boet får väcka och föra talan som parter i eget namn men för boets räkning, under förutsättning att

övriga delägare är motparter i målet och testamentsexekutorn avstår från att föra boets talan. I syfte att en efterarvinge inte ska berövas möjligheten att få en talan grundad på 3 kap. 3 § eller 4 kap. 3 § prövad har i *första stycket andra meningen* förts in ett undantag om att talan i denna situation får väckas mot endast annan delägare – det kan vara en eller flera – även om övriga delägare avstår från att föra boets talan. I 3 kap. 3 § och 4 kap. 3 § finns de s.k. vederlagsreglerna. Ett yrkande med någon av vederlagsreglerna som grund behöver alltså inte riktas mot alla övriga dödsbodelägare.

De delägare som inte är parter ska ges tillfälle att lämna sina synpunkter i målet. Det framgår av den nya *tredje meningen* i första stycket. Om de inte hörs av, kan målet ändå avgöras.

Att en dödsbodelägare preliminärt avstått från att väcka talan, utesluter inte att han eller hon har rätt att träda in i processen; dödsbodelägare är typiskt sett berörda på ett sådant sätt att de kan ha rätt att träda in.

Avgörandet får (liksom avgöranden efter processer enligt första stycket första meningen) rättskraft mot boet men delägarna för talan på eget kostnadsansvar. Dödsboet riskerar alltså inte att lida någon ekonomisk förlust. Den dödsbodelägare som har väckt talan har dock rätt till ersättning för kostnaderna i målet i den mån de täcks av det som har kommit boet till godo genom processen.

21 §

Rättens beslut i ärenden enligt detta kapitel *ska gälla* utan hinder av *att det överklagas*, dock *inte* beslut enligt 6 §.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

21 a §

Regeringen får bestämma att även sådana anställda i en tingsrätt som inte är lagfarna domare *ska* få handlägga enkla ärenden enligt 1 och 5 §§.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

20 kap. Om bouppteckning och dödsboanmälan

1 §

Bouppteckning *ska* förrättas senast tre månader efter dödsfallet, om inte Skatteverket efter ansökan inom samma tid med hänsyn till boets beskaffenhet eller av annan särskild orsak förlänger tiden.

Om dödsboanmälan och undantag på grund av sådan anmälan från skyldigheten att förrätta bouppteckning *finns det bestämmelser* i 8 a §.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

2 §

Dödsbodelägare som har egendomen i sin vård, *en* boutredningsman eller *en* testamentsexekutor *ska* bestämma tid och ort för bouppteckning samt utse två kunniga och trovärdiga gode män att förrätta den. Samtliga delägare *ska* kallas i god tid till förrättningen. Den *avlidnas* efterlevande make eller sambo *ska* alltid kallas. *Om någon ska få en andel* i kvarlåtenskapen först sedan *en* arvinge eller *en* universell testamentstagare har avlidit, *ska den person som* vid tiden för bouppteckningen är närmast att *på det sättet ärva* eller *ta* testamente*, också kallas*.

Omhändertas egendomen *inte* av delägare, boutredningsman eller testamentsexekutor, ankommer *det* på annan, som *enligt det som sägs* i 18 kap. 2 § har egendomen i sin vård, att *se till att* bouppteckning *förrättas och ges in*.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

3 §

I bouppteckningen anges dagen för förrättningen, den dödes fullständiga namn, personnummer eller samordningsnummer, hemvist och dödsdag. Även namn och hemvist för dem som ska ha kallats till förrättningen ska anges. För underårig ska det anges födelsedatum och för arvinge ska det anges hans eller hennes släktskap med den döde. Arvinge ska anges även om han eller hon är utesluten från del i kvarlåtenskapen. Om den döde efterlämnar en make *eller sambo*, ska det för bröstarvingar anges om de är bröstarvingar även till maken *eller sambon*. Kan uppgift i visst hänseende inte lämnas, ska det anmärkas.

Av bouppteckningen ska det framgå vilka som närvarat vid förrättningen. Om någon som ska ha kallats inte närvarat, ska det till bouppteckningen fogas bevis att han eller hon blivit kallad i tid.

I bouppteckningen ska anges om den döde tidigare varit gift eller sambo och om det finns efterarvingar till en tidigare avliden make eller sambo. I sådant fall ska bouppteckning efter den först avlidna fogas till bouppteckningen.

I paragrafen finns bestämmelser om vad en bouppteckning ska innehålla, bl.a. personuppgifter. Utöver språkliga ändringar har ett tillägg om sambor gjorts i första stycket och ett nytt tredje stycke införts. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.3.

Tillägget i *första stycket femte meningen* innebär att det också när den avlidna efterlämnar en sambo ska anges om bröstarvingar till den avlidna är bröstarvingar även till den efterlevande sambon i bouppteckningen.

Om en efterlevande make eller sambo ärver med fri förfoganderätt (sambon antingen till följd av ett arvsavstående eller på grund av ett testamentsförordnande) får arvingarna till den först avlidna i stället en efterarvsrätt när den efterlevande avlider. För att beräkningen av efterarvet ska bli korrekt i dessa situationer ska det, enligt det nya *tredje stycket*, i bouppteckningen anges om den döde tidigare varit gift eller sambo och om det finns efterarvingar till en tidigare avliden make eller sambo.

3 b §

Skatteverket ska meddela dödsboet att det finns uppgifter i testamentsregistret om det inte framgår att det registrerade testamentet har återkallats.

Paragrafen som är en sekretessbrytande bestämmelse enligt 10 kap. 28 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) är ny och anger en upplysningsskyldighet för Skatteverket. Övervägandena finns i avsnitt 8.8.3.

Av bestämmelsen följer att Skatteverket ska upplysa dödsboet om att det finns uppgifter i testamentsregistret. Det som Skatteverket ska upplysa om är enbart att det finns uppgifter i registret, inte vilka uppgifter som finns där. Det ankommer i stället på bouppgivaren att inhämta uppgifterna ur registret. För att en bouppteckning ska kunna förrättas på det sätt som sägs i 20 kap. behöver bouppgivaren känna till att testatorn har efterlämnat ett testamente. Ett testamente kan påverka vem som är dödsbodelägare eller efterarvinge och därmed vem som ska kallas till bouppteckningsförrättningen och an-

tecknas i bouppteckningen. Bouppteckningen efter en avliden person ska innehålla dennes testamente. Av 20 kap. 5 § framgår även att en registrerad testamentshandling ska kunna fogas till bouppteckningen. En upplysning till dödsboet snart efter dödsfallet om att det finns uppgifter i testamentsregistret kan därför underlätta i samband med att bouppteckning ska förrättas.

Av bestämmelsen följer också att upplysningsskyldigheten inte gäller om det registrerade testamentet har återkallats. Att testamentet har återkallats kan framgå genom att testatorn har registrerat en sådan uppgift eller genom att testatorn senare har registrerat ett nytt testamente och då uppgett att det senare testamentet ersätter det tidigare testamentet.

4 §

Den dödes tillgångar och skulder antecknas sådana de var vid dödsfallet. Därvid anges tillgångarnas värde och skuldernas belopp.

Om den döde *var* gift, *ska* båda makarnas tillgångar och skulder var för sig antecknas och värderas. *Om* makarna eller en av dem *hade* enskild egendom eller sådan rättighet som enligt 10 kap. 3 § äktenskapsbalken inte *ska* ingå i bodelning, *ska* grunden för att egendomen *ska* vara undantagen från bodelningen och egendomens värde anges särskilt. *Detta gäller dock inte, om det* på grund av förhållandena är obehövligt.

Om den döde *efterlämnar* en sambo och någon av dem *hade samboegendom*, *ska* denna egendom antecknas och värderas särskilt, om den efterlevande sambon har begärt bodelning. Därvid *ska* anges vem egendomen tillhör. Även fordringar som är förenade med särskild förmånsrätt i egendomen eller av annan anledning är att hänföra till denna egendom *ska* antecknas. Om den efterlevande sambon eller den avlidna sambons övriga dödsbodelägare begär att få täckning för annan skuld ur egendomen, *ska* sambons samtliga tillgångar och skulder antecknas och värderas.

Om den döde efterlämnar en sambo som genom arvsavstående enligt 4 kap. 1 § ska få kvarlåtenskap, eller om det genom testamente är förordnat att egendom som tillkommer efterlevande sambo som universell testamentstagare ska tillfalla annan sedan sambons rätt upphört, ska båda sambornas tillgångar och skulder var för sig antecknas och värderas. Detta gäller dock inte, om det på grund av förhållandena är obehövligt.

Paragrafen innehåller bestämmelser om vilka tillgångar och skulder som ska antecknas och värderas i bouppteckningen. Utöver språkliga ändringar har ett nytt tredje stycke införts som gäller för sambor. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.3.

Enligt det nya *tredje stycket* ska båda sambornas tillgångar och skulder var för sig antecknas och värderas i bouppteckningen i vissa situationer, nämligen om den efterlevande sambon genom arvsavstående eller testamentsförordnande ska erhålla kvarlåtenskap med fri förfoganderätt. Bestämmelsen har införts i syfte att underlätta beräkningen av efterarvet. Om det på grund av förhållandena är obehövligt behöver dock den efterlevande sambons tillgångar och skulder inte antecknas. Exempel på sådana omständigheter kan vara att dödsboet saknar tillgångar.

5 §

Om det efter den döde finns ett testamente eller, om han eller hon var gift, ett äktenskapsförord angående förmögenhetsordningen, ska det tas in i bouppteckningen eller i bestyrkt kopia fogas till bouppteckningen som bilaga. *Om det finns en registrerad testamentshandling, kan en kopia av den handlingen fogas till bouppteckningen. Ett nödtestamente enligt 10 kap. 3 § andra stycket 3 får fogas till bouppteckningen även på annat lämpligt sätt.*

Bouppteckningen ska också innehålla uppgift om livförsäkringar, tillgångar på pensionssparkonto enligt lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande och sparande i en sådan PEPP-produkt som avses i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2019/1238 av den 20 juni 2019 om en paneuropeisk privat pensionsprodukt (PEPP-produkt) som till följd av att förmånstagare insatts, inte ingår i kvarlåtenskapen. *Förmånstagare ska anges. Om det är efterlevande make som är förmånstagare, ska även försäkringens värde anges.*

Om det bland delägarna finns en laglottsberättigad arvinge ska det, på begäran av en delägare, anges i bouppteckningen vad en arvinge eller hans eller hennes avkomling har mottagit från den *avlidna* som förskott eller annars som gåva. Detta gäller också en gåva som den efterlevande maken eller hans eller hennes avkomling eller en universell testamentstagare mottagit av den *avlidna* och vad en arvinge har fått i förskott från den efterlevande makens giftorättsgods. *Det* som nu angetts gäller dock inte för sedvanliga gåvor vars värde inte står i missförhållande till givarens förhållanden.

I bouppteckningen ska även anges om någon av delägarna har avstått från sin rätt till arv och till förmån för vem avståendet skett.

Paragrafen behandlar vad som ska framgå av en bouppteckning. Det har införts två nya meningar sist i första stycket. Övervägandena i denna del finns huvudsakligen i avsnitt 9.6.2, 9.8.2, 10.7.2 och 12.4. Det har även gjorts ett tillägg i andra stycket. Övervägandena i denna del finns i avsnitt 6.2. Slutligen har det införts ett nytt fjärde stycke. Övervägandena till detta stycke finns i avsnitt 8.3.

Av *första stycket första meningen* framgår att den dödes testamente ska tas in i bouppteckningen. Utgångspunkten är att ett fysiskt testamente antingen ska tas in i bouppteckningen i original eller bifogas bouppteckningen i bestyrkt kopia av originalet. Är det fråga om ett testamente som upprättats digitalt enligt 10 kap. 1 a § så ska även ett sådant testamente tas in i bouppteckningen.

I *första stycket andra meningen* har gjorts ett tillägg om att en kopia av en registrerad testamentshandling kan bifogas bouppteckningen. Är det fråga om ett fysiskt testamente som har registrerats, gäller detta även om originalet inte finns kvar vid dödsfallet. I fråga om testamenten som upprättats digitalt enligt 10 kap. 1 a § gäller det en kopia av den elektroniska originalhandlingen som finns hos Skatteverket. Som utgångspunkt presumeras det registrerade testamentet ge uttryck för testatorns yttersta vilja. Om testamentet har återkallats, eller om det finns ett senare testamente, kan det registrerade testamentet däremot sakna betydelse för bouppteckningen. Bestämmelsen har därför utformats fakultativt.

I *första stycket sista meningen* har gjorts ett särskilt tillägg i fråga om nödtestamenten enligt 10 kap. 3 § andra stycket 3. Ett sådant testamente får, förutom i original eller bestyrkt kopia, bifogas bouppteckningen även på annat lämpligt sätt genom vilket testamentets innehåll tydligt framgår. Ett lämpligt sätt är att det bifogas bouppteckningen i samma form som arvingarna delges detta, dvs. i regel antingen genom en bestyrkt kopia eller en skriftlig uppgift om testamentets innehåll. Ett nödtestamente i form av en upptagning kan lämpligen biläggas bouppteckningen i första hand genom en avskrift, nedteckning, transkription eller annan skriftlig dokumentation av innehållet.

Det är inte en förutsättning för registrering av en bouppteckning att ett eventuellt testamente delgetts arvingarna enligt 14 kap. 4 § eller att det blivit slutligt avgjort huruvida ett testamente gäller. En bouppteckning ska som utgångspunkt förrättas oavsett om tiden för klander av testamentet löpt ut eller det blivit klarlagt huruvida ett testamente gäller. Om det inte finns några invändningar mot nödtestamentet, ska detta både bifogas bouppteckningen och avspeglas i kretsen av dödsbodelägare och efterarvingar. Om det däremot framgår vid förrättningen att det råder oenighet i den mening som avses i 14 kap. 7 §, bör det påstådda nödtestamentet tills vidare inte beaktas och testamentstagarna inte heller antecknas i bouppteckningen.

Tilläggsbouppteckning behöver sedan förrättas, upprättas och lämnas in om den som påstår sig vara testamentstagare väcker talan och har framgång. I fall då ett anspråk på att få del av kvarlåtenskapen är tvistigt kan man dock i vissa fall behöva anges som provisorisk dödsbodelägare i bouppteckningen. Reglerna om bouppteckning förutsätter även fortsatt att den som förrättar bouppteckningen behöver ta ställning till vilka som ska antecknas som dödsbodelägare och kalla största möjliga krets till förrättningen.

När Skatteverket får in en bouppteckning, ska myndigheten bedöma om den uppfyller kraven i detta kapitel, vilket är en förutsättning för registrering av bouppteckningen. Bland annat ska alla dödsbodelägare ha kallats till förrättning. En registrerad bouppteckning fungerar även som en legitimationshandling för dödsboet. Det är alltså angeläget att felaktiga uppgifter i bouppteckningen korrigeras innan den registreras, om det är möjligt. Om bouppgivaren har angett testamentstagare till två motstridiga testamenten, ger det i regel Skatteverket anledning att ifrågasätta varför inte endast det senaste testamentet har uppgivits. På samma sätt kan Skatteverket ha anledning att reagera, om bouppteckningen inte innehåller en kopia av det registrerade testamentet. Om det inte framgår att testamentet återkallats, kommer detta i regel föranleda Skatteverket att utröna skälet till att testamentet inte har beaktats.

I *andra stycket andra meningen* har det gjorts ett tillägg om att förmånstagare till de försäkringar som framgår av det aktuella stycket ska anges i bouppteckningen. Enligt *andra stycket tredje meningen* ska, om efterlevande make är förmånstagare, även värdet på försäkringen anges. Värdet ska anges oavsett vilken typ av försäkring det är fråga om. Detta föranleder sällan något problem när det är fråga om belopp av engångskaraktär. När det gäller periodiskt utfallande belopp, måste dessa dock kapitaliseras vid värderingen. Det finns inte något hinder mot att ange värdet på försäkringen även om någon annan än efterlevande make är förmånstagare.

I *fjärde stycket* har det införts en bestämmelse av närmast ordningskaraktär, enligt vilken det i bouppteckningen ska anges om någon av delägarna har avstått från sin rätt till arv och till förmån för vem avståendet skett. Det handlar enbart om sådana arvsavståenden då en arvinge har avstått en andel av eller hela sitt arv. Det finns dock inget som hindrar att arvsavstående av ett visst belopp antecknas.

Att arvsavståendet ska antecknas i bouppteckningen medför inte att rättshandlingen som sådan, dvs. själva arvsavståendet, är förenat med något formkrav.

Skälet till att arvsavståenden ska antecknas är att sådana kan påverka dödsbodelägarkretsen och vem som ska kallas till bouppteckningen. I vissa fall kan det medföra behov av en tilläggsbouppteckning.

6 §

Den som vårdar egendomen eller i övrigt bäst känner till boet *ska* såsom bouppgivare lämna uppgifter om boet. Varje delägare samt efterlevande make eller sambo *ska* på anmaning lämna uppgifter till bouppteckningen.

Bouppgivaren *ska* på handlingen teckna försäkran på heder och samvete att uppgifterna till bouppteckningen är riktiga och att inga uppgifter avsiktligt har utelämnats. Bouppgivaren *ska* bekräfta sina uppgifter med ed, om talan om edgång förs av någon vars rätt *är beroende av det* eller av boutredningsman eller testamentsexekutor. Samma skyldighet har dessutom dödsbodelägare samt efterlevande make eller sambo som inte har varit bouppgivare. Även andra personer som har tagit befattning med boet kan åläggas att bekräfta uppgifterna i bouppteckningen under ed.

Gode männen *ska* på handlingen intyga att allt har blivit riktigt antecknat och att tillgångarna har värderats efter bästa förstånd.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

7 §

Om det finns egendom *på* flera orter, *får en* särskild bouppteckning förrättas *på* varje ort. I en av bouppteckningarna *ska det tas in en* sammanfattning av boets tillgångar och skulder. *Då ska det som sägs* i 5 § *bara tillämpas på* den bouppteckningen.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

8 §

Bouppteckningen *ska* inom en månad efter det att den upprättats *tillsammans med* en bestyrkt kopia ges in för registrering till Skatteverket. *Om* det *finns* flera bouppteckningar, *ska* de ges in samtidigt och inom en månad från det den sista bouppteckningen upprättades.

En bestyrkt kopia av bouppteckningen *ska* förvaras hos Skatteverket.

Om en omyndig *har* del i boet eller *om* någon för vilken förvaltare enligt föräldrabalken har förordnats *är* delägare eller *om det* finns delägare, för vilken god man *ska* förordnas, *ska* ytterligare en bestyrkt kopia ges in för varje överförmyndare som *ska* ha tillsyn över ifrågavarande förmynderskap, förvaltarskap eller godmanskap. *Om* bouppteckningen *är omfattande*, behöver denna kopia endast *innehålla nödvändiga* delar.

Är inte *nödvändiga* kopior ingivna, *ska* sådana tas på boets bekostnad.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

9 §

Skatteverket *ska* se till att *en* bouppteckning, när sådan krävs, förrättas och ges in inom föreskriven tid. Om det har försummats får Skatteverket vid vite förelägga viss tid eller, där bouppteckning inte skett, förordna en lämplig person att *förrätta och ge in en bouppteckning*. *Ett sådant* förordnande utgör inte hinder att vara god man vid förrättningen.

Skatteverket *ska* registrera bouppteckningen och förse den med bevis om detta.

Registrering av bouppteckning får inte ske, om det inte framgår att vid bouppteckningen har gått till på det sätt som sägs i detta kapitel. Är bouppteckningen bristfällig, får Skatteverket med föreläggande av vite *bestämma en* tid inom vilken bristen *ska* avhjälpas.

Den som är skyldig att lämna uppgift till bouppteckning får föreläggas vid vite att fullgöra sin skyldighet.

I paragrafens *tre första stycken* har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

10 §

Om en ny tillgång eller skuld *blir* känd efter det att bouppteckning har förrättats eller upptäcks annan felaktighet i bouppteckningen, *ska en* tilläggsbouppteckning *som innehåller* tillägg eller rättelse förrättas inom en månad.

En tilläggsboupptecknings ska också förrättas, om efterlevande sambo efter det att boupptecknings har förrättats framställer en sådan begäran om skuldtäckning som avses i 4 § tredje stycket fjärde meningen och sambons tillgångar och skulder inte tidigare har antecknats och värderats. I detta fall *ska* tilläggsboupptecknings förrättas inom tre månader från det att begäran framställdes.

I fråga om en tilläggsboupptecknings gäller i övrigt *det* som förut i detta kapitel är föreskrivet om boupptecknings.

I paragrafen har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

21 kap. Om den dödes skulder

2 §

Sedan en månad har förflutit efter det att boupptecknings förrättades får borgenärerna kräva säkerhet för sådana skulder efter den döde vilka inte har förfallit till betalning och för vilka det inte redan finns tillräcklig säkerhet. Ställs *inte* säkerhet inom tre månader, får dödsboet inte längre tillgodoräkna sig någon förfallotid.

4 §

Om bodelning eller arvskifte *sker* innan den dödes och boets andra skulder har betalts eller medel till deras betalning har ställts under särskild vård, *ska* bodelningen eller skiftet gå åter.

Om skulderna inte *är* större än att de kan betalas av den dödes tillgångar och, om han *eller hon* var gift, *det* som av den andra makens egendom skulle ha belöpt på hans *eller hennes andel* för det fall att skulderna hade beaktats vid bodelningen, *ska* återgången begränsas till vad som behövs för att skulderna och kostnaderna för boets förvaltning *ska* kunna betalas. *Det* som *på det sättet* behövs *ska* utges av delägarna i förhållande till vad var och en av dem har fått för mycket vid bodelningen eller arvskiftet. I övrigt *ska* bodelningen eller skiftet bestå.

Om egendom som *ska* lämnas *tillbaka* inte *finns* i behåll, *ska* ersättning utges för det värde *som* egendomen hade när återgång *begärdes*, om det inte finns särskilda skäl mot detta. *Om det uppkommer en* brist hos någon delägare, *ska* de övriga delägarna täcka bristen med *det som* de har fått vid bodelningen eller skiftet. *Det* som behövs för att bristen *ska* kunna täckas *ska* utges av delägarna i förhållande till *det som* var och en av dem *på det sättet* har fått.

5 §

Egendom som har utgetts som legat eller i enlighet med en ändamålsbestämmelse *ska* lämnas tillbaka till boet, om det behövs för att den dödes skulder *ska* kunna betalas. Finns egendomen inte i behåll, *ska* ersättning utges för det värde *som* egendomen hade när återlämnande *begärdes*, om det inte finns särskilda skäl mot detta.

6 §

Den som enligt 4 eller 5 § är skyldig att lämna tillbaka egendom till boet eller att ersätta egendomens värde *ska* även *betala* ränta *på* eller *avkastning från* egendomen. Han *eller hon* har dock själv rätt till ersättning för nödvändiga kostnader för egendomen och, om han *eller hon* var i god tro, kostnader som har varit till nytta för egendomen.

I paragraferna har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

22 kap. Om verkställighet av legat och ändamålsbestämmelser

1 §

Legat *ur egendomen före arvskiftet ska ges ut* så snart det kan ske utan men för någon, vars rätt är beroende av boets utredning.

Förrättas arvskifte innan legatet *getts ut* eller *om* egendom, som *fordras för att ge ut legatet har* blivit ställd under särskild vård, *är* delägarna *solidariskt* ansvariga för förordnandets verkställande såsom om skifte *inte hade skett*. *Det som på detta sätt har getts ut ska fördelas mellan* dem enligt den *grund som anges* i 18 kap. 6 §.

2 §

Om ett legat *ska* fullgöras av *en* viss arvinge eller testamentstagare, är *denna skyldig* att verkställa förordnandet, när han *eller hon har tagit emot* den egendom som är avsedd för *att fullgöra legatet*. *Om egendomen inte har getts ut till arvingen eller testamentstagaren och detta beror på dennas vårdslöshet, är han eller hon skyldig att ersätta* skadan.

3 §

Om testamentstagarens rätt i fråga om legat *riskeras* genom vanvård *eller på något annat sätt*, *får* rätten på ansökan förordna, att säkerhet *ska* ställas för *att legatet ska kunna verkställas* eller att *den* egendom, *som det är* fråga *om*, *ska* sättas under särskild vård.

4 §

Om ett legat *avser* viss egendom, *ska*, *när inte* annat följer av testamentet, avkastningen tillfalla testamentstagaren. *En* kostnad, *som krävts men som inte har* föranletts av boutredningen, *ska dock betalas* av honom *eller henne* innan egendomen *ges ut*.

5 §

På ett legat, som avser visst *belopp*, *får* testamentstagaren, *om inte* annat framgår av testamentet, *tillgodogöra sig* ränta, sedan *det gått* fyra månader från testators död. Räntan beräknas enligt 5 § räntelagen (1975:635) för tiden fram till dess legatet enligt 1 § i detta kapitel *ska ges ut* och enligt 6 § räntelagen för tiden därefter.

6 §

Det som är föreskrivet i detta kapitel om legat *ska tillämpas på* motsvarande *sätt på en* ändamålsbestämmelse.

7 §

Om någon *underlåter att göra det som krävs av* honom *eller henne i fråga om att verkställa en* ändamålsbestämmelse, *får* talan föras *om det* av testators arvinge, vare sig han *eller hon* äger del i boet eller *inte*, efterlevande make, arvinges avkomling eller universell testamentstagare. *En sådan talan får också föras* av *en* boutredningsman eller testamentsexekutor.

När det är fråga om allmännyttigt ändamål, *får* talan *också* föras på förordnande av länsstyrelsen i det län där verkställigheten huvudsakligen *ska* ske.

I paragraferna har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

23 kap. Om arvskifte

1 §

Arvskifte förrättas av arvingar och universella testamentstagare.

Om den döde *var* gift, *ska* först bodelning förrättas enligt bestämmelserna i äktenskapsbalken. Efterlämnar den döde en sambo och begär denne bodelning enligt sambolagen (2003:376), *ska* bodelningen förrättas innan arvskifte *sker*.

2 §

Mot någon delägares bestridande får skifte *inte* företas innan bouppteckning har förrättats och alla kända skulder har betalts eller medel till deras betalning har ställts under särskild vård eller uppgörelse har träffats som innebär att delägaren inte svarar för skulderna.

Om ett legat eller *en* ändamålsbestämmelse *ska* fullgöras *före arvskiftet*, får skifte *inte* mot *en* delägares bestridande *ske* innan förordnandet har verkställts eller delägaren *inte längre behöver* svara för dess fullgörande eller *nödvändig* egendom har blivit ställd under särskild vård.

Om boet *står* under förvaltning av *en* boutredningsman eller testamentsexekutor, får skifte *inte* företas innan denne har anmält att utredningen har slutförts.

3 §

Varje delägare *har* vid skiftet *rätt att få lott* i varje slag av egendom; dock bör *det som inte* lämpligen kan delas eller skiljas såvitt möjligt läggas *på* en lott. Fordran *på en* delägare *ska* tillskiftas denne så långt hans *eller hennes* lott förslår.

Om en fastighet vid skifte *har* delats så, att delägare fått skilda andelar utan att villkor om utbrytning *ställts upp* i den handling som enligt 4 § upprättas över skiftet, *innehar* dessa delägare fastigheten *med* samäganderätt.

Om i annat fall än *som anges* i andra stycket skiftet innebär att del av *en* fastighet kommer i särskild ägares hand, är skiftet ogiltigt i den delen.

4 §

Det ska upprättas en handling *över arvskiftet* som skrivs under av delägarna.

6 §

Regeringen får bestämma att även sådana anställda i en tingsrätt som inte är lagfarna domare *ska* få handlägga enkla ärenden enligt 5 §.

I paragraferna har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

24 kap. Om avtal angående sammanlevnad i oskiftat dödsbo

1 §

Om ett dödsbo förvaltas av delägarna gemensamt och de har kommit överens om att leva samman i oskiftat bo, gäller i fråga om förvaltningen av boet och rätten att företräda boet *det* som sägs i 18 kap. 1 §, om inte annat har avtalats. Också bestämmelserna i 3, 4, 6 och 7 §§ samma kapitel *ska* tillämpas.

I fråga om rätten för enskilda delägare att väcka och föra talan som parter i eget namn men för boets räkning gäller *det* som sägs i 18 kap. 1 a §, om inte annat avtalats mellan delägarna.

2 §

Om avkastningen *inte ska* användas *för det gemensamma hushållet* eller annars för gemensam räkning, *har varje* delägare *rätt* att efter varje kalenderårs utgång fordra delning av behållen avkastning.

3 §

Om det inte har bestämts hur länge ett avtal om sammanlevnad i *ett* oskiftat bo, är avtalet gällande tills tre månader *efter att detta sagts upp* av någon delägare hos de övriga. *Detsamma tillämpas också när sammanlevnaden fortsatt efter att avtal som gällt för bestämd tid löpt ut*.

4 §

Om en efterlevande make, som *har* deltagit i avtalet, *gifter om sig*, *ska* detta, om uppsägning sker inom fyra månader därefter, upphöra att gälla tre månader efter uppsägningen. *Detsamma gäller om en* delägare *dör och lämnar efter sig såsom dödsbodelägare någon som inte har deltagit i avtalet.*

Om förmyndare, god man eller förvaltare *har* deltagit i avtalet *ska*, *när* förmynderskapet, godmanskapet eller förvaltarskapet *upphör, den på vars*

vägnar avtalet har ingåtts ha rätt till *en sådan* uppsägning som avses i första stycket.

5 §

Om det, efter det *att ett* avtal *har ingåtts* om sammanlevnad i *ett* bo *som inte skiftats*, *har inträffat en* väsentlig ändring i de förhållanden som var avgörande *för avtalet*, får rätten på delägares talan förklara, att avtalet *ska* upphöra att gälla. *Detsamma gäller om det anses att avtalet av någon annan särskild anledning inte bör bestå.*

Om hävande av avtal, vars fortsatta bestånd medför *en risk* för *en* delägare som är omyndig eller för vilken god man eller förvaltare är förordnad, *finns det särskilda bestämmelser*.

6 §

Om det beslutas att boet ska avträdas till förvaltning av boutredningsman, är *ett* avtal om sammanlevnad i oskiftat bo förfallet. *Ett* sådant *beslut får inte* meddelas på ansökan av delägare.

I paragraferna har endast språkliga ändringar gjorts. Några sakliga ändringar är inte avsedda. Vissa överväganden finns i kapitel 13.

16.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande

4 kap. Spararens förfoganden

15 §

Om någon genom brott uppsåtligen har dödat pensionsspararen eller en förmånstagare, gäller bestämmelserna i 15 kap. ärvdabalken om förlust av rätt att ta arv eller testamente för gärningsmannens rätt enligt ett pensionssparavtal. *Detsamma gäller om pensionsspararen eller förmånstagaren till följd av brottet på ett bestående sätt blivit oförmögen att genom testamente ge uttryck för sin vilja*.

Detta gäller även när någon annars har orsakat pensionsspararens eller en förmånstagares död genom en uppsåtlig gärning som innefattat våld på den dödades person och utgjort brott för vilket lindrigare straff än fängelse i ett år inte är föreskrivet. Lika med våld anses att försätta någon i vanmakt eller annat sådant tillstånd.

Vad som sägs i första och andra styckena om den som har begått ett brott gäller också var och en som har medverkat till brottet såsom sägs i 23 kap. 4 och 5 §§ brottsbalken.

Paragrafen reglerar förverkande av eventuell rätt till försäkringsbelopp när någon orsakat en försäkringstagares eller en förmånstagares död genom vissa våldsbrott. Tillägget i *första stycket andra meningen* motsvarar tillägget i 15 kap. 1 § ÄB, se kommentaren till den paragrafen. Övervägandena finns i avsnitt 7.3.7.

16.4 Förslaget till lag om ändring i försäkringsavtalslagen (2005:104)

14 kap. Förfogande över försäkringen

15 §

Om någon genom brott som avses i 15 kap. ärvdabalken har dödat försäkringstagaren, den försäkrade eller en förmånstagare, eller medverkat till sådant brott, gäller det som där sägs om förlust av rätt att ta arv eller testamente beträffande rätten till försäkringen eller försäkringsersättningen. *Detsamma gäller om försäkringstagaren, den försäkrade eller en förmånstagare till följd av brottet på ett bestående sätt blivit oförmögen att genom testamente ge uttryck för sin vilja*

Paragrafen reglerar när en person som annars skulle ha haft rätt till försäkringen eller försäkringsersättningen på grund av brottslig gärning kan gå miste om denna rätt i vissa fall. Tillägget i *andra meningen* motsvarar tillägget i 15 kap. 1 § ÄB, se kommentaren till den paragrafen. Övervägandena finns i avsnitt 7.3.7.

16.5 Förslaget till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

10 kap. Sekretessbrytande bestämmelser och bestämmelser om undantag från sekretess

27 §

Utöver vad som följer av 2, 3, 5 och 15–26 §§ får en sekretessbelagd uppgift lämnas till en myndighet, om det är uppenbart att intresset av att uppgiften lämnas har företräde framför det intresse som sekretessen ska skydda.

Första stycket gäller inte i fråga om sekretess enligt *22 kap. 5 a §*, 24 kap. 2 a och 8 §§, 25 kap. 1–8 §§, 26 kap. 1–6 §§, 29 kap. 1 och 2 §§, 31 kap. 1 § första stycket, 2 och 12 §§, 33 kap. 2 och 4 a §§, 36 kap. 3 § samt 40 kap. 2 och 5 §§.

Första stycket gäller inte heller om utlämnandet strider mot lag eller förordning.

Paragrafen innehåller den s.k. generalklausulen i fråga om utlämnande av sekretessbelagda uppgifter mellan myndigheter. I paragrafen görs ett tillägg av innebörd att den inte gäller sekretess i fråga om testamentsregistret. Det betyder att de uppgifter som rör testamentsregistret inte kan lämnas ut till en annan myndighet med stöd av generalklausulen. Övervägandena finns i avsnitt 9.10.1.

22 kap. Sekretess till skydd för enskild vid folkbokföring, delgivning, m.m.

Testamentsregistret

5 a §

Sekretess gäller i verksamhet som avser registrering av testamenten samt förande av och uttag ur testamentsregistret för uppgifter om testatorns personliga eller ekonomiska förhållanden. Om utlämnande av sådana uppgifter i vissa fall gäller vad som föreskrivs i ärvdabalken, eller i förordning som har meddelats med stöd av den balken.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst femtio år från det att den som upprättat testamentet avlidit.

Paragrafen är ny och reglerar sekretess för, samt utlämnande av, uppgifter i testamentsregistret och verksamhet som avser registreringen av testamenten. Övervägandena finns i avsnitt 9.10.1.

Enligt *första stycket* gäller sekretess i Skatteverkets verksamhet som avser registrering av testamenten samt förande av och uttag ur testamentsregistret. Sekretessen gäller för uppgifter om testatorns personliga eller ekonomiska förhållanden. Sekretessen omfattar hela processen från det att ansökan kommer in och gäller såväl under handläggningen, som vid beslut, när förvaring sker i registret, samt vid åtgärder efter testatorns död. Bestämmelsens utformning medför att samtliga uppgifter som förekommer i dessa sammanhang omfattas av sekretessen, även om de samtidigt utgör uppgifter om andra än testatorn. Som exempel kan nämnas att uppgifter om vilka

som ska underrättas om testamentet eller om testamentstagare och deras förhållanden visserligen i sig är uppgifter om andra enskilda, men i detta sammanhang även alltid uppgifter om testatorns personliga eller ekonomiska förhållanden (genom att det är en uppgift om vem som ska få del av, respektive ärva enligt testatorns testamente). Likaså ska en eventuell fullmakt och uppgifterna i den uppfattas som uppgifter om testatorns personliga eller ekonomiska förhållanden genom att fullmakten ger någon uppgift att agera i testatorns personliga angelägenheter. Sekretessen kan således avse uppgifter i allmänna handlingar som enskilda försett registret med. Den kan också gälla uppgifter i allmänna handlingar (beslut, underrättelser etc.) som upprättats vid myndigheten. Sekretessen är avsedd att skydda testatorns strikt privata angelägenheter, och därmed dennes personliga och ekonomiska förhållanden. Det ska inte över huvud taget kunna tillkännages att testatorn förekommer i registret under dennes livstid.

Det finns inte något skaderekvisit i paragrafen. Sekretessen är alltså absolut. Av andra meningen framgår däremot att det i ärvdabalken eller i förordning som meddelats med stöd av ärvdabalken kan finnas särskilda regler om utlämnande av uppgifter från registret. Exempelvis framgår det av 20 kap. 3 a § tredje stycket ÄB att Skatteverket får lämna ut en upplysning om att det finns uppgifter i testamentsregistret till dödsboet. Vidare framgår av 9 kap. 4 § ÄB att regeringen får meddela föreskrifter om testamentsregistret, vilka bl.a. kan ta sikte på vem som ska respektive kan få ta del av testamentet och innehållet i registret efter testatorns död.

Enligt *andra stycket* gäller sekretessen i högst femtio år från testatorns död. Till skillnad från många andra bestämmelser bestäms alltså sekretessens längd från dödsfallet och inte från handlingens tillkomst (jfr 7 kap. 5 §).

6 §

Den tystnadsplikt som följer av 1 § första stycket, 1 a, 1 b, 2 *och 5 a* §§ inskränker rätten enligt 1 kap. 1 och 7 §§ tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 1 och 10 §§ yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter.

I paragrafen, som reglerar särskilda undantag från rätten att meddela och offentliggöra uppgifter enligt tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen, har ett tillägg gjorts. Tillägget innebär att den tystnadsplikt som följer av den absoluta sekretessen för uppgifterna i testamentsregistret och verksamhet som avser registrering av testamenten går före den s.k. meddelarfriheten (jfr även 7 kap. 1 §). Den som bryter mot tystnadsplikten, gör sig i regel skyldig till brott enligt 20 kap. 3 § BrB. Övervägandena finns i avsnitt 9.10.2.

16.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (2022:1746) med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om en paneuropeisk privat pensionsprodukt (PEPP-produkt)

6 kap. En PEPP-sparares förfoganden över sparandet

14 §

Om någon genom brott som avses i 15 kap. ärvdabalken har dödat PEPP-spararen eller en förmånstagare, eller medverkat till sådant brott, gäller det som föreskrivs där om förlust av rätt att ta arv eller testamente beträffande rätten till PEPP- sparandet och PEPP-förmånerna. *Detsamma gäller om PEPP-spararen eller en förmånstagare till följd av brottet på ett bestående sätt blivit oförmögen att genom testamente ge uttryck för sin vilja*.

I paragrafen finns bestämmelser om att en person som annars skulle ha haft rätt till PEPP-sparandet eller PEPP-förmånerna på grund av brottslig gärning kan gå miste om denna rätt i vissa fall. Tillägget i *andra meningen* motsvarar tillägget i 15 kap. 1 § ÄB, se kommentaren till den paragrafen. Övervägandena finns i avsnitt 7.3.7.

16.7 Förslaget till lag om ändring i lagen (2025:170) om skyldighet att lämna uppgifter till de brottsbekämpande myndigheterna

8 §

Uppgiftsskyldigheterna enligt 5–7 §§ gäller inte uppgifter som omfattas av
1. sekretess enligt någon av bestämmelserna i *22 kap. 5 a §*, 24 kap. 8 §, 25 kap. 1–8 §§ eller 15 §, 26 kap. 1–6 §§ eller 40 kap. 2 eller 5 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), eller
2. tystnadsplikt enligt någon av bestämmelserna i 6 kap. 12–14 §§ eller 16 § patientsäkerhetslagen (2010:659).

Paragrafen reglerar undantag från vissa uppgiftsskyldigheter enligt lagen. I paragrafen görs ett tillägg av innebörd att undantaget även omfattar uppgifter i verksamhet som avser registrering av testamenten samt förande av och uttag ur testamentsregistret. Detta medför att Skatteverket inte med stöd av 5 § kan lämna ut de uppgifter som rör testamentsregistret till en brottsbekämpande myndighet. Övervägandena finns i avsnitt 9.10.1.

Särskilt yttrande

Särskilt yttrande av experterna Gustaf Schüldt och Anne-Sofie Österberg

Barn ska inte straffas för sina föräldrars brott

Vi instämmer med betänkandets slutsatser i alla delar utom vad som i avsnitt 7.3.3 sägs om istadarätten. Förslaget innebär att barn straffas för sina föräldrars brott. Vår inställning är att istadarätten ska gälla vid tillämpningen av nya 7 kap. 3 a § ÄB. Den som förlorat sin rätt till laglott ska likt 15 kap. 4 § ÄB behandlas som avliden före arvlåtaren med följden att dennes barn har rätt till laglott i sin förälders ställe.

En arvlåtare ska ha rätt att begränsa laglotten endast för den som begått brottet

Arvsrätten vilar på grundprincipen att den som dödar arvlåtaren förverkar sin rätt till arv. Förverkandet medför inte en förlust av arv i allmänhet utan endast efter den som dödats. Principen infördes i ärvdabalken vid lagrevisionen år 1734 och är djupt rotad i vårt rättssystem.

Enligt 1734 års ärvdabalk kunde avkomlingar förlora sin rätt till arv till följd av förälderns agerande. Regeln gav uttryck för den medeltida tanken att den nära samhörigheten mellan släktingar gör dem solidariskt ansvariga med mördaren. Lagberedningen uppfattade redan år 1925 denna tanke som otidsenlig.[1] Reglerna om förverkande kom därmed att ändras till att arvsrätten endast förverkas för mördaren själv (se 10 kap. 4 § arvslagen från 1928).

[1] Se SOU 1925:45, s. 424 och Prop. 1928:17, s. 77.

I betänkandet föreslås nu att en arvlåtare i flera fall ska ha rätt att begränsa en bröstarvinges laglott genom testamente. Utredningen föreslår att en ny bestämmelse ska införas i 7 kap. 3 a § ÄB. Bestämmelsen har utformats med utgångspunkt i reglerna om förverkande av arv (15 kap. ärvdabalken). Tanken är att en förälder som utsatts för ett brott av sitt barn ska ges rätt att begränsa eller testamentera bort barnets laglott.

Utredningen har ställts inför frågan om arvlåtarens rätt att begränsa en bröstarvinges laglott (barn) bör föranleda någon särskild reglering i förhållande till bröstarvingens egna avkomlingar (barnbarn) eller inte. Det ska enligt utredningen inte införas någon lagreglerad rätt till laglott för bröstarvingens barn. Det ska i stället vara upp till arvlåtaren att förordna i testamente om han eller hon vill att bröstarvingens barn ska ärva.[2] Enligt vår bedömning innebär utredningens ståndpunkt en presumtion för att istadarätten försvinner. Detta är ett ställningstagande som vi motsätter oss eftersom förslaget innebär att barn till den som begått den brottsliga gärningen förlorar sin rätt till att begära jämkning av testamente för utfående av sin laglott.

Som en följd av utredningens förslag utsläcks hela grenens rätt till arv genom gärningspersonens handlande. Avkomlingarna likställs på så sätt med föräldern – innebärande att de blir solidariskt skyldiga för brottet. Vi delar utredningens uppfattning att det är rimligt att anta att arvlåtaren många gånger kommer att följa arvsordningen och i stället för barnet sätta eventuella barnbarn i dess ställe. Det är dessutom rimligt att anta att 7 kap. 3 a § ÄB kommer att tillämpas i mycket få fall. Trots detta anser vi ändå det principiellt viktigt att stå fast vid att barn inte ska straffas för sina föräldrars brott.

[2] Laglottsregler begränsar inte arvlåtarens möjlighet att upprätta ett testamente över hela sin kvarlåtenskap. En arvlåtare kan alltså begränsa bröstarvingars rätt till laglott genom testamente enligt nuvarande ordning. En laglottsberättigad arvinge har dock alltid rätt att begära jämkning av testamente för utfående av laglott enligt 7 kap. 3 § ÄB. Avkomlingar till en bröstarvinge (arvingar i första arvsklassen) har alltså samma rätt att begära laglottsjämkning av testamente som annars hade gällt för bröstarvingen. Denna möjlighet kan begränsas för en bröstarvinge (barn) som begått ett brott varigenom nya 7 kap. 3 a § ÄB är tillämplig. Utredningen anser då att avkomlingar (barnbarn) inte kan begära jämkning för utfående av laglott enligt 7 kap. 3 § ÄB.

Istadarätten ska gälla i de fall då arvlåtaren kan begränsa en bröstarvinges laglott

Det är stötande att någon som har utövat allvarligt våld mot eller till och med försökt att döda någon ska kunna ärva honom eller henne. Att begränsa laglotten i dessa fall är därför motiverat. Att begränsa istadarätten är däremot inte motiverat.

Istadarätten är en av arvsrättens grundpelare. Principen bygger på tanken om en självständig arvsrätt för avkomlingar och innebär att om ett barn har dött före arvlåtaren ska dess avkomlingar ärva i stället. Rätten gäller samtliga arvingar (med undantag för kusiner) men är särskilt stark för arvingar i första arvsklassen (barn, barnbarn osv.) eftersom de är laglottsberättigade.

Utredningen anser att det inte bör finnas någon istadarätt i de fall då arvlåtaren kan begränsa en bröstarvinges laglott. Till skillnad från vad som gäller vid förverkande blir resultatet av nya 7 kap. 3 a § ÄB att barn straffas för sina föräldrars brott. Enligt vår uppfattning innebär ställningstagandet en återgång till tanken om släktens samhörighet med brottslingen. Det innebär i förlängningen att en form av arvsynd återinförs. Detta är något vi motsätter oss. Det barn som har begått den brottsliga gärningen ska inte ha rätt till laglott – arvlåtaren ska inte behöva dela sin kvarlåtenskap med någon som utsatt denna för en så pass allvarlig kränkning att den blivit dömd för ett brott med ett straffminimum på fängelse i ett år. Rätten att begränsa laglotten ska dock gälla endast för den som begått brottet. Det är därför rimligt att arvingen likt i förverkandefallen anses som död före arvlåtaren. En bröstarvinge till det barn som begått brottet ska då ärva i stället. På så sätt straffas inte barn för sina föräldrars brott. Vi delar därför inte utredningens ställningstagande att systematiken och arvlåtarens möjlighet att få förfoga över arvet väger tyngre än bröstarvingars istadarätt. Principen måste väga tyngst. Arvsynden framstår lika otidsenlig i dag som den gjorde för hundra år sedan.

Den som förlorat sin rätt till laglott ska behandlas som avliden före arvlåtaren

Vår uppfattning är sammanfattningsvis att den som förlorat sin rätt till laglott ska behandlas som avliden före arvlåtaren med följden att dennes barn har rätt att begära jämkning för utfående av laglott i sin

förälders ställe. Eftersom istadarätten är principiellt viktig ska den lagstadgas. Lagtexten kan utformas med utgångspunkt i 15 kap. 4 § ÄB och placeras i 7 kap. 3 a § ÄB.

Kommittédirektiv 2024:28

En arvs- och testamentsrätt i tiden

Beslut vid regeringssammanträde den 29 februari 2024

Sammanfattning

En särskild utredare ska göra en översyn av reglerna om arv och testamente i ärvdabalken. Reglerna ska anpassas till den digitala och ekonomiska samhällsutvecklingen och till hur människor bildar familj i dag. Syftet är att åstadkomma en modern, tydlig och trygg arvs- och testamentsrätt.

Utredaren ska bl.a.

- ta ställning till frågan om arvsrätt för kusiner,
- ta ställning till om förlust av rätt att ta arv eller testamente bör gälla i fler fall,
- ta ställning till om skyddet för efterlevande sambo bör stärkas,
- föreslå hur ett testamentsregister i offentlig regi kan inrättas,
- bedöma om ett testamente bör kunna upprättas digitalt, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Uppdraget ska redovisas senast den 29 augusti 2025.

Ärvdabalken behöver ses över

När en person dör ska hans eller hennes egendom enligt lag fördelas till de närmaste släktingarna enligt en viss turordning. Den legala arvsrätten har sin historiska grund i blodsbandet och den sociala och ekonomiska samhörighet som är förknippad med det. Genom att upprätta ett testamente är det möjligt att med vissa begränsningar avvika från den legala arvsordningen.

Ärvdabalken är från 1959 men flera av dess regler är äldre än så. Den senaste mer betydande reformen av reglerna i balken genomfördes för mer än 30 år sedan, i samband med att äktenskapsbalken trädde i kraft 1988. Ärvdabalksutredningen överlämnade sitt slutbetänkande 1998 men förslagen ledde bara i begränsade delar till lagstiftning (SOU 1998:110 och prop. 2011/12:110). Sedan dess har arvsskatten avskaffats 2004 och EU:s arvsförordning trätt i kraft 2015 med regler om bl.a. behörig domstol och tillämplig lag i internationella situationer. I Norden har det tidigare funnits stor rättslikhet på arvsrättens område. Flera av våra grannländer har emellertid reformerat arvsrätten under 2000-talet. I Norge infördes så sent som 2021 en ny arvslag, som bl.a. har stärkt arvsrätten för barn och barnbarn och utökat möjligheten att testamentera.

Mycket har förändrats sedan ärvdabalken infördes. Inte minst lever vi i dag i ett utvecklat och digitaliserat välfärdssamhälle, där myndighetskontakter kan hanteras i mobiltelefonen och viktiga avtal kan signeras med e-legitimation. Människor är generellt rikare och friskare och lever längre. Många ingår i flera olika familjekonstellationer under sin livstid och lever t.ex. nu oftare och längre i samboskap. Flertalet människor i Sverige är inte beroende av släktingar för sin långsiktiga försörjning och trygghet. Fastighetsprisernas utveckling, inte minst i storstadsregionerna, innebär samtidigt att bostaden i dag ofta är den enda betydande tillgången i ett dödsbo, vilket medför särskilda utmaningar både för arvingar och efterlevande make.

Reglerna i ärvdabalken berör alla människor i vårt samhälle. Det handlar om komplicerade frågor, som i första hand ska avgöras av individer och familjer, inte sällan i situationer av sorg. Ibland blir konsekvensen slitningar och konflikter i familjen. Det ställer höga krav på regelverket som behöver vara tydligt och förutsebart samt ha god förankring i det allmänna rättsmedvetandet. Ett testamente kan undanröja oklarheter om arvet och på så sätt också verka konflikthämmande.

Det förekommer dock att testamenten försvinner eller förfalskas. Reglerna är inte heller anpassade för den tekniska utveckling som skett i samhället. Det finns alltså ett angeläget behov av att göra en bred översyn av olika aspekter av arvs- och testamentsrätten.

Den övergripande inriktningen för uppdraget

Ärvdabalken innehåller en stor uppsättning både materiella och processuella regler. Det handlar om regler som riktar sig både till arvlåtaren under hans eller hennes livstid och till dödsbon och efterlevande som ska hantera kvarlåtenskapen efter arvlåtarens död. Det övergripande uppdraget är att göra en bred översyn av dessa olika aspekter av ärvdabalken. Utredaren är, med de begränsningar som framgår av dessa direktiv, fri att närmare bestämma inriktning på arbetet.

Det huvudsakliga syftet med översynen är att modernisera reglerna med beaktande av samhälls- och teknikutvecklingen. En viktig del av översynen är också att säkerställa att reglerna är enkla, tydliga och förutsebara. I mån av tid ingår även att modernisera ärvdabalkens språk som i många delar är föråldrat. Utredaren får ta upp närliggande frågor som har samband med de frågeställningar som ska utredas.

I allt väsentligt finns det inte anledning att ifrågasätta balkens grundstenar om rätten att ta arv och kunna testamentera eller att det ska finnas en arvsrätt för efterlevande make. Det finns utrymme att överväga om laglotten bör begränsas i något avseende men det finns inte anledning att ifrågasätta laglotten som fundament. Inriktningen på uppdraget bör i stället vara att koncentrera sig på de områden där det finns upplevda problem och brister, som ibland också har fått konsekvenser i rättspraxis. Det handlar bl.a. om olika aspekter av efterarv och förskott på arv samt om balansen mellan särkullbarns och efterlevande makes skyddsintressen. En ledstjärna bör vara att utforma regler som i möjligaste mån begränsar risken för konflikter som kan uppstå vid fördelning av arv. I översynen bör även ingå att överväga om utrymmet för arvlåtarens frihet att i testamente bestämma om sin kvarlåtenskap bör utvidgas och om åtgärder kan vidtas för att öka människors benägenhet att upprätta testamente.

I följande avsnitt redovisas ett antal frågor som utredaren i sitt uppdrag ska ägna särskild uppmärksamhet.

Uppdraget att föreslå en modernisering av vissa arvsfrågor

En arvsrätt för kusiner och andra avlägsnare släktingar

Enligt den legala arvsordningen tillfaller rätten till arv i första hand den avlidnes barn eller barnbarn (bröstarvingar), i andra hand den avlidnes föräldrar, syskon eller syskonbarn och i sista hand far- och morföräldrar eller deras barn. Arvsrätten för kusiner och mer avlägsna släktingar togs bort 1928. Samtidigt bildades Allmänna arvsfonden i syfte att ta emot arv när arvingar eller testamentstagare saknades. Allmänna arvsfonden ger ekonomiskt stöd till projekt hos ideella organisationer som driver verksamhet för barn, ungdomar, äldre och personer med funktionsnedsättning. Det har under åren förts fram uppgifter om missbruk och svag kontroll av Allmänna arvsfondens bidragsgivning. Riksrevisionen har därför inlett en granskning.

Som skäl för avskaffandet av kusiners arvsrätt framhöll lagstiftaren bl.a. att samhörigheten mellan kusiner inte kunde anses vara stark nog för att bära upp en legal arvsrätt. Det påpekades också att det var ovanligt med kusinarv. Även vissa praktiska hänsyn lyftes fram – t.ex. att kusinkretsen ofta var stor och att arvet därför riskerade att splittras i alltför små delar (prop. 1928:17 s. 56).

Samhället ser på många sätt annorlunda ut nu jämfört med när arvsrätten för kusiner och andra mer avlägsna släktingar togs bort för nästan 100 år sedan. Några av de argument som lyftes fram vid avskaffandet 1928 gör sig därför numera inte gällande i samma utsträckning. Kretsen av kusiner är i regel mindre nuförtiden och det har blivit enklare att klarlägga vilka släktingar som finns kvar efter en avliden person.

Det finns även mer principiella skäl att se över om arvsrätten bör utökas. Det är t.ex. inte givet att det är mer förenligt med arvlåtarens vilja att arvet går till ett allmänt ändamål än att en kusin eller annan avlägsnare släkting får ärva. I den nya norska arvslagen behölls arvsrätten för kusiner med motiveringen att en sådan arvsrätt kommer att vara tillämplig i första hand i relativt små familjer och att det är rimligt att anta att kusiner är relativt nära varandra när dessa är de enda överlevande släktingarna (prop. 107 L [2017–2018] Lov om arv og dødsboskifte [arveloven] s. 43). Därutöver tillhör kusiner en familjegrupp som utgår från samma far- eller morföräldrar, varför det även av systematiska skäl finns anledning att se över arvsordningen.

Allmänna arvsfondens intäkter kommer bl.a. från dödsbon där det inte finns närmare släktingar än kusiner och där den avlidne inte heller har testamenterat kvarlåtenskapen till någon annan. Ett återinförande av arvsrätt för kusiner skulle därför förväntas leda till att arvsfondens intäkter minskar. Det ingår därför i utredarens uppdrag att redovisa förväntade konsekvenser av ett återinförande av kusinarv för den typ av verksamhet som i dag får stöd av Allmänna arvsfonden.

Utredaren ska därför

- ta ställning till om den legala arvsrätten bör utvidgas till att i första hand omfatta även kusiner,
- oavsett ställningstagande i sak, lämna förslag som innebär att kusiner ska omfattas av den legala arvsrätten,
- analysera konsekvenserna för det civila samhällets organisationer och deras möjligheter till finansiellt stöd om reglerna om arvsrätt för kusiner och andra avlägsnare släktingar ändras, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Förlust av rätten att ta arv och testamente

Den som genom brott uppsåtligen har dödat någon eller medverkat till ett sådant brott förlorar i regel sin rätt att ta arv och testamente. Tanken bakom reglerna är att någon inte ska kunna dra ekonomisk fördel av ett dödsfall som han eller hon varit orsak till (se prop. 1990/91:194 s. 23 och 24). Reglerna gäller dock inte när den brottsutsatta personen överlevt. De gäller inte heller vid förberedelse eller stämpling till allvarliga brott. Om ett sådant brott har begåtts av en bröstarvinge, har han eller hon alltså alltid rätt att få ut sin laglott.

Det är stötande att någon som har utövat allvarligt våld mot eller till och med försökt att döda någon ska kunna ärva honom eller henne. Det finns alltså skäl som talar för att förutsättningarna för att förlora rätten att ta arv eller testamente bör utvidgas till att omfatta fler situationer. Rätten att ta arv och testamente bör dock kvarstå i situationer där gärningen inte har varit brottslig, på grund av nödvärn eller någon annan allmän grund för ansvarsfrihet. En utvidgad förlust av rätten att ta arv eller testamente skulle kunna följa direkt av lag men det skulle också vara möjligt med en ordning som ger arv-

låtaren rätt att i dessa fall själv få bestämma om rätten att ta arv eller testamente ska förverkas.

Ärvdabalkens regler om förlust av rätt till arv tillämpas också vid bodelning efter dödsfall. De är även kopplade till rätten till försäkring och försäkringsersättning samt rätten enligt pensionssparavtal. Det kan förutses att en utvidgning av ärvdabalkens regler om förlust av rätten att ta arv och testamente till att omfatta fler brott medför behov av följdändringar i annan lagstiftning. Varje följdändring kräver särskild analys utifrån de förhållanden som gäller i den lagstiftningen.

Utredaren ska därför

- ta ställning till i vilken utsträckning reglerna om förlust av rätten att ta arv eller testamente ska utvidgas till att omfatta fler situationer än i dag,
- analysera konsekvenserna för annan lagstiftning av att reglerna om förlust av rätten att ta arv och testamente ändras och ta ställning till behovet av följdändringar, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Bör skyddet för en efterlevande sambo utvidgas?

En efterlevande sambo har enligt sambolagen (2003:376) rätt till bodelning av samboegendomen. Den efterlevande sambon har vid fördelningen av egendomen, i den mån den räcker, rätt att få så mycket av denna egendom att det motsvarar två prisbasbelopp. Sambor har däremot inte någon rätt till arv efter varandra. Det har bl.a. motiverats med att sambor antas ha gjort ett övervägt val av samlevnadsform och att de har möjlighet att åstadkomma ett mer omfattande skydd än vad lagen ger genom att exempelvis upprätta ett testamente. I de fall samborna har barn är det dock inte möjligt för samborna att genom inbördes testamente skydda varandra fullt ut, eftersom barn har en ovillkorlig rätt att få ut sin laglott oberoende av vad som anges i testamentet. Någon möjlighet för barn att avstå sitt arv till förmån för en efterlevande sambo och i stället bli efterarvinge i likhet med vad som gäller vid en makes död finns inte.

En konsekvens av den nuvarande ordningen är att en efterlevande sambo kan behöva sälja den gemensamma bostaden eller bohaget för att lösa ut barnen och deras rätt till laglott. I vart fall när barnen är

minderåriga kan detta många gånger vara ofördelaktigt även för barnen. Det finns därför skäl att överväga om det ska vara möjligt att ge en efterlevande sambo ett starkare skydd, i första hand när det finns gemensamma barn. En sådan möjlighet skulle kunna vara att genom testamente ge möjlighet för den efterlevande sambon att förvärva egendomen med fri förfoganderätt efter den först avlidna sambon. Även andra möjligheter skulle kunna övervägas, däribland att ge den efterlevande sambon större möjligheter att leva kvar i oskiftat bo. Det ska dock inte föreslås regler som ger en sambo arvsrätt.

Utredaren ska därför

- analysera och ta ställning till hur de problem som kan uppstå när en efterlevande sambo ska lösa ut i första hand de gemensamma barnens rätt till laglott kan lösas, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Arvsavstående bör regleras i lag

En arvinge kan frivilligt avsäga sig sin rätt till arv såväl under arvlåtarens livstid som efter arvlåtarens död. Arvsavsägelse under arvlåtarens livstid är reglerat i 17 kap. 2 § ärvdabalken medan arvsavsägelser och arvsavstående efter arvlåtarens död i huvudsak inte är reglerat i lag. I stället tillämpas de principer om arvsavstående som har utvecklats i framför allt tidigare arvsskatterättslig praxis.

Arvsavsägelse och arvsavstående är rättshandlingar som har samma syfte och liknar varandra. Det framstår därför som inkonsekvent att endast arvsavsägelse under arvlåtarens livstid regleras i lag. Även om det numera saknas skäl att avstå arv av skattemässiga skäl, förekommer det att arvtagare avstår från sin rätt till arv. Bland annat förekommer det att föräldrar gör arvsavstående till förmån för sina barn.

En lagreglering av arvsavstående skulle göra regelverket tydligare och mer förutsebart för enskilda. De lagförslag som lämnas bör ta sin utgångspunkt i den rättspraxis som tillämpas gällande arvsavstående.

Utredaren ska därför

- kartlägga vad som enligt rättspraxis gäller för arvsavstående och utifrån denna kartläggning ta ställning till hur frågor om arvsavstående bör regleras i lag, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Uppdraget att föreslå modernare och tryggare regler för testamenten

Ett testamentsregister i offentlig regi

Den som vill styra över fördelningen av sin kvarlåtenskap har möjlighet att upprätta ett testamente. Genom ett testamente kan testator välja att stödja exempelvis en vän eller något välgörande ändamål. Genom ett testamente kan också skyddet för en efterlevande sambo eller annan närstående som inte är legal arvinge tillgodoses. Det skulle också kunna handla om att vilja behandla alla barn i en familj lika, oavsett hur det rättsliga bandet mellan förälder och barn ser ut. Möjligheten att testamentera fyller alltså en viktig funktion i det arvsrättsliga regelverket.

Ett testamente behöver enligt lag uppfylla vissa formkrav för att vara giltigt. Det ska exempelvis vara egenhändigt undertecknat och i original samt bevittnat av två personer som ska ha varit samtidigt närvarande och införstådda med att handlingen är ett testamente. Testator har rätt att när som helst ändra eller återkalla sitt testamente. Det är alltid det senast upprättade testamentet som gäller. Det uppställs inga krav på att ett testamente registreras eller förvaras på ett visst sätt. I dag förvaras testamenten t.ex. i bankfack, även om det blir allt mindre vanligt, eller i hemmet. Det finns också vissa privata aktörer som erbjuder förvaring av testamenten.

Det är angeläget att den avlidnes sista vilja blir känd och respekteras. Det förekommer emellertid att testamenten av olika anledningar inte kommer fram vid dödsfall. Det är naturligtvis inte tillfredsställande. Om testamenten registreras i ett allmänt testamentsregister skulle det kunna minska denna risk, stärka rättssäkerheten och därmed också öka benägenheten att ta tillvara den flexibilitet som ett testamente erbjuder. Inrättandet av ett register skulle också kunna leda till enklare administration för både enskilda och myndigheter.

Testamentsregister finns numera på många andra håll i Norden och övriga Europa.

Frågan om att inrätta ett testamentsregister har på senare år också fått särskild uppmärksamhet i riksdagen, som i tillkännagivanden uppmanat regeringen att ta nödvändiga initiativ för att inrätta ett frivilligt testamentsregister i det allmännas regi och framhållit att frågan bör prioriteras (bet. 2020/21:CU6 punkt 25, rskr. 2020/21:223 och bet. 2018/19:CU7 punkt 26, rskr. 2018/19:180). Skatteverket har i en rapport 2022 bedömt att ett frivilligt testamentsregister i offentlig regi bör inrättas och administreras av myndigheten. I rapporten anger Skatteverket olika alternativ för hur ett sådant register skulle kunna utformas och pekar även på ett antal rättsliga och praktiska aspekter som myndigheten bedömer att ett testamentsregister aktualiserar och som behöver utredas vidare (se promemorian *Ett frivilligt testamentsregister i offentlig regi*, Ju2022/00750). Skatteverkets rapport är en lämplig utgångspunkt för utredarens överväganden.

Ett testamente är ett av de mest privata dokument som kan upprättas. Inrättandet av ett register aktualiserar därför angelägna frågor om sekretess och integritetsskydd. Vidare finns det flera processuella frågeställningar, exempelvis om det bör uppställas ett legitimationskrav för den som ansöker om registrering, hur en ansökan ska få göras respektive en registrering återtas eller ändras och registreringsmyndighetens uppgifter och ansvar i samband med registrering. Det finns inte nu anledning att införa en obligatorisk registrering av testamente. Det finns dock inget som hindrar att överväga att den som en gång valt att registrera sitt testamente därefter ska vara bunden vid att återta eller ändra sitt testamente enligt samma system. Ytterligare frågor som aktualiseras är hur registret ska förhålla sig till andra register, t.ex. bouppteckningsregistret och fastighetsregistret.

Nära sammankopplad med inrättandet av ett register är frågan om hur ett testamente ska förvaras. Ett register som innefattar förvaring av testamente erbjuder en ytterligare trygghet för testator för att säkerställa att dennes sista vilja blir känd. I flera länder finns det register som innefattar uppgifter om var ett testamente förvaras. I andra länder, bl.a. i Danmark och Norge, tas den fysiska handlingen också emot för förvaring. I uppdraget ingår därför också att utreda frågan om förvaring, i första hand hos registreringsmyndigheten.

Den digitala omställningen i samhället ökar förväntningarna på myndigheter att kunna tillhandahålla digitala lösningar och det finns

i dag goda möjligheter att upprätta digitala tjänster med stark säkerhet. I Skatteverkets verksamhet kan de flesta ärenden sedan flera år tillbaka hanteras digitalt. Det som i första hand är aktuellt är ett register som bygger på en digital tjänst med förvaring i form av en digital kopia av testamentet. För att ett sådant digitalt register ska få ett tydligt, praktiskt mervärde kan det finnas skäl att under vissa förutsättningar låta en registrerad digital version av testamentet gälla som en originalhandling, eller gälla före den. En sådan förutsättning skulle kunna vara att testator på lämpligt sätt har visat upp originalhandlingen för myndigheten. Exempel på en följdfråga som kan uppkomma är vad som i så fall ska gälla för återkallelse av ett testamente.

Oavsett vilken förvaringslösning som förordas ska utredaren också ta ställning till vad som bör gälla efter testators död i fråga om tillkännagivande och delgivning av testamentet, exempelvis vilka som ska ha rätt att få del av testamentet och om det ska ske genom myndighetens försorg eller inte.

Förhållandet mellan ett testamentsregister och regleringen av nödtestamenten behöver också belysas.

Utredaren ska därför

- ta ställning till hur ett frivilligt testamentsregister i offentlig regi kan inrättas,
- redogöra för för- och nackdelar med att inrätta ett sådant testamentsregister,
- föreslå en i första hand digital lösning för registrering och förvaring av testamenten, men även redovisa hur ett register som innefattar registrering och förvaring av original i fysisk form skulle kunna utformas,
- föreslå vilket rättsligt förhållande som bör gälla mellan å ena sidan ett fysiskt original eller ett nödtestamente och å andra sidan en digital kopia som efter registrering förvaras hos myndigheten, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Skärpta krav på uppgifter om testamentsvittnen

Det förekommer att testamenten förfalskas eller annars tillkommer på ett otillbörligt sätt. Vid misstanke om att något inte stämmer är det testamentsvittnena som förväntas kunna bidra med information om omständigheterna kring upprättandet.

I dag gäller att de som bevittnar ett testamente bör anteckna yrke och hemvist, uppgift om tiden för bevittnandet samt övriga omständigheter som kan vara av betydelse för testamentets giltighet vid sina namn. Som regleringen är utformad är det alltså inget krav att vittnena lämnar dessa uppgifter. Det förekommer att en bevittning av ett testamente endast består i en underskrift – som kan vara ett vanligt förekommande namn eller rent av oläslig. I den situationen kan vittnena inte kontaktas när det behövs för att t.ex. utreda testamentets giltighet. Det blir också svårt att utreda om behörighetsreglerna för testamentsvittnen har följts. Som Kammarkollegiet tidigare har uppmärksammat är detta otillfredsställande ur bevissynpunkt (dnr Ju2015/01584).

Utredaren ska därför

- ta ställning till om det ska införas skärpta krav på uppgifter i testamentet om testamentsvittnen,
- föreslå vilka uppgifter som ett testamentsvittne i så fall ska lämna, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Modernare regler om nödtestamenten

Nödtestamenten fyller en viktig funktion genom att i särskilda situationer ge arvlåtaren möjlighet att ge uttryck för sin yttersta vilja med bindande rättsverkan, trots att de formkrav som normalt gäller för ett testamente inte har uppfyllts. Det handlar om att balansera rättssäkerhet och tydlighet mot flexibilitet.

Ett nödtestamente kan vara antingen ett muntligt testamente inför två vittnen eller ett egenhändigt undertecknat testamente som inte bevittnats, ett s.k. holografiskt testamente. Ett testamentariskt förordnande via SMS har i rättspraxis inte bedömts motsvara form-

kraven för ett holografiskt testamente (Svea hovrätts dom 2013-06-13 i mål nr T 11306-12).

I dag kan många ärenden hanteras digitalt exempelvis via en mobiltelefon och viktiga avtal kan signeras med e-legitimation. Det kan därför ifrågasättas om formkraven för nödtestamenten är i takt med tiden.

Utredaren ska därför

- ta ställning till hur reglerna för nödtestamenten kan moderniseras, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Är tiden mogen för e-testamenten?

Sedan ärvdabalken senast sågs över har den tekniska utvecklingen tagit stora kliv framåt. Det är sedan flera år möjligt att signera olika handlingar med e-legitimation och andra former av elektroniska underskrifter. Elektroniska signaturer tillämpas bl.a. av banker och myndigheter och bedöms generellt ha hög säkerhet. Vidare finns möjlighet till flerpartssignering vid samma tillfälle genom den s.k. blockkedjetekniken. I vissa legitimationstjänster finns det också inbyggda lösningar för att bekräfta att olika digitala enheter fysiskt befinner sig på samma plats. Det finns också exempel på digitaliseringslösningar på familjerättens område, särskilt den möjlighet till digital bekräftelse av faderskap och föräldraskap som började gälla 2022.

Det har förekommit att lagstiftaren, i samband med en översyn av krav på underskrift, inte varit beredd att gå över till en hantering i elektronisk form när skälen för att en handling upprättas i pappersform har vägt tungt (se t.ex. prop. 2007/08:45 s. 67 i fråga om stiftelseförordnanden). Testamenten är en handling som nämnts i det sammanhanget. Inte minst nu, när förutsättningarna för att inrätta ett i första hand digitalt testamentsregister ska analyseras, framstår det dock som lämpligt att även överväga om tiden är mogen för att ett testamente ska kunna upprättas digitalt.

Ett särskilt problem vid utformningen av regler om testamenten är att det förekommer att oklarheter och andra brister uppmärksammas först när testator är avliden och inte kan förklara eller avhjälpa dem. De nu gällande formkraven för testamenten syftar till att tillgodose högt ställda krav på rättssäkerhet vid upprättandet. Det hand-

lar ytterst om att säkerställa att testamentet är ett uttryck för den avlidnes fria vilja och inte en förfalskning eller resultatet av ett illojalt förfarande. Testamentsvittnen fyller en i sammanhanget viktig funktion och lagstiftaren har 2012 även skärpt jävsreglerna för sådana vittnen. Utredaren ska enligt uppdragsbeskrivningen ovan ta ställning till om det ska införas skärpta krav på uppgifter i testamentet om testamentsvittnen. Utredaren bör därför i första hand överväga förutsättningarna för att införa regler om e-testamente med ett bibehållet formkrav om två samtidigt närvarande vittnen. Utredaren bör dock även ta ställning till om en digital lösning medför behov av ytterligare eller andra formkrav än de nuvarande, i syfte att tillgodose rättssäkerheten. Exempelvis bör beaktas att äldre personers bank-id har kunnat missbrukas av andra.

En ytterligare utmaning med e-testamente är att analysera hur testators möjligheter att återkalla eller ändra sitt testamente ska tillgodoses. Det är vidare angeläget att utredaren bevakar att regelverket om testamenten och ett testamentsregister blir konsekvent, sammanhängande och överskådligt. Angelägna aspekter att belysa är tillgänglighet, offentlighet och sekretess samt integritets- och dataskydd.

Utredaren ska därför

- analysera om ett testamente bör kunna upprättas digitalt och vilka formkrav som bör gälla för ett tryggt och rättssäkert upprättande av ett sådant testamente, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Konsekvensbeskrivningar

Utredaren ska bedöma förslagens ekonomiska konsekvenser och konsekvenser i övrigt för enskilda, företag, berörda myndigheter och det allmänna i övrigt. Motsvarande bedömning ska göras för effekterna av om Allmänna arvsfonden skulle få betydligt mindre medel än i dag, samt vilka effekter det skulle få för fondens olika målgrupper och civilsamhället. Utredaren ska beräkna påverkan på statens inkomster och utgifter. Om förslag som lämnas innebär offentligfinansiella kostnader, ska förslag till finansiering lämnas. Förslagen ska även i övrigt redovisas enligt vad som anges i kommittéförordningen (1998:1474). Viktiga ställningstaganden som har gjorts vid utformningen av för-

slagen ska beskrivas, exempelvis alternativa lösningar som har övervägts och skälen till att de har valts bort.

Utredaren ska vidare redovisa om förslagen har någon påverkan på jämställdheten mellan kvinnor och män. Konsekvenserna ska även belysas ur ett barnrättsperspektiv.

Genomförande och redovisning av uppdraget

Utredaren ska, i den utsträckning som det bedöms lämpligt, undersöka och beskriva hur de frågor som uppdraget omfattar behandlas i några länder som är jämförbara med Sverige, främst de nordiska länderna. Utredaren ska också beakta de internationellt privat- och processrättsliga regler som finns på området, bl.a. EU:s arvsförordning. Utredaren ska, i den utsträckning som det bedöms lämpligt, hämta in synpunkter och upplysningar från berörda myndigheter och organisationer.

Utredaren ska hålla sig informerad om och ta hänsyn till relevant arbete som pågår inom Regeringskansliet och utredningsväsendet. Detta gäller särskilt den fortsatta beredningen av Skatteverkets hemställan och promemorian *E-tjänst för inlämning av bouppteckningar* (Ju2023/01440).

Uppdraget ska redovisas senast den 29 augusti 2025.

(Justitiedepartementet)

Om arvsrätt för kusiner

Underlagsrapport till utredningen:
En arv- och testamentsrätt i tiden (Dir. 2024:28)

Datum: 2025-01-12

Författare:

Mikael Elinder, docent i nationalekonomi, Uppsala universitet

Oscar Erixson, docent i nationalekonomi, Uppsala universitet

Sammanfattning

Regeringen tillsatte våren 2024 en utredning, "En arv- och testamentsrätt i tiden" (Dir. 2024:28), för att modernisera ärvdabalkens regler och anpassa dem till dagens samhällsförhållanden. Ett av utredningens fokusområden är att utreda möjligheten att införa legal arvsrätt för kusiner. Denna rapport undersöker två frågor: hur vanligt det är att avlidna utan närmare släktingar har kusiner, och om kusiner kan förmodas föredras som arvtagare framför Allmänna arvsfonden. Vår analys visar att nästan alla svenskar har kusiner (>95%). Andelen är lika stor bland de som saknar egna barn eller saknar både barn och syskon, dvs bland de som kusinarv är mer sannolika. Vidare finner vi att bland de ca cirka 600 personer per år som avlider utan testamente och närmare släktingar än kusiner, finns det inga starka belägg för att de föredrar kusiner som arvtagare framför Allmänna arvsfonden.

1. Inledning och bakgrund

Regeringen beslutade under våren 2024 att tillsätta en utredning med namnet ”En arv- och testamentsrätt i tiden”, (direktiv Dir. 2024:28) med syfte att se över arvs- och testamentsregler. I utredningens direktiv sammanfattas syftet enligt nedan:

”En särskild utredare ska göra en översyn av reglerna om arv och testamente i ärvdabalken. Reglerna ska anpassas till den digitala och ekonomiska samhällsutvecklingen och till hur människor bildar familj i dag. Syftet är att åstadkomma en modern, tydlig och trygg arvs- och testamentsrätt.

Utredaren ska bl.a.

- *ta ställning till frågan om arvsrätt för kusiner,*
- *ta ställning till om förlust av rätt att ta arv eller testamente bör gälla i fler fall,*
- *ta ställning till om skyddet för efterlevande sambo bör stärkas,*
- *föreslå hur ett testamentsregister i offentlig regi kan inrättas,*
- *bedöma om ett testamente bör kunna upprättas digitalt, och*
- *lämna nödvändiga författningsförslag.“*

Dir. (2024: 28, s3).

Denna underlagsrapport till utredningskommittén syftar till att bidra med underlag till frågan om arvsrätt för kusiner bör införas i svensk lag, där utredningens direktiv specifikt anger att:

”*Utredaren ska därför*

- *ta ställning till om den legala arvsrätten bör utvidgas till att i första hand omfatta även kusiner,*
- *oavsett ställningstagande i sak, lämna förslag som innebär att kusiner ska omfattas av den legala arvsrätten,*
- *analysera konsekvenserna för det civila samhällets organisationer och deras möjligheter till finansiellt stöd om reglerna om arvsrätt för kusiner och andra avlägsnare släktingar ändras, och*
- *lämna nödvändiga författningsförslag.“*

Dir. (2024: 28, s5).

Dagens arvsordning[1] sammanfattas i kommittédirektivet: *”Enligt den legala arvsordningen tillfaller rätten till arv i första hand den avlidnes barn eller barnbarn (bröstarvingar), i andra hand den avlidnes föräldrar, syskon eller syskonbarn och i sista hand far-och morföräldrar eller deras barn. Arvsrätten för kusiner och mer avlägsna släktingar togs bort 1928. Samtidigt bildades Allmänna arvsfonden i syfte att ta emot arv när arvingar eller testamentstagare saknades. Allmänna arvsfonden ger ekonomiskt stöd till projekt hos ideella organisationer som driver verksamhet för barn, ungdomar, äldre och personer med funktionsnedsättning.”* Dir. (2024: 28, s3).

Enligt Allmänna arvsfonden (2024) dör varje år ca 1800 personer utan släktarvingar. Av dessa har två tredjedelar upprättat ett testamente, som endast i undantagsfall innehåller Allmänna arvsfonden som förmånstagare. Det innebär att Allmänna arvsfonden tar emot arv från ca 600 avlidna personer per år. Det rör sig alltså om mindre än 1% av de avlidna som inte har släktarvingar[2] och inget testamente med annan förmånstagare än Allmänna arvsfonden. Det är i dessa 600 fall som kusinarv skulle kunna bli relevanta.

I denna rapport belyser vi två centrala frågor av relevans för utredningen. Den första gäller i vilken utsträckning avlidna som saknar legala arvingar, enligt nuvarande arvsordning, tänkas ha kusiner som skulle kunna komma ifråga som arvtagare om arvsrätt för kusiner införs? I praktiken handlar frågan om hur vanligt det skulle vara att kusiner skulle träda in i Allmänna arvsfondens ställe som mottagare av arv. Den andra frågan gäller om det finns stöd för att anta att arvlåtare skulle föredra att kusiner ärver framför Allmänna arvsfonden?

Det är idag möjligt för en person som önskar att en eller flera kusiner ska ärva hen att skriva ett testamente till förmån för dessa kusiner. För att kusiner ska ärva krävs dock alltså att kusiner skrivs in som förmånstagare i testamente, alltså en aktiv och framåtblickande handling. En tredjedel av de som avlider utan släktarvingar har inte skrivit något testamente och en väsentlig fråga blir därför om dessa kan förmodas ha önskemål om att deras kusiner ska ärva istället för Allmänna arvsfonden. Om så är fallet, skulle arvsrätt för kusiner vara mer motiverat än om så inte är fallet.

Rapporten är upplagd enligt följande: Avsnitt två diskuterar frågan om arvlåtares förmodade vilja och avsnitt tre presenterar den empiriska analysen av förekomsten av kusiner. Slutligen presenterar vi våra slutsatser tillsammans med en kort diskussion i avsnitt fyra.

[1] Arvsordningen är en del av ärvdabalken som anger vilka som har rätt att ärva och i vilken ordning arvingar prioriteras enligt lagen. Det är alltså en princip som definierar arvsklasser och rangordningen mellan olika arvingar. Första arvsklassen: Barn (bröstarvingar) och deras avkomlingar. Andra arvsklassen: Föräldrar och deras avkomlingar (syskon och syskonbarn). Tredje arvsklassen: Far- och morföräldrar och deras avkomlingar (t.ex. mostrar, farbröder, fastrar). Finns inga arvingar i en arvsklass går arvet vidare till nästa. Saknas arvingar helt och hållet, tillfaller arvet Allmänna arvsfonden.

[2] Med släktarvingar avses här avses släktingar enligt dagens arvsordning.

2. Arvlåtares förmodade vilja

Olika intressen till den avlidnas kvarlåtenskap balanseras i arvsordningen och mer allmänt i Ärvdabalken. Svensk arvsrätt har huvudsakligen utgått från att rätt till arv baseras på släktskap, där närmre släktingar ärver före mer avlägsna släktingar. Som Brattström och Singer (2020, s. 16) skriver:

”Reglerna om hur man ska förfara med en avlidens kvarlåtenskap beaktar, vid sidan av släktens krav på att få del av den avlidnes egendom, åtminstone tre skilda intressen. De är:

- *barnens intresse av att fa del av föräldrarnas egendom,*
- *makens intresse av att få sitta kvar i hemmet när den andra maken avlider samt*
- *arvlåtarens intresse av att få fördela sin egendom efter eget huvud.”*

Det som inte nämns men som ändå har spelat en betydande roll i utformningen av arvsregler är allmänhetens[3] rätt till del av kvarlåtenskapen. Detta intresse har framförallt tillgodosetts genom arvsskatt (Elinder och Erixson 2021)[4], men också genom att kusiner och mer avlägsna släktingar förlorade sin rätt till arv till förmån för den nyinrättade Allmänna arvsfonden, i och med 1928 års arvslagstiftning (Brattström och Singer 2020). Både arvsskatt och införandet av Allmänna arvsfonden kan sägas beakta att rätten till den avlidnas kvarlåtenskap under vissa omständigheter även bör tillfalla en bredare del av allmänheten än släkten. Det finns alltså en avvägning mellan släktens rätt och en bredare allmänhets rätt till del av den avlidnas kvarlåtenskap.

Även om det är tydligt att arvlåtarens önskemål är ett viktigt intresse att beakta när det gäller vem som har rätt till del av kvarlåtenskapen, så är det alltså inte det enda intresset att beakta. I svensk kontext framträder konflikten mellan släktingars rätt och en bredare allmänhets rätt till kvarlåtenskapen tydligast när arvlåtarens vilja om hur kvarlåtenskapen bör fördelas är okänd.

När arvlåtarens vilja är okänd blir frågan om presumtion viktig, dvs vad kan vi förmoda att arvlåtarens vilja var? Inom nationalekonomin pratar man ofta om individens preferenser, dvs individens önskemål, och en viktig vetenskaplig fråga är hur man kan ta reda på individens sanna önskemål. Vanligtvis utgår man ifrån två olika sätt att ta reda på individens preferenser. Det första är att fråga eller på annat sätt utgå ifrån uttryckt vilja, sk *stated preferenses*. Det andra är att utgå ifrån att individens preferenser går att härleda utifrån individens val, så

[3] Med allmänhet menas här personer (enskilda eller kollektiv) som inte står den avlidna nära genomsläktskap eller annat personligt förhållande.

[4] Arvsskatten avskaffades dock i Sverige i början av 2000-talet.

kallade *revealed preferenses*. Båda metoderna har sin för- och nackdelar. Att utgå ifrån uttryckt vilja kan vara problematiskt t.ex. när viljan kan förmodas vara i konflikt med sociala normer, men också när tydliga viljeuttryck saknas. Att härleda individers vilja/önskemål utifrån dess handlingar förutsätter å andra sidan att individen har fattat rationella beslut, dvs att handlingarna har varit medvetna och välinformerade. I fråga om arvlåtarens vilja, framstår det som rimligt att utgå ifrån att den vilja som uttryckts i testamente är en god representation av den avlidnes önskemål. Problemen uppstår när testamente saknas eftersom det då vanligen saknas en tydligt och trovärdigt uttryckt vilja. Den avlidnas vilja kan då istället härledas utifrån dess handlingar. Enligt denna metod anses valet att inte skriva testamente var förenligt med viljan att kvarlåtenskapen bör fördelas enligt arvsordningen.

När nära släktingar saknas och inget testamente är skrivet, kan det därför förmodas att den avlidnas önskan är att kvarlåtenskapen ska tillfalla Allmänna arvsfonden och inte dess kusiner. Men det kan naturligtvis vara så att valet att inte skriva testamente inte var medvetet eller välinformerat. Den avlidne kanske dog plötsligt men hade tänkte upprätta testamente eller hade kanske inte förstått arvsreglerna.

Det finns mycket forskning om individers inställning till arvsskatt (Elinder och Erixson 2021), men inte så mycket om testamenten eller önskemål om fördelning av kvarlåtenskap (se Erixson och Ohlsson 2015; Erixson och Ohlsson 2019). Av relevans för den nuvarande utredningen är dock en nylig undersökning genomförd av NOVUS på uppdrag av Giva Sverige om allmänhetens inställning och kunskaper kring arv och testamenten (Giva Sverige 2024). I undersökningen svarade 1031 personer i åldersgruppen 30 och 84 år på frågor rörande arv och testamente.

Ett första viktigt resultat är att de allra flesta (79%) uppger att de känner mycket eller ganska bra till vem som ärver dem om de inte upprättar testamente. Detta gäller både de som har och de som inte har upprättat testamente. Det förefaller alltså finnas en god kännedom om arvsordningen.

Enligt studien har 20% upprättat ett testamente och bland de som inte har upprättat ett testamente uppger 75% att de inte har skrivit testamente för att de vill att allt ska gå till familjen och 33% att: ”Det behövs inte - de allmänna arvslagarna får styra”. Endast 8% uppger att de inte upprättat testamente för att de inte har tänkt på det. Det förefaller alltså som en överväldigande majoritet bland de som inte har upprättat testamente har avstått från att upprätta ett testamente eftersom deras önskemål överensstämmer med arvslagstiftningen.

Vidare ställdes följande fråga: Om du inte hade några arvingar och inte hade skrivit ett testamente, vem skulle du föredra får tillgång till ditt arv? Av de som uppgivit att de troligtvis inte kommer upprätta ett testamente anger 16% att de föredrar om kvarlåtenskapen går till Allmänna arvsfonden medan 34% föredrar att den går till ideella organisationer och 26% till personer i yttre släktled. Dessa siffror är i linje med Elinder m fl. (2021) som finner att bland de som avled under åren 2002–2004 och saknade släktarvingar, tillföll ca 60% av kvarlåtenskaperna kusiner eller mer avlägsna släktingar eller bekanta, medan ca 40% tillföll ideella organisationer inklusive Allmänna arvsfonden.

Giva Sveriges undersökning frågade också explicit om vilka förmånstagare, de som upprättat testamente, har inkluderat i testamentet. De vanligaste förmånstagarna är nära släkt (tex barn eller barnbarn) och sambo eller partner. Endast 2% har uppgivit kusin som förmånstagare. Det är dock värt att notera att det är också ungefär 2% av de som avlider som saknar släktarvingar och det är rimligt att anta att det framförallt är i denna grupp som kusiner tas upp som förmånstagare i testamente (Elinder m.fl. 2021). En betydande andel av de som inte har släktarvingar har alltså sannolikt valt att testamentera till kusiner. Eftersom ungefär hälften av alla utan testamente föredrar att kvarlåtenskapen går till Allmänna arvsfonden eller ideella organisationer framstår det som att de allra flesta som önskar att kusiner ärver dem om de inte har närmre släktingar i livet har sett till att uttrycka denna vilja i testamente.

Sammantaget är det rimligt att dra slutsatsen att det är ytterst få som avlider där deras kvarlåtenskap tillfaller Allmänna arvsfonden, men som hellre hade önskat att den skulle tillfalla kusiner.

3. Hur vanligt är det att arvlåtare har kusiner? Insikter från svenska register

Konsekvenserna av att införa arvsrätt för kusiner beror till stor del på hur vanligt det är att de som avlider utan närmre släktingar än kusiner, faktiskt har kusiner. Även om det troligtvis är så att de allra flesta har kusiner så har det inte gjorts någon systematisk undersökning av hur vanligt det är att avlidna har kusiner. Det är dock inte enkelt att ta reda på hur vanligt det är att avlidna har kusiner. Vi gör dock ett försök att undersöka hur vanligt det är att ha minst en kusin.

3.1 Hur identifiera förekomsten av kusiner i svenska register?

Sverige har ett rikt utbud av detaljerade register över befolkningen, men inget register som direkt innehåller uppgifter om individers kusiner. För att identifiera om en individ har en eller flera kusiner behöver olika register användas. De centrala registren är: Registret över totalbefolkningen (RTB) och Flergenerationsregistret (FLR). RTB innehåller uppgifter om alla som är folkbokförda i Sverige från 1968 och framåt samt om alla som är födda i Sverige från 1961 och framåt. FLR innehåller uppgifter om föräldrar för personer i RTB som är födda 1932 eller senare och som varit folkbokförda i Sverige någon gång efter 1961.

För att identifiera om en specifik individ har någon kusin behöver man ta reda på vilka individens föräldrar är och i sin tur vilka deras föräldrar är. Därefter kan man undersöka om det finns någon annan individ i registren som har samma mor- eller farförälder. En individ kan exempelvis vara mormor till två personer och farmor till en annan person. Hon har då tre barnbarn. För vart och ett av dessa barnbarn vill vi veta om något av de andra barnbarnen är kusin eller syskon till barnbarnet i fråga. Det kan avgöras genom att undersöka om de har samma mor. I så fall är de syskon, annars är de kusiner.

I vårt fall är vi intresserade av hur vanligt förekommande det är att äldre personer i Sverige har kusiner. Det är dock inte möjligt att få tillförlitliga uppgifter för de äldsta i Sverige eftersom vi saknar information om deras mor- och farföräldrar. En person som år 2020 var 80 år gammal kan förväntas ha mor- och farföräldrar som var födda under andra halvan av 1800-talet, och dessa finns vanligtvis inte med i registren eftersom de inte har varit folkbokförda i Sverige efter 1968.

För att ha rimligt goda chanser att identifiera alla kusiner behöver vi därför undersöka förekomsten av kusiner i yngre födelsekohorter. Vi vill dock att dessa personer ska vara så pass gamla att de har fått alla kusiner de rimligen kommer att få i livet, samt att de har fått de egna barn som de kommer att få. Det senare är relevant eftersom kusinarv sällan blir aktuellt då den avlidne har eller har haft egna barn.

Att utgå från alla som föddes i Sverige år 1970 är därför en rimlig utgångspunkt. År 2022, vilket är det senaste året för vilket vi har data, är dessa personer 52 år gamla. I denna födelsekohort kan vi vanligen identifiera mor- och farföräldrar och därigenom avgöra om de har kusiner, samtidigt som de är gamla nog att ha fått de barn och kusiner de kommer att få under livet. Vår analys utgår därför från alla som är födda i Sverige år 1970. Vi redovisar dock även resultat även för individer födda 1980.

I vår analys identifierar vi inte kusiner till utlandsfödda som bor i Sverige. Även om vi i några fall skulle kunna identifiera kusiner till dessa, som bor i Sverige, kan vi för de allra flesta inte identifiera ens kusiner som bor i Sverige eftersom föräldrar och mor- och farföräldrar till utlandsfödda sällan finns i svenska register. En rimlig utgångspunkt är dock att det är lika vanligt eller vanligare att dessa har kusiner jämfört med svenskfödda. Merparten av dessa kusiner lever dock vanligtvis i andra länder.

Med detta sätt att identifiera hur vanligt det är att individer har någon kusin missar vi kusiner som inte fötts i Sverige efter 1961 eller som inte varit folkbokförda i Sverige efter 1968. Detta gäller främst kusiner till invandrare i första eller andra generationen. Vi missar även kusiner som bor i Sverige men där någon av föräldrarna eller mor- och farföräldrarna inte har varit folkbokförda i Sverige efter 1968, trots att deras barn eller barnbarn har varit det. Detta kan exempelvis gälla om någon i vår analys är andra generationens invandrare, men en av föräldrarna aldrig flyttade till Sverige, medan dennes syskonbarn, som alltså är kusin till individen vi är intresserade av, bor i Sverige. Sammantaget underskattar vi därmed förekomsten av kusiner.

3.3 Resultat

Födelsekohorten 1970 består av 110 318 personer. Utifrån Tabell 1 ser vi att 82% av dessa har minst en kusin. Det är dock rimligt att anta att denna andel är en underskattning, eftersom samtliga personer inte har mor- och farföräldrar som återfinns i FLR. Om vi begränsar oss till urvalet av individer vars samtliga mor- och farföräldrar återfinns i registret ser vi att andelen med kusiner är nära 96%.

En förutsättning för att kusiner ska ärva är att den avlidne saknar bröstarvingar, det vill säga barn och deras avkomlingar. Andelen med kusiner är dock i stort sett densamma i gruppen som inte har egna barn.

En ytterligare förutsättning för kusinarv är att det inte finns några arvtagare i arvsklass 2: föräldrar och deras avkomlingar, det vill säga arvlåtarens syskon. Vi noterar att endast drygt en procent av personerna, vars mor- och farföräldrar återfinns i registren, saknar både bröstarvingar och syskon. Av dessa har 93% minst en kusin.

Vi finner ett liknande mönster för födelsekohorten 1980. Förekomsten av kusiner i samtliga grupper är dock något högre än för födelsekohorten 1970.

Sammanfattningsvis visar denna analys att i stort sett samtliga individer har kusiner, även bland de för vilka kusinarv kan tänkas bli relevant. Det ska dock noteras att den höga förekomsten av kusiner är en underskattning, givet att vi saknar fullständig information i registren.

Det är rimligt att anta att många av dem som har kusiner har sådana som både är yngre och äldre än dem själva, och att det därför kommer att finnas kusiner kvar även vid individens död.

Tabell 1: Förekomsten av kusiner i födelsekohorterna 1970 och 1980.

	Födda i Sverige 1970		Födda i Sverige 1980	
	Antal individer	Andel med kusin (%)	Antal individer	Andel med kusin (%)
1. Samtliga	110 318	82,3	97 375	89,8
2. Har mor- och farföräldrar	70 542	95,8	76 923	97,2
3. Har barn	57 069	95,9	60 104	97,3
4. Har inte barn	12 852	95,0	16 819	96,6
5. Har inte syskon	879	93,1	888	94,0

Referens: Författarnas egna beräkningar utifrån data från FLR 2022 och RTB 2022.

Not: Kategorin *Samtliga* avser av personer födda i Sverige det aktuella året (1970 eller 1980). *Har mor- och farföräldrar* avser personer vars samtliga mor- och farföräldrar förekommer i FLR. *Har barn* (*Har inte barn*) avser personer i 2. som har (inte har) egna barn. *Har inte syskon* avser personer i 4. som inte har egna syskon.

4. Slutsatser

Varje år dör ca 1800 personer utan släktarvingar. Av dessa har två tredjedelar upprättat ett testamente, som endast i undantagsfall innehåller Allmänna arvsfonden som förmånstagare. Det innebär att Allmänna arvsfonden tar emot arv från ca 600 avlidna personer per år. Det rör sig alltså om mindre än 1% av de avlidna som inte har släktarvingar och inget testamente med annan förmånstagare än Allmänna arvsfonden. Det är i dessa 600 fall som kusinarv skulle kunna bli relevanta.

Enligt våra analyser har i stort sett alla, födda i Sverige, minst en kusin (>95%). Det gäller även bland de som saknar egna barn, eller saknar både egna barn och syskon, dvs de som har störst sannolikhet att avlida utan släktarvingar, enligt nuvarande arvsordning. Det betyder att i så gott som samtliga fall då kvarlåtenskapen, i dagsläget, tillfaller Allmänna arvsfonden finns det sannolikt en kusin som skulle ärva före Allmänna arvsfonden. Undantagen gäller endast då Allmänna arvsfonden får arv som förmånstagare via testamente, i de enstaka fall arvlåtaren inte haft några kusiner, eller när arvlåtaren är den sista i kusinskaran att avlida.

Vad gäller frågan om kusiner kan förmodas föredras som arvtagare framför Allmänna arvsfonden, i de fall släktarvingar saknas, framstår det som troligt att en majoritet fördrar Allmänna arvsfonden, eller annan ideell organisation. Några tycks dock föredra att kusiner ärver framför Allmänna arvsfonden. Dessa kan dock, och tycks också, vara beredda att skriva testamente till förmån för kusiner.

En relevant fråga är också hur andra ideella organisationer kan tänkas påverkas av om kusiner ges arvsrätt. Enligt Elinder m fl. (2021), kommer en majoritet av alla testamentsgåvor från den lilla grupp av avlidna som saknar släktarvingar. I denna grupp är det, som nämndes ovan, ca två tredjedelar som har skrivit testamente och frågan är om införandet av kusinarv kan tänkas påverka förekomsten av testamente. Två motverkande effekter kan uppstå varför det är svårt att ge en entydig prediktion. För det första så kan det tänkas att färre skriver testamente då arv, i frånvaro av testamente, alltid tillfaller släkten. Å andra sidan kan det tänkas bli vanligare att frågan om testamente diskuteras i olika sammanhang och att fler börjar skriva testamente. I sådana fall kan man tänka sig att testamentsgåvor till ideella organisationer blir vanligare bland de som har släktarvingar. Även om färre, utan närmre släktingar än kusiner, kommer att skriva testamente till förmån för ideella organisationer, kan intäkterna från testamentsgåvor ändå öka, om fler bland de som har nära släkt skriver testamente till förmån för ideella organisationer.

Sammantaget framstår det inte som att det finns starka skäl att ge kusiner arvsrätt. Det är en liten andel av alla avlidna som saknar både närmre släktingar än kusiner och som inte upprättat testamente. Enligt Allmänna arvsfonden rör det sig om ca 600 dödsbon per år. Av dessa finns det heller inga starka skäl att anta att de skulle föredra att deras kvarlåtenskap tillfaller kusiner framför Allmänna arvsfonden. Med hänsyn tagen till att andelen av de som avlider och som är födda utomlands kan förväntas öka under kommande årtionden, kommer det också medföra betydande problem att identifiera deras kusiner. Det gäller oavsett om deras kusiner bor i Sverige eller utomlands. Sammantaget framstår det därför som att införande av legal arvsrätt för kusiner orsakar fler problem än det skulle lösa.

Referenser

Allmänna arvsfonden (2024), https://www.arvsfonden.se/aktuellt/nyheter/nyhetsarkiv/2024-05-01-hur-gar-det-till-nar-fonden-arver

Brattström, M. och A. Singer (2020), *Rätt arv - Fördelning av kvarlåtenskap*, femte upplagan, Iustus Förlag AB, Uppsala.

Dir. (2024:28), *En arvs- och testamentsrätt i tiden*, Justitiedepartementet.

Elinder, M., Erixson, O., Escobar, S., och H. Ohlsson (2014), Estates, bequests, and inheritances in Sweden-A look into the Belinda databases, Uppsala Center for Fiscal Studies Department of Economics Working Paper 2014:14.

Elinder, M., Engström, P., och O. Erixson (2021), The last will: Estate divisions as a testament of to whom altruism is directed, *PLoS ONE* 16(7): e0254492.

Elinder, M. och O. Erixson (2021), *En beklaglig förlust? En ESO-rapport om erfarenheter och lärdomar av arvsskatt*, Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2021:2.

Erixson, O. och H. Ohlsson (2019), Estate division: Equal sharing, exchange motives, and Cinderella effects, *Journal of Population Economics,* 30(4): 1281–1336.

Erixson, O. och H. Ohlsson (2015), Förmögenhet – Mina pengar eller släktens? *Ekonomisk Debatt* 45(1): 17–27.

Giva Sverige (2024), Att ge efter döden - Hur ser allmänheten på att testamentera till ideella organisationer? Testamentesundersökning - 2024.

Statens offentliga utredningar 2025

Kronologisk förteckning

1. Skärpta krav för svenskt medborgarskap. Ju.
2. Några frågor om grundläggande fri- och rättigheter. Ju.
3. Skatteincitament för forskning och utveckling. En översyn av FoU-avdraget och expertskattereglerna. Fi.
4. Moderna och enklare skatteregler för arbetslivet. Fi.
5. Avgift för områdessamverkan – och andra åtgärder för trygghet i byggd miljö. LI.
6. Plikten kallar! En modern personalförsörjning av det civila försvaret. Fö.
7. Ny kärnkraft i Sverige – effektivare tillståndsprövning och ändamålsenliga avgifter. KN.
8. Bättre förutsättningar för trygghet och studiero i skolan. U.
9. På språklig grund. U.
10. En förändrad abortlag – för en god, säker och tillgänglig abortvård. S.
11. Straffbarhetsåldern. Ju.
12. AI-kommissionens Färdplan för Sverige. Fi.
13. En effektivare organisering av mindre myndigheter – analys och förslag. Fi.
14. En skärpt miljöstraffrätt och ett effektivt sanktionssystem. KN.
15. Stärkta drivkrafter och möjligheter för biståndsmottagare. Volym 1 och 2. S.
16. Ett nytt regelverk för uppsikt och förvar. Ju.
17. Anpassning av svensk rätt till EU:s avskogningsförordning. LI.
18. Ett likvärdigt betygssystem. Volym 1 och 2. U.
19. Kunskap för alla – nya läroplaner med fokus på undervisning och lärande. U.
20. Kommunal anslutning till Utbetalningsmyndighetens verksamhet. Fi.
21. Miljömålsberedningens förslag om en strategi för hur Sverige ska leva upp till EU:s åtaganden inom biologisk mångfald respektive nettoupptag av växthusgaser från markanvändningssektorn (LULUCF). KN.
22. Förbättrad konkurrens i offentlig och privat verksamhet. KN.
23. Ersättningsregler med brottsoffret i fokus. Ju.
24. Publiken i fokus – reformer för ett starkare filmland. Ku.
25. Arbetslivskriminalitet – upplägg, verktyg och åtgärder, fortsatt arbete. A.
26. Tid för undervisningsuppdraget – åtgärder för god undervisning och läraryrkenas attraktivitet. U.
27. En socionomutbildning i tiden. U.
28. Frihet från våld, förtryck och utnyttjande. En jämställdhetspolitisk strategi mot våld och en stärkt styrning av centrala myndigheter. A.
29. Ökad kvalitet hos Samhall och fler vägar till skyddat arbete. A.
30. Enklare mervärdesskatteregler vid försäljning av begagnade varor och donation av livsmedel. Fi.
31. Utmönstring av permanent uppehållstillstånd och vissa anpassningar till miniminivån enligt EU:s migrations- och asylpakt. Ju.
32. Vissa förändringar av jaktlagstiftningen. LI.
33. Skärpta och tydligare krav på vandel för uppehållstillstånd. Ju.
34. Ett modernare konsumentskydd vid distansavtal. Ju.
35. Etableringsboendelagen – ett nytt system för bosättning för vissa nyanlända. A.

36. Skydd för biologisk mångfald i havsområden utanför nationell jurisdiktion. UD.
37. Skärpta villkor för friskolesektorn. U.
38. Att omhänderta barn och unga. S.
39. Digital teknik på lika villkor. En reglering för socialtjänsten och verksamhet enligt LSS. S.
40. Säkrare tivoli. Ju.
41. Pensionsnivåer och pensionsavgiften – analyser på hundra års sikt. S.
42. Säkerhetsskyddslagen – ytterligare kompletteringar. Ju.
43. Säkerställ tillgången till läkemedel – förordnande och utlämnande i bristsituationer. S.
44. Förbättrat stöd i skolan. U.
45. Ökat informationsutbyte mellan myndigheter – några anslutande frågor. Ju.
46. Tryggare idrottsarrangemang. Ju.
47. Spänning i tillvaron – hur säkrar vi vår framtida elförsörjning? KN.
48. Stärkt pandemiberedskap. S.
49. Säkerhetspolisens behandling av personuppgifter. Ju.
50. En ny nationell myndighet för viltförvaltning. LI.
51. Bättre förutsättningar för klimatanpassning. KN.
52. Ökad insyn i politiska processer. Ju.
53. Kvalificering till socialförsäkring och ekonomiskt bistånd för vissa grupper. S.
54. Ett skärpt regelverk om utvisning på grund av brott. Ju.
55. En reformerad samhällsorientering för bättre integration. A.
56. Stärkt skydd för domstolarnas och domarnas oberoende. Ju.
57. Polisiär beredskap i fred, kris och krig. Ju.
58. En stärkt hästnäring – för företagande, jämställdhet, jämlikhet och folkhälsa. LI.
59. Stärkt lagstiftning mot hedersrelaterat våld och förtryck. Ju.
60. En starkare fondmarknad. Fi.
61. Sveriges internationella adoptionsverksamhet – lärdomar och vägen framåt. Volym 1 och 2. S.
62. Ansvaret för hälso- och sjukvården. Volym 1 Bedömningar och förslag. Volym 2 Underlagsrapporter. S.
63. Stärkt patientsäkerhet genom rätt kompetens – utifrån hälso- och sjukvårdens och tandvårdens behov. S.
64. En ny kontrollorganisation i livsmedelskedjan – för ökad effektivitet, likvärdighet och konkurrenskraft. LI.
65. En mer flexibel hyresmarknad. Ju.
66. En straffreform. Volym 1, 2, 3 och 4. Ju.
67. Arlanda – en viktig port för det svenska välståndet. Åtgärder som stärker konkurrenskraften för Arlanda flygplats. LI.
68. Nya samverkansformer, modern byggnads- och reparationsberedskap – för ökad försörjningsberedskap. KN.
69. Effektivare samverkan för djur- och folkhälsa. LI.
70. Längre liv, längre arbetsliv – förlängd rätt att kvarstå i anställningen. A.
71. Fortsatt utveckling av en nationell läkemedelslista – en del i en ny nationell infrastruktur för datadelning. Del 1 och 2. S.
72. Verktyg för en mer likvärdig resursfördelning till skolan. U.
73. En arbetsmiljöstrategi för ett förändrat arbetsliv. A.
74. Ny reglering för den arbetsmarknadspolitiska verksamheten. A.
75. Folkbokföringsverksamhet, biometri och brottsbekämpning. Fi.
76. Det handlar om oss – så bryter vi utanförskapet och bygger en starkare gemenskap. A.
77. En översyn av den statliga lönegarantin. A.
78. En reformerad underrättelseverksamhet. Fö.
79. Samlade förmågor för ökad cybersäkerhet. Fö.

80. Koordinatbestämda fastighetsgränser. Ju.
81. En ny organisation av ekobrottsbekämpningen. Ju.
82. Sysselsättning och boende på landsbygden – Juridiska personers förvärv av jordbruksmark och en effektiv tillämpning av glesbygdsbestämmelserna. LI.
83. Ett nationellt förbud mot tiggeri. Ju.
84. Hem för barn och unga. För en trygg, säker och meningsfull vård. S.
85. Ökad tydlighet, stärkt samverkan – förutsättningar för framtidens utvecklingspolitik. LI.
86. Redo! En utredning om personalförsörjningen av det militära försvaret. Fö.
87. Straffrättsliga åtgärder mot korruption och tjänstefel. Ju.
88. Tidigt besked om lämplig användning av mark och vatten. KN.
89. En moderniserad fiskelagstiftning. Volym 1 och 2. LI.
90. Förmedling av post till personer med skydd i folkbokföringen. Fi.
91. Nya regler om arv och testamente – bland annat ett testamentsregister i offentlig regi och ett stärkt skydd för efterlevande sambor. Ju.

Statens offentliga utredningar 2025

Systematisk förteckning

Arbetsmarknadsdepartementet

Arbetslivskriminalitet – upplägg, verktyg och åtgärder, fortsatt arbete. [25]

Frihet från våld, förtryck och utnyttjande. En jämställdhetspolitisk strategi mot våld och en stärkt styrning av centrala myndigheter. [28]

Ökad kvalitet hos Samhall och fler vägar till skyddat arbete. [29]

Etableringsboendelagen – ett nytt system för bosättning för vissa nyanlända. [35]

En reformerad samhällsorientering för bättre integration. [55]

Längre liv, längre arbetsliv – förlängd rätt att kvarstå i anställningen. [70]

En arbetsmiljöstrategi för ett förändrat arbetsliv. [73]

Ny reglering för den arbetsmarknadspolitiska verksamheten. [74]

Det handlar om oss – så bryter vi utanförskapet och bygger en starkare gemenskap. [76]

En översyn av den statliga lönegarantin. [77]

Finansdepartementet

Skatteincitament för forskning och utveckling. En översyn av FoU-avdraget och expertskattereglerna. [3]

Moderna och enklare skatteregler för arbetslivet. [4]

AI-kommissionens Färdplan för Sverige. [12]

En effektivare organisering av mindre myndigheter – analys och förslag. [13]

Kommunal anslutning till Utbetalningsmyndighetens verksamhet. [20]

Enklare mervärdesskatteregler vid försäljning av begagnade varor och donation av livsmedel. [30]

En starkare fondmarknad. [60]

Folkbokföringsverksamhet, biometri och brottsbekämpning. [75]

Förmedling av post till personer med skydd i folkbokföringen. [90]

Försvarsdepartementet

Plikten kallar! En modern personalförsörjning av det civila försvaret. [6]

En reformerad underrättelseverksamhet. [78]

Samlade förmågor för ökad cybersäkerhet. [79]

Redo! En utredning om personalförsörjningen av det militära försvaret. [86]

Justitiedepartementet

Skärpta krav för svenskt medborgarskap. [1]

Några frågor om grundläggande fri- och rättigheter. [2]

Straffbarhetsåldern. [11]

Ett nytt regelverk för uppsikt och förvar. [16]

Ersättningsregler med brottsoffret i fokus. [23]

Utmönstring av permanent uppehållstillstånd och vissa anpassningar till miniminivån enligt EU:s migrations- och asylpakt. [31]

Skärpta och tydligare krav på vandel för uppehållstillstånd. [33]

Ett modernare konsumentskydd vid distansavtal. [34]

Säkrare tivoli. [40]

Säkerhetsskyddslagen – ytterligare kompletteringar. [42]

Ökat informationsutbyte mellan myndigheter – några anslutande frågor. [45]

Tryggare idrottsarrangemang. [46]

Säkerhetspolisens behandling av personuppgifter. [49]

Ökad insyn i politiska processer. [52]

Ett skärpt regelverk om utvisning på grund av brott. [54]

Stärkt skydd för domstolarnas och domarnas oberoende. [56]

Polisiär beredskap i fred, kris och krig. [57]

Stärkt lagstiftning mot hedersrelaterat våld och förtryck. [59]

En mer flexibel hyresmarknad. [65]

En straffreform. Volym 1, 2, 3 och 4. [66]

Koordinatbestämda fastighetsgränser. [80]

En ny organisation av ekobrottsbekämpningen. [81]

Ett nationellt förbud mot tiggeri. [83]

Straffrättsliga åtgärder mot korruption och tjänstefel. [87]

Nya regler om arv och testamente – bland annat ett testamentsregister i offentlig regi och ett stärkt skydd för efterlevande sambor. [91]

Klimat- och näringslivsdepartementet

Ny kärnkraft i Sverige – effektivare tillståndsprövning och ändamålsenliga avgifter. [7]

En skärpt miljöstraffrätt och ett effektivt sanktionssystem. [14]

Miljömålsberedningens förslag om en strategi för hur Sverige ska leva upp till EU:s åtaganden inom biologisk mångfald respektive nettoupptag av växthusgaser från markanvändningssektorn (LULUCF). [21]

Förbättrad konkurrens i offentlig och privat verksamhet. [22]

Spänning i tillvaron – hur säkrar vi vår framtida elförsörjning? [47]

Bättre förutsättningar för klimatanpassning. [51]

Nya samverkansformer, modern byggnads- och reparationsberedskap – för ökad försörjningsberedskap. [68]

Tidigt besked om lämplig användning av mark och vatten. [88]

Kulturdepartementet

Publiken i fokus – reformer för ett starkare filmland. [24]

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet

Avgift för områdessamverkan – och andra åtgärder för trygghet i byggd miljö. [5]

Anpassning av svensk rätt till EU:s avskogningsförordning. [17]

Vissa förändringar av jaktlagstiftningen. [32]

En ny nationell myndighet för viltförvaltning. [50]

En stärkt hästnäring – för företagande, jämställdhet, jämlikhet och folkhälsa. [58]

En ny kontrollorganisation i livsmedelskedjan – för ökad effektivitet, likvärdighet och konkurrenskraft. [64]

Arlanda – en viktig port för det svenska välståndet. Åtgärder som stärker konkurrenskraften för Arlanda flygplats. [67]

Effektivare samverkan för djur- och folkhälsa. [69]

Sysselsättning och boende på landsbygden – Juridiska personers förvärv av jordbruksmark och en effektiv tillämpning av glesbygdsbestämmelserna. [82]

Ökad tydlighet, stärkt samverkan – förutsättningar för framtidens utvecklingspolitik. [85]

En moderniserad fiskelagstiftning. Volym 1 och 2. [89]

Socialdepartementet

En förändrad abortlag – för en god, säker och tillgänglig abortvård. [10]

Stärkta drivkrafter och möjligheter för biståndsmottagare Volym 1 och 2. [15]

Att omhänderta barn och unga. [38]

Digital teknik på lika villkor. En reglering för socialtjänsten och verksamhet enligt LSS. [39]

Pensionsnivåer och pensionsavgiften – analyser på hundra års sikt. [41]

Säkerställ tillgången till läkemedel – förordnande och utlämnande i bristsituationer. [43]

Stärkt pandemiberedskap. [48]

Kvalificering till socialförsäkring och ekonomiskt bistånd för vissa grupper. [53]

Sveriges internationella adoptionsverksamhet – lärdomar och vägen framåt. Volym 1 och 2. [61]

Ansvaret för hälso- och sjukvården. Volym 1 Bedömningar och förslag. Volym 2 Underlagsrapporter. [62]

Stärkt patientsäkerhet genom rätt kompetens – utifrån hälso- och sjukvårdens och tandvårdens behov. [63]

Fortsatt utveckling av en nationell läkemedelslista – en del i en ny nationell infrastruktur för datadelning. Del 1 och 2. [71]

Hem för barn och unga. För en trygg, säker och meningsfull vård. [84]

Utbildningsdepartementet

Bättre förutsättningar för trygghet och studiero i skolan. [8]

På språklig grund. [9]

Ett likvärdigt betygssystem Volym 1 och 2. [18]

Kunskap för alla – nya läroplaner med fokus på undervisning och lärande. [19]

Tid för undervisningsuppdraget – åtgärder för god undervisning och läraryrkenas attraktivitet. [26]

En socionomutbildning i tiden. [27]

Skärpta villkor för friskolesektorn. [37]

Förbättrat stöd i skolan. [44]

Verktyg för en mer likvärdig resursfördelning till skolan. [72]

Utrikesdepartementet

Skydd för biologisk mångfald i havsområden utanför nationell jurisdiktion. [36]